

ALEXANDRE DUMAS
MONTE CRISTO GRÓFJA

FORDÍTOTTA
CSETÉNYI ERZSI

MÁSODIK KÖTET

TARTALOM

HARMADIK KÖNYV

- 1 A vendégek
- 2 A reggeli
- 3 A bemutatás
- 4 Bertuccio úr
- 5 Az auteuili ház
- 6 A vendetta
- 7 Véreső
- 8 Korlátlan hitel
- 9 Az almásszürke fogat
- 10 Ideológia
- 11 Haydée
- 12 A Morrel család
- 13 Pyramus és Thisbe
- 14 Méregkeverés
- 15 Ördög Róbert
- 16 Árfolyamhullámzás
- 17 Cavalcanti őrnagy
- 18 Andrea Cavalcanti
- 19 A lucernás

NEGYEDIK KÖNYV

- 1 Noirtier de Villefort úr
- 2 A végrendelet
- 3 A telegráf
- 4 Milyen módon lehet megszabadítani egy kertészt a peléktől, amelyek felfalják az őszibarackot
- 5 A kísértetek
- 6 A vacsora
- 7 A koldus
- 8 Hitvesi jelenet
- 9 Házassági tervek
- 10 A királyi ügyész dolgozószobája
- 11 Nyári mulatság
- 12 Nyomozás
- 13 A bál
- 14 Kenyér és só
- 15 Saint-Méranné
- 16 Az ígéret
- 17 A Villefort család sírboltja
- 18 A jegyzőkönyv
- 19 A fiatal Cavalcanti fejlődése
- 20 Haydée

HARMADIK KÖNYV

A vendégek

Abban a rue du Helder-i házban, ahová Albert de Morcerf még Rómában meghívta Monte Cristo grófját, május 21-en reggel nagy készülődés folyt, hogy a fiatalember derekasan beválthassa a szavát.

Albert de Morcerf egy nagy udvar sarkán levő kis házban lakott, amely szemközt állt a személyzeti épülettel. A kis háznak csupán két ablaka nyílt az utcára, a többiek közül három az udvarra, kettő pedig a kertre nézett.

Az udvar és a kert között Morcerf gróf és grófné divatos és tágas, de a Császárság ízléstelen modorában épült palotája állott.

A kertet az utca felől, egész szélességében, magas fal kerítette el, amelyet helyenként virágvázák díszítettek. A falat közepén aranyozott hegyű rácsoskapu törte meg, a díszbejárat. A portásfülke tőzsomszédságában kisebb kapun közlekedett a személyzet és a gyalog érkező vagy távozó háziak.

Abból, hogy Albert lakásául éppen ezt a kis kerti házat választották, kiérződött az anya gyöngéd figyelme. Az anya ugyanis nem akart megválni fiától, de megértette, hogy a vicomte korában levő fiatalembernek teljes szabadságra van szüksége. De hadd mondjuk meg azt is, hogy másrészt megnyilvánult benne a fiatalember értelmes önzése is. Imádta az elkényeztetett fiúk szabad és tétlen életét, amelyet úgy bearanyoztak, mint a madárnak kalitkáját.

Albert de Morcerf az utcára néző két ablakon át megfigyelhette, mi történik odakint. A fiatalok mindig szeretnek kitekinteni, meg akarnak nézni mindenkit, aki csak feltűnik látókörükben, még akkor is, ha szemhatáruk mindössze az utca. Albert de Morcerf, miután befejezte az effajta szemlélődést, nekiláthatott kutatásainak, és eltávozhatott egy kiskapun, amely a portás fülkéje melletti ajtónak párja volt, és érdemes arra, hogy külön is beszéljünk róla.

Erről a kiskapuról azt lehetett volna hinni, hogy mindenki elfeledkezett róla, amióta csak a ház felépült, és hogy mindörökre feledésre is van ítélve, annyira szerény és poros volt. Gondosan megolajozott zárja és sarkai azonban titokzatos és állandó használatról tanúskodtak. Ez az alattomos kiskapu vetélytársa volt a másik kettőnek, és kijátszotta a kapus éberségét és hatalmát, hiszen úgy nyílt, mint az Ezeregyéjszaka barlangjának nevezetes bejárata, mint Ali Baba elvarázsolt szezámja, néhány bűvös szó segítségével, amelyeket a legédesebb hangon suttognak el, vagy a világ legkarcsúbb ujjainak valamely előre megállapodott kopogtatására.

Egy hatalmas és csendes folyosó végén, amelyhez ez a kiskapu vezetett, és amely egyúttal előszoba volt, jobbra Albert-nek az udvarra néző ebédlője, balra pedig a kertre tekintő szalonja nyílt. Sűrű bozótok és kúszónövények legyező módjára terpeszkedtek széjjel az ablakok előtt, az udvar és a kert elől elrejtették a két földszinti szoba belsejét, ahová egyébként tolakodó tekintetek behatolhattak volna.

Az első emeleten ugyancsak volt két szoba, de a lakás itt bővült a földszinti előszoba fölé épült harmadik szobával. E három szoba közül egy szalonnak, egy hálónak, egy pedig öltözőnek volt berendezve.

A földszinti szalon inkább dohányzóul szolgált, és csupán egy algériai dívány állt benne.

Az első emeleti öltöző a hálószobába vezetett, és egy láthatatlan ajtón keresztül összeköttetésben állt a lépcsővel. Minden nagy gonddal készült.

Az első emelet fölött hatalmas műterem volt elhelyezve, amelyet még a közfalak és a válaszfalak lebontásával is megnagyobbítottak. Ez a dandyre rátukmált mindenféle szedett-vedett holmival volt tele. Itt húzódott meg és halmozódott fel Albert-nek minden szeszélyből összeszedett holmija: vadászkürtök, nagybögők, fuvolák, egy teljes zenekar hangszerei, mivel Albert-t egy időben nem a

kedve, hanem csak a szeszélye a muzsikához vezette, azonkívül festőállványok, paletták, pasztellkréták, mert a zene szeszélyét a hivalkodó festőszenvedély váltotta fel. Végül vívótőrök, bokszkesztyűk, vívókardok és mindenféle botok, mert végre is, az akkori kor divatos ifjainak hagyományait követve, Albert de Morcerf mérhetetlenül több kitarással áldozott három művészetnek, amely teljessé tette az úri nevelést, mint amennyivel a zenének és a festészetnek. Ez a három művészet a vívás, a bokszolás és a botforgatás volt, és ebben a helyiségben, amely a testgyakorlás céljait szolgálta, fogadta Grisier-t, Cooksot és Charles Leboucher-t.

E kiváltságos helyiség többi bútorzata I. Ferenc korabeli régi ládából állt, amelyek tele voltak kínai porcelánnal, japáni vázával, Pucca della Robbia fajanszaival és Bernard de Palissy tálaival, voltak ott antik karosszékek is, amelyekben valamikor talán IV. Henrik vagy Sully, XIII. Lajos vagy Richelieu ült, mert e karosszékek közül kettőn faragott címer ékeskedett, amelyen égszínkéek alapon Franciaország három szál fehér lilioma ragyogott, s fölötte ott díszelgett egy királyi korona - tehát bizonyára a Louvre, vagy legalábbis valamelyik királyi palota bútorraktárából kerültek ki. A komor és sötét alapszínű karosszékekről itt-ott élénk színű szövetek omlottak a földre, amelyek Perzsia napjának színárnyalatait tükrözték, vagy Kalkutta és Csandernagor asszonyainak ujjai alatt születtek. Senki sem tudta volna megmondani, mit kerestek itt ezek a szövetek. Gyönyörködötték a tekintetet, s várták további sorsukat, amely még tulajdonosuk előtt is ismeretlen volt, de addig is beragyogták a helyiséget selymes és aranyos fényükkel.

A legszembeötlőbb helyen zongora állott, amelyet Roller és Blanchet készített rózsafából. Ez a zongora a mi liliputi szalonjaink méreteihez készült, keskeny belsejében azonban mégis egy egész jó csengésű zenekar rejtőzködött, és Beethoven, Weber, Mozart, Haydn, Grétry és Porpora mesterműveit lehetett rajta megszólaltatni.

Azután mindenfelé - a falak hosszában, az ajtók fölött, a mennyezeten - kardok, maláji török, buzogányok, csatabárdok, aranyozott vagy berakott díszítésű teljes fegyverzetek, növénygyűjtemények, ásványtömbök, lószőrrel kitömött madarak, mozdulatlan repülésre lebbentve tűzszínű szárnyukat, és örökre kítátva csőrüket.

Mondani sem kell, hogy ez a helyiség volt Albert legkedvesebb tartózkodási helye.

A találkozó napján azonban a fiatalember, amikor félig felöltözött, mégiscsak a földszinti kis szalonban ütött tanyát.

Ott, egy asztalon, amely körül széles és puha kerevet futott, látható volt minden ismert dohányfajta, a pétervári szőke dohánytól Sinaj fekete dohányáig. Itt díszelgett a marylandi, portorico és latakia repedezett mázú fajanszkupákban, amelyeket a hollandusok imádnak. Mellettük illatos farekeszekben, nagyság és minőség szerint osztályozva, feküdtek a puros, a regália, a havanna és a manillai szivarok. Végül egy nyitott szekrényben német pipák, borostyánszopókás, korallal díszített csibukok, és kígyókként összecsavart, hosszú csövű, aranyberakásos nargilék gyűjteménye várta marokentokban a dohányzók szeszélyét vagy kegyét. Albert maga szokott felügyelni a tárgyak elrendezésére, vagy inkább arra a szimmetrikus rendetlenségre, amelyet kávézás után egy modern reggeli vendégei szeretnek szemlélgetni a szeszélyes csigavonalban mennyezet felé szálló füstön keresztül.

Háromnegyed tízkor egy komornyik lépett be. Ez a tizenöt esztendő, John névre hallgató kis groom csak angolul beszélt, és Albert egyetlen szolgája volt. Hétköznapokon azonban rendelkezésre állott a grófi palota szakácsa is, sőt, különleges alkalmakkor a gróf vadásza is.

Ez a komornyik, akit most Germainnek neveztek el, és aki ifjú gazdájának teljes bizalmát élvezte, egész köteg újságot tartott a kezében, amelyet letett az asztalra, egy levélsomót pedig átnyújtott Albert-nek.

Albert szórakozott pillantást vetett a különböző üzenetekre, kiválasztott két gyöngéd írású és illatos borítékú levelet, felbontotta és bizonyos figyelemmel olvasta át őket.

- Hogy érkeztek ezek a levelek? - kérdezte.

- Az egyik postán jött, a másikat Danglars-né komornyikja hozta.

- Jelentse Danglars-nénak, hogy elfogadom a páholyába való meghívást... Várjon csak... Később, a nap folyamán, menjen el Rosához. Mondja meg neki, hogy meghívása értelmében elmegyek hozzá vacsorázni az opera után, és vigyen neki hat üveg válogatott bort, ciprusit, xeresit, malagait, azonkívül egy kis hordó ostende-i osztrigát... Az osztrigát Borelnél vegye, és ne felejtse el megmondani, hogy nekem lesz.

- Hány órára parancsolja, uram, hogy tálaljunk?

- Most hány óra van?

- Háromnegyed tíz.

- Tálaljanak pontosan fél tizenegykor. Lehet, hogy Debray-nek el kell mennie hivatalába, a minisztériumba... Egyébként - Albert belenézett jegyzőkönyvébe - ezt az időpontot jelöltem meg a grófnak... Május 21-én délelőtt fél tizenegykor... Nem valami sokat adok az ígéretére, de magam mégis pontos akarok lenni. Igaz is, nem tudja, hogy a grófné felkelt-e már?

- Ha a vicomte úr parancsolja, azonnal megtudakolom.

- Jó lesz... Kérje el tőle az egyik likőröskészletet, mert az enyém bizony hiányos. Mondja meg neki, hogy három óra felé tiszteletemet teszem nála, és kérem szíves engedelmet arra, hogy valakit bemutassak neki.

A komornyik távozott. Albert levetette magát a díványra, letépte két-három újság borítószalagját, megnézte a színházi híreket, elbiggyesztette a száját, mikor meglátta, hogy este operát adnak, nem pedig baletet, hiába kereste annak a fogasztának a hirdetését, amelyet dicsértek neki, és egymás után dobta félre Párizs három legolvasottabb újságját, egy hosszú ásitás közben ezt mormogva:

- Ezek az újságok igazán egyre unalmasabbak lesznek.

Ebben a pillanatban könnyű kocsi állt meg a kapu előtt. Egy perccel később a komornyik belépett, és Lucien Debray urat jelentette.

Magas, szőke, sápadt, sűrű szemű, bátor tekintetű fiatalember lépett be. Ajka keskeny és hideg, ruhája kék színű, vésett aranygombokkal, nyakkendője fehér, selyemzsinóron csüngő gyöngyház monoklit viselt, amelyet a szemöldökizmának rándításával sikerült olykor jobban behelyeznie jobb szeme üregébe. Nem mosolygott, arckifejezése félig hivatalos volt.

- Jó napot, Lucien... Jó napot! - mondta Albert. - Kedves barátom, ön megijeszt a pontosságával. Mit is mondok? Pontosság! Hiszen azt hittem, utolsónak fog megjelenni, és lám, beállít már öt perccel tíz óra előtt, holott a meghatározott találkozó csak fél tizenegykor van! Ez csodálatra méltó! Nem bukott meg véletlenül a miniszterük?

- Nem, kedvesem - felelte a fiatalember, és elhelyezkedett a díványon. - Legyen csak nyugodt, bár ingadozunk állandóan, de nem bukunk meg. Kezdem már azt hinni, hogy az elmozdíthatatlanság állapotában vagyunk, nem szólva arról, hogy a Fél-sziget eseményei teljes mértékben meg fognak majd bennünket szilárdítani.

- Igaz is, önök kikergetik Don Carlost Spanyolországból?

- Kedvesem, ne zavarjuk össze a dolgokat: csak Franciaország túlsó határszélére akarjuk telepíteni, és királyi vendégszeretettel fogadjuk majd Bourges-ban.

- Bourges-ban?

- Bizony, nincs mit panaszkodnia, az ördögbe is! Bourges VII. Károly király székvárosa volt! Nem tudta? Tegnap óta mindenki tudja Párizsban, már tegnapelőtt megszimatozták a tőzsdén is, mert Danglars úr (meg nem foghatom, honnan tudja meg ez az ember az új híreket ugyanakkor, amikor mi), mert Danglars úr hausse-ra játszott, és nyert egymilliót.

- Ön pedig egy új szalagot, amint látom. Most veszem csak észre a kék csíkot a rendszalagjai között.

- Hát igen, elküldték a III. Károly-rendjelet - felelte hanyagul Debray.

- Ugyan már, ne adja itt a közönyöst, és vallja be, hogy örült a kitüntetésnek.
- Már hogyné örültem volna. A begombolt fekete kabáton nagyszerűen mutat ez az érdemrend. Elegáns.
- És - tette hozzá mosolyogva Morcerf - olyan vele az ember, mint a walesi vagy a reichstadti herceg.
- Hát ezért lát engem ilyen korán reggel, kedvesem.
- Mert megkapta a III. Károly-érdemrendet, és mert nekem be akarta jelenteni ezt a jó hírt?
- Nem, hanem mert az éjszakát azzal töltöttem, hogy leveleket küldözgettem szét: huszonöt diplomáciai táviratot. Amikor ma reggel hazamentem, aludni akartam. De megfájdult a fejem, és újra felkeltem, hogy egy óra hosszat lovagoljak. Boulogne-ban eluntam magam, és éhes is lettem. Ez két olyan ellenség, amely ritkán jár együtt, mégis most mind a kettő ellenem esküdött, mint valami karlista-republikánus szövetség. Akkor hirtelen eszembe jutott, hogy ma délelőtt önnél valami ünnepi lakoma lesz, és most itt vagyok. Éhes vagyok, adjon ennem. Unatkozom, szórakoztasson.
- Vendéglátó kötelességem, kedves barátom - felelte Albert, és csengetett komornyikjának, mialatt Lucien türkizzel díszített aranygombos pálcája hegyével a kibontott újságokat dobálta szét. - Germain, egy pohár xeresit és kétszersültet!... Addig is, kedves Lucien, ezek itt valódi csempészett szivarok. Nagyon kérem, kóstolja meg, és hívja fel a miniszterét, hogy ilyeneket árusíttasson azok helyett a diófalevélbe burkolt holmik helyett, amelyekre a derék polgárokat kárhoztatja.
- Teringettét! Dehogyné teszek ilyesmit. Attól a perctől fogva, hogy az állam adná el őket, már nem volnának önnek inyére, és utálatosaknak találná. Ez különben sem a belügyre tartozik, hanem a pénzügyre. Forduljon Humann úrhoz, közvetett adók osztálya. A. folyosó, 26. ajtó.
- Igazán bámulatba ejt széles körű tájékozottságával! - jelentette ki Albert. - De vegyen hát egy szivart.
- Ah, kedves vicomte - mondta Lucien, miközben az aranyozott tartóban égő rózsaszín gyertyáról rágyújtott egy manillára, és végigheveredett a díványon -, bizony, kedves vicomte, milyen boldog ön, hogy nincs semmi tennivalója! Igazán nem is tudja, micsoda boldogság ez!
- És mit csinálna ön, kedves országbékéltetőm - kezdte ismét Morcerf, könnyed gúnnal -, ha nem volna semmi tennivalója? Hogyan, egy miniszter személyes titkárja, aki a nagy európai bonyodalmak útvesztőiben éppúgy otthon van, mint az apró párizsi cselszövésekben, akinek királyokat, sőt mi több, királynékat kell megvédenie, aki a pártokat egyesíti, és a választásokat irányítja, aki kis dolgozószobájában a tollával és a telegráfjával többet tesz, mint amennyit Napóleon tett a csatateren kardjával és győzelmeivel, akinek a rendes fizetésén kívül évi huszonötezer frank járadéka van, egy olyan lova, amelyért Château-Renaud négyszáz aranyat kínált, és amelyet ön nem akart odaadni, olyan szabója, aki soha még egy nadrágját sem szabta el, akinek rendelkezésére áll az Opera, a Jockey Club és a Variétés Színház - az mindebben nem találja meg a szórakozását? Hát jól van, majd én elszórakoztatom.
- Ugyan hogyan?
- Új ismeretséget szerzek önnek.
- Férfit vagy nőt?
- Férfit.
- Ó, már nagyon sok férfi ismerősöm van.
- De olyat még nem ismer, mint az, akiről én beszélek.
- Hát honnan jön? A világ végéről?
- Talán még messzebbről.
- Mi az ördög! Remélem, a reggelinket nem ő hozza?

- Nem, legyen nyugodt, a mi reggelink az anyám konyháján készül. De hát csakugyan éhes?
- Bevallom, éhes vagyok, bármilyen megalázóan hangzik is. De tegnap Villefort úrnál ebédeltem, és megfigyelte-e már, kedves barátom, hogy ezeknél a törvényszéki embereknél nem nagyon lakik jól az ember. Mintha mindig valami lelki-furdalás bántaná őket.
- No, ne mondja! Lebecsüli a mások ebédjét, hiszen az ön minisztereinél olyan jó a konyha.
- Azt hiszem, téved. De mi legalább nem hívjuk meg az igazi úriembereket. És ha nem volnánk kénytelenek asztalunknál hajbókolni egy-két semmiházinak, aki politikailag megbízható, és főleg jól szavaz, igazán úgy óvakodnánk attól, hogy otthon ebédeljünk, akár a pestistől. Ezt elhíheti nekem.
- Nohát, kedvesem, igyék még egy pohár xeresit, és vegyen ki még egy kétszersültet.
- Nagyon szívesen, kitűnő az ön spanyol bora. Láthatja, minden okunk megvolt rá, hogy kibékítsük ezt az országot.
- Ez igaz. De hát Don Carlos?
- Ej, hát Don Carlos majd bordeaux-it fog inni, és tíz év múlva a fiát összeházásítjuk a kis királynővel.
- Ez meghozná önnek, persze, az aranygyapjas rendet, ha ugyan még akkor ott lesz a minisztériumban.
- Azt hiszem, Albert, a maga módszere ma reggel az, hogy füsttel akar jóllakatni.
- Ej, hiszen ez a gyomor legjobb szórakozása, higgye el. De várjon csak, éppen hallom Beauchamp hangját az előszobából. Majd vitatkoznak egy kicsit, ez megkönnyíti a várakozást.
- Miről vitatkoznánk?
- Az újságokról.
- Ó, kedves barátom - mondta Lucien megvetéssel -, azt hiszi, olvasok én újságot?
- Egy okkal több. Akkor még többet vitázhatnak róla.
- Beauchamp úr! - jelentette a komornyik.
- Tessék, tessék! Félelmetes tollforgató! - mondta Albert, felállva és a fiatalember elé lépve. - Nézze csak, itt van Debray, aki gyűlöli önt anélkül, hogy olvassá az írásait, legalábbis ezt állítja.
- Igaza is van - felelte Beauchamp -, úgy van vele, mint én: bírálom őt anélkül, hogy tudnám, mit is csinál. Jó napot, Becsületrend parancsnoka!
- Ó, hát már tudja - válaszolta a személyi titkár, miközben kezét szorított az újságíróval, és kölcsönösen egymásra mosolyogtak.
- Teringettét! - viszonzta Beauchamp.
- És mit beszélnek a világban?
- Miféle világban? Igen sokféle világ van az Úrnak 1838. esztendejében.
- Ej, hát abban a világban, amelynek ön az egyik főszlopa: a kritizáló politikában.
- Azt mondják, hogy a kritika a legigazságosabb valami. Elég sok vöröset vetettek önök, hogy végre egy kis kék sarjadjon belőle.
- Lám, lám, ez nem is rossz - jegyezte meg Lucien. - Miért is nem tartozik ön miközénk, kedves Beauchamp? Ennyi elmésséggel három vagy négy év alatt igen sokra vihetné.
- Hiszen csak egy valamire várok, hogy kövessem tanácsát: egy olyan minisztériumra, amely egy fél esztendeig megmarad. Most pedig egy szót csak, kedves Albert-em, mert hagynom kell, hogy ez a szegény Lucien lélegzethez jusson. Reggelizünk vagy ebédelünk? Nekem ma el kell mennem a képviselőházba, amint látják, nem minden olyan rózsás ám a mi mesterségünkben.

- Csak reggelizni fogunk. Már csak két vendéget várunk, és amint megérkeznek, azonnal asztalhoz ülünk.
- Miféle vendégeket vár reggelire? - kérdezte Beauchamp.
- Egy nagyurat meg egy diplomatát - felelte Albert.
- Akkor két rövid óra, míg a nagyúr, és két jókora óra, míg a diplomata megérkezik, A csemegéhez visszatérek. Tegyen el nekem epret, kávé és szivart. Majd a képviselőházban eszem egy karajt.
- Eszébe se jusson ilyesmi, Beauchamp, mert még ha a nagyúr Montmorency, a diplomata meg maga Metternich volna is, pontosan fél tizenegy órakor reggelizünk. Addig is tegyen úgy, mint Debray, kóstolja meg a xeresimet és kétszersültemet.
- No, nem bánom, maradok. Ma délelőtt feltétlenül szórakozni akarok.
- Nagyszerű, ön éppen úgy tesz, akár Debray! Pedig azt hittem, hogy amikor a minisztérium szomorkodik, az ellenzék jókedvű.
- Hát látja, kedves barátom, ön nem tudja, mi fenyeget engem. Még ma délelőtt végighallgatom Danglars úr beszédét a képviselőházban, és ma este a feleségénél egy francia pair tragédiájának felolvasását. Hogy az ördög vinné el az alkotmányos kormányt! És minthogy állítólag magunk választottuk, azt mondják, miért választottuk éppen ezt?
- Értem. Most igazán jó adag tartalékvidámságra van szüksége.
- Ne mondjon rosszat Danglars úr beszédéről - jegyezte meg Debray. - Önökre szavaz, ő is az ellenzékhez tartozik.
- Éppen az a baj! Számítok is rá, hogy átküldik majd a Luxembourg-palotába szónokolni, akkor legalább kedvemre nevettem volna.
- Kedvesem - mondta Albert Beauchamp-nak -, látni való, hogy a spanyolországi ügyek már rendbe jöttek. Ön ma reggel lázítóan fanyar. Tud arról, amit a párizsi krónika beszél, hogy feleségül veszem Eugénie Danglars kisasszonyt? Így hát már csak lelkiismeretességéből sem hagyhatom, hogy rosszat mondjon annak az embernek az ékesszólásáról, aki egy szép napon majd ezt mondja nekem: „Vicomte úr, ön tudja, hogy a leányom hozománya kétmillió.”
- Ugyan, ugyan! - mondta Beauchamp, - Ez a házasság nem jön létre soha. A király báróvá tehetné ugyan, pairré is kinevezhette, de igazi urat sohasem csinálhat belőle, és Morcerf gróf sokkal arisztokratikusabb, semhogy hitvány kétmillióért beleegyezzen fiának valami rangon aluli házasságába. Morcerf vicomte csak marquise-t vehet feleségül.
- Kétmillió! Márpedig ez egészen szép kis összeg - jegyezte meg Morcerf.
- Ez egy körúti színház, vagy a Jardin des Plantes-től a Râpéeig vezető vasút alaptőkéje.
- Hagyja, ne törődjek vele, Morcerf, és házasodjék meg - jegyezte meg Debray hanyagul. - Hiszen csak egy pénzeszsák feliratát veszi nőül, igaz? Mit törődik vele? Azon a feliraton többet ér, ha egy címerrel kevesebb és egy nullával több van. Az ön címerében van hét rigó, abból hármat odaad a feleségének, és önnek marad négy. Ez még mindig több eggyel, mint amennyi Guise herceg címerében volt, aki csaknem királya lett Franciaországnak, és akinek első unokatestvére Németország császára volt.
- Szavamra mondom, úgy látom, igaza van, Lucien - felelte Albert szórakozottan.
- Hogyne volna igazam! Egyébként is minden milliomos nemes, vagyis azzá lehet.
- Ne beszéljen így, Debray - szólt közbe Beauchamp nevetve -, mert itt van Château-Renaud, aki keresztüldöfi önt ősenek, Renaud de Montaubannak a kardjával, hogy elvegye kedvét a paradoxonok gyártásától.
- Ezzel csak leereszkednék hozzám - válaszolta Lucien -, mert én nem nemesi, hanem nagyon is jobbágyi származású vagyok.

- Helyes! - kiáltott fel Beauchamp. - Íme, a minisztérium már Béranger-ból idéz, hová jutunk, Istenem!
  - Château-Renaud úr! Maximilien Morrel úr! - jelentette az inas a két most érkezett vendéget.
  - Akkor hát mind együtt vagyunk! - mondta Beauchamp. - És mindjárt reggelizünk is. Mert ha nem csalódom, csak két vendéget várt, Albert?
  - Morrel? - mormogta Albert meglepetten. - Morrel! Mit jelent ez?
- De még mielőtt befejezhette volna, Château-Renaud úr, a harmincéves szép fiatalember, tetőtől talpig úr, Guiche arcával és Mortemart szellemével megáldva, kézen fogta Albert-t:
- Engedje meg, kedvesem, hogy bemutassam Maximilien Morrel szpáhikapitány urat, barátomat, sőt megmentőmet. Egyébként nem is szorul semmiféle ajánlásra. Fogadja szívesen az én hősőmet, vicomte.
- És félreállt, hogy utat engedjen egy magas homlokú, átható tekintetű, fekete bajuszos, nyúlánk és nemes külsejű fiatalembernek, akivel olvasóink már találkoztak Marseille-ben, eléggé tragikus körülmények között ahhoz, hogy el ne feledjék. A félig francia, félig keleties, gazdagon díszített egyenruha pompásan érvényesült a Becsületrend keresztjével ékesített széles mellén, és kiemelte viselőjének délceg tartását. A fiatal tiszt finom udvariassággal hajolt meg. Morrel mindig kecsesen mozgott, mert erős volt.
- Uram - kezdte Albert szívből jövő melegséggel -, Château-Renaud báró úr jó előre tudta, milyen örömet szerez nekem, ha megismertet önnel. Ön az ő barátja, kérem, legyen a miénk is.
  - Nagyon helyes - jegyezte meg Château-Renaud -, de tegye még hozzá azt az óhaját is, hogy adott esetben önért is megtegye azt, amit énérettem tett.
  - Mit tett hát önért? - kérdezte Albert.
  - Ó - mondta Morrel -, nem érdemes beszélni róla, a báró úr igazán túloz.
  - Hogyhogy? - kiáltott fel Château-Renaud. - Nem érdemes beszélni róla? Hát az élet nem éri meg, hogy beszéljenek róla?... Ez már igazán nagyon magasröptű mondás, kedves Morrel úr... Az ön szemében, aki naponta kockára teszi az életét, talán hihető is, de nekem, aki csak egyszer, véletlenül...
  - Mindebből csak azt az egyet látom tisztán, báró, hogy Morrel kapitány úr megmentette az ön életét.
  - Ó, Istenem! Bizony megmentette - szólt Château-Renaud.
  - Ugyan milyen alkalommal? - kérdezte Beauchamp.
  - Beauchamp barátom, ön tudja, hogy menten éhen halok - jegyezte meg Debray. - Ne kezdjenek hát bele valami hosszú történetbe.
  - No de hát én nem akadályozom meg, hogy asztalhoz üljünk... - mondta Beauchamp. - Majd az asztalnál meséli el Château-Renaud.
  - Uraim - mondta Morcerf -, még csak negyed tizenegy van, ne feledjék el, és még egy utolsó vendéget várunk.
  - Ah, igaz! Valami diplomatát - felelte Debray.
  - Diplomátát vagy másvalakit, magam sem tudom, annyit tudok csak, hogy az én ügyemben megbíztam egyszer egy küldetéssel, és azt olyan tökéletesen intézte el, hogy ha király lettem volna, azonnal valamennyi rendem lovagjává ütöm, még ha egyszerre az Aranygyapjas- és a Térdszalagrend is rendelkezésemre állt volna.
  - Így hát, miután úgysem ülünk asztalhoz - mondta Debray -, öntsön magának egy pohár xeresit, mint ahogy mi is tettük, és beszélje el az esetet, báró.
  - A dolog úgy kezdődött, hogy amint mindannyian tudják, eszembe jutott, hogy Afrikába megyek.
  - Ezt az utat már megtették az ősei is, kedves Château-Renaud - válaszolt udvariasan Morcerf.

- Az igaz, de nem hinném, hogy ön is a Krisztus koporsóját akarta volna megmenteni, mint ők.
- Igaza is van, Beauchamp - jegyezte meg az ifjú arisztokrata. - Mindössze azért mentem, hogy a pisztolyaimmal lövöldözgessek, mint afféle műkedvelő. A párbajtól idegenkedem, mint tudja, amióta két segédem, akiket azért választottam, hogy elegyengessenek egy ügyet, arra kényszerített, hogy eltörjem egyik legjobb barátom karját... ej, hát annak a szegény Franz d'Épinaynek a karját, akit valamennyien jól ismernek.
- Igaz, igaz! - jegyezte meg Debray. - Önök megverekedtek valamikor... Ugyan mi volt az oka?
- Vigyen el az ördög, ha még emlékszem rá! - felelte Château-Renaud. - Arra azonban pontosan emlékszem, hogy szégyelltem parlagon hevertetni olyan tehetséget, mint amilyen az enyém, és az arabokon akartam kipróbálni az új pisztolyaimat, amelyeket akkor kaptam ajándékba. Ennélfogva áthajóztam Oranba. Oranból Constantine-ba mentem, és éppen akkor érkeztem oda, amikor az ostromot megszüntették. Magam is együtt tartottam a visszavonulókkal. Negyvennyolc óra hosszat elég jól elviseltem nappal az esőt, éjnek idején pedig a havat. Végre a harmadik reggelen a lovam kimúlt a hidegtől. Szegény állat, takarókhöz és fűtött istállóhoz volt hozzászokva... Az arab ló kissé hontalannak érezte magát, amikor Arábiában tízfokos hideggel találkozott.
- Ezért akarta hát megvenni az én angol lovam - mondta Debray. - Úgy gondolta, hogy az jobban el tudja viselni a hideget, mint az arab ló.
- Téved, megfogadtam, soha többé nem megyek Afrikába.
- Talán félt ott? - kérdezte Beauchamp.
- Bevallom, féltem - válaszolta Château-Renaud. - És volt is miért! A lovam tehát elpusztult. A visszavonulást gyalogszerrel csináltam végig. Hat arab rohant rám, hogy levágja a fejemet. Kettőt lelőttem a puskámmal, kettőt a pisztolyommal. Telitalálat. De még mindig maradt kettő, és én már fegyvertelen voltam. Az egyik arab megfogott a hajamnál fogva, ezért viselek azóta rövid haját, mit tudja az ember, mi történhet, a másik a jatagánjával készült nekimenni a nyakamnak, és már szinte éreztem a vas hidegét, amikor ez az úr, akit itt látnak, rájuk vetette magát, egy pisztolylövéssel leterítette azt, amelyik a hajamba markolt, majd egy kardcsapással széthasította annak a fejét, aki a nyakamat akarta elvágni. Ez az úr aznap azt tűzte ki feladatául, hogy megmenti egy ember életét, a véletlen pedig azt akarta, hogy az az ember én legyek. Ha egyszer gazdag leszek, Klagmannal vagy Marochettivel mintáztatom meg a Véletlen szobrát.
- Igen - mondta Morrel mosolyogva -, szeptember 5-én volt, vagyis egy olyan nap évfordulóján, amelyen az apámat csodálatos körülmények között megmentették. Amennyire csak tehetem, minden esztendőben megünnepelem ezt a napot valami különös cselekedettel...
- Hősies cselekedettel, ugye? - szakította félbe Château-Renaud. - Röviden, én voltam a kiválasztott, de ez még nem minden. Miután megmentett a vastól, megmentett a hidegtől is, amennyiben nem felét adta ide a köpenyének, mint annak idején Szent Márton cselekedte, hanem az egészséget nekem adta. Végül megmentett az éhségtől is, mert megosztotta velem - kitalálják-e, hogy mit?
- Egy Félix-féle pástétomot talán? - kérdezte Beauchamp.
- Nem azt, hanem a lovát, amelyből igen jó étvággal fogyasztottunk el egy-egy darabot. De azért nehéz volt.
- A lovat megenni? - kérdezte nevetve Morcerf.
- Nem, hanem az áldozatot meghozni - válaszolta Château-Renaud, - Kérdezzék csak meg Debrayt, vajon feláldozná-e angol lovát egy idegen kedvéért?
- Egy idegen kedvéért nem - válaszolta Debray -, de egy barátom kedvéért talán igen.
- Kitaláltam, hogy ön a barátom lesz, báró úr - jegyezte meg Morrel. - Egyébként már volt szerencsém kijelenteni önnek; hogy akár hősiesség, akár nem, akár áldozat, akár nem az, azon a napon tartoztam a végzetnek valami áldozattal, viszonzásképpen azért a jóért, amelyet valamikor velünk tett.

- Az a történet, amelyre Morrel úr céloz - folytatta Château-Renaud -, egész csodálatos eset volt, amelyet majd elmond önöknek egyszer, amikor már jobban összebarátkoztak. A mai napon inkább a gyomrunkat lássuk el, ne pedig az emlékezetünket. Hány órakor reggelizik, Albert?

- Fél tizenegykor.

- Pontosán? - kérdezte Debray, elővéve óráját.

- Ó, hát ötpercnyi kíméleti időt kérek, mivel én is életmentőt várok.

- Kinek az életmentőjét?

- Az enyémet, a mindenségit! - válaszolta Morcerf. - Azt hiszi talán, hogy engem nem lehet éppúgy megmenteni, mint másvalakit, és hogy csak az arabok vághatják le az ember fejét? A mi reggelink emberbaráti reggeli, és asztalunknál az emberiség két jótévője fog helyet foglalni, legalábbis remélem.

- Mít csináljunk? - kérdezte Debray. - Csak egy Montyon-díjunk van!

- Ej, hát olyan valakinek fogják odaadni, aki semmit sem tett érte - jelentette ki Beauchamp. - Az Akadémia is rendszerint ilyen módon húzza ki magát a csávából.

- És honnan jön ez az úr? - kérdezte Debray. - Bocsásson meg az állhatatosságért, hiszen tudom, hogy egyszer már válaszolt erre a kérdésre, de ez a válasz olyan bizonytalan volt, hogy bátor vagyok még egyszer feltenni.

- Igazán nem tudom - felelte Albert. - Amikor három hónappal ezelőtt meghívtam, akkor Rómában volt, de ki tudja, azóta merre járt.

- És azt hiszi, pontos tud lenni? - kérdezte Debray.

- Mindent meg tud tenni - felelte Morcerf.

- Ne feledje, hogy az ötpercnyi kíméleti idővel együtt már csak mindössze tíz percünk van hátra.

- Jól van, ezalatt mondom önöknek egy-két szót a vendégemről.

- Bocsánat - kérdezte Beauchamp -, tárca téma ez, amit el akar mondani?

- Nagyon is az - jelentette ki Morcerf -, mégpedig a legkülönösebb történet.

- Mondja el hát, mert már látom, hogy a képviselőházba nem megyek el, és ezért kárpótolnom kell magamat.

- Az utolsó karnevált Rómában töltöttem.

- Ezt tudjuk - jegyezte meg Beauchamp.

- Igen, de azt már nem tudják, hogy haramiák hurcoltak el.

- Haramiák nincsenek - jegyezte meg Debray.

- De bizony vannak, mégpedig szörnyűek, azaz csodálatosak, mert én félelmetesen szépeknek láttam őket.

- Nézze csak, kedves Albert - mondta Debray -, vallja be szépen, hogy a szakácsa megkésétt kissé, hogy az osztriga nem érkezett meg Ostende-ből vagy Marennes-ből, és hogy Maintenonné asszony példájára ön is elbeszélésekkel akarja a fogásokat helyettesíteni. Vallja csak be, kedvesem, elég jól neveltek vagyunk, hogy ezt megbocsássuk önnek, és hogy meghallgassuk elbeszélését, bármennyire meseszerűnek ígérkezik is.

- Márpedig én azt mondom, hogy bármilyen meseszerű is, elejétől végig a színigazat mondom. A rablók tehát elhurcoltak, és egy igen szomorú helyre cipeltek, amelyet Szent Sebestyén katakombáinak neveznek.

- Ismerem azt a helyet - jegyezte meg Château-Renaud. - Kis híján kilelt a hideg ott.

- Én akkor ennél jobban jártam - mondta Morcerf -, engem valóban ki is lelt. Kijelentették, hogy fogoly vagyok, hacsak le nem fizetem a váltságdíjat, hitvány négyezer római tallért, vagyis huszonhatezer frankot. Szerencsétlenségemre mindössze ezeröttszáz frankom volt. Utazásom végén jártam, és hitelem kimerült. Írtam Franznak. No, a mindenségit, látják, Franz is ott volt, megkérdezték tőle, vajon hazudom-e egy szót is. Megírtam Franznak, hogy ha reggel hat órára meg nem hozza a négyezer tallért, hat óra tíz perckor már szemtől szemben állok a megboldogult szentekkel és a dicsőséges vértanúkkal, akiknek a társaságában volt szerencsém lenni. És Luigi Vampa úr, ez az én rablóvezérem neve, higgyék el, kérem, igen lelkiismeretesen megtartotta volna a szavát.
- Megérkezett hát Franz a négyezer tallérral? - kérdezte Château-Renaud. - Az ördög vigye el, csak nem jön zavarba az ember négyezer tallér miatt, ha valakit Franz d'Épinaynek vagy Albert de Morcerf-nek hívnak?
- Nem, egészen egyszerűen annak a vendégemnek a társaságában érkezett, akit most idevárok, és akit, remélem, bemutatnak önöknek.
- No lám! De hiszen akkor ez az úr valami Herkules lehet, aki megölte Cacust, vagy egy Perszeusz, aki megszabadította Andromedát?
- Nem, körülbelül olyan magamfajta termetű ember.
- A körme hegyéig felfegyverkezve?
- Még egy kötőtű sem volt nála.
- De lealkudta a váltságdíjat?
- Csak két szót súgott a rablóvezér fülébe, és már szabad is voltam.
- Talán még bocsánatot is kértek tőle, amiért téged elfogtak - tette hozzá Beauchamp.
- Pontosan így volt - felelte Morcerf.
- No de hát akkor Ariosto lehetett ez az ember?
- Nem, egyszerűen csak Monte Cristo grófja.
- Monte Cristo nevű gróf nincs - jegyezte meg Debray.
- Nem hinném - jelentette ki Château-Renaud, annak az embernek hidegvérével, aki töviről hegyire ismeri az európai nemességet -, hogy lenne valaki, aki ismer egy Monte Cristo nevű gróft.
- Talán a Szentföldről került ide - jegyezte meg Beauchamp. - Valamilyik őse birtokában lehetett a Kálvária, mint ahogy a Holttenger a Mortemart-oké volt.
- Bocsánat - szólt közbe Maximilien -, azt hiszem, én meg tudom magyarázni a dolgot, uraim. Monte Cristo egy kicsike sziget. Sokat hallottam róla apám tengerészeitől. Egy homokszem a Földközi-tenger közepén, egy atom a végtelenségben.
- Pontosan így van, uram - mondta Albert. - Hát ennek a homokszemnek, ennek az atomnak ura és királya az, akiről beszélek. A grófi címet valahol Toszkánában vehette.
- Így hát gazdag ember ez az ön grófja?
- Azt hiszem.
- Úgy gondolnám, azt látni lehet.
- Ebben aztán téved, Debray.
- Most már aztán nem értem.
- Olvasta az *Ezeregyéjszaka*-t?
- Ugyan már, micsoda kérdés!

- Hát ott tudni lehet-e, hogy akiket látunk, gazdagok-e vagy szegények? Vajon a bűzük nem rubinból vagy gyémántból van-e? Nyomorult halászsoknak tűnnek fel, ugye? Aszerint is bánunk velük, és akkor egyszer csak megnyitnak valami titokzatos barlangot, ahol annyi kincs van felhalmozva, hogy egész Indiát meg lehetne venni érte.

- És aztán?

- Aztán az én Monte Cristo grófom egyike az ilyen halászsoknak. Onnan vette egyik nevét is. Szindbádnak, a tengerésznek nevezi magát, és egy barlangja van színig arannyal telve.

- És ön látta ezt a barlangot, Morcerf? - kérdezte Beauchamp.

- Nem, én nem, hanem Franz, az látta. De csitt! Erről nem szabad előtte beszélni. Franzot bekötött szemmel vezették le oda, némák szolgálták ki, és olyan nők, akik mellett, úgy látszik, még Cleopatra szépsége is elhomályosul. Csak azt az egyet nem tudja bizonyosan, hogy a nők nemcsak akkor jöttek-e be hozzá, amikor már lenyelte a hasist, s így könnyen meglehet, hogy azok, akiket ő asszonyoknak tartott, egész egyszerűen egy szoborcsoportozat alakjai voltak.

A fiatalemberek olyan tekintettel néztek Morcerf-re, mintha azt mondanák: „No mi az, talán megbolondult, kedvesem, vagy csúfolódik velünk?”

- Csakugyan hallottam effélet mesélni egy Penelon nevű öreg tengerésztől, mint amit most Morcerf úr mondott el - jegyezte meg elgondolkozva Morrel.

- Ah - mondta Albert -, szerencsére Morrel úr segítségemre jön. De talán nincs ínyükre, hogy ő dobja be útvesztőmbé a kivezető fonalat?

- Bocsásson meg, kedves barátom - mondta Debray -, de ön olyan valószínűtlen dolgokat ad elő itt...

- Hát aztán! Mert az ön követek, konzuljaik nem tettek róla jelentést? Persze, nincs rá idejük, nekik utazgató honfitársaikat kell nyaggatniuk.

- Lám! Ön megharagudott, és most nekimegy szegény hivatalnokainknak. Ej, Istenem, ugyan mivel védenék meg önöket? A képviselőház napról napra lenyeseget valamit a fizetésükből. Hiszen már alig találunk oda embert. Akar követ lenni, Albert? Kineveztetem Konstantinápolyba.

- Dehogyan akarok! Hogy a szultán az első tüntetés alkalmával, amelyet Mehemet-Ali érdekében rendeznek, elküldje nekem a selyemzsínórt, és a titkáraim megfojtsanak.

- Na látja - jegyezte meg Debray.

- Igen, de mindez nem jelenti azt, hogy az én Monte Cristo grófom nem él a valóságban!

- A mindenségít! Mindenki a valóságban él, ez nem nagy csoda!

- Mindenki a valóságban él, ez kétségtelen, de nem egyforma körülmények között. Nem mindenkinek vannak fekete rabszolgái, fejedelmi képtára, fegyvergyűjteménye, hatezer frankos lovai és görög szeretői!

- Ön látta a görög nőt?

- Láttam és hallottam is. Láttam a Valle Színházban, egy alkalommal pedig hallottam, mikor a grófnál reggeliztem.

- Ez a rendkívüli ember enni is szokott?

- Szavamra mondom, olyan keveset eszik, hogy még beszélni sem érdemes róla.

- Még kiderül, hogy vámpír.

- Csak nevéssen, ha jólesik. Ez G... grófnő véleménye, aki, mint tudja, ismerte Ruthwen lordot.

- Ó, nagyszerű! - jegyezte meg Beauchamp. - Aki nem újságíró, azt hihetné, hogy itt van a *Constitutionnel* híres tengeri kígyójának a párja. Annyi szent, hogy vámpír!

- Rőt színű szem, amelynek bogara tetszés szerint kitágul vagy összehúzódik - mondta Debray. - Egyenes arcél, nemes homlok, ólomszínű arcbőr, fekete szakáll, és fehér fogsor, és egészen ehhez illő udvariasság.

- Ez éppen, Lucien - mondta Morcerf -, a leírás pontról pontra találó. Éles és metsző udvariasság. Gyakran megborzongatott ez az ember. Egyszer például, amikor együtt néztünk végig egy kivégzést, azt hittem, hogy rögtön elájulok, amint láttam és hallottam, milyen közönyösen társalog a világ valamennyi kivégzési módjáról, miközben a hóhér teljesítette kötelességét, s a halálraitélt üvöltözött.

- Nem vezette önt kissé a Colosseum romjai közé, hogy kiszívja a vérét, Morcerf? - kérdezte Beauchamp.

- Vagy pedig, mikor már kiszabadította önt, nem íratott alá önnel valami lángszínű pergament, amelynek értelmében ön eladja neki a lelkét, akárcsak Ézsau az elsőszülöttségi jogát?

- Csak csúfolódjanak! Csúfolódjanak, amennyit akarnak, uraim! - mondta Morcerf kissé sértődötten. - Mikor elnézem önöket, szép párizsi urakat, a boulevard de Grand törzsvendégeit, a bois de Boulogne közönségének tagjait, és erre az emberre gondolok, akkor bizony eszembe jut, hogy nagyon is különbözünk egymástól.

- Igazán hízelgő reám nézve! - jegyezte meg Beauchamp.

- Az ön Monte Cristo grófja ráérő perceiben igen előkelő ember lehet - tette hozzá Château-Renaud -, de megvannak a maga kis ügyei az olasz banditákkal.

- Ej! Nincsenek olasz banditák! - jelentette ki Debray.

- Nincsenek vámpírok! - tette hozzá Beauchamp.

- Nincsen Monte Cristo gróf - tódította Debray. - Nézze csak, kedves Albert, már üti az óra a fél tizenegyet.

- Vallja be, hogy képzelődött, és menjünk reggelizni - mondta Beauchamp.

De a falióra kondulásának hangja még el sem ült, már nyílt az ajtó, és Germain jelentette:

- Monte Cristo gróf úr őexcellenciája!

A hallgatóság minden tagja összerezzen, mert Morcerf elbeszélése akarata ellenére is lelkük mélyére hatolt. Albert maga sem tudta visszafojtani hirtelen támadt izgalmát.

Nem hallatszott sem kocsi gördülése az utcáról, sem léptek zaja az előszobából. Maga az ajtó is zajtalanul nyílt ki.

A küszöbön megjelent a gróf, a legegyszerűbb öltözékben: még a legkényesebb divatfi sem találhatott volna ruháján semmi kivetnivalót. Minden pompás ízlésről tanúskodott, minden a legelőkelőbb helyekről került ki: ruha, kalap, fehérnemű.

Alig látszott harmincöt évesnek, és mindenkit meglepett, hogy tökéletes mása volt annak az arcképnek, amelyet Debray rajzolt róla. A gróf mosolyogva ment a szalon közepére, egyenesen Albert felé, aki kezet nyújtva jött elébe, és sietve kezet szorított vele.

- A pontosság - mondta Monte Cristo - a királyok udvariassága, mint ahogy, gondolom, valamelyik uralkodónk állította. De az utasok, bármennyire meg is van bennük a jóakarata, nem mindig tudnak ennek eleget tenni. Hanem azért remélem, kedves vicomte, hogy jóakaratom figyelembevételével megbocsátja nekem azt a két-három másodpercnyi késedelmet, amellyel a találkozón megjelentem. Ötszáz mérföldet nem lehet akadály nélkül megtenni, főleg Franciaországban, ahol, mint látom, nem szabad megverni a postakocsist.

- Gróf úr - felelte Albert -, éppen most jelentem az ön látogatását néhány barátomnak, akiket az ön tiszteletére hívtam meg. Van szerencsém be is mutatni őket. Ez itt Château-Renaud gróf úr, akinek nemessége a tizenkét pairig nyúlik vissza, és akinek ősei helyet foglaltak a Kerekasztalnál. Ez itt Lucien Debray úr, a belügyminiszter személyi titkára. Ez meg Beauchamp úr, a félelmetes újságíró, a

francia kormány mumusa, akiről azonban nagy nemzeti hírneve ellenére sem hallott semmit Olaszországban, mivelhogy az ő újságját oda nem engedik be. Végül ez itt Maximilien Morrel úr, szpáhikapitány.

E névre a gróf, aki mindmostanáig udvariasan, de egészen angolos hidegséggel és közönnyel köszönetet, önkéntelenül egy lépést tett előre, és halvány arcán könnyű pirosság ömlött el.

- A kapitány úr az új francia hódítók egyenruháját viseli - jegyezte meg -, szép egyenruha.

Senki sem tudta volna megmondani, miféle érzés adott a gróf hangjának olyan mélységes rezgést, és mitől csillant meg, szinte akarata ellenére, szép, nyugodt, tiszta szeme, mikor nem volt semmi oka arra, hogy fátyolossá legyen.

- Ön még sohasem látta a mi afrikai katonáinkat, uram? - kérdezte Albert.

- Soha - felelte a gróf, és most már ismét teljesen ura lett önmagának.

- Hát, uram, e katonaruha alatt a hadsereg egyik legjobb és legnemesebb szíve dobog.

- Ó, vicomte úr - szakította félbe Morrel.

- Hagyja csak elmondanom, kapitány... Éppen most hallottunk a kapitány úrról egy olyan hősről valló történetet, hogy noha ma látom őt első ízben, azt a kegyet kérem tőle, úgy mutathassam be önnek, mint barátomat.

És e szavaknál ismét észre lehetett venni Monte Cristón azt a különös, merev tekintetet, a futó pírt az arcán és szemhéja könnyed rezdülését, amely nála mindig meghatottságot jelentett.

- Ó, hát a kapitány úr ilyen nemes lélek! - mondta a gróf. - Annál jobb!

Ez a felkiáltás, amely inkább a gróf saját gondolataira adott választ, semmint arra, amit Albert mondott, mindenkit meglepett, főleg pedig Morrelt, aki bámulattal nézte Monte Cristót. De ugyanakkor a gróf hangja olyan lágyan és kellemesen hangzott, hogy bármilyen különös volt is ez a felkiáltás, nem lehetett rossz néven venni.

- Ugyan miért kételkedett volna ebben? - kérdezte Beauchamp Château-Renaud-tól.

- Valóban - felelte Château-Renaud, aki nagyvilági tapasztalatával és arisztokratikus szeme élességével annyira behatolt Monte Cristo lelkébe, amennyire ez csak lehetséges volt -, valóban, Albert nem csapott be bennünket. A gróf különös egyéniség. Mit szól hozzá, Morrel?

- Csak azt mondhatom - felelte Morrel -, hogy a tekintete őszinte, a hangja rokonszenves, elannyira, hogy nekem nagyon tetszik, noha a reám tett megjegyzése kissé furcsa volt.

- Uraim - mondta Albert -, Germain jelenti, hogy tálalva van. Kedves grófom, engedje meg, hogy mutassam az utat.

Szótlánul mentek át az ebédlőbe. A terített asztalnál mindenki elfoglalta a helyét.

- Uraim - kezdte a gróf, miközben leült -, engedjenek meg egy vallomást, amely egyúttal mentségemül is szolgál, ha esetleg valami illetlenséget találnék elkövetni. Idegen vagyok, mégpedig annyira idegen, hogy most vagyok első ízben Párizsban. A francia élet tehát egészen ismeretlen előttem, és mostanáig csak a keleti életmódot szoktam meg, amely a jó párizsi hagyományoknak a lehető legellenszenvesebb. Nagyon kérem tehát, ne vegyék rossz néven, ha valami túlságosan törökös, túlságosan nápolyit vagy túlságosan arabosat találnak viselkedésemben. Ezek után, uraim, reggelizhetünk.

- Hogyan mondja mindezt! - mormogta Beauchamp. - Bizonyára valami igen nagy úr.

- Nagy úr - tette hozzá Debray.

- Nagy úr ez minden országban, Debray úr - jegyezte meg Château-Renaud.

A reggeli

A gróf, mint emlékszünk rá, mértékletes volt az étkezésben. Albert észrevette ezt, és attól tartott, hogy a párizsi élet már kezdettől fogva nem lesz ínyére a világotazónak, a legmateriálisabb, de egyúttal legszükségesebb tekintetben.

- Kedves grófom - mondta -, félek, hogy a rue du Helder-i konyha nem nyeri meg annyira a tetszését, mint a piazza Espagnán levő. Érdeklődnöm kellett volna az ízlése felől, és néhány fogást az ön kedve szerint kellett volna készíttetnem.

- Ha jobban ismerne, uram - felelte mosolyogva a gróf -, nem foglalkozna velem annyit, hiszen ez szinte megalázó a magamfajta utasra nézve, aki sorjában élt Nápolyban makarónival, Milánóban polentával, Valenciában olla-podridával, Konstantinápolyban piláffal, Indiában karpickkal, Kínában pedig fecskefészekkel. A magamfajta világpolgár semmiféle konyhától sem riad vissza. Mindenből és mindenhol eszem, csak hogy nem sokat. És ma, amikor szememre hányja mértékletességemet, éppen nagyon is jó étvágyam van, mivel tegnap reggel óta semmit sem ettem.

- Hogyan, tegnap reggel óta?! - kiáltottak a vendégek. - Huszonnégy órája nem evett semmit?

- Nem én! - felelte Monte Cristo. - Kénytelen voltam kerülni tenni, mert Nîmes környékén értesüléseket kellett beszereznem. Így azután némi késést szenvedtem, és nem akartam megállni.

- Így hát csak a kocsiában evett? - kérdezte Morcerf.

- Nem én, aludtam, mint ahogy ez megesik velem, ha unatkozom és lusta vagyok hozzá, hogy szórakozást keressek magamnak, vagy olyankor, amikor éhes vagyok, és nincs kedvem enni.

- De aludni akkor tud, amikor akar? - kérdezte most Morrel.

- Körülbelül.

- Van erre valami biztos módszere, uram?

- Csalhatatlan módszerem van.

- Az bizony jó volna nekünk, afrikaiaknak, mert nem mindig van ennivalónk, és csak ritkán van italunk - jegyezte meg Morrel.

- Igen ám - felelte Monte Cristo -, de sajnos, ez a recept csak az olyan ember számára kitűnő, aki, mint én, kivételes életmódot folytat. Igen veszedelmes lehetne azonban egy hadseregben, amelyet nem lehetne felébreszteni, amikor szükség volna rá.

- Megtudhatnánk, mi az a recept? - kérdezte Debray.

- Ó, Istenem, hogyne! - felelte Monte Cristo. - Nem csinállok belőle titkot: egy keverék ez, amely kitűnő ópiumból és a legjobb hasisból készül. Az ópiumot magam hoztam Kantonból, hogy bizonyos legyen a tisztaságáról, a hasis pedig Keleten terem, pontosabban a Tigris és az Eufratesz között. Ezt a két anyagot egyenlő arányban összekeverem, a keveréket apró pirulákká formálom, és akkor veszem be, amikor szükség van rá. Tíz perc múlva jelentkezik a hatása. Kérdezzék csak meg Franz d'Épinay báró urat, azt hiszem, egy alkalommal ő is megkóstolta.

- Úgy van - jegyezte meg Morcerf -, beszélt róla, sőt igen szívesen emlékezik rá.

- De - szólt közbe Beauchamp, aki újságíró lévén, nagyon hitetlen volt - ön mindig magánál hordja ezt a szert?

- Mindig - válaszolta Monte Cristo.

- Illetlen dolog volna megkérni rá, hogy mutassa meg ezeket a pirulákat? - folytatta Beauchamp, abban a reményben, hogy az idegen most rajtaveszt.

- Nem, uram - válaszolt a gróf.

Zsebéből egyetlen smaragdból faragott, csodálatos szelencét vett elő. A szelence arany csavarral záródott, s ha ezt megcsavarták, borsó nagyságú, zöldes golyócskát bocsátott keresztül. A kis golyónak fanyar és átható illata volt. Négy vagy öt ilyen golyócska volt a smaragdszelencében, de mintegy tizenkettő is belefért volna.

A szelence kézről kézre járt az asztal körül, de a vendégek inkább a csodálatos smaragdot bámulták, s nem a pirulákat nézték vagy szagolgatták.

- És ezt a szert a szakácsa készíti el? - kérdezte Beauchamp.

- Dehogy, uram - felelte Monte Cristo -, az efféle igazi élvezet céljára készülő szert sohasem bízom méltatlan kézre. Elég jó vegyész vagyok, magam készítem a piruláimat.

- Csodálatosan szép ez a smaragd, és a legnagyobb, amelyet életemben láttam, pedig anyámnak elég tekintélyes családi ékszerei vannak - jegyezte meg Château-Renaud.

- Három hasonló volt a birtokomban - folytatta Monte Cristo. - Az egyiket a Nagyúrnak adtam, aki belefoglaltatta kardja markolatába. A másodikat a Szentatyáknak, a pápának adtam, aki beletette tiarájába, egy majdnem ugyanilyen nagyságú, de nem ilyen tűzű smaragd mellé, amelyet elődje, VII. Pius pápa kapott Napóleon császártól. A harmadikat megtartottam magamnak, kivájtattam, aminek következtében értéke felét elvesztette, de alkalmasabbá tette erre a használatra, amelyre magamnak szántam.

Valamennyien bámulattal tekintettek Monte Cristóra. Olyan egyszerűen beszélt, hogy nyilvánvaló volt: vagy az igazat mondja, vagy pedig bolond. A kezében tartott smaragdkő látása azonban arra készítette őket, hogy az első feltevés mellett maradjanak.

- És ezt a pompás ajándékot mivel viszonzta önnek a két uralkodó? - kérdezte Debray.

- A Nagyúr szabadon bocsátott egy asszonyt - válaszolta a gróf. - Szentatyánk, a pápa pedig egy ember életét adta ajándékba. Ilyen módon életemben egyszer olyan hatalmas voltam, mintha Isten egy trón lépcsőire teremtett volna.

- Ugye Peppino volt az, akinek az életét megmentette? - kiáltott fel Morcerf. - Az ő számára kérte a kegyelmet?

- Meglehet - felelte Monte Cristo mosolyogva.

- Gróf úr, ön nem is sejti, mennyire örülök, hogy így hallom beszélni - jelentette ki Morcerf. - Már előre úgy festettem önt le barátaimnak, mint valami mesebeli embert, mint az *Ezeregyéjszaka* varázslóját, mint egy középkori boszorkánymestert. A párizsiak azonban annyira torkig vannak a paradoxonokkal, hogy már a legkétségtelenebb igazságokat is a képzelet szeszélyének tartják, ha ezek az igazságok nem felelnek meg az ő mindennapi életük összes feltételeinek. Itt van például Debray, aki elolvassa, és Beauchamp, aki kinyomatja mindennap, hogy a körúton elfogták és kirabolták a Jockey Club egyik elkésett tagját, hogy négy embert meggyilkoltak a rue Saint-Denis-n vagy a faubourg Saint-Germainen, hogy letartóztattak tíz, tizenöt, húsz tolvajt, akár valamelyik boulevard du Temple-i kocsmában, akár a Thermes de Julienben, hanem azért tagadják, hogy a Maremmákban, Róma mezőin vagy a Pontini-mocsarak tájékán haramiák vannak. Mondja hát meg nekik, gróf úr, maga, nagyon kérem, hogy engem bizony elhurcoltak ezek a banditák, és hogy az ön nemes lelkű közbenjárása nélkül ma már, minden valószínűség szerint, az örök feltámadást várnám Szent Sebestyén katakombáiban, ahelyett hogy most reggelivel szolgállok nekik szerény kis rue du Helder-i házamban.

- Ugyan! - mondta Monte Cristo. - Hiszen megígérte, hogy nem beszélünk többé erről a csekélyeségről.

- Nem én ígértem meg, gróf úr! - kiáltott Morcerf. - Másvalaki ígérte meg, akinek ön bizonyára ugyanezt a szolgálatot tette, amit nekem, és akit összetéveszt velem. Ellenkezőleg: beszéljünk róla,

nagyon kérem. Mert ha rászánja magát, hogy beszéljen róla, nemcsak azt mondja el talán, amit tudok, hanem olyasvalamit is, amiről nincs tudomásom.

- De nekem úgy rémlik - mondta mosolyogva a gróf -, ön eléggé fontos szerepet játszott ebben a dologban ahhoz, hogy éppúgy tudja, mi történt, mint jómagam.

- Volna szíves megígérni, hogy ha elmondom mindazt, amit tudok - mondta Morcerf -, kiegészíti majd azzal, amit nem tudok?

- Rendben van - válaszolt Monte Cristo.

- Hát bizony - kezdte ismét Morcerf -, még ha hiúságom csorbát is szenved, elmondom, hogy három napig azt hittem, bálványa vagyok egy álarcos női alaknak, akit a Tulliák vagy Poppaeák leszármazottjának tartottam, holott egész egyszerűen csupán egy contadina játékszere voltam. És azért nevezem contadinának, hogy ne kelljen parasztlányt mondanom. Annyit tudok, hogy mint valami ostoba, még sokkal ostobább, mint az, akiről azt imént beszéltem, ezt a parasztlányt véltem felismerni egy tizenöt-tizenhat éves, csupasz állú, nyúlánk termetű banditasuhancban, aki abban a pillanatban, amikor habfehér vállára az első csókot merészkedtem rálehelni, torkomnak szegezte pisztolyát, és hét vagy nyolc társa segítségével levezetett, vagy talán inkább lehurcolt Szent Sebestyén katakombáinak mélyére, ahol egy igen művelt rablóvezér elé vezettek. Szavamra mondom, *Caesar Kommentárjai*-t olvasta, és kegyeskedett olvasmányát félbeszakítani, hogy tudtomra adja: ha másnap reggel hat órára nem fizetek be négyezer tallért a kasszájába, reggel egynegyed hétkor bevégezem az életemet. Az erről szóló levél, amit küldtem, megvan, Franz őrzi az én aláírással és Luigi Vampa mester utóiratával. Ha kételkednek benne, írhatok Franznak, ő majd igazolja az aláírások hitelességét. Ennyit tudok. Mármost, amit nem tudok, az az, hogy miképpen szerzett ön, gróf úr, olyan mélységes tiszteletet a római banditáknál, akik vajmi kevés dolgot tartanak tiszteletben. Bevallom, hogy Franzcal együtt szemünk-szánk elállt a bámulattól.

- Ennél semmi sem egyszerűbb, uram - válaszolt a gróf -, én több mint tíz esztendeje ismerem a hírneves Vampát. Még egészen fiatal bojtárgyerek volt, mikor valami aranypénzt adtam neki, mert megmutatta nekem az utat, ő pedig, hogy ne maradjon alul, egy olyan tört adott nekem, amelyet maga faragott, és amelyet ön bizonyára látott fegyvertáramban. Később, akár mivel elfeledkezett erről a kis ajándékról, amelynek biztosítania kellett volna kettőnk barátságát, akár mert nem ismert rám, megpróbált elfogni engem. A vége az lett, hogy én fogtam el őt mind a tizenkét cimborájával. Átadhattam volna a római igazságszolgáltatásnak, amely gyorsan dolgozik, és nem sokat teketóriázott volna velem, de nem tettem semmit. Hazaküldtem a bandájával együtt.

- Azzal a feltétellel, hogy többé sohase követnek el semmi bűnt sem - szólt közbe az újságíró nevetve.
- Örömmel látom, hogy lelkiismeretesen megtartották adott szavukat.

- Dehogy, uram - felelte Monte Cristo -, azzal az egyszerű feltétellel, hogy engem a hozzám tartozókkal együtt mindig tiszteletben fognak tartani. Talán különösnek találják, amit mondani fogok, önök, szociális, haladó szellemű és humanista urak. Én azonban sohasem foglalkozom felebarátaimmal, nem kísérel meg, hogy megvédjem azt a társadalmat, amely nem véd meg engem, sőt merem mondani, amely általában csak azért foglalkozik velem, hogy ártalmamra legyen. És hacsak nem sokra becsülöm őket, és nem ártom magam a dolgukba, még mindig a társadalomnak és felebarátaimnak van köszönnivalójuk velem szemben.

- Nagyszerű! - kiáltott fel Château-Renaud. - Tessék, itt az első bátor ember, aki őszintén, nyíltan magasztalja az önzést: ez gyönyörű dolog! Bravó, gróf úr!

- Legalább őszinte - jegyezte meg Morrel. - Hanem azért bizonyosra veszem, a gróf úr nem bánta meg, hogy egy alkalommal eltért azoktól az elvektől, amelyeket az imént itt kifejtett nekünk.

- Hogyan tértem volna el ezektől az elvektől, uram? - kérdezte Monte Cristo, aki nem állhatta meg, hogy időről időre figyelmesen ne vizsgálgassa Maximiliént, mire a merész ifjú két vagy három ízben kénytelen volt lesütni a szemét a gróf tiszta és átható tekintete előtt.

- Úgy vélem - kezdte ismét Morcerf -, hogy amikor kiszabadította Morcerf urat, akit nem is ismert, mégiscsak felebarátját és a társadalmat szolgálta.

- Amelynek ő az egyik legszebb ékessége - jelentette ki komolyan Beauchamp, és egy hajtásra kiivott egy pohár pezsgőt.

- Gróf úr! - kiáltott fel Morcerf. - Most csávába került ön, aki pedig egyike a leglogikusabban gondolkodó embereknek, akiket csak ismerek. És meglátja, ragyogó világossággal bebizonyítják önnek, hogy korántsem önző, hanem ellenkezőleg, a legnagyobb mértékben emberbarát. Ó, gróf úr, ön azt állítja, hogy Keletről jött ide, levantei, maláj, indiai, kínai, barbár ember. A Monte Cristo családnevet viseli, ehhez keresztnévként pedig a „Szindbád, a tengerész” elnevezést fűzi hozzá. Márpedig alig tette Párizsba a lábát, ön ösztönösen követi azt a legnagyobb erényt vagy legnagyobb hibát, amely nekünk, különködő párizsiaknak szokásunk, hogy kohol olyan bűnöket, amelyek nincsenek meg önben, és elrejtje meglevő erényeit!

- Kedves vicomte-om - felelte Monte Cristo -, mindabban, amit mondtam vagy tettem, nem látok egyetlen olyan szót sem, amellyel kiérdemeltem volna az öntől és ezektől az uraktól kapott dicséretet. Ön nem volt nekem idegen, hiszen ismertem már, átengedtem önnek két szobát, vendégem volt reggelire, kölcsönadtam az egyik kocsimat, a Corsón együtt néztük végig az álarcosokat, és a piazza del Popolo egyik ablakából egymás társaságában néztük végig azt a kivégzést, amelynek láttára ön csaknem rosszul lett. Mármost azt kérdelem ezektől az uraktól, ott hagyhattam-e vendégemet azoknak a szörnyű banditáknak a keze között, ahogy önök nevezik őket? Ezenkívül, mint tudja, mikor önt megmentettem, volt egy mellékgondolatom is: fel akartam önt kérni arra, hogy vezessen be a párizsi társaságba, mikor Franciaországba utazom. Egy ideig ön talán azt hitte, hogy ez az elhatározásom csak afféle bizonytalan és futó terv, de ma már láthatja, hogy ízig-vérig valóság, és ígéretének eleget kell tennie, hacsak nem akar szószegő lenni.

- Meg akarom tartani a szavamat - mondta Morcerf -, de attól félek, hogy erősen csalódnai fog, kedves gróf, hiszen ön változatos tájakhoz, festői látványosságokhoz, csodálatos dolgokhoz van szokva. Nálunk a legcsekélyebb olyan élményben sem lesz része, mint amelyekhez hozzászokott kalandos életében. A mi Csimborasszónk a Montmartre, a mi Himalájánk a Valérien-hegy, a mi nagy sivatagunk a grenelle-i síkság, ahol artézi kutat fűrnak, hogy a karavánok vízhez jussanak. Tolvajunk is van, méghozzá sok, noha nem annyi, mint ahogy híre jár, hanem ezek a tolvajok sokkal jobban félnek a legkisebb titkosrendőrtől, mint a legnagyobb úrtól. Végül Franciaország elannyira prózai hely, Párizs pedig annyira civilizált város, hogy nem találhat nyolcvanöt megyénkben - nyolcvanöt megyét mondok, Korzikát természetesen nem számítom Franciaországhoz -, nyolcvanöt megyénkben tehát nem találhat olyan kis helyet, amelyen ne volna telegráf, s olyan kicsi, valamennyire is sötét barlangot, amelybe a rendőrség már be ne vezette volna a gázvilágítást. Így csupán egyetlen szolgálat van, amellyel viszonzni tudom önnek a barátságát, kedves gróf, és ebben a tekintetben rendelkezésére állok: bemutatom önt mindenütt, vagy bemutatatom barátaimmal, ez magától értetődik. Ehhez egyébként nincs szüksége senkire sem. Az ön nevével, vagyonával és szellemével (Monte Cristo kissé gúnyos mosollyal hajolt meg) az ember bárhol bemutatkozhat önmaga is, és mindenütt szívesen látják. A valóságban tehát csak egy dologban lehetek szolgálatára. Ha a párizsi életben való bizonyos fokú jártasságomnak, a kényelmes életben szerzett tapasztalatomnak vagy bazárainkról való ismereteimnek hasznát veheti, rendelkezésére állok, hogy megfelelő szállást találjunk az ön számára. Nem merem felajánlani, hogy lakásomat megosztom önnel, mint ahogy Rómában ön megosztotta velem az önét. Én ugyan nem hirdetem az önzést, de azért kiváltképpen önző ember vagyok, mert az én lakásomban rajtam kívül nem tartana ki még egy árnyék sem, feltéve, hogy az nem egy nő árnyéka.

- Ó - mondta a gróf -, ez már egészen hitvesi fenntartás. Igaz is, ön Rómában említette, uram, hogy házasodni készül. Kívánhatok szerencsét jövődő boldogságához?

- A dolog mindaddig terv maradt, gróf úr.

- És aki tervet mond, az csak eshetőségre gondol - jegyezte meg Debray.

- Szó sincs róla! - jelentette ki Morcerf. - Apám ragaszkodik hozzá, és remélem, minél előbb bemutat-hatom önöknek, ha nem is a feleségemet, legalább a menyasszonyomat: Eugénie Danglars kis-asszonyt.

- Eugénie Danglars! - ismételte a nevet Monte Cristo. - Várjon csak, nem Danglars báró az édesapja?

- De igen - felelte Morcerf -, csakhogy amolyan újdonsült báró.

- Sebaj - jelentette ki Monte Cristo -, ha az államnak olyan szolgálatokat tett, amelyekkel kiérdemelte ezt a kitüntetést.

- Mégpedig nagy szolgálatokat - mondta Beauchamp. - Noha lélekben szabadelvű volt, 1829-ben hatmillió kölcsönt adott X. Károly királynak, aki báróvá és a Becsületrend lovagjává tette, úgyhogy a szalagot Danglars nem a mellénye zsebében viseli, mint ahogy azt az ember hinné, hanem egyenesen kabátja gomblyukában.

- Ó - nevetett Morcerf -, Beauchamp, Beauchamp, ezt tegye közzé a Consaire-ben és a Charivari-ban. De előttem kímélje jövődő apósomat.

Azután ismét Monte Cristóhoz fordult:

- De az imént úgy említette a nevet, mintha ismerné a bárót - jegyezte meg.

- Nem ismerem - mondta hanyagul Monte Cristo -, de minden valószínűség szerint hamarosan megismerkedem vele, tekintve, hogy nyílt hitelem van nála a londoni Richard és Blount, a bécsi Arstein és Eskeles és a római Thomson és French cégektől.

E két utolsó név kiejtésekor Monte Cristo a szeme sarkából figyelte Maximilien Morrelt.

Ha az idegen azt várta, hogy ez a két név hatással lesz Maximilien Morrelre, nem is csalatkozott. Maximilien összerezent, mintha villamos áram futott volna rajta keresztül.

- Thomson és French - mondta. - Ismeri ezt a céget, uram?

- Ez a cég a bankárom a keresztény világ fővárosában - válaszolta a gróf a legnagyobb nyugalommal. - Tehetnék talán náluk valamit az ön érdekében?

- Ó, gróf úr, ön talán segítségünkre lehet a mostanáig oly hiábavaló kutatásainkban. Ez a cég valamikor igen nagy szolgálatokat tett a mienknek, és nem tudom, miért, mind a mai napig tagadja, hogy bármit is tett volna.

- Rendelkezésére állok, uram - válaszolta Monte Cristo meghajolva.

- Hanem - szólt közbe Morcerf - mi most Danglars úr miatt egészen eltértünk beszélgetésünk tárgyától. Arról volt szó, hogy megfelelő szállást találjunk Monte Cristo gróf számára. Kérem, uraim, szedjük össze magunkat, és találjunk ki valamit. Hol legyen a nagy Párizs ez új vendégének lakása?

- A faubourg Saint-Germainen - jelentette ki Château-Renaud.

- Ott talál majd a gróf úr egy édes kis kertes házat.

- Ugyan már, Château-Renaud - szólt közbe Debray -, ön csak azt a bús és mogorva faubourg Saint-Germaint ismeri. Ne hallgasson rá, gróf úr, inkább a Chaussée d'Antinre menjen lakni, az Párizs igazi szíve.

- A boulevard de l'Opérán, az első kerületben, szép erkélyes házban - jegyezte meg Beauchamp. - A gróf úr odavitethet ezüstszővetű párnákat, és miközben csibukját szívja vagy hasispiruláit szedegeti, a szeme előtt vonul el egész Párizs.

- Önnek nincs semmi ötlete, Morrel, hogy nem javasol semmit? - kérdezte Château-Renaud.

- Dehogyan nincs - felelte mosolyogva a fiatalember. - Ellenkezőleg, csak arra vártam, hogy hátha elfogadja a gróf úr valamelyikük ragyogó ajánlatát. Most azonban, hogy nem felelt, felajánlhatok egy lakosztályt egy igen bájos, Pompadour-stílusú kis házban, amelyet egy év óta bérel a húgom a rue Meslayn.

- Önnek húga is van? - kérdezte Monte Cristo.

- Van, uram, mégpedig kitűnő testvér.

- Asszony?

- Idestova kilenc esztendeje.

- Boldog? - kérdezte ismét a gróf.

- Olyan boldog, amennyire emberi lény csak lehet - válaszolta Maximilien. - Annak lett a felesége, akit szeretett, és aki kitartott mellettünk balszerencsénkben is. Emmanuel Herbaut-nak.

Monte Cristo alig észrevehetően elmosolyodott.

- Ott szoktam lakni a félévi szabadságom alatt - folytatta Maximilien -, és sógorommal, Emmanuellel együtt szolgálatára leszünk a gróf úrnak minden felvilágosítással, amire csak szüksége lesz.

- Vigyázat! - kiáltott fel Albert, mielőtt Monte Cristónak ideje lett volna felelni. - Gondolja meg, mit cselekszik, Morrel úr. Ön be akarja zárni a világjárót, Szindbádót, a tengerészt, egy szűk családi körbe. Abból az emberből, aki azért jött ide, hogy Párizst lássa, ön otthon ülő pátriárkát akar csinálni.

- Ó, szó sincs róla - válaszolta Morrel mosolyogva -, hiszen a húgom huszonöt éves, a sógorom pedig harminc. Fiatalok, jókedvűek, boldogok. A gróf úr különben is a saját otthonában lenne, és csak akkor találkozna házigazdáival, ha kedve tartja, hogy lemenjen hozzájuk.

- Köszönöm, uram, köszönöm - mondta Monte Cristo. - Én azonban beérem vele, ha ön megtisztel azzal, hogy majd bemutat a kedves húgának és sógorának. De nem fogadtam el egyiket sem az urak ajánlatai közül, minthogy berendezett lakásom már készen áll.

- Hogyan? - kiáltott Morcerf. - Csak nem fog szállóban lakni? Ez túlságosan barátságtalan volna.

- Hát olyan rossz helyem volt talán Rómában? - kérdezte Monte Cristo.

- A mindenségit! Rómában ötvenezer piasztert költött arra, hogy berendeztesen magának egy lakosztályt - jegyezte meg Morcerf. - De úgy gondolom, ekkora kiadást nem ismételhet meg olyan gyakran.

- Nem ez tartott vissza - válaszolta Monte Cristo -, hanem elhatároztam, hogy házam lesz Párizsban, úgy értem, hogy saját házam. Előre küldtem komornyikomat, ő azóta már bizonyára meg is vette, be is bútoroztatta nekem azt a házat.

- De hiszen akkor van egy olyan komornyikja, aki ismeri Párizst? - kérdezte Beauchamp.

- Ő is most van először Franciaországban, akárcsak jómagam. Fekete bőrű és néma - jegyezte meg Monte Cristo.

- Akkor hát Ali az? - kérdezte Albert, az általános csodálkozás közepette.

- Ali az, uram, csakugyan, Ali, az én núbiaim, az én némám, akit, azt hiszem, Rómában látott.

- Igaz, hogyne - válaszolta Morcerf -, csodálatosan jól emlékszem rá. De hogyan bízott ön meg egy núbiait, hogy házat vegyen önnek Párizsban, egy némát, hogy a házat bebútoroztassa? Hiszen mindent megfordítva fog csinálni, a szegény szerencsétlen!

- Ki kell önt ábrándítanom, uram, én ellenkezőleg bizonyosra veszem, hogy mindent az én ízlésem szerint fog elintézni. Mert tudja, az én ízlésem nem olyan, mint az általános ízlés. Ali egy héttel ezelőtt érkezett ide. Eddig már bizonyára végigszaladt a városon azzal az ösztönrel, amellyel a magában vadászó kutya szokott futkosni. Ali ismeri szeszélyeimet, ötleteimet, szükségleteimet, már bizonyára mindent megszervezett az én kedvem szerint. Tudta, hogy ma tíz órakor érkezem. Kilenc óra óta várt a fontainebleau-i sorompónál, és átadta nekem ezt a cédulát. Ez az új címem: tessék elolvasni.

Monte Cristo egy papírszeletet nyújtott át Albert-nek.

- Champs-Élysées 30. szám - olvasta Morcerf.

- Nahát, ez igazán eredeti! - szaladt ki Beauchamp száján.

- És hozzá fejedelmi - folytatta Château-Renaud.

- Mi az? Ön nem ismeri a saját házát? - kérdezte Debray.

- Nem én - felelte Monte Cristo -, hiszen már említettem, hogy nem akartam elkészni a találkozóról. A kocsiban öltözködtem át, és a vicomte kapujánál szálltam ki.

A fiatal emberek összenéztek. Nem tudták, komédiázik-e Monte Cristo. De minden szó, amit ez az ember csak kiejtett, eredetisége ellenére is olyan természetesen egyszerű volt, hogy hazugságot fel sem tételezhettek. És különben is, miért hazudott volna?

- Be kell tehát érnünk azzal - mondta Beauchamp -, hogy azokat az apró szolgálatokat tegyük meg a gróf úrnak, amelyeket módunkban áll megtenni. Én mint újságíró, megnyitom előtte Párizs valamennyi színházának kapuját.

- Köszönöm, uram - felelte mosolyogva Monte Cristo. - Titkáromat azonban már megbíztam vele, hogy minden színházban béreljen számomra egy-egy páholyt.

- És a titkár is núbiai és néma? - kérdezte Debray.

- Nem, uram, ő egészen egyszerűen az önök honfitársa, ha egy korzikai egyáltalában honfitársa lehet bárkinek is. De hiszen ön ismeri is, Morcerf úr.

- Csak nem a derék signor Bertuccio az, aki olyan pompásan ért az ablakok megszerzéséhez?

- Éppen ő az. Ön aznap látta nálam, amikor reggelire volt szerencsém önökhöz. Nagyon derék ember, kissé katona volt, kissé csempész, egyszóval egy kissé mindaz, ami csak lehet az ember. Még arra sem mernék megesküdni, hogy nem volt-e dolga a rendőrséggel valami potomság, mondjuk egy kis késelés miatt.

- És ön éppen ezt a derék világpolgárt választotta titkárának, gróf úr? - kérdezte Debray. - Mennyit lop ez öntől évenként?

- Szavamra mondom - felelte a gróf -, bizonyos vagyok benne, nem többet, mint bárki más. De nekem megfelel, nem ismer lehetetlent, és ezért tartom magam mellett.

- Így hát - jegyezte meg Château-Renaud - már van berendezett lakása, háza a Champs-Élysées-n, cselédsége, titkársa, most már csak barátnő kellene.

Albert mosolygott. A szép görög nőre gondolt, akit a Valle és az Argentína Színházban, a gróf páholyában látott.

- Én ezt jobban csinálom - mondta Monte Cristo -, van egy rabszolganóm. Önök az Opéra, a Vaudeville és a Varietés Színházakból bérlik barátnőiket, én Konstantinápolyban vettem a magamét. Az enyém talán kissé drágább volt, de ebben a tekintetben semmi okom az aggodalomra.

- Ön azonban elfelejti - mondta nevetve Debray -, hogy mint Károly király mondotta, mi itt nevünkben és természetünkben egyaránt szabad emberek vagyunk,¹ hogy tehát, amint ön Franciaország földjére tette a lábát, rabnője is szabaddá lett.

- Ki mondja ezt meg neki? - kérdezte Monte Cristo.

- Ejnye, hát a legelső ember, aki útjába akad.

- Ő csak újjörögül ért.

- Az már más.

---

¹ Lefordíthatatlan szójáték: franc - szabad; franc - frank. (régi francia)

- De látni legalább fogjuk, vagy pedig nemcsak néma szolgája, hanem eunuchjai is vannak? - kérdezte Beauchamp.

- Bizony az nincs - jelentette ki Monte Cristo -, ilyen messzire nem megyek el a keletiességben. Mindenki, aki a környezetemhez tartozik, bármikor szabadon elhagyhat, és ha engem elhagy, nem lesz már sem rám utalva, sem másra. Talán éppen ezért nem hagynak el.

Már túl voltak ekkor a csemegén és a dohányzáson is.

- Kedves barátom - mondta Debray Morcerf-nek távozóban - fél háromra jár, az ön vendége igen szeretetre méltó, de nem lehet olyan kedves társaság, amelyet az ember végül is ott ne hagyjon, olykor a rosszabb kedvéért is. Vissza kell térnem a minisztériumba. A miniszternek beszélni fogok a grófról, végtére is meg kell tudnunk, hogy kicsoda.

- Vigyázzon - mondta Morcerf -, még a legravaszabbak is rajtaveszhetnek.

- Ugyan! A rendőrségnek hárommillió áll a rendelkezésére, noha igaz, hogy csaknem mindig jó előre elköltik a pénzt. De nem baj, azért még mindig marad ötvenezer frankja erre a célra.

- És ha megtudja, hogy kicsoda, elmondja nekem?

- Ezt ígérem. A vizontlátásra, Albert. Uraim, alázatos szolgájuk.

Debray azután kint, az előszobában, jó hangosan kiáltotta:

- Jöjjön a kocsim!

- Helyes - mondta most Beauchamp Albert-nek -, nem megyek ugyan már a képviselőház ülésére, hanem azért olvasóimnak érdekesebb olvasmánnyal fogok szolgálni, mint Danglars úr beszéde.

- Kegyelem, Beauchamp - mondta Morcerf -, egyetlen szót se, könyörgök! Ne vegye el tőlem az érdemet, hogy én mutathassam be, és én beszélhessek róla elsőnek. Ugye, érdekes ember?

- Több annál - mondta Château-Renaud -, és csakugyan az egyik legcsodálatosabb ember, akit életemben valaha is láttam. Jön, Morrel?

- Egy pillanat - mondta Morrel -, csak a névjegyemet adom át a gróf úrnak, aki volt szíves megígérni, hogy meglátogat bennünket a rue Meslay 14. szám alatt.

- Legyen nyugodt, nem mulasztom el ezt a látogatást, uram - mondta meghajolva a gróf.

És Maximilien Morrel együtt távozott Château-Renaud báróval, magára hagyva Monte Cristót és Morcerf-t.

A bemutatás

Mikor Albert négyszemközt maradt Monte Cristóval, ezt mondta neki:

- Gróf úr, engedje meg, hogy ciceronei működésem kezdeteként bemutassak önnek egy mintalegénylakást. Önnek, aki megszokta az olasz palotákat, érdekes tanulmányul szolgál majd annak a kiszámítása, hogy hány négyzetlábnyi területen élhet egy párizsi ifjú, akinek nem éppen a legrosszabb a lakása. Míg átmegyünk egyik szobából a másikba, kinyitogatjuk az ablakokat, hogy egy kis friss levegőt élvezhessen.

A földszinti ebédlőt és szalont már ismerte Monte Cristo. Albert tehát először „műtermébe” vezette a grófot. Emlékszünk rá, hogy ez volt a legkedvesebb tartózkodási helye.

Monte Cristo alaposan méltányolta mindazt a sok holmit, amelyet Albert összehordott ebbe a helyiségbe: régi ládák, japán porcelánok, keleti szövetek, velencei üvegekészítmények, fegyverek a világ minden tájáról, mind-mind ismerősök voltak előtte, és első pillantásra felismerte, hogy melyik századból és melyik országból származnak. Albert arra számított, hogy ő fog magyarázni, holott éppen ellenkezőleg, ő hallgatta meg a gróf régiségtani, ásványtani és természetrajzi előadását. Lementek az első emeletre.

Albert most a szalonba vezette vendégét. A szalon falát modern festők művei díszítették: Dupré tájképei lengő nádszálakkal, magas fákkal, bőgő tehennel és csodálatos égboltozattal, Delacroix hosszú, fehér burnuszos, ragyogó övtüszős, ezüsttel kirakott fegyvereket viselő arab lovasai, akiknek lovai dühösen harapdálják egymást, miközben a lovasok vasbuzogánnyal verekednek, Boulanger vízfestményei, amelyek a *Párizsi Notre-Dame*-ot azzal a hatalmas erővel ábrázolják, ami a festőt a költő vetélytársává teszi; ott voltak Diaz vásznai is, aki szebb virágokat fest, mint amilyenek azok a valóságban, a napot ragyogóbbnak ábrázolja, mint amilyen a nap maga; Decamp rajzai éppen olyan színesek, mint Salvator Rosa rajzai, csakhogy annál is poétikusabbak; Giraud és Müller pasztelljei, amelyek angyalarcú gyermekeket és szűzies tekintetű nőket ábrázoltak; Dausatz keleti útialbumaiból kivett vázlatok, amelyeket egy teve hátán vagy egy mecset kupolája alatt hevenyészve vetett oda ceruzával; vagyis mindaz, amit a modern művészet cserébe és kárpótlásul adhat az előző századokkal elvesztett és letűnt művészetért.

Albert arra számított, hogy legalább ezúttal majd valami újat mutathat ennek a különös világjárónak. De legnagyobb ámulatára a gróf, anélkül, hogy meg kellett volna keresnie az aláírást, amelyet egyébként némelyik képen csak a kezdetüket jeleztek, kapásból megmondta azonnal minden egyes mű alkotójának nevét, olyan módon, hogy nemcsak azt volt könnyű látni: ismeri mindezeket a neveket, hanem hogy már e tehetségek mindegyikét méltatta és tanulmányozta is.

A szalonból a hálószobába mentek át. Ez a szoba az előkelőség és a jó ízlés mintaképe volt. A falon egyetlen arckép ragyogott bágyadt fényű aranykeretében, ám ezt a képet Léopold Robert festette.

Legelőször ez az arckép vonta magára Monte Cristo gróf figyelmét, mert három lépéssel odasietett, és hirtelen megállt előtte.

Egy huszonöt-huszonhat éves, kreolos arcbrú, tüzes tekintetű, hosszú szempillájú fiatalasszony képe volt ez. A katalán halászlányok festői viselete volt rajta, piros-fekete mellényt és hajában aranytüket viselt. A tengert bámulta, elegáns körvonala kirajzolódott a hullámok és az égbolt kettős kékjén.

A szobában elég sötét volt, különben Albert észrevette volna, milyen halotti sápadtság önti el a gróf arcát, és meglepte volna az az ideges borzongás, amely végigfutott a gróf mellén és vállán.

Egy percig hallgattak, s ezalatt Monte Cristo le nem vette tekintetét a festményről.

- Igazán szép kedvese van, vicomte - jegyezte meg aztán Monte Cristo, most már tökéletes nyugalommal. - Ez az öltözék kétségtelenül valami báli jelmez, pompásan illik a hölgynek.

- Ó, uram - felelte Albert -, ezt a tévedését nem tudnám önnek megbocsátani, ha e képen kívül még más arcképét is látta volna. Ön nem ismeri az édesanyámat, uram, ez a kép őt ábrázolja. Ő festette így le magát hat-nyolc évvel ezelőtt. A ruhát, úgy látszik, képzelet után festették, de annyira hasonlít anyámhoz ez az arckép, hogy szinte magam előtt látom, olyannak, amilyen 1830-ban volt. A grófné egyszer férje távolléte alatt készítette ezt az arcképet. Kétségtelenül azt hitte, hogy kellemes meglepetést szerez vele apámnak, mire hazaér. De a festmény különösképpen nem nyerte meg apám tetszését, és noha Léopold Robert egyik legszebb vászna, még az értéke sem tudta elfeledtetni apám ellenérzését. Köztünk legyen mondva, kedves grófom, Morcerf úr a legszorgalmasabb pairek egyike a Luxembourg-ban, kitűnő szakértő hírében áll, mint tábornok, de műértőnek teljesen közepes. Ez nem áll anyámra, aki igen tehetségesen fest, és sokkal többre becsüli az ilyen művészi munkát, semhogy teljesen meg tudna válni tőle, s ezért nekem adta azzal a gondolattal, hogy itt sokkal kevésbé van Morcerf úr szeme előtt. Apám arcképét is meg fogom mutatni, ez Gros festménye. Bocsásson meg, hogy ennyit beszélek családi vonatkozású dolgaimról, de mivel szerencsém lesz önt bemutatni a grófnak, megemlítettem ezt a dolgot, nehogy véletlenül dicsérni találja előtte a képet. Egyébként néha rossz hatással van rám is ez a kép, mert ha anyám bejön hozzám, ritkán esik meg, hogy meg ne nézné, és még ritkábban, hogy sírva ne fakadna előtte. Különben pedig az a borús hangulat, amelyet ennek a festménynek a házukban való megjelenése okozott, talán az egyetlen, amely a gróf és a grófné között valaha is felbukkant. Szüleim, noha már több mint húsz éve házasok, most éppen olyan gyengédek egymáshoz, mint az első időkben voltak.

Monte Cristo futó pillantást vetett Albert-re, mintha rejtett célzást keresne szavai mögött. De kétségtelennek látszott, hogy a fiatalember csak őszinte, szívből jövő szavakat mondott.

- Most pedig - jegyezte meg Albert -, miután látta minden kincsemet, gróf úr, engedje meg, hogy bármily méltatlanok is önhöz, rendelkezésére bocsássam őket. Érezze nálam otthon magát. És hogy még otthonosabban mozoghasson, kérem, jöjjön át velem Morcerf úrhoz, akinek még Rómából megírtam, milyen szolgálatot tett önnek, és jeleztem is neki az ön ígért látogatását. Meg kell mondanom, hogy a gróf is, a grófné is égnék már a vágytól, hogy köszönetet mondhassanak önnek. Tudom jól, gróf úr, hogy ön kissé érzéketlen az effélék iránt, és a családi jelenetek nem valami nagyon hatják meg Szindbádót, a tengerészt - hiszen ön már annyiféle jelenetet látott! Mégis arra kérem, fogadja el ajánlatomat mint bevezetőt a párizsi életbe, hiszen ez az élet csupa udvariaskodásból, látogatásból és bemutatkozásból áll.

Monte Cristo szótlanul hajolt meg. Lelkesedés és vonakodás nélkül fogadta az ajánlatot mint társadalmi formaságot, amelynek minden társaságbeli ember alá kell hogy vesse magát. Albert behívta komornyikját, és meghagyta neki, hogy jelentse Morcerf grófnak és a grófnénak Monte Cristo gróf látogatását.

Albert a gróffal együtt nyomon követte a komornyikot.

Morcerf gróf előszobájában a szalonba vezető ajtó fölött címer ékeskedett, amely gazdag foglalatával és a szoba díszítéséhez illő voltával arról tanúskodott, hogy a ház gazdája nagy fontosságot tulajdonít ennek a címernek.

Monte Cristo megállt e címer előtt, és figyelmesen vizsgálta.

- Hét aranyszínű csonka rigó kék mezőben, keresztsávval! Ez bizonyára a családi címerük, uram? - kérdezte. - A címerek értelmét meg tudom ugyan fejteni, mivel a címeralakokat ismerem, de egyébként a címertanban igen járatlan vagyok, hiszen csak véletlenül lettem gróf. Az én grófi címem Toszkánában készült, a Szent István-rend kommandája segítségével. Nem is lettem volna ilyen nagy úr, ha nem ismételték volna előttem, hogy ha valaki sokat utazgat, akkor erre a címre feltétlenül szüksége van. Mert már a vámőrök sem zaklatják az embert, ha a kocsija ajtaján díszleg valami. Bocsásson meg hát, amiért ilyen kérdést intéztem önhöz.

- Ez a kérdés egyáltalán nem kellemetlen, uram - felelte Morcerf a meggyőződés egyszerűségével -, eltalálta: ez valóban a családi címerünk, helyesebben apám őseié. De, mint látja, egyesítve van egy másikkal, amely piros mezőben ezüst tornyot ábrázol. Ez az utóbbi anyám őseinek címere. Anyai ágon spanyol vagyok, a Morcerf család azonban francia, sőt, mint hallottam, Dél-Franciaország egyik legrégebbi családja.

- Úgy van - jegyezte meg Monte Cristo -, a csonka rigók is erre vallanak. A fegyveres zarándokok, akik a Szentföldet akarták meghódítani, csaknem valamennyien keresztet, a küldetésük jelképét választották címerül, vagy pedig vándormadarakat, annak a hosszú utazásnak a jelképét, amelyre vállalkoztak, és amelyet hitük szárnyán teljesíteni is reméltek. Az ön valamelyik apai őse efféle kereszties hadjáratban vehetett részt, és még ha csak a Szent Lajos seregéhez csatlakozott is, a család eredete legalább a XIII. századig vezethető vissza, és ez még mindig igen figyelemre méltó.

- Lehetséges - mondta Morcerf. - Valahol apám dolgozószobájában van egy családfa, amelyből ezt megtudhatjuk. Ehhez a családfához egyébként én valamikor olyan magyarázatokkal szolgáltam, amelyekből még Hozier és Jaucourt is okulhatott volna. Ma már nem is gondolok rá, de azért csak megmondom, gróf úr - és ez hozzátartozik ciceronei tevékenységemhez -, mostanában, a mi demokratikus kormányunk alatt, kissé sokat kezdenek foglalkozni az efféle dolgokkal.

- Hát akkor az önök demokratikus kormánya is valami jobbat választhatott volna ki a múltból, mint azt a két irkafirkát, amelyet a középületeken láttam. Ezeknek nincs semmiféle heraldikai értéke. Ami önt illeti, vicomte - folytatta Monte Cristo, visszatérve Morcerf-hez -, ön szerencsésebb, mint a kormánya, mert az ön címere valóban szép, és a képzeletre hat. Igen, ez az, ön provence-i és egyben spanyol származású is. Ez magyarázza meg azt a gyönyörű barna arcszínt is, amelyet annyira megcsodáltam az előbb a nemes katalán nő arcán, ha ugyan hű az az arckép.

Oidipusznak vagy magának a szfinxnek kellett volna lennie annak, aki észreveszi a gróf szavaiban bujkáló gúnyt, hiszen látszólag a legnagyobb udvariassággal beszélt. Morcerf egy mosollyal köszönetet is mondott, és előrement, hogy az utat mutassa. Benyitott a címer alatt levő ajtón, mire az kitarult, és mint már mondtuk, a szalonba vezetett.

Ennek a szalonnak a legfeltűnőbb helyén is függött egy arckép. Harmincöt-harmincnyolc éves férfit ábrázolt tábornoki egyenruhában, a legmagasabb rangokat jelző kétsoros, aranyzsinóros vállrojtjal; a férfi nyakában a Becsületrend szalagja azt bizonyította, hogy viselője parancsnok volt, mellén jobbról a Megváltó-rend nagykeresztje, balról pedig III. Károlyé, amely utóbbi arra vallott, hogy annak, akit ez a kép ábrázol, részt kellett vennie a Görögország és Spanyolország ellen viselt háborúban, vagy, ami a kitüntetések szempontjából egyre megy, valami diplomáciai küldetésnek kellett eleget tennie a két ország valamelyikében.

Monte Cristo ezt az arcképet is éppen olyan aprólékos figyelemmel vizsgálta, mint a másikat, mikor hirtelen kinyílt egy oldalajtó, és ő szemben állt magával Morcerf gróffal.

Negyven-negyvenöt éves férfi volt, de legalább ötvennek látszott. Fekete bajusza és ugyanilyen szemöldöke különös ellentétben állt csaknem hófehér hajával, amelyet katonás divat szerint rövidre nyírva viselt. Polgári ruhában volt, és gomblyukában olyan szalag ékeskedett, amelynek különböző csíkjai a többféle kitüntetéseket jelezték. Elég magabiztosan, de azért szolgálatra készen lépett be. Monte Cristo egyetlen lépéssel sem ment eléje. Mintha lába éppúgy a földre lett volna szegezve, mint szeme Morcerf gróf arcára.

- Apám - kezdte a fiatalember -, bátor vagyok bemutatni önnek Monte Cristo grófját, ezt a nemes lelkű jó barátomat, akivel, mint ön is tudja, igen súlyos körülmények között volt szerencsém találkozni.

- Hozta Isten, uram - mondta Morcerf gróf, és mosollyal üdvözölte Monte Cristót. - Azzal, hogy megmentette a család egyetlen örökösének életét, olyan szolgálatot tett nekünk, amely örök hála kötelez bennünket.

E szavakkal Morcerf gróf egy karosszékben helyet mutatott Monte Cristónak, maga pedig az ablakkal szemközt ült le.

Monte Cristo, noha helyet foglalt abban a karosszékből, amelyet Morcerf gróf mutatott neki, úgy intézte a dolgot, hogy arca a nehéz bársonyfűggönyök árnyékában elrejtve maradjon, és hogy onnan olvashassa ki a grófnak fáradtság és gondok szántotta vonásaiból a titkos fájdalmak történetét, amelyet az idő arca redőibe vésett.

- A grófné éppen öltözködött - mondta Morcerf -, mikor a vicomte értesítette arról, hogy milyen látogatáshoz lesz szerencséje. Le fog jönni, tíz perc múlva itt lesz a szalonban.

- Igen nagy megtiszteltetés reám nézve - jelentette ki Monte Cristo -, hogy Párizsba érkezésem napján olyan férfival köthetek ismeretséget, akinek érdemei nem kisebbek hírnevénél, és akinél a szerencse - ez egyszer - nem méltatlanra mosolygott. De vajon Mitidza síkján vagy az Atlasz-hegységben nem adhat-e még a szerencse önnek marsallbotot?

- Ó - válaszolt Morcerf, könnyedén elpirulva -, már otthagytam a szolgálatot, uram. A Restauráció alatt neveztek ki párré, részt vettem az első hadjáratban, és Bourmont marsall parancsnoksága alatt szolgáltam. Így hát felsőbb parancsnoki beosztásra számíthattam, és ki tudja, mi történik, ha az idősebb ág maradt volna a trónon! De a júliusi forradalom, úgy látszik, elég diadalmas volt ahhoz, hogy hálátlan legyen. Hálátlan is volt minden olyan szolgálat iránt, amely nem a császári uralom alatt történt. Én tehát beadtam lemondásomat, mert aki a harcmezőn szerezte vállrojtjait, nehezen mozog a szalonok sima parkettjén. Otthagytam a kardot, belevettem magam a politikába, az iparnak szentelem magam, a hasznos művészeteket tanulmányozom. Hűsz esztendei katonai szolgálatom alatt mindig vágytam erre, de sohasem volt rá időm.

- Az ilyen felfogás biztosítja az önök fölényét a többi ország fölött, uram - válaszolta Monte Cristo. - Ön, aki előkelő származású nemes és igen vagyonos, mégis egyszerű közkatonaaként kezdte pályáját: ez igazán ritkán esik meg. Később, mikor már tábornok, Franciaország pártja és a Becsületrend tisztje lett, ismét hajlandó volt egy új munkakör megtanulására, holott semmi más remény, semmi más jutalom nem kecsegteti, csak az, hogy valamikor hasznára lehet felebarátainak... Ah, uram! Ez igazán gyönyörű! Többet mondok: ez magasztos!

Albert csodálattal nézte és hallgatta Monte Cristót. Nem hitte volna, hogy a gróftól ilyen gondolatok ennyire fellelkesítsék.

- Sajnos - folytatta az idegen, kétségkívül azért, hogy eltüntesse azt a kis felhőt, amely szavai nyomán megjelentek Morcerf gróf homlokán -, mi Olaszországban nem így csináljuk. Mi csak felnövünk fajunk és családfánk szerint, és megtartjuk ugyanazt a nagyságot, ugyanazt a termetet, sőt gyakran ugyanazt a haszontalanságot is egész életünkben.

- De uram - válaszolta Morcerf gróf -, olyan érdemes embernek, mint ön, Olaszország nem lehet hazája, és Franciaország kitarja a karját ön felé. Fogadja el a hívó szót, Franciaország talán nem mindenkire lesz hálátlan. Saját gyermekeivel olykor rosszul bánik, de az idegeneket rendszerint szívesen fogadja.

- Ej, apám - jegyezte meg Albert mosolyogva -, látszik, hogy nem ismeri eléggé Monte Cristo gróf urat. Az ő vágyai nem is erre a világra valók. Egyáltalán nem érdeklik a kitüntetések, és csak annyit fogad el, amennyi az útlevelére ráfér.

- Ez a legtalálhatóbb jellemzés, amelyet magamról valaha is hallottam - mondta az idegen.

- A gróf ura volt a jövőjének - jegyezte meg Morcerf sóhajtva -, és ő a virágos utat választotta.

- Így is van, uram - jelentette ki Monte Cristo azzal a mosolyával, amelyet egyetlen festő sem tudna soha visszaadni, és amelynek elemzéséről a fiziológus lemondana.

- Ha nem tartanék attól, hogy fárasztom a gróf urat - jegyezte meg a tábornok, akit nyilvánvalóan elbűvölt Monte Cristo modora -, magammal hívtam volna a képviselőházba. Igen érdekes lesz ma az ülés, főleg azok számára, akik még nem ismerik mai szenátorainkat.

- Nagyon hálás leszek, uram, ha egy más alkalommal megismétli majd ajánlatát. Ma azonban azzal a szerencséjével kecsegtettek, hogy bemutatnak a grófnénak, és arra várok, hogy ez megtörténjék.

- Ah, már itt is van az anyám! - kiáltott fel a vicomte.

Amint most Monte Cristo hirtelen hátrafordult, valóban megpillantotta Morcerf-nét a szalon bejáratánál, azzal az ajtóval szemközt, ahol az imént férje lépett be. Mikor Monte Cristo feléje fordult, a sápadt és mozdulatlanul álló grófné karja lehanyatlott, és nem tudni, miért, az aranyozott ajtófélfának támaszkodott. Már néhány másodperce volt ott, és meghallotta a világiáró látogató utolsó szavait.

Monte Cristo felállt, és mélyen meghajolva üdvözölte a grófnét, aki némán és szertartásosan hajtotta meg magát.

- Ó, Istenem! Mi van önnel, asszonyom? - kérdezte Morcerf gróf. - Talán túlságosan meleg van idebent, és rosszul érzi magát?

- Csak nem beteg, édesanyám? - kiáltott fel a vicomte, Mercédès felé sietve.

A grófné mindkettőjüknek egy hálás mosollyal mondott köszönetet.

- Nem - felelte -, de kissé felizgatott, mikor először pillantottam meg azt, akinek a segítsége nélkül ma könnyeket hullajtánánk és gyászolnánk. Uram - folytatta a grófné, miközben egy királynő fenségével lépett előbbre -, a fiam életét köszönhetem önnek, és áldom önt e jótettéért. Most mondok köszönetet önnek, amiért alkalmat adott, hogy kifejezhessem hálámat úgy, ahogyan áldottam önt, vagyis a szívem mélyéből.

Monte Cristo ismét meghajolt, de most még mélyebben, mint az első ízben. Még Mercédèsnél is sápadtabb volt.

- Asszonyom - felelte -, a gróf úr és ön túlságosan nagylelkűen jutalmaznak meg szerény cselekedetemért. Megmenteni egy embert, megkímélni egy apát a szenvedéstől, tekintettel lenni egy anya érzékenységére még nem jótett, csak emberi kötelesség.

E gyöngéden és kifogástalan udvariassággal kiejtett szavakra Morcerf-né mély meghatottsággal válaszolt:

- Igen, nagy szerencse a fiamra nézve, uram, hogy önt barátjának nevezheti, és hálát adok Istennek, amiért így rendezte a dolgokat.

Mercédès olyan végtelen hálával emelte égnek gyönyörű szemét, hogy Monte Cristo még két könnycseppet is vélt látni benne. Morcerf gróf most a feleségéhez lépett.

- Asszonyom - mondta -, én már kimentettem magam a gróf úr előtt, amiért itt kell hagynom, és nagyon kérem, ismétlje meg bocsánatkérésemet. Az ülés két órakor kezdődött, most háromra jár; és nekem beszédet kell mondanom.

- Menjen csak, uram, azon leszek, hogy távollétét elfeledtessem vendégünkkel - válaszolt a grófné ugyanazon a megindult hangon. - Gróf úr - folytatta Monte Cristo-hoz fordulva -, megtisztel-e bennünket azzal, hogy velünk tölti a nap hátralevő részét?

- Köszönöm, asszonyom, s kérem, higgye el, senki sem lehet nálam hálásabb meghívásáért, de ma reggel az önök kapuja előtt szálltam ki hosszú utazás után a kocsimból, még azt sem tudom, milyen lesz a párizsi lakásom, azt is alig, hogy hol van. Bizonyos, hogy ez nem ad okot komoly nyugtalan-ságra, de azért mégiscsak figyelemre méltó.

- Megígéri legalább, hogy egy más alkalommal megszerzi nekünk ezt az örömet? - kérdezte a grófné.

Monte Cristo szótlánul meghajolt, de mozdulata beleegyezést is jelenthetett.

- Akkor hát nem tartóztatom, uram - mondta a grófné -, mert nem akarom, hogy csupa hálából alkalmatlanságot vagy kellemetlenséget okozzak önnek.

- Kedves grófom - jegyezte meg Albert -, ha megengedi, szeretném Párizsban viszonzni önnek azt az előzékenységet, amelyet Rómában tanúsított irántam, és rendelkezésére bocsátom hintómat addig is, amíg önnek alkalma lesz fogatairól gondoskodni.

- Ezer köszönet lekötelező szívességéért, vicomte - felelte Monte Cristo. - De felteszem, hogy Bertuccio úr, annak rendje és módja szerint, felhasználta a rendelkezésére adott négy és fél órát, és a kapu előtt felszerelt fogatot fogok találni.

Albert megszokta már a gróf modorát. Tudta, hogy mint Néró, ő sem ismer lehetlent, és már semmin sem csodálkozott. De saját szemével akarta látni, hogyan engedelmeskedtek a gróf utasításainak, és vendégét a palota kapujáig kísérte.

Monte Cristo nem csalódott, az inasa - ugyanaz, aki Rómában a gróf névjegyét vitte be a két fiatalemberhez, és jelentette a gróf látogatását - most, abban a pillanatban, amikor Monte Cristo a Morcerf gróf előszobájában megjelent, már ott is állt az oszlopszat mellett, és amint az előkelő utas a kapu alá ért, valóban ott is találta már fogatát, amely reá várt.

A hintó Keller műhelyéből került ki, a lovakat, mint azt Párizs valamennyi aranyifja tudta, előző este Drake még tizennyolcezer frankért nem volt hajlandó eladni.

- Uram - mondta a gróf Albert-nek -, nem hívom, hogy kísérjen haza, hiszen csak rögtönzött lakást tudnék mutatni önnek, és a rögtönzések terén, mint tudja, jó hírem van, amelyet meg szeretnék őrizni. Adjon egy nap haladékot, és engedje meg, hogy akkor lássam vendégül. Így bizonyos leszek benne, hogy nem véték a vendéglátás szabályai ellen.

- Ha ön egynapi haladékot kér, gróf úr, bizonyosra veszem, hogy nem házat, hanem valami palotát fog bemutatni nekem. Önnek kétségtelenül valami jó szellem áll a rendelkezésére.

- Bizony jó lesz, ha ezt széltében elhíreszteli rólam - jegyezte meg Monte Cristo, miközben fellépett pompás új hintájának bársonnyal bevont lépcsőjére -, ez bizonyára hasznomra lesz a hölgyek körében.

Ezzel beszállt kocsijába, amely becsukódott mögötte, és vágatva indult el, de mégsem olyan gyorsan, hogy a gróf észre ne vette volna a függöny gyenge libbenését annak a szalonnak az ablakán, ahol Morcerf-nét hagyta.

Mikor Albert visszatért anyjához, a grófnét a budoárban találta, egy nagy bársony karosszékbe süppedve. Az egész szoba félhomályba burkolózott, és így nem látszott más, mint itt-ott egy csillogó színfoltocska valamelyik dísz szélén vagy egy aranykeret sarkában.

Albert nem láthatta a grófné arcát, mert azt ködként eltakarta egy túllfelhő, amelyet Mercédès a haja köré csavart. De Albert-nek úgy rémlett, hogy édesanyja hangja izgatott volt, meg tudta különböztetni a virágállvány rózsa- és heliotrop-illata között is a repülő fanyar és csípős szagát. A kandalló metszett tálkáján valóban meg is pillantotta a grófné kis üvegjét a bortokja nélkül, és ez nyugtalaná tette a fiatalembert. Aggódó pillantást vetett édesanyjára.

- Rosszul érzi magát, édesanyám? - kiáltott fel, amint belépett. - Talán azalatt lett rosszul, míg én kint jártam?

- Én? Dehogy, Albert, hanem, látod, ez a sok rózsza, tubarózsza, narancsvirág olyan erősen illatozik ebben a még szokatlan, hirtelen jött hőségben...

- Akkor hát, anyám - felelte Morcerf, a csengő után nyúlva -, ki kell vitetni őket az előszobába. Úgy látszik, ön igazán gyengélkedik, már akkor is nagyon halvány volt, amikor az előbb ide belépett.

- Halvány voltam, azt mondod, Albert?

- Az a halványság remekül illik önnek, anyám, de apámat is megijesztette, engem is megrémített.

- Szólt valamit édesapád neked erről? - kérdezte élénken Mercédès.

- Nem, anyám, önnek tette ezt a megjegyzést, tessék csak visszaemlékezni.

- Nem emlékszem rá - mondta a grófné.

Egy inas lépett be. Albert csengetésére jelent meg.

- Vigye ki ezt a virágot az előszobába vagy az öltözőbe - mondta a vicomte. - Nem tesz jót a grófnénak.

Az inas engedelmeskedett.

Elég hosszú csend állott be, és nem szűnt meg mindaddig, míg a virág kihordása tartott.

- Miféle név ez a Monte Cristo? - kérdezte a grófné, mikor az inas kivitte az utolsó váza virágot is. - Családnév az, valami birtok neve, vagy egyszerűen cím csupán?

- Azt hiszem, csak cím, anyám, semmi más. A gróf megvásárolt egy szigetet a toszkánai szigetcsoportban, és mint ahogy ma reggel ő maga mondta, ott egy kommandát alapított. Tetszik tudni, hogy ez így megy a firenzei Szent István, a páрмаi Szent György-Konstantin, sőt még a Máltai Rendnél is. Azonfelül nem sokat törődik a nemességgel, és azt mondja, csak azért gróf, mivel Rómában azt tartja a közvélemény, hogy Monte Cristo grófja igen nagy úr.

- A modora kitűnő - jegyezte meg a grófné -, legalábbis, ahogy ittléte rövid percei alatt megfigyelhettem.

- Ó, a modora tökéletes, anyám, annyira tökéletes, hogy jóval felülmúlja bármely arisztokrataét, akit csak ismertem Európa legbüszkébb három nemes ága, az angol, a spanyol és a német nemesség tagjai közül.

A grófné egy pillanatig elgondolkozott, majd rövid habozás után így folytatta:

- Látod, kedves Albert-em, olyan igazi anyai kérdést intézek hozzád, megérted, ugye? Láttad Monte Cristót az otthonában, elég élesen tudsz látni, ismered a nagyvilági szokásokat, több a tapintatod, mint általában a korodbelieknek. Mit gondolsz, a gróf valóban az, akinek mutatkozik?

- És milyennek mutatkozik?

- Te magad mondtad az imént: nagyúrnak.

- Azt mondtam, anyám, hogy annak tartják.

- De mi a te véleményed, Albert?

- Be kell vallanom, nincs róla megállapodott véleményem. Azt hiszem, máltai.

- Nem a származását kérdezem én, hanem a személye érdekel.

- Ó, a személye, az már egészen más. Olyan sok különös dolgot láttam vele kapcsolatban, hogyha el kell mondanom, amit róla gondolok, legszívesebben azt felelném, hogy olyan, mint Byron egyik alakja, akire valami szerencsétlenség nyomta rá kitörölhetetlen bélyegét. Valami Manfréd lehet, Lara vagy Werner, esetleg egy ősi család utolsó sarja, aki, noha mit sem örökölt az apai vagyomból, mégis meggazdagodott a saját kalandos szelleme erejével, amely őt a társadalom törvényei fölé emelte.

- Hogy érted ezt?

- Úgy értem, hogy az a Monte Cristo egy kis sziget a Földközi-tenger közepén, lakatlan, katonasága nincs, minden nemzet csempészeinek és minden ország kalózáinak búvóhelye. Ugyan ki tudja, vajon ezek a derék iparúzóknak nem fizetnek-e menedékadót uruknak?

- Az bizony meglehet - felelte álmodozva a grófné.

- De az sem baj - folytatta a fiatalember -, akár csempész, akár nem, mert azt ön is elismeri, anyám, hiszen látta, Monte Cristo gróf úr figyelemre méltó ember, és Párizs szalonjaiban igen nagy sikerekre számíthat. Tessék csak nézni, éppen ma reggel is, odaát nálam, úgy kezdte meg a társaságba való bevonulást, hogy mindenkit bámolatba ejtett, még Château-Renaud-t is.

- Ugyan hány éves lehet a gróf? - kérdezte Mercédès, és szemmel láthatóan nagy fontosságot tulajdonított ennek a kérdésének.

- Harmincöt-harminchat éves, anyám.

- Olyan fiatal! Lehetetlen - jelentette ki Mercédès, és így egyszerre adott választ arra, amit fia mondott, és arra, amit saját gondolata sugalmazott neki.

- Márpedig így van. Három vagy négy ízben is mondta, és bizonyos, hogy minden különösebb szándék nélkül: „akkortájt ötesztendő voltam”, egy más alkalommal: „tízéves koromban”, megint máskor: „tizenkét esztendő voltam”. Engem érdekelték ezek az apró részletek, összehasonlítottam a dátumokat, és sohasem kaptam rajta, hogy hibázott volna. E különös, kortalan ember tehát - bizonyos vagyok benne - legfeljebb harmincöt éves. Mindenekfelett emlékezzék csak vissza, anyám, milyen élénk a tekintete, milyen koromfekete a haja, és bár halvány, de teljesen redőtlen a homloka. Nemcsak erős ember, hanem még fiatal is.

A grófné lehajtotta a fejét, mintha igen nehéz, keserű gondolatok súlya nyomná.

- Megkedvelt téged ez az ember, Albert? - kérdezte a grófné ideges remegéssel.

- Azt hiszem, anyám, igen.

- És te... te is megszeretted?

- Nagyon tetszik nekem, anyám, bármit mond is Franz d'Épinay, aki azt akarta elhíttetni velem, hogy ez az ember a másvilágról jött.

A grófné összeborzongott.

- Albert - mondta izgatottan -, mindig óvtalak az új ismeretségektől. Most már felnőtt férfi vagy, és itt az ideje, hogy te adj tanácsot nekem. És mégis azt mondom: nagyon vigyázz, Albert.

- Hogy a tanácsa hasznos és jó legyen, kedves jó anyám, tudnom kellene előre, hogy mi az, amiben nem szabad bíznom. Ez a gróf sohasem játszik szerencsejátékot, sohasem iszik egyebet, mint egy csepp spanyol borral aranyszínűre festett vizet, a gróf köztudomásúan igen gazdag, és nem tenné magát azzal neveltségessé, hogy tőlem kérjen pénzt kölcsön; mitől tarthatnék tehát vele kapcsolatban?

- Igazad van - felelte a grófné -, ostobák ezek a félelmek, főleg mert hiszen éppen arra az emberre vonatkoznak, aki az életedet mentette meg. Igaz is, Albert! Szívesen fogadta őt apád? Fontos, hogy az illendőnél is szívesebben lássuk a grófot. Apád olykor nagyon elfoglalt, ügyei szórakozottá teszik, és meglehet, hogy akaratlanul is...

- Apám tökéletesen viselkedett, anyám - szakította félbe Albert. - Sőt, többet mondok: igen jólesett neki az a két vagy három ügyes bók, amelyet a gróf olyan szerencsésen és kellő pillanatban alkalmazott, mintha már harminc esztendeje ismerné apámat. E dicséretnek nyilái, úgy látszik, találtak - tette hozzá Albert nevetve -, elannyira, hogy a legjobb barátokként váltak el, és Morcerf úr még a képviselőházba is el akarta vinni magával, hogy a gróf meghallgassa a beszédét.

A grófné nem folytatta a beszélgetést. Olyan mély álmodozásba merült, hogy szeme lassanként lecsukódott. A fiatal ember, amint ott állt előtte, azzal a gyermeki szeretettel nézte, amely még gyöngédebb és melegebb, ha fiatal és szép édesanyák iránt nyilvánul meg. Majd, mikor látta, hogy szeme lecsukódik, egy percig hallgatta, amint szelíd mozdulatlanságban lélegzik, és abban a hitben, hogy elszenderült, lábujjhegyen távozott. Vigyázva nyitotta ki annak a szobának az ajtaját, ahol édesanyját hagyta.

- Ördögös ember - mormogta Albert, és a fejét csóválta -, már ott megjósoltam neki, hogy nagy sikere lesz a társaságban. Most csalhatatlan hőmérőn mértem le a hatását. Anyámnak is feltűnt, tehát nevezetes embernek kell lennie.

Ezzel lement az istállóba, nem minden titkos bosszankodás nélkül, ha arra gondolt, hogy Monte Cristo olyan fogatra tett szert, amely az ő pejlovaikat másodrendűvé fokozza le a hozzáértők szemében.

„Annyi bizonyos - gondolta -, hogy az emberek nem egyenlőek. Meg kellene kérnem az apámat, hogy fejtsse ki ezt az elméletet a képviselőházban.”

Bertuccio úr

Eközben a gróf hazaért. Hat perc alatt tette meg ezt az utat. Ez a hat perc elég volt ahhoz, hogy vagy húsz fiatalember meglássa. Ezek, ismerve a fogatot, amelyet ők maguk nem tudtak megvásárolni, elvágtattak mellette, hogy szemtől szembe lássák azt a káprázatos nagyurat, aki darabonként tízezer frankért vett magának lovakat.

Az a ház, amelyet Ali választott, és amelynek Monte Cristo városi szállásául kellett szolgálnia, a Champs-Élysées jobb oldalán, egy kert mélyében emelkedett. Az udvar közepén álló sűrű lombosított fűzfacsoport eltakarta a ház homlokzatának egy részét. E fák csoportja körül, mint két ölelő kar, két fásor futott jobbra és balra, amelyek a rácsos kaputól a kettős feljárathoz vezettek. A feljáró minden lépcsőfokánál virággal teli porcelán váza állott. Ennek a széles térség közepén egyedül álló háznak a főbejáraton kívül a rue de Ponthieu felől is volt még egy bejárata.

Mielőtt még a kocsis a kapust szólíthatta volna, a súlyos rácsos kapu feltárult. Már látták, hogy közeledik a gróf, és őt Párizsban csakúgy, mint Rómában vagy bárhol, villámgyorsan szolgálták ki. A kocsis tehát behajtott, félkört írt le anélkül, hogy lassított volna, és a kapu máris becsukódott, noha a kocsis kerekei még a fásor homokján csikorogtak.

A feljáró bal oldalán megállt a kocsis. A bejárati ajtónál két ember jelent meg: az egyik Ali volt, aki hihetetlenül őszinte örömmel mosolygott gazdájára, és úgy érezte, hogy Monte Cristo egyszerű pillantása is ajándék.

A másik alázattal üdvözölte, és karját a gróf felé nyújtotta, hogy lesegítse a kocsiból.

- Köszönöm, Bertuccio úr - mondta a gróf, könnyedén leugorva a kocsis három lépcsőfokán. - Hát a közjegyző?

- A kis szalonban van, excellenza - válaszolta Bertuccio.

- És a névjegyek, amelyeket utasításom szerint azonnal nyomtatnia kellett, amint megtudta a házszámot?

- A névjegyek már elkészültek, gróf úr. A Palais-Royal legkitűnőbb vésnökénél jártam, és az a szemem láttára véste ki a rézlapot. Az első levonatot, parancsa szerint, azonnal elvittem Danglars báró képviselő úrnak, a rue de la Chaussée d'Antin 7. szám alá. A többi excellenza hálósobájának kandallóján van.

- Helyes. Hány óra?

- Négy.

Monte Cristo átadta kesztyűjét, kalapját és botját ugyanannak a francia lakájnak, aki már a Morcerf gróf előszobájában is várta, mikor a kocsit előszólította. A gróf azután a kis szalonba ment Bertuccio vezetésével, aki az utat mutatta neki.

- Micsoda gyatra márványszobrok ezek itt az előszobában? - kérdezte Monte Cristo. - Remélem, kihordják őket innen.

Bertuccio meghajolt.

Ahogy a titkár jelentette, a közjegyző már a kis szalonban várt. Remek figurája volt a párizsi másodírnokoknak, aki már egészen a Párizs környéki közjegyző méltóságáig emelkedett.

- Önt bízták meg vele, közjegyző úr, hogy eladja nekem azt a vidéki házat, amelyet meg akarok venni?

- kérdezte Monte Cristo.

- Igenis, gróf úr - felelte a jegyző.

- Az adásvételi szerződés készen van?

- Igenis, gróf úr.

- Elhozta?

- Tessék, itt van.

- Helyes. És hol van az a ház, amelyet megvásárolok? - kérdezte hanyagul Monte Cristo, félig Bertucciohoz, félig a jegyzőhöz fordulva.

A titkár mozdulata azt jelentette: „Nem tudom”.

A jegyző csodálkozva nézett Monte Cristóra.

- Hogyan? - mondta. - A gróf úr nem tudja, hol az a ház, amelyet megvásárol?

- Nem én - felelte a gróf.

- Hát a gróf úr nem is ismeri?

- Már hogy az ördögbe ismerném? Ma reggel érkeztem Cadixből, még sohasem jártam Párizsban, sőt életemben először vagyok Franciaországban.

- Az már más - felelte a jegyző -, az a ház, amelyet a gróf úr vesz, Auteuilben van.

E szavakra Bertuccio szemmel láthatóan elsápadt.

- És merre van Auteuil? - kérdezte Monte Cristo.

- Alig egypár lépésnyire ide, gróf úr - mondta a jegyző -, valamivel Passy után, igen kedves környezetben, a bois de Boulogne közepén.

- Ilyen közel! - jegyezte meg Monte Cristo. - De hiszen ez nem is falu. Hogy az ördögbe választhatott nekem olyan nyaralót, amely Párizs kapui előtt van, Bertuccio úr?

- Én! - kiáltott fel a titkár különös hevességgel. - Nem, nem én voltam az, a gróf úr nem engem bízott meg a házvétellel, tessék csak visszaemlékezni, gróf úr, gondoljon csak jól utána, kutasson az emlékezetében, gróf úr.

- Ah, igaz! - jelentette ki Monte Cristo. - Most már emlékszem. Valamelyik újságban olvastam azt a hirdetést, és tévútra vezetett a hazug cím: „Falusi ház”.

- Még nem késő - mondta élénken Bertuccio -, és ha eccellenza megbíz vele, hogy bárhol másutt keressek másikat, felkutatom én a lehető legjobbat, akár Enghienben, akár Fontenay-aux-Rosesban vagy Bellevue-ben lenne is az.

- Nem - mondta gondtalanul Monte Cristo. - Ha már ez megvan, akkor meg is tartom.

- És igaza is van, uram - jegyezte meg élénken a jegyző, aki féltette a jutalékát. - Nagyon bájos hely ez, fűrge patakok, lombos berkek, kényelmes lakás, bár régóta lakatlan, nem is szólva a berendezésről, amely ha régi is, de értékes, főleg ma, mikor ismét annyira keresik az ócskaságot. Bocsánat, de azt hiszem, a gróf úr is kora ízlésének hódol.

- Egyszóval, mondja csak - szólt közbe Monte Cristo -, csakugyan olyan megfelelő?

- Ó, uram, annál sokkal több: pompás.

- A mindenit! Már csak ne szalasszuk el az alkalmat - jelentette ki Monte Cristo -, kérem hát azt a szerződést, jegyző úr.

Gyors pillantást vetett az iratnak arra a helyére, ahol a ház fekvése volt leírva, és a tulajdonosok nevei szerepeltek, azután sietve aláírta.

- Bertuccio - mondta -, adjon át a közjegyző úrnak ötvenötezer frankot.

A titkár kissé bizonytalan léptekkel távozott, azután visszatért egy köteg bankjeggyel, amelyet a jegyző úgy olvasott meg, mint aki csak a törvényes formáságok tisztázása után szokott pénzt átvenni.

- És ezzel valamennyi formáságnak eleget tettünk? - kérdezte a gróf.

- Valamennyinek, gróf úr.

- A kulcsok önnél vannak?

- A kapusnál vannak, aki a házat őrzi. De itt van a neki szóló utasítás, hogy a gróf urat bocsássa be a tulajdonába.

- Nagyon helyes.

Ezzel Monte Cristo a fejével intett a jegyzőnek, mintha azt akarta volna mondani: „Nincs már szükségem önre, elmehet.”

- De - kockáztatta meg a derék jegyző -, úgy látom, a gróf úr tévedett. Az egész vételár, mindent beleértve, ötvenezer frank.

- És az ön díjazása?

- Az már benne van ebben az összegben, gróf úr.

- De hiszen ön Auteuilből jött ide, ugye?

- Igen, persze.

- Nohát! Csak meg kell fizetni a fáradozását? - jegyezte meg a gróf.

Egy mozdulattal elbocsátotta.

A jegyző hátrálva távozott, miközben többször a földig hajolt. Mióta csak közjegyzői munkakörét ellátta, most először találkozott ilyen ügyféllel.

- Kísérje ki a jegyző urat - utasította a gróf Bertucciót.

A titkár kikísérte a jegyzőt.

Alig maradt magára a gróf, kivett a zsebéből egy bezárható tárcát, amelyet a nyakában viselt kis kulccsal nyitott ki. Ezt a tárcát mindig magával hordta.

Egy percig keresgélt benne, azután elővett egy lapot, amelyen több jegyzet állott, e jegyzeteket összevetette az asztalon hagyott adásvételi szerződéssel, és elmerült emlékeibe:

- Auteuil, rue de la Fontaine 28. Ez az - mondta. - De vajon milyen vallomásra számíthatok, olyanra, amelyet a babonás félelem, vagy olyanra, amelyet a valóságos rémület idéz elő? No, mindegy, egy órán belül mindent megtudok. Bertuccio! - kiáltott, egy görbe nyelű kis kalapáccsal egy csengőre ütve, amely élesen és hosszan szólt, mint valami tamtam. - Bertuccio!

A titkár megjelent a küszöbön.

- Bertuccio úr - mondta a gróf -, nem említette ön valamikor, hogy már utazgatott Franciaországban?

- Franciaország bizonyos részein, hogyne, eccellenza.

- Bizonyára ismeri Párizs környékét?

- Nem én, eccellenza, nem - válaszolta a titkár valami ideges remegéssel, amelyet Monte Cristo, aki jól ismerte az efféle izgalmakat, joggal tudott be Bertuccio nyugtalanságának.

- Milyen kár - jegyezte meg -, hogy sohasem járt Párizs környékén, mert én még ma este meg akarom nézni új birtokomat, és mivel ön is velem jön, bizonyára hasznos útbaigazítást adhatott volna.

- Auteuilbe? - kiáltott fel Bertuccio, és rézvörös arca csaknem ólomszínűre sápadt. - Hogy én Auteuilbe menjek?

- No, már ugyan mi csodálkozni való van azon, hogy kijön velem Auteuilbe, azt kérdelem? Ha Auteuilben fogok lakni, önnek is ott kell majd élnie, hiszen a háznéphez tartozik.

Bertuccio lehajtotta a fejét gazdája parancsoló tekintete előtt, nem mozdult, és nem felelt semmit.

- Ejnye no, hát mi baja? Talán másodszor is csengessek kocsióért? - kérdezte Monte Cristo azon a hangon, amelyen XIV. Lajos tette valamikor híres kijelentését: „Csaknem várnom kellett!”

Bertuccio egy ugrással kint termett a kis szalonból az előszobában, és rekedtes hangon kiáltotta:

- Az eccellenza lovait!

Monte Cristo két-három levelet írt. Mire az utolsót lepecsételte, megjelent a titkár.

- Eccellenza, a kocsi előállott - jelentette.

- Rendben van! Fogja a kesztyűjét és kalapját - mondta Monte Cristo.

- Én is a gróf úrral megyek? - kiáltott fel Bertuccio.

- Természetesen, ki kell adnia utasításait, minthogy abban a házban szándékozom lakni.

Példátlan lett volna, hogy valaki ellenszegüljön a gróf rendelkezésének. A titkár is egyetlen ellenvetés nélkül követte gazdáját, aki kocsiba szállt, és intett neki, hogy kövesse. A titkár tisztelettudóan az elülső ülésen foglalt helyet.

Az auteuili ház

Monte Cristo megfigyelte, hogy Bertuccio, mikor lejött a lépcsőn, korzikai módon, vagyis hüvelykujjával, keresztet vetett a levegőben, és hogy amint elfoglalta helyét a kocsiban, egészen halkán rövid imádságot mormolt. A kíváncsiakon kívül bárki mást megindított volna az a furcsa vonakodás, amelyet a derék titkárból a gróf *extra muros*² teendő kirándulása kiváltott. De úgy látszik, a gróf sokkal kíváncsibb ember volt, semhogy felmentette volna Bertucciót e kis utazás alól.

Húsz perc múlva Auteuilben voltak. A titkár izgalma nőttön-nőtt. Amint beértek a faluba, Bertuccio a kocsi sarkába szorulva, lázas izgalommal kezdett vizsgálni minden házat, amely előtt elhaladtak.

- A rue de la Fontaine 28. előtt állítsa meg a kocsit - mondta a gróf, könyörtelen tekintetét a titkárra szegezve, akinek ezt az utasítást adta.

Bertuccio arcát ellepte a verejték, de azért engedelmeskedett, és kihajolva a kocsiból, odakiáltott a kocsinak:

- Rue de la Fontaine 28. szám.

Ez a 28. számú ház a falun kívül esett. Míg utaztak, egészen beesteledett, vagy talán inkább a villámokkal terhes fekete felhő adta ennek a korai sötétedésnek egy drámai epizód színezetét és ünnepélyességét.

A kocsi megállt, és a kísérő inas az ajtóhoz sietett, hogy kitarja.

- No mi az? - kérdezte a gróf. - Ön nem száll le, Bertuccio úr? Hát a kocsiban akar maradni? De ugyan, mi az ördög lelte ma este?

Bertuccio gyorsan a kocsi ajtajánál termett, karját nyújtotta a grófnak, aki ezúttal rá is támaszkodott, és egyenként lépkedett le a kocsi három lépcsőjén.

- Kopogtasson - mondta a gróf -, és jelentsen be.

Bertuccio bekopogott, az ajtó kinyílt, és megjelent a kapus.

- Mi tetszik? - kérdezte.

- Megjött az új uraság, jóember - jelentette az inas.

És átnyújtotta a kapusnak a jegyzőtől kapott írást.

- Hát eladták a házat? - kérdezte a kapus. - És ez az úr fog itt lakni?

- Én, barátom - felelte a gróf -, de azon leszek, hogy ne nagyon sajnálja a régi gazdáját.

- Ó, uram - jegyezte meg a kapus -, nem valami sok sajnálnivalóm van rajta, mert ugyancsak ritkán láttuk. Több mint öt esztendeje, hogy itt járt, és szavamra mondom, ugyancsak helyesen cselekedett, hogy eladta ezt a házat, amely semmit sem jövedelmezett neki.

- Hogy hívták a régi gazdáját? - kérdezte Monte Cristo.

- Saint-Méran marquis úr. Bizonyosra veszem, hogy nem kapott annyit a házért, amennyibe neki került.

- Saint-Méran marquis! - ismételte Monte Cristo.

- Úgy rémlik, nem ismeretlen előttem a neve - folytatta a gróf -, Saint-Méran marquis...

---

² A város falain kívül. (latin)

Úgy látszott, mintha keresgélne az emlékezetében.

- Egy öreg nemesúr - mondta a kapus -, a Bourbonok régi, hű szolgája. Egyetlen lánya Villefort úrhoz ment nőül. Ez a Villefort úr előbb Nîmes-ben, majd Versailles-ban volt királyi ügyész.

Monte Cristo tekintete Bertuccióra esett, aki most még fehérebb lett, mint az a fal, amelyhez támaszkodott, hogy el ne essék.

- És ez a leány nem halt meg? - kérdezte Monte Cristo. - Mintha ilyesmit hallottam volna.

- De igen, uram huszonegy esztendeje, és azóta háromszor sem láttuk viszont a kedves jó marquis urat.

- Köszönöm, köszönöm - mondta Monte Cristo, úgy véelve, hogy a titkár teljes kimerültsége miatt már nem feszítheti jobban ezt a húrt, ha nem akarja megkockáztatni, hogy elpattan. - Köszönöm! Adjon valami világítóeszközt, jóember.

- Kísérjem el talán, uram?

- Nem, fölösleges volna, majd Bertuccio világít.

Monte Cristo e szavait két arany borraival kísértte, ami hálakitöréseket és sóhajokat vont maga után.

- Ah, uram! - mondta a kapus, miután hiába kutatott a kandalló szélén és a szomszédos párkányon. - Sehol sem találok itt gyertyát.

- Fogja csak a kocsik egyik lámpását, Bertuccio, és mutassa meg a helyiségeket - mondta a gróf.

A titkár ellenvetés nélkül engedelmeskedett, de látszott a keze remegésén, ahogy a lámpást tartotta, hogy nem egykönnyen tudott így engedelmeskedni.

Végigjárták az eléggé tágas földszintet, az első emeletet, amely egy szalonból, fürdőszobából és két hálószobából állott. Az egyik hálószobán keresztül egy melléklépcsőhöz jutottak, amely levezetett a kertbe.

- Nini, melléklépcső - jegyezte meg a gróf -, ez eléggé kényelmes dolog. Világítson csak, Bertuccio úr, és menjen előttem, nézzük meg, hová vezet ez a lépcső.

- A kertbe vezet, uram - válaszolta Bertuccio.

- Ugyan honnan tudja ezt, kérem?

- Úgy értem, hogy oda kell vezetnie.

- Menünk, győződjünk meg róla.

Bertuccio felsóhajtott és előrement. A lépcső valóban a kertbe vezetett.

A külső ajtóhoz érve, a titkár megállt.

- Gyerünk hát, Bertuccio úr! - biztatta a gróf.

Hanem akihez a szavait intézte, az kábult, értetlen és lesújtott volt. Révedező szeme mintha valami szörnyű múlt nyomait kereste volna körös-körül, és görcsösen összeránduló kezével mintha borzalmas emlékeket akart volna elhárítani.

- No, mi lesz? - erősködött a gróf.

- Nem! Nem! - kiáltott fel Bertuccio, és a belső fal szögletébe támasztotta a kezét, - Nem, uram, tovább már nem megyek, hiszen az lehetetlen!

- Mit jelent ez? - szólalt meg Monte Cristo ellentmondást nem tűrő hangja.

- De hiszen láthatja, uram - kiáltott a titkár -, hogy ez nem természetes dolog, hogy ha Párizsban akar házat vásárolni, azt éppen Auteuilben kell megvennie, és ha már vett Auteuilben egyet, annak éppen a rue de la Fontaine 28. számú háznak kell lennie! Miért is nem mondtam meg önnek otthon mindent,

uram! Akkor bizonyára nem követelte volna, hogy idejöjjenek. Azt reméltem, hogy nem éppen ez a ház lesz a gróf úré. Mintha nem is volna Auteuilben más ház, mint éppen az, ahol a gyilkosság történt!

- Ó! Ó! - kiáltott fel Monte Cristo, és hirtelen megállt. - Micsoda rettenetes szót ejtett most ki! Pokoli ember! Tösgyökeres korzikai! Folyton csupa titokzatosság és babona! Gyerünk csak, fogja azt a lámpást, nézzük meg a kertet! Remélem, ha velem van, csak nem fog félni?

Bertuccio felvette a lámpást és engedelmeskedett.

Amint az ajtót kinyitották, halvány égbolt tűnt elő, ahol a hold hiába harcolt a hatalmas felhőtengerrel, mert a felhők sötét hullámai el-elborították. A hold egy percre még megvilágította őket, hogy utána annál sötétebben vesszenek bele a végtelenség mélyébe.

A titkár balra akart kanyarodni.

- Ne arra, uram - mondta Monte Cristo -, ugyan minek mennénk a fasor felé? Itt milyen gyönyörű pázsit van, menjünk csak egyenesen előre.

Bertuccio letörölte a homlokán végigömlő verejtéket, de engedelmeskedett. Hanem azért mégis egyre balra tartott.

Monte Cristo ellenben jobbra fordult. Amint egy sűrű facsoporthoz értek, hirtelen megállt. A titkár nem bírta tovább.

- Távozzék innen, uram! - kiáltott fel... - Távozzék, kérve kérem, hiszen most pontosan ugyanazon a helyen áll.

- Miféle helyen?

- Azon a helyen, ahol ő összerogyott.

- Kedves Bertuccio úr - mondta Monte Cristo nevetve -, térjen már magához, ezt megkövetelem. Itt most nem vagyunk sem Sartène-ben, sem Cortéban. Ez itt nem sűrű bozót, hanem park, eléggé elhanyagolt ugyan, megengedem, de azért még nem kell lebecsülni.

- Ne maradjon itt, uram! Ne maradjon itt, könyörgök!

- Azt hiszem, ön az eszét vesztette, Bertuccio mester - jegyezte meg a gróf hidegen. - Ha így áll a dolog, csak szóljon, és én nyomban bezáratom valami gyógyintézetbe, mielőtt nagyobb baj történhetne.

- Fájdalom, eccellenza! - felelte Bertuccio a fejét rázva és kezét összetéve, aminek láttára a gróf szívesen elnevette volna magát, ha e pillanatban magasabb érdekek nem kötik le és nem készítetik arra, hogy figyelemmel kísérje ennek az ijedező lelkiismeretnek a legcsekélyebb moccanását is. - Fájdalom, eccellenza, a szerencsétlenség megtörtént.

- Bertuccio úr - mondta a gróf -, úgy érzem, meg kell mondanom önnek, hogy még el találja törni a karját, olyan erősen gesztikulál, a szemét pedig úgy forgatja, mint egy megszállott, akinek testéből az ördög nem akar eltávozni. Többször megfigyeltem, hogy a legmakacsabb ilyen ördög mindig valami titkot rejteget. Azt tudtam önről, hogy korzikai, tudtam, hogy sötét alak, aki valami régi vendettadologba gabalyodott bele, mindent el is néztem önnek Olaszországban, mert Olaszországban elcsúszik az ilyesmi, Franciaországban azonban általában igen furcsa szemmel nézik a gyilkosságot: vannak csendőrök, akik ezzel foglalkoznak, bírák, akik ítéleznek ilyen ügyekben, és van vérpad, amely megtorolja.

Bertuccio összetette a kezét, és mivel a különböző hadonászások közben a lámpást nem tette le, annak fénye jól megvilágította feldúlt arcát.

Monte Cristo ugyanolyan tekintettel vizsgálgatta, mint ahogy Rómában Andrea kivégzését nézte. Azután olyan hangon szólalt meg ismét, amelynek hallatára a szegény titkár testén újabb borzongás futott végig.

- Busoni abbé tehát hazudott nekem - mondta -, mikor Franciaországban tett utazása után, 1829-ben, önt olyan ajánlólevéllel küldte hozzám, amelyben az ön értékes tulajdonságait ajánlotta figyelmembe. Hát, kérem, én írni fogok az abbénak, felelősségre vonom pártfogoltja miatt, és majd megtudom, mi van e gyilkossági ügy mögött. De annyit már most mondhatok, Bertuccio úr, hogy alkalmazkodom annak az országnak a törvényeihez, amelyben most élek, és hogy semmi kedvem ahhoz, hogy ön miatt kellemetlenségem legyen a francia igazságszolgáltatással.

- Ó, ne tegye ezt, eccellenza, hiszen olyan hűségesen szolgáltam önt, ugye? - kiáltott fel Bertuccio kétségbeesve. - Mindig becsületes ember voltam, sőt, amennyire tőlem telt, jó cselekedeteket is hajtottam végre.

- Ezt nem is tagadom - felelte a gróf -, de hát mi az ördög izgatta fel ennyire? Ez nem jó jel: a tiszta lelkiismeret nem sápasztja el ennyire valakinek az arcát, és nem hozza így ki a sodrából...

- De gróf úr - kezdte ismét Bertuccio habozva -, hát nem ön maga mondta, hogy Busoni abbé úr, akinek a Nîmes-i börtönben meggyóntam, amikor önhöz küldött, közölte, hogy nagy bűn nyomja a lelkemet?

- Ez igaz, de mivel azzal irányította hozzám, hogy ön kitűnő titkár lesz, azt hittem, csak valami lopásról lehetett szó!

- Ó, gróf úr! - jegyezte meg Bertuccio megvetéssel.

- Vagy talán, mivel ön korzikai, nem tudott ellenállni a kísértésnek, hogy kikészítsen valakit, amint azt odalent gúnyosan mondják, mikor egy embert megölnék?

- Hát igen! Igen, uram, igenis, jó uram, ez az! - kiáltott fel Bertuccio, és a gróf lába elé borult. - Bosszút álltam, esküszöm, hogy csak egyszerű bosszúállás volt az egész.

- Ezt értem, csak azt az egyet nem tudom megérteni, miért éppen ez a ház okozta, hogy ennyire kikelt magából?

- De már, uram, hát nem magától értetődő ez - magyarázta Bertuccio -, ha egyszer a bosszúállás éppen ebben a házban folyt le?

- Micsoda? Az én házamban!

- Ó, uram, még akkor ez nem volt az ön háza - válaszolt jámborul Bertuccio.

- Hát kié volt? A kapus, úgy emlékszem, azt mondta, hogy Saint-Méran marquis-é. Mi az ördögöt akart ön megbosszulni Saint-Méran marquis-n?

- Ó, nem őrajta, uram, másvalakin.

- No, ez különös egy találkozás - jegyezte meg Monte Cristo, és úgy látszott, elmélyed gondolataiba -, hogy úgy véletlenségből, minden előkészület nélkül, éppen abba a házba került, ahol ez a szörnyű lelkifurdalást okozó jelenet lejátszódott.

- Uram - mondta a titkár -, mindezt a végzet rendezi így, ebben én bizonyos vagyok. Ön éppen Auteuilben vesz házat, s méghozzá ugyanazt, amelyben én gyilkoltam. Azután ön ugyanazon a lépcsőn halad le, amelyen ő is lejött a kertbe. Ön azon a helyen áll meg, ahol őt leszúrtam. Két lépésnyire innen, e platán mögött volt az a gödör, amelybe a gyermeket elásta. Mindez nem a véletlen műve, mert ebben az esetben a véletlen a Gondviselés szerepét töltene be.

- Helyes! Kedves korzikai uram, tegyük fel, hogy ez valóban a Gondviselés keze, Én magam mindig mindent feltételezek, amit csak akarnak, mert a beteg lelkeknek még engedményeket is kell tenni. No de most kérem, szedje össze magát, és mondja el ezt az egészet töviről hegyire.

- Nem mondtam el ezt sohasem, csak egyetlenegyszer, akkor is Busoni abbénak. Ilyen vallomást - tette hozzá Bertuccio, a fejét rázva - nem is lehet másként tenni, csak a gyónás pecsétje alatt.

- Akkor hát, kedves Bertuccio - mondta a gróf -, talán helyes lesz, ha visszaküldöm a gyóntatójához. Általa beállhat karthauzi vagy akár bernátrendi barátnak, akkor majd beszélhet a titkairól. Én azonban

félek az olyan háznéptől, amelyik megijed az efféle kísértetektől, nem szeretem, ha az embereim este nem mernek lent sétálgatni a kertemben. Azonkívül, bevallom, cseppet sem lenne ínyemre a rendőrség látogatása sem. Mert vegye tudomásul, Bertuccio mester, hogy Olaszországban azért fizetik meg az igazságszolgáltatást, hogy hallgasson, Franciaországban ellenben éppen azért, hogy beszéljen. A kutyafáját! Azt hittem, ön egy kissé korzikai, nagymértékben csempész, igen ügyes titkár, de úgy látom, még másféle húrokat is tud pengetni. Elbocsátom önt, Bertuccio úr.

- Ó, uram, uram! - kiáltott fel a titkár, megrémülve a fenyegetéstől. - Ha csak ettől függ, hogy megtartsom szolgálatában, inkább beszélek, elmondok mindent. És csak akkor távozom öntől, ha a vérpadra kelt mennem.

- Az már más - jegyezte meg Monte Cristo. - De ha hazudni akar, jusson eszébe: jobb, ha meg se szólal.

- Dehogy, uram, a lelkem üdvösségére esküszöm, hogy mindent elmondok! Mert maga Busoni abbé is csak a titkom felét tudta. De először is kérve kérem, távozzék el ettől a platántól. Nézze csak, a hold megvilágítja azt a felhőt, és így, ahogy most ön itt áll, az alakját eltakaró köpenybe burkolózva, amely éppen olyan, mint a Villefort úré volt...

- Mit mond? - kiáltott fel Monte Cristo. - Villefort úr...

- Eccellenza ismerte?

- A volt nîmes-i királyi ügyészt?

- Azt.

- Aki Saint-Méran marquis leányát vette feleségül?

- Azt.

- Akit a törvényszéken a legbecsületesebb, legszigorúbb, legkérelhetetlenebb tisztviselőnek tartottak?

- Ej, uram - kiáltott fel Bertuccio -, ez a feddhetetlen hírű ember...

- No, igen.

- Gazember volt.

- Ugyan! - mondta Monte Cristo. - Lehetetlen!

- Mégis így van, ahogy mondom.

- Igazán? - kérdezte Monte Cristo. - Van rá bizonyítéka is?

- Legalábbis volt.

- És elveszítette, maga szerencsétlen?

- El, de ha kutatunk utána, még megtalálhatjuk.

- Valóban? - mondta a gróf. - Beszélje el hát, Bertuccio úr, mert most már igazán kezd érdekelni.

És a gróf, a Lucia egy áriáját dúdolva, egy pad felé indult, hogy leüljön, Bertuccio pedig, emlékeit rendezgetve, követte és megállt a gróf előtt.

6

A vendetta

- Hogy kívánja, gróf úr, hol kezdjem az elbeszélést? - kérdezte Bertuccio.
- Ahol akarja - felelte Monte Cristo -, minthogy én egyáltalában semmit sem tudok.
- Pedig azt hittem, hogy Busoni abbé úr elmondta excellenzának...
- Néhány részletet bizonyára elmondott, de hiszen azóta eltelt hét vagy nyolc esztendő, és én bizony elfelejtettem már ezeket a dolgokat.
- Így hát nem kell attól tartanom, hogy untatom, excellenza...
- Ugyan már, Bertuccio úr, nekem ez az esti újságot pótolja.
- Az események 1815-ig nyúlnak vissza.
- No lám! - jegyezte meg Monte Cristo. - 1815, az nem éppen tegnap volt.
- Nem bizony, uram, és mégis minden apró részlet annyira tisztán él az emlékezetemben, mintha csak tegnap történt volna. Volt egy testvérbátyám, aki a császár szolgálatában állott. Hadnagy lett egy csupa korzikaiakból álló ezredben. Ez a bátyám volt egyetlen barátom is. Árván maradtunk, amikor én ötesztendős voltam, ő pedig tizennyolc. Úgy nevelt, mintha csak a fia lettem volna. 1814-ben, a Bourbonok uralma alatt megnősült. Mikor a császár visszatért Elba szigetéről, bátyám ismét azonnal átvette szolgálatát, majd Waterloonál könnyen megsebesült, és a hadsereggel visszavonult a Loire-on túlra.
- De hiszen ez a Száz Nap története, Bertuccio úr - jegyezte meg a gróf -, és ha nem tévedek, ezen már túl vagyunk.
- Bocsásson meg, excellenza, de ezekre a régi részletekre szükségem van, és ön megígérte, hogy türelmes lesz.
- Helyes, helyes! Állom a szavamat.
- Egy szép napon levelet kaptunk. Meg kell mondanom, hogy akkor egy Rogliano nevű falucskában laktunk, a Korzika-hegyfok szélén. A levelet a bátyám írta. Tudatta velünk, hogy a hadsereget hazabocsátották, és ő Chateauroux-n, Clermont-Ferrand-on, Le Puyn, és Nîmes-en keresztül hazatér. Ha volna valami kis pénzem, küldjem el neki Nîmes-be egy fogadóhoz, régi ismerősünkhöz, akivel összeköttetésben álltam.
- Mint csempész - jegyezte meg Monte Cristo.
- Ej, Istenem, gróf úr, hát élni csak kell.
- Az bizonyos, folytassa csak.
- Szívből szerettem bátyámat, ezt már mondtam, excellenza. El is határoztam, hogy nem küldöm, hanem magam viszem el neki a pénzt. Volt vagy ezer frankom, abból ötszázat otthagytam Assuntának, ez a sógornőm volt. A másik ötszázat pedig magamhoz vettem, és elindultam Nîmes-be. Könnyű dolog volt nekiindulni, hiszen saját bárkám volt, meg egy rakományt is fel kellett éppen vennem a tengeren, és így minden kedvezett a tervemnek. De alig készültem el a berakodással, a szél megfordult, elannyira, hogy négy-öt nap is eltelt, mégsem tudtunk befutni a Rhône torkolatába. Végre mégis odajutottunk. Elértünk egészen Arles-ig. A bárkát Bellegarde és Beaucaire között hagytam, és megindultam gyalog a Nîmes felé vezető úton.
- Hamarosan megérkezünk, ugye?

- Hogyne, uram. Bocsásson meg, mint excellenza látni fogja, csak a feltétlenül szükséges dolgokra térek ki. Hát ez volt az az időpont, amikor a híres mézszárlások folytak le ott délen. Két vagy három rabló garázdálkodott ott akkoriban: Trestailon, Truphemy és Graffan nevűek, ezek a nyílt utcán legyilkoltak mindenkit, akiről azt gyanították, hogy bonapartista. Gróf úr is hallott bizonyára ezekről a mézszárlásokról?

- Csak úgy futólag, akkortájt nagyon távol voltam én Franciaországtól. Folytassa csak.

- Amint beértünk Nîmes-be, a szó szoros értelmében vérben kellett gázolnunk. Lépten-nyomon holttestekbe botlottunk. A gyilkosok bandákba verődve öldöstek, fosztogattak, gyújtogattak.

E vérfürdő láttára borzongás futott át rajtam, nem önmagam miatt, hiszen nekem, csak egyszerű korzikai halász révén, nem sok okom volt a félelemre. Ellenkezőleg, ez az időszak igen kedvező volt reánk, csempészekre nézve. Hanem a bátyámnak, aki a Császárság katonája volt, és a Loire-i hadseregtől indult vissza egyenruhájában és vállrojtjaival, minden oka megvolt a félelemre.

A fogadásunkhoz szaladtam. Balsejtelmem nem csalt meg: bátyám csakugyan előtte való este érkezett meg Nîmes-be, és azon nyomban meggyilkolták, éppen annak a kapujában, akitől vendégszeretetet kért.

A világon mindent megtettem, hogy megtudjam, kik voltak a gyilkosok, de senki sem merte megmondani a nevüket, annyira rettegett tőlük mindenki. Ekkor arra a francia igazságszolgáltatásra gondoltam, amelyről annyit mondták, hogy nem fél semmitől. Beállítottam a királyi ügyészhez.

- És ezt a királyi ügyész Villefort-nak hívták? - kérdezte hanyagul Monte Cristo.

- Igenis, excellenza. Marseille-ből került oda, ahol ügyészhelyettes volt. Buzgalmával kiérdemelte, hogy előléptessék. Mint mondták, egyike volt a legelsőeknek, akik hírül adták a kormánynak, hogy Elba szigetéről útnak indult a császár.

- Ön tehát beállított hozzá - kezdte ismét Monte Cristo.

- Uram, mondtam neki, testvérbátyámat tegnap meggyilkolták Nîmes utcáján, fogalmam sincs róla, ki ölte meg, de önnek hivatása, hogy megtudja. Ön itt az igazságszolgáltatás feje, és az igazságszolgáltatás feladata, hogy megbosszulja azokat, akiket nem tudott megvédeni.

- És ki volt a bátyja? - kérdezte a királyi ügyész.

- Hadnagy volt a korzikai zászlóaljnál.

- Tehát a bitorló katonája volt.

- A francia hadsereg katonája.

- Hát, kérem - felelte -, kardot fogott, és kard által pusztult is el.

- Téved, uram, tördöféstől halt meg.

- Én ugyan mit tehetnék? - kérdezte az ügyész.

- Már megmondtam: azt akarom, hogy megtorolja a bátyám halálát.

- De kicsodán?

- A gyilkosain.

- Hát tudom én, kik a gyilkosai?

- Nyomoztassa ki.

- Ugyan minek? A bátyja bizonyára valami csetepatéba keveredett és párbajban eshetett el. Ezek a régi katonák nagyon szeretnek garázdálkodni, s ez a Császárság idején sikerülhetett nekik, de most balul ütött ki rájuk nézve. A mi délvidéki lakosságunk egyébként sem a katonákat, sem a garázdálkodásokat nem szereti.

- Uram - kezdtem ismét -, nem magam miatt kértem ezt, én megsíratom vagy megbosszulom a bátyámat, és kész. De szegény bátyámnak felesége is volt. Ha engem is valami szerencsétlenség találna érni, az a szegény teremtés éhen halna, mert csak abból élt, amit a bátyám keresett. Eszközöljön ki számára valami kis nyugdíjat a kormánynál.

- Minden forradalomnak megvannak a maga szerencsétlenségei - felelte Villefort úr. - Az ön bátyja ennek az áldozata volt. Ez szerencsétlenség ugyan, de a kormány ezért semmivel sem tartozik az ön családjának. Ha meg akarnánk torolni mindazt a bosszút, amelyet a bitorló hívei a király hívein elkövettek, mikor erre hatalmuk volt, akkor a bátyját ma talán halálra ítélnék. Ami itt most folyik, az teljesen természetes dolog, mert ez a megtorlás törvénye.

- Ejha, uram! - kiáltottam. - Ön beszél így, ön, az ügyész?...

- Mind bolondok ezek a korzikaiak, szavamra mondom! - válaszolta Villefort úr. - És még mindig azt hiszik, hogy honfitársuk ma is császár. Ön eltévesztette az időpontot, kedves barátom. Ezt két hónappal ezelőtt kellett volna mondania. Ma már késő. Távozzék hát, mert ha nem megy, elvezettetem.

Rápillantottam, hogy lássam, vajon érdemes-e még egy kissé könyörögnöm. Ez az ember azonban kőből volt. Elébe léptem.

- Jól van - mondtam neki halkán -, hát ha ismeri a korzikaiakat, azt is tudnia kell, hogyan tartják meg ígéretüket. Ön úgy véli, helyes volt, hogy meggyilkolták bonapartista bátyámat, mivelhogy ön királypárti. Nohát én, aki magam is bonapartista vagyok, ezt mondom önnek: megölem. Ettől a pillanattól kezdve bejelentem önnek a vendettát. Így hát vigyázzon magára, ahogy csak tud. Mert a legelső alkalommal, amikor szemtől szembe kerülünk egymással, ütött az ön utolsó órája.

Még mielőtt magához térhetett volna meglepetéséből, kinyitottam az ajtót és elszaladtam.

- Lám, lám! - jegyezte meg Monte Cristo. - Hát ilyeneket csinál ön a becsületes arcával, Bertuccio úr, méghozzá egy királyi ügyésszel. Piha! És legalább tudta az ügyész, mit jelent ez a szó, hogy *vendetta*?

- Olyan jól tudta, hogy ettől a perctől kezdve sohasem távozott el egyedül, otthon jól bezárkózott, és engem mindenfelé kerestetett. Szerencsémre olyan jól elrejtőztem, hogy nem találhatott meg. Ekkor félni kezdett. Nem mert tovább Nîmes-ben maradni. Kérelmezte az áthelyezését, és mivel igazán befolyásos ember volt, Versailles-ba került. Hanem hát, tetszik tudni, egy korzikai számára, aki bosszút esküdött ellensége ellen, nincs semmiféle távolság és bármilyen vágatva is rohant kocsija, mindössze is csak egy fél nappal előzött meg engem, holott én gyalogszerrel követtem.

Nem az volt a fontos, hogy megöljem, hiszen erre már százszor is lett volna alkalmam. Úgy kellett megölnöm, hogy fel ne fedezzenek, és főleg le ne csukjanak. Ekkor már nem voltam a magam ura: sógornőmet kellett eltartanom, és gondját kellett viselnem. Három álló hónapon át leskelődtem Villefort úr után. Három hónapon át nem tehetett egyetlen lépést, semmiféle utat, ki nem sétálhatott úgy, hogy tekintetemmel ne követtem volna mindenüvé, ahová csak ment. Végül rájöttem, hogy titokzatos módon Auteuilbe jár. Ide is követtem, és láttam, amint belép ebbe a házba, ahol most vagyunk. Csakhogy nem úgy jött be, mint mindenki más szokott, a nagy utcai kapun, hanem akár lovon, akár kocsival jött, a kocsit vagy a lovat a fogadóban hagyta, és ezen a kis ajtón jött be, amelyiket itt tetszik látni.

Monte Cristo bólintott, annak jeléül, hogy a sötétségben is látta ezt a bejáratot, amelyet Bertuccio mutatott.

- Nem volt többé szükségem arra, hogy Versailles-ban legyek, ide telepedtem tehát Auteuilbe, és kérdezősködni kezdtem. Ha el akartam csípni, nyilvánvalóan itt, ezen a helyen kellett tört vetnem neki.

A ház, mint ahogy a kapus mondta excellenzának, Saint-Méran úrnak, Villefort apósának tulajdona volt. Saint-Méran úr Marseilleben lakott, tehát erre a nyaralóra nem volt szüksége. Hallottam is arról, hogy bérbe adta egy fiatal özvegyasszonynak, akit mindenki csak báróné néven ismert.

Egy este, amint a fal tetejéről nézegettem le, valóban meg is pillantottam egy egyedül sétáló fiatal és szép asszonyt ebben a kertben, amelyre semmiféle idegen ablak nem nyílt. Az asszony gyakran nézegetett erre a kis ajtóra, és ebből megértettem, hogy ma estére várja Villefort urat. Mikor annyira közel volt hozzám, hogy a sötétségben is jól megláthassam arcát, egy tizennyolc-tizenkilenc éves gyönyörű, magas, szőke asszonyt láttam magam előtt. Mivel egyszerű fésülködőköpeny volt rajta, és természetét semmi sem leplezte, észrevehettem, hogy teherben van, sőt, hogy terhessége igen előrehaladott.

Néhány perc múlva nyílt a kis ajtó, és belépett egy férfi. A fiatalasszony, amilyen gyorsan csak tudott, elébe szaladt. Egymás karjába vetették magukat, gyöngéden megcsókolták egymást, és együtt tértek be a házba.

Ez az ember Villefort úr volt. Úgy véltem, hogy majd ha távozik, főleg, ha éjnek idején megy el, egyedül kell végighaladnia a kert egész hosszában.

- És - kérdezte a gróf - megtudta azóta ennek az asszonynak a nevét?

- Nem én, eccellenza - válaszolta Bertuccio. - Meg tetszik látni, nem volt időm arra, hogy ezt megtudjam.

- Folytassa csak.

- Aznap este - folytatta Bertuccio - talán megölhettem volna a királyi ügyészt, de nem ismertem még eléggé a kert minden zegét-zugát. Tartottam tőle, hogy nem végzek vele elég gyorsan, és ha valaki odaszalad a kiáltására, nem tudok elmenekülni. Elhalasztottam a dolgot a legközelebbi találkáig, és hogy el ne szalasszam az alkalmat, kibéreltem egy kis szobát, amely arra az utcára nyílt, ahol a kert fala húzódott.

Három nappal később, este hét óra felé, láttam, amint a házból lóháton távozik egy szolga, és vágatva indul neki a Sèvres felé vezető országútnak. Gyanítottam, hogy Versailles-ba igyekeznek. Nem csalódtam. A szolga három órával később fülig porosan tért vissza. Elintézte küldetését.

Tíz percre rá egy gyalogosan közeledő, köpönyegbe burkolózott másik férfi érkezett. Kinyitotta a kis kertajtót, amely ismét becsukódott mögötte.

Sietve leszaladtam. Noha nem láthattam Villefort arcát, ráismertem a saját szívdobogásomról. Átvágtam az utcán, felmáztam a fal mellett levő sarokköre, amelyről már egyszer benéztem a kertbe.

Ezúttal azonban nem értem be azzal, hogy benézzek, hanem kihúztam zsebemből a késemet, meggyőződtem róla, hogy jól ki van köszörülve, és átvetettem magam a falon.

Első gondom volt a kis ajtóhoz futni. A férfi benne hagyta a kulcsot, beérte azzal az egyszerű óvatossággal, hogy kétszer ráfordítsa a zárban.

Erről az oldalról tehát semmi sem akadályozta menekülésemet. A helyiségeket kezdtem most tanulmányozni. A kert téglalap alakú volt, a közepén finom angol pázsit terült el, e pázsit szélénél lombos facsoportok állottak, és közöttük mindenfelé őszi virágok nyíltak.

Villefort úrnak, akár a házból a kis ajtóhoz, akár a kis ajtótól a házba akart menni, jövet is, menet is, el kellett haladnia e facsoportok mellett.

Szeptember vége felé jártunk. Erős szél fúj. A sápadt holdfény, amelyet a nagy, gyorsan futó felhők minduntalan elhomályosítottak, fehér fénnel szórta be azoknak a fasoroknak kavicsos útját, amelyek a házhoz vezettek, de a lombos fák bozótja közé nem tudott behatolni, ahol pedig bátran elrejtőzhetett egy ember anélkül, hogy bárki is meglátta volna.

Elbújtam a bozótnak abban a részében, amely mellett Villefortnak el kellett haladnia. Alig voltam ott, mikor a szélrohamban, amely fejem fölött ide-oda cibálta a fák lombjait, valami nyöszörgést véltem hallani. De tudja, vagy helyesebben nem tudja, gróf úr, az, aki valami gyilkosság elkövetésére készül, egyre azt képzelem, hogy a levegőben tompa kiáltozást hall. Két óra telhetett el, és ezalatt több ízben is hallani véltem ugyanazt a nyöszörgést. Az óra éjfélét ütött.

Az utolsó komor és érces kondulás még el sem pihent, mikor gyenge fényt láttam felvillanni annak a titkos lépcsőnek az ablakában, amelyen az imént lejtünk.

Nyílt az ajtó, és megjelent a köpenyes férfi. Eljött a rettentő pillanat. De már olyan régóta készültem erre a pillanatra, hogy semmi gyengeséget sem éreztem. Kihúztam késemet, kinyitottam, és készenlétbe álltam.

A köpenyes ember egyenesen felém tartott. De ahogy közeledett a szabad térségen, úgy rémlett, mintha fegyvert szorongatna jobb kezében. Félni kezdtem. Nem a küzdelemtől, hanem a kudarctól féltem. Mikor már csak néhány lépésnyire volt tőlem, észrevettem, hogy az, amit fegyvernek néztem, nem volt egyéb, mint egy ásó.

Még mindig nem tudtam kitalálni, ugyan minek szorongat Villefort úr ásót a kezében, mikor hirtelen megállt a bozót szélénél, körülnézett és gödröt kezdett ásni. Csak akkor vettem észre, hogy a köpönyege alatt is hozott valamit, amit letett a pázsitra, hogy annál szabadabban tudjon mozogni.

Bevallom, hogy gyűlöletembe akkor némi kíváncsiság is vegyült: látni akartam, mit csinál itt Villefort. Nem moccantam, lélegzetem is visszafojtottam. Vártam.

Hirtelen különös ötletem támadt, amely csak megerősödött, látva, hogy a királyi ügyész a köpönyege alól egy két lábnyi hosszú és hat-nyolc hüvelyk széles ládikót vesz elő.

Hagytam, hadd tegye bele a ládikót a gödörbe, amelyet ismét befedett földdel. Azután ezt a friss földet jól letaposta, hogy eltüntesse az éjszakai munka nyomait. Ekkor rávettem magam, késemet a mellébe döftem, és ezt mondtam neki:

- Giovanni Bertuccio vagyok! Életeddel fizetsz meg testvérem haláláért, kincseddel fizetsz az özvegyének. Láthatod, hogy bosszúm még jobban sikerült, mint ahogy remélni mertem volna.

Nem tudom, hallotta-e szavaimat, de nem hiszem, mert egy jajszó nélkül elvágódott. Éreztem, amint forró vére kezemre és arcomba freccsen, de én megrészegültem, önkívületben voltam. Ez a vér nemhogy égetett volna, inkább még fel is üdített. Az ásóval percek alatt kiástam a ládikót, majd hogy ne vegyék észre, hogy elemeltem, most én temettem be a gödröt, az ásót áthajítottam a falon, kirohantam a kis ajtón át, amelyet kétszeresen bezártam kívülről, és a kulcsát magammal vittem.

- Helyes! - mondta Monte Cristo. - Amint látom, ez bizony rablógyilkosság volt.

- Nem, eccellenza - válaszolta Bertuccio -, ez vendetta volt, amelyet anyagi jóvátétel követett.

- Legalább jó, kerek kis összeget talált?

- Nem pénz volt benne.

- Ah igaz, emlékszem - jegyezte meg Monte Cristo -, nem említett valami gyermeket?

- De igenis, eccellenza. Leszaladtam a folyóhoz, leültem a part lejtőjére, és késemmel felfeszítettem a láda zárját, hogy megtudjam, mi van benne. Újszülött gyermek feküdt benne, finom batisztpólyába burkolva. Vértörős arca, lila színű kezeckéje arról tanúskodott, hogy a nyaka köré tekert köldök-zsinór fojtotta meg. De mivel még nem hűlt ki, nem akartam a vízbe dobni, amely a lábam alatt folydogált. Egy perc múlva csakugyan hallottam is valami gyenge dobbanást a szíve táján. Leoldottam nyakáról a köldök-zsinórt, amely fojtogatta, és mivel valaha a Bastia-kórházban betegápoló voltam, megcsináltam azt, amit ilyen esetben az orvos cselekedett volna, vagyis derekasan levegőt fújtam a tüdejébe, és egy negyedórai hallatlan erőfeszítés után láttam, hogy lélegzik, és hallottam, hogy melléből kiáltás szakad fel.

Most én is felkiáltottam, de örömben: „Nem ver meg az Isten hát - mondtam magamban -, ha egyszer megengedi, hogy visszaadjam az életet egy emberi lénynek, cserébe azért a másik életért, amelyet kioltottam.”

- És mit tett azzal a gyermekkel? - kérdezte Monte Cristo. - Ez a teher meglehetősen zavarta volna, ha egyszer menekülnie kellett.

- Egy percig sem akartam magamnál tartani. De tudtam, hogy van Párizsban egy menhely, ahol befogadják az ilyen szegény kis teremtéket. Mikor áthaladtam a sorompón, azt állítottam, hogy a gyermeket az országúton találtam, és tudakozódtam, mit tehetek. A ládikó mellettem tanúskodott. A batisztpólya azt mutatta, hogy a gyermek gazdag szülőktől származott. A rajtam levő vérfoltok is éppen úgy eredhettek a gyermektől, mint bármi mástól. Nem is tettem semmi ellenvetést, utba igazítottak a gyermekmenhely felé, amely a rue d'Enfer végén állt. Akkor előrelátásból kettéhasítottam a pólyát, mégpedig olyan módon, hogy a rajta levő két betű egyike a gyermekem maradjon, a másikat pedig én tehessem el, azután a terhemet letettem a falban levő kis forgó szekrénybe, becsengettem és elillantam. Két héttel később ismét Roglianóban voltam, és azt mondtam Assuntának:

- Vigasztalódjál, húgom. Izraël meghalt ugyan, de én megbosszultam.

Assunta kérte, magyarázzam meg szavaimat, mire elbeszéltem neki a történeteket.

- Giovanni - mondta Assunta -, el kellett volna hoznod azt a gyermeket, felneveltük volna elvesztett szülei helyett, Benedettónak neveztük volna, és e jótéteményért Isten is megáldott volna bennünket.

Felelet helyett odanyújtottam neki a pólya felét, amelyet megőriztem, hogy visszakövetelhesük a gyermeket, ha valamelyest gazdagabbak leszünk.

- És milyen betűkkel volt megjelölve az a pólya? - kérdezte Monte Cristo.

- Egy H meg egy N betűvel, amelyek fölött bárói korona ékeskedett.

- Az Isten bocsássa meg! Ön még címertani kifejezésekkel is él, Bertuccio úr! Honnan az ördögből is szedte fel heraldikai tudományát?

- Az ön szolgálatában, gróf úr, onnan, ahol mindent meg lehet tanulni.

- Folytassa csak, két dolgot szeretnék tudni.

- Éspedig, gróf úr?

- Hogy mi lett a kisfiúból? Vagy nem azt mondta, hogy kisfiú volt, Bertuccio úr?

- Nem, eccellenza, nem emlékszem rá, hogy erről beszéltem volna.

- Ah! Úgy rémlett, mintha így hallottam volna. Bizonyára tévedek.

- Nem, nem téved, mert valóban fiúcska volt. De eccellenza az imént azt mondta, hogy két dologra kíváncsi. Melyik a második?

- A második az a büntetés, amellyel vádolták önt, amikor ön gyóntatót kért, és Busoni abbé felkereste a Nîmes-i börtönben.

- Ez talán nagyon is hosszadalmas lenne, eccellenza.

- Nem tesz semmit, hiszen alig van még tíz óra, ilyenkor, mint tudja, még nem szoktam aludni, és úgy hiszem, hogy önnek sincs valami nagy kedve most az alváshoz.

Bertuccio meghajolt, és folytatta elbeszélését:

- Részben azért, hogy eltereljem emlékeimet, amelyek körülrajzoltak, részben azért, hogy gondoskodjam a szegény özvegyasszony szükségleteiről, ismét teljes erővel belevetettem magam a csempézmesterségbe, amely akkoriban valamivel könnyebbé vált, hiszen a forradalmat követő időkben a törvényeket kissé mindig lazábban kezelik. Főleg alig őrizték a déli partvidéket az örökös lázadások miatt, amelyek hol Avignonban, hol Nîmesben, hol pedig Uzèsben törtek ki. Mi bizony leföldröttük a kormány részéről engedélyezett fegyverszünetet, mégpedig úgy, hogy kapcsolatot teremtettünk az egész partvidékkel. Mióta Nîmes utcáin meggyilkolták a bátyámat, nem akartam visszatérni abba a városba. Így az a fogadós, akivel üzletet kötöttünk, látva, hogy nem akarunk visszatérni hozzá, maga állított be hozzánk, és egy Pont du Gard-hoz címzett fiók-fogadót alapított a Bellegarde-ból Beaucaire-be vezető országúton. Ilyen módon vagy tizenkét lerakatunk volt Aigues-Mortes-ban, vagy Martigues-ban, vagy akár Boucban, ahol leraktuk áruinkat, és ahol, ha kellett, menedéket is találtunk a vámőrök és a csendőrök elől. A csempézmesterség nagyon szépen

jövedelmez ám, ha az embernek helyén van az esze, és nem valami gyenge legény. Én bizony a hegyek között éldegéltem, hiszen most már kétszeresen is tartanom kellett a csendőröktől meg a vámőröktől, mivel ha bíróság elé kerülök, abból vizsgálat is lehetett volna, s az ilyen vizsgálat mindig egy kis kirándulást jelent a múltba. Márpedig az én múltamban most valamivel komolyabb dologra is bukkanhattak volna, mint holmi csempészett szivar vagy engedély nélkül behozott szesz. Mivel pedig én sokkal inkább választottam volna a halált, mint a börtönt, olykor igazán remekeltem, és a véghezvitt csodálatos tettek azt bizonyították, hogy néha éppen a túlságos óvatosság akadályoz meg bennünket a siker útján, mikor gyorsan kell határoznunk, bátran és habozás nélkül kell cselekednünk. Valóban, ha valaki már csak egyszer is kockára tette az életét, már nem olyan, mint a többi ember, vagyis inkább a többi ember nem olyan, mint ő, és akárki elhatározza rá magát, ereje már abban a pillanatban megtízszereződik, és látóhatára kitágul.

- Még bölcselkedik is, Bertuccio úr! - szakította félbe a gróf. - Úgy látszik, ön már sok mindent próbált életében.

- Ó, bocsásson meg, excellenza!

- Nem, nem, csak azt akartam mondani, hogy este fél tizenegykor kissé későre jár az idő a bölcselkedéshez. Nekem azonban nincsen egyéb észrevételem, hiszen helytállónak találom, s ezt nem minden filozófiáról lehet elmondani.

- Mesterségem egyre szélesebb mederben folyt, és egyre jövedelmezőbbé vált. Assunta vezette a háztartást, és kicsiny vagyonunk egyre gyarapodott. Egy szép napon, amikor éppen üzleti ügyben távoztam, így szólt hozzám sógornóm:

- Menj csak, mire hazajössz, meglepetéssel várlak.

Hiába faggattam, semmit sem akart elárulni, és én elutaztam.

A vállalkozás csaknem hat hétig tartott. Luccában olajjal és Livornóban angol gyapjúval rakodtunk meg. Minden zökkenő nélkül partra szállítottuk áruinkat, el is adtuk őket, és jókedvűen tértünk haza.

Amint beléptem a házba, az első dolog, ami szemembe tűnt, egy bölcső volt Assunta szobájának legfeltűnőbb helyén. Ez a bölcső a berendezés többi bútorához képest nagyon fényűzőnek látszott, s benne egy hét-nyolc hónapos gyermek feküdt. Felkiáltottam örömben. Mióta a királyi ügyészt megöltem, csupán az a tudat okozott szomorú perceket, hogy a gyermeket elhagytam. Mondanom sem kell, hogy maga a gyilkosság a legkevésbé sem bántotta lelkiismeretemet.

A szegény Assunta mindent kitalált: felhasználta távolléteimet, és a pólya felével - amelyre, hogy el ne felejtsem, annak idején a gyermek menhelyre kerülése pontos napját és óráját is feljegyeztem - Párizsba utazott, maga kérte ki a gyermeket. Semmi akadályt sem gördítettek útjába, átadták neki a gyermeket.

Ó, bevallom, gróf úr, mikor a bölcsőjében alva megláttam a szegény kis teremtet, keblem dagadt, és könny szökött a szemembe.

- Assunta - kiáltottam -, igazán derék asszony vagy, és a Gondviselés megáld téged.

- No, ez már kevésbé helytálló, mint a bölcselkedése volt - jegyezte meg Monte Cristo. - Igaz, hogy ez csak hit kérdése.

- Fájdalom, önnek igaza van, excellenza - folytatta Bertuccio -, éppen ebben a gyermekben büntetett meg az Isten. Soha gonoszabb természet meg nem nyilvánult időnap előtt, noha még azt sem lehetett mondani, hogy rosszul nevelték, hiszen a sógornóm úgy bánt vele, mint valami királyfival. Csinos ifjú volt, szeme halványkék, mint azok a kínai porcelánok, amelyek oly remekül illenek a tejszerű fehér alapszínhez. Csak kissé túlságosan hirtelenszőke haja adott arcának valami furcsa kifejezést, erősen fokozta tekintete élénkségét és mosolya kajánságát. Sajnos, van egy közmondás, amely azt tartja, hogy a vörös ember vagy nagyon jó, vagy nagyon rossz. A közmondás ezúttal nem hazudott, mert Benedetto már kora fiatalsága óta egészen gonosznak mutatkozott. Igaz, hogy nevelőanyja engedékenységére nagyban hozzájárult eredendő hajlamai kibontakozásához. Az a gyerek, akinek a kedvéért szegény sógornóm elment a városi piacra, négy-öt mérföldnyi távolságra, hogy megvegye neki a korai

gyümölcsöt és a legfinomabb édességeket, a palmai narancsnál és a genovai befőtnél jobban kedvelte a szomszédból lopott gesztenyét, amelyért átmászott a sövényen, vagy a szomszéd magtárában szárított almát, noha ehette volna a saját gyümölcsöskertünkben termett gesztenyét és almát is.

Egy szép napon - ekkor Benedetto öt- vagy hatéves lehetett - a szomszéd Vasilio, aki népünk szokása szerint sem pénztárcáját, sem ékszereit nem szokta elzárni, mert, mint gróf úr bárki másnál jobban tudja, Korzikában nincsenek tolvajok, Vasilio szomszéd elpanaszolta nekünk, hogy egy arany eltűnt erszényéből. Azt hittük, talán elszámította magát, de ő erősen állította, hogy bizonyos a dolgában. Aznap Benedetto már kora reggel elment hazulról, és mi egész nap tele voltunk aggodalommal, mikor végre, estére kelve, megláttuk, amint egy majmot hoz magával, amelyet, mint mondta, egy fa lábához láncolva talált.

A vásott gyerekeknek, aki már azt sem tudta mit találjon ki, már vagy egy hónap óta az volt a vágya, hogy egy majmot szerezzen magának. Ezt a szerencsétlen ötletet minden valószínűség szerint attól a bűvésztől kapta, aki arra járt Roglianóban, és több majma volt, amelyeknek mutatványai igen mulattatták a gyereket.

- A mi erdeinkben nem lehet csak úgy majmot találni - mondtam neki -, és főleg nem megláncolt majmot. Valld be hát, hogyan szerezted ezt a majmot.

Benedetto kitarzott hazugsága mellett, sőt, olyan részletességgel adta elő, amely inkább képzelőerejének semmint igazmondásának vált dicsőségére. Bosszankodtam, ő pedig nevetett. Megfenyegettem, mire két lépést hátrált.

- Te nem verhetsz meg - mondta -, nincs hozzá jogod, hiszen nem vagy az apám.

Sohasem tudtuk meg, ki árulta el neki ezt a végzetes titkot, amelyet addig olyan gondosan rejtegettünk előtte. Bárhogyan is történt, ez a felelet, amelyben a gyermek egész lényé megnyilatkozott, csaknem megijesztett, felemelt karom valóban lehanyatlott anélkül, hogy megütöttem volna a kis bűnöst. A gyermek diadalmaskodott, és ez a győzelem olyan merésszé tette, hogy e perctől kezdve Assunta, aki annál jobban szerette, minél kevésbé érdemelte meg, a fiú olyan szeszélyeinek kielégítésére költötte pénzét, amelyek ellen nem tudott küzdeni, és olyan ostobaságokra, amelyeknek megakadályozásához nem volt bátorsága. Mikor én Roglianóban tartózkodtam, még csak hagyján volt, de mihelyt elutaztam, azonnal Benedetto lett a ház ura, és minden a feje tetejére állt. Noha alig töltötte be a tizenegy esztendő, barátait mégis a tizennyolc-húsz éves fiatal emberek közül választotta ki. Bastia és Corte környékének legvásottabb kölykei voltak ezek, és már nem egy csínye miatt, amely valóban komolyabb elnevezést érdemelt, a hatóságtól figyelmeztetést is kaptunk.

Megrémültem. Minden nyomozás gyászos következményeket vonhatott volna maga után. Éppen el kellett távoznom Korzikából egy igen fontos vállalkozás végett. Sokáig gondolkodtam, és mivel rossz sejtelveim arra intettek, hogy igyekezzem kerülni a nagyobb bajokat, elhatároztam, hogy magammal viszem Benedettót is. Azt reméltem, hogy a csempészek mozgalmas és fáradtságos életmódja, a hajón uralkodó szigorú fegyelem majd csak megváltoztatja ezt a romlás szélén álló jellemet, ha ugyan nem volt máris a velejéig romlott.

Félrevontam tehát Benedettót, és felajánlottam neki, hogy velem jöhet, miközben ezt az ajánlatomat minden olyasféle ígérettel toldottam meg, amely csak csábíthat egy tizenkét éves gyermeket.

Végighallgatott, azután amikor mondókámat befejeztem, nevetésbe tört ki:

- Megbolondult a bácsi? - kérdezte (így szólított, ha jókedvében volt). - Hogy felcseréljem életmódomat az önével, remek kényelmemet holmi irtózatossá fáradozással, amelyet ön vállal! Az éjszakát hidegben tölteni, a nappalt hőségben, állandóan bujkálni, mert lelőnek, ha észrevesznek, és mindezt csak azért, hogy valami pénz üsse a markom! Hiszen annyi a pénzem, amennyit csak akarok! Ad nekem Assunta mama, ha kérek tőle. Láthatja, hogy igazán tökkelütött volnék, ha elfogadnám az ajánlatát.

Ennyi merészség és ez az okoskodás megdöbbenett. Benedetto visszament játszani pajtásaihoz, és láttam, amint messziről úgy mutogat nekik, mint valami hülyét.

- Bájós gyermek! - mormogta Monte Cristo.

- Ó, hiszen ha az én fiam lett volna - felelte Bertuccio -, vagy legalább az unokaöcsém, bizonyára visszatérítettem volna a helyes útra, mivel a jó lelkiismeret erőt ad. De az a gondolat, hogy megverjem azt a gyereket, akinek az apját megöltem, lehetetlenné tett minden fenytést. Jó tanácsokkal láttam el tehát sógornőmet, aki vitáink alkalmával állandóan védelmébe vette a kis szerencsétlent, és amikor bevallotta, hogy már több ízben elég tekintélyes összegek hiányoztak pénzéből, megjelöltem neki egy helyet, ahová biztonsággal elrejtetheti kis vagyonunkat. Én, részemről, elszántam magam. Benedetto már jól tudott olvasni, írni és számolni, mert ha véletlenül nekilátott a munkának, egy nap alatt megtanulta azt, amivel a többiek egy hétig bajlódtak. Elhatározásom, mint mondtam, készen állott. Valamely hosszújratú hajóra akartam elszerződtetni írknak.

Gondoltam, anélkül, hogy előre értesíteném bármiről is, egy szép reggel csak fogom, és elviszem a hajóra. Ilyen módon, ha a kapitánynak beajánlom, a jövője már csak a saját kezében lesz. Ennél a tervnél állapodtam meg, azután elindultam Franciaországba.

Ezúttal minden műveletünknek az Oroszlán-öbölben kellett lezajlania, és ezek a munkálatok egyre nehezebbekké váltak, mert 1829-et írtunk. A nyugalom tökéletesen helyreállt, következésképpen a part menti vámszolgálat ismét szabályos lett, és szigorúbb volt, mint valaha. Ez a felügyelet pillanatnyilag még azért is fokozódott, mert akkoriban nyílt meg a beaucaire-i vásár.

Vállalkozásunk eleinte zökkenő nélkül ment. Horgonyt vetettünk bárkánkkal, amelynek kettős feneké volt - oda rejtettük csempészárunkat -, egy nagy csoport hajó között, amelyek a Rhône két partja mentén vesztegeltek, Beaucaire-től egészen Arles-ig. Amint odaértünk, éjszaka kezdtük kirakodni tiltott áruinkat, és elszállítani a városba olyan emberek segítségével, akikkel összeköttetésben álltunk, vagy fogadósok révén, akiknél leraktuk őket. Lehet, hogy a siker kissé a fejünkbe szállt, az is lehet, hogy valaki feljelentett, de egy délután öt óra tájban, amikor éppen falatozni kezdtünk, kis matrózfiunk rémülten futott hozzánk, és azt a hírt hozta, hogy egy csapat vámört látott egyenesen felénk közeledni. Nem éppen a csapat nagyságától ijedtünk meg, hiszen egészen nagy számú ilyen csapatokat láttunk folytonosan, főleg mostanában, a Rhône partján keringeni, mi inkább attól az óvatosságtól rémültünk meg, amellyel, mint ahogy a kisfiú mondta, ez a csapat igyekezett titokban közelíteni. Egy pillanat alatt talpon termettünk, de már késő volt. Bárkánk, mely nyilvánvalóan a célpontjuk lehetett, körül volt kerítve. Észrevettem, hogy a vámörök között csendörök is vannak. És amilyen bátran szembeszálltam máskor minden katonai alakulattal, ezúttal éppen olyan félelem fogott el a csendörök láttára. Lemásztam hát a hajófenékre, és egy négyszögű rakodónyíláson kicsúszva, leereszkedtem a folyóra, a víz alatt úsztam előre, csak nagy ritkán vettem lélegzetet, úgyhogy észrevétlenül el is értem egy árokhoz, amelyet nemrégiben ástak, és amely a Rhône-t összeköti a Beaucairetől Aigues-Mortes-ig húzódó csatornával. Amint odaértem, már meg voltam mentve, mert észrevétlenül tovább haladhattam ebben az árokban. Minden baj nélkül elértem tehát a csatornát. Nem a véletlen műve volt, és nem megfontolás nélkül választottam ezt az utat.

Már egyszer említettem excellenzának egy Nîmes-i kocsmáros, aki a Bellegarde-ból Beaucaire-be vezető országút mentén kis fogadót nyitott.

- Úgy van - felelte Monte Cristo -, jól emlékszem rá. Sőt, ha nem tévedek, ez a derék ember üzlettársuk is volt.

- Hogyne - válaszolta Bertuccio. - De ő már hét vagy nyolc éve átadta üzletét egy Marseille-ből jött volt szabónak, aki saját mesterségében tönkrement, és most másként akart szerencsét próbálni. Mondanom sem kell, hogy a régebbi tulajdonossal folytatott kis vállalkozásainkat átruháztuk az utódjára is. Ettől az embertől akartam tehát menedéket kérni.

- Hogy hívták ezt az embert? - kérdezte a gróf, akit most már újra érdekelni kezdett Bertuccio elbeszélése.

- Gaspard Caderousse-nak hívták, a felesége egy Carconte nevű falucskából való volt, és mi csak ezen a néven ismertük. A szegény asszony mocsárlázban szenvedett, és lassan emésztette a gyengeség. A

férfi viszont hatalmas, negyven-negyvenöt éves tagbaszakadt ember volt, aki már több ízben igen nehéz körülmények között is tanújelét adta lélekjelenlétének és bátorságának.

- És mikor játszódtak le ezek a dolgok, melyik évben? - kérdezősködött Monte Cristo.

- 1829-ben, gróf úr.

- Melyik hónapban?

- Júniusban.

- Az elején vagy a végén?

- Harmadikán este.

- Ah! - jegyezte meg Monte Cristo. - 1829, június 3-án... Na jól van, folytassa.

- Caderousse-tól akartam hát menedéket kérni. De mivel még rendes körülmények közt sem szoktunk az utcára nyíló kapun bemenni hozzá, úgy gondoltam, most sem szegem meg ezt a szokást, hanem átléptem a kert sövényén, kúszva törtem át magamat a satnya olajfák és a vadfügefák ágain, és attól való féltében, hogy Caderousse fogadójában valami vendég lehet, egy kis fészerbe lopóztam be, ahol már nemegyszer olyan jól töltöttem az éjszakát, akár a legpompásabb ágyban. Ezt a fészert a fogadó földszinti közös termétől csak egy deszkafal különítette el, amelyen réseket hagytak nekünk, hogy azokon keresztül leshessük ki a kedvező pillanatot, amikor felfedhetjük jelenlétünket. Úgy számítottam, hogy ha Caderousse egyedül van, értesítem megérkezéséről, nála fejezem be megkezdett falatozásomat, amelyet a vámorok megjelenése szakított félbe, és azután felhasználok a kitörőben levő vihart, hogy visszatérjek a Rhône partjára, és megtudjam, mi történt a bárkával és azokkal, akik rajta voltak. Megbújtam hát a fészertben, és nagyon helyesen cselekedtem, mivel ebben a pillanatban Caderousse lépett be egy ismeretlennel a terembe.

Csendben maradtam és vártam, igazán nem azért, hogy kilessem házigazdám titkait, hanem mivel nem tehettem másként. Ilyesmi egyébként már tízszer is előfordult.

Az a férfi, aki Caderousse kíséretében belépett, nyilvánvalóan idegen volt a francia délvidéken. Egyike volt azoknak a vándorkereskedőknek, akik a beaucaire-i vásárra jönnek ékszer eladni, és az egy hónapig tartó vásáron, amelyre Európa minden tájáról érkeznek kereskedők és vevők, olykor százszázötvenezer frankos forgalmat is lebonyolítanak.

Caderousse vidáman lépett be, elsőnek. Majd, miután látta, hogy az ivószoba üres, mint rendesen, és csupán a kutyája őrködik benne, odaszólította a feleségét.

- Hé, Carconte! - kiáltott. - Az a derék pap nem csapott ám be bennünket. A gyémánt valódi.

Az asszony felkiáltott örömeiben, és csaknem ugyanakkor megreccsent a lépcső, amint az asszony a gyengeségtől és betegségtől elnehezedett lépésekkel lejött.

- Mit mondasz? - kérdezte az asszony halálsápadtan.

- Azt mondom, hogy a gyémánt valódi, és hogy ez az úr itt Párizs egyik legelső ékszerésze, aki hajlandó kifizetni érte ötvenezer frankot. Csakhogy tudni akarja bizonyosan, hogy a gyémánt a mi tulajdonunk, ezért arra kér, mondd el neki, mint ahogy én már elbeszéltem, milyen csodálatos módon került a gyémánt a mi kezünkbe. Addig is, uram, tessék helyet foglalni, és mivel a hőség tikkasztó, valami frissítő után nézek.

Az ékszerész figyelmesen vizsgálta a fogadó belsejét és azoknak a szemmel látható szegénységét, akik el akarnak adni neki egy fejedelmi gyűjteménybe illő gyémántot.

- Mesélje el, asszonyom - mondta, mert kétségtelenül ki akarta használni a férj távollétét, hogy az egyetlen intéssel se befolyásolhassa az asszonyt, és hogy lássa, hogyan vág össze a két elbeszélés.

- Ej, Istenem! - mondta az asszony szaporán. - Ez, kérem, isteni jótétemény, amelyet igazán nem vártunk. Képzelve csak, kedves uram, a férjem 1814-ben vagy 1815-ben összekötetésben állt egy

Edmond Dantès nevű tengerésszel. Ez a szegény fiú, akit Caderousse már tökéletesen elfelejtett, nem feledkezett meg őróla, és halálos ágyán reá hagyta ezt a gyémántot, amelyet ön már látott.

- De hogyan kerülhetett ennek a gyémántnak a birtokába? - kérdezte az ékszerész. - Már megvolt neki, mielőtt a börtönbe került volna?

- Dehogy, uram - felelte az asszony. - Hanem, úgy látszik, bent a börtönben megismerkedett valami igen gazdag angollal. És mivel a börtönben cellatársa megbetegedett, és minthogy Dantès úgy gondját viselte, mintha tulajdon testvére lett volna, az angol, mikor kiszabadult a börtönből, ezt a gyémántot hagyta a szegény Dantèsnek, aki nem volt olyan szerencsés, mint ő, és meghalt a börtönben. Ezt a gyémántot azután Dantès a halálos ágyán reánk hagyta, és arra a derék abbéra bízta, aki ma reggel el is hozta nekünk.

- Ez bizony ugyanúgy hangzik - mormogta az ékszerész. - És végre is, ha úgy vesszük, noha első hallásra valószínűtlennek tetszik, igaz is lehet. Most már csak az árba nézve van közöttünk eltérés.

- Eltérés! Hogyan? - kérdezte Caderousse. - Azt hittem, beleegyezett abba az árba, amelyet kértem.

- Vagyis - felelte az ékszerész - én negyvenezer frankot ajánlottam fel.

- Negyvenezret! - kiáltott Carconte. - Ennyiért bizony nem adjuk oda. Az abbé azt mondta, hogy ötvenezret ér, méghozzá a foglalát nélkül.

- És hogy hívták azt az abbét? - kérdezősködött a fáradhatatlan vendég.

- Busoni abbénak - felelte az asszony.

- Tehát külföldi volt?

- Olasz volt, azt hiszem, Mantua környékéről.

- Mutassa csak azt a gyémántot - kezdte ismét az ékszerész -, megnézem még egyszer. Sokszor előfordul, hogy első látásra rosszul ítéli meg az ember a drágaköveket.

Caderousse kis fekete bőrtokot vett ki a zsebéből, kinyitotta és átnyújtotta az ékszerésznek. A gyémánt láttára, amely akkora volt, mint egy kis mogyoró, úgy látom magam előtt, mintha most is itt volna, Carconte szeme csak úgy ragyogott a kapzsiságtól.

- És ön mit gondolt mindezekről, kedves leskelődő úr? - kérdezte Monte Cristo. - Ön elhitte ezt a szép mesét?

- El én, eccellenza. Nem tartottam rossz embernek Caderousse-t, és korántsem gondoltam volna, hogy bűnt kövessen el, vagy akár csak lopjon is.

- Ez inkább a jó szívére nézve hízalgó, semmint a tapasztaltságára, Bertuccio úr. Ismerte ön azt az Edmond Dantést, akiről szó volt?

- Nem én, eccellenza, addig az ideig még a nevét sem hallottam, azóta is csak egyszer, mikor maga Busoni abbé említette Nîmes-i börtönben.

- Jól van, folytassa!

Az ékszerész átvette a gyűrűt Caderousse-tól, kihúzott zsebéből egy kis acélfogót és egy apró rézmérleget. Azután meglazította az aranykapcsokat, amelyek a gyűrűben levő drágakövet tartották, kiemelte üregéből a gyémántot, és aprólékos gonddal lemérte a kis mérlegen.

- Elmegyek egészen negyvenötezer frankig - mondta -, de egyetlen sou-val sem adok többet. Egyébként sem vettem több pénzt magamhoz, mivel ennyit ér a gyémánt.

- Ó, ezen ne múljék - jelentette ki Caderousse -, én elmegyek önnel Beaucaire-be a hiányzó ötezer frankért.

- Nem - felelte az ékszerész, és visszaadta Caderousse-nak a gyűrűt meg a gyémántot. - Nem, nem ér többet, sőt, még ezért is haragszom magamra, amiért annyit ígértem, hiszen a gyémántban van valami hiba, amelyet először nem vettem észre. De nem tesz semmit, állom a szavamat, negyvenötezer frankot mondtam, ezt nem is vonom vissza.

- Legalább tegye vissza a gyűrűbe a gyémántot - mondta élesen Carconte.

- Ebben igaza van - felelte az ékszerész. És visszahelyezte a drágakövet a foglalatba.

- Jó, jó, jó - jelentette ki Caderousse, mialatt a tokot ismét zsebre tette -, majd eladjuk másvalakinek.

- Igen ám - mondta az ékszerész -, hanem az a másvalaki nem lesz ám olyan könnyű fickó, mint amilyen én vagyok. Az a másik majd nem éri be azokkal a magyarázatokkal, amilyeneket nekem adtak. Mert egy cseppet sem természetes dolog, hogy ilyen szegény ördögnek ötvenezer frankos gyémántja legyen. Az a másik majd értesíti a hatóságot, elő akarja keríttetni Busoni abbét, és bizony ritkák azok az abbék, akik kétezer arany értékű gyémántokat ajándékoznak. A hatóság legelőször is ráteszi kezét a gyűrűre, önt lecsukják, és ha majd kiderül az ártatlansága, és kiszabadul a börtönből, három vagy négy hónap múlva, a gyűrűnek már se híre, se hamva, vagy adnak önnek valami háromfrankos hamis gyémántot, a saját gyémántja helyett, amely ötvenezret ér, sőt talán ötvenötezer is. Azt azonban belátja, jóember, kissé mégiscsak kockázatos dolog megvenni.

Caderousse és felesége összenéztek.

- Nem - jelentette ki Caderousse -, nem vagyunk elég gazdagok ahhoz, hogy elveszítsünk ötezer frankot.

- Ahogy tetszik, kedves barátom - jegyezte meg az ékszerész. - Mint látják azonban, szép kis pénzecskét hoztam magammal.

Egyik zsebéből most egy marék aranyat vett ki, és ott csillogtatta a fogadós káprázó szeme előtt, a másiktól egy köteg bankjegyet.

Caderousse lelkében szemmel láthatóan súlyos küzdelem folyt: nyilvánvaló volt, hogy azt a kis börtököt, amelyet a kezében ideoda forgatott, nem tartotta olyan értékesnek, mint azt a hatalmas pénzösszeget, amely elbűvölte a szemét. A feleségéhez, Carconte-hoz fordult:

- Mit szólna hozzá? - kérdezte halkán.

- Add oda, add oda - felelte az asszony. - Ha a gyémánt nélkül megy vissza Beaucaire-be, még feljelent bennünket. És, ahogy mondja, valóban ki tudja, megtaláljuk-e valaha is Busoni abbét?

- Nem bánom, legyen hát! - jelentette ki Caderousse. - Legyen hát az öné a gyémánt negyvenötezer frankért. Hanem a feleségem aranyláncot is akar, én pedig egy pár ezüst csatot.

Az ékszerész elővett a zsebéből egy hosszú lapos szelencét, amelyben a kért tárgyakból több is volt.

- Nézzék csak - mondta -, üzleti ügyekben nem vagyok kicsinyes. Válasszanak.

Az asszony kiválasztott egy aranyláncot, amely öt aranyat érhetett, a férje pedig egy pár csatot, mintegy tizenöt frank értékben.

- Remélem, nem panaszkodnak? - kérdezte az ékszerész.

- Az abbé azt mondta, hogy ötvenezer frankot ér - mormogta Caderousse.

- Ugyan, ugyan, adja már ide! Micsoda rettenetes ember! - jelentette ki az ékszerész, és kivette Caderousse kezéből a gyémántot. - Leolvasok neki negyvenötezer frankot készpénzben, amely kétezeröttszáz frank járadékot jelent, vagyis akkora vagyont, amilyenre magam is vágyom, és még csak meg sincs elégedve!

- Hol van hát az a negyvenötezer frank? - kérdezte Caderousse rekedten. - Lássuk hát, hol van?

- Tessék - felelte az ékszerész.

Ezzel leolvasott az asztalra tizenötezer frankot aranyban, és harmincezret bankjegyen.

- Várjon, amíg lámpát gyűjtök - mondta Carconte -, már sötétedik, és könnyen eltéveszti az ember.

Valóban leszállt az este e vitatkozás közben, és a sötétséggel együtt megjött a vihar is, amely már egy félórája fenyegetett. A távolból tompa mennydörgés hallatszott. De sem az ékszerész, sem Caderousse, sem Carconte nem törődtek vele, mert mindhármójukat a nyereszkedés ördöge szállta meg. Engem magamat is valami különös varázslat fogott el ennyi arany és bankjegy láttára. Úgy rémlett, mintha álmodnék, és mint ahogy álomban szokott lenni, nem tudtam elmozdulni a helyemről.

Caderousse megszámolta, újra meg újra megszámolta az aranyat meg a bankjegyeket, azután odaadta a feleségének, mire most az kezdte ismételten átszámolni.

Ezalatt az ékszerész a lámpa fényénél csillogtatta a gyémántot, és a gyémánt fénylő villáma elfeledtette vele azokat a villámokat, amelyek a vihar hírnökeként már kezdtek az ablakokon becsillanni.

- Nohát, rendben van a számadás? - kérdezte az ékszerész.

- Rendben - felelte Caderousse. - Add ide a tárcát, és keress valami kis zsákot, Carconte.

Carconte az egyik szekrényhez lépett, és egy régi bőrtárcát hozott, amelyből kivettek néhány elpiszkolódott levelet, és a helyükbe rakták a bankjegyeket. Elővett egy pénzes zacskót is, amelyben két vagy három darab hatfrankos tallér húzódott meg. Minden valószínűség szerint ez volt a nyomorúságos házaspár egész vagyona.

- Nézze - mondta Caderousse -, noha csaknem tízezer frankkal rövidített meg bennünket, nem volna kedve velünk vacsorázni? Jó szívvel mondom.

- Köszönöm - felelte az ékszerész -, de már későre járhat, és nekem vissza kell térnem Beaucaire-be. A feleségem nyugtalan lenne. - Elővette az óráját. - Teringettét! - kiáltott fel. - Idestova kilenc óra. Éjjél előtt bajosan leszek Beaucaire-ben. Isten velük, gyermekeim. Ha újra ilyen Busoni abbék találának beállítani, csak jussak eszükbe.

- Egy hét múlva ön már nem lesz Beaucaire-ben, hiszen a vásár a jövő héten véget ér - jegyezte meg Caderousse.

- Persze hogy nem, de az nem tesz semmit. Írjanak csak Párizsba nekem, Joannes névre, a Palais-Royalba, galerie de Pierre 45. szám alá. Ha érdemes, csak azért is ideutazom.

Hatalmasat dördült az ég, és olyan heves villámlás kísérte, hogy szinte nem is látszott a lámpa világa.

- Ó, ó! - mondta Caderousse. - Csak nem indul neki ilyen időben?

- Nem félek én a mennydörgéstől - felelte az ékszerész.

- Hát a tolvajoktól? - kérdezte Carconte. - Míg a vásár tart cseppet sem biztos az országút.

- A tolvajoktól? - felelte Joannes. - Az ő számukra hordom ezt itt.

És egy pár csőre töltött kis pisztolyt húzott ki a zsebéből.

- Ezek a kutyák ugatnak is, meg harapnak is: ez azoknak szól, akiknek az ön gyémántjára fáj a foguk, Caderousse bácsi.

Caderousse és felesége komoran néztek össze. Úgy látszott, egyazon időben ugyanaz a szörnyű ötletük támadt.

- Akkor hát szerencsés utat! - mondta Caderousse.

- Köszönöm! - felelte az ékszerész.

Fogta a botját, amelyet jövet egy régi ládának támasztott, és távozott. Abban a pillanatban, amikor kinyitotta az ajtót, olyan szélroham csapott be, hogy a lámpa csaknem kialudt.

- No! - mondta. - Kedves kis idő lesz, és két mérföldet kell megtennem ilyen időben!

- Maradjon nálunk - ajánlotta Caderousse. - Majd itt alszik nálunk.

- Persze hogy maradjon itt - mondta most Carconte is remegő hangon -, mi majd jól ellátjuk.

- Nem lehet, Beaucaire-ben kell hálnom. Isten velük.

Caderousse lassan a küszöbíg kísérte.

- Nem látszik sem az ég, sem a föld - szólt az ékszerész már kívülről. - Jobbra vagy balra kell menni?

- Jobbra - felelte Caderousse -, nem tévedhet el, az országutat mindkét oldalon fák szegélyezik.

- Rendben van, már megtaláltam - hangzott tompán messziről.

- Zárd be hát az ajtót - mondta Carconte -, nem szeretek nyitott ajtónál lenni, ha mennydörög.

- És ha pénz van a háznál, ugye? - felelte Caderousse, és kétszeresen rázárta az ajtót.

Azután visszament a szekrényhez, ismét elővette a pénzes zacskót meg a tárcát, és mind a ketten újra megolvasták az aranyakat és a bankjegyeket, most már harmadszor. Sohasem láttam még olyan kifejezést, mint ezen a két arcon, amelyeknek kapzsiságát gyér lámpafény világította meg. Főleg az asszony volt visszataszító. Az a lázas remegés, amely rendszerint hatalmában tartotta, most megkétszereződött. Amúgy is halvány arca ólomszínű lett, beesett szeme tűzben égett.

- Ugyan miért akartad, hogy itt aludjék? - kérdezte tompán.

- Hát azért, hogy... ne kelljen visszafáradnia Beaucaire-be - válaszolta Caderousse összerezzelve.

- Ó, én azt hittem, másvalamire gondoltál - mondta az asszony, valami kimondhatatlan arckifejezéssel.

- Asszony! Asszony! - kiáltott fel Caderousse. - Honnan vannak efféle gondolataid, és ha már vannak, miért nem tartod meg őket magadnak?

- Mindegy - felelte Carconte, egy kis hallgatás után -, nem vagy férfi!

- Hogy érted ezt? - kérdezte Caderousse.

- Ha férfi tettél volna, akkor ez ugyan ki nem megy innen!

- Asszony!

- Vagy pedig nem jutna el Beaucaire-ig.

- Asszony!

- Az országút kanyarodik, márpedig neki arra kell mennie. De van egy út a csatorna mentén is, és ez sokkalta rövidebb.

- Asszony, ne kísértsd az Istent! Hallgasd csak...

Ebben a pillanatban valóban borzalmas mennydörögés hangzott el, és kékes fényű villámlás világította be a szobát, majd a villám lassacskán távolodott, mintha sajnálta volna itt hagyni ezt az elátkozott házat.

- Jézusom! - mormogta Carconte, és keresztet vetett.

Ugyanakkor és abban a rémületes csendben, amely a villámcsapást követni szokta, kopogás hangzott az ajtón.

Caderousse és felesége összerezzentek, és borzadva néztek egymásra.

- Ki az? - kiáltott Caderousse felállva, és az asztalon szétszórt aranyat és bankjegyeket egyetlen kupacba toltta össze, s a két kezével eltakarta.

- Én vagyok! - felelte egy hang.

- Ki az az én?

- Ej, no! Hát Joannes, az ékszerész.

- Akkor jó! Mit beszéltél hát - mondta Carconte borzalmas mosollyal -, hogy az Istent kísértem!... Lám, a Jóisten maga küldi vissza.

Caderousse sápadtan és zihálva hanyatlott hátra székében. Carconte ellenben felállt, biztos léptekkel ment az ajtóhoz és kinyitotta.

- Tessék csak bejönni, kedves Joannes úr - mondta.

- Szavamra mondom - jelentette ki az ékszerész csuromvizesen - úgy látszik, az ördög nem akarja, hogy ma éjjel visszamenjek Beaucaire-be. Nem akarok nagy bajt csinálni a kicsiből, kedves Caderousse uram. Önök felajánlották vendégszeretetüket, most hát elfogadom, és itt fogok aludni.

Caderousse hebegett valamit, miközben letörülte verejtékező homlokát. Carconte kétszeresen bezárta az ajtót az ékszerész mögött.

Véreső

Az ékszerész, amint belépett, kérdően körülnézett. De ha eddig nem gyanakodott, most sem volt semmi oka rá. Ha pedig előzőleg gyanakodott volna, ennek jogosságát most semmi sem erősítette.

Caderousse még mindig két markában tartotta aranyait és bankjegyeit. Carconte a tőle telhető legnagyobb kedvességgel mosolygott a vendégre.

- Ah! - mondta az ékszerész. - Úgy látszik, félték, hogy nem egyezik meg a számadás, és távozásom után ezért vették elő ismét a pénzüket.

- Dehogy - felelte Caderousse -, csak olyan váratlanul ért bennünket, hogy megkaptuk ezt a kincset: alig tudjuk elhinni, és ha nem látjuk a tulajdon szemünkkel, még mindig azt hisszük, hogy csak álmodtunk.

Az ékszerész mosolygott.

- Vannak utasok a fogadóban? - kérdezte.

- Nincsenek - válaszolta Caderousse -, mi egyáltalán nem szoktunk szállást adni. Nagyon is közel vagyunk a városhoz, itt ugyan meg nem száll senki.

- Így hát nagyon alkalmatlan leszek?

- Alkalmatlan? Ugyan már, kedves uram! - felelte bájosan Carconte. - Esküszöm, hogy otthon érezheti magát.

- Hová helyeznek el?

- A felső szobába.

- De hát nem az az önök szobája?

- Baj is az! A mellette levő szobában is van ágyunk.

Caderousse bámulattal nézett a feleségére. Az ékszerész valami kis dalt dúdolt, s közben a hátát melengette annál a röszelágnál, amelyet Carconte azért rakott, hogy vendége megszáritkozhasson.

Ezalatt az asszony asztalkendőt terített az asztal egyik sarkára, és odarakta az ebéd sovány maradékát, amelyet megtetézett két-három gyorsan megsütött tojással.

Caderousse ismét visszarakta bankjegyeit a tárcába, aranyát a pénzes zacskóba, és az egészet betette a szekrénybe. Komoran, elgondolkozva sétált fel és alá, időnként az ékszerészre pillantott, aki a tűzhely előtt szárítgatta ruháit, és amikor egyik oldalán megszáradt, a másikat tartotta a tűzhöz.

- Tessék - mondta Carconte, és egy üveg bort tett az asztalra -, ha tetszik, itt a vacsora.

- És önök? - kérdezte Joannes.

- Én nem vacsorázom - felelte Caderousse.

- Nagyon későn ebédeltünk - sietett a magyarázattal Carconte.

- Így hát egyedül vacsorázom?

- Mi majd kiszolgáljuk - válaszolta Carconte olyan készségesen, ahogy még a fizető vendégekkel sem szokott beszélni, és ott tett-vett az asztal körül.

Caderousse időről időre villámgyors pillantást vetett rá. A vihar még egyre dühöngött.

- Hallja ezt? Hallja? - kérdezte Carconte. - Szavamra, jól tette, hogy visszajött.

- Ami azonban nem jelenti azt - mondta az ékszerész -, hogy ha vacsora közben a vihar alábbhagy, ne folytassam az utamat.

- Ez a misztrál-szél - jegyezte meg Caderousse, a fejét rázva. - Ez bizony eltart holnapig.

És nagyot sóhajtott.

- Elég baj azoknak, akik odakint rekedtek - mondta az ékszerész, és asztalhoz ült.

- Igen - tette hozzá Carconte -, bizony azoknak keserves éjszakájuk lesz.

Az ékszerész hozzáfogott a vacsorához, Carconte pedig elhalmozta a gondos fogadósné minden apró-cseprő figyelmességével. Máskor szeszélyes és mogorva szokott lenni, de most az előzékenység és udvariasság példaképe volt. Ha az ékszerész azelőtt is ismerte volna, bizonyára elcsodálkozik ezen az óriási változáson, és élt volna valami gyanúperrel. Caderousse viszont meg sem mukkant, csak tovább járkált, és még csak rá sem pillantott a vendégre.

Amikor az ékszerész megvacsorázott, Caderousse maga nyitotta ki az ajtót.

- Úgy hiszem, enyhül a vihar - mondta.

De ebben a pillanatban, mintha csak meg akarta volna hazudtolni szavait a vihar, hatalmas mennydörgés remegtette meg a házat, és olyan irtózatot, esővel vegyes szélroham csapott be, hogy még a lámpa is kialudt.

Caderousse ismét becsukta az ajtót. A felesége gyertyát gyújtott a hunyó parázsánál.

- Nagyon fáradt lehet már - mondta az ékszerésznek. - Tiszta ágyneműt húztam, tessék csak felmenni és lefeküdni. Pihenje ki magát!

Joannes még egy darabig ott maradt, hogy megbizonyosodjék róla, nem gyengült-e a vihar, de mikor meggyőződött róla, hogy a mennydörgés és az eső csak fokozódott, jó éjt kívánt házigazdáinak, és felment a lépcsőn.

Az én fejem fölött haladt el, minden lépése alatt hallottam megcsikordulni a lépcsőfokokat.

Carconte mohó tekintettel követte, Caderousse ellenben háttal fordított neki, és még csak rá sem nézett.

Mindezek a részletek csak később jutottak az eszembe; amikor a szemem előtt lejátszódtak, fel sem tűntek. Hiszen mindaz, ami történt, természetes volt, és a gyémánt történetén kívül, amely kissé valóságosnak tűnt fel előttem, minden érthető volt. Mivel pedig a fáradtság már nagyon levett a lábamról, úgy számítottam, hogy amíg a vihar kissé elcsendesedik, magam is alszom néhány órát, azután majd az éj közepén odábbállok.

A fölöttem levő szobából hallottam az ékszerész mozgását, amint éjszakára kényelembe helyezte magát. Kisvártatva megcsikordult alatta az ág. Lefeküdt.

Éreztem, hogy szemem - akaratom ellenére is - lecsukódik, és mivel semmi rosszat sem gyanítottam, meg sem kíséreltem, hogy küzdjek az álom ellen. Utolsó pillantást vetettem a fogadó belsejére. Caderousse egy hosszú asztal mellett ült, olyan falócán, amely a falusi fogadóknak a széket helyettesíti. Nekem háttal fordult. Így hát az arcát nem láthattam. De ha ellenkező helyzetben ül, akkor sem láthattam volna, mivel az arcát két kezébe rejtette.

Carconte egy darabig elnézte, vállat vont, azután leült vele szemben.

Ebben a pillanatban a kialvóban levő tűz egy épen maradt darabka fától feléledt. A sötét helyiséget most kissé élénkebb fény világította meg. Carconte a férjére meresztette a szemét, és mivel az még mindig nem mozdult, láttam, amint az asszony görbe ujjjaival feléje nyúl, és megböki a homlokát.

Caderousse összerezett. Úgy rémlett, hogy az asszonynak mozog az ajka, de vagy egészen halkán beszélt, vagy az én érzékeimet tompította már el álomosság, szavai nem értek el hozzám. Már csak mintegy ködön keresztül láttam, az álomnak azzal az előzetes kétségével, amely azt hiteti el velünk, hogy máris álmodunk. Végül lecsukódott a szemem, és nem is tudtam többé magamról.

Mély álmomból hirtelen egy pisztolylövés ébresztett fel, amelyet irtózatossá kiáltás követett. A szoba padlóján néhány tántorgó lépés dobbant, majd egy tehetetlen test zuhanása hallatszott a lépcsőn, éppen a fejem fölött.

Még nem tértem egészen magamhoz. Nyögéseket hallottam, utána pedig elfojtott kiáltozást, mint amikor két ember küzd egymással.

Egy utolsó kiáltás, amely hosszabb volt a többinél és nyögésbe fűlt, végleg magamhoz térített kábultságomból.

Felkönyököltem fél karomra, kinyitottam a szemem, de a sötétben semmit sem láttam. Kezemet végighúztam a homlokomon, mert úgy éreztem, mintha a falépcső deszkáin keresztül valami langyos és bő eső hullott volna rá.

A szörnyű zajt mélységes csend követte. Hallottam, amint a fejem fölött járkál valaki. Léptei alatt megreccsent a lépcső. Lement az alsó helyiségbe, a kandallóhoz lépett, és gyertyát gyújtott.

Caderousse volt. Arca sápadtnak látszott, inge vértől ázott.

Az égő gyertyával ismét felsietett a lépcsőn, és megint hallottam gyors és nyugtalan lépéseit.

Kisvártatva újra lejött. Kezében tartotta az ékszeres tokot, meggyőződött róla, hogy a gyémánt benne van, egy percig tétovázott, ugyan melyik zsebébe tegye, azután - kétségtelenül abban a hitben, hogy egyik zsebe sem nyújt biztos rejtekhelyet - begöngyölte piros zsebkendőjébe, amelyet azután a nyakába kötött.

Ekkor a szekrényhez futott, kivette onnan bankjegyeit és aranyait, egyiket nadrágja zsebébe, a másikat mellénye zsebébe helyezte, kivett két vagy három inget, majd a kapunak tartva, eltűnt a sötétben. Most vált előttem minden világossá és érthetővé. Szemrehányást tettem magamnak a történetek miatt, mintha én volnék az igazi bűnös. Úgy rémlett, hogy nyöszörgést hallok. A szerencsétlen ékszerész talán még nem halt meg, lehet, hogy ha segítségére leszek, helyrehozom annak a bűnnek egy részét, amelyet ha nem is én követtem el, de hagytam, hogy elkövessék. Vállamat nekivettem a rosszul összetákoltsz deszkafalnak. Ez választotta el az alsó teremtől azt a kis helyiséget, amelyben én aludtam. A deszka engedett, és én már bent is voltam a házban.

Felkaptam a gyertyát, és felrohantam a lépcsőn. Egy test feküdt keresztben az utamon. Carconte holtteste.

A pisztolylövés, amelyet hallottam, őt találta el: a golyó átjárta a nyakát, de vére nemcsak két sebéből folyt, hanem száján keresztül is. Már halott volt. Átgázoltam tetemen és továbbmentem.

A szobában szörnyű rendetlenség fogadott. Két-három bútordarab felborult, a takaró, amelybe a szerencsétlen ékszerész még most is belekapaszkodott, a földön hevert. Ő maga is a földön feküdt, feje a falnak támaszkodott, valóságos vértengerben úszott, amely a mellén tátongó három hatalmas sebből áradt.

A negyedik sebben benne maradt egy hosszú konyhakés, amelynek csak a nyele látszott ki.

Ráléptem a második pisztolyra, amely csütörtököt mondott. Valószínűleg átnedvesedett benne a puskapor.

Odaléptem az ékszerészhez. Még nem halt meg egészen. Lépéseim neszére, főleg pedig a padló nyikorgására, kinyitotta révedező szemét, egy pillanatig rám meredt, ajkát mozgatta, mintha beszélni akarna, de hirtelen kiszenvedett.

Ez az irtózatossá látvány csaknem elvette az eszemet. Mihelyt nem segíthettem senkinek, már csak egyetlen vágyam volt: menekülni. A lépcsőn lerohanva a hajamat téptem, és az irtózatossá kiáltása tört ki ajkamon.

Az alsó teremben már öt-hat vámőr és két vagy három csendőr állt, egész kis fegyveres csapat. Reám rontottak. Még sem kíséreltem az ellenállást, hiszen nem is voltam már ura az érzéseimnek. Megpróbáltam beszélni, de csak néhány tagolatlan szót kiáltottam, más nem jött ki az ajkamon.

Láttam, hogy a vámőrök meg a csendőrök mutogatnak reám. Végignéztem magamon, és megláttam, hogy merő vér vagyok. Az a langyos eső, amelyet a lépcső deszkáin keresztül magamra hullani éreztem, a Carconte vére volt.

A rejtekhelyemre mutattam.

- Mít akar ez mondani? - kérdezte az egyik csendőr.

Egy vámőr odament és megnézte.

- Azt akarja mondani, hogy erre jött keresztül - válaszolta és arra a hasadékra mutatott, amerre valóban keresztülörttem.

Csak akkor értettem meg, hogy engem tartanak a gyilkosnak.

Most megtaláltam a hangomat, visszanyertem erőmet. Kiszabadítottam magamat a két ember kezéből, aki tartott, és kiáltozni kezdtem.

- Nem én voltam! Nem én voltam!

Két csendőr célba vett karabélyával.

- Ha csak megmoccansz is, a halál fia vagy - jelentették ki.

- De ha mondom, hogy nem én voltam! - kiáltottam.

- Majd a nîmes-i bíróság előtt mondd el kiseded meséidet - felelték. - Addig is kövess bennünket. És csak egy jó tanácsot adhatunk: ne ellenkezz!

Ez nem is volt szándékomban, annyira megtört a megdöbbenés és a rémület. Megbilincseltek, egy ló farkához kötöttek, és elvittek Nîmes-be.

Az előző napon egy vámőr követett, a ház táján elveszített szem elől, és sejtette, hogy ott töltöm az éjszakát. Értesítette társait; éppen jókor érkeztek oda, hogy meghallják a pisztolylövést, és engem ott találjanak, ennyi ellenem szóló bizonyíték és bűnjel közepette. Azonnal megértettem, hogy mennyi fáradságomba fog kerülni, amíg bebizonyítom ártatlanságomat.

Csak egyetlen reménybe kapaszkodtam: a vizsgálóbíróhoz legelső sorban azt a kérést intézem, hogy nyomoztasson egy bizonyos Busoni abbé után, aki a nap folyamán a Pont du Gard fogadóban járt. Ha Caderousse a történetet koholta volna, ha ez az abbé nincs is a világon, akkor nyilvánvaló, hogy elveszett ember vagyok, hacsak el nem fogják Caderousse-t, és az be nem vall mindent.

Két hónap telt el, mialatt - ezt bírám dicséretére meg kell mondanom - mindent megtettek, hogy felkutassák azt, akire hivatkoztam. Már minden reményemet elveszítettem. Caderousse-t nem fogták el. Elítéltek volna az első tárgyaláson, amikor szeptember 8-án, vagyis három hónappal és öt nappal az esemény után, Busoni abbé, akiben már nem is reménykedtem, megjelent a börtönben, és azt mondta: tudomására jutott, hogy egy fogoly beszélni óhajt vele.

Mint mondta, Marseille-ben hallotta az esetet, és sietett, hogy kívánságomnak eleget tegyen.

Érthető, hogy milyen örömmel fogadtam. Elmondtam neki mindazt, aminek tanúja voltam, és nyugtalanul érintettem a gyémánt történetét. Várakozásom ellenére a történet szóról szóra igaz volt, sőt, ismét várakozásom ellenére, az abbé elhitte minden szavamat. Minthogy szelíd jósága akkor annyira megindított, és mivel rájöttem, hogy jól ismeri hazám szokásait - abban a reményben, hogy az egyetlen büntett, amelyet elkövettem, a kegyes ajkáról feloldozást nyerhet -, a gyónás titkának pecsétje alatt elmondtam neki az auteuili kalandot is minden részletében. Lelkesedésemből cselekedtem így, de akkor sem remélhettem volna jobb eredményt, ha számításból tettem volna. Az, hogy az első gyilkosságot önszántamból tártam fel, bebizonyította előtte, hogy a másodikat nem követhettem el.

Úgy hagyott ott, hogy remélhettem. Megígérte, hogy mindent elkövet, ami csak hatalmában lesz, hogy ártatlanságomról meggyőzze bíráimat.

Valóban törődött velem. Éreztem, hogy fogságom fokról fokra enyhül és hamarosan azt is megtudtam, hogy ítéletre majd csak a most kezdődő esküdtszéki tárgyalások után kerül sor.

A Gondviselés is úgy intézte, hogy közben Caderousse-t elfogják külföldön, és hazahozzák Franciaországba. Mindent bevallott. Az előre megfontolást és főleg a bujtogatást a feleségére tolt. Életfogytiglan tartó gályarabságra ítélték, engem pedig szabadlábra helyeztek.

Monte Cristo közbeszólt:

- És akkor történt - mondta -, hogy ön megjelent nálam, és levelet hozott Busoni abbétól?

- Igenis, excellenza, ő szemmel láthatóan érdeklődött irántam. Ha csempész marad, elvész - mondta nekem. - Ha innen kiszabadul, hagyja abba.

- De atyám - kérdeztem -, miből éljek hát, és hogyan tartsam el szegény sógornómet?

- Egyik hívem - felelte - igen becsül engem, és megbízott velem, keressek számára egy bizalmi embert. Volna kedve vállalkozni erre? Akkor önt küldöm el hozzá.

- Ó, atyám! - kiáltottam. - Mennyi jószág!

- De esküvel fogadja, hogy sohasem lesz okom megbánni ezt a tetteimet?

Esküre emeltem a kezemet.

- Fölösleges - mondta az abbé -, ismerem és szeretem a korzikaiakat. Tessék, itt van az ajánlólevelem.

Néhány sort írt, melyet elvittem önhöz, és amelynek következtében excellenza volt kegyes engem szolgálatába fogadni. Most pedig büszkén kérdelem excellenzát, volt-e valaha is oka bárminő panaszra?

- Nem volt - válaszolt a gróf -, és örömmel állapítom meg, ön jól végzi szolgálatát, Bertuccio, noha nem eléggé bizik bennem.

- Én, gróf úr?

- Igen, ön. Hogyan lehetséges az, hogy van egy sógornője meg egy fogadott fia, és sohasem beszélt egyikükről sem?

- Fájdalom! Eccellenza, most még életem legszomorúbb részét kell elbeszélnem. Korzikába utaztam. Megértheti, hogy siettem vizontlátani és megvigasztalni szegény sógornómet. Amikor azonban Roglianóba értem, a házat mély gyászban találtam. Irtózatos jelenet játszódott le ott, a szomszédok még ma sem felejtették el! Szegény sógornóm tanácsomat követve, ellenszegült Benedetto követeléseinek, hiszen a fiú azt akarta, hogy minden pénzt, ami csak a házban van, ő kapjon meg. Egy reggel megfenyegette az asszonyt, és aznap egész nap nem volt látható. A sógornóm sírt, mert a drága jó Assunta úgy szerette a nyomorultat, mintha édesanyja lett volna. Este le sem feküdt, úgy várta a fiút. Benedetto, mikor este tizenegy órakor hazatért, két barátját hozta magával, akikkel együtt szokta elkövetni csínyjeit. Assunta kitérte a karját felé, de a fiúk megragadták, és egyikük - remegek, vajon nem ez a pokoli gyerek volt-e az - így kiáltott:

- Játsszunk nyomozást, s akkor be kell vallania, hol a pénze.

Vasilio szomszéd éppen Bastiában járt, a felesége egymaga volt otthon. Az ő kivételével senki sem láthatta vagy hallhatta azt, ami a sógornómmal történt. Ketten megfogták a szegény Assuntát, aki nem akart hinni ekkora gonoszságban, és rámosolygott azokra, akik hóhérai voltak. A harmadik eltortaszolta az ajtókat, ablakokat, majd visszajött, és hárman együtt igyekeztek elfojtani Assuntának a komolyabb előkészületek láttára kitörő rémült sikoltását. Assunta lábát a tűzhely parazsa fölé tartották, mert arra számítottak, hogy így bevallja, hol tartja kis vagyonunkat. A küzdelem hevében azonban ruhája lángot fogott. A fiúk ekkor kerekét oldották, nehogy ők maguk is megégjenek. Assunta lobogó ruhával futott az ajtóhoz, de az ajtó kívülről zárva volt. Erre az ablakhoz szaladt, az ablak azonban el volt tortaszolva. A szomszédasszony szörnyű kiáltozást hallott: Assunta kiáltott segítségért. Hangja azonban csakhamar elfulladt, a kiáltozásból nyöszörgés lett, és másnap, amikor egy borzalmakkal és félelmekkel teli éjszaka után, Vasilio felesége végre kimerészkedett hazulról, és a bíróval kinyitatta a házunk kapuját, Assuntát félig megégve találták, de még lélegzett. A szekrények fel voltak törve, a pénz eltűnt. Benedetto eltávozott Roglianóból, és soha többé nem tért vissza. Azóta nem láttam, sőt, még csak hírét sem hallottam.

- E szomorú események után állítottam be excellenzához - folytatta Bertuccio. - Nem volt okom rá, hogy Benedettóról beszéljek, hiszen teljesen eltűnt, a sógornőről sem, mivel meghalt.

- És mi volt a véleménye ezekről az eseményekről? - kérdezte Monte Cristo.

- Az, hogy büntetés volt az elkövetett bűnömért - válaszolta Bertuccio. - Ó, ezek a Villefort-ok átkozott egy fajzat!

- Meghiszem azt - mormogta a gróf komoran.

- Most már megérti, excellenza - kezdte ismét Bertuccio -, hogy ez a ház, amelyet nem láttam azóta, hogy ez a kert, ahová olyan váratlanul visszakerültem, hogy ez a hely, ahol megöltem egy embert, idézhette fel lelkemben azt a szörnyű izgalmat, amelynek ön okát akarta tudni. Mert elvégre mégsem vagyok benne bizonyos, hogy itt előttem, a lábamnál, nem fekszik-e éppen Villefort úr abban a gödörben, amelyet a gyermekének ásott.

- Valóban, minden lehetséges - jegyezte meg Monte Cristo, és felállt a padról. - Sőt - tette hozzá egész halkán -, még az is lehet, hogy a királyi ügyész meg sem halt. Busoni abbé helyesen tette, hogy önt hozzám küldte. Ön pedig jól tette, hogy elbeszélte történetét, mert így nem lesz rossz véleményem az ön személyéről. Ami ezt a helytelenül elnevezett Benedettót³ illeti, ön sohasem kísérelte meg, hogy nyomára jöjjön? Sohasem érdeklődött utána, hogy mi lett vele?

- Soha, s ha tudtam volna, hogy hol van, inkább elmenekültem volna a közeléből, mint valami szörnyetegtől, semhogy felkeressem. Nem, szerencsére soha senkitől sem hallottam felőle semmit. Remélem, hogy meghalt.

- Ne reménykedjék, Bertuccio - jegyezte meg a gróf. - A gonoszok nem hálnak meg ilyen egyszerűen, mert mintha isten a pártjukat fogná, csak azért, hogy bosszúja eszközéül használja fel őket.

- Meglehet - mondta Bertuccio. - Én csak azt kérem az Istentől, hogy soha az életben ne kelljen viszontlátnom Benedettót. Most pedig - folytatta a titkár, fejét lehajtva - mindent tetszik tudni, gróf úr. Ön a bírám idelent, mint ahogy Isten lesz odafent. Nem mond nekem egyetlen vigasztaló szót sem?

- Valóban igaza van, és csak azt mondhatom, amit Busoni abbé is mondana: az a Villefort, akit ön leszúrt, megérdemelte a büntetést azért, amit ön ellen vétett, sőt talán még egyébért is. Benedetto, ha ugyan él, majd valami isteni bosszú eszközéül fog szolgálni, mint ahogy mondtam, utána pedig ő is elnyeri méltó büntetését. Ön pedig csak egyetlen szemrehányást tehet önmagának. Nézzen a lelkébe! Amikor azt a gyermeket életre keltette, miért nem adta vissza az édesanyjának? Ez az ön bűne, Bertuccio.

- Úgy van, uram, ez a bűnöm, és ez igazán bűn, mert akkor gyáván viselkedtem. Amikor már életre keltettem a gyermeket, csak egy tennivalóm lett volna, mint ön is mondta: visszaküldeni az édesanyjának. Csakhogy akkor nyomoznom kellett volna, magamra vontam volna a figyelmet, talán ki is szolgáltattam volna magamat. Nem akartam meghalni, ragaszkodtam az élethez a sógornőm miatt, de a velünk született hiúság miatt is, hogy a mi bosszúnk teljes és tökéletes legyen, és végül talán csupán magáért az életért is. Ó, én nem vagyok ám olyan derék ember, mint szegény bátyám volt!

Bertuccio két kezébe temette arcát, és Monte Cristo hosszú és szavakkal le nem írható tekintetét vetett rá.

Majd egy kis hallgatás után megszólalt. A késői óra és a hely még ünnepélyesebbé tette szavait:

- Hogy méltóan zárjuk le ezt a beszélgetést, amellyel aztán be is végezzük e kalandokra való visszaemlékezést, jegyezze meg jól szavaimat, Bertuccio úr - mondta a gróf, nála szokatlan enyhe szomorúsággal. - Gyakran hallottam ezeket magától Busoni abbétól is: „Minden bajra két orvosság van: az idő és a csend.” Most, Bertuccio úr, hadd sétáljak egyet itt a kertben, egyedül. Az, ami önre nézve kínos izgalom, mert hiszen valóságos szereplője volt az itt lefolyt eseménynek, az belőlem csaknem szelíd érzést váltott ki, és szinte értékesebbé teszi ezt a birtokot. Látja, Bertuccio úr, a fákat azért szeretjük, mert árnyékot adnak, az árnyékot pedig azért, mert álmodozással és látomással van telítve. Hát tessék, vettem egy kertet abban a hiszemben, hogy ez egyszerű fallal körülvárt kis terület,

---

³ Benedetto ugyanis olaszul „áldott”-at jelent.

de szó sincs róla, a hely most hirtelen egy kísértetekkel teli kertté válik, ami nem volt benne a szerződésben. Márpedig én szeretem a kísérteteket. Sohasem hallottam arról, hogy a halottak hatezer év alatt annyi rosszat követtek volna el, mint amennyit az élők egyetlen nap alatt véghezvisznek. Menjen csak be, Bertuccio úr, és aludjék békével. Ha majd ütött a végső órája, és a gyóntatója akkor nem lenne olyan elnéző, mint amilyen Busoni abbé volt, hívasson engem, ha ugyan még élek akkor, én majd megtalálom a kellő szavakat, amelyek édesdeden elringatják a lelkét abban a pillanatban, amikor készen áll az örökkévalóságnak nevezett nehéz útra.

Bertuccio tisztelettel hajolt meg a gróf előtt, és nagyot sóhajtva távozott.

Monte Cristo egyedül maradt. Négy lépést ment előre.

- Itt, e platán mellett - mormogta -, itt van az a gödör, amelybe a gyermeket eltemették. Ott van a kis ajtó, amely a kertbe nyílik. Itt, a kanyarodónál húzódik meg a titkos lépcső, amely a hálósobába visz. Azt hiszem, nincs rá szükség, hogy mindezt feljegyezzem jegyzőkönyvecskémbe, mert hiszen itt van a szemem előtt, körülöttem, a lábam alatt. A terv megelevenedik, a terv él.

Ezzel a gróf egy utolsó forduló után a kertből visszatért kocsijához. Bertuccio álmodozónak látta őt, és szótlánul felmászott a bakra, a kocsis mellé.

A kocsi megindult, vissza Párizs felé.

Monte Cristo grófja, amikor megérkezett a Champs-Élysées-n levő házába, még aznap este megtekintette az egész lakást, és már olyan meghittent járt-kélt benne, mint aki évek óta ismeri. Noha ő ment elől, egyetlenegyszer sem fordult elő, hogy valamelyik ajtót eltévesztette volna, és nem ment végig egy lépcsőn vagy folyosón sem úgy, hogy ne egyenesen oda ért volna, ahová menni akart. Ezen az éjszakai úton Ali kísérte végig. A gróf több utasítást adott Bertucciónak a lakás csinosítására vagy új beosztására nézve, majd kihúzta óráját, és azt mondta a reá figyelő nubiainak:

- Fél tizenkettő van, Haydée már nem késhet sokáig. Értesítették a francia komornákat?

Ali a szép görög nő lakosztálya felé mutatott, amely az ajtókarpit mögé rejtve, teljesen el volt különítve, úgyhogy végig lehetett járni az egész házat, nem sejtve, hogy ott még egy szalon és két lakosztoba van. Ali, mint tehát mondtuk, a lakosztály felé mutatott, bal keze három ujját felemelte, és ugyanezt a kezét vízszintesen tartva, rátette a fejét, majd szemét behunyta, mint aki alszik.

- Ah! - mondta Monte Cristo, aki megszokta ezt a jelbeszédet.

- Tehát hárman várnak a hálósobában, igaz?

- Igenis - intett Ali a fejével.

- Az úrnő fáradt lesz ma este - folytatta Monte Cristo -, és bizonyára aludni akar majd. Ne kényszerítsétek beszédre, a francia komornák csak üdvözléjképp új úrnőjüket, azután vonuljanak vissza. Te vigyázz arra, hogy a görög komorna ne érintkezhessek a franciákkal.

Ali bólintott.

Csakhamar szólították a kapust. A kapu kinyílt, egy kocsi gördült be a fasorba, és megállt a feljáró előtt. A gróf lement, a kocsi ajtaja már nyitva volt. A férfi kezét nyújtotta egy fiatal nőnek, aki a feje búbjáig arannyal hímzett zöld selyemköpenybe volt burkolva.

A fiatal nő elfogadta a feléje nyújtott kezét, és olyan szeretettel csókolta meg, amelybe bizonyos tisztelet is vegyült. Néhány szót váltottak. A fiatal nő ajkáról gyöngéden, a gróférol pedig szelíd komolysággal hangzottak el a szavak azon a zengzetes nyelven, amelyen az öreg Homérosz szólaltatta meg isteneit.

Ali elől lépkedett, égő rózsaszínű viaszgyertyát tartott kezében, majd a fiatal nőt, aki nem volt más, mint az a gyönyörű görög lány, aki Olaszországban is mindenüvé elkísérte Monte Cristót, bevezették lakosztályába. Azután a gróf visszavonult a számára berendezett termekbe.

Éjjel fél egykor a házban kialudt minden világosság, és feltehető volt, hogy mindenki alszik.

Korlátlan hitel

Másnap délután, két óra tájban, pompás angol fogat állott meg Monte Cristo kapuja előtt. Egy ötvenöt éves férfi, aki azon igyekezett, hogy negyvennek se lássék, hajolt ki a kocsiajtón, amelynek közepét bárói korona díszítette. A látogató a kapushoz küldte groomját, hogy megtudakolja, otthon van-e Monte Cristo grófja. A férfi selyemgombos kék kabátot és fehér mellényt viselt, amelyen hatalmas aranylánc vont barázdát, nadrágja mogyorószínű volt, haja pedig annyira fekete és úgy omlott le szemöldökére, hogy szinte kérdésesnek látszott, vajon valódi-e, olyan ellentétben állt homloka elrejtethetetlen ráncjaival.

Ez a férfi várakozás közben olyan aprólékos figyelemmel vizsgált meg mindent, ami már csaknem arcátlanságszámba ment: a ház külsejét, mindazt, ami a kertből látszott, néhány inas libériáját, amint jövés-menés közben látni lehetett őket. Szeme élénk volt, de sokkal inkább ravasznak látszott, semmint szellemesnek. Ajka olyan keskeny volt, hogy nem kifelé görbült, hanem befelé hajolt a szájába. Végül széles és kiugró arccsontja, ami a ravaszság csalhatatlan jele, alacsony homloka, duzzadt nyakszirtje, amely túlnőtt legkevésbé sem arisztokratikus nagy fülén is, minden arcismerettel bíró ember szemében szinte visszataszító jelleget adhatott megjelenésének, köznapi emberek szemében azonban - tekintettel pompás lovaira, az ingén viselt hatalmas gyémántjaira és a kabátja egyik gomblyukatól a másikig érő piros szalagra - igen kiváló egyéniségnek számíthatott.

A groom bekopogott a kapus ablakán és megkérdezte:

- Nem itt lakik Monte Cristo grófja?

- De igen, őexcellenciája itt lakik - válaszolt a kapus -, de...

Tanácsstalanul pillantott Alira.

Ali nemet intett a fejével.

- De...? - kérdezte a groom.

- De őexcellenciája most nem fogad - fejezte be válaszát a kapus.

- Akkor hát tessék, itt van a gazdám, Danglars báró úrnak a névjegye. Adja majd át Monte Cristo grófnak, és mondja meg neki, hogy a gazdám a képviselőházba menet útközben kerülőt tett, hogy tiszteletét tehesse.

- Nem szoktam őexcellenciájával beszélni - felelte a kapus.

- Majd a komornyik átadja az üzenetet.

A groom visszatért a kocsihoz.

- No, mi az? - kérdezte Danglars.

A gyerek, akit eléggé megszegyenített a kapott lecke, átadta gazdájának a kapus válaszát.

- Ó - mondta Danglars -, hát valami hercegféle ez az úr, hogy őexcellenciájáról beszélnek, és hogy csak a komornyikjának van joga átadni üzeneteket? Sebaj, mivelhogy nálam nyitottak neki hitelt, majd csak mutatkozni fog, ha pénzre lesz szüksége.

Ezzel Danglars visszadobta magát kocsija párnáira, és olyan hangosan, hogy az utca másik felén is jól lehetett hallani, odakiáltotta a kocsinak:

- A képviselőházba!

Monte Cristo, akit idejében értesítettek a dologról, szobája egyik ablakredőnyén keresztül jól látta a bárót, sőt, tanulmányozta is egy kitűnő messzelátó segítségével, és pedig nem kisebb figyelemmel, mint amilyennel Danglars úr maga vizsgálgatta a házat, a kertet és a libériákat.

- Határozottan visszataszító egy ember - tűnődött utálkozva, miközben visszahelyezte messzelátóját az elefántcsont tokba. - Első látásra fel lehet ismerni lapos homlokáról a kígyót, kiugró koponyájáról a keselyűt és keskeny csőréről az ölyvöt.

- Ali! - kiáltotta, aztán megrázta a rézcsengőt. Ali megjelent. - Hívd ide Bertucciót! - mondta neki.

Abban a pillanatban belépett Bertuccio.

- Hívatott, eccellenza? - kérdezte a titkár.

- Hívatam, uram - felelte a gróf. - Látta ezeket a lovakat a kapum előtt?

- Hogyne láttam volna, eccellenza. Gyönyörű lovak.

- Hogy lehet az - kérdezte a gróf, összehúzza szemöldökét -, hogy amikor én Párizs legszebb lovait vétettem meg önrel, Párizsban még van két olyan szép ló, mint amilyen az enyém, és ez a két ló mégsem az én istállómban van?

Ali lehajtott a fejét, látta, hogy gazdája összehúzta szemöldökét, és hallotta, hogy hangja szigorú lett.

- Nem a te hibád, derék Ali - mondta a gróf most arabul, és olyan szelídséggel a hangjában és az arcvonásain, amelyet nem tételezett volna fel róla senki. - Te nem ismered az angol lovakat.

Ali vonásai megenyhültek.

- Gróf úr - mondta Bertuccio -, azok a lovak, amelyeket említeni kegyeskedett, nem voltak eladók.

Monte Cristo vállat vont.

- Tudja meg, titkár úr, hogy mindig minden eladó, ha meg tudjuk adni az árát.

- Danglars úr tizenhatezer frankot adott értük, gróf úr.

- No hát akkor harminckétezret kellett volna kínálni értük. Danglars bankár, és a bankár sohasem mulasztja el, hogy megduplázza a tőkéjét.

- Komolyan beszél, gróf úr? - kérdezte Bertuccio.

Monte Cristo úgy bámult a titkárra, mint aki csodálkozik, amiért kérdést mertek hozzá intézni.

- Ma estére - mondta - látogatóba kell mennem. Azt akarom, hogy kocsimba az a két ló legyen befogva, mégpedig vadonatúj szerszámmal.

Bertuccio hajlongva távozott, de az ajtóhoz érve megállt.

- Hány órakor szándékozik látogatóba menni, eccellenza?

- Öt órakor - válaszolta Monte Cristo.

- Meg kell jegyeznem, eccellenza, hogy már két óra van - kockáztatta meg a titkár.

- Tudom - érte be a rövid válasszal Monte Cristo.

Azután Alihoz fordult:

- Vezess el minden lovat az úrnő előtt - mondta -, hadd válassza ki, melyik fogat felel meg neki legjobban, és kéretem, üzenje meg, velem óhajt-e ebédelni. Ebben az esetben nála szolgálják fel az ebédet. Menj, lemenet küldd fel a komornyikot.

Alig tűnt el Ali, máris belépett a komornyik.

- Baptistin úr - mondta a gróf -, ön egy éve van szolgálatomban. Ez nálam a rendes próbaidő. Ön megfelel nekem.

Baptistin meghajolt.

- Most még tudnom kell, vajon én megfelelek-e önnek.

- Ó, gróf úr! - sietett a válasszal Baptistin.

- Hallgasson csak végig - kezdte ismét a gróf. - Az ön fizetése évenként ezeröttszáz frank, vagyis annyi, mint egy jó és bátor katonatiszt illetménye, aki naponta kockára teszi az életét. Az ellátása olyan, hogy megirigyelhetné érte igen sok tisztviselő. Ezek a szerencsétlen szolgák, sajnos, sokkalta hajszoltabbak, mint ön, és szívesen cserélnének önrel. Ön komornyik ugyan, de önnek magának is vannak inasai, akik gondozzák az ön fehérneműjét és ruháit. Az ezeröttszáz frank fizetésen felül ön ellop tőlem évenként csaknem további ezeröttszáz frankot, amikor bevásárolja a nekem szükséges toalettcikkeket.

- Ó, gróf úr!

- Nem panaszképpen mondom, Baptistin úr, ez ésszerű dolog. De arra kérem, ezen ne menjen túl. Sehol sem találna jobb helyet, mint ez, amelyet jó sorsa adott önnek. Sohasem ütöm meg az embereimet, nem átkozódok, nem gerjedek haragra, a tévedéseket mindig megbocsátom, de a hanyagságot vagy a feledékenységet soha. Parancsaim rendszerint rövidek, de világosak és érthetők. Inkább elismétlem kétszer, sőt, akár háromszor is, semhogy félreértsék őket. Elég gazdag vagyok ahhoz, hogy megtudjak mindent, amit meg akarok tudni, és nagyon kíváncsi is vagyok, azt előre kijelentem. Ha tehát megtudnám, hogy ön akár jót, akár rosszat beszél rólam, magyarázgatja a cselekedeteimet, leskelődik utánam, abban a percben távoznia kellene. Személyzetem tagjait csak egyetlenegyszer figyelmeztetem. Ön most volt soron. Elmehet!

Baptistin meghajolt, és három-négy lépést hátrált.

- Igaz is - mondta újból a gróf -, elfelejtettem megmondani, hogy minden esztendőben bizonyos összeget teszek le személyzetem számára életjáradékul. Akiket elküldök, azok természetesen elvesztik ezt az összeget, és azok kapják meg, akik itt maradtak, halálom után ők jogosultak felvenni. Most ön éppen egy éve van nálam, vagyona alapjait leteszem, a többi az ön dolga.

Ez a kis beszéd Ali előtt folyt le, de őt hidegen hagyta az egész, mivel egyetlen szót sem értett franciául. Baptistinre azonban olyan hatással volt, amit mindenki megért, aki csak tanulmányozta a francia komornyikok lélektanát.

- Azon leszek, hogy minden tekintetben excellenciád kívánságai szerint járjak el - mondta. - Egyébként Ali úrról fogok példát venni.

- Ó, ezt a világot se - tiltakozott a gróf fagyos nyugalommal. - Alinak, jó tulajdonságai mellett, igen sok hibája is van. Ne vegyen tehát őrá példát, mivel Ali kivétel. Neki nincs is fizetése, ő nem is szolga, ő az én rabszolgám, a kutyám. Ha elmulasztaná kötelessége teljesítését, nem kergetném el, hanem megölném.

Baptistin nagy szemeket meresztett.

- Kétkedik benne? - kérdezte Monte Cristo.

És elismételte Alinak ugyanazt arabul, amit az imént Baptistinnek franciául mondott.

Ali hallgatta, elmosolyodott, odament gazdájához, fél térdre ereszkedett, és tisztelettel megcsókolta a kezét.

A leckének ez a következménye betetőzte Baptistin úr megdöbbenését.

A gróf intett Baptistinnek, hogy távozhat, és Alinak, hogy kövesse. A gróf dolgozószobájába mentek, ahol sokáig elbeszélgettek.

Öt órakor a gróf háromszor megrázta a csengőjét. Egy csengetés Alit, kettő Baptistint, három pedig Bertucciót szólította. A titkár belépett.

- A lovaimat! - mondta Monte Cristo.

- Már be vannak fogva, eccellenza - válaszolta Bertuccio. - Én is elkísérem a gróf urat?

- Nem, csak a kocsis, Baptistin meg Ali jön, senki más.

A gróf lement, és látta, hogy kocsijába az a két ló van befogva, amely aznap délben Danglars kocsija előtt táncolt.

Mellettük elhaladtában, kissé szemügyre vette őket.

- Valóban szépek - mondta -, és helyesen tette, hogy megvette őket. Csak az a kár, hogy kissé későn.

- Eccellenza - felelte Bertuccio -, nem egykönnyen szereztem meg őket, és bizony jó áruk is volt.

- Attól kevésbé szépek a lovak? - kérdezte vállat vonva a gróf.

- Ha eccellenza meg van elégedve - jegyezte meg Bertuccio -, akkor minden rendben van. Hová megy eccellenza?

- A rue de la Chaussée d'Antinre, Danglars báróhoz.

Ez a beszélgetés a lépcső feljárónál hangzott el. Bertuccio már lefelé indult a lépcsőn.

- Váron csak, uram - mondta Monte Cristo és visszatartotta. - Szükségem van egy kis birtokra a tenger partján, valahol Normandiában, például Le Havre és Boulogne között. Elég nagy teret engedek a választásra, mint láthatja. Jó lenne, ha ezen a kis birtokon volna egy kis kikötő, valami kis öböl, ahová korvettem befuthat, és ahol kiköthet. A hajónak csak tizenöt lábnyi mélységre van szüksége. Ez a hajó mindig készenlétben áll majd, hogy bármikor kifuthassam a tengerre, a napnak vagy az éjszakának abban az órájában, amikor majd kedvem tartja jelet adni az indulásra. Tudakozódjék az összes közjegyzőknél a feltételeknek megfelelő birtok iránt. Ha talál majd olyet, menjen oda, tekintse meg, és ha megfelelőnek tartja, vegye meg a saját nevére. A korvettnak már Fécamp felé kell járnia, ugye?

- Aznap este, amikor elhagytuk Marseille-t, láttam, amint elindult.

- És a jacht?

- A jachtnak az az utasítása, hogy Martiques-ban maradjon.

- Helyes! Időről időre írjon a két parancsnoknak, nehogy elaludjanak.

- És a gőzhajó számára mi a parancs?

- Amelyik Châlons-ban van?

- Igen.

- Ugyanaz, mint a vitorlásoké.

- Igenis!

- Amint megvásárolta azt a birtokot, legyen tíz-tíz mérföldenként váltott lovam az északi és a déli országutakon.

- Számíthat rám, eccellenza.

A gróf elégedetten intett, lement a lépcsőn, beugrott kocsijába, a gyönyörű fogat ügetésbe kezdett, és meg sem állt a bankár palotájáig.

Danglars éppen elnökölt egy vasúti bizottságban, mikor jelentették neki Monte Cristo grófjának látogatását. Az ülés egyébként már a vége felé járt.

A gróf nevének hallatára Danglars felállt.

- Uraim - mondta társaihoz fordulva, akik közül többen az egyik vagy a másik kamarának érdemes tagjai voltak -, bocsássanak meg, ha most itt hagyom önöket. De gondolják csak el, hogy a római Thomson és French cég hozzám utasított egy bizonyos Monte Cristo grófot, és korlátlan hitelt nyitott nálam számára. Ez a legkülönösebb tréfa, amelyet külföldi megbízóim eddig még sohasem engedtek meg maguknak velem szemben. Higgyék el, kíváncsiság fogott el, és ez még most is hatalmában tart. Ma reggel ott jártam az állítólagos grófnál. Ha valódi gróf volna, megérthetnék, hogy nem volna ilyen

gazdag. A gróf úr nem fogadott. Hát mit szólnak hozzá, nem olyanforma volt-e Monte Cristo uram viselkedése, mint a fenségeké vagy a szép asszonyoké szokott lenni? Különben a Champs-Élysées-n levő ház, amely, mint megtudtam, az övé, tisztán áll. De az a korlátlan hitel - folytatta Danglars, szokott visszataszító nevetésével - igen nagy igényűvé teszi a bankárt, akinél a hitelt megnyitották. Alig várom hát, hogy meglássam az emberünket. Azt hiszem, jól rá akarnak szedni. De azok odalent nem tudják ám, kivel állnak szemben. Az nevet igazán, aki utoljára nevet.

E nyomatékosan kiejtett szavak után a báró úrnak még az orrcimpái is kidagadtak. Otthagytá vendégeit, és átment egy fehérarany szalonba, amelynek igen nagy híre volt a Chaussée d'Antinen.

Úgy rendelkezett, majd oda vezessék a látogatót, hogy annak az első látásra szeme-szája elálljon a bámulattól.

A gróf állva várakozott. Albani és Fattori képeinek néhány másolatát nézegette, amelyeket rásóztak a bankárra az eredetiek helyett, és amelyek, noha csak másolatok voltak, erősen és előnyösen elütöttek a mennyezetet elborító tarkabarka díszektől.

Danglars nagy zajjal lépett be, mire a gróf megfordult. Danglars könnyedén bólintott, és intett a grófnak, hogy foglaljon helyet egy aranyozott fából készült karosszékben, amelynek arannyal hímzett fehér selyem párnázata volt.

A gróf leült.

- Monte Cristo úrral van szerencsém beszélni?

- És nekem - válaszolta a gróf - Danglars báró úrral, a Becsületrend lovagjával, a képviselőház tagjával?

Monte Cristo elsorolta mindazokat a címeket, amelyeket a báró névjegyén talált.

Danglars megértette a gúnyt, és ajkába harapott.

- Bocsásson meg, uram - mondta -, amiért nem adtam meg önnek azonnal azt a címet, amellyel bejelentette magát. De hiszen tudja, hogy demokratikus kormány alatt élünk, én pedig a nép érdekeinek egyik képviselője vagyok.

- Elannyira - felelte Monte Cristo -, hogy noha önmagát, jól megőrzött szokás szerint, bárónak hívatja, de a grófnak nem adja meg az őket megillető címet.

- Ó, a magam címével nem sokat törődöm, uram - jegyezte meg hanyagul Danglars. - Kineveztek báróvá és a Becsületrend lovagjává néhány szolgálatomért, de...

- De lemondott a címeiről, mint annak idején Montmorency és Lafayette tette? Gyönyörű, követni való példa volt ez, uram.

- Azért nem egészen - jelentette ki Danglars kissé zavartan. - A személyzetnek, hiszen meg tetszik érteni...

- Igen, a személyzettel báró úrnak szólíttatja magát, az újságírók már csak uramnak hívják, a választói pedig polgártársnak. Ezek igen alkalmas árnyalatok az alkotmányos kormány idején. Tökéletesen megértem.

Danglars az ajkát harapdálta. Láta, hogy ezen a területen nem veheti fel a versenyt Monte Cristóval, megkísérelte tehát, hogy olyan területre térjen át, amelyen könnyebben mozog.

- Gróf úr - mondta meghajolva -, értesítést kaptam a Thomson és French cégtől.

- Nagyon örülök, báró úr. Engedje meg, hogy úgy szólítsam, ahogy a személyzete szokta. Ezt a rossz szokást azokban az országokban vettem fel, ahol még vannak bárók, talán éppen azért, mert újakat nem neveznek ki. Igen örvendek a levélnek, mondom. Így nem lesz rá szükség, hogy magam mutakozzam be, ami eléggé kellemetlen volna... Ön azt mondta, hogy értesítést kapott?

- Azt - mondta Danglars -, de be kell vallanom, hogy nem értem tökéletesen.

- Ugyan!
  - Éppen azért voltam bátor önt felkeresni, hogy néhány felvilágosítást kérjek.
  - Tessék, uram, itt vagyok, figyelek, és kész vagyok meghallgatni önt.
  - Azt hiszem, a levél itt van nálam - jelentette ki Danglars (keresgélni kezdett a zsebében) -, igen, itt van. Ez a levél Monte Cristo gróf úrnak korlátlan hitelt biztosít az én cégemnél.
  - No és? Mi érthetlent talál ebben, báró úr?
  - Semmit, uram, csakhogy a *korlátlan* szó...
  - Mi az? Ez nem francia szó?... Tetszik tudni, angolszászok írták.
  - Ó, dehogynem, uram, és nyelvtani értelemben nincs is benne semmi hiba, hanem annál inkább van üzleti szempontból.
  - Talán a Thomson és French cég nem egészen megbízható az ön nézete szerint, báró úr? - kérdezte Monte Cristo, a tőle telhető legártatlanabb arccal. - Az ördögbe is! Ez igazán bosszantó volna, mert magam is helyeztem el ott némi tőkét.
  - Ó, tökéletesen megbízható - válaszolta Danglars, csaknem gúnyos mosollyal. - De a *korlátlan* szó pénzügyi értelemben annyira határozatlan...
  - Hogy korlátlan, ugye? - kérdezte Monte Cristo.
  - Éppen ezt akartam mondani, uram. Ami határozatlan, az kétséges, és mint ahogy a bölcsek mondják, a kétségestől óvakodjál.
  - Ami annyit jelent - folytatta Monte Cristo -, hogy ha a Thomson és French cég bolondságokat akar elkövetni, a Danglars cég nem hajlandó követni a példáját.
  - Hogy érti ezt, gróf úr?
  - Kétségtelen, hogy a Thomson és French cég nem szabja meg a hitelösszeg határait. Danglars úr azonban a maga részéről bizony megszabja. Mert ő bölcs ember, mint az imént kifejtette.
  - Uram - mondta a bankár gőgösen -, még soha senki sem becsülte fel a pénztáramat.
  - Akkor hát - felelte Monte Cristo hidegen -, úgy látszik, én kezdem el.
  - Honnan veszi ezt?
  - Azokból a magyarázatokból, amelyeket tőlem kér, uram, és amelyek igen hasonlítanak az ingadozáshoz...
- Danglars az ajkát harapdálta. Másodízben szenvedett vereséget ettől az embertől, s most már a saját területén. Gúnyos udvariassága tettetett volt, és már a vele rokon véglet, az arcátlanság határán mozgott.
- Monte Cristo, éppen ellenkezőleg, a lehető legkedvesebben mosolygott, és néha egészen ártatlan arcot vágott, ami nemegyszer előnyt nyújtott neki.
- Talán jobban megért, uram - szólalt meg ismét Danglars rövid hallgatás után -, ha arra kérem, határozza meg önmaga azt az összeget, amelyet nálam fel akar venni.
  - De uram - válaszolta Monte Cristo, elszánva magát, hogy egy jöttányit sem enged a vitában -, ha én az ön cégére szóló korlátlan hitelt kértem, ez azt jelenti, hogy nem tudhatom előre, mekkora összegre lesz szükségem.
- A bankár úgy vélte, most érkezett el az a pillanat, amikor felül kerekedhet. Hátravetette magát a karosszékében, és önhitt, gőgös mosollyal jelentette ki:

- Uram, ne ijedjen meg attól az összegtől, amelyet kérni akar. Legyen róla meggyőződve, hogy a Danglars cég tőkéje, bármennyire korlátozott is, meg tud felelni a legnagyobb követeléseknek, még ha egymilliót kérne is...

- Tessék? - kérdezte Monte Cristo.

- Egemilliót mondtam - ismételte Danglars az ostobaság biztonságával.

- Hát ugyan mit kezdjek én egymillióval? - kérdezte a gróf. - Szent Isten! Uram, ha nekem csak egymillióra volna szükségem, ilyen hitvány összegért bizony nem nyitattam volna hitelt. Egemillió? Hiszen egymillió mindig meghúzódik a pénztárcámban vagy az útitászámban.

Ezzel Monte Cristo egy kis jegyzőkönyvecskéből, amelyben a névjegyet hordta, két darab bemutatóra szóló, ötszázezer frankos kincstári utalványt vett elő. Az olyan embert, mint amilyen Danglars, nem elég szurkálni: agyon kell ütni. A bunkúítás megtette a maga hatását: a bankár megingott és beleszédült. Bárgyún, ijesztően kidüledt szemmel meredt Monte Cristóra.

- Ugyan, vallja hát be - mondta Monte Cristo -, hogy nem bízik meg a Thomson és French cégben. Istenem! Egyszerű a dolog. Gondoltam én erre az esetre, és noha az üzleti világban eléggé járatlan vagyok, megtettem óvintézkedéseimet is. Van itt még két másik olyan levél, mint amilyent ön kapott. Az egyik a bécsi Arstein és Eskeles cégtől Rotschild báró nevére, a másik pedig a londoni Baring cégtől Laffitte úr nevére. Csak egy szavába kerül, uram, és megkímélem önt minden aggodalmamtól, és e két cég valamelyikéhez fordulok.

Ez hatott. Danglars vereséget szenvedett. Szemmel láthatóan remegő kézzel bontotta ki a német és az angol levelet, amelyeket a gróf csak úgy, az ujja hegyével nyújtott oda neki. Megvizsgálta az aláírások valóságát olyan alaposan, hogy az már sértésszámba is ment volna Monte Cristóra nézve, ha a gróf nem tulajdonítja az egészet a bankár zavarának.

- Ó, uram ez a három aláírás aztán igazán milliókat ér - jelentette ki Danglars felállva, mintha az előtte álló férfiban az arany megszemélyesített hatalmát akarná üdvözölni. - Három korlátlan hitellel a mi cégeinkre! Bocsásson meg, gróf úr, mert ha az ember már nem is bizmatlankodik, de a bámulata azért megmarad.

- Az olyan cégnek, mint amilyen az öné, nincs mit csodálkoznia - jegyezte meg Monte Cristo igen udvariasan. -, Így hát küldhet nekem valami pénzt, ugye?

- Parancsoljon, gróf úr, rendelkezésére állok.

- Helyes - kezdte ismét Monte Cristo -, most, hogy már megértettük egymást, mert megértettük egymást, ugye?...

Danglars helyeslően bólintott.

- És nincs már semmiféle kétsége? - folytatta Monte Cristo.

- Ó, gróf úr! - kiáltott fel a bankár. - Hiszen nem is volt soha.

- Nem, ön csak bizonyítékot akart, ez az egész. Nohát - ismételte a gróf - most, hogy megértettük egymást, hogy már nincs önben semmiféle bizmatlanság, állapodjunk meg, ha önnek is megfelel, egy bizonyos összegben az első évre. Például hatmillióban.

- Hatmillióban, helyes! - felelte Danglars fuldokolva.

- Ha többre lenne szükségem - folytatta gépiesen a gróf -, akkor többet állapítunk meg. De úgy terveztem, hogy csak egy évet töltök Franciaországban, és nem hinném, hogy ezalatt túllépném ezt az összeget... De majd meglátjuk... Egyelőre kezdetnek küldjön nekem, kérem, ötszázezer frankot holnap, én délig otthon leszek, egyébként, ha nem lennék otthon, titkáromnál hagyok egy nyugtátványt.

- Holnap reggel tíz órára önnél lesz a pénz, gróf úr - válaszolta Danglars. - Aranyban, bankjegyekben vagy ezüstben parancsolja a pénzt?

- Felét aranyban, felét bankjegyekben kérem.

A gróf felállt.

- Valamit be kell vallanom, gróf úr - jegyezte meg Danglars. - Azt hittem, hogy pontos tudomásom van Európa minden nagy vagyonáról, és most látom, hogy az önének, amely pedig igen tekintélyesnek látszik, bevallom, még hírért sem hallottam. Új keletű talán?

- Nem, uram - válaszolta Monte Cristo -, ellenkezőleg, nagyon is régi származású. Afféle családi vagyon volt, amelyhez nem volt szabad hozzányúlni, úgyhogy a felszaporodott kamatokkal a tőke megháromszorozódott. Az örökgyógyó által meghatározott határidő csak néhány éve telt le, így hát csak néhány év óta használom a vagyont. Az ön ilyen irányban való tájékozatlansága tehát természetes. Egyébként hamarosan többet is megtud még róla.

A gróf azzal a halvány mosollyal kísért e szavakat, amellyel Franz d'Épinayt is annyira megrémítette.

- Ön az ízlésével és terveivel, uram - folytatta most Danglars -, olyan fényűzést fejt majd ki a fővárosban, amely egészen háttérbe szorít bennünket, szegény kismilliomosokat. Úgy vettem észre, ön műértő, mert mikor a szobába léptem, éppen a képeimet nézegette. Arra kérem, engedje meg, hogy megmutassam gyűjteményemet: csupa régi kép, szavatoltan valódi mestermű. Nem szeretem a moderneket.

- Igaza van, uram, mert ezeknek általában egy nagy hibájuk van: még nem volt rá idejük, hogy régiekké váljanak.

- Bemutathatnék néhány szobrot, Thorwaldsen, Bartoloni, Canova alkotásait? Megannyi külföldi művész. Mint láthatja, nem sokra becsülöm a francia művészeket.

- Joga van hozzá, hogy igazságtalan legyen hozzájuk, uram, hiszen a honfitársai.

- Mindez azonban későbbre marad, amikor már jobban összeismerkedtünk. A mai napra beérem azzal, ha megengedi, hogy bemutassam Danglars bárónénak. Bocsássa meg a buzgalmamát, gróf úr, de úgy érzem, hogy az olyan ügyfél, mint ön, szinte a családhoz tartozik.

Monte Cristo bólintott, annak jeléül, hogy elfogadja azt a megtiszteltetést, amelyet a bankár felajánlott.

Danglars csengetett, mire megjelent egy tarka libériába öltözött lakáj.

- Itthon van a báróné? - kérdezte Danglars.

- Igenis, báró úr - válaszolta a lakáj.

- Egyedül van?

- Nem, vendége van.

- Nem kellemetlen önnek, gróf úr, ha idegen előtt mutatom be? Nem akar inkognitóban maradni?

- Nem én, báró úr - mosolygott Monte Cristo -, nem hiszem, hogy erre jogom volna.

- És ki van a bárónénál? Debray úr? - kérdezte Danglars kedélyeskedve, amin Monte Cristo jót mulatott magában, hiszen már hallott a bankár közismert családi titkairól.

- Igenis, Debray úr van itt, báró úr - válaszolt a lakáj.

Danglars bólintott.

Azután Monte Cristóhoz fordult:

- Lucien Debray úr - mondta - régi barátunk, a belügyminiszter személyi titkára. Ami a feleségemet illeti, kissé rangján alul ment férjhez, amikor az én feleségem lett, mert ősi család sarja: Servieres lány, Nargonne marquis-nak, az ezredesnek az özvegye volt.

- Danglars bárónét nincs szerencsém ismerni, de Lucien Debray úrral már találkoztam.

- Ugyan! - jegyezte mag Dangler. - És hol?
- Morcerf úrnál.
- Ah! Ön ismeri hát a kis vicomte-ot? - kérdezte Dangler.
- Egyidőben tartózkodtunk Rómában, a karnevál idején.
- Igen, igen - mondta Dangler -, mintha valami különös kalandról is hallottam volna ott a romok között, banditákról és tolvajokról? Csodálatos módon szabadult ki onnan. Úgy hiszem, elbeszélte mindezt a feleségemnek és a leányomnak, amikor hazatért Olaszországból.
- A báróné várja az urakat - tért vissza a lakáj az üzenettel.
- Előremegyek, hogy az utat mutassam - mondta Dangler meghajolva.
- Én pedig követem önt - mondotta Monte Cristo.

Az almásszürke fogat

A báró a gróf kíséretében egész sor olyan termen haladt keresztül, amelyet túlzottan pompázatos és agyondíszített ízléstelenség jellemzett, amíg végre elértek Danglars-né budoárjához. Nyolcszögletű kis helyiség volt, amelynek falait indiai muszlinnal borított rózsaszínű selyem fedte. A karosszékek aranyozott antik fából készültek, és antik szövettel voltak bevonva. Az ajtók fölött Boucher modorában festett pásztorjelenetek ékeskedtek. Végül a többi bútorral harmóniában álló két, medalion alakban készült bájos pasztell emelte ki ezt a kis szobát, mint az egyetlen olyat az egész palotában, amelynek saját stílusa van. Igaz, hogy ezt kihagyták az általános tervből, amelyet Danglars úr és építész, a Császárság egyik legkimagaslóbb és legkiválóbb híressége készített, és a szobát a báróné meg Lucien Debray rendezte be. Danglars úr, aki a Direktórium korának módján értelmezte és bámulta az antik művészetet, alaposan le is nézte ezt a kis kacér zugocskát, ahová általában nem is igen mehetett be, hacsak nem vitt be valakit, hogy bemutassa. A valóságban nem is Danglars mutatott be valakit, hanem inkább őt magát mutatták be újra és újra, s jól vagy rosszul fogadták, aszerint, hogy a látogató arca tetszett-e a bárónénak vagy sem.

Danglars-né, aki harminchat éve ellenére még mindig híres szép asszony volt, egy remekbe készült, berakásos zongoránál ült, mialatt Lucien Debray a kézimunkaasztal előtt egy albumban lapozgatott.

Lucien már jóval előbb elmondott a bárónénak egyet-mást a grófról. Tudjuk jól, hogy annál a villásreggelinél, amelyet Albert adott, Monte Cristo milyen nagy hatással volt a vendégekre. Bár Debray eléggé közönyös természetű volt, ez az első hatás még mindig nem mosódott el a lelkéből, s ez meg is látszott azon a módon, ahogy a bárónénak a grófról beszámolt. Danglars-né kíváncsisága tehát, amelyet Morcerf már régebben előadott története és Lucien újabb adatai már felkeltettek, most tetőpontjára hágott. Ez az elrendezés is, a zongorával és az albummal, csak azoknak a társaságbeli apró csalásoknak az egyike volt, amelyekkel el szokták leplezni a legnagyobb elfogultságot. A báróné tehát mosolyogva fogadta Danglars urat, ami egyébként éppen nem volt szokása, a gróf üdvözlését viszont szertartásos, de egyben kecses meghajlással viszonzta.

Lucien a felületes ismerős módján üdvözölte a gróft, s a jó barát meghittségével köszöntötte Danglars-t.

- Báróné - kezdte Danglars -, engedje meg, hogy bemutassam Monte Cristo grófját, aki római üzletfeleim lehető legkedvezőbb ajánlásával fordult hozzám. Csak egyetlen szót mondok, amelytől a gróf egy csapásra a szép asszonyok kedvence lesz: azért jött Párizsba, hogy egy esztendőt töltsön itt, és ezalatt hatmilliót költsön el. Ez egész sor bált, ebédet, éjfél utáni vacsorát jelent, amelyekből, remélem, a gróf úr nem felejt ki bennünket, mint ahogyan mi sem felejtjük majd őt ki apró ünnepeinkből.

Ez a bemutatás eléggé durván hízelkedő volt, de minthogy általában mégiscsak nagyon ritka dolog, hogy valaki Párizsba jövet egy év alatt fejedelmi vagyont költsön el, Danglars-né olyan pillantást vetett a grófra, amely nem volt bizonyos érdeklődés híján.

- Mikor érkezett, uram? - kérdezte a báróné.

- Tegnap reggel, asszonyom.

- És, mint hallom, szokása szerint a világ végéről jött?

- Ezúttal egészen egyszerűen Cadixból, asszonyom.

- Ó, de rossz időszakban érkezett ide. Párizs nyáron gyűlöletes Nincsenek sem bálók, sem összejövetelek, sem ünnepek. Az olasz opera Londonban van, a francia opera mindenütt, csak Párizsban nem, a Théâtre Français pedig bizony sehol sincs. Minden szórakozásunk néhány lóverseny a Mars-mezőn és Satoryban. Futtat ön, gróf úr?

- Mindent végigcsinállok, asszonyom, amit Párizsban szokás - felelte Monte Cristo -, feltéve, hogy lesz, aki illendő módon bevezet a párizsi szokásokba.

- Ért a lovakhoz, gróf úr?

- Életemnek egy részét Keleten töltöttem, asszonyom, és mint tudja, a keleti emberek csak két dolgot becsülnek: a nemes vérű lovakat és az asszonyi szépséget.

- Ah, gróf úr! - jegyezte meg a báróné. - Lehetett volna önben annyi udvariasság, hogy először az asszonyokat említse.

- Látja, asszonyom, mennyire igazam volt, amikor azt mondtam az imént, hogy szükségem van valakire, aki megismertet a francia szokásokkal.

Ebben a pillanatban Danglars báróné kedvenc komornája lépett be, és odasietve úrnőjéhez, valamit súgott a fülébe.

Danglars-né elsápadt.

- Lehetetlen! - mondta.

- Márpedig ez a szintiszta igazság, asszonyom - válaszolta a komorna.

Danglars-né most a férjéhez fordult:

- Igaz volna ez, uram?

- Micsoda, asszonyom? - kérdezte Danglars, szemlátomást izgatottan.

- Amit ez a lány mond...

- Ugyan, mit mond?

- Azt, hogy mikor a kocsisom be akarta fogni a lovaimat, nem találta őket az istállóban. Azt kérdezem, mit jelent ez?

- Asszonyom - felelte Danglars -, hallgasson meg.

- Ó, hallgatom, uram! Mert kíváncsi vagyok, mit akar mondani. Ezt a két urat kérem fel bírónak közöttünk, és azzal kezdem, hogy elmondom, miről van szó. Uraim - folytatta a báróné -, Danglars báró úrnak tíz ló van az istállójában. A tíz közül kettő az enyém, jó járású lovak, a legszebb lovak egész Párizsban. Ön ismeri az én almásszürkéimet, Debray úr! Hát kérem, abban a pillanatban, amikor Villefort-né kölcsönkéri a fogatomat, és én oda is ígértem neki, hogy holnap a Bois-ba kocsizhasson, a két ló eltűnik! Danglars úr bizonyára nyert rajtuk néhány ezer frankot, és eladta őket. Ó, de csúnya fajta is ez a spekuláns kereskedő!

- Asszonyom - válaszolta Danglars -, azok a lovak túlságosan tüzesek voltak, alig négyévesek, mindig borzasztó félelmet álltam ki miattuk.

- Ej, uram! - mondta a báróné. - Ön jól tudja, hogy egy hónap óta Párizs legjobb kocsisa van a szolgálatomban, hacsak azt is el nem adta a lovakkal együtt.

- Kedves barátnőm, talállok helyettük mást, ha lehet, még szebbet is. Csakhogy azok szelíd, nyugodt lovak lesznek, és nem okoznak nekem több nyugtalanságot.

A báróné mélységes megvetéssel vont vállat.

Danglars nem tulajdonított semmi fontosságot ennek a már nem éppen házastársi mozdulatnak, és Monte Cristo felé fordulva mondta:

- Igazán nagyon sajnálom, hogy nem ismertem meg előbb, gróf úr - kezdte. - Ön most rendez be a házát?

- Természetesen - felelte a gróf.

- Ezeket a lovakat ajánlottam volna önnek. Képzelve csak el, szinte ingyen adtam el őket. De mondtam már, szabadulni akartam tőlük. Fiatalembernek való lovak.

- Köszönöm, uram - felelte a gróf. - Már ma reggel vettem elég jó lovakat, és nem is nagyon drágán. Nézze csak meg, Debray úr, ön ért a lovakhoz, azt hiszem.

Miközben Debray az ablakhoz ment. Danglars a feleségéhez lépett.

- Képzelve, asszonyom - mondta neki halkán -, milyen roppant összeget kínáltak a lovakért. Nem tudom, miféle bolond az, aki tönkre akar menni, és ma reggel hozzám küldte a titkárját, de annyi bizonyos, hogy tizenhatezer frankot nyertem rajtuk. Ne nehezteljen rám, önnek négyezer, Eugénie-nek pedig kétezer frankot adok belőle.

Danglars-né megsemmisítő pillantást vetett férjére.

- Ó, Istenem! - kiáltott fel Debray.

- Mi történt? - kérdezte a báróné.

- Nem, nem tévedek, ezek az ön lovai, az ön saját lovai itt, a gróf kocsijába befogva.

- Az én almásszürkeim! - kiáltotta Danglars-né, és az ablakhoz futott.

- Csakugyan azok - jelentette ki.

Danglars nem győzött bámulni.

- Lehetséges volna? - kérdezte Monte Cristo, csodálkozást tettetve.

- Hihetetlen! - mormogta a bankár.

A báróné két szót sugott Debraynek, aki most félrevonta Monte Cristót.

- A báróné azt kérdezteti, mennyiért adta el a férje a fogatot.

- Bizony magam sem tudom - felelte a gróf -, titkárom lepett meg velem, és... azt hiszem, harmincezer frankomba került.

Debray megvitte a választ a bárónénak.

Danglars annyira sápadt volt, és annyira kijött a sodrából, hogy szinte még a gróf is megszánta.

- Látja - mondta neki -, mennyire hálátlanok a nők. Az ön előzékenysége cseppet sem hatotta meg a bárónét. Hálátlan, sőt inkább hóbortost kellett volna mondanom. De hát látja, mindig a veszélyes dolgokat szeretik. Higgye el nekem, kedves báró, a leghelyesebb hagyni, hadd tegyenek a saját fejük szerint. Ha betörik a fejüket, legalább csak saját magukra vethetnek.

Danglars nem válaszolt, már előre látta, milyen végzetes jelenet fenyegeti. A báróné máris összevonta szemöldökét, és ez vihart jósolt, akár az olümpiai Jupiternél. Debray, aki látta, hogy ez a hangulat egyre vészjóslóbb lesz, valami elintézni való dolgát hozta fel ürügyül és eltávozott. Monte Cristo nem akarta elrontani már elért sikereit azzal, hogy ott marad, elbúcsúzott Danglars-nétől, visszavonult és otthagya a bárót, kiszolgáltatva felesége haragjának.

„Jól van! - gondolta Monte Cristo távoztában. - Elértem azt, amit akartam. Most már kezemben tartom a házi békét, és egy csapással hatalmamba kerítem mind a férfit, mind az asszony szívét. Micsoda szerencse! Csakhogy - tette hozzá - nem mutattak be Eugénie Danglars kisasszonynak, pedig nagyon szerettem volna megismerkedni vele. No de - tűnődött tovább sajátos mosolyával -, végre is Párizsban vagyunk, és van elegendő időnk... Ez majd későbbre marad!...”

Mindezeket végiggondolva, a gróf kocsijába szállt és hazahajtatott. Két óra múlva Danglars-né igen kedves levelet kapott Monte Cristo grófjától. A levélben a gróf kijelentette: nem akarja párizsi tartózkodását azzal kezdeni, hogy egy szép asszonynak keserűséget okozzon, és arra kérte, fogadja vissza a lovait.

Ugyanazok a szerszámok voltak a lovakon, amelyeket a báróné reggel látott rajtuk, csak hogy a fülükön viselt kokárdák közepébe a gróf egy-egy gyémántot varratott.

Danglars is kapott a gróftól levelet.

Monte Cristo engedelmet kért, hogy teljesítse egy milliomosnak ezt a szeszélyét, azonkívül elnézést kért a keleties módért, ahogyan a lovakat visszaküldte.

Az este folyamán Monte Cristo, Ali kíséretében, elment Auteuilbe. Másnap, három óra felé, Ali egy csengetés hívó szavára belépett a gróf dolgozószobájába.

- Ali - mondta a gróf -, te már több ízben bizonygattad, hogy igen ügyesen bánysz a lasszóval.

Ali igent intett, és büszkén kiegyenesedett.

- Helyes!... Tehát lasszóval meg tudnál állítani egy ökröt?

Ali igent intett.

- Hát egy tigrist?

Ali ismét bólintott.

- Oroszlánt?

Ali azt az embert mímelte, aki lasszót vet, s elfojtott ordítást hallatott.

- Helyes! Értem - jegyezte meg Monte Cristo. - Vagyis vadásztál már oroszlánra?

Ali büszkén intett igent.

- De vajon meg tudnál-e állítani két rohanó, megvadult lovat?

Ali mosolygott.

- Nohát! Ide hallgass! - mondta Monte Cristo. - Hamarosan erre fog vágtatni egy kocsi, amelyet két almásszürke ló elragadott, ugyanaz a két ló, amely még tegnap az enyém volt. Török-szakad, neked azt a kocsit a kapum előtt meg kell állítanod.

Ali lement az utcára, és a kapu előtt vonalat húzott a kövezetre. Azután visszatért, és megmutatta a vonalat a grófnak.

A gróf kedvesen megveregette a vállát. Így szokta megelégedését közölni Alival. A núbiai azután csibukra gyújtott, és a ház sarokkövére telepedett, miközben Monte Cristo, most már semmivel sem törődve, visszament a házba.

Úgy öt óra tájban azonban, vagyis abban az időpontban, mikorra a gróf a kocsit várta, a türelmetlenség alig észrevehető jelei kezdtek jelentkezni nála: egyik utcai szobában sétálgatott, időnként hallgatózott, időről időre az ablakhoz lépett, amelyen át látta, amint Ali szabályos időközökben fújja ki a dohány füstjét, annak jeléül, hogy csupán ez a fontos foglalkozás érdekli.

Hirtelen távoli kocsizörgés hangzott fel, majd villámgyorsan közeledett. Már is feltűnt egy hintó, amelynek kocsisa igyekezett féken tartani a lovakat, mert azok dühösen, megbokrosodva, esztelen száguldással iramodtak előre.

A hintóban egy fiatalasszony meg egy hét-nyolc esztendőes fiúcska szorongatták egymást, és annyira úrrá lett rajtuk a rémület, hogy még sikoltás sem jött az ajkukra. Elég lett volna, ha csak egy kő- vagy fadarab kerül a kerekek alá, a máris recsegő kocsi menthetetlenül darabokra törik. A hintó az út közepét foglalta el, és az utcán mindenfelől hallani lehetett azoknak a rémült kiáltozását, akik közeledni látták.

Ali hirtelen leteszi csibukját, kihúzza zsebéből a lasszót, elhajítja, háromszoros hurkot von a bal oldali ló mellső lába köré, de a vágtatás még így is három-négy lépésnyire tovább ragadja. E három-négy lépés után azonban a megkötözött ló rázuhan a kocsirúdra, eltöri, megbénítja a másik ló erőfeszítéseit, és így az is kénytelen megállni. A kocsis felhasználja ezt a pillanatot, hogy leugorjék a bakról. Ali

azonban akkorra már vaskézzel megragadja a második ló orrát, mire az állat, felnyerítve fájdalmában, görcsösen társa mellé roskad.

Mindehhez csak annyi idő kellett, amíg egy golyó célba talál.

De arra azért mégis elég volt, hogy abból a házból, amellyel szemben a baleset történt, egy férfi a szolgálival együtt odasiessen. Abban a pillanatban, amikor a kocsis kinyitja a kocsi ajtaját, a férfi leemeli a hintóból a hölgyet, aki egyik kezével a kocsi párnájába kapaszkodik, a másikkal ájult gyermekét szorítja magához.

Monte Cristo mindkettőjüket a szalonba vitte, és a pamlagra fektette.

- Ne féljen most már, asszonyom - mondta -, megmenekültek.

Az asszony magához tért, és feleletképpen a fiára mutatott. Tekintete többet mondott minden könyörgésnél.

A gyermek valóban még mindig ájultan feküdt.

- Értem, asszonyom - mondta a gróf, a gyerekekre tekintve -, de legyen csak egészen nyugodt, semmi baja sem történt, csupán a félelem vette el az eszméletét.

- Ó, uram! - kiáltott fel az anya. - Nemcsak vigasztalásképpen mondja ezt nekem? Nézze, milyen sápadt! Fiam! Gyermekem! Édouard! Felelj hát anyádnak! Ó, uram! Küldjön orvosért! Egész vagyonomat annak adom, aki megmenti fiamat!

Monte Cristo megnyugtatóan intett, hogy lecsillapítsa a síró anyát. Kinyitott egy kis szekrénykét, elővett belőle egy aranyozott cseh kristályüvegecskét, amelyben vérvörös folyadék állt.

Egyetlen cseppet öntött abból a folyadékból a gyermek ajkai közé. A gyermek, noha még sápadt volt, azonnal kinyitotta a szemét. Ennek láttára az anya azt se tudta, hová legyen örömeiben.

- Hol vagyok? - kiáltott az asszony. - És kinek köszönhetem ezt a boldogságot, ilyen kegyetlen megpróbáltatás után?

- Asszonyom - felelte Monte Cristo -, ön olyan embernél van, aki nagyon boldog, hogy önt megkímélhette a bánattól.

- Ó, átkozott kíváncsiság! - mondta a hölgy. - Egész Párizs Danglars-né pompás loviról beszélt, és én voltam olyan ostoba, hogy ki akartam próbálni őket.

- Hogyan! - kiáltott fel a gróf, pompásan megjátszott csodálkozással. - Hát ezek a báróné lovai?

- Persze, uram. Talán ismeri a bárónét?

- Danglars-nét?... Van szerencsém ismerni, és örömöm határtalan, amiért ön megmenekült abból a szerencsétlenségből, amelybe ezek a lovak sodorták. Mert végül is nekem tulajdoníthatta volna ezt a szerencsétlenséget. Tegnap megvettem a bárótól ezeket a lovakat, a báróné azonban annyira sajnálta őket, hogy még tegnap visszaküldtem neki, s kértem, hogy fogadja őket vissza tőlem.

- Akkor hát ön Monte Cristo grófja, akiről Hermine annyit beszélt nekem tegnap?

- Az vagyok - felelte a gróf.

- Én pedig Héloïse de Villefort vagyok, uram.

A gróf úgy üdvözölte a hölgyet, mint aki most hallja először ezt a nevet.

- Ó, milyen hálás lesz majd Villefort úr! - kezdte ismét Héloïse. - Mert végre is mindkettőnk életét önnek köszönheti: ön visszaadta neki feleségét és fiát. Bizonyos, hogy az ön derék szolgálja nélkül ez a drága gyermek is, meg én is meghaltunk volna.

- Bizony, asszonyom, még most is remegek, hogy micsoda veszedelemben forogtak.

- Remélem, megengedi, hogy méltóképpen megjutalmazzam ennek az embernek az önfeláldozását.

- Asszonyom - válaszolta Monte Cristo -, nagyon kérem, ne rontsa el Alit sem dicséretekkel, sem jutalmakkal. Nem akarom, hogy megszokja az ilyesmit. Ali a rabszolgám. Azzal, hogy az önök életét megmentette, engem szolgált, márpedig az a kötelessége, hogy engem szolgáljon.

- De kockára tette az életét - jelentette ki Villefort-né, akire ez a fölényes hang különösen hatott.

- Az ő életét pedig én mentettem meg, asszonyom - válaszolta Monte Cristo. - Így hát az ő élete az enyém.

Villefort-né elhallgatott. Talán éppen erre az emberre gondolt, aki a legelső pillanatban olyan mély hatást gyakorolt mindenkire.

E kis hallgatás alatt a gróf kedvére szemügyre vehette a gyermeket, akit anyja elborított csókjaival. Kicsiny, törekeny és fehér bőrű volt, mint általában a vörös hajú gyermekek szoktak lenni, pedig semmiféle fésűnek nem engedelmeskedő fekete hajtömeg borította domború homlokát és hullott vállaira, keretbe foglalta arcát, hangsúlyozta alamuszi, gonoszkodó tekintetét. Finom metszésű, de széles szája már majdnem visszanyerte pirosságát. E nyolcéves gyermeket vonásai legalább tizenkét esztendősnak mutatták. Első mozdulata az volt, hogy hirtelen lerázta magáról anyja karjait, és kinyitotta azt a szekrénykét, amelyből a gróf a csodaszert elővette. Most anélkül, hogy bárkitől is engedelmet kért volna, mint az afféle gyermek, aki saját kénye-kedve szerint szokott cselekedni, kezdte kinyitogatni a fiolákat.

- Ahhoz ne nyúljon, kis barátom - szólt rá a gróf élénken -, azoknak a folyadékoknak némelyikét bizony veszedelmes nemcsak meginni, hanem belélegezni is.

Villefort-né elsápadt, megkapta fia karját, és magához vonta a gyermeket. Alig csillapodott azonban nyugtalansága, rövid, de jelentős pillantást vetett a szekrénykére, s a gróf ezt a pillantást röptében elkapta.

Ebben a pillanatban belépett Ali.

Villefort-né boldogan, még jobban magához szorította a fiát.

- Édouard - mondta -, nézd csak ezt a derék szolgát: hősiezen viselkedett, hiszen kockára tette saját életét, hogy megállítsa a lovakat, amelyek elragadtak bennünket, és a kocsit, amely szilánkokra tört volna. Köszönd meg neki, mert nélküle most minden valószínűség szerint mindketten halottak volnánk.

A gyerek ajkát biggyesztve, megvetően rázta meg a fejét:

- Nagyon csúnya - felelte.

A gróf elmosolyodott, mintha a gyermek úgy viselkedett volna, ahogy várta tőle. Villefort-né viszont megkorholta fiát, de olyan enyhén, hogy Jean-Jacques Rousseau-nak cseppet sem lett volna inyére, ha a gyermeket történetesen Émile-nek hívják.

- Látod - mondta a gróf Alinak arabul -, ez a hölgy meghagyta fiának, köszönje meg, hogy mindkettőjük életét megmentetted, mire a gyerek gögösen azt felelte, hogy te nagyon csúnya vagy.

Ali egy percre odafordította értelmes arcát, és látszólag közönyösen nézte a gyermeket. De orrlükáinak remegéséből megtudta Monte Cristo, hogy az arab lelke mélyéig megbántódott.

- Uram - kérdezte Villefort-né, és felállt, hogy távozzék -, ön állandóan ebben a házban lakik?

- Nem, asszonyom - válaszolta a gróf -, ez csak egyszerű falusi lak, amelyet megvettem. A Champs-Élysées-a lakom, a 30-as szám alatt. De látom, hogy ön már egészen összeszedte magát, és haza akar térni. Mindjárt utasítást adok, hogy ugyanezeket a lovakat az én kocsimba fogják be, és Ali, az a csúnya fiú - fordult most mosolyogva a gyermekhez - hazaviszi önöket, amíg kocsisuk itt marad, hogy kissé rendbe hozhassa a hintót. Amint ez a feltétlenül szükséges munka elkészül, valamelyik fogatommal hazaküldöm egyenesen Danglars-néhoz.

- De - szólt közbe Villefort-né - ugyanezekkel a lovakkal a világért sem mernék nekiindulni.

- Ó, majd meglátja, asszonyom - mondta Monte Cristo -, Ali keze alatt olyan szelídek lesznek, akár a bárányok.

Ali csakugyan odament a lovakhoz, amelyeket csak nagy ügyel-bajjal tudtak ismét lábra állítani. Ali fűszeres ecettel átitatott kis spongyát tartott a kezében. Azzal bedörzsölte a verejtékkal és tajtékkal borított lovak orrlyukait és halántékát. A lovak csakhamar lihegni kezdtek, és néhány másodpercig egész testükben remegtek.

Azután meglehetősen nagy tömeg közepette, amelyet a törött kocsi és a lejátszódott esemény híre vonzott a ház elé, Ali befogta a lovakat a gróf hintájába, kezébe vette a gyeplőt, felmászott a bakra, és a jelenlevők nagy ámulatára - akik látták, amint a lovak szélvészféleg elragadták a kocsit - ugyancsak neki kellett látnia az ostorral, hogy megindítsa a lovakat. A híres-nevezetes almásszürkek most bután, mereven, élettelenül, két óra alatt is csak nagy nehezen értek be Villefort-nének a faubourg Saint-Honorén levő lakása elé.

Alig ért haza Villefort-né, és alig ült el a családi izgalom, a következő levelet írta Danglars-nének:

Kedves Hermine,

a csodával határos módon menekültem meg fiammal együtt, annak a Monte Cristo grófnak a segítségével, akiről tegnap este olyan sokat beszélünk, és igazán nem is álmodtam, hogy ma látni fogom. Ön tegnap annyi lelkesedéssel beszélt róla, hogy bizony véges kis eszemmel gúnyolódtam ezen, ma azonban úgy találom, hogy ez a lelkesedés jóval alatta maradt annak az embernek, aki ezt kiváltotta önből. Az ön lovai Ranelagh közelében hirtelen úgy megvadultak, mintha csak megőrültek volna, és szegény Édouard-om meg én bizonyára apró darabokra morzsolódhattunk volna szét, mert nekirohantunk volna az első fának az országúton vagy a falu első határkövének, ha egy arab, egy néger, egy núbiai, egyszóval egy fekete bőrű ember, aki a gróf szolgálatában áll, azt hiszem, az ő intésére, meg nem állítja a száguldó lovakat, kockáztatva, hogy ő maga is halálfia lesz. Igazán csoda, hogy nem így történt. Akkor odafutott a gróf, bevitt bennünket a házába, Édouard-t meg engem életre keltett. Saját kocsiján küldött vissza a palotába. Az ön kocsija holnap érkezik majd haza önhöz. Lovait bizony, e baleset miatt, legyengült állapotban fogja viszontlátni. Mintha megbutultak volna. Mintha nem bocsátának meg maguknak, hogy ember meg tudja fékezni őket. A gróf azt üzeni önnek, hogy két napig pihentesse őket az almukon, és árpán kívül ne adasson nekik más étel. Ez a módszer visszaadja erejüket, s éppen olyan félelmesek lesznek, mint amilyenek tegnap voltak.

Isten önnel! Nem köszönöm meg a sétakocsizást, pedig, ha elgondolom, bizony hálátlanság tőlem, ha önnek teszek szemrehányást fogatának szeszélyei miatt. Mert éppen egy ilyen szeszélynek köszönhetem, hogy megismerhettem Monte Cristo grófját. A híres idegen millióitól függetlenül is olyan érdekesnek és különösnek látszik, hogy mindenáron tanulmányozni akarom, még akkor is, ha ismét az ön lovaival kellene végighajtatnom a Bois-n.

Édouard csodálatos bátorsággal viselte el a balesetet. Elájult ugyan, de előtte fel sem sikoltott, utána pedig egyetlen könnyet sem ejtett, Ön még azt találná mondani, hogy anyai elfogultság beszél belőlem, de ebben a szegény törékeny, vékonyka kis testben valóságos vaslélek lakozik.

Kedves Valentine-ünk szíves üdvözlését küldi az ön kedves Eugénie-jének. Szívből ölelem

HÉLOÏSE VILLEFORT

Ui. Bármilyen módon össze kell találkoznom ezzel a Monte Cristo gróffal. Mindenáron viszont akarom látni. Egyébként sikerült kieszközölnöm Villefort úrtól, hogy látogassa meg a grófot. Remélem, a látogatást aztán viszonzni fogja.

Estére kelve széltében-hosszában mindenütt az auteuili esetről beszéltek: Albert elmondta anyjának, Château-Renaud a Jockey Clubban, Debray a miniszter szalonjában. Beauchamp maga az újságjában hajbókolt a grófnak húszsoros napihírben, amely a nemes idegent az arisztokrata hölgyek szemében most már valóságos hőssé avatta.

Igen sokan jelentkeztek Villefort-nénál, hogy joguk legyen meglátogatni idejekorán, és saját szájából hallják meg e festői kaland minden részletét.

Villefort úr, mint ahogy Héloïse mondta, fekete ruhát öltött, fehér kesztyűt húzott, ami nála díszruhának számított, és így szállt be kocsijába, amely még akkor este megállt a Champs-Élysées 30-as számú ház kapuja előtt.

Ideológia

Ha Monte Cristo grófja már hosszú ideje élt volna a párizsi társaságban, egész nagyságában tudta volna értékelni Villefort úrnak irányában tanúsított magatartását.

Villefort úr bejáratos volt az udvarnál, akár a fiatalabb, akár az idősebb ág volt az uralkodó, a kormányon levő miniszter lehetett mérsékelt, liberális vagy akár konzervatív is, őt mindenre alkalmasnak tartották, mint ahogy általában alkalmasnak tartják az olyan embereket, akik sohasem sütek fel a politikában. Sokan gyűlölték, egynéhányan melegen pártfogolták, de senki sem szerette. Villefort úr az egyik legmagasabb hivatali helyet töltötte be, és úgy tartotta magát ezen a magaslaton, mint valami Harlay vagy Molé. Noha szalonját ifjú, második felesége és első házasságból származó, alig tizennyolc éves leánya lendítette újra fel, mégis egyike volt Párizs ama szigorú szalonjainak, ahol legfőképpen a hagyományok művelését és az etikett vallását ápolják. Hideg udvariasság, a kormány elveihez való feltétlen hűség, az elméletek és teoretikusok mélységes megvetése az ideológusok mélységes gyűlölete - ez volt Villefort úr magán- és közéleti szereplésének alapja.

Villefort úr nemcsak hivatalnok, hanem majdnem diplomata is volt. A régi udvarral való összeköttetése következtében, amelyről mindig méltósággal és tisztelettel emlékezett meg, az új udvar is megbecsülésben részesítette. Olyan sok mindenről tudott, hogy nemcsak tisztelettel bántak vele, hanem olykor tanácsot is kértek tőle. Talán mindez nem így történt volna, ha meg tudnak szabadulni Villefort úrtól. Ám ő, a lázadó hűbérurak módjára, bevehetetlen várban lakott. Ez az erőd királyi ügyészi hivatala volt, amelynek minden előnyét csodálatosan kiaknázza, és amelyet oda nem hagyott volna másért, csak egy képviselőségért, hogy így semlegessége helyett az ellenzék oldalára álljon.

Villefort általában alig fogadott látogatókat, és maga is keveset járt vendégségbe. Az ilyesmit felesége végezte el helyette. Ezt így el is fogadták a társaságban, mivel számot vetettek vele, hogy az ügyésznek komoly és nagy elfoglaltsága van, ami a valóságban csupán gögös számítás volt, az arisztokrácia teteje, a következő axiómának az alkalmazása: *Tégy úgy, mintha becsülnéd magad, és becsülni fognak mások is.* A mi társadalmunkban ez az axióma százszor hasznosabb, mint a görögöké: „Ismerd meg tenmagadat”, amelynek helyébe napjainkban a mások megismerésének kevésbé nehéz és sokkal előnyösebb művészete lépett.

Barátai számára Villefort úr igen hatalmas pártfogót jelentett. Ellenségeire nézve alattomban cselekvő, de elkeseredett ellenfél volt. A közönyösök szemében maga volt a törvény testet öltött szobra. Gögös magatartás, érzéketlen arc, fénytelen és tompa, vagy arcátlanul átható és kutató tekintet - ilyen volt az az ember, aki ügyesen kitervezte, majd keresztülvitte, hogy léte talapzatát négy egymásra következő forradalom rakja le és szilárdítsa meg.

Villefort úr Franciaország legkevésbé kíváncsi és legkevésbé mindennapi emberének hírében állott. Minden évben rendezett egy bált, de csak egy negyedórára jelent meg vendégei körében, vagyis negyvenöt perccel rövidebb időre, mint amennyit a király tölt az udvari bálokon. Sohasem látták sem színházban, sem hangversenyen, sem egyéb nyilvános helyen. Olykor, bár ritkán, játszott egy-egy whist-partit, és ilyenkor ugyancsak gondosan válogatták össze a hozzá méltó játékosokat: néhány nagykövetet, érseket, herceget, elnököt vagy végül valami herceg özvegyét.

Ilyen volt az a férfi, akinek kocsija éppen megállt Monte Cristo kapuja előtt.

A komornyik abban a pillanatban jelentette be Villefort urat, amikor a gróf egy nagy asztal fölé hajolva, egy térképen a Szentpétervárról Kínába vezető útirányt követte.

A királyi ügyész ugyanolyan súlyos és kimért járással lépett be, ahogyan bírósági tárgyalásra szokott menni. Ugyanaz az ember volt, vagyis inkább ugyanannak az embernek a folytatása, akit valamikor Marseille-ben mint ügyészhelyettest láttunk. A természet, elveihez híven, szokásos rendjétől semmiben sem tért el a kedvéért, és rendes folyását követte. Vézna ifjúból sovány férfivá lett, halvány

arca megsárgult. Mélyen ülő szeme beesett, és aranykeretes szemüvege úgy hatott, mintha arcának egy része volna. Fehér nyakkendőjével ellentétben, ruházatának többi része teljesen fekete volt, és ruhájának e gyászos sötétségét csak az a kis piros szalag szakította meg, amely alig észrevehetően volt gomblyukába illesztve, és úgy hatott, mint egy vérbe mártott ecset vonása.

Bármennyire is uralkodott magán Monte Cristo, mégis bizonyos kíváncsisággal vizsgálta az ügyészt, mialatt üdvözölte. Villefort, aki már megszokásból is bizalmatlan és hitetlen volt, főleg a nagy társadalmi csodákat illetően, a nemes idegent - ahogyan Monte Cristót máris nevezték - inkább valami új színteret kereső iparlovagnak vagy titkon visszazivárgott gonosztevőnek tartotta, semmint a Szentszék hercegének vagy az *Ezeregyéjszaka* szultánjának.

- Uram - kezdte Villefort azon a rikácsoló hangon, amelyet a bírák beszédeikben szoktak használni, és amelytől nem tudnak vagy nem akarnak megválni társalgás közben sem -, uram, az a nagy szolgálat, amelyet tegnap tett feleségemért és fiamért, kötelességemmé teszi, hogy köszönetet mondjak önnek. Le akarom hát róni ezt a feladatot, és ki akarom önnek fejezni hálámat.

E szavak közben az ügyész szigorú tekintete semmit sem veszített megszokott önhietségéből. Ezeket is a királyi ügyész hangján mondta, nyakát és vállát olyan feszes tartásba merevítette, amely, ismételjük, hízelgői szemében a törvény eleven szobrává tette.

- Uram - válaszolta a gróf fagyosan -, boldog vagyok, amiért megmenthettem egy anyának a gyermekét, mert azt mondják, hogy az anyaság érzése mindennél szentebb. Az én boldogságom felmenthette önt, uram, annak a feladatnak teljesítése alól, amelynek végrehajtása reám nézve kétségtelenül megtisztelő ugyan, hiszen tudom, hogy Villefort úr nem nagyon osztogatja ezt a kegyet, de ez, bármilyen értékes is, mégsem ér fel azzal, hogy önmagammal meg vagyok elégedve.

Villefort, akit meglepett ez a nem várt támadás, összeresztett, mint az a katona, aki a vértzet alatt érzi az őt ért ütést, és lebiggyesztett ajkának egy ráncja jelezte, hogy Monte Cristo grófját már kezdettől fogva nem tartotta rangbeli nemesnek.

Körülnézett, hogy valamibe kapaszkodva ismét felvegye a társalgás elejtett fonálát, amely azonban, úgy látszik, eltűnt.

Hirtelen megpillantotta a térképet, amelyet beléptekor Monte Cristo éppen tanulmányozott.

- Földrajzzal foglalkozik, uram? - kérdezte. - Ez igazán gazdag tudomány, főleg önre nézve, aki, mint mondják, olyan sok országot járt be, amennyi ezen a térképen látható.

- Úgy van, uram - felelte a gróf -, én az emberi nemen a maga egészében akartam tanulmányozni azt, amit ön napról napra egyes eseteken vizsgál, vagyis a lélek mélységeit. Arra gondoltam, hogy könnyebb lesz majd az egészből következtetnem a részre, mint a részből az egészre. Ez egyébként algebrai alapigazság, amely azt követeli, hogy az ismerttől haladjunk tovább az ismeretlen felé, nem pedig az ismerlentől az ismert felé... De nagyon kérem, uram, foglaljon helyet.

Monte Cristo egy karosszékre mutatott, amelyet a királyi ügyész kénytelen volt saját maga közelebb gördíteni, míg a gróf csak belevetette magát ugyanabba a karosszékbe, amelyben akkor térdelt, amikor a királyi ügyész belépett. Ilyen módon a gróf félig fordult csak vendége felé, és háttal az ablaknak odakönyökölt a térképre, amely ebben a percben a társalgás tárgya volt. Ez a társalgás teljesen hasonló fordulatot vett, mint Morcerf-nél és Danglars-nál, ha nem is a helyzet révén, hanem a szereplők személye miatt.

- Nicsak, ön bölcsekedik - kezdte ismét Villefort egy kis hallgatás után, amely alatt, mint a birkózó, aki erős ellenfélre talált, összeszedte minden erejét. - Hát nézze, uram, szavamra mondom, hogy ha, mint önnek, nekem sem volna semmi dolgom, valami vidámabb foglalatosságot keresnék magamnak.

- Igaza van, uram - válaszolta Monte Cristo -, és az ember csakugyan olyan, mint egy rút hernyó, ha nagyítóüveg alatt vizsgálják. Azt hiszem azonban, ön azt mondta az imént, hogy nekem semmi dolgom sincs. De vajon önnek van véletlenül valami tennivalója, uram? Vagy hogy világosabban beszéljek, azt hiszi, hogy amit csinál, megéri azt, hogy valaminek nevezzük?

A különös ellenfélnek ez a második erős ütése még nagyobb bámulatba ejtette Villefort urat. Már régen nem hallott az ügyész ilyen erős paradoxont, vagy pontosabban szólva, most hallott első ízben.

A királyi ügyész nekifogott a feleletnek.

- Uram - kezdte -, ön idegen, és azt hiszem, ön maga mondta, hogy életének egy részét keleti országokban töltötte. Így hát nem is tudja, hogy emberi igazságszolgáltatás, amely azokban a barbár országokban gyorsan lefolyik, itt nálunk bölcs és körültekintő módon megy végbe.

- Dehogynem, uram, tudom én. De ez a régi *pede claudo*.⁴ Tudom én mindezt, mert főleg az egyes országok igazságszolgáltatásával foglalkoztam. Minden nemzet büntető jogszolgáltatását összehasonlítottam a természet törvénykezésével, és mondhatom, uram, hogy eddig még a kezdetleges népek törvényét, vagyis a megtorlás törvényét, Istennek tetszőbbnek találtam.

- Ha ezt a törvényt fogadnánk el, uram - jelentette ki a királyi ügyész -, nagyban egyszerűsíténénk törvénykönyveinket, és ahogyan az imént tetszett mondani, bíráinknak valóban nem sok tennivalójuk maradna.

- Talán még ezt is megérjük - jegyezte meg Monte Cristo. - Hiszen tudja, hogy az emberi elme mindig a bonyolulttól az egyszerű felé tart, és hogy mindig az egyszerű a tökéletes.

- Addig is azonban, uram - szólott közbe az ügyész -, ellentmondó cikkekkel teli törvénykönyveinket használjuk, mert hiszen a gall szokásokból, a római törvényekből és a frank használati jogból állították össze őket. Na mármost, mindezeknek a törvényeknek az ismerete, azt csak belátja, hosszas munka eredménye. Alapos tanulmányozásra van szükség ahhoz, hogy ezeket az ismereteket megszerezzük, és ha már megszereztük, hatalmas emlékezőtehetségre, hogy el ne felejtjük őket.

- Én is ezen a nézeten vagyok, uram. Csakhogy mindazt, amit erről a francia törvénykönyvről mondott, én is tudom, de nemcsak francia vonatkozásban, hanem minden nemzet törvénykönyvére vonatkoztatva: az angol, török, japán, hindu törvényeket éppen olyan jól ismerem, akár a franciákat. Igazam volt tehát, amikor azt állítottam, hogy viszonylagosan (tetszik tudni, hogy minden viszonylagos), ahhoz képest, amit én csináltam, önnek igen kevés a tennivalója, és hogy ahhoz viszonyítva, amit én tanultam, önnek még igen sok tanulnivalója van.

- De ugyan mi célból tanult ön ennyi mindent? - kérdezte Villefort csodálkozva.

Monte Cristo elmosolyodott.

- Jól van, uram - mondta -, már látom, hogy noha ön valami felsőbbrendű ember hírében áll, mégis mindent a társadalom anyagi és köznapi szempontjából ítél meg, kezdi az embernél és végzi az embernél, vagyis a legkorlátoltabb és legszűkebb nézőpontból, amelyet emberi értelem csak felfoghat.

- Magyarázza meg ezt, uram - mondta Villefort egyre jobban bámulva -, nem értem önt... egészen jól.

- Azt mondom, uram, hogy ha szemét a nemzetek társadalmi szervezetére irányítja, csak a gép egyes rugóit látja, de magát a magasztos munkást nem, aki a gépet mozgatja. Azt mondom, hogy ön nem ismer maga előtt és maga körül mást, mint azokat, akiknek oklevelét miniszterek vagy királyok írták alá, és hogy azok az emberek, akiket Isten a kinevezettek, a miniszterek és a királyok fölé helyezett, és akiknek küldetést adott, nem pedig azt, hogy betöltsenek valami előkelő helyet, mondom, ezek elkerülnek az ön rövidlátó tekintetét. Ez a gyenge és tökéletlen szervekkel ellátott sajátos emberi gyarlóság! Tóbiás is köznapi embernek vélte az angyalt, aki azért jött, hogy visszaadja látását. A nemzetek Attilát, akinek el kellett őket pusztítania; csak olyan hódítónak tekintették, mint minden más hódítót. És ezeknek mindnyájuknak ki kellett nyilatkozniuk mennyei küldetésüket, hogy felismerjék őket. Egyiknek azt kellett mondania: „Az Úr angyala vagyok”, a másiknak pedig ezt: „Isten ostora vagyok”, hogy mindkettőjük isteni lényege kitűnjék. Villefort egyre jobban bámult, és úgy vélte, hogy vallásos megszállottal vagy bolonddal beszél.

- Ön tehát úgy tekinti magát, mint ezeknek a rendkívüli lényeknek egyikét, akiket itt idézett?

---

⁴ Sántikálva jövő büntetés. (Horatius)

- Miért ne? - kérdezte hidegen Monte Cristo.

- Bocsásson meg, uram - kezdte ismét Villefort kábultan -, de beláthatja, amikor beléptem önhöz, nem tudtam, hogy olyan valakihez jövök, akinek ismeretei és szelleme a megszokott emberi ismereteket és szellemi képességet ennyire felülmúlják. Nálunk, a civilizáció szerencsétlen áldozatainál, szokatlan dolog, hogy nemesurak, akik olyan hatalmas vagyonnal rendelkeznek, mint ön, legalábbis ez a hír járja önről - tessék megfigyelni, én nem kérdezem ezt, csak ismétlem -, mondom, nem szokás tehát, hogy a vagyon e kiválasztottjai idejüket társadalmi problémákkal, bölcselkedő álmódosításokkal töltsék, amelyek legfeljebb arra jók, hogy megvigasztalják azokat, akiket a sors kizárt a földi javakból.

- Ej, uram! - mondta a gróf. - Elérkezett hát arra a kimagasló állásra, amelyet betölt, anélkül, hogy elfogadott vagy akár csak látott volna is kivételeket, és sohasem élesítette tekintetét, amelynek pedig igen nagy szüksége van a finomságra és biztos ítélőképességre, hogy egyetlen pillantásra felismerje, ki áll önnel szemben? Az ügyész ne a törvény betűjének legjobb alkalmazására vagy a paragrafusok homályos kibúvóinak furfangos magyarázására törekedjék, hanem acélszonda legyen, hogy próbára tegye a szíveket, és próbakő, hogy felismerje, mennyi a színarany az emberi lélek ötvözetében.

- Uram - mondta Villefort -, ön egészen megzavar, szavamra mondom, még soha életemben nem hallottam senkit sem így beszélni.

- Ez azért van, mert ön szüntelenül be van zárva az általános viszonyok gyűrűjébe, és mert ön sohasem mert egy szárnycsapással kiemelkedni abba a magasabb szférába, amelyet Isten láthatatlan vagy kivételes lényekkel népesített be.

- Ön azt állítja, uram, hogy ezek a szférák valóban vannak, és hogy e láthatatlan és kivételes lények közénk keverednek?

- Miért ne? Látja ön talán a levegőt, amelyet beszív, és amely nélkül nem élhet?

- Így hát nem látjuk azokat a lényeket, akikről beszél?

- De igen, láthatják, amikor Isten megengedi, hogy megtestesüljenek. Érinthetik őket, megtagíthatják a könyökükkel, szólhatnak hozzájuk, és ők felelnek.

- Ó! - mondta Villefort mosolyogva. - Bevallom, nagyon szeretném, ha valaki figyelmeztetne majd, mikor szembekerülök ezeknek a lényeknek egyikével.

- Kívánsága teljesedett, uram, mert éppen az imént figyelmeztettem, és most is erre hívom fel a figyelmét.

- Tehát ön is az?

- E kivételes lények egyike vagyok, uram, igen, és azt hiszem, hogy mind e mai napig soha senki sem volt még olyan helyzetben, amelyben én vagyok. A királyok birodalmát hegyek, folyók, eltérő szokások vagy akár nyelvjárássok határolják. Az én birodalmam azonban olyan nagy, mint maga a világ, mert nem vagyok sem olasz, sem francia, sem hindu, sem amerikai, sem spanyol: világpolgár vagyok. Egyetlen ország sem állíthatja, hogy ott születtem. Csak Isten a tudója, miféle vidéken fogok meghalni. Elfogadok minden szokást, beszélek minden nyelvet. Ön azt hiszi, francia vagyok, ugye, mert éppen olyan folyékonyan és tisztán beszélek franciául, mint ön? Nohát Ali, az én núbiaim, arabnak tart, Bertuccio, a titkárom, rómainak vél, Haydée, a rabszolganőm, azt gondolja, görög vagyok. Megértheti, hogy mivel egyik országhoz sem tartozom, semmiféle kormányzattól sem kérek támogatást, egyetlen embert sem ismerek el testvéremül, tehát egyetlen olyan aggodalmam sincs, amely a hatalmasokat gátolja, s nem bénít meg semmi olyan nehézség, amely a gyengéket megbénítja. Csak két ellenségem van - nem mondom, hogy ezek győzedelmeskednek fölöttem, mert erős kitartással magam alá gyűröm őket -, s ezek: a távolság és az idő. A harmadik a legszörnyűbb: az, hogy halandó lény vagyok. Egyedül csak ez állíthat meg azon az úton, amelyen járok, még mielőtt elértem volna kitűzött célomat. Minden egyébvel számot vettem. Azt, amit az emberek a sors változóságának neveznek, vagyis a pusztulást, a változást, a véletleneket, előre láttam. Ha valamelyikük utolér is, elgázolni nem tud. Feltéve, hogy meg nem halok, mindig az leszek, aki most vagyok. Ezért mondom olyan dolgokat önnek, amelyeket még sohasem hallott, még királyok szájából

sem, mivel a királyoknak szükségük van önre, a többi ember pedig retteg öntől. Vajon van-e valaki, aki a mi nevelésesen szervezett társadalmunkban azt nem mondja önmagának: „Talán valamikor még dolgom akadhat a királyi ügyéssel?”

- De ezen ugyan ön maga is tünődhet, uram. Mert attól a perctől kezdve, hogy Franciaországban lakik, ön természetesen a francia törvényeknek van alávetve.

- Tudom, uram - válaszolta Monte Cristo. - De amikor én valamely országba indulok, először is sajátos módszereimmel tanulmányozni kezdem azokat az embereket, akiktől ott remélhetek valamit, vagy akiktől félnem kell. Végül is éppen olyan jól vagy talán jobban is ismerem őket, mint saját maguk. Ennek az az eredménye, hogy a királyi ügyész, bárki is az, akivel dolgom akadna, bizonyára nagyobb zavarban lenne, mint én magam.

- Ami annyit jelent - tette hozzá Villefort habozva -, hogy mivel az emberi természet gyenge, ön szerint minden ember követett el... hibákat?

- Hibákat... vagy büntetteket - válaszolta Monte Cristo hanyagul.

- És hogy az emberek között, akiket, mint saját maga mondta, nem ismer el testvéreinek - jegyezte meg Villefort könnyed izgalommal -, egyedül csak ön a tökéletes?

- Nem, dehogy vagyok tökéletes - felelte a gróf -, egyszerűen csak kifürkészhetetlen vagyok. De hagyjuk ezt, uram, ha önnek nincs ínyére ez a téma. Engem nem fenyeget jobban az ön hivatalos hatalma, mint önt az én víziószerű látásom.

- Nem, nem, uram! - mondta élénken Villefort, aki kétségtelenül tartott tőle, hogy legyőzöttnek látszik. - Nem! Az ön ragyogó és szinte magasztos beszélgetése a megszokott színvonal fölé emelt. Mi már nem is beszélgetünk, hanem valósággal értekezünk. Bizonyára tudja, hogy a Sorbonne katedráin a teológusok vagy a bölcsezők vita közben olykor kegyetlen igazságokat vágnak oda egymásnak: tegyük fel, hogy társadalmi teológiáról vagy teológiai bölcseségről beszélünk, akkor én egész nyersen ezt mondanám önnek: testvérem, te a gögnek áldoztál, a többi ember fölé helyezted magadat, de fölötted ott van az Isten.

- Mindenki fölött, uram! - válaszolta Monte Cristo olyan nyomatékkal, amire Villefort önkéntelenül is megrezzent. - A gögöm csak az embereknek szól, s ezek olyan kígyók, amelyek mindig készek nekimenni annak, aki kimagaslik közülük, és nem tiporja szét a fejüket. Ám ezt a gögöt leteszem Isten előtt, aki a semmiből tett azzá, ami lettem.

- Akkor hát bámulom önt, gróf úr - mondta Villefort, és ebben a különös párbeszédben most első ízben alkalmazta az idegen irányában ezt a megszólítást, hiszen eddig csak *uram*-nak szólította. - Igen, azt mondom, ha ön valóban erős, valóban felsőbbrendű, valóban szent vagy kifürkészhetetlen, ami majdnem egyre megy, és ebben önnek igaza van, legyen büszke, uram, ez az uralkodás törvénye. Hanem azért csak van valami becsvágya?

- Volt, uram.

- Micsoda?

- Mint minden ember életében bekövetkezik egyszer, engem is felvitt a Sátán a Föld legmagasabb hegyére. Odafent megmutatta az egész világot, és mint ahogy valamikor Krisztusnak, most nekem mondta: „Mondd csak, emberfia, mit adjak, hogy engem imádj?” Én hosszasan elgondolkoztam, mert egy szörnyű becsvágy régóta foglalkoztatott. Így feleltem neki: „Hallgass csak ide: annyit hallottam már a Gondviselésről, és mégsem láttam sohasem őt, sem valami hozzá hasonlót, úgyhogy azt kell hinnem, nincs is ilyen. Én akarok a Gondviselés lenni, mert a világon a legszebb, legnagyobb és legmagasztosabb: jutalmazni és büntetni.” A Sátán azonban lehajtotta a fejét és felsóhajtott: „Tévedsz - mondta -, a Gondviselés valóban van, csak hogy te nem látod, mert ő, Isten gyermeke lévén, láthatatlan, mint az atyja. Nem láttál hozzá hasonlót, mert táltos rugókat működtet, és rejtett utakon jár. Legfeljebb annyit tehetek érted, hogy ennek a Gondviselésnek egyik eszközévé teszek.” Az alkut megkötöttük: talán elveszítem miatta a lelkemet, de se baj - tette hozzá Monte Cristo -, a vásárt újra megcsinálnám, ha szükség volna rá.

Villefort valami földöntúli csodálattal nézett Monte Cristóra.

- Gróf úr - mondta -, vannak szülei?

- Nincsenek, uram, egyedül élek.

- Az már baj.

- Miért? - kérdezte Monte Cristo.

- Mert valami olyat láthatott volna, ami megtörné a büszkeségét. Azt mondta, ugye, hogy csak a haláltól fél?

- Azt nem mondtam, hogy félek tőle, csak azt, hogy csupán ez állhatja utamat.

- Hát az öregség?

- Küldetésem véget ér, mielőtt megöregednék.

- És az örület?

- Már álltam egyszer az örület határán, és ön bizonyára ismeri az axiómát: *non bis in idem*.⁵ Ez büntetőjogi alapelv, és így az ön munkakörébe vág.

- Uram - válaszolta Villefort -, mástól is lehet félni, nemcsak a haláltól, az öregségtől meg az örülettől. Ott van például az agyvérzés, ez a villámcsapás, amely tönkretesz, de nem roncsol egészen szét, és utána mégis mindennek vége... amely után ön továbbra is az lesz, aki volt, de korántsem ugyanaz már. Ön, aki Arielként már majdnem angyal, ha ez a csapás éri, már csak egy tehetetlen test, aki, mint Caliban, félig állattá válik. Ezt, mint már mondtam, emberi nyelven agyvérzésnek nevezik. Ha nincs ellenére, gróf úr, folytassuk ezt a beszélgetést az én lakásomon, valamelyik napon, amikor kedve lesz szemben állni egy olyan ellenféllel, aki meg tudja önt érteni, és mégis meg akarja cáfolni az ön állításait, s akkor megmutatom önnek apámat, Noirtier de Villefort urat, a francia forradalom egyik legdühösebb jakobinusát. Ő maga volt a legragyogóbb vakmerőség, amely a leghatalmasabb szervezet szolgálatában állt. Ez az ember nem látta a föld minden országát, mint ön, de segített felforgatni az egyik leghatalmasabb országot. Olyan ember, aki, mint ön, szintén kiválasztottnak hitte magát, ha nem is Isten, hát a Legfőbb Lény kiválasztottjának, nem a Gondviselés, hanem a Sors küldöttjének. Uram, az agy egy lebenyében megrepedt véredény mindezt megsemmisítette, nem egy nap, nem is egy óra, csak egy másodperc alatt. Noirtier úr, a volt jakobinus, volt szenátor, régi carbonaro, aki előző napon még kikacagta a guillotine-t, az ágyút, a tört, Noirtier úr, aki játszadozott a forradalmakkal, Noirtier úr, akinek szemében Franciaország egy óriási sakktabla volt, amelyről el kellett tűnnie a parasztnak, bátyának, futónak és királynénak, csak azért, hogy megmattolhassák a királyt, Noirtier úr, a félelmes, másnapra már *az a szegény Noirtier úr* lett, mozdulatlan aggastyán, kiszolgáltatva a ház leggyengébb teremtésének, vagyis unokájának, Valentine-nek. Néma és dermedt tetem, aki csak azért él még szenvedés nélkül közöttünk, hogy időt engedjen az anyagnak a rázkódtatás nélkül való teljes felbomláshoz.

- Sajnos, uram - mondta Monte Cristo -, ez a látvány nem szokatlan sem a szememnek, sem a gondolataimnak. Kissé orvos is vagyok, és akárcsak felebarátaim, én is több ízben kerestem a lelket az élő és a holt anyagban. De akárcsak a Gondviselés, ez is láthatatlan maradt a szemem számára, noha a szívem érezte jelenlétét. Már száz író is feldolgozta Szókratész, Seneca, Szent Ágoston és Gall óta, prózában vagy versben, azt a hasonlatot, amelyet ön is alkalmazott. Én azonban megértem, hogy az apa szenvedései nagy változásokat hozhatnak létre fia lelkében. Mivel ön óhajtja, uram, elmegyek és megnézem ezt a rettenetes látványt, amely növelni fogja az én alázatosságomat, és bizonyára nagyon elszomorítja az ön otthonát.

- Bizony kétségtelenül elszomorítaná, ha Isten nem adott volna helyette bő vigasztalást. Ellentétben az öregemberrel, aki a sír felé vonszolja magát, két gyermek lép be az életbe: Valentine, a Renée de

---

⁵ Kétszer nem fordul elő ugyanaz. (latin)

Saint-Méran kisasszonnyal kötött, első házasságomból származó leányom, és Édouard, az a fiam, akinek ön az életét megmentette.

- És milyen következtetést von le ebből a vigasztalásból, uram'? - kérdezte Monte Cristo.

- Azt, uram - felelte Villefort -, hogy apám, aki szenvedélyeinek rabja volt, elkövetett néhány olyan hibát, amelyek az emberi igazságszolgáltatás alól kisiklottak ugyan, hanem Isten igazsága előtt napvilágra kerültek! És hogy Isten csupán egy embert akarván megbüntetni, csak őt egyedül sújtotta.

Monte Cristo, ajkán mosollyal, lelke mélyén olyan jajkiáltást hallatott, hogy ha ezt Villefort meghallotta volna, messzire elfut tőle.

- Isten önnel, uram - búcsúzott az ügyész, aki már az imént felállt, és állva beszélt. - Elmegyek és magammal viszem nagyrabcsülésem emlékét, ami talán jól fog esni önnek; ha jobban megismer, hiszen nem vagyok köznapis ember, ez bizonyos. Villefort-né egyébként önnek örökké hálás barátjává lett.

A gróf köszönt, de elégnek tartotta, ha csak szobája ajtajáig kíséri Villefort-t, aki lesietett kocsijához. Két lakáj, gazdája intésére, kinyitotta előtte a kocsi ajtaját.

Majd amikor a királyi ügyész eltűnt, Monte Cristo így tűnődött:

- Elég volt ebből a méregből - mondta, és nagy sóhajlás szakadt fel elszoruló melléből. - Most, hogy telve van vele a szívem, lássunk az ellenméreg után.

Egyet ütött a csengőre.

- Felmegyek az úrnőhöz - mondta Alinak. - A kocsi egy félóra múlva álljon készen.

Haydée

Még emlékezetünkben van, kik voltak Monte Cristo grófnak új, vagy inkább régi ismerősei, akik a rue Meslayn laktak: Maximilien, Julie és Emmanuel.

Ennek a látogatásnak s az ott reá váró néhány boldog percnak a reménye örömmel töltötte el, mert paradicsomi verőfénynek érezte a pokol után, amelyet önként vállalt, és attól a perctől kezdve, hogy Villefort eltűnt a szeme elől, a gróf arcára ez a reménység olyan jóleső derűt varázsolt, hogy Ali, aki a csengő szavára futott be, látva gazdája arcán a ritkán fellelhető jókedvet, szinte lábujjhegyen és lélegzetét visszafojtva vonult vissza, mint aki nem akarja elriasztani a kellemes gondolatokat, amelyeket gazdája körül látott röpködni.

Dél volt. A gróf egy órát szánt rá, hogy felmenjen Haydée-hoz. Mintha az öröm nem tudott volna hirtelen behatolni e régóta megtört lélekbe, és mintha fel kellett volna készülnie a kedves izgalmakra, mint ahogy más lelkeknek a bántó izgalmakra kell felkészülniük.

Az ifjú görög lány, mint mondtuk, a gróf lakosztályától teljesen elkülönített lakrészben élt. Ez a lakosztály egészen keleties módra volt berendezve, vagyis a padlót vastag török szőnyeg borította, a falak mentén brokátszövetek függtek, és minden szobában széles pamlag futott körös-körül, egész halom párnával, amelyeket ide-oda rakott, aki éppen használta.

Haydée-nak három francia és egy görög komornája volt. A három francia nő az első szobában tartózkodott, készen állva arra, hogy a kis aranycsengő szavára beszaladjon, és engedelmességgel a görög komorna parancsainak. Ez eléggé tudott franciául ahhoz, hogy tolmácsolja úrnője akaratát a három komornának, akiknek Monte Cristo a lelkükre kötötte, hogy Haydée-t olyan tiszteletben tartsák, mint egy királynőt.

Maga a fiatal görög lány lakosztálya legtávolabb eső szobájában tartózkodott, egy kerek budoárban, amely csak felülről kapta a fényt, és amelybe a napsugár csak rózsaszínű üvegtáblákon át szűrődött be. A leány a földre vetett, ezüsttel hímzett kék selyempárnákon hevert, félig a pamlagnak támaszkodott, jobb karját lágyan a feje fölé tartotta, míg baljával egy korallszopókát szorított az ajkához. Ez a szopóka egy nargilé hajlékony csövében folytatódott, amely a füstöt csak benzoé-vízzel illatosítva engedte át a szájához. A gyenge szívás következtében a füstnek ezen az illatos vízen kellett áthatolnia.

Ez a testtartás, amely egy keleti nő számára egészen természetes volt, a francia nő szemében talán kissé tettetett kacérságnak tűnt volna fel.

Öltözéke epiruszi nőre vallott: rózsaszínű virággal hímzett fehér selyembugyogót viselt, s ez szabadon hagyott két kis gyermeklábat, amelyről, ha nem játszadoztak volna két kis arany- és gyöngyhímzéses, felhajló orrú szandállal, azt hitte volna az ember, hogy pároszi márványból faragták, hosszú, kék és fehér csíkos, hasított ujjú zubbonyka volt rajta, ezüstös gomblyukakkal, gyöngy gombokkal, végül pedig kis derék, amelynek szív alakú kivágása szabadon hagyta a nyakát, melle felső részét, és a keble alatt három gyémántgombbal záródott. A derék alja és a bugyogó felső része élénk színű, hosszú selyemrojtos övbe vezett, amelyet a mi elegáns párizsi nőink is megirigyelnének.

Fején félrekapott, gyönggyel hímzett arany sapkát viselt, és a sapka alatt, amerre hajolt, gyönyörű bíborpiros élő rózsza pompázott a szinte kékesen játszó fekete hajfürtök között. Arca a görög típus tökéletes szépségében virult: bársonyos, nagy fekete szem, egyenes orr, korallpiros ajak és gyöngy fogsor. És mindezt a kedves bájt betetőzte az ifjúság pompája és illata. Haydée tizenkilenc-húsz esztendősen lehetett.

Monte Cristo a görög komornát szólította, és megkérdezte Haydée-től, megengedi-e, hogy bemenjen hozzá.

Haydée felelet helyett intett a komornának, hogy vonja félre a függönyt az ajtó elől, amelynek négyszögű nyílása keretbe foglalta a fekvő fiatal leányt, mint valami bájos festményt. Monte Cristo belépett.

Haydée felkönyökölt bal karjára, és ugyanakkor kezét nyújtotta a grófnak, akit mosolyogva fogadott.

- Miért kérdeztetted meg tőlem, hogy bejöhetsz-e hozzám? - kérdezte Spárta és Athén leányainak zengzetes nyelvén. - Nem vagy-e már az én uram, és én nem vagyok-e már a te rabszolganőd?

Most Monte Cristo mosolygott.

- Haydée - mondta -, ön tudja...

- Miért nem tegezel, mint ahogy szoktál? - szakította félbe a fiatal lány. - Valami hibát követtem el? Akkor büntess meg, de ne mondd, hogy ön.

- Haydée - kezdte ismét a gróf -, tudod, hogy Franciaországban vagyunk, és így természetesen teljes szabadságod van.

- Szabadságom? És mit kezdjek vele? - kérdezte a fiatal lány.

- Szabadságodban áll, hogy elhagyj engem.

- Téged elhagyjalak!... Ugyan miért hagynálak el?

- Nem tudhatom... társaságba fogunk járni.

- Nem vagyok kíváncsi senkire sem.

- És ha a csinos fiatal férfiak között, akikkel majd találkozol, találsz egyet, aki megtetszik neked, én nem lennék olyan igaztalan...

- Sohasem láttam nálad szebb férfiakat, és sohasem szerettem senkit apámon és rajtad kívül.

- Szegény gyermek - jegyezte meg Monte Cristo -, hiszen alig is beszéltél mással, mint apáddal és velem.

- Hát ugyan mire való is lenne másokkal beszélnem? Apám úgy nevezett: *boldogságom*, te azt mondd: *szerelem*, és mindketten *gyermekem*-nek hívtatok.

- Emlékszel még apádra, Haydée?

A fiatal lány mosolygott.

- Itt van ő, meg itt van - mondta, kezét előbb szemére, azután szívére téve.

- Hát én hol vagyok? - kérdezte mosolyogva Monte Cristo.

- Te? - felelte. - Te mindenütt ott vagy.

Monte Cristo megfogta Haydée kezét, hogy megcsókolja. Az ártatlan gyermek azonban visszahúzta kezét, és homlokát nyújtotta csókra.

- Most pedig, Haydée - mondta a gróf -, tudod, hogy szabad vagy, úrnő vagy, királynő vagy. Megtarthatod ruháidat, vagy felcserélheted őket tetszésed szerint. Itt maradsz, ha itt akarsz maradni, de amikor távozni akarsz, akkor elmegy. Állandóan rendelkezésedre áll egy fogat. Ali és Myrto mindenhová elkísérnek, és parancsaidra várnak. Csak egyet kérek tőled.

- Mondd meg, mi az?

- Őrizd meg születésed titkát, múltadról egyetlen szót se beszélj senkinek. Sohase nevezd meg nagy hírű atyádat vagy szegény anyádat.

- Már megmondtam neked, uram, senkit sem akarok látni.

- Hallgass ide, Haydée. Könnyen lehet, hogy ez a keleties visszavonultság Párizsban lehetetlenné válik. Ismerd meg ezt az országot is, mint ahogy Rómában, Firenzében, Milánóban és Madridban tetted. Ez mindenképpen hasznodra válik majd, akár itt élsz továbbra is, akár visszatérsz Keletre.

A fiatal lány a grófra emelte nagy, könnyes szemét, s így felelt:

- Vagyis, hogy visszatérünk Keletre, így gondoltad, uram, ugye?

- Így, gyermekem - válaszolta Monte Cristo. - Jól tudod, hogy sohasem hagylak el. Nem a fa hagyja el a virágot, hanem a virág válik le a fáról.

- Én nem hagylak el soha, uram - jelentette ki Haydée -, mert bizonyos vagyok benne, hogy nem tudnék nélküled élni.

- Szegény gyermek! Én tíz év múlva öregember leszek, te pedig tíz év múlva is fiatal leszel.

- Apámnak hosszú fehér szakálla volt, de azért szerettem. Apám hatvanesztendő volt, és én szebbnek hittem, mint akármelyik fiatalembert, akit csak valaha láttam.

- De mondd csak, mit gondolsz, meg tudod szokni ezt a helyet?

- Látni foglak téged?

- Mindennap.

- Hát akkor hogy kérdezhetsz ilyet, uram?

- Tartok tőle, hogy majd unatkozol.

- Dehogy, uram, hiszen reggel arra gondolok, hogy bejössz majd hozzám, és este vissza fogok rá emlékezni, hogy itt voltál. Egyébként, amikor egyedül vagyok, sok magasztos emlék foglalkoztat, hatalmas képeket, széles határokat látok, mögöttük a Pindoszt és az Olümposzt. Azonkívül a szívemben három olyan érzés van, amely sohasem hagy unatkozni: a szomorúság, a szeretet és a hála.

- Méltó leánya vagy Epirusznak, Haydée, kecses és költői. Meglátszik rajtad, hogy az istennők családjából származol, amely a te hazádban született. Légy hát nyugodt, gyermekem. Azon leszek, hogy ifjúságod kárt ne szenvedjen, mert ha te engem atyádként szeretsz, én úgy szeretlek, mintha édesgyermekem volnál.

- Tévedsz, uram. Apámat nem úgy szerettem, mint téged. Irántad táplált szeretetem másfajta érzés. Apám meghalt, de én nem haltam meg. Ha ellenben te meghalnál, meghalnék én is.

A gróf a mélységes gyöngédség mosolyával nyújtott kezét a fiatal lánynak. A lány, szokása szerint, ajkával illette a kezét.

A gróf pedig, ilyen módon felkészülve a Morrellel és családjával való találkozásra, eltávozott, miközben Pindarosznak e versét mormogta:

„Az ifjúság virág, szerelem a gyümölcse... Boldog az a szüretelő, aki úgy szakíthatja le, hogy a szeme láttára érett meg lassacskán.”

A hintó Monte Cristo utasítása szerint készen állott. A gróf felszállt, és a kocsi, mint mindig, most is vágatva robogott el.

A Morrel család

A gróf néhány perc alatt megérkezett a rue Meslay 14. számú ház elé. Fehér falú, barátságos épület volt, az előtte elterülő udvaron elég dúsan virágzott két sűrű bokor.

A portásban, aki kaput nyitott, a gróf az öreg Coclèst ismerte fel. De mivel az öreg, mint ahogy emlékszünk rá, csak fél szemmel látott, és mivel ez a fél szem is elég sokat romlott kilenc év alatt, Coclès nem ismerte fel a grófot.

A kocsiknak, ha a ház bejáratánál meg akartak állni, egy kis sziklamedencéből előtörő szökőkutat kellett megkerülniük, amelyet pompájáért az egész városrész irigyelt, és amely miatt a házat *Kis Versailles*-nak nevezték.

Fölösleges megemlíteni, hogy a medencében egész tömeg vörös és sárga halacska úszkált.

A ház a pincék és a konyhák sora fölé épült. A földszint felett még két emelet és padlás emelkedett. A fiatalok a házat minden hozzátartozó épülettel együtt vásárolták meg. Ide tartozott egy hatalmas műterem, egy kerti lak a kert mélyén, és egy másik magában a kertben. Emmanuel az első pillanatban megszimatozott egy kis üzleti lehetőséget. Megtartotta a házat, a kert felét, és vonalat húzott, vagyis falat húzatott a maga kertje és a műtermek közé, amelyeket bérbe adott a pavilonokkal és az odatartozó kertrésszel együtt. Ilyen módon elég mérsékelt áron lakott, és amellet olyan magányos elzárkózottságban élt, akár a faubourg Saint-Germain bármely palotájának legkényelmesebb tulajdonosa.

Az ebédlő bútorzata tölgyfából készült, a kék bársonnyal behúzott szalonbútorok mahagóni fából. A hálósoba bútorzata citromfa és zöld damaszt volt. Mindezek a szobákon kívül rendelkezésre állott még egy dolgozószoba Emmanuel számára, aki nem dolgozott, és egy zeneszalon Julie részére, aki egyáltalán nem foglalkozott muzsikával.

A második emeletet teljesen Maximilien számára rendezték be. Ez pontosan olyan volt, mint a húga lakása, azzal a különbséggel, hogy az ebédlőnek megfelelő szobát biliárdszobává rendezték be. Maximilien itt fogadta barátait.

Ő maga éppen a lova gondozására felügyelt, és a kert ajtajánál szivarozott, amikor a gróf kocsija megállt a kapu előtt.

Coclès nyitott kaput, mint ahogy már mondtuk, és Baptistin, leugorva a bakról, megkérdezte, vajon Herbault úr és felesége, valamint Maximilien Morrel úr hajlandók-e fogadni Monte Cristo grófját.

- Monte Cristo grófját! - kiáltott fel Morrel, és eldobta szivarját, úgy sietett vendége elé. - Meghiszem azt, hogy fogadjuk! Ó, köszönöm, nagyon köszönöm, gróf úr, hogy nem feledkezett meg ígéretéről.

A fiatal tiszt olyan barátian szorította meg a gróf kezét, hogy az nem kételkedhetett a megnyilvánulás őszinteségében, és láthatta, milyen türelmetlenül várták, milyen szíves-örömmel fogadták.

- Tessék csak jönni - mondta Maximilien -, én akarom önt bevezetni. Az olyan embert, mint amilyen ön, nem jelentheti be holmi egyszerű inas. A húgom lent van a kertjében, éppen a hervadt rózsákat szedi le. Sógorom az újságjait olvassa, a *La Presse*-t meg a *Les Débats*-t, tőle hat lépésnyire, mert ahol Herbault-né asszonyt látni lehet, csak négy méternyire kell körülnézni, ott megtalálható valahol Emmanuel úr is, és viszont, reciprok értékben véve, ahogy a műszaki iskolán mondani szokás.

A léptek zajára felemelte fejét egy selyem háziruhában kertészkedő húsz-huszonöt éves fiatalasszony, aki éppen egy sárga rózsatövet vizsgálgatott különös gonddal.

Ez az asszony a mi kis Julie-nk volt, akiből, mint azt Thomson és French cég meghatalmazottja megjósolta, Emmanuel Herbault felesége lett.

Julie felsikoltott, amikor idegent pillantott meg maga mellett. Maximilien elnevette magát.

- Sose zavartasd magad, húgom - mondta -, a gróf úr még csak két vagy három napja tartózkodik Párizsban, de azt már tudja, mi fán terem egy marais-i⁶ tőkepenzes asszony, ha pedig nem tudná, te majd megtanítod rá.

- Ó, uram - mondta Julie -, ez valóságos áruslás a bátyámtól, hogy önt idevezette. Semmi érzéke sincs a női hiúsághoz... Penelon!... Penelon!...

Egy öregember, aki éppen egy bengáliai rózsafákkal teli virágágyat ásogatott, most beszúrta ásóját a földbe, és sapkáját a kezében tartva közeledett, miközben tőle telhetőleg az időközben a szája mélyére süllyesztett bagót igyekezett titkolni. Még mindig sűrű hajából néhány ősz fürt ezüstje kandikált ki, míg bronzsínű arca és merész, élénk tekintete elárulták a vén tengerészt, akinek bőrét az egyenlítő napja barnította meg, és viharok szele cserzette ki.

- Úgy hallottam, hívni tetszett, Julie kisasszony - mondta -, hát itt vagyok.

Penelon megőrizte régi szokását, hogy gazdája lányát Julie kisasszonynak szólítsa, és nem tudta megszokni, hogy asszonynevén hívja.

- Penelon - mondta Julie -, értesítse Emmanuel urat a kedves vendég érkezéséről, addig majd Maximilien a szalonba vezeti a gróf urat.

Azután Monte Cristóhoz fordult:

- Megbocsátja, ha egy percre eltűnök, ugye, uram?

És be sem várva a gróf beleegyezését, egy bokor mögött elhaladva, az egyik oldalsó fason át bement a házba.

- Ejnye, kedves Morrel úr - kezdte Monte Cristo -, sajnálattal látom, hogy forradalmat okoztam a családjában.

- Nézze csak - felelte Maximilien nevetve -, innen látni, amint a férj az ujjasát szalonkabáttal cseréli fel. Ó, a rue Meslayn is ismerik ám önt, várták is már, higgye el.

- Úgy látom, ön boldog családi körben él itt, uram - jegyezte meg a gróf, mintegy saját gondolatára válaszolva.

- Ez így igaz, gróf úr. De hát, lássa, mi is hiányoznék a boldogságukhoz? Fialalok, jókedvűek, szeretik egymást, és ők, akik olyan hatalmas vagyonok közelében éltek, huszonötezer frank járadékukkal azt képzelik, hogy Rothschild mérhetetlen gazdagsága van a kezükben.

- Márpedig huszonötezer frank járadék igazán nem sok - jegyezte meg Monte Cristo olyan igaz gyöngédséggel, hogy Maximilien egy szerető édesapa hangjának hallotta szavait. - No de hát a mi ifjú barátaink nem állnak ám itt meg, majd csak milliomosok lesznek. Ügyvéd a kedves sógora, uram?... Vagy orvos?

- Kereskedő volt, gróf úr, és szegény apám cégét vette át. Apám halálával ötszázezer frankot örököltünk, felét én, másik felét a húgom, hiszen csak ketten voltunk testvérek. Sógoromnak, amikor elvette, semmi más vagyona nem volt, mint kifogástalan becsülete, kiváló tehetsége és tiszta hírneve. Nem nyugodott addig, amíg ugyanannyit össze nem gyűjtött, mint a felesége vagyona. Addig dolgozott, amíg össze nem gyűjtött kétszázötvenezer frankot. Ehhez elég volt hat esztendő. Esküszöm önnek, gróf úr, megható látvány volt, amint ez a két szorgalmas, egyetértő gyermek, akik képességük szerint megszerezhették volna a leghatalmasabb vagyont, de mivel semmit sem akartak az apai ház szokásain változtatni, hat esztendőt töltöttek azzal a munkával, amit új módszerekkel két vagy három év alatt elvégezhetek volna. Marseille még ma is hangos a dicséretektől, amellyel a sok bátor önmegtagadás láttán elhalmozták őket. Végre egy szép napon Emmanuel ezzel állított be a feleségéhez, aki éppen egy esedékes tartozást egyenlített ki:

---

⁶ Párizs egyik régi részének neve, valaha az üzleti élet központja.

- Julie - mondta neki -, itt az utolsó százfrankos tekercs, amelyet Coclès hozott. Ez hiányzott abból a kétszázötvenezer frankból, amelyet nyereségünk felső határául szabtuk meg. Beéred ezentúl azzal a kevéssel, amellyel a jövőben meg kell elégednünk? Figyelj csak ide, a cégnek évenként körülbelül egymillió forgalma van, és negyvenezer frank nyereséget hozhat. Ha akarjuk, eladjuk vevő körünket háromszázezer frankért, akár egy óra alatt, mert itt van Delaunay úrnak egy levele, amelyben ezt az összeget ajánlja fel üzletünkért, amellyel a sajátját bővítené. Hogyan vélekedel erről a dolgról?

- Kedves barátom - felelte a húgom -, a Morrel céget csak egy Morrel vezetheti. Nem ér-e meg háromszázezer frankot, hogy egyszer s mindenkorra megvédjük apánk nevét a balszerencse szeszélyeitől?

- Én is így gondoltam - felelte Emmanuel -, de hallani akartam a te véleményedet is.

- Hát most hallottad. Minden kinnlevőségünk befutott, minden váltónkat kifizettük. Zárjuk le az utolsó két hét számadását, és csukjuk be az irodát. Fejezzük be ezt a számadást, és zárjuk le.

Mindez azonnal meg is történt. Három óra volt. Negyed négykor egy ügyfél jelentkezett, hogy két hajót béreljen. Ezen az üzleten tisztán lehetett volna nyerni tizenötezer frankot készpénzben.

- Uram - mondta Emmanuel -, tessék ezzel az ügyével kartársunkhoz, Delaunay úrhoz fordulni. Mi már nem foglalkozunk semmiféle üzletkötéssel.

- Ugyan mióta? - kérdezte az ügyfél csodálkozva.

- Egy negyedórája.

- Így esett, uram - folytatta mosolyogva Maximilien -, hogy húgomnak és sógoromnak mindössze huszonötezer frank járadéka maradt.

Alig fejezte be Maximilien az elbeszélést, amely alatt a gróf szíve egyre jobban, és jobban tágult, amikor megjelent Emmanuel kalapban és szalonkabátban. Úgy köszönt, mint aki tudatában van annak, hogy milyen rangú látogatóval van dolga. Majd, miután körülsétált a gróffal a kis virágoskertben, visszavezette a ház felé.

A szalon már illatozott az óriási japán vázába gyömöszölt virágoktól. Julie illő öltözékben és szépen megfésülve (minderre elég volt tízpernyi idő) az ajtóban várta a gróft.

Egy közeli galambdúcából behallatszott a madarak turbékolása. Az aranyeső és a rózsaszínű akácok ágai virágfürtjeikkel vontak szegélyt a kék bársonyfüggönyök köré. Ebben a bájos kis fészekben a madárdaltól a háziak mosolygásáig minden nyugalmat lehel.

A gróft, attól a pillanattól kezdve, hogy belépett a házba, azonnal áthatotta ez a boldogság. Éppen ezért hallgatag volt, elmélázott, megfélekedezett arról, hogy az első üdvözlő szavak után mindenki tőle várta a félbemaradt társalgás folytatását.

Hirtelen rádöbönt a már-már feszélyezővé váló csendre, és erőszakkal rázta fel magát álmódosításából:

- Asszonyom - mondta végre -, elnézést kérek, amiért ilyen izgalom fogott el, s ön joggal csodálkozik ezen, hiszen megszokta ezt a békességet és boldogságot, amellyel itt találkoztam. Nekem azonban egészen új dolog egy emberi arc elégedettsége, és éppen azért nem győzöm bámulni önt és férjét.

- Valóban nagyon boldogok vagyunk, uram - felelte Julie -, de elég sokáig kínlódtunk, és nagyon kevesen szereztek meg olyan drágán a boldogságukat, mint mi.

A gróf arcán érdeklődés látszott.

- Ó, ez hosszú családi történet, mint ahogy a minap Château-Renaud is mondta önnek - jegyezte meg Maximilien. - Az ön szemében, gróf úr, aki megszokta az óriási szerencsétlenségeket és ragyogó örömeiket, nem volna sok érdekesség ebben a meghitt történetben. Mindenesetre azonban, mint ahogy Julie éppen az imént mondta, igen fájó szenvedéseket éltünk át, ha ezek szűk keretek között mozogtak is...

- És Isten bölcs szokása szerint jóra fordította a szenvedést? - kérdezte Monte Cristo.

- Jóra fordította bizony, gróf úr - mondta Julie. - Ezt bizvást elmondhatjuk, hiszen úgy bánt velünk, ahogyan csak a kiválasztottjaival szokott: elküldte hozzánk egyik angyalát.

A gróf arcát elöntötte a pirosság, és köhögni kezdett, hogy zsebkendőjét szájához emelve alkalma legyen izgalmát elrejtteni.

- Azok, akik bíbor bölcsőben születtek, és akiknek sohasem volt teljesíthetetlen kívánságuk - jelentette ki Emmanuel -, nem is tudják, milyen boldogság élni, Ugyancsak nem tudják megbecsülni, mit jelent a derült égboltozat, akik sohasem mentették meg az életüket háborgó tengeren, négy odavetett deszkaszál segítségével.

Monte Cristo felállt, és szótlánul végigrótt a lépéseivel a szalont, mert ha megszólal, remegő hangja elárulja izgalmát.

- A mi fényűzésünk mosolyra készíti önt, ugye gróf úr? - kérdezte Maximilien, és tekintetével követte Monte Cristót.

- Nem, nem - válaszolta Monte Cristo igen sápadtan, és amíg egyik kezével szíve erős dobogását fojtotta el, a másikkal egy kristálybúrára mutatott, amely alatt fekete bársonypárnán selyemerszény volt gondosan elhelyezve. - Csak azon tűnődtem, miért van itt ez az erszény, amelynek egyik rekeszében, úgy látom, egy darabka papír, a másikban egy elég szép gyémánt foglal helyet.

Maximilien komoly arccal válaszolta:

- Ez itt, gróf úr, családi kincseink legértékesebb darabja.

- A gyémánt valóban elég szép - jegyezte meg Monte Cristo.

- Ó, a bátyám nem a drágakő értékéről beszélt, noha százezer frankra becsülték, gróf úr. Csak azt akarta megmagyarázni, hogy azok a tárgyak, amelyek ebben az erszényben vannak, annak az angyalnak az ereklyéi, akiről az imént esett szó.

- Ezt nem értem, és magyarázatot mégsem kérhetek reá, asszonyom - felelte Monte Cristo meghajolva.

- Bocsásson meg, nem akartam tolakodó lenni.

- Tolakodó? Ellenkezőleg, nagy hála kötelez bennünket, gróf úr, ha alkalmat ad reá, hogy beszéljünk erről a tárgyról. Ha titokként el akarnánk rejteni azt a szép cselekedetet, amelyre ez az erszény emlékeztet bennünket, nem tennénk így látogatóink szeme elé. Ó, bár közölhetnénk az egész világgal, hogy ismeretlen jötevőnk akár csak egy megrezzenésével elárulta kilétét.

- Ó, csakugyan! - mormogta Monte Cristo, izgalomtól elfojtott hangon.

- Uram - mondta Maximilien, miközben felemelte a kristálybúrákat, és áhítattal megcsókolta a selymerszényt -, ezt annak az embernek a keze érintette, aki megmentette apám életét, minket megmentett a nyomortól és nevünket a szégyentől, olyan emberé, akinek mi, szegény, nyomorra és búbánatra kárhoztatott gyermekek, mai boldogságunkat köszönhetjük, amelyet mindenki megcsodált. Ezt a levelet - Maximilien most kis levélkét vett ki az erszényből, és átnyújtotta a grófnak -, ezt a levelet ő írta aznap, amikor édesapám igazán kétségbeesett elhatározásra szánta el magát, ezt a gyémántot pedig ez a nagylelkű ismeretlen hozományként adta a húgomnak.

Monte Cristo kibontotta a levelet, és a boldogság leírhatatlan gyönyörűségével olvasta végig. Az a levélke volt, amelyet olvasóink ismernek. Julie-nek szólt, és Szindbád, a tengerész írta alá.

- Azt mondják, hogy ismeretlen? Így hát az az ember, aki ezt a szolgálatot tette önöknek, mindmáig ismeretlen maradt önök előtt?

- Bizony így van, uram. Sohasem ért bennünket az a szerencse, hogy megszoríthassuk a kezét. Nem mintha nem kértük volna Istentől ezt a kegyet - folytatta Maximilien -, de az egész regényes történetben volt valami titokzatos elrendezettség, amelyet még ma sem értünk. Mindent valami láthatatlan kéz intézett, amely olyan volt, mint valami varázsló keze.

- Ó, én még nem adtam fel a reményt - jegyezte meg Julie -, hogy egy szép napon megcsókolhassam a kezét, mint ahogy megcsókolom az erszényt, amelyet megérintett. Négy évvel ezelőtt Penelon

Triesztben járt - Penelon az a derék tengerész, gróf úr, akit ásóval a kezében tetszett látni, és aki tengerészaltiszból kertész lett -, Triesztben járt tehát Penelon, ahol a rakodóparton látott egy angolt, aki éppen be akart szállni egy jachtba, és ebben az angolban felismerni vélte azt, aki 1829. június 5-én az apámnál járt, s aki nekem szeptember 5-én ezt a levélkét írta. Biztosít róla, hogy ugyanaz volt, de megszólítani nem merte.

- Angol! - mondta Monte Cristo álmódzva, és kissé nyugtalankodva Julie pillantása alatt. - Azt mondta, hogy angol volt?

- Angol - jelentette ki Maximilien -, angol, aki úgy mutatkozott be nálunk, mint a római Thomson és French cég megbízottja. Ez volt az oka, hogy a múltkor Morcerf úrnál, amikor említeni tetszett, hogy Thomson és French az ön bankárja volt, kissé összerementem. Az isten szerelmére, uram, mindez 1829-ben történt. Nem ismerte ön ezt az angolt?

- Hát nem mondta ön azt is, hogy a Thomson és French cég kitaróan tagadja, hogy valaha is ilyen szolgálatot tett volna?

- De igen.

- Nem lehetett ez az angol az ön édesapjának valamilyen lekötelezettje? Valami olyan ügyből kifolyólag, amelyről Morrel úr maga is megfeledkezett? Talán ezzel az ürüggyel élve fejezte ki háláját?

- Minden feltehető, uram, ilyen körülmények között. Még valami csoda is.

- Hogy hívták az angolt? - kérdezte Monte Cristo.

- Nem hagyott meg más nevet - felelte Julie, és mélyszégyen figyelemmel nézte a gróft - , mint azt, amelyet a levélke aljára írt: Szindbád, a tengerész...

- Ami nyilvánvalóan nem a saját neve, csak álnév.

Majd mivel Julie még figyelmesebben nézte, és a hangjára is egyre inkább felfigyelt, így folytatta:

- Mondják csak, nem olyan magamfőmájú ember, talán valamivel magasabb is nálam, kissé karcsúbb, vállas, magasan körültekert nyakkendővel, nyakig begombolva, feszes ruhában, kezében örökké ceruzával?

- Ó, hát ismeri? - kiáltott fel Julie, örömtől ragyogó szemmel.

- Nem - felelte Monte Cristo -, csak feltételezem mindezt. Ismertem valami lord Wilmore-t, aki hasonló módon vitte véghez nagylelkű cselekedeteit.

- Anélkül, hogy felfedte volna magát?

- Különc ember volt, nem hitt a hálában.

- Ó! - kiáltott fel Julie egészen magánkívül, és kezét összekulcsolta. - Akkor miben hisz hát szegény?

- Ebben nem hitt, legalábbis akkortájt nem, amidőn én ismertem - jegyezte meg Monte Cristo, akit ez a lélek legmélyéről jött hang a végsőkig megrázott. - Azóta azonban már talán meggyőződött róla, hogy igenis, van hála.

- És ön ismeri ezt az embert, uram? - kérdezte Emmanuel.

- Ó, ha ismeri, uram - kiáltott fel Julie -, mondja el, könyörgök, oda tud-e vezetni hozzá, meg tudja-e mutatni nekünk, meg tudja-e mondani, hol van? Kérleld hát te is, Maximilien, kérd te is, Emmanuel. Ha valaha is rátalálunk, akkor hinnie kell majd a szív hálájában.

Monte Cristo érezte, hogy két könnycsepp szökik a szemébe. Még néhány lépést tett a szobában.

- Az isten szerelmére, uram - mondta Maximilien -, ha tud valamit arról a férfiről, mondja el mindazt, amit csak tud róla!

- Sajnos - felelte Monte Cristo, elfojtva hangja megindultságát -, ha valóban lord Wilmore volna a jötevőjük, attól tartok, sohasem találják meg. Két vagy három évvel ezelőtt Palermóban váltam el tőle, távoli, soha nem hallott országokba indult éppen. Nem hihetek a visszatérésében.

- Uram, ön kegyetlen - kiáltott fel Julie ijedten.

És a fiatalasszony arcán könnyek permeteztek végig.

- Asszonyom - mondta komolyan Monte Cristo, miközben merev tekintettel követte azt a két könnycseppet, amely Julie arcán végiggördült -, ha lord Wilmore látta volna azt, amit én itt most láttam, akkor megszerette volna az életet, mert az ön kiontott könnyei megbékéltették volna az emberiséggel.

Kezét nyújtotta Julie-nek, aki megszorította, annyira elbűvölte a gróf tekintete és hangja.

- De ennek a lord Wilmore-nak - kérdezte a fiatalasszony, valami utolsó reménység felé fordulva - volt hazája, családja, voltak szülei... Vége is ismerősei csak voltak? Vajon tőlük nem tudhatnánk...

- Ó, ne keresse, asszonyom - mondta a gróf -, ne fessen édes ábrándképeket arra a szóra, amelyet kiszalasztottam a számom. Nem, lord Wilmore minden valószínűség szerint nem is az az ember, akit önök keresnek. Barátom volt, ismerem minden titkát, ezt is elmondta volna nekem.

- És nem mondott róla semmit?

- Semmit.

- Soha egyetlen szót sem, amelyből arra következtethetne?

- Soha.

- És ön mégis azonnal megnevezte.

- Ó, hát... ilyen esetekben az ember csak feltételezni tud.

- Húgom, húgom - mondta Maximilien, a gróf segítségére sietve -, igaza van a gróf úrnak. Emlékezz vissza csak, szegény jó apánk mit szokott mondani: „Ezt a boldogságot nem angol embernek köszönhetjük.”

Monte Cristo megremegett.

- Ez volt édesapja véleménye... Morrel úr? - kérdezte élénken.

- Édesapám csodatettét látott ebben a cselekedetben, uram. Édesapám olyan jótevőben hitt, aki a sírból kelt ki érettünk. Ó, megható volt ez a babonás érzése, uram, és noha magam nem hittem benne, nem akartam megfosztani ettől a hittől nemes szívét. Hányszor emlegetett álmodozva egy drága jó barátot, egy elveszített barátja nevét. És amikor közeledett utolsó perce, amikor az örökkévalóság megadta szellemének a sir világosságát, a gondolat, amely csak sejtése volt, meggyőződéssé vált. Ezek voltak utolsó szavai: „Maximilien! Edmond Dantès volt az!”

A gróf arca néhány másodperc óta egyre sápadtabb lett, s e szavak hallatára szinte ijesztővé vált. Minden vére a szívére futott. Nem jött szó az ajkára. Elővette az óráját, mintha elszámította volna magát az idővel, fogta a kalapját, hirtelen és zavartan hajolt meg Herbault-né előtt, kezét szorította Emmanuellel és Maximiliennel.

- Asszonyom - mondta -, engedje meg, hogy olykor tiszteletemet tehessem önöknél. Szeretem az otthonukat, és hálás vagyok a fogadtatásért. Látja, évek óta most első ízben történt meg, hogy megfeledkeztem az idő múlásáról.

És nagy léptekkel távozott.

- Különös ember Monte Cristo grófja - jegyezte meg később Emmanuel.

- Igen - válaszolta Maximilien -, de azt hiszem, jó a szíve, bizonyos vagyok benne, hogy szeret bennünket.

- Én is bizonyos vagyok benne! - kiáltott fel Julie. - A hangja a szívemhez szólt. Két vagy három ízben is úgy éreztem, hogy ezt a hangot nem először hallom!

Pyramus és Thisbe

A faubourg Saint-Honoré nagyobbik felén túl, a gazdag negyed jelentékeny házai közt is feltűnő szép palota mögött hatalmas kert terül el, amelynek lombos gesztenyefái bástya magasságú, óriási fal mögül nyúlnak ki, és tavasz jöttével rózsaszínű és fehér virágaikat két barázdált díszű kővázába hullatják. A párhuzamosan elhelyezett vázák két négyszögletes pilléren nyugszanak, amelyek között XIII. Lajos korabeli vasrácsos kapu nyílik.

A két vázában még pompázó gerániumok virulnak, amelyek márványosan erezett leveleiket és bíborszínű virágaikat ide-oda lengetik a szélben, de ez a nagyszerű bejárat állandóan zárva van, mint ahogy a palota tulajdonosai már jó ideje csak a házat, az utcára néző, fával teli udvart és a rács mögött elterülő kertet tartották meg maguknak. Ez a kapu valamikor a park melletti egy holdnyi pompás veteményeskertre nyílt. A spekuláció ördöge azonban vonalat húzott oda, vagyis utcát nyitott a konyhakert szélén. És még meg sem volt az utca, egy fényezett vastáblára máris kiírták a nevét. Abban reménykedtek, el tudják majd adni a veteményest, hogy annak utca felőli részén építkezni lehessen, versenyre kelvén Párizs ama nagy ütőerével, amelyet faubourg Saint-Honorénak hívnak.

Ámde a spekulációk terén ember tervez, pénz végez. A tervezett utca még bölcsőjében kimúlt. A veteményeskert vevője a vételárat teljesen kifizette, de azután nem tudott többé túladni rajta azon az áron, amelyet el akart érni, és így arra az áremelkedésre várt, amelynek ma vagy holnap, de be kell következnie, s amely majd busásan kárpótolja régi veszteségeiért és befektetett tőkájéért. Így hát beérte azzal, hogy bérbe adta a bekerített kertet konyhakertészeknek, évi ötszáz frankért.

Az így kamatozó pénz nem hozott többet fél százaléknál. Manapság, amikor vannak, akik pénzüket ötven százalékra helyezik ki, és így is úgy vélik, hogy tőkájük igen gyatrán jövedelmez, a fél százalék nem valami fényes jövedelem.

Hanem azért, mint mondtuk, a kert kapuját, amely hajdanában a veteményeskertre nyílt, állandóan zárva tartották, és sarkait a rozsdá rágta. Sőt, hogy holmi alantas kertészlegények be ne mocskolják közönséges tekintetükkel az arisztokratikus kertet, hat láb magas deszkapalánkot illesztettek a rács mögé. Igaz, hogy a deszkák nincsenek olyan jól összeillesztve, hogy a hézagok között ne furakodhatna át titkos pillantás. A házban azonban szigorú rend uralkodik, és nem kell a kíváncsi tekintettől tartani.

A veteményeskertben káposzta, répa, retek, borsó és dinnye helyett csak hatalmas lucerna nő; ez az egyetlen növény hirdeti, hogy még van valakinek gondja az elhagyatott helyre. Alacsony, a tervezett utcára néző kapu nyílik e falakkal körülzárt térségre, amelyet terméketlensége miatt hagytak ott a bérlői, és egy hét óta már nemhogy egy fél százalékot nem hoz, mint amennyit a múltban hozott, hanem egyáltalában semmi jövedelmet sem hajt.

A falnak a palota felé eső oldalán azok a gesztenyefák nyújtogatják lombjukat a fal mentén, amelyekről már beszéltünk, ez azonban nem akadályozza meg, hogy más, buján tenyésző és virágba borult fák ne dugják ki közöttük levegőre éhes ágait. A kert egyik sarkában, ahol a lombok annyira sűrűn borulnak egymásra, hogy a napfény alig-alig hatol rajtuk keresztül, széles kőpad és kerti székek mutatják, hogy itt a száz lépésnyire eső s a környező lomboktól alig látható palota valamelyik lakójának kedvelt tartózkodási vagy pihenőhelye lehet. Ezt a titkos kis zugot egyébként többféle okból is választhatta a gazdája: ide nem hatolt be a nap melege, és állandóan üde levegő áramlott, még a nyár legforróbb napjaiban is; idehallatszott a madarak csivitelése; és ez a hely mind a háztól, mind az utcától távol esett, vagyis semmiféle zaj nem hatolt ideig.

Egy meleg alkonyatkor, amellyel a tavasz ajándékozta meg Párizs lakóit, ezen a kőpadon egy könyv, napernyő, kézimunkakosár és egy batiszt zsebkendő hevert, amelynek hímzése még nem volt készen. Nem messze a padtól, a rács közelében, a deszkapalánk mellett, szemét a lécekre illesztve, fiatal lány állott. Tekintete egy hasadékon át behatolt abba az elhagyatott kertbe, amelyet már ismerünk.

Csaknem ugyanabban a pillanatban az elzárt kert kiskapuja zajtalanul kinyílt: nyersvászon zubbonyt és bársonysapkát viselő magas, erős fiatalember jelent meg. Gondosan ápolt bajusza, szakála és fekete haja elütött hanyag öltözetétől. Gyors pillantást vetett maga köré, hogy megbizonyosodjék, senki sem leselkedik utána, azután a kiskaput gondosan bezárta maga mögött, és gyors léptekkel a rácshoz ment.

A fiatal lány, mikor megpillantotta azt, akit várt ugyan, de valószínűleg nem ebben az öltözetben várta, megijedt. A fiatalember azonban a szerelmesek éles tekintetével a kapu hasadékán keresztül meglátta már a fehér ruhát és hosszan lebegő kék övszalagját. A deszkapalánkhöz sietett.

- Ne féljen, Valentine - mondta -, én vagyok az.

A lány közelebb lépett.

- Ó, uram - mondta -, miért jött ma ily későn? Tudja, hogy hamarosan ebédelünk, és mennyi ügyeskedésre és gyorsaságra volt szükségem, hogy lerázzam mostohaanyámat, aki leskelődik utánam, szobalányomat, aki árulkodik rám, és öcsémet, aki kínoz - hogy idejöhessek hímzémhez, amely, attól tartok, nem egyhamar készül el. Majd ha már kimentette magát a késése miatt, elmondja azt is, miféle ruha ez, amelyet visel, és amely miatt alig ismertem önt.

- Valentine, kedves - mondta a fiatalember -, ön sokkal magasabban áll, semhogy beszélni mernék szerelemről, és mégis valahányszor csak látom, tudtára kell adnom: imádom! Szavaim vissza-csengenek bennem olyankor, amikor ön már nincs a szemem előtt, s lágyan simogatják szívemet. Hálás vagyok, amiért zsörtölődött velem: kedves dolog ez, mert azt bizonyítja, hogy gondolt rám, noha azt nem merészelem mondani, hogy várt is. Tudni akarta, miért késtem, és miért vagyok ebben a ruhában. Mindjárt megmondom mind a kettőt, és remélem, megbocsát. Állást vállaltam.

- Állást!... Hogy érti ezt, Maximilien? Hát annyira boldogok vagyunk, hogy ilyen tréfásan beszélhet arról, ami reánk vár?

- Ó, isten őrizzen! - mondta a fiatalember. - Dehogy veszem tréfára azt, ami az életemet jelenti. De belefáradtam abba, hogy örökké csak a mezőn futkossak és a falakon mászkáljak keresztül, és komolyan megrémültem arra a gondolatra, amelyet ön a múltkoriban egyik este juttatott eszembe: hátha édesapja majd tolvajnak talál nézni. Ez az egész francia hadsereg becsületét tönkretenné. Nem kevésbé ejtene kétségbe, ha észrevennék, hogy a kert körül, ahol a legkisebb ostromolni való fellegrvár, a legparányibb, védelemre váró erődítmény sincs, örökösen itt lebzsel egy szpáhikapitány. Ezért hát kertészlegény lettem, és hivatásomhoz illő ruhát öltöttem.

- Ugyan már, micsoda hóbot!

- Ellenkezőleg! Azt hiszem, ez a lehető legokosabb ötlet életemben, mert teljes biztonságot nyújt nekünk.

- Magyarázza meg bővebben.

- Hallgasson hát ide. Elmentem a telek tulajdonosához. A régi bérlőkkel kötött szerződése lejárt, és most én lettem a bérlő. Az a sok lucerna, amelyet itt körös-körül lát, Valentine, mind az enyém. Semmi akadály, hogy összetákoltassak valami kalibát itt, a széna között, és hogy itt éljek ezentúl, húsz lépésnyire öntől. El sem tudok viselni ennyi boldogságot és örömet! Gondolná-e, Valentine, hogy az ilyen boldogságot meg lehessen fizetni? Lehetetlen, ugye? És nézze, ez az egész boldogság, mindez az öröm, amelyért szívesen odaadtam volna tíz évet az életemből, találja ki, mennyibe kerül?... Ötszáz frankba évenként, negyedéves részletekben. Láthatja hát, hogy a jövőben nincs mitől félnünk. Itt idehaza vagyok, nyugodtan létrát támaszthatok a falamhoz, és elnézhetek fölötte, nem kell attól tartanom, hogy valami őrjárat megzavar, jogomban áll megmondanom önnek, hogy szeretem, ha ugyan az ön büszkeségét nem sérti majd, hogy ez a szó egy zubbonyos, sapkás napszámos szájából hangzik el.

Valentine boldog meglepetéssel sikoltott fel, de aztán hirtelen elkomolyodott.

- Fájdalom, Maximilien - mondta szomorúan, mintha váratlanul valami irigy felhő fátyolozta volna el a szívét betöltő verőfényt. - Most már nagyon is szabadok leszünk, boldogságunk megkísérli Istent. Visszaélünk majd biztonságunkkal, és ez a biztonság lesz a veszünk.

- Hogy mondhat ilyet, drágám, nekem, aki amióta önt ismerem, naponta bebizonyítom, hogy gondolataimmal és életemmel az ön gondolatait és az ön életét akarom szolgálni? Mi keltett önben bizalmat irántam? A boldogságom, ugye? Amikor ön azt mondta nekem, hogy valami bizonytalan ösztön arra inti, hogy nagy veszedelem fenyegeti, az ön szolgálatának szenteltem minden odaadásomat, és cserébe semmi más jutalmat nem kértem, csak azt a boldogságot, hogy önt szolgálhassam. Adtam-e azóta egyetlen szóval, egyetlen mozdulattal okot arra, hogy megbánja, amiért kitüntetett azok között, akik boldogan haltak volna meg önért? Ön azt mondta nekem, szegény gyermek, hogy d'Épinay úr menyasszonya volt, hogy az ön édesapja kívánta ezt a házasságot, vagyis, hogy ez már eldöntött dolog volt, mert amit Villefort úr akar, az feltétlenül be is következik. Én mégis a háttérben maradtam, bízva, ó, nem a magam akaratában, nem is az önében, hanem a Gondviselésnek, Istennek az akaratában. Azután ön megszánt engem. Szeret, Valentine, és ezt be is vallotta. Hálásan köszönöm az édes szót, és nem kérek mást, csak azt, hogy időnként ismétlje el, mert ez mindent elfeledtet velem.

- És ez tette önt merésszé, Maximilien. Lássá, ez tett engem boldoggá, de ugyanakkor szerencsétlenné is, annyira, hogy gyakran azt kérdelem magamtól, vajon mi jobb: az a bánat, amelyet valamikor mostohaanyám szigora és fia iránt táplált elvakult szeretete okozott, vagy az a veszedelmekkel teli boldogság, amelyet az ön láttára érzek.

- Veszedelmekkel teli! - kiáltott fel Maximilien. - Hogyan ejthet ki ilyen zord és igazságtalan szavakat! Látott-e már engedelmesebb rabszolgát, mint amilyen én vagyok? Azt megengedte nekem, Valentine, hogy olykor szóljak önhöz, de azt megtiltotta, hogy elkísérjem. Engedelmeskedtem. Amióta rájöttem a módjára, hogy ide besurranjak, és ezen a kapun keresztül beszélhessek önnel, egyszerűen, hogy egészen közelében lehessen és mégse lássam, mondja meg, kértem-e csak egyetlenegyszer is, hogy megcsókolhassam a ruhája szegélyét itt a rácson keresztül? Tettem-e valaha is egyetlen lépést, hogy áthatoljak a falon, amely nevetséges akadály fiatalságomnak és erőmnek? Soha egyetlen zokszót nem hallattam szigorúsága miatt, soha hangosan kimondott kívánságom nem volt. Úgy hozzá voltam láncolva adott szavamhoz, mint valami középkori lovag. Legalább lássa ezt be, hogy ne kelljen igazságtalannak tartanom önt.

- Mindez igaz - felelte Valentine, és két deszka hasadékán át dugta egyik karcsú ujjá hegyét, amelyet Maximilien megcsókolt. - Igaz, ön becsületes jó barátom. De végre is, ön csak a saját érdekében cselekedett így, kedves Maximilien, mert jól tudta, hogy a rabszolga abban a pillanatban, amikor követelőzővé válik, mindent elveszít. Ön a testvér barátságával kecségtetett engem, akinek nincsenek barátaim, engem, akiről még az édesapja is elfeledkezett, akit mostohaanyja üldöz, és akinek egyetlen vigasztalása az a mozdulatlan, néma, megdermedt aggastyán, akinek keze nem tudja megszorítani az enyémet, aki csak a szemével tudja nekem megmondani, mit akar, akinek a szíve azonban minden megmaradt hevével kétségtelenül énrtem dobog. Keserűen gúnyolódik velem a sors, hogy ellensége és áldozata lettem mindazoknak, akik erősebbek, mint én, viszont támaszul és jó barátul egy élőhalottat adott mellém. Ó, Maximilien, nagyon szerencsétlen vagyok. Igaza van, ha magam miatt és nem magáért szeret.

- Valentine - mondta a fiatal ember mélységes meghatottsággal -, azt nem mondhatom, hogy a világon senki mást nem szeretek, csak önt, mert hiszen szeretem a húgomat és a sógoromat is, hanem ez a szeretet olyan szelíd és nyugodt érzés, amely semmiképpen sem hasonlít ön iránt táplált vonzalmamhoz. Mert amikor önre gondolok, forr a vérem, a mellem feszül, a szívem túlrad. De ezt az erőt, ezt a forróságot és ezt az emberfölötti energiát csak addig a napig állítom pusztán a szerelmem szolgálatába, amíg azt nem mondja, hogy érdekeit is szolgálhatom vele. Azt mondják, Franz d'Épinay úr még egy évig távol marad. Egy esztendő alatt mennyi kedvező fordulat állhat be, hányféle esemény lehet segítségünkre! Reméljük tehát mindig, hiszen olyan jó és édes a reménykedés! De ön, Valentine, aki azt veti szememre, hogy önző vagyok, mi volt hát ön az én számomra? A szemérmes Venus szép és hideg szobra. Az én odaadásomért, engedelmességemért és tartózkodásomért cserébe mit ígért ön

nekem? Semmit. Mit engedett meg? Vajmi keveset. Beszél nekem d'Épinay úrról, vőlegényéről, és sóhajtván gondol arra, hogy valamikor a felesége lesz. Hát mondja csak, Valentine, semmi más nem lakik a lelkében? Hogyan? Hát én lekötöm az életemet, a lelkemet adom önnek, a szívem minden dobbanását önnek szentelem, és amikor már egészen az öné vagyok, amikor azt mondom magamban, hogy meghalok, ha el kell önt veszítenem, ön meg sem borzad arra a gondolatra, hogy egy másik férfi lesz! Ó, Valentine, Valentine! Ha önnek volnék, és tudnám, hogy úgy szeret valaki, mint ahogy én önt szeretem, már százszor is kinyújtottam volna a kezemet e rácsok között, megszorítottam volna szegény Maximilien kezét, és azt mondtam volna neki: „Az öné vagyok, Maximilien, csak az öné, itt és a másvilágon.”

Valentine nem válaszolt, de a fiatalember hallotta, hogy sóhajtván és sírva fakad.

Ez hirtelen hatással volt Maximilienre.

- Ó! - kiáltott fel. - Valentine! Valentine! Feledje el, amit mondtam, ha szavaimban bármi is megbánhatta volna!

- Nem - mondta a lány -, önnek igaza van. De nem látja-e, hogy milyen szerencsétlen teremtés vagyok? Itt élek egy csaknem idegen házban, mert hiszen apám úgyszólván idegen hozzám, s akaratomat megtörte már tíz esztendeje napról napra, óráról órára, percről percre azoknak a zsarnokoknak vasakarata, akik reám nehezednek! Senki sem látja, mit szenvedek, és nem is mondtam el soha senkinek, csak önnek. Látszólag és a világ szemében mindenki jó, mindenki szíves hozzám. A valóságban azonban mindenki az ellenségem. Azt mondják az emberek: „Villefort úr sokkal komolyabb és szigorúbb férfiú, semhogy nagyon gyöngéd lehetne a leányához. De a lány legalább második anyát talált Villefort-né személyében.” Nohát, az emberek csalódnak, apám közönyösen megy el mellettem, mostohaanyám pedig annál szörnyűbb elkeseredéssel gyűlöl, minthogy indulatait állandó mosoly mögé kell ellepleznie.

- Önt gyűlölni! Önt, Valentine! Hát hogyan lehet önt gyűlölni?

- Fájdalom, barátom - felelte Valentine -, be kell vallanom, hogy ez a gyűlölet szinte természetes érzésből fakad. Imádja a fiát, Édouard öcsémet.

- No és?

- Bizony furcsán esik nekem kissé, hogy anyagi kérdést keverek beszélgetésünkbe, de azt hiszem, gyűlölete innen származik. Mivel neki magának nincs vagyona, én viszont anyai ágról gazdag vagyok, és minthogy a vagyonom több mint a duplájára emelkedik majd a Saint-Méran házaspár vagyona révén, amely valamikor reám száll, azt kell hinnem, ezt a vagyont irigyli tőlem. Ó, istenem, ha neki adhatnám a vagyon felét, és ezzel ismét apám szeretett leánya lehetnék az apai házban, még ebben a pillanatban megtenném.

- Szegény Valentine!

- Úgy érzem magam csakugyan, mintha leláncoltak volna, de ugyanakkor olyan gyöngé is vagyok, hogy szinte támasznak tekintem azokat a kötelékeket, és félek széttépni őket. Egyébként sem olyan ember az apám, akinek a parancsait büntetlenül lehet megszegni. Hatalmas ő hozzám képest, az volna önhöz képest is, sőt, magával a királlyal szemben is az lenne, mert hiszen őt szeplőtlen múltja és csaknem megingathatatlan állása védi. Ó, Maximilien! Esküszöm, csak azért harcolok, mert attól félek, nemcsak magamat töröm össze ebben a küzdelemben, hanem önt is.

- De utóvégre is - folytatta Maximilien -, miért esik ennyire kétségbe, Valentine, és miért látja ilyen sötétnek a jövőt?

- Azért, barátom, mert a múlt alapján ítélem meg.

- De hát, ha arisztokrata szemmel nézve személyem nem jelent is valami fényes házasságot, többféle szempontból mégiscsak ahhoz a társasághoz tartozom, amelyben ön is él. Elmúlt már az a világ, amikor két Franciaország volt e hazában. A Monarchia legelőkelőbb családjai keveredtek a Császárság családjaival: a lándzsa arisztokráciája összeházasodott az ágyú nemességével. Én ehhez az utóbbihoz tartozom, szép jövő vár reám a hadseregben, nem valami nagy, de függetlenséget biztosító

vagyonom van. Édesapám emlékét úgy őrzik a mi szűkebb hazánkban, mint egyikét a legbecsülete-
sebb kereskedőkének. Azért mondtam azt, hogy a mi szűkebb hazánkban, Valentine, mert ön is
csaknem marseille-i.

- Ne is említse nekem Marseille-t, Maximilien, mert édesanyám jut eszembe róla, az az angyal, akit
mindenki sajnált, aki rövid földi életében gondot viselt leányára, és gondot visel ma is örök
mennyországi otthonában, vagy legalább remélem ezt. Ó, ha szegény anyám élne, nem volna mitől
félnem. Megmondanám neki, hogy önt szeretem, és ő megvédene bennünket.

- Fájdalom, Valentine - jegyezte meg Maximilien -, ha ő élne, akkor én bizonyára nem is ismerném
önt, mert hiszen éppen most mondta, hogy ha ő élne, ön boldog volna, márpedig a boldog Valentine
bizonyára megvetéssel nézne le reám, nagysága magasságából.

- Ó, barátom! - kiáltott fel Valentine. - Lám, most ön az igazságtalan... De mondja csak...

- Mit mondjak? - kérdezte Maximilien, látva, hogy Valentine habozik.

- Mondja csak - folytatta a fiatal lány -, volt valaha Marseille-ben valami egyenetlenség az ön
édesapja és az én apám között?

- Nem tudok róla, hogy lett volna - válaszolta Maximilien -, hacsak az nem, hogy az ön édesapja a
Bourbonoknak volt igen buzgó híve, az enyém pedig szívvel-lélekkel a császár mellé állt. Amint
tudom, mindössze ennyi választotta el őket egymástól. De miért kérdezte ezt, Valentine?

- Mindjárt megmondom - felelte a fiatal lány -, mert önnek mindent kell tudnia. Hallgasson csak ide.
Aznap volt, amikor az újságban közölték, hogy önt a Becsületrend tisztjévé nevezték ki. Mindannyian
nagyapámnál, Noirtier úrnál voltunk, sőt, még ott volt Danglars úr is, tudja, az a bankár, akinek a
lovai tegnapelőtt mostohaanyámnak és öcsémnek csaknem a halálát okozták. Hangosan olvastam fel
nagyapámnak az újságot, miközben ezek az urak Danglars kisasszony házasságáról beszéltek. Amikor
ahhoz a részhez értem, amely önre vonatkozott, és amelyet én már előzőleg olvastam, mert hiszen ön
előtte való reggel már közölte velem a jó hírt, amikor, mint mondtam, odaértem az önt érintő
szakaszhoz, nagyon boldog voltam... de ugyanakkor féltem is attól, hogy hangosan ki kell mondanom
az ön nevét, és bízást ki is hagytam volna, ha nem tartok attól, hogy rosszul értelmezik hallgatáso-
mat. Így hát összeszedtem minden bátorságomat és felolvastam.

- Drága Valentine!

- Alig hangzott el azonban az ön neve, apám hátrafordult. Annyira bizonyosra vettem (látja, milyen
csacsi vagyok!), hogy mindenkire villámcsapásként hat majd ez a név, hogy úgy láttam, mintha apám
összerezzenne, sőt még (de ezt már bizonyosra veszem, hogy képzelődés volt) Danglars úr is. „Morrel
- mondta apám -, várjon csak! (Összevonta a szemöldökét.) Vajon valamelyik marseille-i Morrel
volna ez, azoknak a dühös bonapartistáknak egyike, akik annyi bajt okoztak nekünk 1815-ben?” „Az
bizony - válaszolta Danglars úr. - Sőt, azt hiszem, az öreg hajótulajdonos fia.”

- Igazán? - kérdezte Maximilien. - És mondja csak, Valentine~ mit felelt az édesapja?

- Valami szörnyűt mondott, amit nem is merek elismételni.

- De csak mondja - biztatta Maximilien mosolyogva.

- „Az ő császáruk - folytatta apám a szemöldökét összehúzáva - értette a módját, hová tegye fanatikus
híveit. Ő maga is ágyútölteléknek nevezte őket, és ez volt az egyetlen név, amit érdemeltek. Örömmel
látom, hogy az új kormányzat visszaállítja ezt az üdvös elvet. És ha csak ezért védenék Algériát,
gratulálnék a kormánynak, noha kissé sokba kerül ez a hadjárat.”

- Hát ez valóban eléggé embertelen politika - jegyezte meg Maximilien. - De sose piruljon, drága
barátnóm, azért, amit Villefort úr mondott. Az én jó apám ebben a tekintetben egy cseppet sem maradt
az öné mögött. Ezt szokta hangoztatni: „Vajon a császár, aki annyi szép tettet vitt végbe, miért nem
állít össze egy ezredet bírásokból és ügyvédekkel, és miért nem küldi őket a tűzvonalba?” Láthatja,
drága barátnóm, mind a festői kifejezésekben, mind a gondolatok szelídségében mennyire hasonlítá-
nak egymáshoz a pártok. De mi volt a véleménye Danglars úrnak a királyi ügyész szavairól?

- Szokott alattomos nevetésével nevetett, amelyet mindig oly kegyetlennek találok. Egy perc múlva felálltak és távoztak. Csak akkor láttam, hogy drága jó nagyapám milyen izgatott lett. Meg kell mondanom, Maximilien, hogy én vagyok talán az egyetlen, aki kitalálja, mi okozza ennek a szegény, szelütött embernek az izgalmát. Sejtettem egyébként, hogy az előtte lefolyt beszélgetés hathatott rá így (mert egyáltalában nem veszik tekintetbe őt, szegény nagyapát!), hiszen rágalmazták a császáriját, akinek ő állítólag olyan fanatikus híve volt.

- Ez így is volt - jegyezte meg Maximilien -, a Császárságban ismert név, szenátor volt az ön nagyapja, és mint ön is tudja, vagy nem tudja, Valentine, a Restauráció alatt csaknem minden bonapartista összeesküvésben részt vett.

- Igen, olykor hallok suttogni ezekről a dolgokról, amelyeket elég különösekknek találok. A nagyapa bonapartista, az apa királypárti. De elvégre mit lehet tenni?... Én tehát visszatértem hozzá.

Tekintetével az újságra mutatott.

- Mi tetszik, nagyapa? - kérdeztem. - Meg van elégedve?

Igent intett a fejével.

- Azzal, amit apám mondott az imént? - kérdeztem.

Most nemet intett.

- Azzal, amit Danglars úr mondott?

Ismét nemet intett.

- Akkor azzal, hogy Morrel urat - nem mertem azt mondani, hogy Maximilien - kinevezték a Becsületrend tisztjévé?

Igent intett.

- Hitte volna ezt, Maximilien? Örült neki, hogy önt a Becsületrend tisztjévé nevezték ki, holott nagyapa nem is ismeri önt. Talán egy kis hóbort ez az ő részéről, mert azt mondják, már egészen gyermekes lett. De én nagyon szeretem ezért az igenért.

- Furcsa dolog - tűnődött Maximilien. - Édesapja tehát gyűlölné, míg nagyapja ellenkezőleg... Különös dolog ez a pártálláson alapuló szeretet és gyűlölet!

- Csitt! - kiáltott fel hirtelen Valentine. - Bújjon el, meneküljön, jön valaki!

Maximilien felkapott egy ásót, és nekifogott nagy buzgalommal a lucerna irtásának.

- Kisasszony! Kisasszony! - kiáltotta egy hang a fák mögül. - Villefort-né asszony keresi mindenfelé, és hívhatja önt. Látogató érkezett a szalonba.

- Látogató! - ismételte Valentine izgatottan. - Ugyan ki az a látogató?

- Valami nagyúr, egy herceg, ahogy mondják. Monte Cristo grófja.

- Megyek már - felelte Valentine jó hangosan.

A gróf nevének hallatára megremegett a kerítés túlsó oldalán valaki, aki egyébként minden találkozáskor ezt a *megyek már*-t hallotta utoljára szerelme ajkáról.

- Ejha! - tűnődött Maximilien, és elgondolkozva támaszkodott ásójára. - Vajon Monte Cristo grófja honnan ismeri Villefort urat?

Méregkeverés

Az imént valóban Monte Cristo grófja érkezett Villefort-néhoz, hogy viszonzza a királyi ügyész látogatását. A gróf neve hallatára, mint ahogy ez érthető is, lázba jött az egész ház.

Villefort-né éppen a szalonban tartózkodott, amikor a gróft bejelentették. Azonnal behívatta fiát, hogy a gyermek ismét hálás köszönetet mondjon a grófnak. Édouard, aki két nap óta egyébről se hallott, csak erről a nagy személyiségről, lóhalálában futott oda, de nem azért, hogy szót fogadjon anyjának, vagy a grófnak köszönetet mondjon, hanem pusztán kíváncsiságból, és azért, hogy jól körülnézzen, és majd egypár csúfondáros megjegyzést tehessen, amelyek hallatára anyja ezt szokta mondani: „Ó, micsoda rosszsont! De nem tudok rá haragudni, annyi esze van!”

Az első szokásos udvariaskodások után a gróf Villefort úr iránt érdeklődött.

- Férjem a kancellár úrnál ebédel - válaszolt a fiatalasszony. - Az imént távozott, és bizonyosra veszem, nagyon fogja sajnálni, hogy elmulasztotta az ön látogatását.

A gróf érkeztekor már két másik vendég is volt a szalonban. Ezek majd felfalták szemükkel Monte Cristót, de azután az udvariasságnak és kíváncsiságuknak eleget téve, kellő időben elköszöntek.

- Igaz is, hol van nővéred, Valentine? - kérdezte Villefort-né Édouard-tól. - Hívják be, hadd mutassam be a gróf úrnak.

- Leánya is van, asszonyom? - kérdezte a gróf. - De hiszen az még bizonyára gyermek.

- Villefort úr leánya - felelte a fiatalasszony. - Első házasságából származó nagy és szép lány.

- De mélabús - szakította félbe a kis Édouard, és a kalapja mellé díszül kitépett egy tollat egy pompás amerikai papagáj farkából, mire a szegény madár aranyos állványán rikácsolni kezdett fájdalmában.

Villefort-né csak ennyit mondott:

- Csend legyen, Édouard! Ennek a kis szeleverdinek csaknem igaza van, és csak azt ismétli meg, amit én több ízben fájó szívvel megjegyeztem már. Mert Villefort kisasszony mindannak ellenére, hogy sokat szórakoztatjuk, szomorú és hallgatag természetű, ami bizony szépsége rovására megy. De nézz csak utána, Édouard, miért nem jön?

- Mert nem ott keresik, ahol van.

- Hát hol keresik?

- Noirtier nagypapánál.

- És úgy hiszed, hogy nincs ott?

- Nem, nem, nem, nem, nem ott van - válaszolta Édouard danolászva.

- Hát hol van? Mondd meg, ha tudod.

- A nagy gesztenyefa alatt van - folytatta a gonosz fiú, és anyja minden tiltása ellenére legyeket fogott a papagájnak, amely mohó örömmel fogadta a csemegét.

Villefort-né éppen a csengő után nyúlt, hogy a szobalánnyal közölje, hol találhatja meg Valentine-t, amikor a fiatal lány belépett. Valóban szomorúnak látszott, sőt, aki figyelmesen megnézte, könnyek nyomait is felfedezhette a szemében.

Valentine, akit az elbeszélés gyors sodrában már bemutattunk ugyan olvasóinknak, de közelebbről még nem ismertettük meg, magas, karcsú, tizenkilenc éves leány volt. Haja világos gesztenyebarna, szeme sötétkék, járása bágyadt, olyan finoman előkelő, amilyen édesanyjáé volt. Hófehér, keskeny

keze, gyöngyházfényű nyaka, futó pirosságtól élénkülő arca az első pillantásra azokhoz a szép angol nőkhöz tette hasonlónvá, akiket elég költői módon önmagukban gyönyörködő hattyúkhöz hasonlítanak.

Amikor Valentine belépett, és mostohaanyja mellett megpillantotta az idegent, akiről már olyan sokat hallott, a lányoknál egyébként szokásos kényeskedések nélkül, szemét le sem sűtve, olyan bájjal üdvözölte a grófot, hogy annak érdeklődését még jobban felkeltette.

Monte Cristo felállt.

- Villefort kisasszony, mostoha lányom - mutatta be Villefort-né Monte Cristónak a leányt, miközben a pamlag fölé hajolt, és kezével Valentine-re mutatott.

- És Monte Cristo gróf úr, Kína királya, Kokinkína császára - jegyezte meg a vásott lurkó, alamuszi pillantást vetve nővére.

Villefort-né most már elsápadt, és majdnem megneheztelt erre az Édouard névre hallgató házicsapásra.

A gróf azonban, éppen ellenkezőleg, mosolygott és kedvtelve nézte a gyermeket, amitől az anya öröme és elragadtatása a tetőfokra hágott.

- Asszonyom - folytatta a gróf a beszélgetést, és hol Villefort-néra, hol Valentine-re nézett -, nem volt szerencsém már valahol látni önöket? Már az imént gondoltam erre. És mikor a kisasszony belépett, látása újabb fényt vetett egy már elmosódott emlékemre. Bocsásson meg ezért a szóért.

- Nem valószínű, uram. Villefort kisasszony nemigen szereti a társaságot, és ritkán járunk el hazulról - jegyezte meg a fiatalasszony.

- Nem is társaságban láttam én a kisasszonyt, sem önt, asszonyom, sem pedig ezt a kedves kis lurkót. A párizsi társaságot egyébként egyáltalában nem ismerem, mert, mint volt szerencsém mondani, csak néhány napja vagyok Párizsban. Nem, de ha megengedi, hogy kissé gondolkodjam... várjon csak...

A gróf végighúzta kezét a homlokán, mintha emlékeit akarná összeszedni.

- Nem, ez valahol odakint volt... valahol... nem tudom... de úgy rémlik, hogy ez az emlék nem választható el egy szép napsütéstől és valami vallásos ünnepségtől... A kisasszony kezében virág volt, a gyermek egy kertben valami szép páva után futkosott, ön pedig, asszonyom, egy lugas lombjai alatt ült... Segítsen hát, asszonyom! Amiket mondtam, nem idéz fel önben semmi emléket?

- Nem, igazán nem - válaszolt Villefort-né -, márpedig úgy vélem, gróf úr, hogy ha bárhol is találkoztunk volna, az nem mosódott volna el az emlékezetemben.

- Meglehet, hogy a gróf úr Olaszországban látott bennünket - jegyezte meg félénken Valentine.

- Csakugyan Olaszországban... az lehetséges - mondta Monte Cristo. - Utazott Olaszországban, kisasszony?

- Két évvel ezelőtt jártunk ott mostohaanyámmal. Az orvosok féltették a tüdőmet, és Nápoly levegőjét ajánlották. Bolognán, Perugián és Rómán keresztül utaztunk.

- Jó úton járunk, kisasszony - kiáltott fel Monte Cristo, mintha ez az egyszerű felsorolás emlékezetébe idézte volna a letűnt emlékeket. - Perugiában, Úrnapján, a Posta fogadó kertjében, ahol a véletlen hozott össze bennünket, önt, asszonyom, a fiát, a kisasszonyt meg engem. Már emlékszem, hogy ott volt szerencsém látni önöket.

- Igen jól emlékszem Perugiára, uram, és a Posta fogadóra, sőt az ünnepre is, amelyet említett - mondta Villefort-né. - De hiába erőltetem meg szégyenletesen gyenge emlékezetemet, nem tudok visszaemlékezni, hogy szerencsém lett volna önt ott látni.

- Különös, én magam sem emlékszem rá - jelentette ki Valentine, és szép szemét Monte Cristóra emelte.

- Ó, én bizony emlékszem! - jegyezte meg Édouard.

- Majd segíték, asszonyom - kezdte ismét a gróf. - A nap égetően sütött. Önök lovakra vártak, de azok az ünnepek miatt nem érkeztek meg. A kisasszony bement a kert mélyére, kedves fia pedig egy madár után futva tűnt el.

- Meg is fogtam, mama, hiszen tudod - mondta Édouard. - Ki is húztam a farkából három tollat.

- Ön, asszonyom, a szőlőlugasban maradt. Nem emlékszik rá, hogy egy kőpadon ült, és mialatt, ahogy már mondtam, kedves fia és Villefort kisasszony távol voltak, ön elég hosszasan elbeszélgetett valakivel?

- Igen, igen, csakugyan így volt - válaszolt a fiatalasszony elpirulva -, emlékszem... valami hosszú gyapjúköpenybe burkolózott férfival... talán egy orvossal beszélgettem.

- Így van, asszonyom. Hát az a férfi én voltam. Már akkor két hete laktam abban a szállóban, kigyógyítottam váltólázból a komornyikomat, sárgaságából pedig a fogadóst, és ilyen módon valami kiváló orvosnak hittek. Elég hosszán beszélgettünk, asszonyom, igen különböző dolgokról, Peruginóról, Raffaelről, különféle szokásokról, viseletekről, arról a hírneves *aqua-tofaná*-ról,⁷ amelynek titkát, mint önnek is mondták, asszonyom, ha jól emlékszem, Perugiában még ma is őrzik.

- Igen, igen - mondta élénken Villefort-né, némi nyugtalansággal -, most már tudom!

- Részletesen már nem emlékszem rá, miket mondott róla, asszonyom - folytatta a gróf tökéletes nyugalommal -, de arra igenis jól vissza tudok emlékezni, hogy ön is osztozott a rólam elterjedt balvéleményben, és Villefort kisasszony egészségi állapotára nézve kért tőlem tanácsot.

- De hiszen ön a valóságban orvos volt, uram - mondta Villefort-né -, ha egyszer betegeket gyógyított meg.

- Molière vagy Beaumarchais azt felelnék önnek, asszonyom, hogy éppen azért, mert nem vagyok orvos, a betegek meggyógyultak, noha nem én gyógyítottam meg őket. Én csak annyit mondok, hogy eléggé alaposan tanulmányoztam a kémiát és a természettudományokat, de nem hivatásszerűen... Tetszik érteni?

Ebben a pillanatban hatot ütött az óra.

- Hat óra - jegyezte meg Villefort-né, szemmel láthatóan izgatottan. - Volna szíves megnézni, Valentine, hogy nagyapja felkészült-e a vacsorához?

Valentine felállt, és elkészönt a gróftól, azután szó nélkül kiment a szobából.

- Istenem! Csak nem miattam küldte most ki Villefort kisasszonyt, asszonyom? - kérdezte a gróf, mikor Valentine eltávozott.

- Szó sincs róla - felelte élénken a fiatalasszony. - De ebben az időpontban szoktuk Noirtier urat leültetni szomorú vacsorájához, amellyel eltengeti szomorú életét. Tudja, uram, milyen siralmas állapotban van a férjem édesapja?

- Tudom, asszonyom, Villefort úr elmondta... Azt hiszem, benulásról van szó.

- Sajnos, arról. A szegény öreg képtelen a legcsekélyebb mozdulatra is. Ebbe az emberi gépezetbe már csak hálni jár a lélek, az is halvány és reszketeg, mint a kihunyó készülőlámpafény. De bocsásson meg, uram, hogy házi bajainkkal untatom, ott szakítottam önt félbe, amikor éppen arról beszélt, hogy ügyes kémikus.

- Ó, ezt nem mondtam, asszonyom - felelte a gróf mosolyogva.

- Ellenkezőleg, azért tanulmányoztam a kémiát, mert elhatároztam, hogy miután úgyis főleg Keleten akarok élni, követni fogom Mithridatész király⁸ példáját.

---

⁷ Szintelen, szagtalan, íztelen, vizszerű méregital; arzént, ólmot és antimont tartalmaz.

⁸ Pontusz királya, a rómaiak esküdt ellensége, igen mélyrehatóan tanulmányozta a mérges növényeket.

- *Mithridates rex Ponticus* - vágott közbe a szeleverdi gyerek, és egy pompás albumból képeket vagdalt ki. - Az volt az, aki minden reggelire megivott egy csésze mérgezett tejszínt.

- Édouard! Komisz kölyök! - kiáltott Villefort-né, és kikapta fia kezéből a megcsonkított könyvet. - Kibirhatatlan vagy, egészen kétségbeejtesz. Menj innen, eredj Valentine nénéd után a jó Noirtier nagypapához.

- Az albumot... - mondta Édouard.

- Minek az neked?

- Az albumot akarom.

- Miért vagdaltad ki belőle a képeket?

- Mert nekem úgy tetszett.

- Takarodj innen! Eredj!

- Nem megyek én, ha nem kapom meg az albumot - jelentette ki a fiú, és belevetette magát egy nagy karosszékre. Rendes szokásához híven most sem engedelmeskedett.

- Itt van hát, és hagyj békén bennünket - mondta Villefort-né.

Odaadta az albumot Édouard-nak. A gyerek, anyja kíséretében, kifelé indult.

A gróf szemmel követte Villefort-nét.

„Vajon becsukja-e az ajtót mögötte?” - tűnődött.

Villefort-né a legnagyobb gondossággal tette be az ajtót a gyerek mögött.

A gróf úgy tett, mintha nem vette volna észre.

A fiatalasszony még egyszer körülnézett, azután visszaült a pamlagra.

- Engedje megjegyeznem, asszonyom - mondta a gróf azzal a jóindulattal, amelyet ismerünk nála -, ön túlságosan szigorú ezzel a kedves kis kópéval.

- Erre szükség van, uram - válaszolt Villefort-né igazi anyai önérzettel.

- Cornelius Neposból idézett Édouard úr, amikor Mithridatész királyról volt szó - mondta a gróf -, és ön olyan idézetet szakított félbe, amely azt bizonyítja, hogy a fiú nevelője nem vesztegeti vele hiába az idejét, és hogy a kedves fia, korához képest, igen sokat tud.

- Annyi bizonyos, gróf úr - felelte az anya, akinek hízelgett ez a kijelentés -, hogy nagyon tehetséges, és mindent megtanul, amit csak akar. Csupán egyetlen hibája van: nagyon is önfejű. De visszatérve a gyerek szavaira, önnek az a véleménye, gróf úr, hogy az óvatos Mithridatész valóban élt is ezzel a módszerrel, és ez meg is menthette az életét?

- Annyira hiszem ezt, asszonyom, hogy én magam is ezzel a módszerrel éltem Nápolyban, Palermóban és Szmirnában, vagyis három alkalommal, és bizony óvatosság nélkül otthagytam volna a fogamat.

- És bevált ez a módszer?

- Tökéletesen.

- Igaz is, hiszen most jut eszembe, hogy ön már beszélt ilyesmiről Perugiában is.

- Igazán? - kérdezte a gróf, remekül megjátszott meglepetéssel.

- Én bizony nem emlékszem rá.

- Azt kérdeztem akkor öntől, vajon a mérgek egyenlően hatnak-e az északi és a délvidéki emberekre, mire ön azt felelte, hogy az északiak hideg és vértelen természete nem rendelkezik azzal a fogékony-sággal, mint a déliek bővérű és tüzeesebb vérmérséklete.

- Ez igaz - jelentette ki Monte Cristo. - Láttam, amint orosz emberek a legcsekélyebb rossz hatás nélkül fogyasztottak el olyan növényi anyagokat, amelyek egy nápolyit vagy egy arabot feltétlenül megöltek volna.

- Így hát úgy véli, hogy nálunk még biztosabb lenne ez a hatás, mint Keleten, és hogy a mi ködös, esős vidékünkön a mérég fokozódó adagolását könnyebben megszokhatná valaki, mint a melegebb vidékeken?

- Természetesen. Mindenkor tekintetbe kell azonban venni, hogy csak az ellen az egyetlen mérég ellen védekezhetik valaki, amelyhez hozzászoktatta magát.

- Igen, értem. És ön például hogyan szoktatná, helyesebben hogyan szoktatta hozzá a természetét?

- Ó, ez igen egyszerű. Fel kell tenni, hogy előre tudja, milyen mérget akarnak ön ellen felhasználni... Feltéve, hogy ez a mérég... például brucin lenne...

- A brucint a vad angustur-fából nyerik, úgy tudom - jegyezte meg Villefort-né.

- Pontosan így van, asszonyom - felelte Monte Cristo -, de azt hiszem, nem sokat kell tőlem tanulnia. Fogadja elismerésemet. Nőknél ritkán látni ilyen jártasságot.

- Bevallom, igen nagy szenvedéllyel foglalkozom az okkult tudományokkal, amelyek éppúgy a képzelethez szólnak, mint a költészet, és ugyanúgy kifejezhetők számjegyekkel, mint akár egy algebrai egyenlet - mondta Villefort-né. - De nagyon kérem, folytassa. Amit mond, az a legnagyobb mértékben leköti az érdeklődésemet.

- Jól van, tegyük fel tehát, hogy az a mérég például brucin volna - folytatta Monte Cristo -, és hogy ön az első napon egy milligrammnyit venne be belőle, a második napon kettőt, a tizedik nap végén már egy centigrammnál tartana. Húsz nap múlva, napi egy milligrammos emeléssel már három centigrammot venne be, akkora adagot, amelyet ön egészen könnyedén el tud viselni, noha ez a mennyiség másvalakire nézve, aki nem szoktatta hozzá magát, már igen veszedelmes volna. Végül is, egy hónap elteltével, ha ön ugyanabból a korszóból iszik mérgezett vizet, amelyből egy másik személy is iszik, azt a mérég megölné, ön pedig túljutna rajta egy csekély rosszulléttel. Legfeljebb ebből tudná meg, hogy mérgezett volt a víz.

- Más ellenmérget nem ismer?

- Nem.

- Sokszor és újra meg újra elolvastam Mithridatész történetét - mondta Villefort-né elgondolkodva -, de bizony mesének tartottam.

- Pedig az nem mese, asszonyom. A történelem, rendes szokása ellenére, ezúttal igazat beszél. De amit ön mond, asszonyom, és amit kérdez, nem valami szeszélyes kíváncsiság csupán, mert hiszen két évvel ezelőtt is feltett nekem hasonló kérdéseket, és azt mondta az imént, hogy Mithridatész története már régóta foglalkoztatta önt.

- Ez igaz is, uram, fiatal koromban legszívesebben növénytanulással és ásványtanulással foglalkoztam, és később, amikor rájöttem, hogy a gyógynövények használata Keleten nemegyszer megmagyarázza a népek történetét és az egyének életét, mint ahogy a virágok feltárják minden szerelmes gondolatukat, nagyon sajnáltam, hogy nem férfinak születtem, mert így egy új Flamel, Fontana vagy Cabanis lehetnék.

- Annál is inkább, asszonyom - folytatta Monte Cristo -, mert a keletiek nem szorítkoznak arra, hogy Mithridatész módján a mérgekből csak vértet készítsenek maguknak, hanem tört is alkotnak belőlük. A tudomány az ő kezükben nemcsak védekező fegyver, hanem igen gyakran támadó is. Az egyiket testi szenvedéseik ellen használják, a másik ellenségeik ellen való. Az ópiummal, a belladonnával, a vad angusturral, a bürökkel vagy a babérmeggyel elaltatják mindazokat, akiket el akarnak tenni láb alól. Azok között az egyiptomi, török vagy görög nők között, akiket itt javasasszonynak neveznének, egyetlenegy sincs, aki kémiai tudásával el ne képesztene egy orvost, és lélektan tekintetében kétségbe ne ejtene egy gyóntatót.

- Igazán? - kérdezte Villefort-né, és szeme e beszélgetés alatt különös lánggal csillogott.

- Hát, istenem, bizony így van ez, asszonyom - folytatta Monte Cristo. - A Kelet titkos drámáinak szövevénye így bonyolódik és így bomlik ki, a szerelmi bájitaltól a halált okozó növényig, a mennyei gyönyörűséget hozó keveréktől egészen a pokolhoz lealjasító itelig. Annyi mindenféle árnyalat van, ahány szeszély és furcsaság az ember fizikai és erkölcsi természetében megbújik. Sőt többet mondok, e kémikusok művészete csodálatosan tudja alkalmazni orvosságait és mérgeit a szerelmi vagy bosszúvágyak sokfélesége szerint.

- De uram - vetette ellen a fiatalasszony -, ezek a keleti társadalmak, amelyekben ön életének egy részét töltötte, olyan fantasztikusak, mint a szép országaikból származó mesék. Ott tehát büntetlenül el lehet tenni valakit láb alól? Csakugyan valóság hát az a Bagdad és Bassora, amelyről Galland⁹ beszél? A szultánok és nagyvezírek, akik ezeket a társadalmakat kormányozzák, és akik ugyanazt végzik, mint Franciaországban a kormányok, valóban afféle Harun-al-Rasidok és Dzsafárok, akik nemcsak megbocsátanak a méregkeverőknek, hanem még miniszterelnökké is teszik, ha büntette lángészre vall, és ebben az esetben aranybetűkkel íratják meg történetét, hogy az unalom óráiban szórakozzanak vele?

- Dehogy, asszonyom, ilyen fantasztikus világ már Keleten sincs. Ott is vannak, noha más néven nevezett és más ruhába bújtatott rendőrbiztosok, vizsgálóbírák, királyi ügyészek és szakértők. Ott is felakasztják, ott is lefejezik és karóba húzzák a bűnösöket annak rendje és módja szerint... Csakhogy ezek a bűnösök ügyes csalók módjára tévútra vezetik az emberi igazságszolgáltatást, és ügyes fondorlatokkal biztosítják vállalkozásuk sikerét. Nálunk, ha egy ostoba fajankót megszáll a gyűlölet vagy a kapzsiság ördöge, ha tönkre akarja tenni valami ellenségét, vagy láb alól akarja eltenni nagyszülőjét, elmegy a fűszereshez, hamis nevet mond be, ami jobban elárulja, mint az igazi neve, és azzal az ürüggyel, hogy a patkányok nem hagyják aludni, öt-hat gramm arzént vásárol. Ha nagyon ügyes, öt vagy hat szatócshoz is bemegy, amitől ötszörte vagy hatszorta könnyebben ismerik fel. Majd, amikor már kezében a különleges szer, akkora adag arzént ad be ellenségének vagy nagyapjának, amelytől akár egy mammut vagy masztodon is felfordulna. Az áldozat viszont ész nélkül üvöltöni kezd, mire az egész környék összeszalad kétségbeesésében. Lóhalálában megérkezik egy csapat rendőr és csendőr is. Orvosért küldenek, aki felboncolja a halottat, és a gyomrában és beleiben kanálszámra talál arzént. Másnap száz újság tárgyalja az esetet az áldozat és a gyilkos nevével. Még akkor este jelentkezik a szatócs vagy jelentkeznek a szatócsok, és azt mondja, vagy azt mondják „Én adtam el ennek az úrnak az arzént.” És inkább húszat is felismernek egy helyett, csak hogy a valódit el ne szalasszák. Az ostoba bűnöst lefűlelik, bebörtönzik, kivallatják, szembesítik, rábizonyítanak mindent, elítélik, lefejezik. Vagy ha netán valami magasabb rangú hölgy volna, életfogytiglan tartó börtönre ítélik. Így értik a kémiát az ön északi emberei, asszonyom, Desrués mindenesetre jobban értette a dolgát, el kell ismernem.

- Mit csináljunk? - nevetett a fiatalasszony. - Azt tesszük, amit lehet, uram. Nem mindenki van a Mediciek vagy a Borgiák titkainak birtokában.

- Most pedig akarja, hogy megmondjam, mi okozza mindezt a sok ostobaságot? - kérdezte a gróf vállat vonva. - Az, hogy az önök színházaiban, legalábbis ahogy a darabok olvasása után megítélhetem, mindig olyan embereket lehet látni, akik vagy egy fiola tartalmát isszák ki, vagy pedig egy gyűrű foglalatába harapnak, és máris szörnyethalnak. Öt percre rá legördül a függöny, a nézők elszélednek. Senki sem tudja, mi lesz a gyilkosság következménye, Nem lát senki rendőrbiztost szolgálati övvel, sem káplárt a maga négy emberével, és mindez feljogosítja a szegény együgyűeket, hogy azt higgyék, ilyen egyszerűen folyik le a dolog. De menjen ki csak Franciaországból akár Aleppóba, akár Kairóba, vagy akár csak Nápolyba vagy Rómába, ott majd nyílegyenes tartású, pirospozsgás arcú embereket lát az utcán, akikre a sánta ördög azt mondaná, ha megérintené bűvös köpenyével: „Ez az úr három hét óta meg van mérgezve, és egy hónap múlva meg is hal.”

---

⁹ Az *ezeregyéjszaka meséi*-nek első, igen nagy hírű francia fordítója.

- De hiszen akkor hát ismét megtalálták annak a híres aquatofanának a titkát, amelyről Perugiában azt mondták nekem, hogy elveszett - jelentette ki Villefort-né.

- Édes istenem! Hát elveszhet valami az emberek között, asszonyom? A művészetek helyüket változtatva bejárják a világot. Új elnevezést kap minden, ennyi az egész, és ez megtéveszti az egyszerű embereket. Az eredmény azonban mindig ugyanaz. A mérég különösképpen mindig egy bizonyos szervünket támadja meg, egyik a gyomrot, másik az agyat, megint másik a beleket. Van mérég, amely köhögésre ingerel, ez a köhögés tüdőgyulladásra vezet, vagy más olyan betegségre, amely a tudomány könyvében már szerepel. Ez a betegség azonban azért még halálos is lehet. De ha még nem volna is az, azzá lesz a gyakorlatlan orvosok, az általában gyenge kémikusok kezelése következtében. Ezek mindent a betegségre fognak magyarázni, vagy ellenkezőleg, ahogy éppen tetszik. És már meg is ölteek egy embert egész szakszerűen, minden szabály megtartásával, ami ellen az igazságszolgáltatás egy szó kivetnivalót sem találhat, mint ahogy egy szörnyűséges kémikus barátom, a kitűnő Adelmonte de Taormine abbé mondta Szicíliában. Az abbé igen alaposan tanulmányozta az ilyen nemzeti sajátosságú jelenségeket.

- Ijesztő ez, de egyúttal csodálatos is - jegyezte meg a fiatalasszony, és olyan élesen figyelt, hogy meg sem moccan. - Bevallom, azt hittem, hogy mindezeket a módszereket a középkorban találták ki.

- Igen, ez kétségtelen, de napjainkban tökéletesítették őket. Mert mire valók is volnának az olyan tényezők, mint az idő, az állami támogatások, a medáliák, az érdemkeresztek, a Montyon-díjak, ha nem arra, hogy a társadalmat a legnagyobb tökéletesség útjára vezessük? És az ember csak akkor lesz tökéletes, ha majd teremteni és rombolni is tud, mint az Isten. Rombolni egyébként máris tud, és ez már a tökéletesség útjának egyik fele.

- Ilyen módon - folytatta Villefort-né, makacsul visszatérve témájához - a Borgiák, a Mediciek, a Renék és Ruggierik mérgei, majd később valószínűleg Trenck báró mérge is, amelyekre a modern drámákban és regényekben unos-untalan visszatérnek...

- Mindez csak művészi fortély volt, asszonyom, semmi más - válaszolta a gróf. - Azt hiszi talán, hogy az igazi tudós egyszerűen a kiszemelt egyént veszi célba? Dehogy. A tudomány kedveli a kitérőket, az erőmutatványokat, a fantáziát, ha így fejezhetem ki magamat. Így például az a kitűnő Adelmonte abbé, akit az imént említettem, egészen csodálatos kísérleteket végzett ebben az irányban.

- Igazán?

- Bizony így van. Csak egyet idézek belőlük. Volt egy gyönyörű kertje, telve veteménnyel, virággal és gyümölcscsel. A vetemények közül kiválasztotta a legbizalomgerjesztőbbet, egy káposztafejet például. Ezt a káposztát három napon keresztül arzénoldattal öntözte. A harmadik napon a káposzta beteg lett, sárgulni kezdett, itt volt az ideje, hogy levágják a tövéről. Mindenki szemében érett káposztafej volt, és megőrizte bizalomgerjesztő külsejét. Adelmonte abbé volt az egyetlen, aki tudta, hogy a káposzta meg van mérgezve. Magával vitte a káposztát, majd elővett egy nyulat, hiszen nagy nyúltenyésztete is volt, macskái és tengerimalacai is voltak, amely tenyésztetei cseppet sem álltak mögötte veteményes-, virágos és gyümölcskertjeinek. Adelmonte abbé fogott hát egy nyulat, megégetett vele egy káposztalevelet, mire a nyúl felfordult. Van-e valahol vizsgálóbíró, aki ezen valami kivetnivalót talál, és volt-e valaha királyi ügyész, aki vádat emelt volna Magendie vagy Flourens urak ellen, amiért nyulakat, tengerimalacokat vagy macskákat ölte meg? Soha. A nyúl felfordult hát, és az igazságszolgáltatás nem nyugtalankodott miatta. A felfordult nyulat Adelmonte abbé megnyúzatta a szakácsnőjével, a nyúl beleit pedig egy szemétdombra dobta. Ezen a szemétdombon kapirgált egy tyúk, felcsipegette a nyúl belét, most ő betegszik meg, és másnap vége. Abban a pillanatban, amikor görcsökből fetrengve haldoklik, egy keselyű kering éppen arra (Adelmonte hazájában igen sok a keselyű), ez lecsap a hullára, felviszi egy szikla tetejére, és ott elkölti. Három napra rá a szegény keselyű, amely már a lakoma óta egyre gyengült, egyszer csak a felhők magasságában szédelegni kezd, néhányszor megfordul a levegőben, és belezuhan egyenesen az ön halastavába. A csuka, az angolna meg a muréna mohó állatok, mint ön is tudja, s így felemészti a keselyút. No, mármint tegyük fel, hogy másnap az ön asztalára tálalják fel azt az angolnát, azt a csukát vagy azt a murénát, amelyekbe negyedik fordulással jutott a mérég. Az ön vendége már ötödik fokon kapja a mérgezést, és nyolc-tíz nap múlva

bélgörcsök, szívszorulások, gyomorfekély következtében meghal. Felboncolják, és az orvosok megállapítják: „A halál oka májdaganat vagy tifuszos láz.”

- Igen ám, de mindezeket a körülményeket - jegyezte meg Villefort-né -, amelyeket ön láncszemek módjára egybefűzött, hatásukban a legkisebb véletlen is meggátolhatja. Hátha a keselyű nem éppen akkor repül arra, vagy a halastótól száz lépésnyire zuhan le?

- No, hát ebben áll éppen a művészet. Ha valaki Keleten nagy kémikus akar lenni, értenie kell ahhoz, hogy irányítsa a véletlent. Erre azután rá is jön.

Villefort-né ámuldozva hallgatta.

- Csakhogy - mondta - az arzént nem lehet eltüntetni. Bármilyen módon jut is a szervezetbe, az emberi testben megtalálható, ha a mennyiség halálos volt.

- Úgy van! - kiáltott fel Monte Cristo. - Úgy van! Éppen ezt mondtam én a derék Adelmonténak. Az abbe mosolygott, és egy szicíliai közmondással felelt, ami, azt hiszem, a franciáknál is közismert: „Fiam, a világot sem egy nap alatt teremtették, hanem egy hét kellett hozzá. Jöjjön vissza vasárnap.” Következő vasárnap ismét elmentem hozzá. A káposztáját most már arzén helyett sztrichnin tartalmú sóoldattal, *strychnos colubriná*-val öntözte, mint ahogy ezt a tudósok nevezik. Ezúttal a káposztán semmiféle elváltozás nem esett, a nyúl sem idegenkedett tőle. Öt perc múlva a nyúl felfordult. A tyúk megette a nyulat, és másnap a tyúknak is vége volt. Most mi vettük át a keselyű szerepét, elvittük a tyúkot és kibontottuk. Ezúttal minden sajátos jelenség eltűnt, és csak az általános jelenségek maradtak meg. Egyetlen szervben sem mutatkozott semmiféle különös elváltozás. Mindössze az idegrendszer megbetegedése és agyvértelülés nyoma látszott, semmi más. A tyúkot nem érte mérgezés, gutaütés ölte meg. Ez ritka eset a tyúkoknál, tudom, de az embereknél annál gyakoribb.

Villefort-né egyre jobban elmélázott.

- Igazán szerencse - mondta -, hogy efféle anyagot csak a vegyészek tudnak előállítani, mert különben az emberiség egyik fele megmérgezné a másik felét.

- Vegyészek vagy olyan emberek, akik kémiával foglalkoznak - válaszolta Monte Cristo hanyagul.

- Meg azután - folytatta Villefort-né, és szinte erőszakkal tépte ki magát gondolatai közül -, bármilyen tudományosan készítik is elő, a bűn csak bűn marad. És ha az emberi igazságszolgáltatást ki is kerüli, Isten szeme elől nem bújhat el. A keleti emberek sokkal fortélyosabbak lelkiismeret dolgában, mint mi vagyunk, és a poklot bölcsen kihagyták, ez a különbség.

- Asszonyom, ez a kétség természetesen csak az önéhez hasonló tiszta lélekben születhetett meg, de a bölcselkedés hamarosan gyökerestül kiirtja onnan. Az emberi gondolat rossz oldalát talán mindig Jean-Jacques Rousseau közismert paradoxonja fogja legjobban összefoglalni: „A mandarint ötezer mérföldnyiről megölni az ujjunk hegyével.” Az emberi élet ilyesmikből áll, és az értelem kimerül a róluk való álmodozásban. Igen kevés olyan embert talál, aki vadul felebarátja szívébe szúrja a kést, vagy hogy eltüntesse a föld színéről, olyan adag arzént csempész belé, amelyről az imént beszéltünk. Ez valóban túlzás vagy ostobaság. Hogy valaki odáig jusson, a vérének jóval harminchat fok fölé kell hevülnie, az érlökésének kilencvenre kell ugornia, és a lelkének is ki kell áradnia megszokott medréből. Ha azonban a filológiai módszerek szerint rokonértelmű, de enyhített kifejezést használ, akkor egyszerűen elhárított valakit az útjából. Ha ahelyett, hogy aljas gyilkosságot követne el, csak félretolja azt, aki útjában áll, mégpedig minden erőszak, minden durvaság nélkül, és nem okoz olyan fájdalmat, amely az áldozatot vértanúvá, a tettest pedig a szó szoros értelmében hóherrá teszi, ha nincs vér, üvöltés, végvonaglás és főleg a beteljesedés szörnyű és bajt hozó pillanata, akkor ön kibújt az emberi törvények hatalma alól, amelyek azt mondják: „Ne zavard meg a társadalmat!” Hát így cselekednek sikerrel a keletiek, ezek a komoly és egykedvű emberek, akik fontos elhatározások keresztülvitelében nem sokat törődnek az idővel.

- Még mindig fennmarad a lelkiismeret - jelentette ki Villefort-né meghatott hangon és elfojtott sóhajtással.

- Igaz - mondta Monte Cristo -, szerencsére fennmarad a lelkiismeret, és enélkül nagyon boldogtalanok volnánk. Minden kissé erélyes cselekedet után a lelkiismeret ment fel bennünket, mivel ezer kitűnő mentséget kínál fel nekünk, amelyet egyedül saját magunk bírálunk el. És ezek a mentségek, bármilyen kitűnőek is arra, hogy nyugodt álmunkat biztosítsák, a törvényszék előtt talán még arra sem volnának elegendők, hogy megmentsek az életünket. Így például III. Richárdot csodálatosan megnyugtathatta lelkiismerete, amikor IV. Eduárd két gyermekének megölése után így tűnődött magában: „Egy kegyetlen és gonosz király gyermekei örökölték apjuk bűneit, amelyeket csak én ismertem fel ifjú hajlamaikban. Ez a két gyermek gátolt abban, hogy boldoggá tegyem az angol népet, amelyet ők mindenképpen a pusztulásba vittek volna.” Így segítette meg lelkiismerete lady Macbeth-et is, aki, bármit mond is Shakespeare, nem férjének, hanem fiának akarta biztosítani a trónt. Ah! Az anyai szeretet olyan nagy erény, olyan hatalmas mozgatóerő, hogy miatta sok mindent meg lehet bocsátani. És Duncan halála után lady Macbeth ugyancsak boldogtalan lett volna a lelkiismerete nélkül.

Villefort-né mohón nyelte azokat a szörnyű életeleket és borzalmas paradoxonokat, amelyeket a gróf a maga sajátos, könnyed iróniájával adott elő.

Rövid hallgatás után megszólalt:

- Tudja-e, gróf úr, hogy ön igen félelmetesen érvel, és hogy kissé sötéten látja a világot? Vajon azért ítélt így, mert lombikokon és kémlelőcsöveken át méri az emberiséget? Mert önnek igaza volt, ön nagy vegyész, és az az élelixír, amelyet a fiának beadott, és amely olyan gyorsan megmentette az életét...

- Ó, nem kell nagyon bíznia benne, asszonyom - mondta Monte Cristo -, a csodaszer egy cseppje életre keltette a haldokló gyermeket, de már három csepp a tüdejére kergette volna a vért, és szívdobogást okozott volna. Hat csepp elfojtotta volna a lélegzetét, és sokkal súlyosabb ájulást okozott volna, mint amilyenben találtam. Tíz csepp pedig azonnal megölte volna. Láthatta, asszonyom, milyen hevesen toltam el az üvegektől, amelyekhez meggondolatlanul hozzányúlt.

- Olyan borzasztó mérég az?

- Ugyan dehogy! Először is jegyezzük meg, hogy mérég tulajdonképpen nincs is, hiszen orvosságul a legerősebb mérgeket használják, amelyek aszerint, hogy miként adagolják őket, kitűnő gyógyszerekké válhatnak.

- Mi volt hát az?

- Kiváló barátomnak, Adelmonte abbénak szakszerű keveréke volt, amelynek használatára engem is megtanított.

- Valami kiváló görcsoldószer lehet! - mondta Villefort-né.

- Kitűnő hatású, asszonyom, hiszen látta - felelte a gróf. - És elég gyakran használom, persze kellő gonddal - tette hozzá nevetve.

- Elhiszem - válaszolta Villefort-né, ugyanolyan hangon. - Magam is nagyon ideges vagyok, és könnyen ájulásba esem, bizony elkelve nekem egy ilyen Adelmonte doktor, hogy megszabadítson fuldoklásaimtól, és megnyugtasson majd, mikor elfog a félelem, hogy egyszer csak hirtelen fulladás okozza haláloamat. Egyelőre azonban, mivel Franciaországban nehéz ilyet találni, és mivel az ön abbéja valószínűleg nem hajlandó miattam Párizsba utazni, Planche úr görcsoldószeréhez folyamodom. Nagy szerepe van nálam a Hoffmann-cseppeknek és fodormentának is. Nézze, ezeket a pirulákat egyenesen erre a célra csináltattam. Kettős adagok.

Monte Cristo kinyitotta a teknőcből készült dobozát, amelyet a fiatalasszony nyújtott át neki, és hozzáértő módjára szorgolta meg a pasztillákat.

- Kitűnő szer - mondta -, de az a hátránya, hogy le kell nyelni, márpedig gyakran megesik, hogy az ájult ember erre képtelen. Jobban szeretem az én szeremet.

- Hát hiszen én is többre tartom, főleg azért, mert láttam a hatását. De a szer bizonyára titok, és nem vagyok eléggé tapintatlan ahhoz, hogy kifaggassam önt.

- Én viszont vagyok olyan lovagias, hogy felajánljam önnek, asszonyom - mondta Monte Cristo felállva.

- Ó, uram!

- De egy dolgot ne feledjen. Kicsiny adagban ez orvosság, nagy adagban azonban mérég. Egy cseppje visszaadja az életet, mint ahogy látta, de öt vagy hat csepp menthetetlenül öl, és szörnyű módon, mert egy pohárnyi borban felhígítva a bor ízét egy cseppet sem változtatja meg. De be is fejezem, asszonyom, hiszen szinte már úgy viselkedem, mintha tanácsot adnék.

Fél hetet ütött az óra, Villefort-né egy barátnőjét jelentették, aki vacsorára volt hivatalos.

- Ha harmadik vagy negyedik ízben volna szerencsém önhöz, gróf úr - mondta Villefort-né -, ahelyett hogy mindössze másodszor látom, ha régi jó barátnője lehetnék, ahelyett hogy egyszerűen a lekötelezettje vagyok, ragaszkodnám ahhoz, hogy itt tartsam vacsorára, és nem fogadnék el semmiféle kifogást.

- Ezer bocsánat, asszonyom - válaszolta Monte Cristo -, magamnak is van kötelezettségem, amelyet nem mulaszthatok el. Megígértem egy görög hercegnőnek, aki barátnőm, hogy a színházba kísérem. Még sohasem látta a párizsi Nagyoperát, és arra számít, hogy én viszem oda.

- Csak menjen, uram, de ne feledje a receptet.

- Hogy képzeli ilyet, asszonyom! Akkor el kellene felejtennem ezt az egész beszélgetést, és azt az órát, amelyet ön mellett töltöttem, márpedig ez lehetetlen.

Monte Cristo köszönt és távozott.

Villefort-né elmélázott.

„Különös egy ember - mondta magában -, és erős a gyanúm, hogy Adelmonte lehet a keresztneve.”

Monte Cristo minden várakozását felülmúlta az eredmény.

„Ez aztán a jó talaj - tűnődött távozóban. - Bizonyosra veszem hogy az elvetett mag megered.”

És másnap, ígéretéhez híven, elküldte a kért receptet.

Ördög Róbert

Az Operára való hivatkozás annál inkább helyénvaló volt, mert ezen az estén a Királyi Zeneakadémián ünnepi műsort tartottak. Levasseur, hosszú betegség után, most lépett ismét színre Bertram szerepében, és mint mindig, a divatos maestro műve Párizs legelőkelőbb társaságát vonzotta az Operába.

Morcerf-nek, mint a legtöbb gazdag ifjúnak, megvolt a maga földszinti zártszéke, ezenkívül vagy tíz baráti páholyban látták szívesen, nem is számítva az aranyifjak páholyát, ahol szintén megvolt a maga helye.

Château-Renaud zártszéke az övé mellett volt.

Beauchamp, újságírói minőségében, a terem királya volt, és bárhol helyet foglalhatott.

Ezen az estén Lucien Debraynek rendelkezésére állt a miniszter páholya, ő pedig azt felajánlotta Morcerf grófnak, aki, mivel Mercédès visszautasította, elküldte Danglars-nak, és megüzente neki, hogy ő maga az este folyamán valószínűleg meglátogatja a bárónét és leányát, ha a hölgyek szívesen fogadják a nekik felajánlott páholyt. A hölgyeknek eszükben sem volt visszautasítani az ajánlatot. Senki sem tud jobban örvedeni az ingyen páholyoknak, mint egy milliomos.

Ami Danglars-t illeti, ő kijelentette, hogy politikai elvei és ellenzéki képviselősege nem engedik meg, hogy a miniszter páholyában foglaljon helyet. Ennek következtében a báróné írt Luciennek, hogy jöjjön el érte, mivelhogy Eugénie-vel kettesben nem mehet el az Operába.

Valóban így is volt: ha a két nő egymagában ment volna el, megszólták volna őket, de ha Danglars kisasszony az anyjával és anyja szeretőjével megy az Operába, azon nincs semmi kivetnivaló. Úgy kell venni a világot, amilyen.

Mikor a függönyt felhúzták, a terem szokás szerint még csaknem üres volt. Ez is a mi előkelő párizsi divatunkhoz tartozik, hogy akkor érkezzünk a színházba, amikor az előadás már megkezdődött. Ennek az a következménye, hogy míg az első felvonás tart, a már ottlevő nézők nem az előadást nézik és hallgatják, hanem azt nézik, hogyan érkeznek az újabb nézők, és nem hallanak mást, csak az ajtók zaját és a beszélgetéseket.

- Nini! - mondta hirtelen Albert, amikor látta, hogy nyílik az egyik első emeleti páholy ajtaja. - Nini, itt van G... grófnő!

- Ki az a G... grófnő? - kérdezte Château-Renaud.

- Nohát, báró, ezt a kérdését nem bocsátom meg. Azt kérdezi, ki az a G... grófnő?

- Ah, igaz - mondta Château-Renaud. - Ugye, az a bájos velencei nő?

- Az bizony.

Ebben a pillanatban G... grófnő is észrevette Albert-t, és mosolyogva üdvözölték egymást.

- Ismeri? - kérdezte Château-Renaud.

- Ismerem - válaszolta Albert -, Franz mutatott be neki még Rómában.

- Lenne szíves nekem ugyanazt a szolgálatot megtenni Párizsban, amelyet Franz Rómában tett meg önnek?

- Nagyon szívesen.

- Csendet kérünk! - kiáltották többen is.

A két fiatalember tovább folytatta a beszélgetést, mit sem törődve a földszinti közönségnek azzal a kifejezett óhajával, hogy hallgathassa a zenét.

- A Mars-mezei lóversenyen is láttam a grófnőt - jegyezte meg Château-Renaud.

- Ma?

- Ma.

- Lám, lám, csakugyan, ma lóverseny volt. Ön is fogadott?

- Hitvány kis összegben, mindössze ötven aranyban.

- És melyik futott be?

- *Nautilus*. Én is rá tettem.

- De három futam volt?

- Három. Egyik a Jockey Club díja: aranyserleg. Sőt, valami nagyon furcsa dolog is történt.

- Ugyan mi?

- Csend legyen már! - kiáltották a nézőtéren.

- Mi volt az? - ismételte a kérdést Albert.

- Ezt a futamot egy teljesen ismeretlen ló és zsoké nyerte meg.

- Hogy lehet az?

- Így volt. Senki sem törődött a Vampa néven beírt lóval és a Job néven beírt zsokéval, mikor hirtelen egy csodálatos pej és egy öklömnyi zsoké tört előre. Legalább húsz font ólmot kellett a zsebébe tömködni, ami nem akadályozta meg abban, hogy három lóhosszal megelőzze *Ariel*-t és *Barbaró*-t, amelyekkel együtt indult.

- Azt nem tudták, hogy kié a ló meg a zsoké?

- Nem.

- Mint mondta, a ló neve...

- Vampa.

- Akkor hát én többet tudok, mint ön - mondta Albert. - Tudom, kié a ló.

- Csendet! - kiáltottak fel a földszintről harmadszor is.

Ezúttal olyan erős volt a felháborodás, hogy a két fiatalember végre is észrevette: a közönség tiltakozása nekik szól. Egy pillanatra hátratekintettek, mintha a tömegben felelőst kerestek volna ezért a viselkedésért, amelyet ők arcátlanságnak minősítettek. A felszólítás azonban nem ismétlődött meg, mire ők ismét a színpad felé fordultak.

Ebben a pillanatban kinyílt a miniszteri páholy ajtaja, és Danglars-né, a leánya és Lucien Debray elfoglalták helyüket.

- Á! - kiáltott fel Château-Renaud. - Ezek az ön ismerősei, vicomte. Mi az ördögöt néz mindig jobbra? Hiszen keresik.

Albert megfordult, és tekintete csakugyan találkozott Danglars báróné pillantásával. A báróné a legyezőjével intett neki üdvözlést, de Eugénie kisasszony oda se pillantott szép, nagy, fekete szemével.

- Kedves barátom - mondta Château-Renaud -, nem szólva a mésalliance-ról, amelyet ön fel sem vesz, mondom, ettől eltekintve, nem értem, mi kifogása lehet Danglars kisasszony ellen. Igazán gyönyörű teremtés.

- Az bizonyos, hogy gyönyörű - felelte Albert -, de bevallom, hogy szépség dolgában jobban szeretem a szelídebbet, lágyabbat, nőiesebbet.

- Ilyenek a fiatalemberek - jelentette ki Chateau-Renaud, aki, harmincéves lévén, bizonyos apai hangot ütött meg Morcerf irányában -, soha sincsenek megelégedve. Hogy lehet az, kedves barátom, hogy akit menyasszonyául szemeltek ki, bátran modellül szolgálhatna a vadászó Dianának, és ön mégis elégedetlen?

- Hát bizony sokkal jobban szerettem volna olyan lányt, aki a milói vagy a capuai Venushoz hasonlít. Ez a vadászó Diana, akit mindig nimfák vesznek körül, kissé megfélemlít, és attól tartok, hogy egyszer csak úgy bánik velem, mint Akteonnal.

Egy pillantás erre a lányra valóban magyarázatot adhatott arra az érzésre, amelyről Morcerf beszélt. Danglars kisasszony szép volt, de mint ahogy Albert mondta, kissé határozott szépségű: haja szép fekete, de természetes hullámai lázadoztak a kéz ellen, amely őket saját akarata szerint kívánta elrendezni. Szeme éppolyan fekete volt, mint a haja, pompás szemöldök ékesítette, s ennek csak egy hibája volt, hogy olykor nagyon összeráncolta. Tekintetét határozottság jellemezte, ami női szemnél szokatlan látvány. Orra annyira arányos volt, hogy egy szobrász sem mintázhatta volna különbre Junót. Csak a szája volt kissé nagy, de gyönyörű fogsor díszítette, s ez még jobban kiemelte ajka élénk pirosságát, amely ellentétben állt arca halványságával. Végül a szájszögletében egy anyajegy, amely nagyobb volt, mint amilyenek a természet effajta szeszélyei lenni szoktak, betetőzte ennek az arcnak azt a határozott jellegét, amely Morcerf-t kissé megfélemlítette.

Egyébként Eugénie egész lénye összhangban állt azzal a megjelenéssel, amelyet megkíséreltünk leírni. Mint ahogy Château-Renaud mondta, a vadászó Diana hatását keltette, csak hogy még annál is határozottabb és izmosabb szépség volt.

A nevelését illetően legfeljebb azt lehetett kifogásolni, hogy akárcsak arkifejezésének egy-két vonása, magatartása is inkább az erősebb nemre vallott. Két vagy három nyelvet beszélt, ügyesen rajzolt, verseket is írogatott, és zenét szerzett. Főleg ezt az utóbbi művészetet kedvelte szenvedélyesen. Ezt egyik intézeti barátnőjétől tanulgatta, aki vagyontalan volt, de többek szerint minden reménye megvolt rá, hogy kiváló énekesnő váljék belőle. Mint mondták, egy hírneves zeneszerző szinte apai érdeklődést tanúsított iránta, és azzal biztatgatta a tanulásra, hogy egyszer még vagyont keres majd a hangjával.

Az a lehetőség, hogy Louise d'Armilly kisasszony - így hívták a fiatal énekesnőt - valamikor színpadra lép, arra bírta Danglars kisasszonyt, hogy otthonában szívesen lássa ugyan, de nyilvánosan sohase mutakozzék a társaságában. Noha Louise a bankár házában nem élvezte a jó barátnő független helyzetét, mégis többnek tekintették, mint egyszerű tanítónőt.

Alig lépett be Danglars-né a páholyba, lebocsátották a függönyt. A felvonásközök igen hosszúra nyúltak, s így teljes félórán keresztül sétálgatni lehetett az előcsarnokban, vagy látogatóba menni egymáshoz, s azalatt a földszint csaknem teljesen kiürült.

Elsőknek Morcerf és Château-Renaud távoztak. Danglars-né egy percig azt hitte, hogy Albert miattuk siet, hozzájuk jön hódolatát bemutatni, és leánya füléhez hajolt, hogy bejelentse neki a látogatást. De a fiatal lány csak a fejét rázta és mosolygott. És ugyanakkor Morcerf, mintha csak igazolni akarta volna a kételkedést, megjelent egy első emeleti páholyban, G... grófnő páholyában.

- Ah, hát itt van, világjáró úr - mondta a grófnő, és a régi ismerős melegségével nyújtott neki kezét. - Nagyon kedves öntől, hogy megismert, és főleg hogy az első látogatását nekem szánta.

- Higgye el, asszonyom - válaszolta Albert -, ha tudom, hogy Párizsba érkezett, és ismerem címét, nem vártam volna mostanáig. De engedje meg, hogy bemutassam Château-Renaud báró urat, barátomat, ama ritka nemesurak egyikét, akik még megtalálhatók Franciaországban. Tőle tudtam meg, hogy ön ott volt a Mars-mezei lóversenyen.

Château-Renaud meghajolt.

- Ó, hát ott volt a lóversenyen, uram? - kérdezte a grófnő élénken.

- Ott voltam, asszonyom.
- No hát akkor meg tudná-e mondani, kié volt az a ló, amelyik elnyerte a Jockey Club díját? - kérdezte izgatottan a grófnő.
- Nem tudom, asszonyom - felelte Château-Renaud -, és éppen az imént kérdeztem ugyanezt Albert-től.
- Fontosnak tartja ezt, grófnő? - kérdezte Albert.
- Mit?
- Hogy megtudja, ki a ló gazdája.
- Végtelenül. Képzelve csak... De nem tudja ön véletlenül, vicomte?
- Asszonyom, ön valamit el akart mesélni, azt mondta: „Képzelve csak...”
- No jó. Képzelve csak, az a kedves pejló, azzal a kedves kis piros inges zokéval már első pillanatra annyira rokonszenves volt előttem, és úgy izgultam értük, mintha vagyonom felét rájuk tettem volna. És amikor megláttam, hogy három lóhosszal megelőzik a többieket, és elsőnek futnak a célba, annyira megörültem, hogy tapsolni kezdtem, mint a bolond. De képzeljék csak el, mekkora volt a meglepetésem, hazaérve, a lépcsőmon a kis piros inges zokéval találkozom! Azt hittem, hogy a verseny győztese véletlenül egy házban lakik velem, de azután, amint benyitok a szalonomba, az első, amit megpillantok, az az aranyserleg, amelyet a ló és az ismeretlen zoké nyertek el. A serlegben kis levélke bújt meg, ezekkel a szavakkal: „G... grófnőnek, lord Ruthwen.”
- Ez az éppen - jegyezte meg Morcerf.
- Hogyan? Mit akar ezzel mondani?
- Azt akarom mondani, hogy lord Ruthwen az az ember személyesen.
- Miféle lord Ruthwen?
- A mi emberünk, a vámpír, az Argentína Színház-beli.
- Igazán? - kiáltott fel a grófnő. - Hát itt van?
- Persze hogy itt van.
- Szokta látni? Volt is már önnél, és ön is meglátogatta?
- Meghitt barátom, sőt Château-Renaud-nak is van szerencséje ismerni.
- Honnan veszik, hogy ő a nyertes?
- Az ő lova futott *Vampa* néven.
- No és hát aztán?
- Hát már nem emlékszik annak a hírhedt banditának a nevére, aki engem fogságba hurcoltatott?
- Ah, igaz.
- És akinek a karmaiból olyan csodálatosan kimentett a gróf.
- Igaz, igaz.
- *Vampá*-nak hívták. Láthatja, hogy ő az.
- De miért küldte el éppen nekem a serleget?
- Először is azért, grófnő, mivel sokat beszéltem neki önről, ezt elhiheti nekem. Azután pedig azért, mert el lehetett ragadtatva attól, hogy egy honfitársnőjére talált, és boldog, amiért ez a honfitársnője érdeklődött utána.
- Remélem, hogy sohasem mondta el neki azokat az ostobaságokat, amelyeket összefecsegtünk róla.

- Erre bizony nem mernék megesküdni... Az a körülmény, hogy lord Ruthwen neve alatt ajánlja fel önnek ezt a serleget...

- De hát ez rettenetes! Halálosan meg fog rám haragudni.

- Talán ellenségesen cselekedett?

- No nem, ezt bevallom.

- Hát akkor?

- Így hát Párizsban van?

- Igen.

- És feltűnést keltett?

- Ej, hiszen egy álló hétig róla folyt a szó - felelte Albert - de azután elkövetkezett az angol királynő koronázása, majd Mars kisasszony gyémántjait lopták el, s akkor már csak ezekről beszéltek.

- Kedves barátom - mondta Château-Renaud -, látszik, hogy a gróf az ön jó barátja, azért bánik vele így. Ne higgyen Albert szavainak, grófnő, ma sem beszélünk egyébről Párizsban, csak Monte Cristo grófjáról. Azzal kezdte, hogy harmincezer frankos lovakat küldött Danglars-nének, azután megmentette Villefort-né életét, utána - mint látjuk - megnyerte a Jockey Club díját. Morcerf-rel ellentétben azt állítom, hogy még most is a gróffal foglalkozik mindenki, és hogy egy hónap múlva is csak vele fognak foglalkozni, ha továbbra is folytatja szertelenkedéseit, ami egyébként, úgy látszik, a rendes életmódjához tartozik.

- Meglehet - jelentette ki Morcerf. - De ugyan ki foglalta el az orosz nagykövet páholyát?

- Melyik az? - kérdezte a grófnő.

- Első emelet, az oszlopok között. Úgy látom, újonnan van bevonva az egész.

- Csakugyan - mondta Château-Renaud. - Ült ott valaki az első felvonás alatt?

- Hol?

- Abban a páholyban.

- Nem - felelte a grófnő -, nem láttam ott senkit. Így hát - folytatta, visszatérve a társalgás előbbi tárgyához - ön azt hiszi, hogy az első díj nyertese az ön Monte Cristója?

- Bizonyos vagyok benne.

- És ő küldte nekem a serleget?

- Kétségtelen.

- De hiszen én nem is ismerem - mondta a grófnő. - Igazán kedvem volna visszaküldeni neki.

- Eszébe ne jusson! Küldene önnek egy másikat, zafírból vagy rubinból. Ilyenek a szokásai. Olyannak kell venni, amilyen.

Ebben a pillanatban megszólalt a második felvonás kezdetét jelző csengő.

Albert felállt, hogy a helyére menjen.

- Látom még? - kérdezte a grófnő.

- Felvonás közben, ha megengedi, eljövök, és megkérdezem, venné-e valami hasznomat Párizsban?

- Uraim - mondta a grófnő -, minden szombaton este a rue de Rivoli 22. szám alatti lakásomon fogadom barátaimat. Ezt máris bejelentem önöknek.

A fiatal emberek köszöntek és eltávoztak.

Amint a terembe léptek, látták, hogy az egész földszint áll, és a nézőtér egy pontjára néz. Tekintetük követte a többiekét, és megakadt az orosz nagykövet volt páholyán. Egy fekete ruhás, harmincöt-

negyven éves férfi lépett be éppen oda, keletiesen öltözött fiatal nővel. A nő feltűnő szépség volt, ruhája olyan pazar, hogy, mint mondtuk, egy pillanat múlva minden tekintet rajta pihent.

- Ejnye - mondta Albert -, hiszen ez Monte Cristo és a görög hölgye.

Valóban a gróf volt az, Haydée-val.

Egy perccel később a fiatal nő nemcsak a földszint, hanem az egész nézőtér figyelmének középpontjába került. A nők kihajoltak a páholyukból, hogy megcsodálják a csillár fényében ragyogó gyémánt-zuhatagot.

A második felvonás abban a tompa zszibongásban kezdődött meg, amely nagyobb tömegben mindig valami kimagasló eseményt jelez. Senkinek sem jutott eszébe, hogy csendet kérjen. E ragyogó, gyönyörű fiatal teremtsénel érdekesebb és szebb látványt aligha lehet elképzelni.

Danglars-né ezúttal érthetően intett Albert-nek, hogy a következő felvonásközben elvárja látogatását.

Morcerf sokkal jobb nevelésű volt, semhogy várásson magára, ha már egyszer félreérthetetlenül meghívják. A felvonás végén tehát felsietett a proscéniumpáholyba.

Üdvözölte a két hölgyet, és kezét fogott Debrayvel.

A báróné kedves mosollyal, Eugénie pedig szokott hidegségével fogadta.

- Kedves barátom - mondta Debray -, kétségbeesett embert lát maga előtt, aki önt hívja segítségül. Lám, a báróné elhalmoz kérdéseivel a grófról, és elvárja tőlem, hogy tudjam, hová való, honnan jön, hová megy. Hát én bizony nem vagyok Cagliostro,¹⁰ és hogy a csávából kikerüljek, azt mondtam: „Tessék mindezt megkérdezni Morcerf-től, ő ismeri Monte Cristót tetőtől talpig.” Ekkor intettek önnek.

- Hát nem hihetetlen-e - kérdezte a báróné -, hogyha valakinek a titkos alapból félmillió áll rendelkezésére, ne legyen mindenről tudomása?

- Asszonyom - felelte Lucien -, higgye el, hogyha egy félmillió állna rendelkezésemre, egyébre használnám fel, mint arra, hogy tudakozódjam Monte Cristo úrról, akinek szerintem nincs egyéb érdeme, csak az, hogy kétszer olyan gazdag, mint egy nábob.

De átadtam a szót Morcerf barátomnak, tessék hozzáfordulni, ez most már nem az én dolgom.

- Egy nábob bizonyára nem küldött volna nekem egy pár harmincezer frankos lovat, a fülükben négy gyémánttal, amelyek mindegyike mégér ötezer frankot.

- A gyémántok! - nevetett Morcerf. - Ez a bogara. Azt hiszem, akárcsak Potemkinnek, neki is van belőle mindig a zsebében, és úgy szórja el őket, amerre jár, mint Hüvelyk Matyi a kavicsokat.

- Bizonyára valami bányára bukkant - jegyezte meg Danglars-né. - Tudja, hogy korlátlan hitele van a báró bankjánál?

- Nem, ezt nem tudtam - felelte Albert -, de úgy kell lennie.

- És hogy bejelentette Danglars-nak: egy évet szándékozik Párizsban tölteni, és ezalatt hatmilliót akar elkölteni.

- A perzsa sah lehet, aki inkognitóban utazgat.

- Hát észrevette, Lucien úr, milyen gyönyörű az a nő? - kérdezte Eugénie.

- Igazán mondom, kisasszony, ön az egyetlen, aki ilyen igazságosan ítéli meg a saját neméhez tartozókat.

Lucien a szeméhez emelte lornyonját.

---

¹⁰ Olasz származású szélhámos, XVI. Lajos udvarában nagy sikere volt. Az inkvizíció életfogytiglani börtönre ítélte.

- Bájos - mondta.
- És Morcerf úr tudja, ki ez a nő?
- Kisasszony - mondta Albert erre a csaknem egyenesen hozzá intézett kérdésre válaszolva -, csak félig-meddig tudom, mint ahogy minden egyebet, ami a szóban forgó titokzatos személyiséggel összefügg. Ez a hölgy görög lány.
- Ezt már a ruháján is látni lehet, és így ön nem mondott mást, csak azt, amit velünk együtt az egész terem tud.
- Sajnálom - mondta Morcerf -, hogy ilyen tudatlan ciceronénak bizonyultam, és be kell vallanom, hogy a tudományom itt csődöt mond. Azt tudom még, hogy a hölgy muzsikál, mert egy ízben, amikor a grófnál reggeliztem, egy guzla hangját hallottam, és ez a zene csak tőle származhatott.
- Hát vendégeket is fogad az ön grófja? - kérdezte Danglars-né.
- Mégpedig ragyogó módon, ezt merem állítani.
- Rá kell vennem Danglars-t, hogy hívja meg valami vacsorára vagy bálra, így majd ő is viszonzza a meghívást.
- Mi az? Ön elmenne hozzá? - kérdezte Debray nevetve.
- Miért ne? A férjemmel!
- De hiszen ez a titokzatos gróf legényember.
- Láthatja, hogy nem az - nevetett most a báróné, a szép görög nőre mutatva.
- Ez valami rabszolganő, mint ahogy a gróf maga mondta nekünk, emlékszik Morcerf, az ön reggelijén?
- Lássá be, kedves Lucien - mondta a báróné -, hogy inkább olyan, mint egy hercegnő.
- Az *Ezeregyéjszaká*-ból.
- Az *Ezeregyéjszaká*-ból, elismerem, de mitől lesz valaki hercegnő? A gyémántoktól, kedvesem. Márpedig ezt elborítják a gyémántok.
- Túlságosan is - jelentette ki Eugénie. - Enélkül szebb volna, mert látni lehetne szép formájú nyakát és csuklóját.
- Lám, a művészlélek. Látják, hogy tud lelkesedni? - mondta Danglars-né.
- Szeretek mindent, ami szép - mondta Eugénie.
- Hát akkor mit szól a grófhhoz? - kérdezte Debray. - Azt hiszem, ő sem valami utolsó ember.
- A gróf? - felelte Eugénie, mintha még sosem nézte volna meg. - A gróf bizony nagyon sápadt.
- Éppen ebben a sápadtságban van titkának kulcsa, amit keresünk. G... grófnő azt állítja, hogy vámpír - mondta Albert.
- Hát már visszajött G... grófnő? - kérdezte a báróné.
- Ott van abban az oldalpáholyban, csaknem szemben velünk, anyám - mondta Eugénie. - Az a csodálatos szőke nő az.
- Igen, igen - mondta Danglars-né. Tudja, mit kellene tennie, Morcerf?
- Parancsoljon, asszonyom.
- Át kellene mennie látogatóba Monte Cristóhoz, és idehoznia hozzánk.
- Ugyan minek? - kérdezte Eugénie.
- Hogy beszélünk vele. Nem vagy rá kíváncsi?

- A legkevésbé sem.

- Különös gyermek! - mormogta a báróné.

- Ó, én azt hiszem, magától is idejön - mondta Morcerf. - Nézze, csak asszonyom, meglátta most önt és ideköszönt.

A báróné bájos mosollyal viszonzta a gróf üdvözlését.

- Nem bánom - mondta Morcerf -, feláldozom magam. Megyek és megnézem, van-e rá mód, hogy beszélhessek vele.

- Nagyon egyszerű a dolog: menjen be a páholyába.

- De hiszen még be sem mutattak neki.

- Kinek?

- A szép görög nőnek.

- Hát nem azt mondta, hogy rabszolganő?

- De igen. Hanem ön maga is azt állította, hogy valóságos hercegnő... Nem. Remélem, hogy a gróf is kijön, ha meglátja, hogy innen kimentem.

- Meglehet. Menjen hát!

- Megyek is.

Morcerf köszönt és távozott. Abban a pillanatban, amikor elhaladt a gróf páholya előtt, csakugyan nyílt a páholyajtó. A gróf néhány arab szót mondott a folyosón tartózkodó Alinak, azután karon fogta Morcerf-t.

Ali újra becsukta a páholy ajtaját, és állva maradt előtte. A páholyfolyosón egész tömeg gyűlt a núbiai köré.

- Az önök Párizsa valóban különös város, és a párizsiak furcsa emberek - mondta Monte Cristo. - Úgy tesznek, mintha életükben most látnának először núbiait. Nézze csak, hogy tolonganak a szegény Ali körül, aki ebből egy kukkot sem ért. Egyről azonban felelek: ha egy párizsi Tuniszba, Konstantinápolyba, Bagdadba vagy Kairóba menne, nem állnák így körül.

- Ennek az a magyarázata, hogy a keletiek mind értelmes lények, és csak azt nézik meg, amit érdemes megnézni. De higgye el nekem, Ali csak azért élvezi ezt a népszerűséget, mert önhöz tartozik, és ebben a pillanatban ön divatban van.

- Igazán? És ugyan minek köszönhetem ezt a szerencsét?

- Ej, hát saját magának! Ezer arany értékű fogatokat ajándékoz, királyi ügyészek feleségeinek menti meg az életét, Brack őrnagy neve alatt futtat telivéreket és holmi babszemjankó zsokékat, végül aranyserlegeket nyer, és azokat szép asszonyoknak küldözgeti.

- Ugyan ki az ördög mesélte mindezt a badarságot önnek?

- Ejnye! Először is Danglars-né, aki majd meghal érte, hogy önt a páholyában lássa, vagy inkább azért, hogy önt ott lássák. A második Beauchamp újságja volt, a harmadik pedig az én saját találékonyságom. Miért nevezte el a lovát Vampá-nak, ha meg akarja őrizni az inkognitóját?

- Látja, ebben aztán igaza van, ez oktalanság volt - mondta a gróf. - De mondja csak, az ön apja, Morcerf gróf nem szokott ellátogatni az Operába? Kerestem a szememmel, de nem találtam sehol.

- Ma este itt lesz.

- Hol?

- Azt hiszem, a báróné páholyában.

- A báróné leánya az a bájos teremtés, aki a társaságában van?

- Igen.

- Engedje meg, hogy sok szerencsét kívánjak.

Morcerf mosolygott.

- Erről még beszélünk később és részletesebben - mondta. - Mit szól a zenéhez?

- Miféle zenéhez?

- Ahhoz, amit most hallott.

- Azt mondom, túlságosan szép ahhoz képest, hogy emberi lény komponálta, és - mint ahogy a jó öreg Diogenész mondta - kétlábú, tollatlan madarak énekelték.

- Ej, ej, kedves gróf, ön talán akkor hallgathatja az égi kórust, amikor kedve tartja?

- Kissé mintha így állna a dolog. Amikor hallani vágyom a csodálatos muzsikát, vicomte, azt a muzsikát, amelyet halandó füle még nem hallott, akkor álomba merülök.

- Nohát, akkor itt a legjobb helyen van. Tessék csak itt is aludni, kedves grófom, hiszen evégből találták ki az Operát.

- Dehogy, ehhez az önök zenekara nagyon is zajos. Hogy olyan álomba merüljek, amelyről beszéltem, csendre és nyugalomra van szükségem, és még valami előkészületre is...

- Ó, a nevezetes hasisról van szó?

- Arról, vicomte. Ha igazi zenét akar hallani, jöjjön el hozzám vacsorára.

- Hallottam már ebből valamit, amikor önnél reggeliztem - jegyezte meg Morcerf.

- Rómában?

- Igen, ott.

- Ó, hát az Haydée guzlája volt. Igen, a szegény számkivetett teremtés olykor azzal szórakozik, hogy hazája dalaiból játszik nekem.

Morcerf most már nem kérdezősködött tovább, és a gróf is elhallgatott.

Ebben a pillanatban megszólalt a csengő.

- Megbocsát, ugye? - kérdezte a gróf, és a páholya felé indult.

- De kérem!

- Adja át G... grófnőnek a vámpír üdvözetét.

- És a bárónénak?

- Mondja meg neki, hogy ha megengedi, még az este folyamán tiszteletemet teszem nála.

Megkezdték a harmadik felvonást. A harmadik felvonás közben, mint ahogy megígérte, megérkezett Morcerf gróf Danglars báróné páholyába.

A gróf nem az az ember volt, aki feltűnést kelt egy teremben. Nem is vette észre más az érkezését, csak azok, akiknek a páholyában helyet foglalt.

Monte Cristo azonban meglátta, és könnyedén elmosolyodott.

Haydée bizony semmit sem vett észre. Mihelyt felhúzták a függönyt, mint minden egyszerű lélek, a szemet és füleit gyönyörködtető előadás imádatába merült.

A harmadik felvonás szokás szerint pergett le. Noblet, Júlia és Leroux kisasszonyok végiglejtették szokott táncaikat, Granada herceget párbajra hívta Robert-Mario, végül is a felséges király, leányát kézen fogva, körülsétált a színpadon, hogy megmutogassa bársonypalástját. Utána legördült a függöny, és a terem azonnal kizúdult az előcsarnokba és a folyosókra.

A gróf is kiment páholyából, és csakhamar megjelent Danglars bárónénál.

A báróné nem tudta elfojtani az örömmel vegyes meglepetés könnyű kiáltását.

- Jöjjön csak, gróf úr! - kiáltotta. - Mert igazán boldog vagyok, hogy élőszóval is kifejezhetem önnek hálámat, amit írásban már megtettem.

- Ó, asszonyom - mondta a gróf -, hát még mindig nem felejtette el azt a semmiséget? Nekem már bizony kiment az eszemből.

- Lehet, de azt nem felejtí ám el az ember, gróf úr, hogy ön másnap megmentette barátnóm, Villefort-né életét, amikor az én megvadult lovaim veszedelembé sodorták.

- Ismét csak nem érdemlem meg háláját, asszonyom, mert Ali, a núbiai volt olyan szerencsés, hogy ezt a kitűnő szolgálatot tehette Villefort-né asszonynak.

- Az is Ali volt, aki a fiamat kiszabadította a római banditák karmai közül? - kérdezte Morcerf gróf.

- Nem, gróf úr - felelte Monte Cristo, és megszorította a tábornok feléje nyújtott kezét -, nem. Ezúttal a saját számlámra fogadom el a köszönetet. De hiszen ezt ön már egy ízben megköszönte, el is fogadtam a köszönetét, és szinte restelkednem kell, amiért újra meg újra hálálkodik. Tüntessen ki azzal, báróné, hogy bemutat a kedves leányának.

- Ó, a leányom, legalábbis hírből, már ismeri önt, hiszen két vagy három nap óta másról sem beszélünk, mint önről. Eugénie - folytatta a báróné, a leányához fordulva -, ez itt Monte Cristo grófja!

A gróf meghajolt, amit Danglars kisasszony könnyed fejbólintással viszonzott.

- Csodálatosan szép hölgygel van itt, gróf úr - kezdte Eugénie. - Talán a leánya?

- Nem, kisasszony - válaszolta Monte Cristo, akit nagyon meglepett ez a rendkívüli naivság vagy megdöbbenően merész fellépés. - Egy szegény görög leány, akinek a gyámja vagyok.

- Hogy hívják?

- Haydée-nak - felelte a gróf.

- Görög lány! - mormogta Morcerf gróf.

- Igen, gróf - mondta Danglars-né -, és vallja csak be, látott-e valaha is Ali Tepelenti¹¹ udvarában, ahol ön olyan dicsőséggel szolgált, ilyen csodálatosan szép öltözéket, mint ez itt, a szemünk előtt?

- Ah! - mondta Monte Cristo. - Ön hát Janinában szolgált, gróf úr?

- Hadseregőfelügyelő voltam a pasa csapatainál - válaszolta Morcerf -, és nem titkolom, hogy kis vagonomat a kiváló albán fejedelem bőkezűségének köszönhetem.

- Oda nézzenek! - mondta ismét Danglars-né.

- Hova? - kérdezte Morcerf.

- Oda - mondta Monte Cristo.

Morcerf grófot átfogta karjával, és vele együtt kihajolt a páholyából.

Haydée már mindenfelé kereste tekintetével Monte Cristót, és ebben a pillanatban észrevette halvány arcát a Morcerf-é mellett, akit átkarolva tartott.

Ez a látvány úgy hatott a fiatal lányra, mintha Meduzafőt pillantott volna meg. Kissé előrehajolt, mintha tekintetével mindkét férfit fel akarná falni, azután hátrahanyatlott, és könnyű kis sikoltást hallatott, amit azonban a körülötte levők meghallottak. Meghallotta Ali is, és azonnal benyitott.

- Mi az, mi történt a gyámleányával, gróf úr? - kérdezte Eugénie. - Úgy látom, rosszul lett.

---

¹¹ Albán származású janinai pasa (1741-1822).

- Valóban - felelte a gróf -, de nem kell megijednie, kisasszony. Haydée nagyon ideges, ennél fogva igen érzékenyen hatnak rá az illatok. Egy túlságosan erős parfüm, amit nem szeret, elég ahhoz, hogy elveszítse eszméletét. De - tette hozzá a gróf, és kis üveget húzott ki a zsebéből - itt van nálam az orvossága.

Egyetlen meghajlással elbúcsúzott a bárónétól és leányától, még egyszer kezét fogott a gróffal és Debrayvel, azután távozott Danglars-né páholyából.

Amikor saját páholyába ért, Haydée még mindig halászápadt volt.

Amint a gróf megjelent, a leány azonnal megragadta kezét. Monte Cristo érezte, hogy ez a kis kéz nedves és jéghideg.

- Kivel beszélgettél ott, uram? - kérdezte a lány.

- Ugyan, hát Morcerf gróffal - válaszolta Monte Cristo -, dicső édesapád szolgálatában állott, és saját bevallása szerint apádnak köszönheti a vagyonát.

- Ó, a nyomorult! - kiáltott fel Haydée! - Ő árulta el apámat a törököknek. Vagyonra árulásának díja. Nem tudtad ezt, jó uram?

- Hallottam Epiruszban holmi mendemondát erről a dolgról - válaszolta Monte Cristo -, de a részleteket nem ismerem. Gyere, gyermekem, majd te elmondod, érdekes lehet.

- Igen, igen, gyere, gyere. Azt hiszem, belehalnék, ha továbbra is látnom kellene ezt az arcot.

Haydée felugrott, gyönggyel és korallal kivarrt fehér kasmír burnuszába burkolózott, és gyorsan távozott, éppen amikor felment a függöny.

- Hát ez az ember mindent másképpen csinál, mint mások! - jegyezte meg G... grófnő Albert-nek, aki visszatért hozzá. - Áhíthatosan végighallgatja a Róbert harmadik felvonását, és mikor megkezdik a negyediket, egyszerre csak elmegy.

Árfolyamhullámzás

Néhány nappal e találkozás után Albert de Morcerf meglátogatta Monte Cristo grófját Champs-Élysées-n levő házában, amelyen máris meglátszott az a palotába illő pompa, amellyel a gróf, hatalmas vagyona segítségével, még ideiglenes szállásait is berendezte.

Azért jött, hogy megismételje Danglars-né köszönetét, amelyet a gróf már levél formájában is kézhez kapott. A levél Danglars báróné, született Hermine de Servieux aláírással érkezett.

Albert Lucien Debray kíséretében jött. Barátja szavaihoz Debray hozzáfűzte saját udvarias megjegyzéseit is, amelyek bizonyára nem voltak hivatalosak, de a gróf éles szeme mindjárt észrevette, merről fúj a szél.

Még azt is megszimatotha, hogy Lucien látogatása kettős kíváncsiságból eredt, s hogy e kíváncsiság jórészt a rue de la Chaussée d'Antinról indul ki. Valóban, joggal feltételezhette, hogy mivel Danglars-né nem tekinthette meg saját szemével annak az embernek az otthonát, aki harmincezer frankos lovakat ajándékoz, és milliós gyémántot viselő görög rabszolganővel megy el az Operába, elküldte maga helyett azt a szempárt, amelyen keresztül máskor is nézni szokott, hogy a gróf otthonáról való értesüléseit beszerezze.

A gróf azonban úgy tett, mint aki nem is gyanítja, hogy valami összefüggés van Lucien látogatása és a báróné kíváncsisága között.

- Ön csaknem állandó összeköttetésben áll Danglars báróval? - kérdezte Albert de Morcerf-től.

- Hogyne, gróf úr, hiszen tudja, mit mondtam erről.

- Hát ez a terv még mindig fennáll?

- Jobban, mint valaha - jelentette ki Lucien. - Ez már befejezett dolog.

Lucien kétségtelenül azt hitte, hogy ezzel a közbevetett megjegyzésével elnyerte a további hallgatás jogát, ezért szeméhez emelte gyöngyház lornyonját, harapdálni kezdte sétatálcája aranyos fogóját, és körülsétált a szobában, hogy a fegyvereket és a képeket nézegetse.

- Ó - mondta Monte Cristo -, az ön szavai után ítélve nem gondoltam, hogy olyan hamarosan sorát ejtik a dolognak.

- Mit tegyünk? Az események előrehaladnak a maguk útján, mi nem gondolunk rájuk, de ők törődnek velünk. És ha hátratekintünk, meglepetve látjuk, mekkora utat tettek már meg. Apám és Danglars úr együtt szolgáltak Spanyolországban, apám a hadseregben, Danglars úr az élelmezésnél. Így esett, hogy apám, akit a Forradalom tönkretett, és Danglars úr, aki hazulról semmit sem örökölt, megvetették szerencsés jövőjük alapját. Apám a politikai és katonai pályán, ami igazán szép és dicséretre méltó, Danglars úr pedig politikai és pénzügyi tekintetben, ami csodálatos.

- Igen, igen - mondta Monte Cristo -, azt hiszem, hogy amikor Danglars úrnál voltam látogatóban, már ő is beszélt erről. És - tette hozzá, miközben Lucienre pillantott, aki egy albumban lapozgatott - csinos az az Eugénie kisasszony? Mert úgy emlékszem, Eugénie-nek hívják.

- Nagyon csinos, vagy még inkább nagyon szép - válaszolta Albert -, de nem az a fajta szépség, amelyet én kedvelek. Nem vagyok rá méltó.

- Máris úgy beszél róla, mintha a férje volna.

- Ó! - fakadt ki Albert, és most ő nézett körül, hogy mit is csinál Lucien.

- Tudja - jegyezte meg erre Monte Cristo, kissé halkabban -, úgy nézem, ön nem nagyon lelkesedik ezért a házasságért.

- Danglars kisasszony túlságosan gazdag hozzám - jelentette ki Morcerf -, és ez megrémít.
- Ugyan már, ez nem komoly kifogás - mondta Monte Cristo -, hiszen ön is elég gazdag.
- Apám mintegy ötvenezer frank évjáradékkal rendelkezik, és házasságom esetén nekem ad majd tízet vagy tizenkettőt.
- Bizonyos, hogy ez szerény összeg - mondta a gróf -, főleg Párizsban az. De nemcsak a vagyon számít ám, az előkelő név és magas társadalmi állás is valami. Önnek jó neve van, nagyszerű a társadalmi helyzete, Morcerf gróf azonkívül katona is, és jóleső látvány, hogy ha Bayard¹² ragyogó tisztasága Duguesclin¹³ szerénységével párosul. Az önzetlenség a napnak legragyogóbb sugára, amely a nemesi kardon csak még jobban csillog. Én ezt a házasságot nagyon is helyénvalónak tartom: Danglars kisasszony vagyont hoz a házba, ön pedig nemességet.

Albert a fejét rázta és elgondolkodott.

- Más okom is van - mondta.
- Bevallom - jegyezte meg Monte Cristo -, kissé érthetetlen előttem, miért idegenkedik úgy egy szép és gazdag fiatal lánytól.
- Ó, istenem! - mondta Morcerf. - Ez az idegenkedés, ha ugyan fennáll, nemcsak az én részemről nyilvánul meg.
- Hát ugyan kinek a részéről? Hiszen azt mondja, hogy az édesapja kívánja ezt a házasságot!
- Az anyámnak nincs ínyére, márpedig anyám okos asszony, és józanul tud ítélni. Hát ő bizony nem valami nagy örömmel fogadja ezt a házasságot. Valami érthetetlen elfogultsággal viseltetik a Danglars család iránt.
- Ó - mondta a gróf kissé erőltetett hangon -, ez érthető. Morcerf grófné maga az előkelőség, az arisztokrácia, a finomság megtestesítője, kissé tétovázik, megérintsen-e valami durva, vaskos polgári kezét. Ez természetes.
- Igazán nem tudom, erről van-e szó. De annyit tudok - folytatta Albert -, hogy ha csakugyan létrejön ez a házasság, anyámat boldogtalanná teszi. Már hat hét óta készülünk egy komoly megbeszélésre, de olyan fejtörések fogtak el...
- Valódiak? - kérdezte a gróf mosolyogva.
- Nagyon is valódiak, bizonyára a félelem okozta... Két hónappal el kellett halasztani ezt a megbeszélést. Látja, engem semmi sem sűrget, még nem is vagyok egészen huszonegy éves, Eugénie pedig mindössze tizenhét. A két hónap azonban a jövő héten lejár. Akkor már nem halaszthatom tovább. El sem tudja képzelni, kedves grófom, mennyire zavarban vagyok... De boldog is ön, hogy szabad lehet!
- Ej, legyen hát ön is szabad! Ugyan ki akadályozza meg benne, ha megkérdezhetem?
- Apám csalódnék, ha nem venném nőül Danglars kisasszonyt.
- Akkor hát vegye nőül - mondta a gróf vállat vonva.
- Igen ám - válaszolta Morcerf -, de anyámra nézve ez nem csalódás lesz, hanem fájdalom.
- Akkor meg ne vegye el - mondta a gróf.
- Meglátom... megpróbálom... ugye segítségemre lesz jó tanáccsal? Ha lehet, húzzon ki ebből a csávából. Azt hiszem, inkább vesznék össze a gróffal, semhogy fájdalmat okozzak drága édesanyámnak.

Monte Cristo elfordult. Meghatottnak látszott.

---

¹² Hős francia hadvezér (XV. sz.)

¹³ A francia középkor legnagyobb hadvezére. (XIV. sz.)

- Ejnye, mit csinál? Talán vázlatot Poussin képe után? - kérdezte Debraytól, aki egy öblös karosszékben ült a szalon egyik sarkában, és jobb kezében ceruzát, baljában füzetet tartott.

- Én? - felelte Debray a legnagyobb nyugalommal. - Hogyisne! Vázlatot! Ennél már többre becsülöm a festészetet! Éppen az ellenkezőjét csinálom. Számokat jegyzek.

- Számokat?

- Igen, számolok. Ez közvetve most már önt is érdekli, gróf. Azt számolom, hogy a Danglars cég az utolsó haiti hausse után mennyit nyert. Három nap alatt kétszázhatról felugrott négyszázkilencre, és az okos bankár sokat vásárolt kétszázhatért. Háromszázezer frankot kellett nyernie.

- Ez még nem is a legnagyobb üzlete - jegyezte meg Morcerf -, hiszen az idén már nyert egymilliót spanyol papírokon.

- Ide hallgasson, kedves barátom - mondta Lucien -, Monte Cristo grófja is elmondhatja önnek, amit az olaszok:

*Danaro e santia
Meta della Metta.*¹⁴

És még ez is sok. Mikor ilyesmiket hallok, én csak a vállamat vonogatom.

- Ön Haitiről beszél? - kérdezte Monte Cristo.

- Ó, Haiti, az valami egészen más. Haiti, az a francia tőzsdejátékosok écarté-kártyapartija. Lehet szeretni a bouillote-ot, kedvelni a whistet, bolondulni lehet a bostonért, és mégis mindezt megunhatja az ember. Az écartéhoz azonban visszatérünk. Ez versenyen kívül áll. Így hát Danglars úr tegnap eladott részvényeket négyszázhatért, és bezsebelt háromszázezer frankot. Ha a mai napig várt volna, a papír leesett volna kétszázötre, s akkor nemhogy háromszázezer frankot nyer, hanem húsz-huszonötezret veszít.

- És ugyan miért esett le az értékpapír négyszázkilencről kétszázötre? - kérdezte Monte Cristo. - Bocsássanak meg, de egészen tájékozatlan vagyok a tőzsde szövevényes mesterségében.

- Azért - felelte Albert nevetve -, mert az új hírek egyre-másra jöttek, és mind különböztek egymástól.

- Mi az ördög! kiáltott fel a gróf. - Danglars úr hát úgy játszik, hogy egyik napról a másikra nyerhet vagy veszíthet háromszázezer frankot! De hiszen akkor határtalanul gazdag lehet!

- Nem is ő játszik! - vágott közbe élénken Lucien. - Hanem Danglars-né. Ó igazán nem riad vissza semmitől.

- De ön, Lucien, okos ember, és jól ismeri a hírek bizonytalanságát, hiszen ott van a forrásnál. Önnek meg kellene akadályoznia ezt - mondta Morcerf mosolyogva.

- Hogyan érnék el eredményt én, ha a férje nem megy vele semmire? - kérdezte Lucien. - Ismeri a báróné természetét, senki sem tudja befolyásolni, és mindig azt teszi, ami neki tetszik.

- Ó, ha az ön helyében volnék! - mondta Albert.

- Mit tenne?

- Bizony én kigyógyítanám ebből. Ezzel nagy szolgálatot tenne a jövőendő vejének.

- Hogy gondolja ezt?

- Könnyű feladat. Megleckéztetném.

- Megleckéztetné?

---

¹⁴ A mondás értelme: „Ha pénzről és szentségről hallasz, csak a negyedrészt hidd el!”

- Meg. Miniszteri titkári állásánál fogva az ön híreire sokat adnak. Ön ki sem nyithatja a száját anélkül, hogy a pénzügyökök gyorsírással azon nyomban papírra ne vetnék szavait. Veszíttessen el vele gyors egymásutánban százezer frankot, akkor majd észre tér.

- Nem értem - hebegte Lucien.

- Pedig egyszerű a dolog - válaszolta a fiatal ember ártatlan arccal, és ez az ártatlanság nem is volt tettető. Egy szép reggel adjon hírül neki valami hallatlan eseményt, teszem azt, egy telegráfon érkezett tudósítást, amelyet még csak ön tudhat. Például azt, hogy IV. Henrik tegnap Gabriellánál járt. Ettől a hírtől a papírok árfolyamainak fel kell szökniük, ő eszerint is játszik majd a tőzsdén, és egészen bizonyosan veszít, mert Beauchamp másnap ezt írja a lapjában: „Tévedésen alapszik, amit jól értesült emberek állítanak, hogy IV. Henrik királyt tegnapelőtt Gabriellánál látták volna. Ez a tény nem bizonyult valónak. IV. Henrik király el sem hagyta a Pont-Neuföt.”¹⁵

Lucien fanyarul elmosolyodott. Monte Cristo, noha közönyösnek látszott, egyetlen szót sem veszített el ebből a beszélgetésből, sőt, átható pillantása mintha még valami titkot is kiolvasott volna a belső titkár zavarából.

Lucien zavarából, amely teljesen elkerülte Albert figyelmét, az következett, hogy Lucien megrövidítette látogatását.

Nyilvánvalóan nem érezte jól magát. A gróf, mialatt kikísérte, néhány halk szót mondott neki, amire ő így felelt:

- Nagyon szívesen elfogadom, gróf úr.

A gróf visszatért a fiatal Morcerf-hez.

- Mérlegelve a dolgot, nem gondolja, hogy helytelen volt ilyen hangon beszélnie az anyósáról Debray úr előtt? - kérdezte.

- Nagyon kérem, gróf úr, ne előlegezze ezt a szót - mondta Morcerf.

- Valóban és túlzás nélkül annyira ellenzi a grófné ezt a házasságot?

- Annyira, hogy a báróné csak ritkán jön el hozzánk, és hogy anyám, ha jól tudom, kétszer sem volt életében Danglars-nénál.

- Így hát - jelentette ki a gróf -, úgy érzem, beszélhetek önnel teljesen nyíltan. Danglars úr a bankárom, Villefort úr pedig nem győzött nekem eléggé hálálkodni egy olyan szolgálatért, amelyet egy véletlen szerencse következtében volt csak módomban neki megtenni. Mindebben egy nagy vacsora- és estélyi meghívás-sorozat lavinája veti előre az árnyékát. Mármost, hogy ne tartsanak fennhéjázónak, vagy ha úgy tetszik, azért, hogy az én érdemem legyen a kezdeményezés, úgy terveztem, hogy meghívom auteuili lakomba Danglars urat és feleségét, meg Villefort urat és feleségét. Ha önt és Morcerf grófékat is meghívom erre a vacsorára, nem lesz-e a dolognak olyan látszata, mintha én a házasság-közvetítő szerepét vállaltam volna? Vagy legalábbis Morcerf grófné nem fogja-e így tekinteni, főleg, ha Danglars báró úr a leányát is magával hozza? Mert akkor az ön édesanyja talán megharagszik rám, márpedig ezt a világért sem akarnám. Ellenkezőleg, és nagyon kérem, hangsúlyozza ezt neki, ahányszor csak módjában áll, nagyon is fontosnak tartom, hogy jó véleménye legyen rólam.

- Hálásan köszönöm ezt az őszinte hangot, gróf úr - válaszolta Morcerf -, és boldogan fogadom, ha kihagy a meghívásból, mint ahogy ajánlotta. Ön azt állítja, fontosnak tartja, hogy anyámnak jó véleménye legyen önről. Az pedig máris a legjobb.

- Azt hiszi? - kérdezte Monte Cristo érdeklődéssel.

- Ó, ezt bizonyosan tudom. Amikor a múltkoriban ön eltávozott tőlünk, egy álló óra hosszat beszélünk még önről. De hadd térjek vissza az előbbi beszélgetésünkre. Ha az édesanyám tudomást szerez

---

¹⁵ A nagy nőcsábász királynak ezen a párizsi hídon áll ugyanis a lovasszobra.

arról a jóindulatról, amelyet ön tanúsít, és amelyet én szívesen el is mondok neki, bizonyosra veszem, hogy kimondhatatlanul hálásan fogadná. Viszont pedig az is igaz, hogy apám dühös lenne miatta.

A gróf elnevette magát.

- Én most előadtam önnek a tervemet - mondta Morcerf-nek.

- De az a véleményem, hogy nemcsak az édesapja fog megharagudni rám. Danglars úrék engem igen rossz modorú embernek tartanak majd. Jól tudják, hogy eléggé bizalmas viszonyban vagyok önnel, sőt azt is, hogy ön a legrégebb párizsi ismerősöm, és mégsem lesz a meghívottak sorában. Megkérdezik majd tőlem, miért nem hívtam meg. Találjon ki legalább valami régebbiről származó elfoglaltságot, amely valószínűnek látszik, és értesítsen róla néhány sorban. Tudja, ugye, a bankárok valahogy jobban hisznek az írott szónak.

- Még jobbat tudok ennél, gróf úr - válaszolta Albert. - Anyám a tengerpartra készül. Melyik napra tűzte ön ki ezt a vacsorát?

- Szombatra.

- Ma kedd van, így helyes. Holnap este elutazunk. Holnapután reggel már Tréport-ban leszünk. Gróf úr, ön igazán kedves, hogy így segítségére van az embernek.

- Ugyan már, ön túlbecsül engem. Csak jó szolgálatot szeretnék tenni önnek.

- Mikor küldi szét a meghívókat?

- Még ma.

- Helyes! Most elszaladok Danglars úrhoz, és bejelentem neki, hogy holnap anyámmal együtt elutazom Párizsból. Mivel nem is találkoztam önnel, nem tudhatok az ebédjéről sem.

- Ez már meggondolatlanság, hiszen Debray látta itt nálam.

- Igaza van!

- Ellenkezőleg, együtt voltunk, és meghívtam önt minden ceremónia nélkül, amire ön egészen jámborul azt felelte, hogy nem lehet a vendégem, mert elutazik Tréport-ba.

- Helyes, így rendben van! De ön meglátogatja még anyámat elutazásunk előtt?

- Ez már bajos lenne, aztán pedig úti előkészületeikben zavarnám meg önöket.

- Jó, hát akkor másvalamire kérem, és ha eddig csak kedves embernek tartottuk, ezután egyenesen imádni fogjuk.

- Mit kell tennem, hogy elnyerjem ezt a fenséges fokot?

- Hogy mit kell tennie?

- Azt kérdeztem.

- Ön ma olyan szabad, mint a madár. Jöjjön, vacsorázzék velünk. Csak hármacsán leszünk, ön, anyám meg én. Hiszen még alig látta anyámat. Most majd jobban megismerheti. Igazán kivételes asszony, csak azt az egyet sajnálom, hogy nincs meg a párja húsz évvel fiatalabb kiadásban. Esküszöm, hogy hamarosan Morcerf vicomtesse lenne belőle. Apámat nem találja otthon, neki bizottsági ülése van ma, és estére a főelőadónál fog vacsorázni. Jöjjön, sokat beszélgetünk majd utazásokról. Ön bejárta az egész világot, annyi kalandot mesélhet nekünk. Elbeszéli annak a szép görög lánynak a történetét, akivel a minap este együtt volt az Operában. Ön rabszolganőjének nevezi, és úgy bánik vele, mint egy hercegnővel. Beszélgetünk majd olaszul és spanyolul. Fogadja hát el ezt a meghívást, anyám nagyon örül majd önnek.

- Hálásan köszönöm - felelte a gróf. - Meghívása igazán kedves, és mélyen fájlalom, hogy nem fogadhatom el. Nem vagyok olyan szabad, mint ahogy hiszi, sőt éppen ellenkezőleg: nagyon is fontos találkozóm lesz még ma.

- Ohó, vigyázzon csak, éppen az imént tanított meg rá, hogyan ráz le az ember valami kellemetlen meghívást. Nekem azonban bizonyíték kell. Szerencsére nem vagyok bankár, mint Danglars úr, hanem azért, mondhatom, éppen olyan hitetlen vagyok, mint ő.

- A bizonyíték nem marad el - jegyezte meg csendes hangon a gróf.

Ezzel csengetett.

- Ejnye! - mondta Morcerf. - Most már másodszor utasítja vissza, hogy anyámmal vacsorázzék. Ez már szántsándékkal történik, gróf.

Monte Cristo megremegett.

- Egy percre se higgye - mormogta. - Egyébként is, már itt a bizonyítékom.

Baptistin belépett, és várakozóan állt meg az ajtóban.

- Nem tudtam előre az ön látogatásáról, ugye?

- Ej, ön olyan rendkívüli ember, hogy még ebben sem vagyok bizonyos.

- De azt legalábbis igazán nem sejthettem, hogy meghív ebédre?

- Hát ez már csakugyan valószínű.

- Most hallgasson ide. Baptistin... mit mondtam ma reggel önnek, amikor behívtam a dolgozószo-
bamba?

- Hogy öt óra után zárassam be a gróf úr kapuját.

- Azután?

- Ó, gróf úr... - szólt közbe Albert.

- Nem, nem, el akarom oszlatni teljesen azt a titokzatos hírnevet, amellyel ön illetett, kedves vicomte. Nagyon nehéz feladat állandóan a Manfréd szerepét játszani. Üvegházban akarok élni. Azután... Folytassa csak, Baptistin.

- Azután nem fogadunk mást, csak Bartolomeo Cavalcanti őrnagy urat és a fiát - mondta Baptistin.

- Most hallotta. Bartolomeo Cavalcanti őrnagy úr Olaszország egyik legősibb nemesi családjának sarja, amelyet már Dante arra méltatott, hogy d'Hozier-ja¹⁶ legyen. Bizonyára emlékszik is, ha ugyan nem feledte el... a *Pokol* X. énekében. És vele van a fia, önnel körülbelül egykorú, kedves fiatalember, éppúgy vicomte, mint ön, és most lép be apja millióiival a párizsi társaságba. Az őrnagy ma este elhozza hozzám a fiát, Andreát, a continót, ahogy Olaszországban nevezzük. Reám bízta. Foglalkozom is vele, ha megérdemli. Ugye, segítségemre lesz ebben?

- Természetesen! Tehát régi barátja önnek ez a Cavalcanti őrnagy? - kérdezte Albert.

- Nem az, de nagyon derék úr, igen udvarias, igen szerény, nagyon tapintatos, mint amilyen sok van Olaszországban, az ősrégi családok nagyon messzi leszármazottai között. Több ízben találkoztam vele, Firenzében is, Bolognában is, Luccában is, és most értesített Párizsba érkezéséről. Az úti ismeretségek követelőzőek: mindenütt reánk találnak, és számon kérik azt a szívességet, amelyet egyszer véletlenül tanúsítottunk irányukban. Mintha a civilizált embernek, aki bárkivel el tud tölteni egy órát, nem volna meg mindig a maga hátsó gondolata! Ez a derék Cavalcanti őrnagy viszontlátja most Párizst, amelyet csak futólag látott a Császárság alatt, mikor innen Moszkvába ment megfagyni. Megvendégelem jó ebédrel, ő itt hagyja a fiát nekem, én megígérem, hogy vigyázok rá, és hagyom, hadd kövessen el minden bolondságot, amit kedve tart, azután nem tartozunk egymásnak semmivel.

- Nagyszerű! - mondta Albert. - Már látom, hogy ön igen értékes mentor. Isten önnel, tehát vasárnap hazaérkezünk. Igaz is, levelet kaptam Franztól.

- Igazán? - kérdezte Monte Cristo. - Még mindig jól érzi magát Olaszországban?

---

¹⁶ Híres francia genealógus család.

- Azt hiszem, igen, de úgy látom, sajnálja, hogy ön nincs ott. Azt állítja, hogy ön volt Róma napfénye, és ön nélkül minden szürke. Sőt azt hiszem, azt mondja, hogy ott állandóan esik most az eső.

- Így megváltozott Franz barátjának a véleménye rólam?

- Ellenkezőleg, kitart amellett, hogy önt igazi varázslónak tartja, és éppen ezért sajnálja a távollétét.

- Kedves fiatalember! - jegyezte meg Monte Cristo. - Élénk rokonérzést keltett bennem már az első este, amikor valami vacsorára fáj a foga, és elfogadta az én meghívásomat. Ha jól tudom, d'Épinay tábornok fia?

- Igen, az.

- Azé, akit 1815-ben olyan nyomorultul meggyilkoltak?

- A bonapartisták.

- Ez az! Igazán szeretem azt a fiatalembert. Őt nem várják haza házassági tervek?

- Dehogynem, neki Villefort kisasszonyt kell nőül vennie.

- Igazán?

- Mint ahogy nekem kell elvennem Danglars kisasszonyt - nevetett Albert.

- Ön nevet...

- Hogyne.

- De mit nevet?

- Azt, hogy úgy látom, ő éppúgy lelkesedik ezért a házasságért, mint ahogy én lelkesedem azért, hogy Danglars kisasszonyt nőül vehessem. De kedves grófom, mi úgy beszélünk a nőkről, mint a nők szoktak a férfiakról. Ez megbocsáthatatlan!

Albert felállt.

- Elmegy?

- Jó kérdés! Már két teljes órája untatom önt, és ön olyan udvarias, hogy még megkérdezi, megyek-e már? Gróf, ön a földkerekség legudvariasabb embere! És hogy milyen remekül idomította a szolgálait! Főleg Baptistin urat. Nekem még sohasem volt ilyen inasom. Az enyéim mind a Théâtre Français inaszereplőit utánozzák, akik, mivelhogy csak egy-két szavas szerepük van, azt a sűgőlyük előtt mondják el. Ezért arra kérem, ha egyszer elbocsátja Baptistin urat, engedje át nekem az elsőséget.

- Rendben van, vicomte.

- Várjon csak, ez még nem minden: adja át köszöntésemet az ön derék luccai Cavalcante dei Cavalcantijának. És ha netán ki akarná házasítani a fiát, találjon neki egy jó gazdag, legalább anyai ágon ősnemes, apai oldalról pedig bárói származású lányt. Én majd segítségére leszek.

- Ó - válaszolta Monte Cristo -, hát már csakugyan itt tart?

- Itt.

- Ne fogadjon el semmit sebtiben.

- Ó, gróf! - kiáltott fel Morcerf. - Micsoda óriási szolgálatot tenne ön nekem, és még százszor jobban szeretném érte, ha segítene benne, hogy akár csak tíz esztendeig is legényember maradhassak még.

- Semmi sem lehetetlen - válaszolta komolyan Monte Cristo.

Elbúcsúzott Albert-től, kikísérte, majd visszatért, és hármat csengetett.

Csakhamar megjelent Bertuccio.

- Bertuccio úr mondta -, tudnia kell, hogy szombaton vendégeket fogadok az auteuili házamban.

Bertuccio könnyedén megborzongott.

- Igenis, uram - válaszolta.

- Szükségem van önre - folytatta a gróf -, hogy minden illő módon rendben legyen. A ház nagyon szép, vagy legalábbis nagyon szépnek kell lennie.

- Ahhoz bizony mindent fel kellene cserélnünk, gróf úr, mert a kárpit már igen lekopott.

- Cseréljen hát ki mindent, kivéve a piros damasztal bevont hálószobát. Azt úgy kell hagynia, ahogy most van.

Bertuccio meghajolt.

- A kerthez se nyúljon. Hanem az udvarral azt csinálhat, amit akar. Még jobban is szeretem, ha nem lehet ráismerni.

- Minden tőlem telhető megteszek, hogy gróf úr meg legyen elégedve. De szeretném mégis, ha gróf úr az ebédre nézve utasításokat adna.

- Kedves Bertuccio úr - mondta a gróf -, amióta Párizsban van, úgy veszem észre, elveszítette maga alól a talajt, és nem áll biztosan a lábán. Hát már nem ismer?

- De azt csak megmondhatja nekem, eccellenza, hogy kiket lát vendégül.

- Még nem tudom, és ezt önnek sem kell tudnia. Lucullus ebédel Lucullusnál. Ez elég.

Bertuccio meghajolt és távozott.

Cavalcanti őrnagy

Sem a gróf, sem Baptistin nem hazudott, amikor a luccai őrnagy látogatásairól beszéltek Morcerf-nek. Ez a látogatás olyan tisztességes ürügye volt Monte Cristónak, amellyel visszautasíthatta a vacsorára szóló meghívást.

Elütötte a hetet, és Bertuccio úr, a kapott parancs szerint, már két órája elment Auteuilbe, amikor bérkocsi állt meg a palota kapuja előtt, de csaknem szégyenkezve futott tovább, miután a rács mellett kiszállt belőle egy ötvenkét éves forma férfi. Olyan fekete sujtásos zöld kabátot viselt, amely Európában, úgy látszik, kipusztíthatatlan. Bő, kék vászonpantalló, eléggé tiszta, noha nem valami jól kifényesített és kissé túlságosan vastag talpú csizma, szarvasbőr kesztyű, kissé a csendőrcsákóra emlékeztető kalpag, fehér szegélyű fekete gallér, amely, ha tulajdonosa nem a maga teljes jószántából viseli, pellengér-nyakszorítónak is beillett volna: ilyen festői öltözetet viselt az a férfit, aki becsengetett a rácsos kapun, és megkérdezte, vajon nem a Champs-Élysées 30 számú házban lakik-e Monte Cristo grófja, majd a kapus igenlő válaszára belépett, becsukta maga mögött a kaput, és a lépcsőfeljárt felé indult.

Kicsiny és szögletes fejről, deresedő hajáról, sűrű, szürke bajuszáról Baptistin azonnal felismerte a látogatót, hiszen pontos személyleírása volt róla. Az előcsarnokban várt a vendégre, és alig ejtette ki a jövevény a nevét az értelmes komornyik előtt, Monte Cristo már értesült is az érkezéséről.

Az idegent a legegyszerűbb szalonba vezették. Ott várt reá a gróf, és mosolyogva ment elé.

- Isten hozta, kedves uram! - mondta. - Már vártam önt.
- Igazán? - kérdezte a luccai. - Eccellenza várt engem?
- Hogyne, értesítést kaptam, hogy ma este hét órakor idejön.
- Hogy idejövök? Így hát értesült róla?
- Természetesen.
- Annál jobb! Bevallom, tartottam tőle, hátha megfélekednek erről a kis óvatosságról.
- Melyikről?
- Hogy önt értesítsék.
- Ó, dehogy.
- Bizonyos benne, hogy nem téved?
- Bizonyos vagyok.
- Engem várt excellenza ma este hét órára?
- Önt bizony. Egyébként meggyőződhetünk róla.
- Ó, hiszen ha engem várt, akkor az felesleges - jegyezte meg a luccai.
- De igen! De igen! - mondta Monte Cristo.

A luccai kissé nyugtalannak látszott.

- Lássuk csak, hát ön nem Bartolomeo Cavalcanti marquis úr?
- De igen, Bartolomeo Cavalcanti vagyok - ismételte a luccai megkönnyebbülve -, hogyne, az vagyok.
- Valamikor őrnagy volt Ausztria szolgálatában.
- Őrnagy voltam? - kérdezte félénken az öreg katona.

- Igen - válaszolta Monte Cristo -, őrnagy volt. Franciaországban így nevezik azt a rangot, amelyet ön Olaszországban viselt.

- Jól van - mondta a luccai -, nem is kívánok többet, hiszen tetszik tudni...

- Egyébként nem a saját jószántából jött most ide - kezdte ismét Monte Cristo.

- Ó, természetesen nem.

- Valaki ideküldte hozzám.

- Igenis.

- A kitűnő Busoni abbé?

- Persze hogy ő - kiáltott fel boldogan az őrnagy.

- Levelet is hozott?

- Tessék, itt is van.

- Na, látja! Adja hát ide.

Monte Cristo átvette a levelet, kibontotta és elolvasta.

Az őrnagy tágra meredt szemmel bámult a grófra, tekintete kíváncsian futott végig a helyiség minden zegén-zugán, de újra meg újra visszatért a grófra.

- Hát igen, a kedves abbé... „Cavalcanti őrnagy, egy derék luccai patrícius, a firenzei Cavalcantik leszármazottja - folytatta Monte Cristo a levél olvasását hangosan -, vagyona után félmillió járadékot élvez.”

Monte Cristo feltekintett a levélből, és elismerően intett.

- Azt mondja: egy félmillió. Ejha, kedves Cavalcanti uram!

- Az van odaírva, hogy félmillió? - kérdezte a luccai.

- Betűről betűre. Ennek így is kell lennie, mert Busoni abbé nagyszerűen ismeri az európai nagy vagyonokat.

- Nem bánom, legyen félmillió - mondta a luccai. - De szavamra mondom, nem hittem volna, hogy ilyen sok.

- Mert olyan intézője van, aki sokat lop öntől. Mit tegyünk, kedves Cavalcanti uram, ezt el kell viselni.

- Ön nyitja fel a szememet - mondta komolyan a luccai -, majd kiteszem a szűrét annak a haszontalan-nak.

Monte Cristo tovább olvasta a levelet:

- „És egyetlen dolog hiányzik ahhoz, hogy teljesen boldog legyen.”

- Ó, istenem, egyetlen dolog! - ismételte a luccai, és nagyot sóhajtott.

- „Hogy rátaláljon imádott fiára.”

- Imádott fiamra!

- „Ezt a fiát kicsiny korában vagy a nemesi család egy ellensége, vagy valami cigány rabolta el.”

- Ötéves korában, uram - jelentette ki a luccai mélyszéges sóhajjal, és szemét az égnek emelte.

- Szegény atya! - mondta Monte Cristo.

A gróf folytatta a levél olvasását:

- „Én reményt nyújtottam neki, és visszaadtam az életét, gróf úr, mert tudattam vele, hogy ön nyomára vezetni annak a fiúnak, akit tizenöt esztendeje hiába keres.”

A luccai kimondhatatlan nyugtalansággal nézett Monte Cristóra.

- Nyomára tudom vezetni - mondta Monte Cristo.

Az őrnagy kihúzta magát.

- Ah - mondta -, a levél tehát elejétől végig igazat mond?

- Kétkedett benne, kedves Bartolomeo úr?

- Dehogy, egy percig sem! Dehogy, dehogy! Egy komoly férfiú, egy papi ember, mint Busoni abbé, nem csinál efféle tréfát. De még nem olvasta végig, excellenza.

- Ah, igaz - mondta Monte Cristo -, van egy post-scriptum is.

- Igenis - ismételte a luccai -, van... van... egy post-scriptum is.

- „Hogy Cavalcanti őrnagyot megkíméljem a bankárokhoz való szaladgálástól, küldök neki egy kétezer frankos utalványt útiköltsége fedezésére, és önnél hitelt nyitok számára annak a negyvennyolcezer franknak erejéig, amellyel ön még nekem tartozik.”

Az őrnagy szemmel látható aggodalommal figyelte ezt a post-scriptumot.

- Jól van! - csak annyit felelt a gróf.

- Azt mondta, jól van - mormogta a luccai. - Így hát... uram... - kezdte ismét.

- Így hát? - kérdezte Monte Cristo.

- Így hát a post-scriptum...

- No, mi van a post-scriptummal?

- Azt is olyan szívesen tetszett fogadni, mint a levél többi részét?

- Természetesen, Busoni abbéval elszámolásom van. Nem tudom, hogy pontosan negyvennyolcezer frankkal tartozom-e neki, de néhány bankjegy nem számít nálunk. No lám, hát ilyen fontosságot tulajdonított ennek a post-scriptumnak, kedves Cavalcanti úr?

- Bevallom, hogy tökéletesen megbíztam Busoni abbé aláírásában - válaszolta a luccai. - Így hát nem is vettem magamhoz semmi pénzt. Mármost, ha ez a forrás nem állt volna rendelkezésemre, valóban nagy zavarban lettem volna itt Párizsban.

- Ugyan, zavarba jöhet bárhol is egy ilyen ember, mint ön? - kérdezte Monte Cristo. - Ne beszéljen ilyesmit!

- Nem ismerek itt senkit - jegyezte meg a luccai.

- De annál inkább ismerik önt.

- Igaz, engem ismernek, így hát...

- Fejezze be, kedves Cavalcanti uram!

- Így hát ön ideadja a negyvennyolcezer frankot...

- Adom, amikor parancsolja.

Az őrnagy nagy szemet meresztett.

- De üljön hát le - mondta Monte Cristo. - Nem is értem, mit csinálok... Itt hagyom állni önt egy jó negyedórája.

- Ó, szót sem érdemel.

Az őrnagy odahúzott egy karosszéket és leült.

- Most pedig - mondta a gróf -, talán iszik valamit, egy pohár xeresit, portóit, alicanteit?

- Alicanteit, ha megengedi, hiszen ez a legkedvesebb borom.

- Kitűnő alicanteim van. Egy kis kétszersülttel, ugye?

- Egy kis kétszersülttel, ha lesz olyan szíves.

Monte Cristo csengetett. Csakhamar megjelent Baptistin.

A gróf hozzálépett.

- Mi újság? - kérdezte egészen halkán.

- Itt van a fiatalember - válaszolta ugyanolyan halkán a komornyik.

- Jól van. Hová vezette be?

- A kék szalonban vár, mint ahogy parancsolni méltóztatott.

- Nagyszerű. Hozzon be alicantei bort és kétszersültet.

Baptistin távozott.

- Ön igazán zavarba hoz a fáradozásával - jelentette ki a luccai.

- Ugyan már! - felelte Monte Cristo.

Baptistin visszatért. Poharakat, bort és kétszersültet hozott be.

A gróf az egyik poharat teletöltötte, a másikba csak néhány cseppnyit öntött a folyékony rubinból, amellyel az üveg telve volt. Az üvegen egyébként pókháló és más efféle jelek jobban bizonyították az ital korát, mint az emberi arcát a ráncok.

Az őrnagy nem vétette el, kit melyik pohár illet, fogta a színi megöltöt, és kivett egy kétszersültet.

A gróf úgy rendelkezett, hogy Baptistin a vendég keze ügyébe tegye a tálcat. Az őrnagy először csak nyelve hegyével ízlelgette az alicantei bort, azután elégedetten csettintett, és lassan bemártotta kétszersültjét a borba.

- Így hát, uram - mondta Monte Cristo -, ön Luccában lakott, gazdag ember volt, régi nemesi család sarja, általános köztiszteletnek örvend, mindennel rendelkezik, ami csak boldoggá tehet valakit?

- Mindennel, eccellenza - válaszolta az őrnagy, teljesen a borba merítve kétszersültjét. - A világon mindennel.

- És a boldogságához csak egyvalami hiányzik.

- Egyetlenegy - jelentette ki a luccai.

- Hogy megtalálja elvesztett gyermekét.

- Ó! - mondta az őrnagy, és új kétszersült után nyúlt. - De ez aztán igazán hiányzik.

A derék luccai égnek emelte a szemét, és nagy erőfeszítést tett, hogy sóhajtson.

- Hát nézze, kedves Cavalcanti úr - mondta Monte Cristo -, hogy is volt ezzel a sokat siratott fiával? Mert úgy tudtam, hogy ön nőtlén maradt...

- Ezt hitték rólam, uram - mondta az őrnagy -, és én magam...

- Igen - folytatta Monte Cristo -, ön maga is helybenhagyta ezt a véleményt. Valami ifjúkori félrelépést akart a világ elől rejtegetni.

A luccai felállt, a lehető legnyugodtabb és legméltóságosabb arcot öltötte, noha ugyanakkor szerényen lesütötte a szemét, akár azért, hogy a szerepéből ki ne essék, akár azért, hogy a képzeletét támogassa. Közben suttyomban a grófra pislogott, akinek szüntelen mosolya továbbra is jóindulatú érdeklődésről tanúskodott.

- Úgy van, uram - mondta -, el akartam rejteni mindenki elől ezt a ballépést.

- Nem önmagáért - jegyezte meg Monte Cristo -, mert egy férfiú felülemelkedik az ilyesmin.

- Ó, nem, dehogymagamért - mondta az őrnagy mosolyogva, és a fejét rázta.
  - Hanem a gyermek anyja miatt - mondta a gróf.
  - Az anyja miatt - kiáltott a luccai, és egy harmadik kétszersült után nyúlt. - A szegény édesanyja miatt!
  - Tessék csak iszogatni, kedves Cavalcanti úr - mondta Monte Cristo, és újra megtöltötte a luccai poharát. - Hiszen egészen megfojtja az izgalom.
  - A szegény anyja miatt! - mormogta a luccai, és azon igyekezett, hogy az akarat hatalmával könnymirigyéből valami könnycseppfélét sajtoljon a szeme sarkába.
  - Az asszony, úgy vélem, Olaszország egyik legelőkelőbb családjából származott.
  - Fiesolei patrícius család sarja volt, gróf úr, fiesolei patrícius nő volt!
  - Hogy hívták?
  - A nevét kívánja tudni?
  - Istenem! - mondta Monte Cristo. - Fölösleges, hogy megnevezze, hisz én is tudom.
  - Ön, gróf úr, úgymint mindent tud - jelentette ki a luccai meghajolva.
  - Oliva Corsinari, ugye?
  - Oliva Corsinari!
  - Marquise?
  - Marquise!
  - De ön, minden családi tiltakozás ellenére, végül is feleségül vette?
  - Istenem, hát ez lett a vége.
  - És rendben vannak az iratai? - kérdezte Monte Cristo.
  - Miféle irataim? - kérdezte a luccai.
  - Ej, hát a házasságlevele az Oliva Corsinarral kötött házasságáról, és a gyermek születési bizonyítványa.
  - A gyermek születési bizonyítványa?
  - Andrea Cavalcantinak, az ön fiának születési bizonyítványa. Vagy nem Andreának hívják?
  - De azt hiszem, úgy hívják - válaszolta a luccai.
  - Micsoda? Csak azt hiszi?
  - Ejnye, hát bizonyosra nem merem állítani, hiszen olyan régen elveszítettem!
  - Az igaz - egyezett bele Monte Cristo. - Végül is hát megvannak mindezek az iratok?
  - Gróf úr, sajnálattal kell jelentenem, bizony nem hoztam magammal őket, mivelhogy senki sem figyelmeztetett rá.
  - Mi az ördög! - kiáltott Monte Cristo.
  - Hát annyira fontosak ezek az iratok?
  - Feltétlenül szükségesek!
- A luccai a homlokát dörzsölgette.
- *Ah, per Baccho!* - mondta - Feltétlenül szükségesek!
  - Feltétlenül. Hátha itt valakinek eszébe jutna kétségbe vonni, az ön házassága érvényességét és gyermeke törvényességét!

- Ez igaz - mondta a luccai -, kételkedhetnének benne.
- Márpedig ebből baj hárulna a szegény fiatalemberre.
- Az végzetes lenne.
- Még füstbe mehetne emiatt valami kitűnő házasság.
- *O peccato!*
- Tudja, Franciaországban szigorúan veszik az ilyesmit. Itt nem elég az, ami Olaszországban, hogy papot hívatnak, és azt mondják neki: „Szeretjük egymást, tessék összeadni bennünket!” Franciaországban polgári házasság van, és a polgári házasságkötéshez személyazonossági iratokra van szükség.
- Hát ez baj, mert bizony nekem nincsenek meg ezek az irataim.
- Szerencsére, nekem megvannak - jelentette ki Monte Cristo.
- Önnek?
- Nekem.
- Önnek megvannak?
- Meg.
- Nohát! - mondta a luccai, aki már-már attól tartott, hogy egész utazása kárba veszett a hiányzó iratok miatt, és így feledékenysége miatt nehezen kaphatja meg a negyvennyolcezer frankot.
- Nohát, ez aztán a szerencse! Igen, szerencse - tette hozzá -, mert én nem is gondoltam az iratokra.
- A mindenit! Meghiszem azt, nem is gondolhat az ember mindenre. De szerencsére Busoni abbé gondolt rá ön helyett.
- Lám, a kedves, jó abbé!
- Előrelátó ember.
- Csodálatos ember - jelentette ki a luccai. - Elküldte önnek az iratokat?
- Itt vannak, tessék.
- A luccai összecsapta a kezét.
- Ön a Monte Cattini-i Szent Paula templomban vezette oltárhoz Oliva Corsinarit. Tessék, itt a lelkész bizonyítványa.
- Szavamra! Itt van - mondta az őrnagy, és csodálkozva nézte.
- És itt van Andrea Cavalcanti keresztlevele, amelyet a saravezzai plébános állított ki.
- Mindez szabályos - mondta az őrnagy.
- Vegye át tehát ezeket az iratokat, amelyekkel nekem semmi dolgom, és adja át a fiának, majd az gondosan megőrzi őket.
- Meghiszem azt!... Ha el találná veszíteni...
- Nos, mi lenne akkor? - kérdezte Monte Cristo.
- Ej, hát írni kellene Olaszországba - folytatta a luccai -, és bizony hosszadalmas dolog volna újra megszerezni őket.
- Csakugyan nehéz volna - mondta Monte Cristo.
- Csaknem lehetetlen - válaszolta a luccai.
- Nagyon örülök, hogy ön ennyire felismeri a papírok értékét.

- Jobban mondva megfizethetlenségnek tartom őket.

- Ami pedig a fiatalember édesanyját illeti... - mondta Monte Cristo.

- Ami a fiatalember édesanyját illeti... - ismételte az őrnagy nyugtalanul.

- Vagyis Corsinari marquise-t?

- Istenem! - mondta a luccai, és úgy érezte, a nehézségek csak most bukkannak fel. - Hát még szükségünk lesz rá?

- Nem lesz, uram - válaszolta Monte Cristo. - Egyébként ő már...

- Úgy van, úgy van - mondta az őrnagy -, ő már...

- Lefizette adóját a természetnek?

- Fájdalom! - válaszolta élénken a luccai.

- Tudtam erről - folytatta Monte Cristo. - Már tíz éve, hogy meghalt.

- És én még mindig siratom, uram - mondta az őrnagy, és kihúzta zsebéből kockás zsebkendőjét, s előbb a bal, utána a jobb szemét törölgette meg vele.

- Hát bizony mindannyian halandóak vagyunk - jegyezte meg Monte Cristo. - Most pedig értse meg, kedves Cavalcanti úr, értse meg, itt Franciaországban nem kell róla tudnia senkinek, hogy tizenöt esztendeje nem látta a fiát. Nálunk már kimentek a divatból azok a történetek, amelyek a gyermekrabló cigányokról szólnak. Ön egyszerűen egy vidéki kollégiumba küldte a fiát, és most azt akarja, hogy nevelését a párizsi társaságban fejezze be. Ezért hagyta ön el Viareggiót, ahol a felesége halála óta lakik. Ennyi elég.

- Úgy gondolja?

- Természetesen.

- Akkor rendben van.

- Ha pedig valakinek a fülébe jutna valami arról, hogy olyan sokáig elszakadva élt a fiától...

- Az ám. Mit mondjak akkor?

- Hogy egy hűtelen nevelő segítségével, akit megvesztegettek az ön családjának ellenségei...

- A Corsinariak?

- Természetesen... elrabolták a fiát, hogy az ön neve kihaljjon.

- Így is van, miután egyetlen fiú.

- És most, hogy minden rendbe jött, és hogy felújított emlékei nem árulják el többé, bizonyára kitalálja, hogy meglepetést készítettem elő?

- Kellems meglepetést? - kérdezte a luccai.

- Ohó, látom már, hogy az apa szemét és szívét nem lehet megcsalni! - szólt Monte Cristo.

Az őrnagy hümmögött.

- Valaki elárulta, vagy talán magától találta ki, hogy itt van?

- Kicsoda?

- A gyermeke, a fia, Andrea.

- Kitaláltam - válaszolta a luccai, a világ legnagyobb nyugalmával. - Így hát csakugyan itt van?

- Itt bizony - felelte Monte Cristo. - Az imént jelentette a komornyikom, hogy megérkezett.

- Ah, nagyszerű! Nagyszerű! - mondta az őrnagy, és minden felkiáltásakor ki- és begombolgatta kabátját.

- Kedves uram! - mondta Monte Cristo. - Megértem az izgalmát, időt kell adnom önnek, hogy összeszedje magát. A fiatalembert is elő kell készítenem erre a nagyon óhajtott találkozásra, mert úgy sejtem, ő sem kevésbé türelmetlen, mint ön.

- Meghiszem azt - mondta Cavalcanti.

- Hát egy rövidke negyedóra múlva együtt lesznek.

- Idehossa hát hozzám? Odáig megy jószágában, hogy személyesen vezeti a karjaimba?

- Nem, nem akarok az apa és a fiú közé állni. Önök kettesben lesznek, őrnagy úr. De legyen nyugodt, még ha a vér szava nem is szólalna meg, ön nem tévedhet: ezen az ajtón fog bejönni. Szép szöke fiatalember, talán kissé nagyon is szöke, a modora kifogástalan. Majd meglátja.

- Igaz is, tetszik tudni, hogy nem hoztam magammal több pénzt, mint azt a kétezer frankot, amelyet a jószágos Busoni abbé utalt át nekem - jegyezte meg az őrnagy. - Ebből fedeztem az utazást, és...

- És pénzre van szüksége... Ebben igaza van, kedves Cavalcanti úr. Tessék, itt adok önnek egyelőre nyolc darab ezerfrankos bankjegyet.

Az őrnagy szeme úgy csillogott, mint a karbunkulus.

- Még negyvenezer frankjával tartozom - mondta Monte Cristo.

- Óhajt excellenza nyugtátványt? - kérdezte az őrnagy, és kabátja belső zsebébe rakta el a bankjegyeket.

- Ugyan minek? - mondta a gróf.

- Hogy Busoni abbéval elszámolhasson.

- Hát majd a végén ad egy teljes nyugtátványt, amikor már a hátralékos negyvenezer frankot is megkapta. Becsületes embereknek nincs szükségük efféle óvatosságra.

- Igen, igen, helyes - mondta az őrnagy -, hiszen mi becsületes emberek vagyunk.

- No, most még egy utolsó szót, marquis.

- Tessék.

- Megengedi, hogy valamire figyelmeztessem, ugye?

- Hogy megengedem-e? Inkább kérem rá!

- Nem esnék nehezére, ha megválna ettől a zsinóros kabáttól?

- Csakugyan! - felelte az őrnagy, noha szeretettel nézett végig kabátján.

- Hát igen, Viareggióban még viselik ezt, de Párizsban már régóta divatját múlta, akármilyen elegáns viselet is.

- Milyen kár! - jegyezte meg a lucai.

- Hát, ha ragaszkodik hozzá, akkor távozáskor ismét felveheti.

- De mit veszek fel addig?

- Azt, amit a málháiban talál.

- Hogyhogy a málháiban? Mindössze egy kis útitáskát hoztam!

- Ennyit hozott magával, természetesen. Miért is okozott volna magának alkalmatlanságot? Egy öreg katona különben is szeret könnyű felszereléssel menetelni.

- Hát éppen ezért...

- Ön azonban gondos ember, és előreküldte málháit. Tegnap érkeztek meg az Hôtel des Princes-be, a rue Richelieu-re. Ön ott vett szállást.

- Tehát azokban a málhákban van?

- Felteszem, volt olyan előrelátó, hogy komornyikjával becsomagoltatott mindent, amire szüksége lehet: városi kabátokat, egyenruhákat. Nagy, ünnepélyes alkalmakkor természetesen egyenruhába öltözik. El ne felejtse feltenni az érdemkeresztjét. Gúnyolódna ugyan rajta Franciaországban, hanem azért csak viselik.

- Nagyon jó, nagyon jó, nagyon jó! - mondta az őrnagy, és egyik csodálkozásból a másikba esett.

- És most - mondta Monte Cristo -, hogy megerősítettük a szívét a nagy izgalom befogadására, készüljön el, kedves Cavalcanti úr, hogy hamarosan viszontlátja a fiát, Andreát.

Ezzel Monte Cristo kedvesen köszöntötte a luccait, aki magánkívül volt elragadtatásban. A gróf eltűnt az ajtó függönye mögött.

Andrea Cavalcanti

Monte Cristo grófja belépett a szomszédos szobába, amelyet Baptistin kék szalon néven nevezett. Ott várta már egy fesztelen modorú, elég jól öltözött fiatalember, aki félórával azelőtt szállt ki a palota kapuja előtt a bérkocsiból. Baptistin könnyen ráismerhetett. Azt a magas fiatalembert pillantotta meg, akinek szőke haját, vörhenyes szakállát, fekete szemét, vakítóan fehér bőrét, piros arcát gazdája leírta neki.

Amikor a gróf belépett a szalonba, a fiatalember hanyagul hevert egy pamlagon, és szórakozottan veregette csizmáját aranygombos nádpalcájával.

Amint észrevette Monte Cristót, felugrott.

- Monte Cristo grófjához van szerencsém? - kérdezte.

- Az vagyok, uram - felelte a gróf -, nekem pedig bizonyára Andrea Cavalcanti vicomte-tal van szerencsém beszélni?

- Andrea Cavalcanti vicomte-tal - ismételte a fiatalember, és e szavakat könnyed meghajlással kísérte.

- Van önnél egy levél, amely hozzám ajánlja? - kérdezte Monte Cristo.

- Kissé különösnek találtam a levél aláírását, azért nem említettem meg.

- Szindbád, a tengerész, ugye?

- Pontosan az. És mivel semmi másféle Szindbád nevű tengerészt nem ismertem, csak az *Ezeregyéjszaka* szereplőjét...

- Hát ez annak egyik leszármazottja, egy igen gazdag barátom, egy különc, csaknem bolondos angol, akinek igazi neve lord Wilmore.

- No, ez már mindent megmagyaráz - jelentette ki Andrea. - Így hát ez pompásan összevág. Ezt az angolt ismertem én... igen... ah, igen, nagyszerű!... Gróf úr, rendelkezésére állok.

- Ha az, amit volt szíves mondani, igaz - válaszolta a gróf mosolyogva -, akkor remélem, lesz olyan szíves, közöl néhány apróságot önmagáról és családjáról.

- Nagyon szívesen, gróf úr - felelte a fiatalember olyan folyékonyssággal, ami becsületére vált emlékezőtehetségének. - Mint ahogy ön is mondta, Andrea Cavalcanti vicomte vagyok, Bartolomeo Cavalcanti őrnagy fia és a firenzei aranykönyvbe bejegyzett Cavalcanti család leszármazottja. Noha családunk még ma is igen gazdag, hiszen apámnak félmillió franknyi évjáradéka van, már sok megpróbáltatáson mentünk keresztül, sőt, engem magamat öt- vagy hatéves koromban elrabolt egy gonosz nevelő, uram. Így esett, hogy tizenöt esztendeje nem is láttam azt, akinek életemet köszönhetem. Amióta csak az eszemet tudom, amióta szabad vagyok és ura önmagamnak, szünet nélkül keresem apámat, de hasztalanul. Végre most, az ön Szindbád barátjának a leveléből megtudtam, hogy atyám Párizsban van, és a levél feljogosít arra, hogy további adatok végett önhöz fordulhassak.

- Mindaz, amit itt elmondott, nagyon érdekes, uram - mondta a gróf, és komor elégedettséggel figyelte a fesztelen arckifejezést, amelyen sátáni szépség tükröződött. - Nagyon helyesen tette, hogy mindenben alkalmazkodott Szindbád barátom tanácsaihoz, mert édesapja valóban itt van, és ön után kutat.

A gróf, amióta belépett a szobába, egy pillanatra sem veszhette szem elől a fiatalembert. Megcsodálta tekintete biztonságát és hangja szilárdságát. De a természetesen hangzó szavaknál: „Apja valóban itt van, és ön után kutat”, a fiatal Andrea felugrott, és így kiáltott:

- Apám! Apám itt volna?

- Kétségtelenül - válaszolta Monte Cristo -, az ön apja, Bartolomeo Cavalcanti őrnagy.

A rémület, amely egy pillanattal előbb a fiatalember arcán kiült, csakhamar teljesen el is tűnt róla.

- Igaz, igaz - mondta -, Bartolomeo Cavalcanti őrnagy. És gróf úr azt mondja, hogy ez a drága apa itt van?

- Itt van, uram. Hozzáteszem még, hogy éppen most váltam el tőle, és hogy a történet, amelyet a régen elveszített kedves fiáról mondott el nekem, mélyen megrendített. Fájdalma, aggodalma, reményei ebben a dologban valóban szinte megindító költeményként hatottak rám. Egyszer csak értesítést kapott, hogy fia elrablói elég magas váltságdíj fejében hajlandóak a fiút visszaadni, vagy megjelölni a helyet, ahol található. Ezt a jó apát azonban semmi sem rettentette vissza. A követelt összeget a piemonti határra küldte, Olaszország egész területére szóló útlevelel együtt. Úgy gondolom, ön Dél-Franciaországban tartózkodott?

- Hogyne, uram - válaszolta Andrea kissé zavartan. - Persze, Franciaország déli részén tartózkodtam.

- Kocsinak kellett önt Nizzában várnia?

- Így is volt, uram. A kocsi Nizzából Genovába vitt, Genovából Torinóba, Torinóból Chambérybe, Chambéryből Pont-de-Beauvoisinbe és Pont-de-Beauvoisból Párizsba.

- Pompás! Apja mindig azt remélte, hogy útközben találkozik önnel, ő ugyanis ugyanezt az útirányt követte. Ezért volt az öné is így kijelölve.

- De - vetette ellen Andrea -, ha találkozott volna is velem az a drága jó apa, akkor sem hiszem, hogy reám ismert volna, hiszen kissé megváltoztam, amióta utoljára láttuk egymást.

- Hát a vér szava? - jegyezte meg Monte Cristo.

- Igaz, igaz - folytatta a fiatalember -, egészen megfélemeztem a vér szaváról.

- Most már csak egy dolog nyugtalanítja Cavalcanti marquis-t - mondta Monte Cristo -, az, hogy ön mit csinált azalatt, amíg tőle távol volt, hogyan bántak önnel elrablói, vajon megadták-e önnek a születése szerint járó tiszteletet? Végül, hogy az erkölcsi szenvedés, amelynek ki volt téve, és amely százszor gyötrőbb a testi szenvedésnél, nem hagyott-e valami nyomot a természettől gazdagon megáldott lelkében, és vajon elnyerheti-e ismét és megőrizheti-e az önt megillető rangot a társaságban?

- Uram - hebegett a fiatalember zavarodottan -, remélem, hogy semmiféle koholt hír...

- Első ízben Wilmore barátomtól, a nagy emberbaráttól hallottam önről beszélni. Tőle megtudtam, hogy önt valami kellemetlen helyzetben találta, hogy mifélében, nem tudom, és efelől nála sem kérdezősködtem, nem vagyok kíváncsi természetű. Az ön balsorsa felkeltette érdeklődését, ön tehát érdekes volt. Azt mondta nekem, hogy vissza akarja szerezni önnek a társaságban megillető rangját, amelyet elveszített, keresni fogja és meg is találja az édesapját. Kereste is, meg is találta, amint látszik, minthogy apja itt van. Végül tegnap értesített az ön érkezéséről, és még adott némi utasítást az ön vagyonára vonatkozóan is. Ennyi az egész. Tudom, hogy külön ember az én Wilmore barátom, de egyúttal megbízható is, gazdag, mint az aranybánya, így hát nyugodtan áldozhat különcködéseinek anélkül, hogy ez tönkretenné. Megígértem, hogy követem utasításait. Most pedig ne vegye rossz néven kérdésemet, uram, de mivel kissé pártfogolnom kell önt, tudni szeretném, hogy az önt ért sok viszontagság, amelyről nem tehet, és amely semmiképpen sem csökkenti az ön iránt érzett becsülésemet, nem távolította-e el attól a társaságtól, amelyben vagyona és neve révén jól megállhatta volna a helyét.

- Uram - válaszolta a fiatalember, aki a gróf szavai nyomán visszanyerte biztos magatartását -, efelől legyen teljesen nyugodt. Azok a gyermekrablók, akik elszakítottak apámtól, később bizonyára jó áron el akartak adni neki, mint ahogy meg is cselekedték. Úgy számították, hogy nekik előnyös lesz, ha meghagyják, sőt ha lehet, még növelik is minden személyes jótulajdonságomat. Éppen ezért elég jó nevelésben részesültem, és a gyermekrablók csaknem úgy bántak velem, mint Kisázsiaiban a

rabszolgákkal szoktak: ezekből nyelvtudósokat, orvosokat, filozófusokat képeztettek a gazdáik, hogy a római vásárban annál jobb áron keljenek el.

Monte Cristo elégedetten mosolygott. Úgy látszik, Andrea Cavalcanti úr túlszárnyalta minden reményét.

- Egyébként - folytatta a fiatalember -, ha valami nevelési hiba vagy inkább a társaságban való járatlanság vetődne fel nálam, remélem, elnézést nyernék, és tekintetbe veszik, mennyi viszontagság kísért születésem, majd ifjúságom idején.

- Úgy tegyen majd, ahogy jönnek látja, vicomte! - vetette oda Monte Cristo. - Ön ura tetteinek, és csak önre tartozik, mit csinál Ígérem, hogy kalandjairól sohasem beszélek, hiszen az ön története valóságos regény, és noha az emberek imádják a sárga borítékos regényeket, de irtóznak az emberbőrbe kötött regényektől, még ha úgy vannak is aranyozva, mint az öné. Erre a nehézségre akarom felhívni a vicomte úr figyelmét: alig adja majd elő megható regényét valakinek, ez a történet egykettőre a feje tetejére állítva járja be a társaságot. Ön kénytelen lesz Antony szerepét vállalni, márpedig az Antonyak ideje kissé lejárt már. Meglehet, hogy az általános érdeklődés középpontjába kerülne, csak hogy nem mindenkinek van ám ínyére, hogy megfigyelések tárgya és rosszmájú pletykák céltáblája legyen. Talán ez fárasztaná is önt.

- Azt hiszem, igaza van, gróf úr - mondta a fiatalember, és akaratlanul is elsápadt Monte Cristo átható tekintetére. - Valóban kellemetlen volna.

- No, azért nem kell túlozni - jegyezte meg Monte Cristo -, hiszen akkor, hogy elkerüljön egy hibát, könnyen belekeveredik valami bolondságba. Nem, ez csak egyszerű elgondolás legyen a magatartására nézve. És ilyen értelmes ember annál könnyebben keresztülviszi ezt a tervet, mert hiszen meg is felel az érdekeinek. Bizonyítékokkal és tiszteletre méltó emberek barátságával kell harcolnia mindaz ellen, ami a múltjában kétes lehetett.

Andrea szemmel láthatóan elveszítette biztonságát.

- Szívesen felajánlanám magam jótállóként és kezesül - mondta Monte Cristo. - De erkölcsi alapelvem az, hogy legjobb barátaimban is kételkedem, és ezt a kételkedésemet másokban is felébresztem ellenük. Így könnyen kieshetnék a szerepemből, ahogy a drámai színészek mondják, és megeshetnék, hogy kifütyülnének, ami nem volna kellemes.

- De gróf úr - szólt közbe Andrea merészen -, hiszen lord Wilmore ajánlott önhöz...

- Az igaz - felelte Monte Cristo -, csak hogy lord Wilmore nem hallgatta el előttem, hogy önnek kissé viharosan telt el az ifjúsága, kedves Andrea úr. Ó - folytatta a gróf, Andrea tiltakozó mozdulatára -, nem kérek semmiféle vallomást! Egyébként pedig azért hívták ide Luccából Cavalcanti marquis urat, az édesapját, hogy ön ne legyen senkire ráutalva. Mindjárt meg is látja, kissé merev és felfuvalkodott, de ezt a katonai egyenruhának kell betudni, és ha tekintetbe vesszük, hogy tizennyolc esztendeje áll Ausztria szolgálatában, mindent megértünk. Általában nem sokat kívánunk az osztrákoktól. Egészen véve nagyon megfelelő apa ez, biztosítom róla.

- Megnyugtató, uram! Mert én már olyan régen elszakadtam tőle, hogy semmiféle emléket sem őriztem meg róla.

- Meg azután, látja, a nagy vagyon sok mindent áthidal.

- Apám csakugyan olyan gazdag, uram?

- Milliomos... Ötszázezer font járadékkal rendelkezik.

- Így hát... kellemes helyzetben leszek? - kérdezte a fiatalember aggodalmaskodón.

- A lehető legkedvezőbb helyzetben, kedves uram. Ő évi ötvenezer frank járadékot biztosít önnek mindaddig, míg Párizsban marad.

- Hát akkor itt maradok örökre.

- No, már ugyan ki tudhatja előre, mi történik, kedves uram? Ember tervez, Isten végez...

Andrea felsóhajtott.

- De hát - mondta -, amíg Párizsban maradok, és... amíg semmiféle körülmény sem kényszerít arra, hogy eltávozzam innen, biztosítva van számomra az az összeg, amelyről az imént beszélt?

- Tökéletesen.

- Apám által? - kérdezte Andrea kissé nyugtalanul.

- Általa, de kezességet vállalt érte lord Wilmore, aki édesapja kérésére havi ötezer frankra hitelt nyittatott önnek Danglars úrnál, Párizs egyik legszilárdabb bankárjánál.

- Sokáig szándékozik apám Párizsban maradni? - nyugtalankodott Andrea.

- Csak néhány napig - válaszolta Monte Cristo -, szolgálata nem engedi meg, hogy két-három hétnél tovább maradjon távol.

- Micsoda kedves, jó apa! - mondta Andrea. Szemmel láthatóan elbűvölte, hogy apja ilyen hamarosan elutazik.

- Nem is késleltetem egy perccel sem találkozásuk pillanatát - jegyezte meg Monte Cristo, aki úgy tett, mint akit e szavak megtévesztenek. - Elkészült rá, hogy megölelje a derék Cavalcanti urat?

- Remélem, ebben nem kételkedik?

- Lépjen be hát a szalonba, kedves barátom, ott várja már az édesapja.

Andrea mélyen meghajolt a gróf előtt, azután belépett a szalonba.

A gróf szemmel követte, és amikor a fiatalember eltűnt, megnyomott egy kép mögé rejtett kis rugót, mire a kép elmozdult a keretéből, és az így keletkezett hézag bepillantást engedett a szomszédos szalonba.

Andrea becsukta az ajtót maga mögött, és az őrnagyhoz sietett, aki a közeledő léptek zajára felállt a helyéről.

- Ó, uram és kedves apám! - kezdte Andrea hangosan és olyan módon, hogy a gróf is meghallhassa a csukott ajtón át. - Csakugyan ön az?

- Isten hozott, kedves fiam - felelte az őrnagy komolyan.

- Olyan sok esztendei távollét után milyen boldogság, hogy viszontláthatjuk egymást! - mondta Andrea, és egyre az ajtó felé sandított.

- Valóban nagy ideje, hogy elszakadtunk egymástól!

- Ne öleljük meg egymást, uram? - kérdezte Andrea.

- Ahogy akarod, fiam - válaszolta az őrnagy.

És úgy ölelkeztek össze, mint ahogy a Théâtre Français színpadán szokás, vagyis egyiknek a feje a másiknak a vállán nyugodott.

- Így hát ismét együtt vagyunk! - jegyezte meg Andrea.

- Ismét együtt vagyunk - ismételte az őrnagy.

- Hogy el se váljunk többé?

- Úgy van. Azt hiszem, édes fiam, hogy te most Franciaországot második hazádnak tekinted?

- Annyi bizonyos - mondta a fiatalember -, hogy le volnék sújtva, ha el kellene hagynom Párizst.

- Én pedig bizony nem tudnék máshol élni, mint Luccában. Vissza is térek Olaszországba, mihelyt lehet.

- De mielőtt elutazik, édes jó apám, bizonyára átadja nekem azokat az iratokat, amelyekkel bizonyítani tudom, milyen vér folyik ereimben.

- Természetesen, hiszen egyenesen azért jöttem, pedig ugyancsak nem egykönnyen találkoztam veled, hogy átadjam az iratokat. Hiszen, ha újra keresnünk kellene egymást, reá menne életem hátralevő része.

- Hol vannak az iratok?

- Tessék, itt vannak.

Andrea mohón kapott apja házasságlevele és a saját keresztlevele után, és miután a jó gyermek természetes mohóságával bontotta ki őket, mind a kettőt olyan gyorsasággal és jártassággal futotta át, amely igen gyakorlott szemre és egyúttal élénk érdeklődésre is vallott.

Amint végigolvasta, kimondhatatlan öröm tükröződött az arcán. Különös mosollyal nézett az őrnagyra.

- No, mi az? - kérdezte kitűnő toszkánai kiejtéssel. - Olaszországban már nincsenek gályák?

Az őrnagy kihúzta magát.

- Mit beszélsz? - kérdezte.

- Hogy ott büntetlenül készítenek ilyen irományokat. Franciaországban már ennek a feléért is öt esztendőre Toulonba küldenének bennünket, drága apám!

- Tessék? - kérdezte a luccai, és azon igyekezett, hogy megőrizze felséges magatartását.

- Kedves Cavalcanti úr - mondta Andrea, és megszorította az őrnagy karját -, mennyit fizettek magának, hogy elvállalja értem az apaságot?

Az őrnagy beszélni akart.

- Csak csendben - mondta Andrea, és lehalkította a hangját. - Jó példával járok elől, és bevallom: évi ötvenezer frankot kapok azért, hogy a fia legyek. Így hát megértheti, eszem ágában sincs tagadni, hogy ön az apám.

Az őrnagy nyugtalanul nézett körül.

- Ugyan már, legyen nyugodt, magunk vagyunk - jegyezte meg Andrea -, és különben is olaszul beszélünk.

- Hát akkor én is elárulom: nekem egyszer s mindenkorra ötvenezer frankot adnak - mondta a luccai.

- Cavalcanti úr - mondta Andrea -, hisz ön a tündérmesékben?

- Eddig nem hittem, most azonban hinnem kell bennük.

- Vannak hát bizonyítékai?

Az őrnagy egy marék aranyat vett elő mellénye zsebéből.

- Kézzelfoghatóak, amint látja.

- Az a véleménye hát, hogy hihetek a kapott ígéreteknek?

- Az.

- És hogy ez a derék gróf be is váltja őket?

- Pontról pontra. De ennek fejében viszont nekünk is játszanunk kell szerepünket.

- Meghiszem azt!

- Én a gyöngéd apáét...

- Én meg a tisztelettudó fiúét.

- Mivel azt akarják, hogy tőlem származzék...

- Kik azok, akik akarják?

- Hát azt bizony nem tudom. Azok, akik önnek írtak. Vagy nem kapott levelet?
- De kaptam.
- Kitől?
- Valami Busoni abbétól.
- Akit nem ismer?
- Akit sohase láttam.
- Mi volt abban a levélben?
- De nem árul el?
- Eszemben sincs, hiszen azonosak az érdekeink.
- Akkor olvassa el.

Az őrnagy átadott egy levelet a fiatalembernek.

Andrea halkán olvasni kezdte:

Ön szegény sorban él, és nyomorúságos öregség vár önre. Akar-e, ha nem is gazdag, legalább független lenni?

Azonnal utazzék Párizsba, keresse fel Monte Cristo grófját, a Champs-Élysées 30. szám alatt, és kérje tőle számon a Corsinari marquise-től származó fiát, akit öt éves korában elraboltak öntől.

A fiú neve: Andrea Cavalcanti.

Hogy az alulírott jó szándéka felől ne legyen kétsége, mellékelve van:

- 1. Egy kétezernégyszáz toszkánai líráról szótó utalvány, fizetendő Gozzinál, Firenzében.*
  - 2. Egy ajánlólevél Monte Cristo grófjához, amelyre negyvennyolcezer frankot fog kézhez kapni.*
- Legyen a grófnál május 26-án, este hét órakor.*

Busoni abbé

- Ez az.
- Hogyhogy ez az? Mit akar vele mondani? - kérdezte az őrnagy.
- Azt, hogy én ennek a levélnek a párját kaptam.
- Ön?
- Igen, én.
- Busoni abbétól?
- Nem.
- Hát kitől?
- Valami angoltól, bizonyos lord Wilmore-tól, aki a „Szindbád, a tengerész” nevet használja.
- Ön sem ismeri jobban, mint ahogy én Busoni abbét?
- De igen. Itt előnyösebb helyzetben vagyok.
- Láttá talán?
- Egyszer láttam.
- Ugyan hol?
- Hát ezt éppen nem mondhatom meg. Akkor ön is tudná, amit én, és erre semmi szükség.

- És mi volt abban a levélben?

- Olvassa el!

Őn szegény sorban él, és nyomorúságos jövő vár önre. Akar-e nevet, szabadságot, gazdagságot?

- Teringettét! - mondta a fiatalember, és ide-oda himbálózott a sarkán. - Ugye, nem rossz kérdés!

Üljön fel a postakocsira, amely Nizzában, a genfi kapunál útra készen áll. Kövesse a Torinón, Chambéryn és Pont-de-Beauvoisinén át vezető útvonalat. Jelentkezzék Monte Cristo gróf úrnál, az avenue des Champs-Élysées-n, május 26-án este hét órakor, és kérje tőle számon az édesapját.

Őn Bartolomeo Cavalcauti marquis-nak és Oliva Corsinari marquise-nak a fia, mint ahogy ez ki is tűnik azokról az iratokból, amelyeket megkap a marquis-tól. Ezek az iratok jogot adnak önnek ahhoz, hogy e néven mutatkozzék be a párizsi társaságban.

Rangjához illően ötvenezer frank járadékot biztosítanak önnek évenként.

Mellékelve talál egy ötezer frankra szóló utalványt, amelyet Ferrea úr, nizzai bankár fog kifizetni, meg egy ajánlólevelet Monte Cristo grófjához, akit megbíztam azzal, hogy önről gondoskodjék.

Szindbád, a tengerész

- Hm! - mondta az őrnagy. - Ez gyönyörű.

- Ugye?

- Láta a grófot?

- Tőle jövök.

- És ő jóváhagyta ezeket?

- Mindent.

- Ért valamit az egészből?

- Nem én.

- Itt valakit lóvá tesznek.

- Annyi bizonyos, hogy kettőnk közül egyiket sem.

- Az egyszer bizonyos.

- Nohát akkor!...

- Mít törődünk vele, igaz?

- Pontosan ezt akartam mondani. Játsszuk végig szépen az egészet.

- Rendben van. Majd meglátja, méltó partnere leszek.

- Ebben egy pillanatig sem kételkedtem, kedves apám.

- Büszke vagyok rád, kedves fiam.

Monte Cristo ezt a pillanatot választotta ki, hogy belépjen a szobába. Léptei zajára a két férfi egymás karjaiba omlott. A gróf már összeölelkezve találta őket.

- Úgy látom, marquis úr - mondta Monte Cristo -, szíve szerint való fiút lát viszont.

- Gróf úr, valósággal odavagyok a boldogságtól.

- Hát ön, fiatalember?

- Ó, gróf úr, szinte megfojt az öröm.

- Boldog apa, boldog gyermek! - jegyezte meg a gróf.

- Egyetlen körülmény szomorít csak el - mondta az őrnagy -, az, hogy olyan hamar el kell hagynom Párizst.

- Jaj, kedves Cavalcanti uram - felelte Monte Cristo -, remélem, addig csak nem utazik el, míg be nem mutatom néhány barátomnak.

- Rendelkezésére állok, gróf úr - mondta az őrnagy.

- No most, fiatalember, tessék meggyónni.

- Kinek?

- Hát az édesapjának. Mondjon csak el egyet-mást a vagyoni helyzetéről.

- Az ördögbe is! - mondta Andrea. - Itt most érzékeny húrokat pendített meg, gróf úr.

- Hallja ezt, őrnagy? - kérdezte Monte Cristo.

- Már hogyan hallanám.

- Helyes, de érti is?

- Tökéletesen.

- Azt mondja ez a kedves gyermek, hogy pénzre van szüksége.

- Hát mit tehetnék én ebben a dologban?

- Adjon neki pénzt, a mindenségít!

- Én?

- Persze hogy ön.

Monte Cristo a két férfi közé lépett.

- Tessék! - fordult Andreához, és egy csomó bankjegyet csúsztatott a kezébe.

- Ez mi?

- Az apai válasz.

- Apai?

- Igen. Hát nem az imént mondta neki, hogy pénzre volna szüksége?

- De igen. És aztán?

- Nohát, ő megbízott velem, hogy adjam át ezt önnek.

- Jövedelmem terhére?

- Nem, ez arra való, hogy felszerelje magát.

- Ó, de jó apám van!

- Csitt! - mondta Monte Cristo. - Amint látja, ő nem akarja közölni önnel, hogy a pénz tőle való.

- Méltányolom ezt a tapintatot - jelentette ki Andrea, és nadrágja zsebébe gyűrte a bankjegyeket.

- Rendben van - jegyezte meg Monte Cristo -, most pedig távozhatnak.

- És mikor lesz szerencsénk viszontlátni a gróf urat? - kérdezte Cavalcanti.

- Úgy van, mikor leszünk olyan szerencsések? - tette hozzá Andrea is.

- Szombaton, ha megfelel önöknek... igen... igen... szombaton. Auteuili házamban, rue de la Fontaine 28. szám alatt lesz néhány vendégem vacsorára, többek között ott lesz Danglars úr is, az önök bankárja. Bemutatom önöket neki, hiszen ismerniük kell egymást, hogy a pénzügyeket elintézhessék.

- Teljes díszben legyek? - kérdezte halkán az őrnagy.

- Teljes díszben: egyenruha, kereszt, rövid nadrág.

- És én? - kérdezte Andrea.

- Ön egyszerűen öltözködjék: fekete pantalló, lakkcipő, fehér mellény, fekete vagy kék kabát, hosszú nyakkendő. Blinhez vagy Véronique-hoz menjen ruhát csináltatni. Ha nem tudja a címüket, Baptistin majd útbaigazítja. Minél kevésbé pöffeszkedik gazdagságával az öltözékében, annál több hatást ér el. Ha lovakat akar venni, Devedeux-höz menjen. Ha könnyű kocsit akar, Baptiste-hoz forduljon.

- Hány órákor jelenhetünk meg? - kérdezte a fiatalember.

- Úgy fél hét tájban.

- Rendben van, ott leszünk - jelentette ki az őrnagy, és a kalapja után nyúlt.

A két Cavalcanti üdvözölte a grófot, és együtt távozott.

Monte Cristo az ablakhoz lépett, és látta, amint kart karba öltve haladtak keresztül az udvaron.

- Két hitvány nyomorult! - mormogta. - Örök kár, hogy valóban nem apa és fia!

Komorán maga elé nézett és elgondolkozott:

- Gyerünk Morrelékhez - mondta magában kisvártatva. - Nem tudom, mi csüggeszt el jobban: az undor vagy a gyűlölet?

A lucernás

Engedjék meg, olvasóink, hogy visszatérjünk ahhoz a kerthez, amely szomszédos Villefort úr házával. A gesztenyefák árnyalta rácsos kerítés mögött régi ismerőseinkre bukkanunk.

Ezúttal Maximilien érkezett oda elsőnek. Most ő kukucskált át a palánkon, és ő leste a nagy kertben egy árnyalak megjelenését és a homokos faszorban egy pár selyempipőcske megcsikordulását.

A várva várt hangocska végre fel is hangzott, de egy árnyék helyett kettő mutatkozott. Valentine késését Danglars-né látogatása okozta, és ez a látogatás elhúzódott addig az óráig, amikor Valentine-nek a kertbe kellett volna jönnie. A fiatal lány tehát, hogy ne mulassza el tálkáját, azt indítványozta Danglars kisasszonynak, hogy sétáljanak egyet a kertben. Így akarta megmutatni Maximiliennek, hogy nem az ő hibájából történt a késés, amely miatt a fiatalember bizonyára aggódott.

Maximilien a szerető szívek gyors találékonyságával mindent megértett, és szíve megenyhült. Valentine anélkül, hogy egészen közel került volna, úgy irányította a sétát, hogy Maximilien újra meg újra láthassa; valahányszor arra haladt, mindig vetett egy lopott pillantást a rácsos kerítés túlsó felére - ám ezt társnője nem vehette észre -, és pillantása ezt mondta: „Legyen türelemmel, barátom, láthatja, nem én vagyok az oka.”

Maximilien valóban türelmes is volt, és elbámult a két lány között levő kiáltó ellentét: az egyik ábrándos szemű, szőke, hajlékony alak, mint egy szép fűzfa, a másik büszke tekintetű, barna lány, egyenes, sudár, akár a jegyene. Mondanunk sem kell, hogy e két annyira ellentétes megjelenésű lány összehasonlításakor a fiatalember szívében minden Valentine javára szólt.

Félórai séta után a két fiatal lány bement a kertből. Maximilien megértette, hogy Danglars-né látogatása a vége felé jár.

Kis idő múlva Valentine valóban ismét megjelent, ezúttal egyedül. Lassan közeledett, aggódva, nehogy valaki utánalessen. Nem jött egyenesen a rácsos kerítéshez, hanem leült egy padra, miután minden tettetés nélkül igyekezett keresztülhatolni tekintetével a sűrű lombozaton, és bekukkantott minden faszor mélyére.

Csak ilyen óvatos szemlélődés után futott oda a kerítéshez.

- Jó napot, Valentine - szólalt meg egy hang.

- Jó napot, Maximilien. Megvárakoztattam, de látta, mi volt az oka?

- Hogyne, ráismertem Danglars kisasszonyra. Nem hittem volna, hogy ön olyan jó barátságban van vele.

- Ugyan ki mondta, hogy jó barátságban vagyok vele, Maximilien?

- Senki, de ahogy karonfogva sétáltak, és ahogy beszélgettek, minden erre vallott. Mintha csak két intézeti barátnő bizalmas beszélgetésének lettem volna tanúja.

- Valóban, meghitten beszélgettünk - mondta Valentine. - Eugénie bevallotta, mennyire idegenkedik a Morcerf úrral való házasságtól, én pedig azt vallottam be, hogy valóságos csapásnak tartom, hogy nőül kell mennem d'Épinay úrhoz.

- Drága Valentine!

- Hát ezért látott, barátom, olyan megértést kettőnk között - folytatta a fiatal lány. - Amikor arról az emberről beszéltem, akit nem tudok szeretni, arra a valakire gondoltam, akit szeretek.

- Milyen jó ön, Valentine, és rendelkezik valamivel, ami Danglars kisasszonyban sohasem lesz meg: azzal a meghatározhatatlan bájjal, amely a virág illatához és a gyümölcs zamatához hasonló. Hiszen sem a virág, sem a gyümölcs nem tökéletes, ha csak szép.
- Csak azért lát így, mert szeret, Maximilien.
- Nem, Valentine, esküszöm, nem. Látja, az előbb elnéztem mindkettőjüket, és becsületesemre mondom, noha elismerem Danglars kisasszony szépségét, nem tudom elképzelni, hogy valaki beleszeressen.
- Azért van ez, Maximilien, mert, mint mondta, én is ott voltam, és jelenlétem igazságtalanná tette önt.
- Nem... de mondja csak... egyszerűen kíváncsiságból kérdelem, mert akaratlanul is sok minden jutott eszembe Danglars kisasszony láttán...
- Ó, a véleménye igazságtalan lehet, bár még nem tudom, mi az. Amikor rólunk, szegény nőkről ítélik meg a férfiak, nem számíthatunk elnézésre.
- Hát a nők talán olyan nagyon igazságosan ítélik meg egymást?
- Ez azért van, mert csaknem mindig a szenvedély vezeti ítéleteinket. De térjünk csak vissza a kérdésére.
- Kérdelem, hogy Danglars kisasszony azért idegenkedik a Morcerf úrral való házasságtól, mert más szeret?
- Mondtam már, Maximilien, hogy nem vagyok Eugénie-nek meghitt barátnője.
- Istenem, a lányok akkor is elmondják a titkaikat egymásnak, ha nincsenek olyan közeli barátságban. Vallja csak be, hogy megkérdezte efelől. Nini, úgy látom, hogy ön mosolyog.
- De hiszen, Maximilien, akkor hiába van közöttünk ez a deszkapalánk.
- De mit is mondott hát Danglars kisasszony?
- Azt mondta, hogy senkit sem szeret - felelte Valentine -, hogy irtózik magától a házasságtól, hogy legszívesebben szabadon, függetlenül élne, és szinte arra vágyik, hogy apja elveszítse a vagyonát, és ő művészni lehessen, mint a barátnője, Louise d'Armillly kisasszony.
- No lám!
- Hát mit bizonyít ez? - kérdezte Valentine.
- Semmit - válaszolta Maximilien mosolyogva.
- Akkor most miért mosolyog? - kérdezte Valentine.
- Ó, látja, most ön is kukucskált - válaszolta Maximilien.
- Azt akarja, hogy elmenjek?
- Nem, nem, dehogy! De térjünk vissza önre.
- Igen, igen, hiszen már alig van tízpercnyi időnk, amelyet együtt tölthetünk.
- Istenem! - kiáltott fel kétségbeesetten Maximilien.
- Bizony, Maximilien, igaza van - mondta szomorúan Valentine -, száznál is több barátnője van! Mennyire elrontom az életét, szegény Maximilien, márpedig ön boldogságra született. Keserű szemrehányásokat tesz az emiatt magának, elhiheti.
- Ugyan már, velem nem kell törődnie, Valentine! Én úgyszólván boldog vagyok, ha ez az állandó várakozásom kielégülést nyer azzal, hogy önt öt percig láthatom, két szót hallhatok az ajkáról, és abban az örök, mély meggyőződésben élek, hogy Isten nem azért teremtett két ilyen egybedobbanó szívet, és ezek nem azért találtak egymásra olyan csodálatos módon, hogy csakhamar elszakadjanak egymástól.
- Köszönöm. Reménykedjék kettőnk helyett, Maximilien, ez már nekem is fél boldogság.

- De mi történt még, Valentine, hogy olyan hamar itt akar hagyni ma?
  - Nem tudom. Villefort-né kéretett, hogy látogassam meg, mert olyan fontos közölnivalója van, amelytől, mint üzente, a vagyonom egy része függ. Ej, istenem, bánom is én, legyen az övék a vagyonom egy része, hiszen én úgyis nagyon, túlságosan is gazdag vagyok, és ha majd elvették tőlem, legalább nyugton hagynak. Ön éppen úgy szeretne engem, ha szegény volnék, ugye, Maximilien?
  - Én mindig és mindenképpen szeretni fogom. Mit bánom én, gazdag-e vagy szegény, csak az én Valentine-em legyen mellettem, és bizonyosan tudjam, hogy senki sem veheti el tőlem! De nem tart attól, hogy ez az említett közölnivaló inkább a férjhezmenetelére vonatkozik?
  - Nem hinném.
  - Azért csak hallgasson rám, Valentine, de ne ijedjen meg, mert amíg én élek, mindig önt fogom szeretni.
  - Azt hiszi, megnyugtató e szavakkal, Maximilien?
  - Bocsásson meg! Igaza van, kissé esetlenül fejeztem ki magam. Egyszóval azt akartam mondani, hogy nemrégiben találkoztam Morcerf vicomte-tal.
  - No és?
  - Neki Franz a barátja, ezt tudja, ugye?
  - Tudom. Hát aztán?
  - Levelet kapott Franztól, amelyben Franz jelenti, hogy hamarosan hazaérkezik.
- Valentine elsápadt, és a kerítésbe kapaszkodott.
- Istenem! - mondta. - Ha csakugyan erről lenne szó! De nem, akkor nem Villefort-né közölné velem a hírt.
  - Ugyan miért nem?
  - Miért... nem tudom... de úgy képzem, hogy Villefort-né nem nézi jó szemmel ezt a házasságot, noha nyíltan nem ellenzi.
  - Akkor hát, Valentine, én imádni fogom ezt a Villefort-nét!
  - Ó, ne siesse el a dolgot, Maximilien - mondta Valentine szomorú mosollyal.
  - De végre is, ha ez a házasság nincs az ínyére, akkor talán egy másikhoz segédkezet nyújtana már csak azért is, hogy ezt meggátolja.
  - Ne higgye ezt, Maximilien. Villefort-né nem a nekem szánt férjek személyét, hanem magát a házasságomat ellenzi.
  - Micsoda? A házasságot? Ha annyira gyűlöletes előtte a házasság, akkor mért ment férjhez ő maga?
  - Nem ért engem, Maximilien. Amikor egy esztendővel ezelőtt kolostorba akartam vonulni, akkor örömmel fogadta ezt a szándékomat, noha látszólag tett is némi könnyed ellenvetést. Apám maga is beleegyezett, de abban bizonyos vagyok, hogy a felesége beszélte rá. Senki sem tartott vissza, csak egyedül szegény nagyapám. El sem tudja képzelni, Maximilien, milyen kifejező a tekintete ennek a szegény öregembernek, aki az egész világon senki mást nem szeret, csak engem, és Isten bocsássa meg, ha ez káromlás, de őt sem szereti a világon senki rajtam kívül. Ha tudná, hogyan nézett rám, amikor megtudta elhatározásomat, és ha tudná, mennyi szemrehányás volt ebben a tekintetben, mennyi kétségbeesés azokban a könnyekben, amelyek egyetlen panasz, egyetlen sóhajtás nélkül gördültek le mozdulatlan arcán! Ó, Maximilien, akkor valami lelkifurdalásféle fogott el. A lábához borultam, és azt kiáltottam: „Bocsáss meg, bocsáss meg, nagyapám! Tegyenek velem, amit csak akarnak, de téged nem hagylak el soha!” Ekkor égnek emelte a szemét!... Maximilien, én sok szenvedést el tudok viselni, mert öreg nagyapám tekintete már előre kárpótolt mindazért a szenvedésért, amely reám vár.

- Drága Valentine! Igazán angyal! Nem is tudom, hogyan érdemeltem meg én, aki jobbról-balról kaszaboltam a beduinokat - hacsak Isten nem úgy ítéli meg, hogy azok hitetlenek -, nem tudom, hogyan érdemeltem, hogy ön ilyen őszintén nyilatkozzék meg előttem. De mondja csak, Valentine, miért érdeke Villefort-nénak az, hogy ön ne menjen férjhez?

- Hát nem éppen az előbb mondtam, hogy nagyon gazdag vagyok, Maximilien, túlságosan is gazdag? Nekem anyám után csaknem ötvenezer frank járadékom van, nagyapám és nagyanyám, Saint-Méran marquis-ék után ugyanennyi vár reám, sőt, úgy látom, Noirtier nagyapám is engem akar megtenni egyetlen örökösül. Ebből az következik, hogy hozzám képest Édouard öcsém, akire Villefort-né révén semmiféle örökség sem száll, bizony szegény. Márpedig Villefort-né rajongásig imádja ezt a gyermekét, és ha én kolostorba vonultam volna, minden vagyonom apámra száll, ő örökölte volna majd a marquis-ék vagyonát is, meg az enyémet is, és rajta keresztül egész vagyonomat Villefort-né fia örökölte volna.

- Ó, de furcsa a kapzsiság ilyen szép fiatalasszonyban!

- Ne feledje: nem önmagáért kapzsi, hanem a fiáért, Maximilien, és az, amit ön hibájául ró fel, az anyai szeretet szemszögéből nézve szinte erényszámba megy.

- Mi lenne hát, ha ön átengedne valamit ebből a vagyomból, Valentine? - kérdezte Morrel.

- Ugyan hogyan tehetnék ilyen ajánlatot, és főleg annak az asszonynak, aki állandóan az önzetlenségét hangoztatja? - kérdezte viszont Valentine.

- Valentine, az én szerelmem mindig szent marad; mint minden szent dolgot, ezt is beborítottam tisztelem leplével, és a szívem mélyére zártam. Így hát a világon senki, még a húgom sem sejt semmit erről a szerelemről, mert soha senkire sem bíztam rá ezt a titkot. Valentine, engedje meg, hogy egy jó barátommal beszélhessek erről a szerelemről.

Valentine összerezte.

- Egy jó barátjával? - kérdezte. - Istenem! Maximilien, megborzongok a szavaitól. Ugyan, ki ez a barátja?

- Hallgasson ide, Valentine! Nem érzett soha valaki irányában olyan ellenállhatatlan rokonszenvet, aminek következtében első látásra az az érzése, hogy már régóta ismeri, s azt kérdezi önmagától, vajon hol és mikor láthatta? Mivel azonban sem a helyre, sem az időpontra nem emlékszik, azt kell hinnie, hogy a mi világunkat megelőző világban látta, és ez a rokonézés egy újjáéledő emlék?

- De igen.

- Hát ezt éreztem én akkor, amikor első ízben láttam ezt a rendkívüli embert.

- Rendkívüli embert?

- Igen.

- Már régóta ismeri?

- Alig nyolc-tíz napja.

- És a barátjának nevez olyan embert, akit egy hét óta ismer? Nem hittem volna, hogy olyan pazarul tékozolja ezt a szép szót.

- Helyesen gondolkodik, Valentine, de akármit mond is, ezt az ösztönös érzést nem tudja bennem megsemmisíteni. Azt hiszem, ennek az embernek mindenben nagy szerepe lesz, ami jó csak érni fog a jövőben, amelyet mélyen járó tekintete ismer, és hatalmas keze intéz.

- Valami isteni lény tehát? - mosolygott Valentine.

- Szavamra mondom - jelentette ki Maximilien -, gyakran azt kell hinnem, hogy mindent kitalál... főleg, ami jó.

- Ismertessen meg hát ezzel az emberrel, Maximilien - mondta Valentine szomorúan -, hadd tudjam meg tőle, vajon kárpótol-e szerelmem majd mindenért, amit el kell szenvednem.

- Szegénykém! De hiszen ismeri őt!

- Én?

- Persze. Ő mentette meg az ön mostohaanyjának és öccsének az életét.

- Monte Cristo grófja?

- Ő az.

- Ó! - kiáltott fel Valentine. - Ez az ember sohasem lehet barátom, hiszen a mostohaanyám barátja.

- Mármint a gróf az ön mostohaanyjának barátja volna, Valentine? Az én ösztönöm ennyire nem csal: bizonyos vagyok benne, hogy téved.

- Ha tudná, Maximilien! Most már nem is Édouard uralkodik a házban, hanem a gróf. Villefort-né őt keresi mindig, és őt tartja az emberi tudás legnagyobb letéteményesének. Apám is csodálja őt, érti, az apám, aki azt állítja, hogy soha életében senkitől sem hallotta nagyobb ékesszólással kifejezni a legmagasztosabb eszméket. Édouard bálványozza, mert noha fél egy kissé a gróf nagy fekete szemétől, mégis odafut hozzá, amint megérkezik. Kinyitja a gróf összeszorított öklét, és mindig talál benne valami csodálatos játékszert. Monte Cristo úr itt már nem apámnál, nem is mostohaanyámnál vendégeskedik, hanem éppenséggel otthon van.

- Nohát, ha így állnak a dolgok, drága Valentine, ahogy mondja, akkor máris éreznie kell, vagy hamarosan érezni fogja az ő jelenlétének hatását. Olaszországban találkozok Albert de Morcerf-rel azért, hogy kiszabadítsa a rablógyilkosok kezéből, megpillantja Danglars-nét csak azért, hogy királyi ajándékkal örvendeztesse meg. Kapuja előtt halad el az ön mostohája és az öccse azért, hogy a gróf núbiai rabszolgája megmentse az életüket. Ennek az embernek nyilvánvalóan hatalmában áll az események irányítása. Sohasem tapasztaltam, hogy nemes egyszerűség annyi fenséggel párosuljon, mint őbenne. Mosolya annyira szelíd, ha nekem szól, hogy elfelejtem, milyen keserűnek tartják a többiek. Mondja, Valentine, mosolygott így önre is? Ha megtette, boldoggá kell lennie!

- Reám? - kérdezte a fiatal lány. - Istenem, Maximilien, nemcsak hogy nem néz rám, hanem ha véletlenül elhaladok előtte, elfordítja rólam a tekintetét. Látja, igazán nem valami nagylelkű! Vagy nincs meg benne az az átható pillantás, amely a szívek mélyére lát. Hiába is mondja. Mert ha valóban nagylelkű volna, már meg kellett volna engem védenie azzal a hatalmával, amellyel rendelkezik, hiszen láthatja, hogy milyen szomorú és elhagyatott vagyok ebben a házban. És mivel, ahogy ön állítja, ő a napsugár szerepét játssza, egyik sugarával már fel kellett volna melegítenie a szívemet. Azt mondja, Maximilien, hogy a gróf szereti önt, de hát honnan tudja ezt? Az emberek rendszerint nyájas arccal közelednek az olyan öt láb és hat hüvelyk magas, szép szál katonatisztek felé, mint amilyen ön, akinek hosszú bajusza és éles kardja van, de minden félelem nélkül keresztülgázolnak egy szegény, síró leányon.

- Ó, Valentine! Téved, esküszöm, hogy téved!

- Nézze, Maximilien, ha másképpen állna a dolog, ha a gróf diplomatikusan kezelne engem, vagyis mint olyan ember, aki így vagy úgy, de be akar fészkelődni a családba, akár csak egyetlenegyszer is rám mosolyoghatott volna azzal a mosolyával, amelyet ön annyira magasztal. De nem. Látta, hogy boldogtalan vagyok, megértette, hogy semmi hasznomat sem veheti, és ügyet sem vet reám. Ki tudja, hogy ha apámnak, mostohámnak vagy öcsémnek kedvében akar járni, nem fog-e ő is üldözni engem, amennyire csak módjában lesz? Mondjuk meg nyíltan, nem vagyok olyan, hogy ok nélkül lenézhetnek, ezt ön maga mondta. Bocsásson meg - folytatta a fiatal lány, amikor látta, hogy szavai milyen hatást keltenek Maximilienben -, ha gonosz vagyok, és olyan dolgokat mondok erről az emberről, amelyekről magam sem tudtam, hogy a lelkemben lakoznak. Nézze csak, nem tagadom, hogy ez az ember reám is hatással volt, csak hogy ez a hatás inkább éppen a jó gondolataimnak árt, azokat mérgezi meg, amint látja.

- Jól van, Valentine - mondta Morrel, nagyot sóhajtva -, ne beszéljünk hát róla, nem szólok neki semmit.

- Sajnos, látom, hogy fájdalmat okozok önnek, barátom - jegyezte meg Valentine. - Milyen kár, hogy nem szoríthatom meg a kezét, hogy így kérjem bocsánatát! De hiszen nem is kívánok egyebet, mint azt, hogy meggyőzőn az igazáról. Mondja csak, mit tett önért ez a Monte Cristo gróf?

- Nagyon zavarba hoz, bevallom, Valentine, ha azt kérdezi, mit tett értem a gróf. Semmi nyilvánvaló dolgot nem tett, tudom. Azt is megmondtam már, hogy az irányában érzett vonzódásom tisztára ösztönös, és semmivel sem tudom megokolni. Talán tesz értem valamit a napsugár? Nem tesz, de melegít, és a fényénél önt láthatom, más semmit sem ad. Vajon ez vagy az az illat tett már valamit értem? Nem tett, de kellemesen hat az érzékeimre. Nem tudok egyebet mondani, ha megkérdezik tőlem, miért dicsérem azt az illatot. A gróf iránt érzett barátságom éppolyan különös, mint az ő jóindulata énrántam. Valami titkos hang azt súgja, hogy ebben a váratlan és kölcsönös barátságban több rejlik a pusztá véletlennél. Úgy érzem, hogy minden legjelentéktelenebb cselekedete, sőt legtitkosabb gondolata is összefüggésben áll a magam tetteivel és gondolataival. Megint csak ki fog nevetni, Valentine, de amióta csak megismertem ezt az embert, az a lehetetlen érzés él bennem, hogy minden jó, ami engem ér, belőle árad felém. Ugye, azt mondja, leéltem harminc esztendő, noha nem volt ilyen pártfogóm. Sebaj, mondok egy példát. Nézze: a gróf meghívott szombaton ebédre. Ez így, ismeretségünket tekintve, természetes, ugye? De mit tudtam meg azóta? Az ön édesapja is hivatalos az ebédre, a mostohája is jelen lesz. Találkozni fogok velük, és ki tudja, hogy mit hoz majd a találkozás? Ezek látszólag igen egyszerű események, én azonban valami csodálatosat látok, és különös módon bízom bennük. Azt mondom magamban, hogy ez a különös ember, aki mindent kitalál, össze akart hozni Villefort-ékkal, sőt olykor, esküszöm, hogy a szeméből próbálom kiolvasni: kitalálta-e már szerelmemet?

- Kedves jó barátom - mondta Valentine -, azt mondanám, ön képzeldő, és komolyan aggódnám a józan esze miatt, ha csak efféle okoskodásokat hallottam volna öntől. Már ugyan hogyan láthat egyebet, mint pusztá véletlent ebben a találkozásban? Hát gondolkozzék csak. Apám sohasem jár sehova, és már tízszer is azon a ponton volt, hogy visszautasítja ezt a feleségének szóló meghívást, aki azonban ég a vágytól, hogy ezt a különös nagyurat az otthonában lássa. Bizony csak nehezen egyezett bele, hogy elkísérje feleségét. Nem, nem, higgyen nekem, Maximilien, önön kívül nincs más segítő-társam a világon, mint nagyapám, aki élőhalott, és nincs más támaszom, mint szegény édesanyám, akinek csak a szelleme él.

- Érzem, hogy igaza van, Valentine, és hogy a logika ön mellett szól - válaszolta Maximilien. - De édes hangja, noha mindig olyan nagy hatással van rám, ma nem tud meggyőzni.

- De az öné sem - jelentette ki Valentine -, és bevallom, hogy ha más példát nem tud mondani...

- Még egyet elmondhatok - szólt Maximilien kissé habozva -, de be kell vallanom, Valentine, ez még az elsónél is lehetetlenebb.

- Annál rosszabb - mosolygott a lány.

- Márpedig - folytatta Morrel - nem kevésbé döntő rám nézve, aki merő megérzés és ösztön vagyok, és aki tíz év óta, amióta szolgálok, nemegyszer köszönhettem életemet ezeknek a belső sugallatoknak, amelyek megmondják, előre kell-e lépni vagy hátra, hogy a halálos golyó mellettem süvítsen el.

- Kedves Maximilien, miért ne tulajdoníthatná a golyók elsiklását az én buzgó imáimnak? Mikor ön ott van, nem magamért imádkozom Istenhez és édesanyámhoz, hanem önért.

- Igen, amióta ismerem - mondta Morrel mosolyogva -, de hát mielőtt megismerkedtünk, Valentine?

- No, ha semmiképpen sem akar leköteleztem lenni, gonosz ember, térjen hát rá arra a példára, amelyről saját maga is bevallja, hogy képtelenség.

- Jól van. Nézzen csak ki a kerítésen! Látja ott a fánál azt az új lovat, amelyen idejöttem?

- Ó, de csodálatos egy ló! - kiáltott fel Valentine. - Miért nem hozta ide a rácshoz? Beszéltem volna hozzá, és megértett volna.

- Jól mondja, valóban csodálatos és drága állat - mondta Maximilien. - Mármost, azt tudja jól, hogy a vagyonom elég korlátozott, és ahogy mondani szokás, nem vagyok pazarló természetű. Megláttam a lócsiszárnál ezt a *Médea* nevű pompás lovat. A nevet egyébként én adtam neki. Megkérdeztem az árát. Azt felelték: négyezer-ötszáz frank. Lemondtam róla, hogy továbbra is szépek találjam, ezt gondolhatja, és bevallom, nehéz szívvel távoztam, mivel a ló szeretettel nézett rám, a fejével hozzám dörgölözött, és kedvesen hízelgett, viháncolt körül. Aznap este néhány jó barátom volt nálam: Château-Renaud, Debray és öt-hat másik jómadár, akiket még névről sem ismer. Bouillotte-ot indítványoztak. Sohasem kártyázom, mert nem vagyok elég gazdag ahhoz, hogy veszítsek, ahhoz pedig, hogy nyerni kívánjak, nem vagyok elég szegény. De én voltam a házigazda, érthető, nem tehettem mást, mint elküldtem a kártyáért. Alig ültünk asztalhoz, Monte Cristo is megérkezett. Helyet foglalt, játszani kezdtünk. Én nyertem. Alig merem bevallani, Valentine, hogy ötezer frankot nyertem. Éjfélkor váltunk el. Nem bírtam magammal, kocsiba ültem, és elsiettem az én lócsiszáromhoz. Dobogó szívvel, lázasan csengettem be hozzá. Aki kaput nyitott, joggal nézett bolondnak. Besurrantam az alig nyitott kapun, és egyenesen az istállóba rohantam. Benéztem a jászolba, ó micsoda boldogság! *Médea* ott ropogtatta a szénát. Fogtam egy nyeret, rádobtam, kantárt reá. *Médea* mindezt a legnagyobb odaadással fogadta. Azután leszámoltam a négyezer-ötszáz frankot a megdöbönt lócsiszár kezébe. Majd nyeregbe ugrottam és hazatértem, jobban mondva az éjszakát a Champs-Élysées-n, lóháton sétálgatva töltöttem. A gróf ablakában fényt pillantottam meg, sőt úgy rémlett, a függöny mögött az árnyékát is észrevettem. Meg mernék rá esküdni, Valentine, a gróf tudta, hogy mennyire kívánom azt a lovat, és egyenesen azért veszítet, hogy nyerhessek!

- Kedves Maximilien - mondta Valentine -, ön igazán nagyon sokat képzelődik... nem sokáig fog szeretni engem... Az az ember, aki ennyire képzelt világban él, nemigen tud majd gyönyörködni az olyan egyhangú érzésben, mint amilyen a miénk... Szent isten! Figyeljen csak! Hívnak... Hallja?

- Valentine - mondta Maximilien -, csak a kis résen át... az ujját, a kisujját, hogy megcsókolhassam.

- Maximilien, azt ígértük egymásnak, hogy csak két hang, két árnyék leszünk egymás számára!

- Ahogy akarja, Valentine.

- Boldog lesz, ha megteszem, amit kért?

- Boldog leszek!

Valentine felállt egy padra, és nem a hasadékon át nyújtotta a kisujját, hanem a palánk fölött az egész kezét.

Maximilien felkiáltott örömeiben, és most ő ugrott fel a sarokkőre, megragadta az imádott kis kezét, és forró csókjaival borította. Ám a kicsiny kéz csakhamar kisiklott az övéből, és a fiatalember hallotta, amint Valentine elfutott, maga is megijedve talán az új érzéstől, amely most fakadt fel szívében.

NEGYEDIK KÖNYV

Noirtier de Villefort úr

Nézzük meg, mi történt a királyi ügyész házában, amikor Danglars-né és leánya eltávozott, és az imént elmondott beszélgetés lefolyt.

Villefort úr felesége kíséretében bement édesapjához. Hogy Valentine hol tartózkodott, azt jól tudjuk.

Mindketten üdvözölték az öregembert, kiküldték Barrois-t, az öreg szolgát, aki huszonöt esztendeje látta el szolgálatát Noirtiernál, aztán leültek az öreg mellé.

Noirtier úr öblös, gurítható karosszékben ült. Abba ültették reggelenként, onnan fektették le este. Tükör előtt üldögélt, amely megmutatta az egész szobát, és lehetővé tette, hogy lássa, ki lép be, ki távozik, és mi minden történik körülötte. Hiszen ő maga még csak meg sem kísérelhette már, hogy megmozduljon. Noirtier úr mozdulatlan volt, akár egy holttest, de értelmes és élénk tekintettel nézett gyermekeire. Szertartásos meghajlásuk valami váratlan, hivatalos esemény bekövetkeztét jelentette.

Noirtier-nak egyetlen érzéke sem volt már ép látásán és hallásán kívül. Csak ezek tartották még benne a lelket, mint két szikra, hiszen teste egyébként már a sír széléhez közeledett. E két érzék közül is csak az egyik árulta el, hogy még van élet ebben a szoborban. És a tekintet, amely erről a belső életről beszélt, olyannak tűnt fel, mint a pusztaságban megcsillanó távoli fény, amely tudtul adja, hogy valaki virraszt még a csendben és sötétségben.

Az öreg Noirtier fekete szeme fölött fekete szemöldök sötétlett, míg hosszú, válláig érő haja hófehéren omlott le. Mint ahogy általában az emberi érzékek épen maradt része a többi érzékek rovására erősödik, az öregember szemében is összpontosult mindaz a tevékenység, készség, erő és értelem, amely valamikor egész testében és szellemében eláradt. Bizonyos, hogy hiányzott a kézmozdulat, a hang csengése, a testtartás, de ez a sokat mondó szem mindent pótolta. Tudott parancsolni, és tudott köszönetet mondani. Élő szemű holttest volt, és olykor valósággal ijesztően hatott ez a márványarc, amint harag gyújtja lángra, vagy öröm ragyog fel rajta. A szegény béna ember nyelvét csupán hárman értették: Villefort, Valentine meg az öreg szolgál, akiről már beszélünk. Mivel azonban Villefort csak nagy ritkán látta apját, úgyszólván csak akkor, mikor nem térhetett ki ez elől, és mivel ha nála időzött is, nem igyekezett neki megszerezni azt az örömet, hogy megértse kívánságát, az öregember minden öröme unokájában összpontosult. Valentine odaadással, szeretettel és türelemmel elérte, hogy Noirtier tekintetéből ki tudta olvasni minden gondolatát. Erre a néma és másoknak érthetetlen nyelvre Valentine hangosan válaszolt, beszélt egész arckifejezésével, egész lelkével, úgyhogy a fiatal lány és a fél lábával már a sírban levő aggastyán között élénk párbeszéd hangzott el. A béna öregnek olyan hatalmas tudása, hallatlan éleslátása és óriási akaratereje volt, amilyennel csak az anyagba zárt lélek rendelkezhetik, ha az anyag fölött már elveszítette hatalmát.

Valentine tehát megoldotta azt a különös feladatot, hogy megértse az öregember gondolatait, és megértesse vele a sajátjait. Gyakorlottságának köszönhetően, hogy alig-alig tévedett a köznapi élet dolgaiban, az élő lélek vágyait vagy a félig érzéketlen test szükségleteit illetően.

A szolgál pedig huszonöt esztendő alatt olyan alaposan kiismerte gazdája szokásait, hogy ritkán kellett Noirtier úrnak valamit külön kérnie tőle.

Villefort sem szorult arra, hogy akár az egyik, akár a másik segítségét kérje ahhoz a különös beszélgetéshez, amelyet apjával akart folytatni. Mint már mondtunk, ő maga is alaposan értett az aggastyán nyelvére, és csak azért nem beszélgetett vele gyakrabban, mert untatta és hidegen hagyta a dolog. Most azonban engedte, hadd menjen le Valentine a kertbe. Barrois-t is kiküldte, azután leült apja mellé jobb felől, míg Villefort-né az öreg balján foglalt helyet.

- Uram - kezdte -, ne csodálkozzék azon, hogy Valentine nem tartott velünk, és hogy kiküldtem Barrois-t, mert amit önnel meg akarok beszélni, az sem fiatal lányokra, sem szolgálókra nem tartozik. A feleségem meg én fontos dolgot akarunk közölni önnel.

E bevezetés alatt Noirtier arca mozdulatlan maradt, márpedig Villefort az öreg szíve mélyéig akart hatolni tekintetével.

- Mind a ketten bizonyosra vesszük, hogy amit közölni kívánunk önnel, azt jóvá fogja hagyni - folytatta a királyi ügyész jéghideg hangon, amelyből kicsendült, hogy nem tűr meg semmiféle ellentmondást.

Az öregember szeme meg se rebbent. Hallgatott.

- Uram - mondta Villefort -, férjhez adjuk Valentine-t.

Egy viaszfigura sem maradhatott volna merevebb e hír hallatára, mint az aggastyán arca.

- A házasságkötés három hónapon belül történik meg - folytatta Villefort.

Az öregember szeme továbbra is megtartotta élettelenségét. Most Villefort-né vette át a szót, és sietve folytatta:

- Úgy gondoltuk, hogy ez a hír érdekelni fogja, uram, hiszen úgy láttuk, ön nagyon szereti Valentine-t. Most már tehát csak meg kell neveznünk azt a fiatalembert, akit vejéül választottunk. Valentine igazán nem számíthatna előnyösebb házasságra. A fiatalembernek, akit neki szántunk, vagyona s előkelő neve van, és mind viselkedése, mind hajlamai teljes biztosítékot nyújtanak Valentine boldogságára. Ez a név nem ismeretlen ön előtt. Franz de Quesnel d'Épinay báró úrról van szó.

Villefort, amíg felesége beszélt, feszült figyelemmel leste az öregember tekintetét. Abban a pillanatban, amikor Villefort-né kiejtette Franz nevét, Noirtier szeme, amelyet fia olyan alaposan ismert, megrebbent, pupillája kitágult, mintha egy száj nyílt volna kiáltásra. Szeme villámokat szórt.

A királyi ügyész jól ismerte azt a régi politikai ellenségeskedést, amely apja és Franz apja között fennállt, így hát megértette a heves felindulást. Hanem azért mégis úgy tett, mintha nem vette volna észre, és ott folytatta, ahol felesége abbahagyta a beszédet.

- Uram - mondta -, bizonyára belátja, milyen fontos, hogy Valentine-t férjhez adjuk, hiszen idestova tizenkilenc éves lesz. De azért önről sem feledkeztünk meg tanácskozásaink közben, és már jó előre megbizonyosodtunk róla, hogy Valentine férje beleegyezését adta, ha nem is ahhoz, hogy velünk éljen, hiszen talán alkalmatlanok is lennénk egy fiatal pár házáséletében, hanem legalább ahhoz, hogy ön náluk lakhassék. Valentine nagyon szereti önt, és ezt ön is viszonozza. Ekként önnek nem kell majd lemondania szokásairól, és egy gyermek helyett kettő vigyázna majd önre.

Noirtier szeme most vérbe borult.

Az öregember lelkében valami szörnyű érzés forronghatott. A fájdalom és a harag kiáltása szorult a torkába, és mivel kitörni nem tudott, fojtogatta. Arca szederjessé vált, ajka elkékült.

Villefort teljes nyugalommal nyitott ablakot, és azt mondta:

- Nagyon meleg van idebent. A hőség árt Noirtier úrnak.

Visszatért az öregemberhez, de nem ült le.

- Ez a házasság kedvére van d'Épinay úrnak és egész családjának - folytatta Villefort-né. - Családja egyébként csupán egy nagybácsiból és egy nagynéniből áll. Édesanyja meghalt, amikor fiát a világra hozta, apját pedig 1815-ben meggyilkolták, vagyis akkor, amikor a gyermek alig volt kétesztendő. Így tehát saját elhatározásán kívül nem függ senkitől.

- Titokzatos gyilkosság volt - jelentette ki Villefort -, a mai napig sem tudják, kik voltak a tettesek, noha a gyanú több emberre is ráterelődött.

Noirtier olyan erőfeszítést tett, hogy ajka görcsösen összerándult, mintha mosolyogna.

- Az igazi bűnösök - folytatta Villefort -, azok, akik jól tudják, hogy elkövették a bűnt, azok, akikre lecsaphat az emberi igazságszolgáltatás életükben és az isteni igazságszolgáltatás holtukban, ugyancsak boldogok lehetnének a mi helyünkben, hogy van egy lányuk, akit feleségül adhatnak Franz d'Épinay úrhoz, és ezzel kiolthatják a gyanú legvégső szikráját is.

Noirtier olyan lelkierővel kényszerítette magára a nyugalmat, amelyet alig lehetett várni ettől az összeroppant szervezettől.

- Igen, értem - válaszolta tekintetével Villefort-nak. És ebben a tekintetében benne volt mélységes megvetése és őszinte felháborodása is.

Villefort könnyű vállrándítással válaszolt erre a tekintetre, amelyből mindent kiolvasott. Azután intett a feleségének, hogy induljanak.

- Most pedig, uram - mondta Villefort-né -, isten önnel. Megengedi, hogy Édouard is meglátogassa?

Megállapodás volt közöttük, hogy az öregember, ha beleegyezését akarja kifejezni, mind a két szemét behunyja, tiltakozását azzal mutatja meg, hogy több ízben pislog, ha pedig valami különös kívánsága volna, akkor égre emeli tekintetét.

Ha Valentine-t hívhatja, csak a jobb szemét hunyja le.

Ha Barrois-t kéri, akkor a bal szemét csukja be.

Villefort-né ajánlatára élénken pislogni kezdett.

Erre a nyilvánvaló visszautasításra Villefort-né az ajkába harapott.

- Valentine-t küldjem hát be? - kérdezte.

- Igen - felelte az öregember azzal, hogy lehunyta mindkét szemét.

A Villefort házaspár köszönt és távozott. Odakint meghagyták, hogy hívják be Valentine-t, de az egyébként már tudott róla, hogy napközben még lesz valami tennivalója Noirtier úrnál.

Kisvártatva meg is jelent Valentine az öregembernél. Arca még piros volt az izgalomtól. Alig pillantott rá nagyapjára, már tudta, hogy mélységesen szenved, és hogy sok mindent akar neki mondani.

- Ó, nagyapám - kiáltott -, mi történt?... Valaki felbosszantott, ugye, és most haragszol?

- Igen - mondta a behunyt szem.

- Kire haragszol? Apámra? Nem. A feleségére? Nem. Énrám?

Noirtier igent intett.

- Énrám? - csodálkozott Valentine.

Az öregember megismételte az előbbi jelet.

- Ugyan mivel bántottalak meg, édes jó nagyapám? - kiáltott fel Valentine.

Semmi felelet. A lány így folytatta:

- Egész nap nem láttalak. Valamit mondtak talán rólam?

- Igen - mondta élénken az öregember szeme.

- Majd csak kitalálom, hogy mit. Istenem, esküszöm, nagyapám... Ó!... Ugye, apámék voltak itt?

- Igen.

- És ők mondtak rólam valamit, amiért haragszol? Lehet az? Megkérdezem tőlük, hogy utána bocsánatot kérhessek tőled?

- Nem, nem - mondta a tekintet.

- Igazán megijesztesz! Istenem, mit is mondhattak?

Elgondolkodott.

- Ó, megvan! - mondta lehalkítva hangját, és az öreghez lépett.

- Csak nem a házasságomról beszéltek?

- De igen - felelte a haragos tekintet.

- Értem. Azért haragszol rám, amiért nem szóltam róla. De lásd, úgy a lelkekre kötötték, hogy előttem hallgassak erről, azután meg nekem magamnak se mondták, én is csak úgy véletlenül tudtam meg az egész titkot. Hát ezért hallgattam. Bocsáss meg érte, drága Noirtier nagyapa.

Az aggastyán tekintete ismét merev és érzéketlen lett. De mintha ezt fejezte volna ki: „Engem nemcsak a te hallgatásod bánt.”

- Mi bánt hát? - kérdezte a fiatal leány. - Azt hiszed talán, hogy elhagylak, drága nagyapám, és hogy házasságom kedvéért elfeledkezem majd rólad?

- Nem - mondta az öregember.

- Megmondták neked? D'Épinay úr beleegyezett, hogy együtt maradjunk!

- Igen.

- De hát akkor miért haragszol?

Az öregember szeme végtelen fájdalommal nyugodott unokáján.

- Értem - mondta Valentine -, azért, mert szeretsz?

Az öregember igent intett.

- És attól félsz, hogy boldogtalan leszek?

- Igen.

- Nem szereted Franz urat?

A szempár háromszor-négyszer is elismételte:

- Nem, nem, nem.

- Akkor hát nagyon búsulsz, drága nagyapám?

- Igen.

- Hallgass hát ide! - mondta Valentine. Letérdelt Noirtier elé, és átölelte a nyakát. - Én is búsulok ám, hiszen én sem szeretem Franz d'Épinay urat.

A nagyapa szemében öröm csillant meg.

- Emlékszel, ugye, mennyire haragudtál rám, amikor kolostorba akartam vonulni?

Az öregember szempilláján könnycsepp ragyogott.

- Hát látod, azt azért akartam, hogy megszabaduljak ettől a kétségbeejtő házasságtól - folytatta Valentine.

Noirtier melle zihálni kezdett.

- Hát ez a házasság okoz neked gondot, drága nagyapa? Istenem, ha segíteni tudnál rajtam, ha mi ketten megsemmisíthetnénk a tervüket! De neked nincs erőd velük szemben, pedig a szellemed élénk és akaratod szilárd. Ha azonban arról van szó, hogy harcolni kell, akkor bizony éppen olyan erőtlen vagy, mint én, vagy talán még nálam is gyengébb. Milyen hatalmas pártfogóm lehettél volna, amikor még erőd teljében voltál, és egészséged is megvolt. De ma már nem tehetsz egyebet, mint azt, hogy megérintsz engem, velem örülsz, és velem búsulsz. Ezt a végső boldogságot Isten elfelejtette elvenni tőlem.

E szavak hallatára Noirtier szemében annyi bosszúvágy és olyan mélység tükröződött, hogy a lány szinte ezt olvasta ki belőle:

- Tévedsz, én még sokat tehetek érted.

- Tehetnél valamit érttem, drága nagyapám? - kérdezte Valentine.

- Igen.

Noirtier égne emelte a szemét. Ez volt a megbeszélte jel közöttük, ha Noirtier kívánt valamit.

- Mit kívánsz, drága nagyapám?

Valentine még egy pillanatig tűnődött, azután fennhangon is elsorolt egyet-mást, de amikor látta, hogy az öregember mindenre csak nemmel válaszol, így szólt:

- Vegyük hát elő a végső módszert, ha már egyszer olyan ostoba vagyok!

Elkezdte felsorolni betűnként az ábécét. Az *a*-nál kezdte, és eljutott a *j*-ig. Szemét le nem vette a béna ember tekintetéről.

A *j*-nél Noirtier igent intett.

- Ó! - mondta Valentine. - Amit kívánsz az *j*-vel kezdődik. Valami *j*-vel van dolgunk? Lássuk hát! Mit is akarunk attól a *j*-től? Ja, je...

- Igen, igen, igen - jelezte az öregember.

- Tehát *je*?

- Igen.

Valentine szótárért sietett, odahozta és letette egy asztalkára Noirtier elé. Kinyitotta, és amikor látta, hogy nagyapja a könyv lapjára tekint, ujjával végigfutott a hasábokon.

Hat éve, hogy Noirtier ebbe a siralmas állapotba került, Valentine annyira begyakorolta már ezt a módszert, hogy éppen olyan gyorsan kitalálta az aggastyán gondolatát, mintha az maga kereste volna meg a szótárban.

A *jegyző* szónál intett Noirtier, hogy ne menjen tovább.

- *Jegyző* - mondta Valentine -, jegyzőt kívánsz, nagyapám?

Az öregember intett, hogy valóban jegyzőre van szüksége.

- Küldjek jegyzőért? - kérdezte Valentine.

- Igen - jelezte a béna ember.

- Tudhat róla apám is?

- Igen.

- Sürgősen kell a jegyző?

- Igen.

- Akkor hát azonnal érte küldök, drága nagyapám. Ez minden kívánságod?

- Igen.

Valentine a csengőhöz futott, hogy inast szólítson be. Az inasnak meghagyta, hogy nagyapja kéreti magához Villefort-ékat.

- Így meg vagy elégedve? - kérdezte Valentine. - Igen?... Meghiszem azt! Nem volt ám valami könnyű dolog rájönni!

A fiatal lány úgy mosolygott nagyapjára, mintha gyermek állna előtte.

Villefort úr ismét megjelent Barrois kíséretében.

- Mit kíván, uram? - kérdezte a béna embertől.

- Uram - mondta Valentine -, nagyapám jegyzőt kíván.

E különös és főleg váratlan kívánság hallatára Villefort úr kérdően nézett apjára.

- Igen - jelezte a béna ember olyan szilárdsággal, amely elárulta, hogy Valentine és az öreg szolga segítségével, aki most már szintén tud szándékáról, kész felvenni a harcot is.

- Jegyzőt kíván? - ismételte Villefort.

- Igen.

- Ugyan minek?

Noirtier nem válaszolt.

- Minek kell önnek jegyző? - kérdezte Villefort.

A béna ember tekintete mozdulatlan maradt, tehát nem adott választ. Ez pedig azt jelentette: „Ragaszkodom akaratomhoz.”

- Csak azért, hogy valami rossz tréfát csináljon velünk? - mondta Villefort. - Hát érdemes?

- De végül is - mondta Barrois, az öreg szolgák szokása szerint kitartva gazdája mellett -, ha az úr jegyzőt kíván, valószínű, hogy szüksége van rá. Én hát elmegyek a közjegyzőért.

Barrois nem engedelmeskedett másnak, csak Noirtier-nak. Amit gazdája akart, annak meg kellett történnie.

- Igen, jegyzőt akarok - jelezte az öregember, és kihívó arccal hunyta le a szemét, mintha azt mondta volna: „Hadd lássam, ki meri megszegni akaratomat?”

- Hívjanak jegyzőt, ha már ön feltétlenül ragaszkodik hozzá, uram, de én majd elnézést kérek tőle, és együttal önt is kimentem, mert a jelenet igen nevetséges lesz.

- Sebaj - mondta Barrois -, mégis elmegyek a jegyzőért.

Az öreg szolga diadalmasan távozott.

A végrendelet

Abban a pillanatban, amikor Barrois kiment, Noirtier sokat jelentő kajánsággal hunyorított Valentine-re. A fiatal lány megértette ezt a pillantást, de megértette Villefort is, mert homloka elborult, és összehúzta szemöldökét.

Fogott egy széket, elhelyezkedett a béna ember szobájában és várakozott.

Noirtier tökéletes közönyösséggel szemlélte, de a szeme sarkából intett Valentine-nek, hogy ne nyugtalankodjék, és ő is maradjon bent.

Háromnegyed óra múlva megjött a közjegyző a szolgával együtt.

- Uram - mondta Villefort a megszokott köszöngetések után -, az itt jelenlevő Noirtier de Villefort úr kéri önt. Általános bénulás következtében nem tud sem mozogni, sem beszélni, és csak mi tudjuk nagy ügyel-bajjal megérteni gondolatainak egy részét.

Noirtier egy pillantással magához hívta Valentine-t. Tekintete olyan komoly és parancsoló volt, hogy a leány azonnal kijelentette:

- Én mindent megérték, uram, amit nagyapám mondani akar.

- Ez igaz - tette hozzá Barrois -, mindent, kivétel nélkül mindent, aminthogy idejövet már meg is mondtam a jegyző úrnak.

- Bocsásson meg, uram, és ön is, kisasszony - mondta a jegyző Villefort-hoz és Valentine-hez fordulva -, ez olyan eset, amikor a tisztviselő nem járhat el felületesen, mert nagy felelősség terheli. Ahhoz, hogy a hivatalos eljárás érvényes legyen, a jegyzőnek elsősorban meg kell győződnie arról, hogy híven tolmácsolhatja-e a rendelkező akaratát. Márpedig itt nem lehetek bizonyos abban, hogy helyesel vagy helytelenít-e valamit az az ügyfél, aki beszélni nem tud. És minthogy némasága miatt nem tudja érthetően kifejezni kívánságait vagy ellenvetéseit, az én közbenjárásom hiábavaló és törvénytelen volna.

A közjegyző távozni készült. A királyi ügyész ajkán alig észrevehető, diadalmas mosoly jelent meg. Noirtier pedig olyan fájdalmasan tekintett Valentine-re, hogy a fiatal lány a jegyző elé állt.

- Uram - mondta -, az a nyelv, amelyen én nagyapámmal érintkezem, nagyon könnyen megtanulható, sőt, néhány perc alatt megtaníthatom reá, hogy ugyanúgy megértse, mint én. Mit kíván, uram, hogy teljesen megnyugtassuk a lelkiismeretét?

- Arra van szükség, hogy az okirataink hitelesek legyenek, kisasszony - válaszolta a jegyző -, vagyis, hogy bizonyos legyenek abban, helyesel-e valamit vagy nem. Beteg testtel lehet végrendeletet készíteni, de az értelemnek egészségesnek kell lennie.

- Hát nézze, uram, két jeltől azonnal meggyőződhet, hogy nagyapám szellemileg talán sohasem volt frissebb, mint éppen most. Noirtier úr nem tud beszélni, nem tud mozogni, de ha igent akar kifejezni, lehunyja a szemét, ha pedig nemet akar mondani, többször egymás után pislog. Most már eleget tud ahhoz, hogy beszélhessen Noirtier úrral, tessék megpróbálni.

Az öregember olyan gyöngéd és hálás tekintetet vetett Valentinere, hogy még a jegyző is megértette.

- Hallotta és megértette, hogy mit mondott az unokája, uram? - kérdezte a jegyző.

Noirtier lassan behunyta a szemét, majd kis idő múlva ismét kinyitotta.

- És jóváhagyja azt, amit a kisasszony mondott? Vagyis, hogy valóban az említett jelekkel szokta megértetni magát?

- Igen - válaszolta szemével az aggastyán.

- Ön hivatott engem?

- Igen.

- Hogy végrendeletet készíttessen?

- Igen.

- Nem mond le arról, hogy megcsináljuk ezt a végrendeletet?

A béna ember élénk hunyorgásba kezdett.

- Érti már, uram, és megnyugszik a lelkiismerete? - kérdezte a fiatal lány.

De még mielőtt a közjegyző felelhetett volna, Villefort félrevonta:

- Uram - mondta -, el tudja képzelni, hogy olyan rettenetes testi megrázkódtatás, amely Noirtier de Villefort urat érte, ne érintette volna súlyosan a szellemi képességeit is?

- Nem éppen ez nyugtalanít engem, uram - válaszolta a jegyző -, inkább azt szeretném tudni, hogyan találjuk ki a gondolatait, hogy kielégítő választ kaphassunk tőle?

- Láthatja hát, hogy lehetetlen - jelentette ki Villefort.

Valentine és az öregember jól hallották ezt a beszélgetést. Noirtier, merev és határozott tekintetét unokájára függesztve, kényszerítette, hogy visszavágyjon.

- Uram - mondta a lány -, ez cseppet se nyugtalanítsa önt. Bármilyen nehéz, vagy inkább annak látszik, hogy eltalálja nagyapám gondolatát, én olyan módon fogok tolmácsolni, hogy semmi kétsége sem marad. Immár hat esztendeje vagyok Noirtier úr mellett, és ő maga a megmondhatója, vajon a hat év alatt maradt-e egyetlen kívánsága is teljesíthetetlenül csak azért, mert én nem tudtam megérteni?

- Nem - mondta szemével az aggastyán.

- Próbáljuk meg hát - szólt a jegyző. - Elfogadja a kisasszonyt tolmácsnak?

A béna ember igent intett.

- Rendben van. Mondja hát meg, uram, mit kíván tőlem, és mi a tennivalóm?

Valentine felsorolta az ábécé betűit, és eljutott egészen a V-ig. Ennél a betűnél megállította Noirtier sokatmondó tekintete.

- Noirtier úr a V-betűnél állt meg. Ez nyilvánvaló - mondta a jegyző.

- Tessék várni - mondta Valentine. Ismét nagyapjához fordult: - Va... ve... vé...?

Az öregember a harmadik szótagonál ismét leintette.

Valentine elővette a szótárt, és az erősen figyelő jegyző előtt fellapozta.

- Végrendelet - ezt a szót jelezte az ujja, mikor Noirtier úr a szemével intett.

- Végrendelet! - kiáltott fel a jegyző. - Világos, hogy Noirtier úr végrendelkezni akar.

- Igen - mondta Noirtier tekintete.

- Látja, uram, ez igazán csodálatos, el kell ismernie - mondta a jegyző a megdöbönt Villefort-nak.

- Valóban az - felelte Villefort -, de még csodálatosabb lenne ez a végrendelet, mert nem hinném, hogy a sorok maguktól íródjanak a papírra, szavanként, a leányom sugalmazása nélkül, márpedig Valentine talán sokkal érdekeltőbb lesz ebben a végrendeletben, semhogy alkalmas tolmácsa lehessen Noirtier de Villefort úr homályos akaratának.

- Nem, nem! - mondta a béna ember szeme.

- Hogyan? - kérdezte Villefort úr. - Talán Valentine nincs érdekelve a végrendeletben?

- Nincs - jelezte Noirtier.

- Uram - mondta a jegyző, akinek igen tetszett ez a próbatétel, és már előre élvezte, hogyan fogja elmesélni társaságában a különös epizód minden részletét -, uram, most már nagyon könnyűnek látom azt a feladatot, amelyet az imént még lehetetlennek hittem. Ez a végrendelet egészen egyszerűen magánvégrendelet lesz, amelyet a törvény elfogad és elismer, ha hét olyan tanú jelenlétében felolvassák, akik előtt a végrendelező jóváhagyja, a jegyző pedig hitelesíti. Az elkészítése alig fog tovább tartani, mint bármely közönséges végrendeleté. Elsősorban a szokott és bevett formák jönnek, a részletek java részét pedig úgyis a végrendelező vagyoni helyzete és ön fogja szolgáltatni, aki az érdekelt ügyeit kezelte, és így jól ismeri őket. De hogy ez az eljárás semmiképpen se lehessen megtámadható, teljes hitelességgel fogjuk elkészíteni. Egy kartársam segíteni fog, és noha ez nem szokás, jelen lesz a szöveg megírásakor. Jó lesz így, uram? - fordult a jegyző az öregemberhez.

- Igen - válaszolt Noirtier, és csupa öröm volt, amiért megértették.

„Vajon mit akar?” - tűnődött Villefort, akit magas hivatali állása tartózkodásra intett, és aki egyébként sem tudott még rájönni, hogy mi lehet apjának a célja.

Nekiindult hát, hogy elhívassa a második jegyzőt, akit az első jegyző jelölt ki. De Barrois mindent hallott, kitalálta gazdája kívánságát, és már el is ment.

A királyi ügyész áthívatta a feleségét is.

Negyedóra múlva valamennyien együtt voltak a szélütött ember szobájában, és a második jegyző is megérkezett.

A két jegyző néhány szóval megegyezett egymással. Általános, megszokott formulát olvastak fel Noirtier-nak, azután - úgyszólván szellemi képességének megítélése végett - az első jegyző az öreghez fordult, és azt mondta:

- Ha az ember végrendeletet csinál, uram, azt valakinek a javára cselekszi.

- Igen - jelezte Noirtier.

- Tetszik tudni körülbelül, hogy mekkora vagyonnal rendelkezik?

- Igen.

- Fokozatosan emelkedő számokat fogok felsorolni. Mikor ahhoz a számhoz érek, amelyre ön gondol, tessék megállítani.

- Igen.

Ebben a kérdezősködésben volt valami ünnepélyesség, és talán még sohasem volt nyilvánvalóbb az értelemnek a holt anyaggal folytatott harca érdekes látvány volt ez, ha nem is magasztos, ahogy első percben nevezni szeretnénk.

Mindannyian Noirtier de Villefort köré csoportosultak. A második jegyző asztalhoz ült, írásra készen. Az első jegyző Noirtier előtt állt, és kérdéseket intézett az öregemberhez.

- Vagyona meghaladja a háromezrezer frankot, ugyebár? - kérdezte a jegyző.

Noirtier igent intett.

- Négyszázézer frankja van? - kérdezte a jegyző.

Noirtier nem válaszolt.

- Ötszázézer?

Ismét semmi válasz.

- Hatszázézer? Hétszázézer? Nyolcszázézer? Kilencszázézer?

Noirtier igent intett.

- Kilencszázézer frankkal rendelkezik?

- Igen.

- Ingatlanokban? - kérdezte a jegyző.

Noirtier nemet jelzett.

- Járadékkötvényekben?

Az öreg igenlően intett.

- Ezek a papírok a birtokában vannak?

Noirtier egy pillantással utasította Barrois-t, mire az öreg szolga kiment, és kisvártatva visszatért egy ládikával.

- Megengedi, hogy kinyissuk ezt a ládikát? - kérdezte a jegyző.

- Igen.

Kinyitották és kilencszázezer frank értékű államkötvényt találtak benne.

Az első jegyző sorjában átnyújtotta őket a kollégájának. Noirtier számadása helyes volt.

- Rendben van - mondta a jegyző -, nyilvánvaló, hogy Noirtier úr szellemi képességei minden tekintetben kifogástalanok.

A szélütött öregemberhez fordult:

- Így hát - mondta - kilencszázezer frank tőkével rendelkezik. Ennyi ezekbe a papírokba fektetve, körülbelül negyvenezer frank járadékot hoz önnek évenként?

- Igen - jelezte Noirtier.

- Kire akarja hagyni ezt a vagyont?

- Ó - vágott közbe Villefort-né -, ez nem kétséges. Noirtier úr nem szeret mást, csak egyik unokáját, Valentine de Villefort kisasszonyt. Az viseli gondját hat esztendő óta, ő tudta elnyerni kitartó gondoskodásával nagyapja szeretetét, sőt mondhatnám háláját. Illő tehát, hogy elnyerje hűsége jutalmát.

Noirtier szeme úgy villant meg, mint akit nem csal meg az az álnok helyeslés, amellyel Villefort-né jóváhagyta az ő feltételezett szándékát.

- Így tehát Valentine de Villefort kisasszonyra hagyományozza ezt a kilencszázezer frankot? - kérdezte a jegyző abban a hitben, hogy most már csak ennek a pontnak a beiktatása van hátra, de mégis fel kellett tennie a kérdést, hogy megbizonyosodjék Noirtier úr jóváhagyásáról. Emellett azt akarta, hogy a jóváhagyásnak e különös jelenet minden részvevője tanúja legyen.

Valentine kissé hátrább lépett, és fel sem nézett könnyes szemével. Az aggastyán kis ideig végtelen szeretettel nézte, azután a jegyzőhöz fordult szemével, és félreérthetetlen módon pislogott.

- Nem? - kérdezte a jegyző. - Hát nem Valentine de Villefort kisasszonyt nevezi meg általános örökösül?

Noirtier nemet intett.

- Nem téved? - kiáltott fel a jegyző csodálkozva. - Csakugyan nemet mond?

Noirtier megerősítette előbbi válaszát.

Valentine felpillantott. Megdöbbsent, de ezt az érzését nem az örökségből való kitagadása okozta, hanem az, hogy nem értette nagyapja elhatározását.

Noirtier azonban annyi gyöngédséggel nézett rá, hogy Valentine felkiáltott:

- Drága jó nagyapám, látom már, hogy csak a hagyatékából tagadsz ki, de a szíved továbbra is az enyém!

- Igen, igen, így is van! - mondta a béna ember szeme, és a fiatal lány olyan kifejezést olvasott ki belőle, amely nem csalhatta meg.

- Köszönöm, köszönöm! - mormolta a lány.

Villefort-né szívébe azonban ez a jelenet váratlan reményt csepegtetett. Az aggastyánhoz lépett.

- Így hát másik unokájára, Édouard de Villefort-ra hagyja a vagyonát, kedves Noirtier úr? - kérdezte.

A szemhunyorítás ezúttal ijesztő volt; csaknem gyűlölet lángolt benne.

- Nem - állapította meg a jegyző. - Akkor hát az itt jelenlevő kedves fiára?

- Nem - válaszolta szemével az öregember.

A két jegyző értetlenül nézett össze. Villefort és felesége arca lángolt, egyik a szégyentől, a másik a haragtól.

- De hát mit vétettünk ellened, nagyapa? - kérdezte Valentine. - Nem szeretsz már bennünket?

Az aggastyán tekintete fiára esett, róla gyorsan a menyére siklott, végül is mélységes szeretettel Valentine-en pihent meg.

- Hát ha szeretsz, drága nagyapa - jegyezte meg a lány -, hogyan magyarázod meg azt, amit teszel? Ismersz engem, tudod jól, hogy sose vágytam a vagyonodra, meg azután úgy mondják, hogy anyám részéről gazdag, nagyon is gazdag vagyok. Magyarázd meg hát.

Noirtier Valentine kezére függesztette égő pillantását.

- A kezem? - kérdezte.

- Igen - jelezte Noirtier.

- A keze! - ismételték a jelenlevők.

- Láthatják, uraim, hogy minden hiábavaló, bizony szegény apám nem beszámítható - jelentette ki Villefort.

- Értem már! - kiáltott fel Valentine. - A házasságom, ugye, nagyapám?

- Igen, igen, igen! - ismételte háromszor is a szélütött, és minden pillantásnál megvillant a szeme.

- A házasságom miatt haragszol ránk, ugye?

- Igen.

- Ez már esztelenség - mondta Villefort.

- Bocsásson meg, uram - vágott közbe a jegyző -, én ellenkezőleg, nagyon is értelmesnek tartom, és úgy vélem, egészen logikusan kapcsolódik az előbbiekhez.

- Nem akarod, hogy Franz d'Épinay úrhoz menjek feleségül?

- Nem, nem akarom! - fejezte ki az öregúr szeme.

- És kitagadja unokáját az örökségből, mert a tervezett házassága önnek nincs ingyére? - kiáltott fel a jegyző.

- Igen - jelezte Noirtier.

- Úgy, hogy e házasság meghiúsulása esetén ő lenne az örökös?

- Igen.

Mélységes csend támadt az öregúr körül.

A két jegyző egymással tanácskozott. Valentine összekulcsolt kézzel, hálás mosollyal tekintett nagyapjára. Villefort keskeny ajkát harapdálta, a felesége pedig nem tudta visszafojtani vidámságát, amelytől arca egészen felderült.

- Úgy gondolom - mondta végül is Villefort, és ezzel elsőnek törte meg a csendet -, hogy ennek a házasságnak a dolgában csak én dönthetek. Mivel leányom kezével én rendelkezem, azt akarom, hogy Franz d'Épinay úr felesége legyen. Az is lesz.

Valentine zokogva rogyott egy karosszékbe.

- Uram - mondta a jegyző az aggastyánhoz intézve szavait -, mit szándékozik tenni vagyonával abban az esetben, ha Valentine kisasszony nőül megy Franz úrhoz?

Az öreg meg sem moccan.

- Akkor is óhajt rendelkezni róla?

- Igen - intett Noirtier.

- Valamelyik családtagja javára?

- Nem.

- Akkor hát a szegények javára?

- Igen.

- De azt tetszik tudni - kérdezte a jegyző -, hogy a törvény értelmében nem tagadhatja ki egészen a fiát?

- Igen.

- Ön tehát a vagyonnak csak ama része fölött akar rendelkezni, amely a törvény szerint elvonható?

Noirtier nem mozdult.

- Továbbra is az egészről akar tehát rendelkezni?

- Igen.

- A halála után azonban megtámadják a végrendeletet!

- Nem.

- Apám jól ismer engem, uram - jelentette ki Villefort úr -, tudja, hogy akarata mindenkor szent lesz előttem. Azután azt is bizonyosra veszi, hogy hivatali állásom nem engedi meg a szegényekkel való pereskedést.

Noirtier úr szeme diadalmasan ragyogott.

- Mit határoz, uram? - kérdezte a jegyző most Villeforttól.

- Semmit, uram. Amit apám egyszer a fejébe vett, azt nem másítja meg. Én is belenyugszom hát. A kilencszázezer frank tehát a család kebeléből a kórházak tőkájéhez kerül. De nem hajlom meg egy öregember szeszélye előtt, és saját lelkiismeretem szerint cselekszem.

Feleségével együtt távozott, otthagyta apját, végrendeleztek, ahogy jónak látja.

A végrendelet még aznap elkészült. Tanúkat is hívtak, az öregember jóváhagyta előttük testamentumát, azután jelenlétükben lezárták az okmányt. A végrendelet azután Deschamps úrnál, a család jegyzőjénél letétbe került.

A telegráf

Mikor Villefort úr és felesége lakosztályukba értek, megtudták, hogy Monte Cristo grófja jött hozzájuk látogatóba, és a szalonban várja őket. Villefort-né sokkal izgatottabb volt, semhogy így a vendég elé mehetett volna, előbb betért tehát hálószobájába. A királyi ügyész inkább ura volt magának, és egyenesen a szalon felé tartott.

De bármennyire tudott is Villefort úr az érzésein uralkodni, bárhogy is féken tudta tartani arcvonásait, a homlokáról nem tudta elűzni a felhőt, és a vidáman mosolygó gróf észre is vette rosszkedvét és szórakozottságát.

- Istenem - kezdte Monte Cristo az első udvariaskodások után -, de hát mi a baja, Villefort úr? Csak nem érkeztem volna olyan pillanatban, amikor éppen valami főbenjáró ügyben készíti vádiratát?

Villefort megpróbált mosolyogni.

- Nem, gróf úr - felelte -, itt csak magam vagyok az áldozat. Én vagyok a pervesztes, a vádbeszédet pedig a véletlen, a konokság és a beszámíthatatlanság mondták el ellenem.

- Hogy érti ezt? - kérdezte Monte Cristo, kitűnően megjátszott érdeklődéssel. - Valóban valami komoly szerencsétlenség érte?

- Nézze, gróf úr - mondta Villefort keserű nyugalommal -, nem is érdemes beszélni róla, semmiség az egész, egyszerű anyagi veszteség.

- Az anyagi veszteség valóban alig nyomhat a latban akkora vagyonnál, mint az öné, és olyan bölcs és emelkedett léleknél, mint amilyenel ön rendelkezik.

- Nem is a pénzkérdés foglalkoztat engem - válaszolta Villefort -, noha kilencszázezer frank elvesztése miatt legalábbis sajnálkozik és bosszankodik az ember. De engem főként a sorsnak, a véletlennek, a végzetnek a rendelkezése bánt - szinte magam sem tudom, minek nevezzem azt a hatalmat, amely az engem ért csapást irányítja, tönkretesz boldogulásom reményét, és feldúlja talán leányom jövőjét is, egy gyermekké vált aggastyán szeszélye miatt.

- No, istenem, mi történt hát? - kiáltott fel a gróf. - Kilencszázezer frankot mondott? Csakugyan igaza van, ekkora összeg már megérdemli, hogy sajnálja az ember, még akkor is, ha egyébként bölcselkedő elméjű. És ki okozta ezt a bosszúságot?

- Az apám, akiről már beszéltem önnek.

- Noirtier úr! Igazán? De hiszen úgy rémlik, ön azt mondta, hogy teljesen béna, és már nincs képességei birtokában?

- De csak a testi képességeinek, mert nem tud megmozdulni, nem tud beszélni. Hanem azért gondolkodik, tud akarni, sőt cselekedni is, amint látja. Öt perce, hogy eljöttem tőle, és ebben a pillanatban éppen a végrendeletét diktálja két jegyzőnek.

- Így hát beszélt?

- Többet tett annál: meg tudta értetni magát.

- Ugyan hogy?

- A szemével. A szeme továbbra is él, és mint látja, ölni is tud.

- Barátom - mondta a belépő Villefort-né -, talán túlozza a helyzetet.

- Asszonyom... - hajolt meg a gróf.

Villefort-né a legbájosabb mosolyával köszöntötte a grófit.

- De mit is beszélt itt nekem Villefort úr? - kérdezte Monte Cristo. - Miféle megfoghatatlan méltánytalanság...

- Megfoghatatlan, ez a helyes kifejezés! - folytatta a királyi ügyész vállat vonva. - Egy öregember szeszélye!

- És nincs rá mód, hogy eltérítsék szándékától?

- Dehogyan nincs - mondta Villefort-né -, sőt éppen a férjemtől függ, hogy a végrendelet Valentine-nek javára, ne pedig kárára legyen.

A gróf látta, hogy a házastársak burkoltan kezdenek beszélni, szórakozott arcot öltött, és a legnagyobb figyelemmel és helyesléssel nézte, amint Édouard tintát önt a madarak vályújába.

- Kedvesem - mondta Villefort, feleségének válaszolva -, ön jól tudja, hogy nem szoktam itthon a zsarnok családfőt játszani, és sohasem hittem azt, hogy a világegyetem sorsa az én fejbólintásomtól függ. Hanem azért mégiscsak fontosnak tartom, hogy családom tiszteletben tartsa elhatározásaimat, hogy egy bogaras öregember vagy egy szeszélyes gyermek ne borítsa fel hosszú évek óta elhatározott tervemet. D'Épinay báró jó barátom volt, mint tudja, és a fiával való összeköttetés nagyon a kedvemre való.

- Ön azt hiszi, hogy Valentine egy követ fúj az öreggel? - kérdezte Villefort-né. - Valóban... Valentine mindig húzódott ettől a házasságtól, és cseppet sem csodálnám, ha mindaz, amit hallottunk és láttunk, az ő közös megállapodásuk eredménye volna.

- Asszonyom - válaszolta Villefort -, senki sem mond le olyan könnyedén kilencszázezer frank vagyonról.

- Valentine még a világról is lemondana, uram, hiszen tavaly ilyentáiban kolostorba akart vonulni.

- Nem tesz az semmit - jelentette ki Villefort -, azt mondom, hogy ennek a házasságnak meg kell történnie, asszonyom!

- Az ön édesapjának akarata ellenére? - kérdezte Villefort-né, és most már más hűrokat pengetett. - Ez már súlyos dolog!

Monte Cristo úgy tett, mint aki nem is figyel oda, pedig egyetlen szót sem veszített abból, amit a házastársak beszéltek.

- Asszonyom - kezdte ismét Villefort -, mondhatom, hogy mindig tiszteletben tartottam az apámat, mert bennem a fiúi érzés az ő erkölcsi kiválóságának nagybecsülésével párosult. Az apa végre is két okból szent, úgy is, mint az, akinek a létünket köszönhetjük, úgy is, mint az, aki bennünket felnevelt. A mai napon azonban meg kell tagadnom az apám beszámíthatóságát, aki, mivel arra emlékezik, hogy valamikor gyűlölt egy embert, most üldözi annak az embernek a fiát is. Nevetséges volna ilyen módon, ha a saját viselkedésemet az ő szeszélyeihez alkalmaznám. Továbbra is a legnagyobb tisztelettel viseltetem Noirtier úr iránt, egyetlen zokszó nélkül viselem el azt az anyagi veszteséget is, amellyel sújt, de megingathatatlan maradok akaratomban, és ítéljen majd rólunk a világ, kinek az oldalán áll az igazság. Következésképpen nőül adom leányomat Franz d'Épinay báróhoz, mivel az én megítélésem szerint ez a házasság jó és megtisztelő, és végeredményben ahhoz adom a leányomat, akihez nekem tetszik.

- Hogyhogy? - szólt közbe a gróf, akitől a királyi ügyész a tekintetével állandóan helyeslést várt. - Ugyan mi történt? Noirtier úr kitagadja Valentine kisasszonyt, azt mondják, amiért Franz d'Épinay báróhoz megy feleségül?

- Hát istenem, így van, uram, ez az oka - jegyezte meg Villefort úr vállat vonva.

- Legalábbis a látszólagos oka - tette hozzá Villefort-né.

- A valóságos ok, asszonyom. Higgyen nekem, ismerem az apámat.

- Ki érti ezt? - felelte a fiatalasszony. - Azt kérdezem, miért tetszik Noirtier úrnak ez a d'Épinay kevésbé, mint bárki más?

- Igaz is - jegyezte meg a gróf -, ismerem jól Franz d'Épinay urat. Annak a Quesnel tábornoknak a fia, ugye, akinek X. Károly király adta meg a d'Épinay bárói címet?

- Igen, az - felelte Villefort.

- De hiszen az igen kedves fiatalember, úgy emlékszem!

- Hát hiszen ez csak ürügy, bizonyosra veszem - jegyezte meg Villefort-né. - Az öregembereket zsarnokokká teszi a szeretetük. Noirtier úr egyszerűen nem akarja, hogy unokája férjhez menjen.

- De nem tudják, mi okozza ezt a gyűlöletet? - kérdezte Monte Cristo.

- Ej, istenem, ugyan ki tudhatná?

- Nem valami politikai ellentét?

- Annyi bizonyos, hogy apám és d'Épinay úr édesapja abban a viharos időben éltek, amelynek én már csak az utolsó napjait láttam - jelentette ki Villefort.

- Nem volt az ön édesapja bonapartista? - kérdezte Monte Cristo. - Úgy rémlik, mintha ön ilyesvalamit mondott volna!

- Apám mindenekelőtt jakobinus volt - jelentette ki Villefort, és izgalmában kissé túlmént az óvatosság határán. - A szenátori köpeny, amelyet Napóleon dobott a vállára, csak álcázta az öregembert, de meg nem változtatta. Apám nem a császárért, hanem a Bourbonok ellen konspirált, mert apámban éppen az volt mindig a rettenetes, hogy sohasem harcolt elérhetetlen utópiákért, hanem mindig csak megvalósítható célokért, és hogy e lehetséges célok eléréséhez felhasználta a hegy pártiak borzalmas elméletét. Ezek semmiféle módszerektől nem riadtak vissza.

- No, látja, ez az - jegyezte meg Monte Cristo. - Noirtier úr és d'Épinay úr bizonyára a politika porondján találkoztak. Talán d'Épinay tábornok úr, noha Napóleon alatt szolgált, szíve mélyén mégis megőrizte királpárti érzéseit, sőt egy este, éppen egy bonapartista klubból távozóban gyilkolták meg, ahová abban a reményben csalták el, hogy testvéri lélekre találnak benne?

Villefort szinte borzalommal tekintett a grófra.

- Vagy talán tévednék? - kérdezte Monte Cristo.

- Dehogy, uram - felelte Villefort-né - ellenkezőleg, ez így volt. És éppen emiatt, amit most el tetszett mondani, hogy a régi gyűlölség lángja kialudjék, az a gondolata támadt Villefort úrnak, hogy a két gyermek szeresse meg egymást, ha már az apáik gyűlöltek.

- Magasztos gondolat! - jegyezte meg Monte Cristo. - Telve van felebaráti szeretettel, és a világ bizonyára helyeselné. Valóban szép lenne, ha Noirtier de Villefort kisasszony a Franz d'Épinay báróné nevet viselné.

Villefort összerezzent, és úgy nézett Monte Cristóra, mintha a szíve legmélyéről akarná kiolvasni, miért mondta az előbbi szavakat. A gróf ajkán azonban most is ott volt megszokott jóindulatú mosolya. És a királyi ügyész, átható tekintete ellenére, most sem látott bele a gróf lelkébe.

- Noha nagy csapás éri Valentine-t azzal, hogy elveszíti nagyapja örökségét - folytatta Villefort -, mégse hiszem, hogy ez kihatással lenne a házasságra. Nem hiszem, hogy d'Épinay úr meghátrálna az anyagi veszteség miatt. Látni fogja, hogy talán az én személyem többet ér, mint az az összeg, amelyet magam feláldozok, csak hogy megtartsam neki adott szavamat. Számba fogom venni, hogy Valentine anyai részről így is elég gazdag, vagyonát anyai nagyszülei, Saint-Méran úr és felesége kezelik, akik mindketten rajongással szeretik.

- És bizony ők is megérdemelnék, hogy úgy szeressék és gondozzák őket, mint ahogy Valentine Noirtier urat gondozta - jegyezte meg Villefort-né. - Egyébként legfeljebb egy hónap múlva a marquis-ék Párizsba jönnek, Valentine tehát egy ilyen megalázás után nem lesz kénytelen eltemetkezni Noirtier úr mellett, mint ahogy eddig tette.

A gróf elégedetten hallgatta a sértett hiúság és a megsebzett önérdek hamis hangját.

- Előre is elnézést kérek azért, amit mondani fogok - kezdte ismét Monte Cristo, rövid csend után -, de úgy gondolom, hogy ha Noirtier úr kitagadja is Villefort kisasszonyt, amiért olyan fiatalembernek a menyasszonya, akinek az apját ő gyűlölte, ugyanezt már a kedves kis Édouard-nak nem vetheti a szemére.

- Ugye, uram? - kapott a gróf szaván Villefort-né leírhatatlan hangsúllyal. - Ugye, hogy ez igazságtalan, gyűlöletesen igazságtalan? Szegény kis Édouard éppúgy az unokája Noirtier úrnak, mint Valentine, márpedig ha Valentine nem a Franz úr menyasszonya volna, az öreg reá hagyta volna az egész vagyonát. És végül is Édouard viseli továbbra is a család nevét, Valentine pedig, ha valóban el is esik az örökségtől, még mindig háromszor olyan gazdag lesz, mint a fiam.

A gróf most már nem szolt egy szót sem. Elérte, amit akart.

- Gróf úr - mondta Villefort -, ne foglalkozunk már annyit családi kellemetlenségekkel. Igaz, hogy vagyonom a szegények jövedelmét fogja növelni, és manapság ők az igazi gazdagok, igaz, hogy apám egy jogos reményemtől fosztott meg, s még hozzá ok nélkül, én azonban úgy fogok viselkedni, mint akinek helyén van az esze és a szíve. D'Épinay úr, akinek odaigértem ennek az összegnek a kamatait, meg is fogja kapni, még ha kegyetlenül meg kell koplálnom is.

- Márpedig talán jobb volna feltárni ezt a kellemetlenséget d'Épinay úr előtt, hogy ő maga vonja vissza a szavát - jelentette ki Villefort-né, aki egyre vissza-visszatért arra az egyetlen gondolatra, amely ott háborgott a lelke mélyén.

- Jaj, az már nagy baj volna! - kiáltott fel Villefort.

- Nagy baj? - ismételte a szót Monte Cristo.

- Természetesen - válaszolta Villefort, kissé már megnyugodva. - Az elmaradt házasság még akkor is rossz fényt vet egy lányra, ha anyagi okok miatt hiúsul meg. Ezenkívül régi mendemondák is felélednének, noha én éppen véglegesen el akartam fojtani őket. Nem, ez nem történhet meg. Ha d'Épinay úr becsületes ember, a kitagadás után még jobban fog ragaszkodni Valentine-hez, mint azelőtt. Ha nem így volna, akkor csak a kapzsiság beszélne belőle. Nem, ez lehetetlenség!

- Egyetértek Villefort úrral - jelentette ki Monte Cristo, és Villefort-néra szegezte tekintetét. - És ha megengednék, hogy baráti tanáccsal szolgáljak, azt mondanám, hogy mivel d'Épinay úr, ahogy tudomásomra jutott, rövidesen hazatér, erősítsék meg a vele való kapcsolatukat annyira, hogy feloldhatatlan legyen. Én megindítanék egy olyan játszmát, amelynek kimenetele sok megbecsülést hoz majd Villefort úr számára.

A királyi ügyész felállt, arca szemmel láthatóan felderült, míg felesége kissé elsápadt.

- Helyes - mondta Villefort -, ennyit akartam csak tudni. Az ilyen tanácsadó véleménye fontos nekem - tette hozzá, és kezét nyújtott Monte Cristónak. - Így hát mindenki tekintse meg nem történtnek azt, ami itt ma lefolyt, terveinkben nincs semmiféle változás.

- Uram - mondta a gróf -, bizonyosra veszem, hogy a világ, bár sokszor igazságtalanul szokott is ítélni, most jó néven veszi majd az ön elhatározását. Barátai büszkék lesznek önre, d'Épinay úr pedig, még ha hozomány nélkül kellene is elvennie Villefort kisasszonyt - ami nem történhet meg -, boldog lesz, ha olyan család tagjává lehet, amely az adott szó megtartása és a vállalt kötelezettség kedvéért minden áldozatot meghoz.

E szavak után a gróf felállt, és indulni készült.

- Már elmegy, gróf úr? - kérdezte Villefort-né.

- El kell mennem, asszonyom, hiszen csak azért jöttem, hogy emlékeztessem önöket, meg ne feledkezzenek a szombat estére szóló meghívásomról.

- Csak nem hiszi, hogy megfeledkeznénk róla?

- Ön nagyon kedves, asszonyom, de Villefort úrnak olykor igen komoly és sürgős elfoglaltsága van...

- A férjem a szavát adta, uram - jegyezte meg Villefort-né -, és láthatja, a szavát akkor is megtartja, ha sokat veszít miatta. Hogyne tartaná hát meg akkor, mikor csak nyerhet általa?
- A Champs-Élysées-i palotában lesz az összejövetel? - kérdezte Villefort.
- Nem, dehogy - felelte Monte Cristo -, áldozatuk még nagyobb lesz: falusi lakomba várom önöket.
- Falusi?
- Falusi.
- Ugyan hol? Bizonyára Párizs közelében?
- Nem messzire a kapuktól, a város határától félórányira, Auteuilben.
- Auteuilben! - kiáltott fel Villefort. - Igaz, a feleségem mondta, hogy ön Auteuilben lakik, hiszen éppen oda vitték be a baleset után. És Auteuil melyik részén?
- A rue de la Fontaine-en.
- A rue de la Fontaine-en! - ismételte Villefort elcsukló hangon.
- Hányadik szám?
- A 28-as szám.
- Akkor hát önnek adták el Saint-Méran úr házát?
- Saint-Méran úrét? - kérdezte Monte Cristo. - Hát az a ház Saint-Méran úré volt?
- Igen - vette át a szót Villefort-né -, és nem fogja elhinni, amit mondok, gróf úr.
- Ugyan mit?
- Kedvesnek találja azt a házat, ugye?
- Nagyon kedvesnek.
- Nohát, a férjem sohasem akart ott lakni.
- Ez valami olyan elfogultság lenne, uram, amit teljességgel nem értek - jegyezte meg Monte Cristo.
- Nem szeretem Auteuilt, uram - jelentette ki a királyi ügyész, és igyekezett erőt venni magán.
- De ez az idegenkedése, remélem, nem foszt meg engem attól a szerencsétől, hogy önt ott vendégül lássam? - kérdezte Monte Cristo nyugtalanul.
- Dehogy, gróf úr... Remélem... Higgye el, mindent megteszek, ami csak tőlem telik - dadogta Villefort.
- Ohó! - válaszolta Monte Cristo. - Nem fogadok ám el semmiféle kibúvót. Szombaton hat órákor várom önt, és ha nem jönne, azt hinném, hogy ehhez a húsz esztendő óta lakatlan házhoz, mit tudom én, valami gyászos hagyomány vagy véres legenda fűződik.
- Ott leszek, gróf úr, ott leszek - mondta élénken Villefort.
- Köszönöm - válaszolta Monte Cristo. - Most pedig engedjék meg, hogy elbúcsúzzam önöktől.
- Igaz is, már említette az előbb, hogy el kell mennie, gróf úr - jegyezte meg Villefort-né -, sőt azt hiszem, éppen el is akarta mondani, miféle tennivaló várja, amikor más tárgyra tértünk át.
- Nem is tudom, asszonyom, megmondhatom-e, hogy hová megyek - jelentette ki Monte Cristo.
- Ugyan, miért ne mondhatná meg!
- Mint afféle bámészkodó, megyek megnézni valamit, ami miatt már órák hosszat törtem a fejemet.
- Mi az?
- A telegráf. No, most már kiszaladt a számon.

- Telegráf! - ismételte Villefort-né.

- Hát, istenem, a telegráf. Láttam olykor egy-egy út végén, egy kis dombocskán, a szép napsütésben, amint kinyújtja hajlékony, fekete karját, mint egy óriási bogár a lábait, és esküszöm, hogy mindannyiszor izgalom fogott el, mert arra gondoltam, hogy ezek a különös jelzések pontos mozdulatokkal hasítják a levegőt, és háromszáz mérföldnyire viszik el egy asztalnál ülő ember ismeretlen gondolatait ahhoz az emberhez, aki egy másik asztalnál ül a vonal túlsó végén. Ezek a jelzések, gondoltam, csupán e mindenható főnök akaraterejéből rajzolódnak ki a szürke felhőn vagy az ég kékjén, s ekkor a szellemek, tündérek, gnómok, egyszóval a földöntúli hatalmak jutottak eszembe, és nevetnem kellett. De eddig még sohasem támadt kedvem, hogy közelről is megnézzem ezeket a fehér hasú, vékony, fekete lábú, hatalmas rovarokat, mert attól tartottam, hogy kőszárnyaik alól egyszerre csak felbukkan egy komoly, pedáns, tudománnyal, babonával vagy varázslattal teli kis emberi szellem. Egy szép reggelen azonban megtudtam, hogy minden telegráf mozzogója tulajdonképpen egy évi ezerkétszáz frank fizetéssel rendelkező szegény ördög, egy hivatalnok, aki nem a kék eget nézi naphosszat, mint a csillagász, nem is a vizet, mint a halász, nem is a tájat, mint a bémészködő, hanem a fehér hasú, fekete lábú óriási rovarra figyel, a továbbító állomást, amely négy-öt mérföldnyire van tőle. Akkor fogott el a kíváncsiság, hogy közelebről is végignézzem ezt a bábjátékot, amelyet a másik előtt lejátszik, lássam, amint érintkezik gubója mélyéről azzal a másik bábbal, miközben fonálát hol egyik, hol másik végén rángatja.

- És most odamegy?

- Oda.

- Melyik telegráfhoz? A belügyminisztériumét nézi meg, vagy az obszervatóriumét?

- Egyiket sem, hiszen ott olyan embereket találnék, akik erővel meg akarnák velem értetni azt, amit nem akarok tudni, és akaratom ellenére feltárnának előttem egy olyan titkot, amelyet maguk sem értenek. Teringettél! Én meg akarom őrizni az illúzióimat, legalább a rovarokra nézve, elég, ha az emberekkel szemben elveszítettem. Nem megyek hát sem a belügyminisztériumi, sem az obszervatóriumi telegráfhoz. Nekem a nyílt mezőn futó telegráf kell, hogy magával a toronyba begubózott derék emberkével találkozzam.

- Különc egy nagyúr ön, gróf - jegyezte meg Villefort.

- Melyik vonalat tanulmányozzam ön szerint?

- Azt, amelyik jelenleg a legelfoglaltabb.

- Helyes! Akkor hát a spanyolországit?

- Természetesen. Akar levelet a minisztertől, hogy megmagyarázzák önnek...

- Dehogy, dehogy - tiltakozott Monte Cristo -, hiszen az imént mondtam, hogy éppen ellenkezőleg, nem akarok érteni belőle semmit. Mihelyt értek belőle valamit, már nem is telegráf lenne, hanem csak az a jel, amelyet Duchâtel vagy Montalivet úr továbbít a bayonne-i prefektushoz, két görög szó mögé álcázva: *Τηλε γραφειν*.¹ Éppen a fekete lábú rovarra meg félelmes nevét akarom megtartani a maga tisztaságában, és tiszteletben akarom tartani őket továbbra is.

- Menjen hát, mert két óra múlva beesteledik, és akkor nem lát már semmit.

- Mi az ördög! Szinte megijeszt. Melyik van legközelebb?

- A bayonne-i vonalon?

- Igen, mondjuk a bayonne-i vonalon.

- A châtilloni.

- És a châtilloni után?

---

¹ Kiejtése: télé - távol; grafein - írni. (görög)

- Azt hiszem, a montlhéryi torony.

- Köszönöm, a viszontlátásra! Majd szombaton elmondom a tapasztalataimat.

Az ajtóban szembetalálkozott a két közjegyzővel, akik Valentine-t megfosztották örökségétől. Nagyon elégedettek voltak, amiért olyan közjegyzői munkát végeztek, amely becsületükre vált.

Milyen módon lehet megszabadítani egy kertészt a peléktől, amelyek felfalják az őszibarackot

Monte Cristo grófja, ha nem is akkor este, mikorra mondta, de másnap reggel átlépte az enferi sorompót, végighaladt az orléans-i országúton, túlment Linas falun anélkül, hogy megállt volna a telegráfnál, amely éppen abban a pillanatban, amikor a gróf ott haladt el, mozdította meg hosszú, sovány karját. Azután Monte Cristo a montlhéryi telegráftoronyra tartott. Mint mindenki tudja, a torony az azonos nevű síkság legkiemelkedőbb pontján áll.

A domb lábánál a gróf kiszállt kocsijából, és egy tizenhét hüvelyk szélességű, körbefutó ösvényen nekiindult a dombnak. Amint a domb tetejére ért, sövény állta el az útját. A sövényen éretlen gyümölcsök, majd rózsaszínű és fehér virágok váltakoztak.

Monte Cristo keresni kezdte a kis kert ajtaját, és csakhamar rá is bukkant. Kis, fából készült rács volt ez, fűzfá sarkokon gördült, és szeggel meg madzaggal záródott. A gróf egy perc alatt rájött a nyitjára, és az ajtó kinyílt.

Húsz láb hosszú, tizenkét láb széles kis kertben találta magát. Egyik oldalról az a sövény határolta, amelybe ajtó címén az imént leírt elmés szerkezet volt behelyezve, a másik oldal felől a repkény befutotta régi torony, amelyet vadretek és violabokrok díszítettek.

Senki sem hitte volna, hogy szörnyű rémtörténeteket is tudna mesélni ez a torony, ha nemcsak füle volna, amellyel egy régi mondás felruházta az ódon falakat, hanem hangja is. Olyan volt egyébként ez a virágok közül kiemelkedő vén torony, mint valami magányos nagymama, akit neve napjára az unokái virággal köszöntenek fel.

Vörös homokos fasor vezetett a kerten végig, s olyan színekben pompázott, hogy láttára modern Rubensünk: Delacroix szíve repesett volna örömeiben. Nagy és több esztendő puszpángbokrok vették körül. A fasor nyolcas alakban futott, olyan módon, hogy kerülve-fordulva hatvan lábnyi sétát lehetett megtenni a húsz láb hosszúságú kertben. A derék latin kertészek kacagó, üde istenasszonya, Flóra, sohasem részesülhetett volna igazabb és tisztább tiszteletben, mint amilyennel ebben a kis kertben áldoztak neki.

A virágágy húsz rózsafájának egyetlen levelén sem látszott légyenyom, és egyetlen porzószálon sem tanyáztak azok a zöld levéltetvek, amelyek fűrtökbe gyűlve pusztítják és szétrágják a nedves talajon fejlődő növényeket.

Mert nedvességben a kertben nem volt hiány: a koromfekete föld, a fák sűrű, sötét lombozata eleget tanúskodott erről. Egyébként mesterséges öntözéssel is lehetett pótolni a természetes csapadékot, hiszen a kert egy sarkában poshadó vízzel teli hordó állt, amelynek zöld felszínén egy levelibéka meg egy varangy terpeszkedett. Ezek bizonyára nem férték meg egymással, mert a kör két ellenkező pontján hátat fordítottak egymásnak.

A fasorban különben egy fűszál sem nőtt, a hosszú virágágyakban sehol egy gyom sem sarjadt. Egy kislány sem fényesítheti és tisztogathatja több gondal porcelán virágtartóban levő gerániumát, kaktuszát és rododendronját, mint ennek a kertnek mindmostanáig láthatatlan gazdája tette.

Monte Cristo ismét becsukta az ajtót, ráhurkolta a madzagot a horogra, azután megállt, és pillantásával végigsimogatta a kertet.

„Úgy látszik - tűnődött -, hogy a telegráfusnak kitűnő kertészei vannak, vagy ő maga kertészkedik szenvedéllyel.”

Hirtelen belebotlott valamibe, ami egy lombokkal megrakott talicska mögött kuporgott. Az a valami felállt, és felkiáltott csodálkozásában. Monte Cristo pedig szembe találta magát egy ötven év körül

járó emberkével, aki éppen földiepret szedett, és az epret szőlőlevelekre rakta. Tizenkét szőlőlevél volt, és csaknem ugyanannyi szem eper.

Az emberke felálltában majdnem lepotyogtatta az epret levelestül, tányérostul.

- Szüretel éppen, uram? - kérdezte Monte Cristo mosolyogva.

- Bocsásson meg, uram, igaz, hogy nem vagyok odafent, de ebben a pillanatban jövök onnan - válaszolta a derék ember, sapkájához emelve a kezét.

- Nem akarom zavarni, barátom - mondta a gróf. - Szedje csak le az epret, ha ugyan van még mit.

- Van még tíz szem - jelentette ki a férfi -, mert itt van tizenegy, és összesen huszonegy termett, öttel több, mint tavaly. De nem csoda, jó meleg tavaszunk volt, és tudja, uram, az epernek éppen erre van szüksége. Ezért esett úgy, hogy a tavalyi tizenhat helyett, mint tetszik látni, az idén tizenegyet már leszedtem, ez itt tizenkettő, tizenhárom, tizennégy, tizenöt, tizenhat, tizenhét, tizennyolc... Jaj, istenem! Kettő hiányzik, tegnap még megvolt, uram, megvolt, biztosan tudom, hiszen megszámláltam. Csak a Simon néni fia csenhette el, erre láttam kódorogni ma reggel. Jaj, de haszontalan kölyök! Kertből gyümölcsöt lopni! Talán nem is tudja, mire vezethet ez.

- Bizony, súlyos hiba - jegyezte meg Monte Cristo -, de vegye figyelembe, hogy a bűnös még gyerek, és szeret nyalakodni.

- Igaz - mondta a kertész -, de azért ez mégis nagyon kellemetlen. Hanem ismételten bocsánatot kérek, uram. Netalán valamelyik főnökömet várakoztattam így meg?

Aggódva nézett a grófra és kék ruhájára.

- Nyugodjék meg, barátom - mondta a gróf azzal a mosolyával, amely ha akarta, szörnyű is tudott lenni, de jóindulatú is. Ezúttal merő jóakaratot fejezett ki. - Nem vagyok én semmiféle főnök, aki felügyelni jött. Csak egy egyszerű utas vagyok, akit a kíváncsiság hozott ide, és aki szinte sajnálja, hogy idejött, és elrabolja az ön idejét.

- Nem olyan drága az időm - tiltakozott a jóember, szomorú mosollyal -, csak hogy most az állam idejét pazarlom, amit azért tehetek meg, mivel jelzést kaptam, hogy egy órát pihenhetek (egy napórára pillantott, mert a montlhéryi torony teteje mindennel fel volt szerelve, még napórával is), és tetszik látni, volt még tíz percem, az eper beérett, és ha még egy napot várok... No meg, hinné-e, uram, hogy különben a pelék falják fel?

- Nem én, ezt igazán nem hittem volna - válaszolta Monte Cristo nagy komolyan. - Nem jó szomszédság nekünk a peléké, mert mi nem esszük meg őket mézbe főve, mint a rómaiak.

- A rómaiak megették őket? - kérdezte a kertész. - Megették a peléket?

- Petroniusnál olvastam - jelentette ki a gróf.

- Igazán? Hát nem lehet valami jó ízük, noha úgy szokták mondani: kövér, akár a pele. De nem is csoda, uram, hiszen a pele egész álló nap alszik, és csak azért ébred fel, hogy éjszaka mindent szétrágjon. Lássá, tavaly volt négy szem kajszibarackom, abból az egyiket kikezdték. Volt egy duránci őszibarackom, egyetlen szem, igaz, hogy ez ritka gyümölcs. Hát nézze, uram, a fal felől félig felfalták. Pompás fajta volt, kiváló zamatú. Soha életemben nem ettem jobbat.

- Megette? - kérdezte Monte Cristo.

- Csak a megmaradt felét, értse meg, uram, Remek volt. Ohó! Ezek az uraságok nem a legrosszabb falatokat választják ám! Akárcsak Simon néni fia, az se a rossz eperszemeket válogatta ki, úgy ám! Hanem az idén - folytatta a kertész -, legyen nyugodt, uram, ez nem lesz így többé, még ha gyümölcsérés idején ott kellene is örködnöm mellettük egész éjjel.

Monte Cristo eleget látott. Minden embernek rág a szíve mélyén valami szenvedély, mint féreg a gyümölcsben. Ennek a telegráfusnak a kertészet volt a szenvedélye. A gróf hamarosan nekilátott, és letépett néhány szőlőlevelet, amely a fürtök elől elfogta a napot. Ez a tette meghódította a kertész szívét.

- A telegráf megtekintése végett tetszett jönni? - kérdezte.
- Azért jöttem, uram, ha ugyan nem tiltják a szabályok.
- Szó sincs róla - jelentette ki a kertész -, hiszen a jeleinket nem érti senki, és senki sem tudja, nem is tudhatja, mit beszélünk.
- Csakugyan, azt hallottam - folytatta a gróf -, hogy önök olyan jelzéseket ismételnek el, amelyeket maguk sem értenek.
- Így is van, uram, és jobban is szeretem, hogy így van - nevetett a telegráfus.
- Miért szereti így jobban?
- Mert így nincs rajtam a felelősség. Én csak gép vagyok, semmi más, és ha működöm, egyebet nem is kívánnak tőlem.

„Mi az ördög! - tűnődött Monte Cristo. - Csak nem bukkantam véletlenül olyan emberre, akiből hiányzik a becsvágy? A mindenségit! Ez már baj volna.”

- Uram - mondta a kertész, és a napórára pillantott -, a tíz perc lejáróban van, visszatérek őrhelyemre. Fel tetszik jönni velem?
- Követem önt.

Monte Cristo valóban bement utána, a három emeletre felosztott toronyba. Az első emeleten néhány gazdasági szerszám, ásó, gereblye, locsolókanna volt a fálnak támasztva. Ez volt az egész berendezés.

A második emelet az alkalmazott rendes lakásául vagy még inkább éjjeli szállásául szolgált. Néhány szegényes bútordarab, ágy, asztal, két szék meg egy kőkorsó volt az egész berendezés. A mennyezetről némi száraz fűcsomó csüngött le, ezek között a gróf felismerte a szagosbükkönyt meg a spanyol paszulyt, amelyeknek magvait a derék ember saját hüvelyükben őrizte meg. Mindezeket a fűvészkert botanikus mesterének gondosságával, kis címkéken jelölte meg.

- Sok időt kell rászánni, ha valaki meg akarja tanulni a telegráfot, uram? - kérdezte Monte Cristo.
- Nem a tanulás tart sokáig, hanem a számfeletti szolgálat.
- És mekkora a fizetés?
- Évi ezer frank, uram.
- Biz az nem sok.
- Nem, de mint látja, lakást is adnak.

Monte Cristo körülnézett a szobában.

- Talán csak nem fog ragaszkodni ehhez a lakáshoz? - mormogta magában.

Felmentek a harmadik emeletre. Ez volt a telegráf-szoba. Monte Cristo jól szemügyre vette azt a két vasfogantyút, amellyel a telegráfus igazgatja a gépet.

- Nagyon érdekes - mondta -, de idővel mégiscsak unalmassá válik egy kissé.
- Hát bizony eleinte kissé elferdül az ember nyaka a folytonos nézelődéstől, hanem egy-két év alatt megszokja. Azonkívül vannak szabad óráink is, sőt, szabadságot is kapunk.
- Szabadságot?
- Igen.
- Mikor?
- Olyankor, amikor kód van.
- Igen, igen, hiszen ez természetes.

- Ezek az én ünnepnapjaim. Ilyenkor lemegyek a kertbe, ültetek, nyesegetek, oltok, hernyózok, egyszóval elszalad az időm.
- Mióta van itt alkalmazásban?
- Tíz esztendeje, ehhez jön az ötévi számfeletti munka, összesen tehát tizenöt éve.
- Hány éves?
- Ötvenöt.
- Hány évi szolgálat kell ahhoz, hogy nyugdíjat kapjon?
- Ó, huszonöt év, uram.
- És mennyi az a nyugdíj?
- Száz tallér.²
- Szegény emberiség! - mormogta Monte Cristo.
- Mit tetszett mondani? - kérdezte a telegráfus.
- Azt mondtam, hogy ez nagyon érdekes.
- Micsoda?
- Amit mutat... és mondja, egyáltalában nem érti ezeket a jeleket?
- Egyáltalában nem.
- Nem is próbálta soha megérteni őket?
- Nem én. Ugyan minek?
- Márpedig vannak olyan jelzések is, amelyek egyenesen önnek szólnak.
- Hogyne volnának.
- Azokat megérti?
- Azok mindig ugyanazok.
- És mit mondanak?
- *Semmi újság... Egy óra hosszat szabad... vagy pedig vizionlátásra...*
- No, ezek aztán igazán ártatlan dolgok - jegyezte meg a gróf. - De nézze csak, mintha működésbe kezdene a szomszéd masina?
- Csakugyan! Köszönöm, uram.
- És mit mond? Olyasmit, amit megért?
- Igen. Azt kérdezi, készen állok-e?
- És ön mit felel?
- Olyan jelzést adok, amely a jobb oldali állomásnak tudtul adja, hogy készen állok, és ugyanakkor a bal oldalit felhívja, hogy ő is készüljön fel.
- Ez igazán elmés dolog - mondta a gróf.
- Meg tetszik látni, hogy öt percen belül megszólal - jelentette ki büszkén a derék ember.
- „Tehát még öt percem van - töprengett Monte Cristo. - Ez több is, mint amennyi szükséges.” - Kedves uram - mondta -, engedjen meg egy kérdést.

---

² 1 tallér = 3 frank.

- Tessék.
- Szeret kertészkedni?
- Szenvedélyesen szeretek.
- És örülne, ha húsz lábnyi terület helyett kétholdas kertje volna?
- Én abból valóságos földi paradicsomot csinálnék, uram.
- Az ezer frank fizetésével nem valami jól élhet...
- Nem bizony. De elvégre mégiscsak megélek.
- Az igaz, de csak egy nyomorult kis kertecskéje van.
- Hát ami igaz, az igaz, a kert nem valami nagy.
- És még így is mindent felfálnak a pelék.
- Ez az én átkom.
- Mondja csak, mi lenne, ha szerencsétlenségére éppen elfordulna, mikor a jobb oldali állomás működni kezd?
- Akkor nem látnám.
- Mi történne akkor?
- Az, hogy nem tudnám továbbítani a jelzéseit.
- Hát azután?
- Azután, mivel hanyagságból nem továbbítottam őket, pénzbírsággal sújtanának.
- Mennyivel?
- Száz frankkal.
- Fizetésének egytized része. Gyönyörű!
- Ej! - legyintett a telegráfus.
- Megtörtént már ilyesmi? - kérdezte Monte Cristo.
- Egyetlenegyszer uram, mikor egy rózsatövet oltottam be.
- Helyes. No most, ha felcserélné a jelzést, vagy egészen más jelzést adna le?
- Az már más lenne, kidobnának, és elveszíteném a nyugdíjamat is.
- A háromszáz frankot?
- Igen, a száz tallért, uram. Érthető, ugye, hogy sohasem tennék ilyesmit.
- Még tizenöt évi fizetéséért sem? No, már ezen érdemes egy kicsit elgondolkodni, ugye?
- Tizenötezer frankért?
- Igen.
- Ön megijeszt, uram.
- Ugyan már!
- Uram, ön kísértésbe akar vinni?
- Pontosan azt akarom! Tizenötezer frankot ajánlok fel, érti?
- Engedje, hogy megnézzem jobb oldali állomásomat, uram!
- Ellenkezőleg, ne azt nézze meg, hanem ezt!

- Mi az?
- Nocsak, ön nem ismeri ezeket a kis papírokat?
- Bankjegyek!
- Négyszögletesek. Tizenöt darab.
- Kié?
- Ha akarja, az öné.
- Az enyém! - kiáltott fel a telegráfus, és elakadt a lélegzete.
- Istenem, hát igen, az öné, a saját tulajdona!
- Nézze, uram, a jobb oldali állomás jelt adott.
- Hadd adjon.
- Uram, ön elvonta a figyelmemet, és ezért megbírságnak.
- Ez mindössze száz frankot tesz ki. Láthatja, hogy érdekében áll elfogadni az én tizenöt darab bankjegyemet.
- Uram, a jobb oldali állomás türelmetlenkedik, és megismételte jeladását.
- Ne törődjék vele, és fogja ezt!

A gróf a telegráfus kezébe nyomta a bankjegyköteget.

- De ez még nem minden - jegyezte meg. - A tizenötezer frankjából nemigen tudna megélni.
- Mindig meglesz az állásom.
- Nem, azt elveszíti, mert más jelet fog leadni, mint amit az állomás küldött.
- Ej, uram, miféle ajánlat ez?
- Gyerekjáték az egész.
- Hacsak erőszakkal keresztül nem viszi, uram...
- Valóban kényszeríteni akarom.

Monte Cristo másik csomagot vett ki a zsebéből.

- Itt van még tízezer frank - mondta. - A zsebében levő tizenötezerrel együtt ez már huszonötezer frank. Ötezer frankból vesz magának egy szép kis házat és két hold földet. A többi húszezerből ezerfrankos járadékot vesz.
- Kétholdas kertet?
- És ezerfrankos járadékot.
- Istenem! Istenem!
- No, vegye hát el!

És Monte Cristo erővel a telegráfus kezébe nyomta a tízezer frankot.

- Mit kell tennem?
- Semmi nagyon nehezet.
- Mégis mit?
- Adja le ezeket a jelzéseket!

Monte Cristo papírlapot vett elő a zsebéből. A papíron három vonal volt húzva, utána azok a számok, amelyek a leadnivaló jelek sorrendjét mutatták.

- Mint látja, nem is hosszú.

- Igen, de...

- És ezért lesznek a jövőben duránci barackjai és minden egyéb.

Ez elevenbe talált. A jóember vérvörös arccal, verejtékezve egymás után továbbította a gróf által megadott három jelzést. Mit sem törődött a jobb oldali állomás ijesztő ugránozásával, hiszen az nem értette, mi történt, legfeljebb azt hihette, hogy a kertészkedő telegráfus hirtelen megbolondult.

A bal oldali állomás lelkiismeretesen elismételte a kapott jelentéseket, amelyek végül is befutottak a belügyminisztériumba.

- Most már ön gazdag ember - jelentette ki Monte Cristo.

- Igen, de milyen áron! - válaszolta a telegráfus.

- Hallgasson ide, barátom - mondotta Monte Cristo -, nem szeretném, ha lelkipurdalása volna, higgyen nekem hát, esküszöm, hogy a világon senkinek sem okozott bajt, sőt nagyon is Istennek tetsző dolgot cselekedett.

A telegráfus a bankjegycsomót nézte, tapogatta, számolgatta. Hol sápadt volt, hol meg piros, végül is a szobájába sietett, hogy megigyék egy pohár vizet. Még el sem érte a korsót, máris ájultan esett végig az odahalmozott száraz babsomón.

Öt perccel azután, hogy a telegráfon leadott hír a minisztériumba érkezett, Debray befogatott, és Danglars-hoz hajtatott.

- Vannak a férjének spanyol kölcsönkötvényei? - kérdezte a bárónétól.

- Meghiszem azt! Valami hatmillió értékben.

- Adja el bármilyen áron.

- Ugyan miért?

- Mert Don Carlos elmenekült Bourges-ből, és visszatért Spanyolországba.

- Honnan tudja?

- Ej no, ahonnan minden más újságot - felelte Debray vállvonogatva.

A báróné nem mondatta kétszer magának: férjéhez futott, az meg a tőzsdebizományoshoz, és meghagyta neki, hogy minden áron adjon túl a papírokon.

Mikor látták, hogy Danglars eladja a papírjait, azonnal esni kezdtek a spanyol értékek árfolyamai. Danglars ötszázezer frankot veszített, de megszabadult valamennyi papírjától.

Este a *Messenger*-ban ez volt olvasható:

A telegráfjelentése.

Don Carlos király minden szigorú felügyelet ellenére megszökött Bourges-ből, átlépte a katalóniai határt, és visszatért Spanyolországba. Barcelona a király mellé állt.

Egész este másról sem esett szó, csak Danglars gondos előrelátásáról, amellyel eladta papírjait, és arról a szerencséről, hogy mindössze ötszázezer frank veszteséget szenvedett.

Azoknak, akik megtartották papírjaikat, vagy Danglars papírjait megvásárolták, kegyetlenül rossz éjszakájuk volt, és úgy néztek egymásra, mint akik tönkrejutottak.

A *Moniteur* másnap ezt írta:

Teljesen alaptalan volt a Messenger-nak az a tegnapi híradása, hogy Don Carlos elmenekült, és Barcelona fellázadt.

Don Carlos király nem hagyta el Bourges-ot, és a Pireneusi-félszigeten a legteljesebb nyugalom uralkodik.

Az egész tévedést a köd miatt rosszul értelmezett telegráfjelzés okozta.

Az árfolyamok a lezuhant érték kétszeresére szöktek fel. Veszteségben és elmaradt haszonban mindez egymillió különbözetet jelentett Danglars számára.

- Jól van! - mondotta Monte Cristo Morrelnek, aki éppen nála tartózkodott, mikor jelentették a tőzsde különös fordulatát, amelynek Danglars áldozatul esett. - Huszonötezer frankért egy olyan felfedezés birtokába jutottam, amelyért százezret is szívesen fizettem volna.

- Ugyan mit fedezett fel, gróf úr? - kérdezte Maximilien.

- Azt, hogy miként lehet megszabadítani egy kertészt a peléktől, amelyek felfalják az őszibarackját.

A kísértetek

Az auteuili ház kívülről nézve, első látásra nem árult el semmi pompát, és távolról sem lehetett sejteni, hogy a fényűző Monte Cristo gróf lakik benne. Ez az egyszerűség azonban a tulajdonos egyenes kívánsága volt. A gróf ugyanis elrendelte, hogy a ház külsején semmit se változtassanak. Elég volt azonban csak egy pillantást vetni a ház belsejébe, mert valóban alig nyílt ki a kapu, a látvány egészen megváltozott.

Bertuccio úr önmagát multa felül a bútorok megválogatásában és a gyors berendezkedésben. Mint ahogy valamikor d'Antin herceg egy éjszaka alatt kivágatott egy egész fasort, amely bántotta XIV. Lajos szemét, éppúgy Bertuccio úr három nap alatt kertté varázsolt egy teljesen kopár udvart. Gyönyörű gesztenyefák és hatalmas, gyökerükkel együtt átültetett szikomorfák vetettek árnyékot a ház homlokzatára. Az épület előtt, a kövezetből kiütköző füvecskék helyett, most már frissen ültetett bársonyos pázsit terült el. A gyepkockák, amelyeket aznap reggel raktak le, széles szőnyeget alkottak, és még rajtuk gyöngyöztek a reggeli öntözés harmatcseppjei.

Az utasítások egyébként a gróftól származtak. Kész tervet adott át Bertucciónak, amelyen még az egyes fák helyét és számát is kijelölte, és meghatározta a pázsitszőnyeg nagyságát és alakját, amelyet a kövezet helyére akart ültetni.

Az egész ház megváltozott most, és maga Bertuccio is bizonygatta, hogy rá sem ismer többé ebben a szép zöld keretben.

A titkár, ha már egyszer nekikezdett, szívesen átalakította volna némiképpen a kertet is, de a gróf egész határozottan megtiltotta, hogy ahhoz a legkevésbé is hozzányúljanak. Bertuccio azzal kárpótolta magát, hogy telerakta virággal az előszobákat, a lépcsőházakat és a kandallókat.

A dolgát jól végző titkár végtelen ügyességét és az elgondolásait megvalósító gazda tökéletes hozzáértését dicsérte, hogy ez a húsz év óta elhagyatottan álló ház, amely előtte való este még egészen komoran és szomorúan állt a helyén, s amely úgyszólván az elmúlt idők ódon illatát árasztotta, egy nap alatt az élet színét öltötte magára, és most a gazda kedvenc illatával és azzal a fénnel telt meg, amelyet ő szeretett. Így például, ha a gróf megérkezett, keze ügyében voltak kedves könyvei, fegyverei, mindjárt megpillanthatta kedvelt festményeit, az előszobákban élénk farkcsóválással fogadták kutyái, és ott voltak kedvenc kis dalosmadarai is. Mintha az egész ház mélységes álmából ébredt volna fel, akár Csipkerózsika kastélya, minden élt, dalolt, kiteljesedett, akárcsak azok a házak, amelyeket sokáig kedveltünk, amelyeket, bár sajnálkozva, de el kellett hagynunk, ám akaratlanul is bennük hagytuk lelkünk egyik felét.

Szolgaszemélyzet sürgött-forgott a gyönyörű udvarban. Egyesek a konyhához tartoztak, és olyan otthonosan siettek végig az előző este újjáépített lépcsőn, mintha mindig ennek a háznak a lakói lettek volna. Mások megint a kocsiszín felé tartottak, amelyben szép rendben, megszámozva sorakoztak a kocsik, mintha legalább ötven év óta állanának a helyükön. Az istállókban, a jászol rácsához kötve, vidáman nyihorásztak a lovak, a lovászok szavára, akik sokkal tisztességesebben beszéltek velük, mint sok szolga a gazdájával.

A fal két oldalát betöltő, két részre osztott könyvtárban mintegy kétezer kötet könyv volt. Egy egész szakaszt a modern regények foglaltak el, és már az öt megillető helyen volt az is, amelyik előző nap jelent meg. Ott pöffszkedett arannyal díszített piros kötésében.

A ház másik oldalán, a könyvtárszobával ellentétes oldalon állt az üvegház. Ritka növények nyíltak itt hatalmas japáni vázákban. A gyönyörű látvány és remek illat kellős közepében tekeasztal állt olyan módon, mintha csak egy órája hagyták volna ott a tekézők, akik ott felejtették a posztón élettelené vált golyóikat.

A nagyszerű Bertuccio csupán egyetlen szobát hagyott meg változatlanságában. Az első emelet bal sarkában levő szobát, amelybe a főlépcső vezetett, és amelyből a titkos lépcsőn át lehetett lejutni a kertbe. E szoba előtt a szolgák kíváncsian mentek tovább, maga Bertuccio pedig irtózáttal járt arra.

Pontban öt órakor, Ali kíséretében, megérkezett a gróf az auteuili ház elé. Bertuccio kissé nyugtalanul és türelmetlenül várta megérkezését. Abban reménykedett, hogy némi dicséretben részesül, de ugyanakkor félt is, hogy a gróf elégedetlen lesz valamiért és megharagszik.

Monte Cristo az udvaron szállt le. Szótlanul járta be az egész házat és kertet. Sem elismerésének, sem elégedetlenségének nem adta tanújelét.

Csak amikor az elzárt szobával szemközt levő hálószobájába lépett be, nyúlt egy kis rózsafa asztalka fiókjához. Ez a kis asztal már első ittlétekor is szemébe ötlött.

- Ebben csak kesztyűt lehet tartani, semmi mást - jegyezte meg.

- Úgy is van, excellenza - válaszolta Bertuccio boldogan -, tessék csak kihúzni, és meglátja, kesztyű van benne.

A többi bútorban is azt találta a gróf, amire számított. Üvegcséket, szivart, csecsebecséket.

- Jól van - mondta.

Bertuccio úr pedig szívrepesve vonult vissza. Ilyen nagy, hatalmas, mélységes befolyással volt Monte Cristo a környezetére.

Pontosan hat órakor lódobogás hallatszott a kapu felől. A mi szpáhikapitányunk jött meg *Médea* lován.

Monte Cristo a feljáratnál várta szíves mosolyával.

- Bizonyára a legelső vagyok! - kiáltotta Morrel. - Szándékosan intéztem így, hogy néhány percig négyszemközt lehessek önnel, mielőtt a többiek megérkeznek. Julie és Emmanuel millió üdvözlést küldtek. Ó, de milyen csodaszép itt minden! Mondja csak, gróf úr, kellően fogják gondozni lovamat az emberei?

- Legyen nyugodt, kedves Maximilien, értik a módját.

- Mert jól meg kell csutakolni. Ha tudná, milyen iramban jöttünk! Mint a fergeteg!

- A mindenségit, meghiszem azt, egy ötezer frankos ló! - felelte Monte Cristo olyan hangon, amilyen az apa beszél a fiával.

- Sokallja talán? - kérdezte Morrel megszokott nyílt mosolyával.

- Én? Isten ments! - válaszolta a gróf. - Szó sincs róla. Csak azt sajnálnám, ha a ló nem volna tökéletes.

- A ló olyan tökéletes, kedves grófom, hogy Château-Renaud úr, Franciaország legelső szakértője, és Debray úr, aki a minisztérium arab lovait lovagolja, még nyomomban sincsenek ebben a pillanatban, sőt, mint látja, alaposan lemaradtak. Márpedig őket még a Danglars báróné fogata is kergeti, s az ő lovai legalább hat mérföldet tesznek meg óránként, ha jól ügetnek.

- Hát ők is útban vannak ezek szerint? - kérdezte Monte Cristo.

- Sőt, úgy látszik, már meg is érkeztek.

Ebben a pillanatban valóban a kapu elé érkezett verejtékező lovakkal egy hintó, és két lihegő paripa is megállt lovasával. A kapu megnyílt előttük. A kocsi megtette félkör alakú útját, míg végül is megállt a lépcsőfeljáratnál. A két lovas a hintót nyomon követte.

Debray hirtelen leugrott a nyeregből, és a hintó ajtajánál termett. Kezét nyújtotta a bárónénak, aki alig látható módon intett neki. Mozdulatát csak Monte Cristo vette észre.

A gróf azonban nem veszített el szem elől egyetlen további mozdulatot sem. Meglátta, hogy a báróné levélkét csúsztat a miniszteri titkár kezébe olyan fesztelenséggel, ami elárulta, hogy ez a mozdulat eléggé megszokott volt.

Felesége után a bankár lépett ki a hintóból. Olyan sápadt volt, mintha nem is kocsijából, hanem a sírból szállt volna ki.

Danglars-né olyan gyors és kutató pillantást vetett maga körül, amelyet csak Monte Cristo érthetett meg. Ezzel a pillantásával végigfutott az udvaron, az oszlopcsarnokon és a ház homlokzatán. Aztán úrrá lett könnyű izgalmán, mert ha engedi, hogy arca elsápadjon, bizonyára elárulja magát. A feljára lépett, és közben megszólította Morrelt:

- Ha régi jó barátom volna, uram, megkérdezném, nem adná-e el a lovát.

Morrel elmosolyodott, de ez a mosoly fintornak is beillett volna, azután Monte Cristóhoz fordult, mintegy tőle kért segítséget, hogy mentse ki zavarából.

A gróf megértette.

- Asszonyom - mondta -, miért nem nekem ad fel ilyen kérdést?

- Ohó, uram, öntől semmit sem mer kérni az ember, mert ön minden kívánságot teljesít. Azért fordultam Morrel úrhoz - mondta a báróné.

- Sajnos - folytatta a gróf -, tanúskodhatom amellett, hogy Morrel úr nem válhat meg a lovától, mert becsülete függ tőle, hogy megtartsa.

- Hogyhogy?

- Fogadást kötött, hogy hat hónap alatt megszelídíti *Médeá*-t. Ilyen körülmények között megértheti, báróné, hogy ha a fogadás határidejének lejárta előtt megválna a lovától, nemcsak fogadását veszítené el, hanem azt is mondanák, hogy meghátrált. Márpedig egy szpáhikapitány nem hagyhat ilyesmit magán száradni, még egy szépasszony szeszélye kedvéért sem, aminek eleget tenni egyébként, nézetem szerint, a világon egyik legszentebb feladata.

- Láthatja, asszonyom... - mondta Morrel, és hálás mosolyt küldött Monte Cristónak.

- Azt hiszem különben - jegyezte meg most Danglars, és alig leplezett bosszúságát epés mosolya mögé rejtette -, már éppen elég ilyen lova van.

Danglars-nének nem volt szokása, hogy az efféle támadásokat szó nélkül lenyelje, de most, a fiatal emberek legnagyobb ámulatára, úgy tett, mintha nem hallotta volna a báró megjegyzését, és nem válaszolt.

Monte Cristo mosolygott ezen a hallgatáson, amely szokatlan alázatosságról tanúskodott. A gróf a bárónéhoz fordult, és figyelmét két hatalmas kínai porcelán vázára hívta fel, amelyre óriási tengeri növények kúsztak. Ezek a növények olyan dúsak és finom mívűek voltak, amilyeneket csak a természet tud a maga gazdagságával, életerejével és szellemével kitenyészteni.

A báróné elámult.

- Ej, hiszen ezekbe a vázákba még a Tuilériák hatalmas gesztenyefái is elférnének! - jegyezte meg. - Miképpen is tudtak kielégteni ilyen óriási vázákat?

- Asszonyom, ezt nem tőlünk kell kérdezni, akik már csak apró szobrocskák és rendkívül vékony üvegholmik készítéséhez értünk - felelte Monte Cristo. - Ez egy letűnt kor műve, a föld és a tenger alkotó szellemének munkája.

- Körülbelül melyik korból származhatott?

- Nem tudom. Csak annyit hallottam, hogy valamelyik kínai császár külön e célra egy hatalmas égetőkemencét építtetett, és hogy ebben a kemencében egymás után tizenkét ilyen vázát készítettek. Ebből kettő már a tűz hevétől eltört, a többi tízet levített háromszáz ölnyire a tenger mélyére. A tenger tudta, mit kívánnak tőle, ezért át- meg átfonta a vázákat kúszo indákkal, körülvette koralljaival,

beléjük telepítette csigáit. Két évszázad szilárdította meg az egészet abban a hallatlan mélységben, mert azt a császárt, aki így kísérletezett, elragadta egy forradalom, és nem maradt utána más, csak egy feljegyzés, amely a vázák égetését és a tenger fenekére való süllyesztését bizonyította. A feljegyzést kétszáz év elteltével találták meg, és tervbe vették, hogy felkutatják a vázákat. Búvárok indultak felfedező útra e célra készült gépeken abba az öbölbe, ahová a vázákat elsüllyesztették. A tízből azonban mindössze hármat találtak meg, a többit szétszórták és darabokra morzsolták a tenger hullámai. Szeretem ezeket a vázákat, néha azt képzelem, hogy alaktalan, ijesztő, titokzatos szörnyek merednek rám a belsejükből, amilyeneket csak a búvárok látnak, és hogy ellenségeik üldözése elől menekülő halak milliárdjai aludhattak bennük.

Eközben Danglars, akit nemigen érdekelt az efféle ritkaság, gépiesen tépegette egy remek narancsfa virágait, egyiket a másik után.

Mikor a narancsfával végzett, egy kaktusszal kezdett foglalkozni, csak hogy a kaktusz korántsem volt olyan szelíd természetű, mint a narancsfa, és alaposan megszurta.

Erre összeresztette, és megdörzsölte a szemét, mint aki mély álomból ébred.

- Uram - mondta neki Monte Cristo mosolyogva -, ön ért a képekhez, és olyan gyönyörű festményei vannak, hogy nem is merem az enyéimet figyelmébe ajánlani. Hanem azért van itt két Hobbema, egy Paul Potter, egy Mieris, két Gerard Dow, egy Rafael, egy Van Dyck, egy Zurbaran és két-három Murillo. Ezek méltók rá, hogy megtekintse őket.

- Lám, lám! - mondta Debray. - Erre a Hobbemára ráismerek.

- Ah! Valóban!

- Igen, ezt felajánlották a múzeumnak.

- Annak pedig nincs is Hobbema-képe, azt hiszem - kockáztatta meg Monte Cristo.

- Nincs, és mégis visszautasította az ajánlatot.

- Ugyan miért? - kérdezte Château-Renaud.

- Ön igazán kedves. Egyszerűen azért, mert a kormánynak nincs rá elég pénze.

- Bocsánat! - jegyezte meg Château-Renaud. - Nyolc esztendeje naponta hallok ilyesmit, de még mindig nem szoktam meg.

- Majd megszokja - mondta Debray.

- Bajosan - válaszolta Château-Renaud.

- Bartolomeo Cavalcanti őrnagy úr! Andrea Cavalcanti vicomte úr! - jelentette Baptistin.

Vadonatúj fekete selyemgallér, frissen rendezett szakáll, szürkülő bajusz, bátor tekintet, három rendjellel és öt érdemkereszttel díszített őrnagyfi egyenruha, egyszóval az öreg katona kifogástalan viseletében jelent meg - ez volt Bartolomeo Cavalcanti őrnagy, a gyöngéd apa, akit már ismerünk.

Mellette vadonatúj ruhában, mosolyogva lépett előre Andrea Cavalcanti vicomte, a tisztelettudó fiú, akit szintén ismerünk.

A három fiatalember együtt beszélgetett. Tekintetük az apáról a fiúra siklott, és természetesen az utóbbin pihent meg hosszabb ideig, mert alaposan szemügyre vették.

- Cavalcanti! - mondta Debray.

- Szép név - jegyezte meg Morrel -, a kutyafáját!

- Igaz - tódította Château-Renaud -, ezeknek az olaszoknak szép nevük van, de öltözködni annál rosszabbul tudnak.

- De nagyon kényes, Château-Renaud - folytatta Debray. - Ezek bizony kitűnő szabású ruhák és vadonatújok.

- Hát éppen itt a bökkenő. Azt a hatást kelti ez az úr, mintha életében ma öltözött volna fel először.

- Kik ezek az urak? - kérdezte Danglars Monte Cristótól.

- Hiszen hallotta, Cavalcantiak.

- Ebből mindössze csak a nevüket tudtam meg.

- Igaz ni, hiszen ön nem ismerős a mi olasz nemességünkkel. A Cavalcanti név azt jelenti: hercegi ivadék.

- Nagy vagyonuk van? - kérdezte a bankár.

- Mesébe illő.

- Mivel foglalkoznak?

- Igyekeznek elkölteni a vagyonukat, de nem tudnak a végére járni. Önnél nyitnak egyébként hitelt, mint ahogy tegnapelőtt mondták, mikor nálam jártak látogatóban. Az ön kedvéért hívtam is meg őket, hogy megismerkedjenek egymással.

- De úgy látom, elég tiszta franciasággal beszélnek - jegyezte meg Danglars.

- A fiú egy délvidéki kollégiumban nevelkedett. Marseille-ben vagy arra valahol, úgy hiszem. Meglátja, mennyire el van ragadtatva.

- Mitől? - kérdezte a báróné.

- A francia hölgyektől, asszonyom. Feltétlenül párizsi lányt akar feleségül venni.

- Nagyszerű ötlet! - jelentette ki Danglars vállat vonva.

Danglars-né olyan pillantással mérte végig férjét, amely minden más alkalommal vihart jelentett volna. De most már másodízben hallgatott el.

- A báró ma ugyancsak rosszkedvűnek látszik - jegyezte meg Monte Cristo, Danglars-néhez fordulva.

- Csak nem akarják miniszterré kinevezni?

- Nem, egyelőre nem tudok róla. Inkább azt hiszem, a tőzsdén játszott, veszített, és most nem tudja, kinek rója ezt fel.

- Villefort úr és felesége! - kiáltotta Baptistin.

A két bejelentett vendég belépett. Villefort úr, noha nagy önuralommal rendelkezett, mégis nagyon izgatottnak látszott. Amint Monte Cristo kezét fogott vele, érezte, hogy az ügyész keze remeg.

„Valóban csak a nők tudnak színlelni” - mondta magában Monte Cristo, amint Danglars-néra pillantott. A báróné rámosolygott a királyi ügyészre, a feleségét pedig megsókolta.

Az első üdvözlések után a gróf észrevette, hogy Bertuccio, aki mostanáig a tálaló körül foglalatostkodott, a szomszédos kis szalonba surrant be.

Odament hozzá.

- Mit kíván, Bertuccio úr? - kérdezte.

- Eccellenza nem közölte velem, hány vendégre számítsak.

- Ah, igaz!

- Hány terítékre van szükség?

- Számolja meg.

- Már minden vendég itt van, eccellenza?

- Itt.

Bertuccio kitekintett a félig nyitva maradt ajtón.

Monte Cristo élesen figyelte.

- Ó, istenem! - kiáltott fel Bertuccio.

- No, mi az? - kérdezte a gróf.

- Ez az asszony!... Ez az asszony!

- Melyik?

- Az a fehér ruhás, akinek annyi gyémántja van!... Az a szőke!...

- Danglars-né?

- Nem tudom, mi a neve. Hanem ez ő, uram, ez ő!

- Kicsoda?

- Az az asszony, aki a kertben volt! Az, aki áldott állapotban volt! Az, aki várakozás közben fel és le sétálgatott!... Várakozás közben... - Bertucciónak nyitva maradt a szája, sápadt volt, és haja összeborzolódott.

- Kire várakozott?

Bertuccio nem válaszolt, csak Villefort-ra mutatott, csaknem olyan mozdulattal, ahogy Macbeth mutat Bancóra.

- Ó, jaj! - mormogta végre. - Látja?

- Mit? Kit?

- Őt!

- Őt?... Villefort királyi ügyész urat? Természetes, hogy látom.

- Akkor hát nem öltem meg?

- No, mi az, csak nem zavarodott meg, kedves jó Bertuccióm? - kérdezte a gróf.

- Hát akkor nem halt meg?

- Persze hogy nem! Nem halt meg, láthatja... Ahelyett, hogy baloldalt a hatodik és hetedik borda közé dőlt volna, mint ahogy a honfitársai szokták, kissé feljebb vagy lejjebb szúrt. És ezeknek a törvényszéki uraknak a lelke egyébként is nagyon alaposan bele van cövekelve a testükbe. Vagy még valószínűbb, hogy egy betű sem igaz abból, amit ön nekem elmondott, csak a képzelet játéka az egész, holmi agyrém, nem egyéb. Talán elaludt ön, nem tudta jól megemészteni bosszúvágyát, az megfeküdte a gyomrát, és lidércnyomást okozott. No, hát szedje össze magát, és számolja meg a vendégeket! Villefort úr és neje, az kettő, Danglars úr és neje, négy, Château-Rénaud úr, Debray úr, Morrel úr, az már hét, Bartolomeo Cavalcanti őrnagy úr, az nyolc.

- Nyolc! - ismételte Bertuccio.

- Várjon csak! Várjon csak! Mi az ördögnek siet annyira? Kifelejtí az egyik vendéget. Nézzon csak arra bal felé egy kicsit... Látja?... Andrea Cavalcanti urat, azt a fekete ruhás fiatalémbert, aki a Murillo Madonnájában gyönyörködik, és éppen most fordul hátra.

Bertuccio ajkán sikoly tört volna ki, de Monte Cristo pillantása az ajkára forrasztotta.

- Benedetto! - mormogta halkán. - Micsoda végzet!

- Fél hetet üt az óra, Bertuccio úr - mondta szigorúan a gróf. - Ezt az időpontot határoztam meg, hogy tálaljanak. Jól tudja, nem szeretek várakozni.

Monte Cristo átment a szalonba, ahol vendégei várták, Bertuccio pedig a falnak támaszkodott, úgy támolygott át az ebédlőbe.

Öt perc múlva nyílt a szalon két ajtaja. Megjelent Bertuccio, és végső és hősi erőfeszítéssel jelentette, mint Vatel³ Chantillyban:

- Gróf úr, tálalva van.

Monte Cristo karját nyújtotta Villefort-nének.

- Villefort úr - mondta -, kérem, legyen lovagja Danglars bárónének.

Villefort engedelmeskedett, és valamennyien átmentek az ebédlőbe.

---

³ A Nagy Condé nevű francia hadvezér Mme de Sévigné által híressé tett főkomornyikja, aki 1671-ben, mivel a XIV. Lajos tiszteletére rendezett vacsorára nem érkezett meg idejében a hal, megölte magát.

A vacsora

Nyilvánvaló volt, hogy míg átvonultak az ebédlőbe, valamennyi vendéget ugyanaz az érzés fogta el. Azon töprengtek, ugyan miféle különös végzet hozta össze őket valamennyiüket ebbe a házba, és noha csodálkoztak, sőt, egyesek nyugtalanzkodtak is, mégsem bánták, hogy jelen vannak.

És bár a grófnak újkeletű kapcsolatai, különcködő és elszigetelt életmódja, ismeretlen, megmérhetetlen és szinte mesébe illő gazdagsága óvatosságra inthette volna a férfiakat, a nőknek pedig egyáltalában nem lett volna szabad belépniük ebbe a házba, ahol nem fogadja őket háziasszony - a férfiak mégis átlépték a körütekintés, a nők pedig az illem korlátait, és a kíváncsiság a maga ellenállhatatlan ösztönzésével mindenek keresztül segítette őket.

Valamennyien, még a merev Cavalcanti apa és fesztelen fia is elfogultnak látszottak, amiért ennél a kiismerhetetlen szándékú embernél egy társaságba kerültek olyanokkal, akiket most láttak először életükben.

Danglars-né összerezett, amikor látta, hogy Monte Cristo felszólítására Villefort úr odalép hozzá, és karját nyújtja neki, Villefort úr pedig úgy érezte, hogy a tekintete arany szemüvegén keresztül is elhomályosul, mikor a báróné az ő karjába öltötte a magáét.

A gróf tekintetét egyik mozdulat sem kerülte el, és e jelenet szemlélője számára már az is igen érdekes volt, hogy ezeket az embereket összehozták egymással.

Villefort úr jobbján Danglars-né, balján pedig Morrel foglalt helyet. A gróf Villefort-né és Danglars között ült.

A többi helyet a Cavalcanti apa és fiú között ülő Debray, s a Villefort-né és Morrel között helyet foglaló Château-Renaud töltötték be.

A lakoma pazar volt. Monte Cristo kötelességének tartotta, hogy tökéletesen felborítsa a párizsi szokásokat, és a felszolgált ételekkel vendégeinek inkább kíváncsiságát, semmint étvágyát igyekezett kielégíteni. Keleties lakomát hordatott fel, mégpedig abból a fajtából, amelyet az arab mesék tündéreinek táltak volna.

Mindaz a gyümölcs, amelyet a világ négy sarka önthetett Európa Bőségszarujába, az mind ott volt hibátlanul és zamatosan, gúlában felhalmozva kínai tálakon és japán serlegekben. Ragyogó tollazatú ritka madarak és különleges tengeri szörnyek kerültek asztalra ezüst tálakon, a görög szigetvilág, Kisázsia és a Fokföld borai sorakoztak különleges üvegekben, s ez a látvány mintha még fokozta volna az italok zamatát. Mintha Apicius tartott volna csapatszemlét vendégeivel, úgy vonult el mindez a párizsiak előtti akik meg se tudták érteni, hogy egy tízszemélyes ebéd ezer aranyba kerüljön, hacsak nem esznek gyöngyszemeket, mint Cleopatra, vagy nem isznak olvasztott aranyat, mint Lorenzo de Medici.

Monte Cristo az általános álmélkodás láttára elnevette magát, és elkezdett tréfálkozni:

- Uraim - mondta -, talán elismerik, hogy a gazdagság egy bizonyos fokán túl már csak a fölösleget lehet nélkülözhetetlennek tekinteni, mint ahogy itt a hölgyek elismerhetik, hogy az elragadtatás egy bizonyos fokán túl már csak az ideálist tekinthetik valóságnak. És ha ezt az okoskodást tovább folytatjuk, mi is tulajdonképpen a csodálatos? Mindaz, amit nem értünk. És mit kívánunk mindig leginkább? Azt, amit nem kaphatunk meg. Egész életem minden törekvése abban merült ki, hogy olyasmit lássak, amit nem tudok megérteni, és megszerezem azt, ami elérhetetlen. Ehhez két módon juthatok el: pénzzel és erős akarattal. Egy pusztá szeszélyt például ugyanolyan kitartással kergetek, amilyennel ön, Danglars úr, hozzáfog, hogy valami új vasútvonalat alapítson meg, vagy amilyennel ön, Villefort úr, halálra akar ítéltetni valakit, ön, Debray úr, ha békét akar teremteni egy országban, ön, Château-Renaud úr, ha tetszeni óhajt a hölgyeknek, és ön, Morrel úr, mikor meg akar szelídíteni

egy olyan lovat, amelyet senki sem mer megülni. Nézzék például ezt a két halat, egyikük Szentpétervártól ötven mérföldnyire született, a másik Nápolytól öt mérföldnyire. Nem érdekes dolog-e a kettőt egymás mellé, egy tála helyezni?

- Miféle két hal ez hát? - kérdezte Danglars.

- Château-Renaud úr lakott Oroszországban, ő majd megmondja az egyik hal nevét - válaszolta Monte Cristo -, azután itt van Cavalcanti őrnagy úr, ő mint olasz, megnevezi a másikat.

- Azt hiszem - mondta Château-Renaud -, hogy ez itt kecsége.

- Nagyszerű.

- Ez pedig - tette hozzá Cavalcanti -, ha nem csalódom, orsóhal.

- Úgy is van. No most, Danglars úr, kérdezze meg ezt a két urat, hogy hol halásszák ezt a két halfajtát.

- Az ilyen kecsége sehol másutt nem található, csak a Volgában - jelentette ki Château-Renaud.

- Az ilyen nagyságú orsóhalat pedig tudtommal csupán a Fusarótóban lehet halászni - jegyezte meg Cavalcanti.

- Helyesen mondták, az egyik a Volgából származik, a másik a Fusaro-tóból.

- Lehetetlen! - kiáltozták a vendégek.

- Na látják, hát éppen ez mulattat engem - mondta Monte Cristo. - Olyan vagyok, mint Nero: *cupitor impossibilium*,⁴ és íme; ebben a pillanatban önöket is ez szórakoztatja. És noha ezeknek a halaknak a húsa talán nem ér fel a sügér vagy a lazac húsával, önök mégis kitűnőnek fogják találni, mivel tudják, hogy lehetetlen megszerezni őket, és mégis itt vannak.

- De hogyan szállították Párizsba ezeket a halakat?

- Istenem, hát ennél mi sem könnyebb. E két halat egy-egy nagy hordóban hozták, mégpedig az egyiket náddal, sással és folyami növényekkel, a másikat kávéval és tavi növényekkel bélelték. A hordókat erre a célra készült szekérre rakták. Így a halak életben maradtak, a kecsége tizenkét napig, az orsóhal nyolc napig élt. És még mind a kettő eleven volt, amikor a szakácsom nekifogott, hogy egyiket tejbe, a másikat borba fojtsa. Nem hiszi, Danglars úr?

- Legalábbis kétségbe vonom - válaszolta Danglars a maga durva mosolyával.

- Baptistin! - szólt Monte Cristo. - Hozassa be a másik kecsegét és a másik orsóhalat. Azokat, amelyek más hordókban érkeztek, és még életben vannak.

Danglars elképedve meredt rá. A társaság viszont tapsolni kezdett.

Négy inas jelent meg, két hordóval. Belülről mindegyik hordót növények borították, és mindegyikben egy-egy olyan hal ficánkolt, mint amilyen az asztalon fel volt tálalva.

- De ugyan minek kell kettő mindegyik fajtából? - kérdezte Danglars.

- Mert az egyik elpusztulhat - válaszolta egyszerűen Monte Cristo.

- Ön igazán rendkívüli ember - jegyezte meg Danglars -, és hiába beszélnek a filozófusok, mégiscsak pompás dolog a gazdagság.

- Hát még ha valakinek ötletei is vannak - tódította Danglars-né.

- Ó, asszonyom, el ne kényeztessen emiatt, az ilyen ötletek már a rómaiaknál nagy becsben állottak. Plinius elbeszélése szerint Ostiából Rómába váltott rabszolgák vitték fejükön a *mulus*-nak nevezett halfajtát, amely a fennmaradt képek után, minden valószínűség szerint, az aranymakréla. Fényűzés volt az is, hogy elevenen kapták meg, és igen szórakoztató látványt nyújtott, amint megölték, mert halódásában háromszor-négyszer is változtatta színét, amely, mint az eloszló szivárvány, végigment a

---

⁴ A lehetetlen után vágyom. (latin)

prizma minden árnyalatán. Csak azután küldték el a konyhára. E halaknak a haldoklás volt a legfőbb érdemük. Ha élve nem látták, nem is nyúlt hozzájuk senki.

- Úgy van - mondta Debray -, csak hogy nem volt különösen nehéz dolguk, hiszen Ostia Rómától mindössze hét vagy nyolc mérföldnyire van.

- Hát az igaz - jelentette ki Monte Cristo. - De hol volna a mi érdemünk, ha Lucullus után tizennyolc évszázaddal nem értenénk jobban a dolgunkat, mint ő?

A két Cavalcanti nagy szemet meresztett, de volt annyi eszük, hogy meg se mukkanjanak.

- Ez mind nagyon kedves dolog - jegyezte meg Château-Renaud. - De bevallom, legjobban azt bámulom, hogy milyen csodálatos gyorsasággal szolgálják ki önt. Ugyebár, gróf úr, mindössze öt vagy hat nap telt el azóta, hogy megvette ezt a házat?

- Bizony, legfeljebb annyi - válaszolta a gróf.

- Nahát, bizonyosra veszem, hogy egy hét alatt töviről hegyire átalakult az egész ház. Mert ha nem csalódom, más bejárata volt azelőtt, az udvar pedig kővezett és kopár volt, holott ma az udvart évszázadosnak látszó fák díszítik, és remek pázsit fedi.

- Ez azért van, mert szeretem a zöld gyepet és az árnyékot - mondotta Monte Cristo.

- Igaz, azelőtt az országút felől volt a bejárat - tette hozzá Villefort-né -, és csodálatos megmenekülés napján, jól emlékszem, ön az országút felől vezetett be.

- Úgy is van, asszonyom - felelte Monte Cristo -, de azóta áthelyeztem a bejáratot olyan módon, hogy a rácson keresztül láthassam a Bois de Boulogne-t.

- De hiszen ez valóságos csoda négy nap alatt - jelentette ki Morrel.

- Valóban csodálatos dolog egy ódon házból újat varázsolni - mondta Château-Renaud. - Mert a ház bizony jócskán régi volt, sőt komor külsejű. Jól emlékszem, hogy egy ízben anyám megbízásából itt jártam, amikor Saint-Méran úr el akarta adni a házat. Ennek mintegy két vagy három éve.

- Saint-Méran úr? - kérdezte Villefort-né. - De hát akkor ez a ház Saint-Méran úré volt, mielőtt ön megvette?

- Azt hiszem - válaszolta Monte Cristo.

- Hogyhogy azt hiszi? Hát nem tudja bizonyosan, hogy kitől vette ezt a házat?

- Nem én, az ilyen részletkérdésekkel a titkárom foglalkozik.

- Igaz, hogy már jó tíz esztendeje Saint-Méran úr nem lakott benne - jegyezte meg Château-Renaud -, és valóban szomorú látványt nyújtott lezárt ablaktábláival, elrekesztelt kapuival és gyomlepte udvarával. Mondhatom, hogyha nem egy királyi ügyész apósának tulajdonában lett volna, azt hitte volna az ember, hogy afféle elátkozott ház, ahol valami nagy bűntettet hajtottak végre.

Villefort mindmostanáig hozzá sem nyúlt az elébe tett három-négyféle kitűnő borhoz, most találomra megfogta az egyik poharat, és fenéki üritette.

Monte Cristo várt egy darabig, azután a Château-Renaud szavait követő csendben megszólalt:

- Különös, báró úr - mondta -, de mikor először beléptem ide, nekem is ez jutott az eszembe. És a ház olyan gyászosan hatott rám, hogy soha meg nem vettem volna, de az ügyet a titkárom intézte. Bizonyára jó kis borraló ütötte a markát a jegyzőtől.

- Az valószínű - hebegte Villefort, és igyekezett mosolyogni.

- De higgye el, nekem semmi közöm ehhez a megvesztegetéshez. Saint-Méran úr el akarta adni ezt a házat, amely unokájának hozományához tartozik, mert ha még három vagy négy évig lakatlanul marad, romba dől volna az egész ház.

Most Morrel sápadt el.

- Főleg az egyik szoba látszott előttem igen tragikusnak, bár nem tudom, miért - folytatta Monte Cristo. - Istenem, pedig egy egészen egyszerű szoba, olyan, mint a többi, piros damasztal van bevonva.

- Ugyan miért? - kérdezte Debray. - Miért volna tragikus?

- Hát számot adhat az ember ösztönszerű megérzéseiről? - felelte Monte Cristo. - Nincsenek-e olyan helyek, amelyek ontják magukból a szomorúságot? Miért? Ki tudja? Talán valami régi-régi emlékfoszlány maradványa ez, vagy egy gondolat szeszélye, amely letűnt időkbe és távoli helyekre visz vissza bennünket, s meg lehet, hogy nincs is összefüggésben a valóságos jelennel és hellyel. Annyi bizonyos, hogy ez a szoba Granges marquise vagy Desdemona emlékét idézte fel bennem. No de mivel véget ért az ebéd, most meg is mutatom azt a szobát, utána pedig lemegyünk a kertbe, hogy ott fogyasszuk el a kávé. Ebéd után következik a látványosság.

Monte Cristo intett, kérdően nézett vendégeire, Villefort-né felállt, mire Monte Cristo és a többiek is követték példáját.

Villefort és Danglars-né egy pillanatig mintha oda lettek volna szegezve helyükhöz. Csak tekintetükkel meredtek egymásra, némán, hidegen.

- Hallotta? - kérdezte Danglars-né.

- Oda kell mennünk - válaszolta Villefort felállva, és karját nyújtotta a bárónénak.

Már az egész vendégsereg szétszóródott a házban, mindenre kíváncsiak voltak, mert úgy gondolták, hogy a látványosság nemcsak arra az egy szobára szorítkozik, és hogy végignézik ezt az egész düledező házat, amelyből Monte Cristo gyönyörű palotát varázsolt. Mikor már valamennyien átmentek a kitárt ajtókon, Monte Cristo beárta a két késlekedőt is. Amint ezek is átlépték a küszöböt, a gróf olyan mosollyal zárta be a menetet, amely - ha megértik - még sokkal jobban megrémíti a vendégeket, mint az a szoba, amelybe indultak.

Először végigjárták a termeket, a keleti módra berendezett szobákat, amelyekben ágyak helyett pamlagok és párnák voltak elhelyezve, és minden egyéb berendezésük pipákból és fegyverekből állott, azután régi mesterek festményeivel díszített szalonok és csodálatos szövésű és különös mintázatú tarka kínai selyemmel kárpitozott budoárok következtek. Végül is elérkeztek a nevezetes szobához.

Nem volt benne semmiféle különleges, hacsak az nem, hogy noha már alkonyodott, a szoba nem volt megvilágítva, és hogy megmaradt a maga eredeti régi berendezésével, holott a többi szobát újjávarázsolták. Ez a két körülmény valóban gyászos külsőt adott neki.

- Hú! - kiáltott fel Villefort-né. - Csakugyan rémítő egy hely.

Danglars-né megpróbált kinyögni valamit, de szavait nem lehetett megérteni.

Több megjegyzés hangzott el, és mindenki elismerte, hogy a vörös damasztal bevont szoba valóban baljóslatú látványt nyújt.

- Ugye? - kérdezte Monte Cristo. - Látják milyen furcsán áll itt ez az ágy, milyen komor, vérvörös a kárpit! És az a két pasztellarckép, amely a nedvességtől már elhalványodott, mintha vértelen ajkával és rémült tekintetével azt mondaná: „Én láttam!”

Villefort arca ólomszínűre fakult, Danglars-né a kandalló mellett levő pamlagra roskadt.

- Ó! - mondta Villefort-né mosolyogva. - Hogy mer odaülni? Hiszen könnyen meglehet, hogy ott követték el a bűntettet.

Danglars-né felugrott.

- De ez még nem minden - jegyezte meg Monte Cristo.

- Hát még mi van hátra? - kérdezte Debray, akinek figyelmét nem kerülte el Danglars-né feltűnő izgalma.

- Igen, igen, mi van még hátra? - kérdezte Danglars. - Mert bevallom, mostanáig nem láttam semmi különöset. Hát ön, Cavalcanti úr?

- Ó, uram - válaszolta a kérdezett -, nekünk ott van Pisában Ugolino tornya, Ferrarában Tasso börtöne, Riminiben Paolo és Francesca szobája.

- Az igaz, de nincs ilyen kis lépcsőjük - mondotta Monte Cristo, és kinyitott egy elrejtett kis kárpitajtót. - Nézze csak meg, és mondja meg, mi a véleménye róla?

- Micsoda borzasztó sötét csigalépcső! - nevetett Château-Renaud.

- Nem tudom, a chiosi bor okozza-e ezt a szomorú hangulatot, de annyi bizonyos, hogy egészen gyászosnak látom ezt a házat - mondta Debray.

Morrel pedig, mióta szóba került Valentine hozománya, nagyon elszomorodott, és egyetlen szót sem ejtett ki.

- Képzelnék el egy Othellót vagy egy Ganges abbét, amint egy sötét, viharos éjszakán lelépked ezen a lépcsőn, valami gyászos terhet cipelve, amelyet minél előbb el akar rejteni az emberek szeme elől, ha ugyan nem Isten tekintete elől! - mondotta Monte Cristo.

Danglars-né félig ájultan kapaszkodott Villefort karjába, pedig az maga is kénytelen volt a falnak támaszkodni.

- Jaj, istenem! Mi lelte önt, asszonyom? - kiáltott fel Debray.

- Milyen sápadt lett!

- Hogy mi baja? - válaszolta Villefort-né. - Nagyon egyszerű a dolog. Csak annyi, hogy Monte Cristo úr rémületes történeteket ad elő, kétségtelenül azért, hogy halálra ijesszen bennünket.

- Igaza van - jelentette ki Villefort. - Ön csakugyan agyonrémítheti a hölgyeket, gróf.

- Mi baja van? - ismételte Debray halkán, Danglars-néhez fordulva.

- Semmi, semmi - felelte a báróné, és erőt vett magán. - Csak egy kis levegőre van szükségem.

- Lemenjünk a kertbe? - kérdezte Debray. Karját nyújtotta Danglars-nénak, és a titkos lépcső felé tartott.

- Nem - mondta az asszony -, nem. Inkább itt maradok.

- Csakugyan komolyan fél, asszonyom? - kérdezte Monte Cristo.

- Dehogy, uram - válaszolta Danglars-né. - Csakhogy ön úgy tudja előadni ezeket a rémes történeteket, hogy az ember úgyszólván maga előtt látja őket.

- Hát, istenem, ez így van - mosolygott Monte Cristo -, de hát mindez csak képzelet dolga. Mert éppúgy elképzelhetjük, hogy ez egy derék, becsületes családanya szobája volt, ugye? Ezt az ágyat a maga bíborpiros függönyével meglátogathatta Lucina⁵ istennő is, ezen a titokzatos lépcsőn pedig, hogy a fiatal anya álmát meg ne zavarja, feljárhatott volna halkán az orvos vagy a dajka is, vagy akár az apa, aki magával viszi alvó gyermekét...

Danglars-né ahelyett, hogy ez a szelíden eléje tárt kép megnyugtatta volna, panaszosan felsóhajtott, és egészen elvesztette eszméletét.

- Danglars-né rosszul lett - hebegte Villefort. - Talán jó volna a kocsijába vinni.

- Jaj, istenem! És most nincs nálam az a kis üvegem! - jelentette ki Monte Cristo.

- De itt az enyém - mondta Villefort-né.

Ezzel átnyújtott Monte Cristónak egy piciny üveget, telve olyan piros folyadékkal, mint amelynek jótékony hatását a gróf a kis Édouard-on már kipróbálta.

---

⁵ A gyermekszülés istennője a görög-latin hitrege szerint.

- Ah!... - mondotta Monte Cristo, és átvette Villefort-nétól a kis üveget.
- Igen - mormogta az asszony -, megpróbáltam én is az ön utasítása szerint.
- És sikerült?
- Azt hiszem.

Danglars-nét átvitték a mellékszobába. Monte Cristo a piros folyadékból egy cseppet öntött az asszony szájába, mire az magához tért.

- Jaj! - mondta. - Micsoda szörnyű álmom volt!

Villefort erősen megszorította a csuklóját, hogy megértesse vele: nem álmodott. Keresték Danglars urat, aki, mivel nem nagyon hajlott az efféle költői hangulatokra, lesétált a kertbe, és az idősebb Cavalcantival egy Livornóból Firenzébe tervezett vasúti vonalról beszélgetett.

Monte Cristo kétségbeesettnek látszott. Karon fogta Danglars-nét, és levezette a kertbe, ahol megtalálták Danglars urat, amint éppen a két Cavalcantival kávézgatott.

- Csakugyan nagyon megrémítettem, asszonyom? - kérdezte a gróf.
- Nem, uram, hanem tudja, minden aszerint hat reánk, amilyen éppen a hangulatunk.

Villefort nevetni igyekezett.

- Így hát megértheti, elég valami feltevés, egy agyrém... - mondta.
- Hát akár hiszik, akár nem - jelentette ki Monte Cristo -, de meg vagyok győződve arról, hogy ebben a házban valami büntettet követtek el.
- Vigyázzon - jegyezte meg Villefort-né -, itt van mellettünk maga a királyi ügyész.
- Hát ha már így áll a dolog - folytatta Monte Cristo -, legalább megteszem nyilatkozatomat.
- Nyilatkozatát? - kérdezte Villefort.
- Igen, mégpedig tanúk jelenlétében.
- Ez igazán nagyon érdekes - mondta Debray -, és ha valóban történt valami büntett, remekül töltjük majd el az ebéd utáni pihenőt.

- Igenis, történt büntett - jelentette ki Monte Cristo. - Jöjjenek csak erre, uraim. Tessék erre jönni, Villefort úr. Ahhoz, hogy a nyilatkozat érvényes legyen, az illetékes hatóság jelenléte szükséges.

Monte Cristo megfogta Villefort karját, és ugyanakkor Danglarsnét is karon fogta, a királyi ügyészt a platánig vonszolta, ahol legsűrűbb volt az árnyék.

A többi vendég nyomon követte őket.

- Nézzék - mondotta Monte Cristo -, itt, ezen a helyen (és lábával a földre dobbantott) felásattam és megtrágyáztattam a földet, hogy a kivénhedt fákba új életet öntsek. Munkásaim ásás közben egy ládikára bukkantak, vagyis inkább egy kis láda vaspántjaira, amelyek között egy újszülött gyermek csontváza feküdt. Remélem, ez csak nem agyrém.

Monte Cristo érezte, hogy Danglars-né karja megmerevedik, Villefort csuklója pedig remegni kezd.

- Újszülött gyermek? - ismételte Debray. - Mi az ördög! A dolog komolyodik.
- No lám, hát nem csalódtam, mikor azt állítottam az imént, hogy a háznak is van lelkük és arcuk, akár az embereknek, és hogy arcukat magán hordja egész belsejüket - jegyezte meg Château-Renaud. - A ház azért volt olyan szomorú, mert lelkifurdalás gyötörte. És azért gyötörte lelkifurdalás, mert büntényt rejtegetett.
- Már ugyan ki állítja, hogy büntett történt? - kérdezte Villefort végső erőfeszítéssel.

- Micsoda? Ha egy élő gyermeket eltemetnek egy kertben, akkor nem történt bűncselekmény? - kiáltott fel Monte Cristo. - Hát minek nevezi akkor ezt a tettet, királyi ügyész úr?

- De ugyan ki állította, hogy elevenen temették el?

- Hát miért temették volna itt el, ha meghalt volna? Ez a kert sohasem volt temető.

- Mi történik ebben az országban a gyermekgyilkosokkal? - kérdezte ártatlanul Cavalcanti őrnagy.

- Istenem! Hát egész egyszerűen lefejezik őket - válaszolta Danglars.

- Ah! Hát lefejezik - ismételte Cavalcanti.

- Azt hiszem... Ugye így van, Villefort úr? - kérdezte Monte Cristo.

- Így van, gróf úr - válaszolta az ügyész már egészen megtörve.

Monte Cristo látta, hogy többet már nem tud elviselni az a két ember, akik számára ezt a jelenetet rendezte, és nem akarta túlfeszíteni a húrt.

- Uraim - mondta -, megfélelkezünk a kávéról.

Ezzel vendégeit a pázsit közepén elhelyezett asztalhoz vezette.

- Szinte szégyellem, gróf úr, de be kell vallanom gyengeségemet - mondta Danglars-né. - Engem azonban ez a sok rémtörténet kihozott a sodromból. Engedje meg, hadd üljek le.

Ezzel lerogyott az egyik székre.

Monte Cristo meghajolt előtte, és odament Villefort-néhoz.

- Azt hiszem, Danglars-nénak még szüksége van az ön kis üvegére - mondta.

De még, mielőtt Villefort-né odamehetett volna barátnőjéhez, a királyi ügyész Danglars-né füléhez hajolt:

- Beszélnem kell önnel.

- Mikor?

- Holnap.

- Hol?

- A hivatalomban... a törvényszéken, ha nincs ellene kifogása. Még az a legbiztosabb hely.

- Ott leszek.

Most ért oda Villefort-né.

- Nagyon köszönöm, kedves barátnőm - mondta Danglars-né, és mosolyogni próbált -, már elmúlt, és egészen jól érzem magam.

A koldus

Leszállt az alkonyat, és Villefort-né kijelentette, hogy vissza szeretne térni Párizsba. Ugyanezt az óhaját Danglars-né nem mertte kifejezni, noha szemmel láthatóan még mindig gyengén érezte magát.

Villefort úr felesége kívánságára készülödni kezdett. Felajánlott egy helyet négyülékes kocsijában Danglars-nénak, hogy felesége útközben Danglars-né gondját viselhesse. Danglars úr annyira belemerült a Cavalcanti folytatott igen érdekes ipari vitába, hogy észre sem vette, mi történik körülötte.

Mikor Monte Cristo Villefort-né kis üvegét kérte, észrevette, hogy Villefort odalép Danglars-néhoz, és a helyzetből következtetve kitalálta, mit mondhatott az asszonynak, noha az ügyész olyan halkán beszélt, hogy maga Danglars-né is csak nagy nehezen hallhatta meg.

A gróf szótlanul nézte, amint Morrel, Debray és Château-Renaud lóra ültek, és a két hölgy beszállt Villefort úr négyülékes hintájába.

Danglars-t egyre jobban elbűvölte az öregebb Cavalcanti, elannyira, hogy hívta, üljön be az ő kocsijába.

Andrea Cavalcanti már a kapu előtt várta tilburyje. A túlságosan felcicomázott, angolosan öltözött groom csak lábujjhegyen tudott valahogyan felkapaszkodni a hatalmas vasderesre.

Andrea az ebéd alatt nem sokat beszélt. Elég eszes volt ahhoz, hogy óvatos legyen, nehogy badarságokat mondjon a gazdag és előkelő vendégek jelenlétében, akik között talán nem kis megrökönyödéssel vette tudomásul a királyi ügyész jelenlétét. Később már Danglars úr kezdett foglalkozni vele. A báró észrevette, hogy a merev nyakú őrnagy és kissé még élénk fia Monte Cristónak szemmel láthatóan szívesen látott vendégei, s így azt gondolta, hogy az öreg valami nábob lehet, és azért jött Párizsba, hogy egyetlen fiát bevezesse a nagyvilági életbe.

Ezért azután kimondhatatlan elragadtatással szemlélte az őrnagy kisujján csillogó hatalmas gyémántot, mivel az őrnagy, mint afféle okos és tapasztalt ember, nehogy bankjegyeit baj érje, hamarosan valami értéktárgyba fektette őket. Később, ebéd után, még egyre az iparról és utazásokról beszélve, alaposan kikérdezgette az apát és fiát, milyen is az életmódjuk. Apa és fiú, jól tudván, hogy Danglars folyósít nekik mindent, egyiküknek a maga negyvennyolcezer frankját egyszer s mindenkorra, másikuknak ötvenezer frankot évente, nagyon kedvesek és előzékenyek voltak a bankárral, sőt, még a szolgák kezét is szíves örömmel megszorongatták volna, annyira túláradt bennük a hála.

Danglars-nak Cavalcanti iránt érzett tiszteletét - sőt, majdnem azt mondhatnánk, hódolatát - főleg egy dolog növelte. Az őrnagy, aki követte Horatius elvét: *nil admirari*,⁶ mint láttuk, beérte azzal, hogy bizonyítsa tudományos jártasságát, megmondva, melyik tóból származnak a legjobb orsóhalak. Azután elfogyasztotta a maga részét egyetlen szó nélkül. Danglars úgy értelmezte ezt, hogy a Cavalcantiak dicső leszármazottja megszokta az efféle fényűzést luccai palotájában, ahova valószínűleg Svájc-ból hozatja a pisztrángot, Bretagne-ból a rákot, ugyanolyan módon, mint ahogyan a gróf az orsóhalat Fusaro tavából, a kecségét pedig a Volgából. Így azután igen megörvendett Cavalcanti szavainak:

- Holnap teszem tiszteletemet önnél, uram, üzleti ügyben.
- Nagyon fogok örülni a szerencsének, uram - válaszolta Danglars.

Még azt is felajánlotta Cavalcanti-nak, hogy ha nem esik nagyon nehezeére megválnia fiától, akkor ő visszaviszi a Princes fogadóig.

---

⁶ Semmin se csodálkozzunk. (latin)

Cavalcanti azt felelte, hogy fia már jó ideje önálló legényéletet él, következésképpen megvannak a saját lovai és kocsijai, és mivel nem is jöttek együtt, semmi akadálya annak, hogy külön-külön térjenek haza.

Így azután az őrnagy Danglars kocsijába szállt be. A bankár melléje ült, és egyre jobban el volt ragadtatva ennek az embernek a rendszeretétől és takarékoságától, hogy mindezek mellett is évi ötvenezer frankot adott a fiának, ez pedig azt jelenti, hogy minden valószínűség szerint öt-hatszáz ezer frank évi jövedelmet hajtó vagyonnal rendelkezik.

Andrea pedig, hogy tekintélyt szerezzen magának, azzal kezdte, hogy alaposan összeszidta groomját, amiért az kocsijával a kapuhoz állt, ahelyett hogy a lépcsőfeljárónál várt volna reá, s ilyen módon neki harminc lépést kellett megtennie, hogy elérje tilburyjét.

A groom alázattal fogadta a szidást, és hogy kordában tartsa a kapálózó, türelmetlenkedő lovat, bal kezével a ló zablóját fogta, jobbával pedig a kantárt nyújtotta Andreának. A fiatalember átvette a kantárt, és lakkcsizmás lábával könnyedén már éppen a felhágóra lépett.

Ebben a pillanatban egy kéz nehezedett a vállára. Az ifjú hátrafordult, abban a hiszemben, hogy vagy Danglars, vagy Monte Cristo elfelejtett valamit, amit még indulás előtt közölni akar vele.

De sem az egyik, sem a másik nem volt, hanem egy különös alak jelent meg előtte. Arca napbarnított volt, sűrű szakállt viselt, szeme úgy csillogott, akár a karbunkulus, gúnyos mosoly játszadozott szája körül, amelyből harminckét hibátlan, hegyes és hófehér fog villogott elő. Ez a fogsor olyan volt, mint a farkasé vagy a sakálé.

Őszbe csavarodott feje piros kockás kendővel volt bekötve. Ütött-kopott, piszkos zubbony takarta sovány, szikár testét, amelynek csontjai járás közben szinte hallhatóan zörrentek össze, mint valami csontvázé. Végül pedig a keze, amely most Andrea vállán pihent, és amelyet a fiatalember először látott meg, óriásinak tűnt fel. Vajon ráismert-e a fiatalember a tilbury lámpájának fényénél erre az arcra, vagy pedig csupán megijedt a szörnyű külsejű idegentől, erre nem tudunk feleletet adni. Annyi azonban bizonyos, hogy összerezzen s hátrahőkölt.

- Mit akar tőlem? - kérdezte.

- Bocsánat, fiatalember - válaszolta az idegen, és piros kendőjéhez emelte a kezét -, talán zavarom, de beszélnem kell önnel.

- Ilyen késő este nincs koldulás - mondta a groom, és olyan mozdulatot tett, amellyel meg akarta szabadítani gazdáját ettől a tolakodótól.

- Csakhogy én nem koldulok ám, szép kisfiú - mondta az ismeretlen a szolgának, és gúnyosan mosolygott. Ez a mosoly olyan ijesztő volt, hogy a groom félreugrott. - Mindössze egy-két szót akarok mondani a fiatalúrnak, aki két héttel ezelőtt megbízott valamivel.

- Mondja hát meg, mit akar? - kérdezte Andrea olyan erélyes hangon, hogy a groom ne vegye észre zavarát. - Mondja meg gyorsan, barátom.

- Azt szeretném... azt szeretném... - mondta halkán a piros kendős férfi -, ha megkímélne attól, hogy gyalogszerrel kelljen visszatérnem Párizsba. Nagyon fáradt vagyok, és mivel én nem ebédeltem olyan finomat, mint te, alig állok a lábamon.

A fiatalember összerezzen e különös bizalmaskodás hallatára.

- No de végre is mit akar? - kérdezte.

- Ej, hát azt akarom, hogy engedj felszállni ebbe a te gyönyörűséges kocsidba, és vigyél magaddal.

Andrea elsápadt, de nem válaszolt.

- Istenem, hát ez a gondolatom támadt, hallod-e, kis Benedetto! - mondta a piros kendős férfi, jó mélyen zsebre dugva a kezét, és kihívó tekintettel mérte végig a fiatalembert.

E név hallatára a fiatalember meggondolhatta magát, mert odament groomjához, és azt mondta neki:

- Ezt az embert csakugyan megbíztam valamivel, és most be kell számolnia róla, hogy mit végzett. Menjen gyalog a sorompóig, ott üljön bérkocsiba, hogy ne legyen nagy késésben.

A szolga ámuldozva távozott.

- Menjünk legalább valami sötétebb helyre - mondta Andrea.

- Jól van, gyönyörű helyre viszlek, várj csak - felelte a piros kendős ember.

Fogta a ló zabláját, és a tilburyt olyan helyre vezette, ahol igazán nem láthatta senki, ki az az ember, akít Andrea ennyire megtisztel.

- Nekem nem az a dicsőség kell ám, hogy egy szép hintóban ülhessek - mondta a férfi. - Nem bizony, csak mivel nagyon kifáradtam, és egy icipicikét azért is, mert valami mondanivalóm van a számodra.

- Szálljon hát fel - mondta a fiatalember.

Sajnos, már besötétedett, mert egyébként igazán érdekes látvány lett volna, amint ez a senkiházi ott üldögél, a díszes párnákra dűlve, a tilbury ifjú és előkelő gazdája mellett.

Andrea a falu végéig hajtotta lovát anélkül, hogy egyetlen szót is szólt volna útítársához, aki csak mosolygott, és maga is hallgatott, mintha el lett volna ragadtatva, amiért ilyen remekül kocsikázhat.

Mikor már kiértek Auteuilből, Andrea körülnézett. Bizonyára meg akart győződni arról, hogy nem látja és nem hallja senki őket. Akkor megállította lovát, és keresztbe font karral fordult a piros kendős emberhez:

- Ugyan, mi a csudának zavarja meg a nyugalmaomat? - kérdezte.

- No de te miért nem bízol bennem, fiacskám?

- Ugyan, mennyiben nem bíztam meg önben?

- Mennyiben? Még te kérdezed? Mikor a Vary hídjánál elváltunk, azt mondtad, hogy Piemontba és Toszkánába mégy, de arról egy kukkot se szóltál, hogy Párizsba utazol.

- És mi baja ezzel?

- Semmi. Sőt ellenkezőleg, remélem, hogy javamra lesz.

- No, mi az? Rajtam akar élösködni? - kérdezte Andrea.

- Ej, micsoda csúf szavak ezek!

- No, mert akkor csalódik ám, Caderousse mester, ezt előre is megmondom.

- Ugyan már, ne mérgeledj, kisfiú. Neked igazán tudnod kell, mi az a nyomor. Az bizony iriggyé teszi az embert. Abban a hiszemben voltam, hogy te Piemontban vagy Toszkánában futkosol, és a *facchino* vagy a *cicerone* szerepét töltöd be. Szívem mélyéből sajnáltalak, mintha a fiam volnál. Hiszen tudod jól, hogy mindig is fiának hívtalak.

- No és? No és?

- Türelem, tacsó!

- Hát türelmem, az van. Na gyerünk, fejezze már be!

- Hát egyszer csak megpillantalak a sorompónál, saját groomoddal, tilburyddel, vadonatúj ruhában. Mi történt? Valami bányára bukkantál, vagy tőzsdebizományos lett belőled?

- Így hát irigykedik rám, mint ahogy be is vallotta?

- Dehogya, én meg vagyok elégedve, olyan elégedett vagyok, hogy még gratulálni is akartam neked, kisfiú. De mivelhogy nem voltam elég szabályszerűen öltözve, óvatos voltam, nehogy szegyént hozzak rád.

- Remek óvatosság! - jelentette ki Andrea. - A szolgám előtt rohant meg.

- Hát mitévő legyek, fiam? Ott kaplak el, ahol érlek. Nagyon jól futó lovad van és könnyű tilburyd, meg aztán természetből is úgy el tudsz siklani, akár valami angolna. Ha ma este elszalasztalak, bizony bottal üthettem volna a nyomodat.

- Láthatja, hogy nem bujkálok.

- Boldog ember vagy, szeretnék a helyedben lenni. Én bizony bujkálok, nem is szólva arról, hogy tartanom kellett bizony tőle, hátha nem is ismersz rám - tette hozzá Caderousse kaján mosolyával. - De hát te mégis rám ismertél. Hiába, kedves fickó vagy.

- Mondja már meg végre, mit akar? - kérdezte Andrea.

- Nem helyes, hogy nem tegezel, Benedetto, hiszen régi pajtások vagyunk. Vigyázz, mert aztán követelő leszek.

Ez a fenyegetés kissé szelídebbé tette a fiatalembert. Kényszerhelyzetbe került.

Lovát ismét ügetésre fogta.

- Tőled sem szép, Caderousse - mondta -, hogy így bánasz egy régi cimboráddal, mint ahogy az imént magad is mondtad. Te marseille-i vagy, én...

- Hát most már tudod talán, hogy ki vagy?

- Azt nem, de Korzikában nevelkedtem. Te öreg és önfejű vagy. Én fiatal vagyok és makacs. A magunkfajta embereknél nem sül ki jó a fenyegetésekből. Jobb, ha mindent barátián intézünk el. Az én hibám talán, ha a szerencse, amely téged elkerül, ebben a pillanatban éppen kedvez nekem?

- Tehát a szerencse most kedvez neked? Ez nem valami kölcsönvett groom, nem kikölcsönzött tilbury, a saját tulajdon ruhádat viseled? Helyes, annál, jobb! - jelentette ki Caderousse sóváran csillogó szemmel.

- Hiszen látod és tudod, másképpen nem álltad volna el az utamat - jegyezte meg Andrea egyre izgatottabban. - Ha nekem is olyan kendővel volna bekötve a fejem, mint amelyet te viselsz, a vállamon szurtos kabátot hordanék, és a lábam ujja kikandikálna a cipőmből, bizony nem ismertél volna meg.

- Nem valami jó véleményed van rólam, kisfiú, pedig nem jól teszed. Most, hogy rád találtam, semmi sem gátol abban, hogy én is finom elbeufi posztóruhában járjak, mint mások, mivelhogy téged jószívűnek ismerlek: ha két kabátod van, egyet bizonyára nekem adsz. Mert én bizony megfeleztem veled a levesemet és babfőzelékeket, mikor te éheztél.

- Az igaz - mondta Andrea.

- És micsoda étvágyad volt! Még mindig olyan sokat eszel?

- Hogyne - nevetett Andrea.

- Mennyit ehettél annál a hercegnél, akitől most jössz!

- Nem is herceg volt az, csak egy egyszerű gróf.

- Gróf? Mondd csak, gazdag?

- Gazdag. De ne nagyon számíts ám rá, nem valami könnyen kezelhető úrnak látszik.

- Ó, istenem, légy csak nyugodt! Nem számítok én a te grófodra, meghagyom egészen neked... De - tette hozzá Caderousse, és ismét megjelent ajkán az iménti kaján mosoly - ennek ára van, azt tudod.

- No, hát mennyi kell?

- Azt hiszem, havi száz frankból...

- No?

- Megélnék.

- Száz frankból?
- Hát nem valami fényesen, értsd meg, de már...
- De már?
- Százötven frankkal jól megvolnék.
- Itt van kétszáz - mondta Andrea.
- Ezzel tíz aranyat dugott Caderousse markába.
- Jól van - jegyezte meg Caderousse.
- Jelentkezz minden elsején a kapusomnál, és ugyanennyit kapsz.
- Ejnye no! Hát ugyan miért akarsz megalázni?
- Hogy érted ezt?
- Úgy, hogy a cselédséggel intézteted el a dolgot. Azt már nem! Hallod-e, én teveled akarom a dolgot elintézni.
- Jól van, nem bánom! Gyere hát el minden elsején, és amíg én kapom a járadékot, addig te is megkapod a magadét.
- Látom már, hogy nem csalódtam benned. Derék fickó vagy, és igazán nagy áldás, ha egy magadforma ember kerül jó sorsba. Most pedig meséld el, micsoda szerencse ért?
- Ugyan minek akard ezt tudni? - kérdezte Cavalcanti.
- Itt van ni! Már megint nem bízol bennem!
- Dehogynem. Hát, kérlek, megtaláltam az apámat.
- Igazi apádat?
- Ejnye no! Addig, amíg fizet...
- Addig te hiszel neki, és tiszteletben tartod. Ez rendjén van, Hogy hívod az apádat?
- Cavalcanti őrnagynak.
- És ő meg van veled elégedve?
- Mostanáig úgy látom, beéri velem.
- És ki segített neked megtalálni ezt az apát?
- Monte Cristo grófja.
- Az, akinél vendégségben voltál?
- Az.
- Nézd csak, nem tehetnél be hozzá engem is valami rokonnak, hiszen valóságos irodát tart fenn?
- Mindenesetre megemlítelek neki. De addig is mihez fogsz?
- Én?
- Persze hogy te.
- Milyen jó vagy, hogy ezzel törődöl - jegyezte meg Caderousse.
- Azt hiszem, mivel téged is érdekel az én sorsom - folytatta Andrea -, talán én is megtudhatnék felőled egyet-mást.
- Igazad van... Valami rendes házban bérbe veszek egy szobát, rendes ruhát veszek magamnak, naponta megborotválkozom, és eljárrok a kávéházba újságot olvasni. Este elnézek valamelyik

színházba egy klakkfőnökkel, olyan leszek, mint valami nyugalomba vonult pékmester - ez az én álmom.

- Hát ez nem rossz! Ha keresztülviszed ezt a tervedet, és okosan viselkedet, minden pompásan megy majd.

- No nézd csak, Bossuet, úr!... Hát te mi akarsz lenni?... Franciaország pairje?

- Ki tudja? - válaszolta Andrea.

- Cavalcanti őrnagy úr talán máris az... De sajnós, ez a méltóság nem öröklődik.

- Hagyjuk a politikát, Caderousse!... És most, hogy megkaptad, amit akartál, és meg is érkezünk, ugorj le szépen a kocsimról, és tűnj el.

- Eszem ágában sincs, kedves barátom.

- Hogyhogy?

- Gondold csak el, kisleány, piros kendővel a fejemen, rongyos cipővel, minden igazoló irat nélkül és tíz arannyal a zsebemben, nem szólva arról, ami már előbb benne volt, és szintén kitesz kétszáz frankot! Holtbiztos, hogy a sorompónál megállítanak. Márpedig akkor csak úgy igazolhatnám magam, ha megmondanám, hogy a tíz aranyat tőled kaptam. Következik a vizsgálat, tanúkihallgatás. Napvilágra kerül, hogy Toulont búcsú nélkül hagytam ott, mire fegyveres kísérettel küldenének el egészen a Földközi-tenger partjára. Ismét egyszerűen a 106-os szám lennék, és búcsút vehetnék gyönyörű ábrándomtól, hogy egy nyugalomba vonult pékmesterhez hasonlítak. Szó sincs róla, kisleány. Sokkal szívesebben maradok a fővárosban.

Andrea összehúzta szemöldökét. Mint ahogy az imént eldicsekedett vele, Cavalcanti őrnagy vélt fia elég konok ember volt. Megállt kocsijával, gyors pillantást vetett maga körül, és míg kutató tekintete körös-körül járt, egész ártatlanul a zsebébe nyúlt, és zsebpisztolyán hirtelen felhúzta a ravaszt.

Hanem Caderousse sem vesztette szem elől cimborája mozdulatát, Hátranyúlt mindkét kezével, és egész finoman kinyitotta hosszú spanyol kését, amelyet minden eshetőségre készen, mindig magával hordott.

A két jó barát, mint látjuk, méltó volt egymáshoz, és megértette egymást. Andrea keze üresen került ki a zsebéből, és rőt bajuszához emelkedett, amelyet egy darabig pödörgetett.

- Kedves Caderousse - mondta -, gondolod, hogy sikerrel fogsz járni?

- Rajta leszek, hogy így legyen - válaszolta a Pont du Gard-hoz címzett vendégfogadó volt kocsmárosa, és kését visszadugta tokjába.

- Hát akkor térjünk vissza Párizsba. De hogyan akarsz átjutni a sorompón, hogy gyanút ne kelts? Attól tartok, hogy ebben az öltözetben még többet kockáztatsz kocsin, mint gyalogszerrel.

- Várj csak - felelte Caderousse -, mindjárt meglátod.

Fogta Andrea kalapját és azt a nagy gallérú malaclopót, amelyet a tilburyről eltávolított groom hagyott a helyén, azt a vállára kerítette, majd annak a jól nevelt inasnak a szerepét játszotta, aki komoran ülve figyel, hogy gazdája maga hajtja a lovakat.

- És én? Talán hajadonfővel maradjak? - kérdezte Andrea.

- Ej, mit! - válaszolta Caderousse. - Olyan erős szél van, hogy bízvást levihette a kalapodat.

- Gyerünk hát, és végezzünk már ezzel a dologgal - mondta Andrea.

- Ugyan ki tart vissza tőle? - kérdezte Caderousse. - Remélem, nem én?

- Csitt! - intette Cavalcanti.

Baj nélkül keresztüljutottak a sorompón.

Andrea az első keresztutcánál megállította lovát, és Caderousse leugrott.

- No és mi lesz a kalappal meg az inasom köpenyével? - kérdezte Andrea.
- Ugyan, csak nem kívánod, hogy megnáthásodjam? - vetette oda Caderousse.
- Hát én?
- Te még fiatal vagy, de én már benne vagyok a korban. Viszontlátásra, Benedetto!
Ezzel befordult a kis utcába, és eltűnt.
- Fájdalom! - tűnődött Andrea, és nagyot sóhajtott. - Nincs a földön tökéletes boldogság!

Hítvesi jelenet

A három fiatalember a place Louis XV.-re érve elvált egymástól, vagyis Morrel a boulevard-or, Château-Renaud a Pont de la Révolutionon, Debray pedig a rakodóparton haladt tovább.

Morrel és Château-Renaud minden valószínűség szerint elérkeztek házi tűzhelyükhöz, mint ahogy még a képviselőház szószékén vagy a Comédie Française jól megírt darabjaiban mondják. Debray azonban másként járt. Amint a Louvre átjáró kapujához ért, balra fordult, végigvágatott a Carroussel téren, átvágott a rue Saint-Rochon, és éppen abban a pillanatban jutott el a rue de la Michodière-en keresztül Danglars úr kapujához, amikor Villefort négyülékes hintója megállt a bárónéval, miután előbb az ügyészt és feleségét hazavitte a rue Saint-Honoréba.

Debray, mint a ház bizalmasa, elsőnek lépett be az udvarba, lova kantárját odadobta egy kísérő inasnak, azután visszatért a hintó ajtajához, és karját nyújtotta Danglars-nének, hogy bevezesse otthonába.

Amint a kapu becsukódott mögöttük, és a báróné meg Debray az udvarban magukra maradtak, a férfi megszólalt:

- Mi történt önnel, Hermine? Miért fogta el rosszul azt annak a történetnek, helyesebben annak a mesének hallatára, amelyet a gróf előadott?

- Mert rettenetesen rossz hangulatban voltam ma este, barátom - válaszolta a báróné.

- Erről nem lehet szó, Hermine, ezt nem hiteti el velem - folytatta Debray. - Ellenkezőleg, remek hangulatban érkezett meg a grófhöz. Danglars úr kissé rosszkedvű volt, azt nem tagadom. De jól tudom, hogy ön nem sokat törődik az ő rossz hangulatával. Valaki megbántotta önt. Mondja el szépen, tudja jól, nem tűröm el, hogy bárki arcátlan legyen önhöz.

- Téved, Lucien, biztosítom róla - erősködött Danglars-né -, úgy áll a dolog, ahogy mondtam, egyszerűen rosszkedvem volt, és nem is tartottam érdemesnek, hogy ezt megemlítsen önnek.

Nyilvánvaló volt, hogy Danglars-né olyan ideges állapotba került, amelyről a nők gyakran maguk sem tudnak számot adni önmaguk előtt, vagy hogy, mint ahogy Debray ráhibázott, valami titkos izgalom érte, amelyről nem akart beszélni. Mivel Debray régen megszokta, hogy az efféle idegeskedéseket a női élet egyik fő elemének tekintse, nem erőltette tovább a dolgot, hanem várt egy kedvezőbb pillanatra, amely akár újabb faggatásra, akár *proprio motu*⁷ vallomás alakjában következik is be.

A báróné szobája ajtajában Cornélie kisasszonnyal találkozott. Cornélie kisasszony volt a báróné meghitt komornája.

- Mít csinál a lányom? - kérdezte Danglars-né.

- Egész este tanulgatott, azután lefeküdt - válaszolta Cornélie kisasszony.

- Márpedig nekem úgy rémlik, mintha a zongorája hangját hallanám.

- Louise d'Armilly kisasszony zongorázik, a mi kisasszonyunk pedig ágyban hallgatja.

- Rendben van - mondta Danglars-né. - Segítsen levetkőzni.

Bementek a hálószobába Debray végighevert egy nagy pamlagon, Danglars-né pedig Cornélie kisasszonnyal együtt átment öltözőszobájába.

- Kedves Lucien úr - mondta Danglars-né az ajtón keresztül -, ugye ön mindig azt panaszolja, hogy Eugénie szoba sem áll önnel?

---

⁷ Önként. (latin)

- Asszonyom - válaszolta Lucien, és a báróné kutyuskájával játszogatózott, mert a kiskutya neki, mint a ház barátjának, ezerféleképpen hízelkedett -, nem állok egyedül ezzel a panasszal, mert azt hiszem, Morcerf is panaszkodott önnek nemrégiben, hogy egyetlen szót sem tud kicsikarni menyasszonyából.

- Ez igaz - mondta Danglars-né -, de remélem, ez hamarosan megváltozik, és Eugénie egyszer csak betoppan az ön hivatali szobájába.

- Az én szobámba?

- Vagyis inkább a miniszterébe.

- Ugyan minek?

- Hogy szerződést kérjen az Operához! Igazán mondom, soha életemben nem láttam, hogy valaki ennyire rajongjon a zenéért. Szinte nevetséges ez egy társaságbeli hölgnél.

Debray elmosolyodott.

- Jól van, ha a báró és az ön beleegyezésével jelentkezik, megcsináljuk a szerződést, és azon leszünk, hogy érdeme szerint ítéljük meg, noha bizony szegények vagyunk ahhoz, hogy egy ilyen hatalmas tehetséget megfizessünk.

- Kimehet, Cornélie - mondta Danglars-né -, nincs már szükségem önre.

Cornélie eltűnt. Egy percre rá Danglars-né bájos pongyolában lépett ki öltözőszobájából, és helyet foglalt Lucien mellett.

Szinte oda sem figyelve kezdett játszózni kis ölebével.

Lucien egy darabig hallgatagon figyelte.

- Nézze, Hermine - mondta kisvártatva -, feleljen őszintén: ugye bántja valami?

- Semmi a világon - válaszolta a báróné.

És mégis elszorult a torka, felállt, nagyot lélegzett, és a tükör elé állt.

- Ijesztő ma az egész külsőm - jegyezte meg.

Debray mosolyogva állt fel, hogy az utóbbi pontra vonatkozóan megcáfolja a báróné szavait, mikor hirtelen nyílt az ajtó.

Danglars úr jelent meg. Debray visszaült a helyére.

Az ajtónyílásra Danglars-né hátrafordult, és olyan csodálkozással nézett a férjére, amit nem is kísérelt meg elleplezni.

- Jó estét, asszonyom - mondta a bankár.

- Jó estét, Debray úr.

A báróné kétségtelenül azt hitte, hogy ennek a váratlan látogatásnak különös jelentősége van, talán az, hogy a báró a nap folyamán több ízben tett keserű megjegyzéseit akarja jóvátenni.

A báróné megvetően nézett rá, azután férjét feleletre sem méltatva, fordult Lucienhez:

- Olvasson fel valamit, Debray úr - mondta.

Debrayt először kissé idegessé tette ez a látogatás, de látva a báróné nyugalmát, maga is megnyugodott, és az asztalon levő könyv után nyúlt, amelynek lapjai között, olvasójel gyanánt, arany berakásos gyöngyház nyelű papírvágó kés bújta meg.

- Bocsánatot kérek, báróné - szólt közbe a bankár -, de nagyon kimerül majd, ha olyan sokáig ébren marad. Már tizenegyre jár, és Debray úr igen messzire lakik.

Debray elképedt, noha Danglars hangja egészen nyugodt és udvarias volt. E nyugodt és udvarias hangból azonban valami szokatlan akaraterő áradt ki, amely azt mutatta, hogy a báró ezen az estén dacolni fog felesége akaratával.

A báróné is meglepődött, és csodálkozását olyan pillantással fejezte ki, amely bizonyára gondolkodóba ejtette volna férjét, ha tekintetével nem az újságban böngészett volna, ahol az állampapírok záró árfolyamát tanulmányozta.

Ilyen módon ez a megvető pillantás kárba ment, és egészen elveszítette a hatását.

- Lucien úr - mondta a báróné -, kijelentem, hogy egy csepp kedvem sincs aludni, hogy ezer mondanivalóm van önnek még ma este, és hogy éjszakáját azzal fogja tölteni, hogy meghallgat engem, ha álltában alszik is el.

- Parancsára, asszonyom - válaszolta Lucien egykedvűen.

- Kedves Debray uram - szólalt most meg a bankár -, sose törje vele magát, hogy ma éjszaka a báróné ostobaságait hallgassa, hiszen meghallgathatja őket holnap is. De ez az este az enyém, fenntartottam magamnak, és ha megengedi, annak szentelem, hogy igen komoly dolgokat beszéljek meg a feleségemmel.

A vágás ezúttal olyan közvetlen és határozott volt, hogy megdöbbenette Lucient meg a bárónét is. Egymás tekintetéből akartak segítséget meríteni a támadás ellen, a házigazda ellenállhatatlan akarata azonban diadalmaskodott, a férj maradt felül.

- Nehogy azt higgye, kedves Debray úr, hogy ki akarom tessékélni - folytatta Danglars -, szó sincs róla. Egy előre nem látott körülmény kényszerít arra, hogy még a mai estén megbeszéljek valamit a bárónéval. Ez elég ritkán esik meg, úgyhogy nem érhet miatta szemrehányás.

Debray hebegett valamit, köszönt és távozott, de közben, mint Nathan az *Athalie*-ban,⁸ beleütközött az ajtófélfába.

„Hihetetlen - töprengett, mikor az ajtó becsukódott mögötte -, hogy a férjek, akiket egyébként olyan nevetségeseknek találunk, milyen könnyedén fölénk kerekednek.”

Amint Lucien eltávozott, a helyét Danglars foglalta el a pamlagon, becsukta a nyitva maradt könyvet, és borzasztó önhittén játszógni kezdett a kiskutyával. A kutyus azonban távolról sem szerette őt úgy, mint Debrayt, és meg akarta harapni, mire Danglars megfogta a kutyát a nyaka bőrénél, és áthajította a szoba túlsó sarkába, egy díványra.

A kis állat felnyüsztett, míg a levegőben volt, de mikor ráesett a díványra, egy párna mögé bújt, és a szokatlan bánásmódtól való rémületében meg se mukkant.

- Tudja, uram, hogy szépen halad? - kérdezte a báróné anélkül, hogy egy arcizma is megrándult volna.
- Azelőtt csak nevetlen volt, de most már durva is.

- Ez azért van, mert ma este a szokottnál rosszabb kedvemben vagyok - válaszolta Danglars.

Hermine mélységes megvetéssel nézett végig a bankáron. Az efféle pillantások rendszerint kétségbeejtették a gögös Danglars-t, ma este azonban ügyet se vetett rá.

- És mi közöm nekem az ön rosszkedvéhez? - kérdezte a báróné akit módfelett kihozott sodrából férje közönyös viselkedése. - Talán énrám tartozik ez? Fojtsa magába a rosszkedvét, vagy töltse ki haragját az irodájában. Hiszen van elég fizetett alkalmazottja, éreztesse azokkal a rosszkedvét.

- Erről nem lehet szó - válaszolta Danglars. - Tanácsai rossz úton járnak, asszonyom, nem is követem őket. Irodám olyan, mint a Patoklose⁹ folyó, ahogy, gondolom, Desmoutiers úr mondotta, és eszemben sincs megzavarni nyugodt folyását. Alkalmazottaim becsületes emberek, segítenek vagyonom

---

⁸ Racine tragédiája.

⁹ A mesében minden arannyá válik, ami megmerül a folyóban.

növelésében, és jóval kevesebb fizetést adok nekik, mint amennyit érdemelnének, ha aszerint értékelném őket, hogy mennyi jövedelmet köszönhetnek nekik. Így hát nem is haragszom meg rájuk, hanem igenis kitöltöm a haragomat azokon az embereken, akik eleszik előlem az ebédet, tönkreteszik lovaimat, és kifosztják pénztáramat.

- Ugyan kik fosztják ki a pénztárát? Beszéljen világosabban, uram, nagyon kérem.

- Legyen csak nyugodt, ha talányokban beszélek is, nem hagyom, hogy sokáig keresse a megfejtést - folytatta Danglars. - Pénztáramat azok fosztják ki, akik egy óra alatt ötszázezer frankot vesznek ki a zsebemből.

- Nem értem önt, uram - jegyezte meg a báróné, és igyekezett elleplezni hangja remegését, arca pirulását.

- Nagyon is jól érti - mondta Danglars -, de ha értetlensége tovább folytatódik, nem hallgatom el, hogy a spanyol papírokon hétszázezer frankot veszítettem.

- Micsoda? - kacagott fel a báróné. - És ennek talán én vagyok az oka?

- Miért ne?

- Én vagyok az oka, hogy ön hétszázezer frankot veszített?

- Semmi esetre sem én.

- Egyszer s mindenkorra megmondtam már, uram - jelentette ki ingerülten a báróné -, nekem ne beszéljen soha pénzügyekről. Ezt a nyelvet sem a szülői házban, sem első férjem mellett nem tanultam meg.

- Meghiszem azt, a mindenségit! - mondta Danglars. - Hiszen egyiknek se volt egy rézgarasa sem.

- Egy okkal több, amiért nem tanultam meg náluk a bankárnyelvet, amely itt reggeltől estig sérti a fületem. Gyűlölöm az újra meg újra átolvasott tallérok csengését, és ennél csak az ön hangját tartom kellemetlenebbnek.

- Igazán különös! - mondta Danglars. - És én azt képzeltem, hogy önt élénken érdeklik az én pénzügyeim.

- Mármost engem? Ugyan ki hitetett el önnel ilyen ostobaságot?

- Ön.

- No ne mondja!

- Dehogynem.

- Ugyan árulja el, hogy milyen alkalommal?

- Istenem, ez nagyon egyszerű. Február végén ön említette meg először a haiti ügyeket. Ön akkor azt álmodta, hogy Le Havre kikötőjébe befutott egy hajó, és ez a hajó azt a hírt hozta, hogy kifizetésre kerülnek azok a papírok, amelyek beváltást már sohanapjára se remélték. Ismerem az ön álomlátásait, épp ezért kéz alatt összevásároltattam minden értékpapírszelvényt, ami csak a haiti államkötvényből található volt, nyertem is négyszázezer frankot. Ebből százezret lelkiismeretesen önnek juttattam. Azzal csinálhatott, amit akart, ez nem tartozik rám. Márciusban egy vasútvonal engedélyéről volt szó. Három vállalat is jelentkezett egyenlő biztosítékkal. Ön akkor azt mondta, ösztöne azt súgja, hogy az engedélyt az úgynevezett Délvidéki Társaság fogja megkapni - noha ön, állítása szerint, idegenkedik minden spekulációtól, de én azt hiszem inkább, hogy ez az ösztöne bizonyos irányban igen fejlett -, akkor én azonnal aláírtam e társaság részvényjegyzésének kétharmadát. Az engedélyt csakugyan ez a vállalat kapta meg. Mint ahogy ön előre látta, a részvények értéke a háromszorosára szökött fel, és én zsebre vágtam egymilliót, amiből zsebpénz címén kétszázötvenezer frank önnek jutott. Mire használta fel ezt a kétszázötvenezer frankot?

- De ugyan hová akar kilyukadni, uram? - kiáltott fel a báróné, aki szinte remegett a bosszúságtól és türelmetlenségtől.

- Türelem, asszonyom, mindjárt odaérek.

- Hála istennek.

- Áprilisban ön a miniszternél volt ebéden. Szó esett Spanyolországról, és hallott valami titkos beszélgetést, amely szerint elűzik Don Carlost. Erre spanyol papírokat vásároltam. Don Carlost valóban elűzték, én pedig hatszázezer frankot nyertem aznap, amikor V. Károly átlépte a Bidassoát.¹⁰ Ebből a hatszázezer frankból ön kapott ötvenezer tallért. Az ön tulajdona volt, azt tett vele, amit akart, nem kérem számon. Hanem azért nem kevésbé igaz az, hogy ebben az évben ön ötszázezer frankot kapott.

- Hát aztán, uram?

- Igen, igen, aztán! Éppen azután jött a fordulat.

- Igazán... olyan furcsa kifejezései vannak...

- Kifejezik a gondolataimat, és csak erre van szükségem... Ez az „azután” három nappal ezelőtt történt. Három nappal ezelőtt ön politikáról beszélt Debray úrral, és azt vette ki Debray úr szavaiból, hogy Don Carlos visszatért Spanyolországba. Erre én eladom papírjaimat, a hír elterjed, pánik tör ki, már nem is eladom, hanem szinte osztogatom a papírokat. Másnap kisül, hogy a hír hamis volt, és hogy én e hamis hír miatt elveszítettem hétszázezer frankot.

- No és?

- No és ha a nyereségek negyedrészt önnek szoktam átengedni, önnek is meg kell adnia a veszteségek egynegyedét. Hétszázezer frank egynegyed része: százhetvenötezer frank.

- Valóban hetet-havat összehord itt, és nem értem, hogyan keveri bele az egészbe Debray úr nevét?

- Mert ha ön véletlenül nem rendelkezik a százhetvenötezer frankkal, amelyet követelek, akkor a barátaitól kell kölcsönkérnie, márpedig Debray úr a barátai közé tartozik.

- Szégyellje magát! - kiáltott fel a báróné.

- Ohó, félre a nagy gesztusokkal, kiabálással, csak semmi modern drámai jelenetet, asszonyom, különben kénytelen volnék ön elé tárni, hogy innen is látom, milyen vígan nevetgél Debray úr az ötszázezer frank birtokában, amelyet ön neki ebben az évben leszámolt, és azt mondja magában: végre rájöttem arra, amit még a legügyesebb játékosok sem fedeztek fel, vagyis az olyan rulettre, amelyben tét nélkül is lehet nyerni, de akkor sem veszít az ember semmit, amikor veszít.

A báróné majd szétment dühében.

- Nyomorult! - mondta. - Meri állítani, hogy nem tudott arról, amit ma a szememre merészel hányni?

- Nem mondom, hogy tudtam, nem mondom, hogy nem tudtam, csak annyit mondom: gondoljon arra, hogyan viselkedtem négy esztendő óta, mióta már nem a feleségem, és én nem vagyok a férje, és látni fogja, hogy mindig következetes voltam. Nem sok idővel szakításunk előtt önnek kedve volt ahhoz, hogy énekelni tanuljon attól a híres baritonistától, aki nagy sikerrel lépett fel a Théâtre Italienben. Ugyanakkor én a táncművészetet tanulmányoztam avval a táncosnővel, aki Londonban nagy hírnevet szerzett magának. Mindez nekem mintegy százezer frankomba került. Nem szóltam egy szót sem, hiszen a házasfelek között megértésnek kell lennie. Nem is nagy ár százezer frank azért, hogy a férj és a feleség alaposan értsenek a zenéhez és tánchoz. Ön hamarosan beleunt az éneklésbe, és a diplomáciát kezdte tanulmányozni egy miniszteri titkárral. Hagytam, hadd tanulmányozza. Értse meg, mit bánom én, ha egyszer a magánpénztárából fedezi a leckék költségeit! Ma azonban észreveszem, hogy az én erszényembe is belenyúl, hogy tanulmányozási vágya havonta hétszázezer frankomba kerülhet. Álljunk csak meg, asszonyom, ez így nem mehet tovább! Vagy ingyen tanítgatja a diplomata... s akkor megtűröm, vagy be sem teszi a lábát többé a házamba. Hallotta, asszonyom?

---

¹⁰ Határfolyó Franciaország és Spanyolország között.

- Hát ez már sok, uram! - kiáltott fel Hermine, és levegő után kapkodott. - Ön túlmegy minden aljasság határán.

- Örömmel látom - mondta Danglars -, hogy ön sem maradt el mögöttem, és hogy önként engedelmeskedett a törvény parancsának: „Az asszony pedig kövesse az ő urát.”

- Séртеgetések?

- Igaza van. Állapítsuk meg a tényeket, és gondolkozzunk józanul. Sohasem avatkoztam az ön ügyeibe másképp, mint az ön javára. Tegyen ön is így. Azt mondja, az én pénzügyeimhez semmi köze? Helyes, használja a saját erszényét, és ne ürítse s ne is töltse meg az enyémet. Ki tudja különben, vajon mindez nem valami alattomos politikai fogás-e? Meglehet, hogy a miniszter dühös rám, amiért az ellenzék mellé álltam, és irigyli a népszerűségemet, s talán összefog Debray úrral, hogy engem tönkretegyen.

- Nagyon valószínű!

- Hát hogyan. Ki látott már ilyet?... Hamis telegráfjelentés... hiszen az lehetetlen, vagy csaknem egészen az. A jelek a két utolsó állomáson homlokegyenest ellenkezőek voltak!... Ezt igazán csak miattam csinálták.

- Uram - mondta kissé engedékenyebben a báróné -, azt hiszem, ön is tudja, hogy kidobják azt a hivatalnokot, sőt, arról is szó esett, hogy perbe fogják, hiszen már parancsot adtak ki a letartóztatására is. Ezt a parancsot végre is hajtották volna, ha ő a szökésével meg nem hiúsítja az első nyomozásokat. Ez pedig azt mutatja, hogy vagy megzavarodott, vagy bűnös volt... tévedés történt.

- Tévedés, amely megnevezteti az ostobákat, egy rossz éjszakát szerez a miniszternek, aki sok ív papirost irat tele az államtitkár urakkal, nekem pedig ez a tévedés hétszáz ezer frankomba kerül.

- De, uram - szólt hirtelen Hermine -, mivel ön szerint mindez Debray úrtól származik, miért hozzám intézi szavait, ahelyett hogy egyenesen hozzá fordulna? Ha a férfit vádolja, miért támad az asszonyra?

- Hát ismerem én Debray urat? - felelte Danglars. - Akarom-e egyáltalán ismerni? Akarok-e tudni arról, hogy ő tanácsokat ad? Akarom-e én követni azokat a tanácsokat? Játsszom-e én? Dehogy, mindezt ön csinálja, nem én!

- De úgy gondolom, hogy ha ebből egyszer önnek is haszna van... Danglars vállat vont.

- Igazán ostoba teremtések azok az asszonyok, akik lángésznek képzelik magukat csak azért, amiért egy vagy tíz szerelmi históriát sikerült lebonyolítaniuk anélkül, hogy fél Párizs arról beszélne. De higgye el, ha el is tudta volna rejteni kicsapongásait a saját férje előtt, ami pedig igazán a művészet ábécéje, hiszen a férfiek többnyire nem akarnak semmit sem észrevenni, még akkor is csak gyenge utánzója volna a nagyvilági dámák többségének. Én nem így vagyok vele. Én láttam, mindent láttam. Csaknem tizenhat esztendő óta ön legfeljebb egy gondolatot rejthetett el előlem, de nem titkolhatta el egyetlen tettét, mozdulatát, ballépését sem. Ön csak a saját ügyességében tetszelgett, és szentül hitte, hogy megtéveszt. Mi volt az eredmény? Az, hogy hála az én látszólagos tudatlanságomnak, Villefort úrtól Debray úrig egyetlen olyan barátja sem volt, aki ne remegett volna előttem. Nem volt egyetlenegy sem, aki ne tisztelte volna bennem a ház urát, s ez volt ön mellett egyetlen igényem. Nem volt végül közöttük egy sem, aki azt merete volna mondani önnek rólam, amit ma én mondtam. Megengedem, hogy másokkal meggyűlöltessem, de azt nem tűröm, hogy nevetségessé tegyen, és főleg a leghatározottabban és mindenekelőtt megtiltom, hogy tönkretegyen.

Mindaddig, míg Danglars ki nem ejtette Villefort nevét, a báróné eléggé megőrizte nyugalma. De e név hallatára elsápadt, felállt, mintha valami rugó mozgatta volna, kinyújtotta a karját, mintha egy jelenést akarna elhárítani magától, és három lépést tett a férje felé, mintha ki akarná kényszeríteni belőle azt a titkot, amelyről az talán nem is tud, de az is lehet, hogy tudja, csak valami gyűlöletes számításból - már ahogy Danglars szokta - nem adja ki teljesen.

- Villefort úr? Mit jelent ez? Mit akar ezzel mondani?

- Ez azt jelenti asszonyom, hogy Nargonne úr, az ön első férje, nem volt sem filozófus, sem bankár, vagy talán mind a kettő volt, és látva, hogy nem lesz valami jó dolog ujjat húzni egy királyi ügyésszel, bánatában vagy haragjában meghalt, amiért önt kilenckónapi távollét után hathónapos terhességben találta. Hogy durva vagyok, azt nemcsak tudom, hanem még dicsekszem is vele, ez kereskedelmi tevékenységemben sikerem egyik fontos eszköze. Miért ölette meg saját magát, ahelyett hogy mást ölt volna meg? Mert nem volt pénze, amit meg kellett volna mentenie. Én azonban a pénztáramnak kell hogy éljek. Társam, Debray úr, hétszázezer frankos veszteséget okozott nekem, viselje hát a veszteség őt illető részét, és folytathatjuk üzleteinket. Ha nem, menjen csődbe a százhetvenötezer frank tartozásával, és járjon el úgy, ahogy a csődbe jutottak szoktak: tűnjön el. Ej, istenem, kedves fiú ő, jól tudom, mikor a hírei megbízhatóak, de mikor nem azok, akkor bizony ötven más is van a világon, aki túltesz rajta.

Danglars-né le volt sújtva, de összeszedte minden erejét, hogy erre az utolsó támadásra megadja a választ. Leroskadt egy karosszékbe. Eszébe jutott Villefort, az ebédnél lezajlott jelenet, a csapásoknak az a különös sorozata, amely napok óta üldözte házáat, és nyugalommal kiváltázott otthonát botrányos perpatvarok fészkévé tette. Danglars rá se nézett, noha az asszony mindent elkövetett, hogy elájuljon. A bankár szó nélkül nyitotta ki a hálószoba ajtaját, és visszatért a saját szobájába, úgyhogy Danglars-né, mikor féltaláltságából magához tért, nyugodtan azt hihette, hogy az egész egy rossz álom volt csupán.

Házassági tervek

E jelenetet követő napon, abban az órában, amikor Debray hivatalába menet rendszerint be szokott rövid időre látogatni Danglarsnéhoz, a férfi kocsija nem jelent meg az udvaron.

Ebben az órában, vagyis úgy déli fél egy tájban, Danglars-né befogatott és elhajtattott.

Danglars egy függöny mögé rejtőzve leste ezt a kikocsizást, amelyet várt is. Parancsot adott, hogy azonnal jelentsék neki, ha a báróné visszatért. Két órákor azonban Danglars-né még mindig nem jött meg.

A báró két órákor a kocsiját kérte, elhajtattott a képviselőházba, és felíratta magát a költségvetés elleni felszólalásra.

Déltől egészen két óráig Danglars a dolgozószobájában volt, a sürgönyeit bontogatta fel, egyre jobban elkomorodott, számolásba merült, és több látogató között fogadta Cavalcanti őrnagyot is, aki az előző este megbeszélt órában, most is a kék ruhájában, mereven és szabályszerűen jelentkezett, hogy elintézzé ügyét a bankárral.

A képviselőházból kijövet Danglars, aki az ülés alatt izgatottságának heves tanújelét adta, és főként erősebben támadta a kormányt, mint bármikor, ismét felszállt kocsijába, és megparancsolta a kocsisnak, hogy a Champs-Élysées 30. szám alá hajtson.

Monte Cristo otthon tartózkodott, de mivel nem volt egyedül, arra kérte Danglars-t, várjon kissé a szalonban.

Mialatt a bankár várakozott, nyílt az ajtó, és belépett egy abbéruhát viselő férfi, aki nem várt, mint ő, bizonyára otthonosabb volt a házban, köszönt neki, és bement a belső helyiségbe.

Egy perccel később ismét nyílt az az ajtó, amelyen a pap eltűnt, és megjelent Monte Cristo.

- Bocsánat, kedves báró - mondta -, de egy jó barátom, Busoni abbé, akit láthatott is itt keresztülmenni, Párizsba érkezett. Már hosszú ideje, hogy utoljára találkoztunk, és nem tudtam azonnal otthagyni. Remélem, erre való tekintettel megbocsátja, hogy várakoztattam.

- Ugyan már, egyszerűen én jöttem rosszkor - mondta Danglars -, és megyek is mindjárt.

- Szó sincs róla. Ellenkezőleg, tessék csak leülni. De istenem! Mi baja? Mintha valami nagy gond kínozná. Igazán megrémít. A kétségbeesett tőkepenzes olyan, mint az üstökös: mindig valami nagy vészt hirdet a világnak.

- Az a bajom, kedves uram - mondta Danglars -, hogy néhány napja balszerencse üldöz, és csupa rossz hírt hallok.

- Ó, istenem, talán a tőzsdén veszített? - kérdezte Monte Cristo.

- Nem, abból már kigyógyultam, legalábbis néhány napra. Most egész egyszerűen az izgat, hogy egy triezsti bank csődbe került.

- Igazán? A csődbe ment bankár véletlenül nem Jacopo Manfredi?

- De igen! Éppen az! Képzelsen el valakit, aki isten tudja; mióta kötött velem üzleteket, évenként nyolc- vagy kilencszázezer frank erejéig, soha egy számítási hiba, soha semmi késedelem. Úgy fizetett a fickó, mint egy herceg... aki fizet. Nemrég egymillió hitelt nyújtottam neki, és ez az ördögadta Jacopo Manfredi egyszerre csak beszünteti a fizetéseit!

- Igazán?

- Hallatlan csapás. Elküldök hozzá egy hatszázezer frankos utalványt, az kifizetetlenül jön vissza, sőt mi több, vannak még négyszázezer frank erejéig váltói is nálam az ő aláírásával, és ezeket a hónap végéig párizsi megbízottjának kellett volna beváltania. Ma harmincadika van, elküldöm a váltókat, hát a megbízott szépen kereket oldott. A spanyolországi ügyemmel együtt csinos kis hóvége köszöntött be hozzám.

- Hát a spanyolországi ügye csakugyan komoly veszteséget jelentett?

- Természetesen, kereken hétszázezer frankom bánja.

- De már hogy az ördögbe is kerülhetett bele a csávába egy ilyen vén róka, mint ön?

- Ej, a feleségem hibája. Azt álmodta, hogy Don Carlos visszatért Spanyolországba. Feleségem hisz az álmokban. Azt mondja, ez magnetizmus, és ha ő megálmodik valamit, annak okvetlenül be is kell következnie. Bíztam az ő meggyőződésében, és megengedtem, hogy játsszék. Neki megvan a maga külön pénztára és külön tőzsdei ügynöke. Játzott és veszített. Igaz, hogy nem az én pénzemet játszotta el, hanem a sajátját, de azért érthető, hogy ha a feleség zsebéből tűnik el hétszázezer frank, azt egy kissé a férj is megérzi. Lehetséges, hogy ön nem tudott erről? Hiszen óriási port vert fel a dolog.

- Dehogynem, hallottam róla, de a részleteket nem ismertem. Egyébként is tőzsdei ügyekben egészen járatlan vagyok.

- Hát ön nem is játszik?

- Én? Már hogy képzeli ezt? Így is sok ügyel-bajjal tudom csak kezelni jövedelmemet, akkor pedig kénytelen volnék a titkáromon kívül még egy ügynököt is fogadni, meg valami pénztárost. De visszatérve Spanyolországra, azt hiszem, a báróné nem egészen álmodta a Don Carlos visszatéréséről szóló hírt. Mintha a sajtó is írt volna valami efféleről?

- Hát ön hisz az újságoknak?

- Egy betűt sem. De úgy gondolom, hogy az a becsületes *Messenger* talán kivétel a szabály alól, és hogy az csak teljesen megbízható, telegráfon érkezett híreket közöl.

- Nohát, éppen ezt nem tudja senki megmagyarázni - folytatta Danglars -, hiszen a Don Carlos visszatéréséről szóló hír éppen telegráfon érkezett.

- Ilyen módon az e havi vesztesége megközelíti az egymillióhétszázezer frankot? - kérdezte Monte Cristo.

- Nem megközelíti, ez a pontos számadat.

- Mi az ördög! Egy harmadrendű vagyonnál ez igen érzékeny csapás - jelentette ki Monte Cristo részvétellel.

- Harmadrendű! - mondta Danglars, kissé megalázzottan. - Hogy az ördögbe érti ezt?

- Az úgy van, hogy a vagyonokat három csoportba osztom be - folytatta Monte Cristo. - Első-, másod- és harmadrendű vagyon csoportjába. Elsőrendűnek azt a vagyont nevezem, amelynek kincsei könnyen elérhetőek, földbirtokok, bányák, francia, osztrák és angol járadékkölcsönök formájában, amennyiben ezek a kincsek, bányák és járadékpapírok elérik a százmilliót. Másodrendűnek az olyan vagyont nyilvánítom, amelynél az ipari vállalatok, üzemek, alkirályságok vagy hercegségek nem jövedelmeznek többet évi másfélmillió franknál, minthogy az ilyen jövedelem együttevve mintegy ötvenmillió frank tőkének felel meg. Véleményem szerint végül harmadrendű az a vagyon, amely kamatos kamat után hajt jövedelmet, de ez a jövedelem idegenek akaratától és a véletlen szeszélyeitől függ, egy csőd magával ránthatja, és holmi telegráfír is megingathatja, a sors véletleneinek alávetett pénzügyi műveletektől függ, amelyeket a természetes erővel szemben alacsonyabb rendű erőnek nevezhetnék. Ez egészében akár névleges, akár valóságos tőke, mintegy tizenötmilliót képvisel. Körülbelül ez az ön vagyoni helyzete, ugye?

- Hát bizony ez! - válaszolta Danglars.

- Ez annyit jelent, hogy hat ilyen havi mérleg egy harmadrendű céget teljesen tönkretelhet - folytatta Monte Cristo rendíthetetlen nyugalommal.

- Ó! - mondta Danglars, halvány mosollyal. - Mennyire sietős önnek!

- Adjunk hát neki hét hónapot - vetette ellen Monte Cristo ugyanazon a hangon. - Mondja csak, jutott-e valaha eszébe, hogy hétszer egymillió-hétszáz ezer frank, az körülbelül tizenkétmilliót tesz ki?... Nem? Tudja mit, igaza van. Efféle gondolatokkal sohasem kockáztatná valaki a tőkét, mert a tőke ugyanazt jelenti a bankárnak, mint amit a művelt embernek jelent a bőre. Ruháink többékevésbé fényűzőek, a hitelünket ennek köszönhetjük. De ha meghalunk, csak a bőrünk marad meg, és önnek is, ha lemond ügyleteiről, a valóságban nem lesz egyebe, csak legfeljebb öt-hat milliója. Mert a harmadrendű vagyonok alig jelentenek többet, mint a látszat harmad- vagy negyedrészt, mint ahogy a gőzös mozdonyának erejét nem a füstje mutatja meg, amely csak beburkolja, és a valóságnál nagyobbak tünteti fel. Nohát, ebből azt ötmillióból, amely önnek a valóságos vagyona, most elveszített csaknem kettőt, ami ugyanannyival csökkenti az ön névleges vagyonát vagy hitelét, vagyis, kedves Danglars úr, az ön bőrét egy olyan seb hasítja fel, amely ha négyszer megismétlődik, halált okoz. Ej no, vigyázzon hát, kedves Danglars úr! Szüksége van pénzre? Kölcsönözzek?

- De rosszul kalkulál ön! - kiáltott fel Danglars, és segítségül hívta a látszat minden filozófiáját és képmutatását. - Ebben a pillanatban a pénz már vissza is került pénztáramba egyéb spekulációk révén, amelyek sikerrel jártak. A sebből eredő vérvesztéséget pótolja a jó táplálás. Csatát vesztettem Spanyolországban, megverték Triesztben, de indiai flottám néhány aranyszállító hajót zsákmányolt, és mexikói utászaim új bányákat fedeztek fel.

- Nagyszerű! Nagyszerű! A seb helye azonban megmarad, és az első veszteség alkalmával kiújul.

- Szó sincs róla, hiszen biztos talajon járok - folytatta Danglars a szélhámós megszokott hányavetiséggel, akinek az a mestersége, hogy hitelével kérkedjék. - Három kormányznak kellene megbuknia ahhoz, hogy tönkremenjek.

- Ej no! Ilyet is láttunk már.

- Még az is kellene hozzá, hogy a föld ne hozzon termést.

- Jusson eszébe a hét kövér és hét sovány esztendő.

- Vagy a tengernek kellene hirtelen visszahúzódnia, mint a fáraók idejében. Akkor sem az volna az egyetlen tenger, és a legénység otthagyná a hajókat, hogy karavánokat alkosson.

- Annál jobb, nagyon örvendek neki, kedves Danglars úr - mondotta Monte Cristo. - Már látom, hogy tévedtem, és ön valójában a másodrendű vagyonosok osztályába sorozható.

- Azt hiszem, joggal fogadhatom el ezt a minősítést - felelte Danglars, azzal az ajkára fagyott mosollyal, amely Monte Cristót a kontár festők holdvilágára emlékeztette. - De mivelhogy üzleti ügyekről beszélünk - tette hozzá igen boldogan, mert rátalált arra a szóra, amely más mederbe tereli a beszélgetést -, árulja el nekem, mit tehetnék Cavalcanti úr érdekében?

- Hát adjon neki pénzt, ha van hitelszámlája önnél, és ön ezt a hitelszámlát megfelelően tartja.

- Kitűnőnek! Ma reggel negyvenezer frankos utalvánnyal jelent meg nálam, amelyet az ön kezessége mellett Busoni abbé írt alá, és a hátirat az öné volt. Érthető, hogy azonnal leszámoltam neki negyven darab ezresbankót.

Monte Cristo bólintott, jelezve, hogy nincs ellene semmi kifogása.

- De ez még nem minden - folytatta Danglars -, a fiának is hitelt nyitott nálam.

- Mekkora hitelt adott az őrnagy a fiatal embernek, ha nem tolakodó a kérdésem?

- Ötezer frankot havonta.

- Vagyis évenként hatvanezer frankot. Sejtettem - mondta vállat vonva Monte Cristo: - Ezek a Cavalcantiak valamennyien ilyen zsugori fráterek. Hogy képzeled az öreg, mit kezdjen egy fiatalember havi ötezer frankkal?
- De tessék megérteni, ha a fiatalembernek néhány ezer frankkal többre volna szüksége...
- Ne adjon neki, az apa ugyan nem áll helyt érte. Ön nem ismeri az ultramontán milliomosokat, valóságos Harpagonok. És ki nyitott önnél hitelt neki?
- A Fenzi-ház. Firenze egyik legjobb nevű bankja.
- Nem azt állítom, hogy elveszíti a pénzét, de azért helyesnek tartanám, ha ön szigorúan tartaná magát a számokhoz.
- Hát nem bízik ön ebben a Cavalcantiban?
- Én! Én tízmilliót is adnék az aláírására, kedves Danglars úr, én ezt a Cavalcantit, az imént előadott osztályozásom szerint, a másodrendű gazdagok csoportjába sorolom.
- És mégis milyen igénytelen! Egyszerű őrnagynak hittem volna, semmi másnak.
- És ezzel nagyon is megtisztelte volna, mert igaza van önnek, a külseje semmit sem árul el. Mikor először láttam, kopott vállrojtjával úgy hatott rám, mint valami kiöregedett főhadnagy. De minden olasz ilyen ám, vagy keleti mágusként ragyog, vagy olyan, akár valami vén zsidó.
- A fiatalember jobb megjelenésű - mondta Danglars.
- Igen, csak kissé félénk talán, de egészben véve meglehetősen. Egy kicsit nyugtalan voltam miatta.
- Ugyan miért?
- Mert mikor ön nálam látta, akkor az első lépést tette meg a társaságban, legalábbis így mondták nekem. Eddig egy szigorú nevelőjével utazgatott, és még sohasem járt Párizsban.
- Ezek az előkelő olaszok mindannyian egymás között házasodnak, ugye? - kérdezte Danglars odavetve. - Szeretik egyesíteni a vagyonokat.
- Igaz, rendszerint így is cselekednek. Cavalcanti azonban külön ember, semmit sem úgy csinál, mint mások. Valahogy úgy képelem a dolgot, hogy egyenesen azért hozta a fiát Franciaországba, hogy itt keressen neki feleséget.
- Úgy gondolja?
- Bizonyosra veszem.
- És hallott már valamit a vagyoni viszonyairól?
- Sok szó esik róla. Egyesek milliomosnak tartják, mások pedig azt állítják, hogy egy garasa sincs.
- És mi az ön véleménye?
- Nem volna helyes az én véleményem szerint ítélnie meg a dolgot, mert én egészen egyénien látom.
- De mégis.
- Az én véleményem az, hogy ezek a kivénült olasz podeszták, ezek a régi condottierik - mert a Cavalcantiak valamikor hadseregeket vezényeltek, tartományokat kormányoztak -, az én véleményem, mondom az, hogy ezek milliókat ástak el egyes rejtékhelyeken olyan módon, hogy annak titkát csak a legidősebb fiú tudja, és nemzedékről nemzedékre az adja tovább a titkot mindig a legidősebb fiúnak. Ennek bizonyossága, hogy valamennyiük arca sárga és kiszáradt, akár a Köztársaság idejéből származó forintjaiknak színe, amely arcukon azért is tükröződik, mert hiszen folyton-folyvást azokban gyönyörködnek.
- Kitűnően látja ezt - mondja Danglars. - És ez annál is inkább így lehet, mert senki sem tud arról, hogy akár egy talpalatnyi földjük volna.

- Vagy legalábbis nagyon kevés. Annyi bizonyos, hogy én Cavalcantinak csak luccai palotájáról tudok.
- Ah! Van hát egy palotája? - nevetett Danglars. - Már az is valami.
- Hogyne volna, de bérbe adta a pénzügyminiszternek, ő maga pedig egy szerény kis házban húzódik meg. Hiszen mondtam már, azt hiszem, a jóember alaposan zsugori.
- Ugyan, ugyan, nem valami hízelgő a véleménye.
- Nézze, én alig ismerem, mindössze talán háromszor láttam életemben. Amit tudok róla, azt Busoni abbétól és tőle magától hallottam. Ma reggel beszélt nekem arról, hogy mik a tervei a fiával, és sejtette velem, hogy akár Franciaországban, akár Angliában szeretné gyümölcsöztetni millióit, mert Olaszországban, amely szinte halott ország, bizony elég tekintélyes összegei hevernek parlagon. De vegye tudomásul, hogy noha Busoni abbéban személy szerint a legnagyobb mértékben megbízom, felelősséget mégsem vállalok érte.
- Nem tesz semmit, mégis hálás vagyok, amiért hozzám küldte ezt az új ügyfelet. A neve nagyon szépen illik a könyveimbe. Pénztárosom, akinek már megmagyaráztam, ki is ez a Cavalcanti, egész büszke rá. Igaz is, de ez csak amolyan eszembe ötlő kérdés, ha ezek az emberek kiházasítják fiaikat, adnak velük valami pénzecskét is?
- Ej, istenem, már ki így, ki úgy. Ismertem egy olasz herceget, gazdag volt, akár egy aranybánya, Toszkána egyik legragyogóbb nevét viselte. Ez a herceg, mikor fiai az ő ízlése szerint házasodtak, milliókat ajándékozott nekik, ha pedig akarata ellen választottak feleséget, nem adott többet, mint havi harminc tallért jövedelmező járadékot. Tegyük fel, hogy Andrea apja tetszése szerint házasodik, lehet, hogy az ad neki egy-, két- vagy hárommilliót is. Ha a menyasszony valami bankár lánya lenne például, akkor talán érdekeltséget is vállalna fia apósának bankjában. No, mármost tegyük fel, hogy a menyasszony nincs az öregnek ínyére, akkor bizony alászolgája, az öreg Cavalcanti lezárja pénzesládáját, kettős lakatot tesz rá, és akkor Andrea fiatalúrnak úgy kell boldogulnia, mint egy párizsi család fiának, vagyis kártyát cinkelhet, és hamisjátékos lehet belőle.
- Ez a fiú majd talál magának valami bajor vagy perui hercegkisasszonyt. Zárt korona kell neki, egy Eldorádó, ezüstmányával tele.
- Nem, a nagy hegység túlsó oldalán élő nagyurak igen gyakran egyszerű halandó lányokat vesznek feleségül. Olyanok, mint Jupiter, szeretik, ha a fajok kereszteződnek. De mondja csak, kedves Danglars úr, talán csak nem akarja Andreát megházasítani, hogy így kifaggat?
- Bizony ez nem is volna a legrosszabb spekuláció - felelte Danglars. - Márpedig én szeretem a jó vállalkozásokat.
- Csak nem Danglars kisasszonyra gondol? Hát azt akarja, hogy Albert megfojtsa azt a szegény Andreát?
- Albert! - mondta Danglars vállat vonva. - Bizony nem hinném, hogy sokat bánná.
- Hát nem a vőlegénye Danglars kisasszonynak?
- Mindössze annyi történt, hogy Morcerf úrral néhányszor beszélgettem erről a házasságról. De Morcerf-né és Albert...
- Azt akarja ezzel mondani, hogy Albert-rel nem volna előnyös a házasság?
- Ugyan már! Azt hiszem, egy Danglars lány ér annyit, mint Morcerf úr.
- Danglars kisasszony szép hozományt kap, abban nem kételkedem, főleg ha a telegráf nem követ el több ostobaságot a híreivel.
- Ó, itt nemcsak a hozományról van szó. De igaz is, mondja csak...
- Mit mondjak?
- Miért nem hívta meg az ebédjére Morcerf urat és családját?

- Meghívtam én őket, de Albert nem fogadhatta el a meghívást, mert Dieppe-be utazott anyjával, akinek tengeri levegőt ajánlottak.
  - Igen, igen - nevetett Danglars -, az jót tehet neki.
  - Ugyan miért mondja ezt?
  - Mert fiatal korában is megszokta a tengert.
- Monte Cristo elengedte füle mellett ezt a megjegyzést, mintha nem is hallotta volna.
- De végre is, ha Albert nem olyan gazdag, mint Danglars kisasszony - mondta a gróf -, azt csak nem vitathatja el tőle, hogy ősi nevet visel?
  - Lehet, de a magam nevét legalább annyira becsülöm - jegyezte meg Danglars.
  - Annyi bizonyos, hogy önnek népszerű neve van, és csak ékesíti azt a címet, amellyel feldíszíteni vélték. De ön sokkal értelmesebb ember, semhogy meg ne tudná ítélni, hogy a kiirthatatlanul belénk gyökerezett nézeteknél fogva az öt évszázados nemesség értékesebb, mint a húszesztendős.
  - És éppen ezért tartom előnyösebbnek Andrea Cavalcanti urat, mint Albert de Morcerf urat - magyarázta Danglars, és mosolya maró gúnnyal volt tele.
  - Márpedig azt hiszem, hogy a Morcerf-ek nemesség tekintetében mindenkor kiállják a versenyt a Cavalcantiakkal.
  - A Morcerf-ek... - folytatta Danglars. - Kedves grófom, ugyebár ön is nemesember?
  - Azt hiszem, igen.
  - Sőt, jártassága is van a címertanban?
  - Meglehetősen.
  - Nohát, nézze csak meg az én címerem színét. Bizony az sokkal szilárdabb, mint a Morcerf családé.
  - Ugyan miért?
  - Mert ha születésemnél fogva nem is vagyok báró, mégiscsak Danglars a nevem.
  - És aztán?
  - Az ő neve korántsem Morcerf.
  - Az ő neve nem Morcerf?
  - De nem ám!
  - No, ne mondja!
  - Engem báróvá tettek, tehát báró vagyok, ő azonban önmagát nevezte ki grófnak, tehát nem az.
  - Lehetetlen!
  - Hallgasson ide, kedves gróf - folytatta Danglars -, Morcerf úr a barátom, vagy legalábbis harminc éve jó ismerősöm. Ön tudja, hogy nem sokat törődöm a címeremmel, mivel még nem felejtettem el, hogy honnan származom.
  - Ez lehet a legnagyobb alázatosság jele is, de lehet a legnagyobb gőgé is - jegyezte meg Monte Cristo.
  - Hát nézze csak: mikor én kis segéd voltam, Morcerf egyszerű halászlegény volt.
  - És hogy hívták akkoriban?
  - Fernand-nak.
  - Csak így röviden?
  - Fernand Mondegnak.

- Bizonyos ebben?
  - A mindenségít! Elég sok halat vettem tőle, ismerhetem.
  - Akkor miért adná a lányát feleségül Fernand fiához?
  - Mert Fernand és Danglars egyaránt felkapaszkodott ember, mind a ketten új nemesek, mindketten meggazdagodtak, csakhogy rólam nem járnak olyasféle hírek, mint amilyenek ő róla keringenek.
  - Miféle hírek?
  - Semmi, tulajdonképpen.
  - Igen, igen, értem. Amit mond, az felfrissíti az emlékeimet, úgy rémlik, mintha Fernand Mondego nevét már hallottam volna. Görögországban beszéltek róla.
  - Ali pasa nevével kapcsolatban?
  - Úgy van.
  - Itt a titok nyitja - folytatta Danglars -, és bevallom, sokat adnék érte, ha rájöhetnék.
  - Nem is volna nehéz feladat, ha kedve van hozzá.
  - Hogyan?
  - Bizonyára van önnek valami üzletfele Görögországban.
  - Már hogyan volna!
  - Janinában?
  - Mindenfelé.
  - Írjon hát a janinai üzletfelének, és kérdezze meg tőle, milyen szerepet játszott egy Fernand nevezetű francia Ali Tepelenti katasztrófájában?
  - Igaza van! - kiáltott fel Danglars és felugrott. - Még ma írok.
  - Tegye meg!
  - Meg is teszem.
  - És ha megtud valami botrányos hírt...
  - Azonnal közlöm önnel.
  - Nagy öröömre lesz.
- Danglars kisietett a szobából, és egy ugrással kocsijában termett.

A királyi ügyész dolgozószobája

Hagyjuk, hadd robojon haza a bankár, és kövessük Danglars-nét délelőtti útján.

Említettük már, hogy Danglars-né déli fél egykor befogatott és kikocsizott.

A faubourg Saint-Germain felé tartott, végighajtatott a rue Mazarine-en, és a Pont-Neuf hídfőjénél állíttatta meg a kocsiját. Leszáll és áthaladt a hídon. Igen egyszerű ruha volt rajta, mint ahogy egy jó ízlésű asszonyhoz illik, ha délelőtt indul el hazulról. A rue Guénégaud-hoz érve bérkocsiba szállt, és a kocsisnak meghagyta, hogy a rue du Harlayra hajtson.

Alig ült bent a kocsiban, nagyon sűrű fekete fátyolt vett ki a zsebéből, és a fátyolt feltűzte szalmakalapjára. Kalapját azután visszatette a fejére, és örömmel látta kis zsebtükrében, hogy fehér bőrén és szeme csillogásán kívül semmi sem látszik az arcából.

A bérkocsi áthaladt a Pont-Neufön, és a place Dauphine-on keresztül eljutott a Harlay-udvar elé. Danglars-né a kocsi ajtaján kihajolva fizetett a fuvarért, azután a lépcsőnek tartott, amelyen könnyed léptekkel ment fel, és csakhamar elérkezett a törvényszék nagy előcsarnokába.

Reggelenként igen sok ügyet intéznek, és még több ügyes-bajos ember járkal az Igazságügyi Palotában, és az elfoglalt férfiak nemigen nézegettek a nőkre.

Danglars-né tehát áthaladt az előcsarnokon, és semmivel sem tűnt fel jobban, mint az a tíz másik asszony, aki az ügyvédjére várt. Villefort úr előszobájában torlódás volt. Danglars-nének azonban ki sem kellett ejtenie a nevét. Alig jelent meg, az egyik ajtónálló felállt, odalépett hozzá és megkérdezte, vajon nem ő-e az a hölgy, akire a királyi ügyész várakozik. Igenlő válaszára egy mellékfolyosón keresztül egyenesen Villefort úr dolgozószobájába vezette.

Az ügyész az ajtónak háttal, karosszékében ülve, éppen írt. Hallotta, amint nyílik az ajtó, hallotta, amint az ajtónálló azt mondja: „Tessék belépni, asszonyom!”, majd azt is hallotta, hogy az ajtó becsukódik, de még mindig nem moccan. Alig haltak el azonban a távolodó szolga lépései, élénken hátrafordult, gyorsan ráfordította a zárta a kulcsot, leengedte a függönyöket, és alaposan benézett a szoba minden sarkába.

Majd, amikor megbizonyosodott arról, hogy se nem láthatja, se nem hallhatja senki, és ennek következtében megnyugodott, akkor megszólalt:

- Köszönöm, asszonyom, hogy pontos volt - mondta.

Helyet mutatott neki, és Danglars-né sietve le is ült, mert szívdobogása olyan erős volt, hogy szinte fuldoklott tőle.

- Nagy ideje, asszonyom, hogy szerencsém volt önnel négyszemközt beszélni - mondta a királyi ügyész, s most ő is helyet foglalt, és félkör alakban közelebb húzta karosszékét, úgyhogy szembekerült Danglars-nével. - De legnagyobb sajnálatomra, igen kínos beszélgetés vár reánk.

- Láthatja, uram, hogy első hívására eljöttem, noha ez a beszélgetés számomra bizonyára még sokkal kínosabb lesz, mint önre nézve.

Villefort keserűen mosolygott.

- Tehát igaz - mondta, s e szavakkal sokkal inkább saját gondolataira adott választ, semmint Danglars-né megjegyzésére -, tehát igaz, hogy múltunk minden tette nyomot hagy maga után, az egyik sötét, a másik fényes nyomot. Való igaz hát, hogy minden olyan lépésünk, amelyet az életben teszünk, ahhoz az úthoz hasonlít, amelyet a csúszómászó féreg tesz meg a homokban: barázdát hagy maga után. Fájdalom, sokak számára ez a barázda a könnyet jelenti.

- Uram - mondta Danglars-né -, ugye megérti, hogy most nagyon izgatott vagyok. Legyen hát kíméllettel hozzám, nagyon kérem. Ebben a szobában már igen sok bűnös tartózkodott remegve és szégyenkezve, és ebben a karosszékekben most én ülök szégyenkezve és reszketve... Higgycs el, egész józanságomra szükségem van, hogy magamban ne a bűnös asszonyt és önben ne fenyegető bírámot lássam.

Villefort a fejét rázta, és nagyot sóhajtott.

- Én pedig - szólt - azt mondom, hogy az én helyem nem a bírói székekben, hanem a vádlottak padján volna.

- Az öné? - csodálkozott Danglars-né.

- Igen, az enyém.

- Azt hiszem, uram, az ön puritánsága túlozza a helyzetet - jegyezte meg Danglars-né, akinek gyönyörű szemében hirtelen fény villant fel. - Olyan barázdákat, amelyekről az imént beszélt, lángoló ifjúságában mindenki hagy maga után. A szenvedélyek mélyén, a gyönyörön túl mindig meghúzódik egy kis lelki furdalás. Ezért nyújtja az evangélium, a szerencsétleneknek ez az örök segélyforrása, vigasztalásul nekünk, szegény nőknek, a megtévedt leányról és a házasságtörő asszonyról szóló példázatot. És ha ifjúságom örjögéseire gondolok, olykor - bevallom - azt hiszem, Isten megbocsát nekem miattuk, mert ha mentéség nincs is, de bűnhődés mindenesetre van szenvedéseimben. Mitől kell azonban önnek tartania, hiszen a férfiaknak mindent megbocsát a világ, sőt, a botrány sokszor még érdemül is szolgál?

- Asszonyom - válaszolta Villefort -, ön ismer engem. Nem vagyok képmutató, vagy legalábbis ok nélkül nem vagyok az. Ha a homlokom szigorú, bizonyára a gondok sötétlenek rajta. Ha a szívem már kővé vált is, ez csak azért van, hogy el tudja viselni a rámért csapásokat. Nem ilyen voltam ám én fiatal koromban, nem voltam ilyen eljegyzésem estéjén sem, amikor valamennyien együtt ültünk Marseille-ben, a rue du Cours-on, az ünnepi asztal körül. Hanem azóta minden megváltozott bennem és körülöttem. Életem akadályok szüntelen leküzdésében telt el. Ezek az akadályok akarva, nem akarva utamban álltak, meg kellett birkóznom velük. Ritkaság, hogy amit igen forrón óhajtunk, azt ne védenék éppen olyan forrón azok, akiktől meg akarjuk szerezni, vagy akiktől ki akarjuk csikarni. Így a rossz cselekedetek a szükségyszerűség álarcában többnyire az ember elé jönnek Csak később látjuk meg, hogy azt a beszámíthatatlan állapotban elkövetett rossz cselekedetet, amelyet a félelem és az önkívület hoztak létre, hogyan kerülhetett volna el. Vakságunkban akkor nem láttuk azt az eszközt, amelyet használni kellett volna, és amely később egyszerűnek és könnyűnek mutatkozik. Azt mondjuk magunknak: hogyan is tehettem ezt, ahelyett hogy amúgy cselekedtem volna? Önöket, nőket, éppen ellenkezőleg, ritkán bántja a lelki furdalás, mert az elhatározás ritkán indul ki önöktől, a szerencsétlenségbe többnyire mások sodorják bele, hibájuk többnyire a mások bűnéből fakad.

- Akárhogy van is, lássa be, uram - mondta Danglars-né -, hogy ha el is követtem valami hibát, ugyancsak keményen megbűnhődtem érte tegnap este.

- Szegény asszony! - jegyezte meg Villefort, és megszorította Danglars-né kezét. - Az a büntetés ugyan túlságosan próbára tette önt, mert kétszer is csaknem összeroskadt alatta, és mégis...

- Nos?

- Mégis meg kell mondanom... szedje össze minden erejét, asszonyom, mert még nem ért a végére.

- Istenem! - kiáltotta Danglars-né rémülten, - Hát mi van még hátra?

- Asszonyom, ön csak a múltat látja, ami bizony nagyon sötét. De képzelje el a jövőt, amely még sötétebb... irtózatossabb... sőt talán véres is lesz!...

A báróné jól ismerte Villefort nyugodt természetét, éppen ezért annyira megrémítette a férfi izgatottsága, hogy ajka sikoltásra nyílt, de a sikoltás elhalt a torkában.

- Ugyan hogy támadhatott fel ez a rettenetes múlt? - kiáltott fel Villefort. - Miképpen szabadult ki a sír mélyéből és szívünk mélyéről, ahol immár csendben szunnyadt? Hogyan jöhetett ki, mint valami kísértet, hogy sápadttá halványítsa arcunkat, és piros foltokat fessen homlokunkra?

- Fájdalom, bizonyára a véletlen okozta! - jegyezte meg Hermine.

- A véletlen! - folytatta Villefort. - Nem, asszonyom, nem, nincsenek véletlenek!

- De vannak! Hát nem véletlen, bár végzetes véletlen okozta mindezt? Nem véletlenség-e, hogy Monte Cristo grófja megvette azt a házat? Nem véletlenség-e, hogy felásatta a kertet? Nem véletlenségből történt-e végül, hogy azt a szerencsétlen kisgyermeket megtalálták a fák alatt? Szegény, lelkektől lelkedzett kis ártatlan teremtés, soha meg nem csókolhattam, de könnyeimet bőven onthattam érette. Ó, egész szívem a gróf felé repesett, amikor arról a drága holttestről beszélt, amelyet a virágok alatt találtak.

- Ez nem úgy volt, asszonyom, és éppen ezt a szörnyűséget kell önnek tudtára adnom - válaszolta Villefort tompán. - Bizony, a virágok alatt nem találtak gyermeki hamvakat. Nem, nincsen kiásott gyermekholttest, nem sírni, nem panaszkodni, hanem reszketni kell!

- Mit akar ezzel mondani? - kiáltott fel Danglars-né, egész testében remegve.

- Azt akarom mondani, hogy Monte Cristo úr, mikor a fa alatt ásott, nem bukkanhatott sem gyermekcsontvázra, sem ládára, vagy annak a pántjaira, mert a fák alatt nem volt egyik sem.

- Nem volt egyik sem! - ismételte Danglars-né, és úgy meresztette szemét a királyi ügyészre, hogy ijesztően kitágult pupillái a legnagyobb rémületet fejezték ki. - Nem volt egyik sem! - ismételte még egyszer, mint aki szavai csengésével és saját hangjával akarja meggátolni, hogy elröppenjenek fejből a gondolatok.

- Nem! - mondta Villefort, és homlokát tenyerébe hajtotta. - Nem, nem, nem!

- Akkor hát nem oda temette azt a szegény gyermeket, uram? Miért csalt meg? Mi volt vele a célja, mondja?

- De oda. Hallgasson meg, hallgasson végig, asszonyom, és meg fog szánni, amiért húsz esztendeje egymagam viseltem a fájdalmak terhét, anélkül, hogy eddig megosztottam volna önnel.

- Istenem! Kétségbeejt! De mindegy, beszéljen, hallgatom.

- Azt tudja, hogy mi történt azon a fájdalmakkal teli éjszakán, amikor ön gyötrődve feküdt ágyán, a vörös damaszttal bevont szobában, mialatt én, aki csaknem ugyanannyit szenvedtem, mint ön, alig vártam, hogy túl legyen a kínokon. A gyermek a világra jött, nem mozdult, nem lélegzett, egyetlen hangot sem adott: halottnak hittük.

Danglars-né olyan hirtelen mozdulatot tett, mintha fel akart volna ugrani a székéről.

Villefort azonban összetett kézzel kérte, hogy figyeljen tovább.

- Halottnak hittük - ismételte. - Egy ládikába helyeztem, amely a koporsót helyettesítette. Lementem a kertbe, gödröt ástam, és sietve elföldeltem. Alig fejeztem be a temetést, mikor a korzikai felém nyújtotta karját. Hatalmas árnyként emelkedett fel előttem, s valami megcsillant, mint a villám. Hirtelen fájdalmat éreztem, kiáltani akartam, egész testemen hideg borzongás futott végig, amely torkomba is beléfojtotta a szót... Szinte haldokolva estem össze, azt hittem, megöltek. Sohasem felejttem el az ön fenséges bátorságát, mikor magamhoz térve, nagy keservesen elvonszoltam magam a lépcsőig, ahová ön, noha félig szintén halott volt, elébem vánszorgott. Hallgatni kellett a szörnyű katasztrófáról. Önnek, dajkája támogatásával, volt ereje visszatérni otthonába. Az én sebesülésemet párbajjal magyaráztuk. A titok, minden várakozás ellenére, kettőnk közt maradt. Engem Versailles-ba vittek. Három hónapig vívódtam élet-halál között. Mikor aztán végre úgy látszott, hogy életben maradok, a délvidék napsütését és levegőjét rendelték nekem. Négy ember vitt el Párizsból Châlons-ba olyan módon, hogy naponta hat mérföldet tettek meg. A feleségem kocsiban követte a gyaloghintómat. Châlons-ból a Saône-on, majd a Rhône-on szállítottak tovább, és a folyamár sebességével jutottam el Arles-ba, onnan ismét gyaloghintómon folytattam az utat egészen Marseille-ig.

Lábadozásom fél esztendeig tartott, önről semmit sem hallottam, kérdezősködni pedig nem mertem ön után. Mire visszajöttem Párizsba, megtudtam, hogy mint Nargonne úr özvegye, nőül ment Danglars úrhoz.

Ugyan mi foglalkoztatott attól a perctől kezdve, hogy eszméletemet visszanyertem? Mindig ugyanaz, mindig az a gyermekholttest, amely álmaimban éjjelente kiszállt a föld mélyéből, a gödör fölött lebegett, és mind tekintetével, mind öklével fenyegetett engem. Párizsba érkezésem után azonnal tudakozódtam, mi történt azóta a házzal? Az bizony lakatlanul maradt, amióta mi odahagytuk, de kilenc évre bérbe vette valaki. Felkerestem a bérlőt, úgy tettem, mintha a házat, amely feleségem szüleié volt, nem akarnám idegen kézre hagyni. Kártérítést ajánlottam fel, ha felbontja a szerződést. Hatezer frankot kért, én szíves-örömet adtam volna tízezret, húszezret is. A pénz nálam volt, s én haladéktalanul aláírtam a szerződést felbontó okiratot. Majd, amint ez a vágyva-vágyott átruházás a kezemben volt, vágatva mentem Auteuilbe. Mióta kitettem lábamat a házból, egy lélek oda be nem lépett.

Délután öt óra volt. Felmentem a piros szobába, és vártam, hogy leszálljon az éjszaka.

Ott aztán gondolatban még egyszer átéltem mindazt a kint, amely egy esztendő óta gyötört, s amely most újra feltámadt, fenyegetőbben, mint valaha.

Az a korzikai, aki vendettát esküdött ellenem, aki Nîmes-ből Párizsig követett, az a korzikai, aki a kertben rejtőzködött, aki belém döfött, látta, amint megásom a gödröt, látta, amint eltemettem a gyermeket, lehetséges, hogy önt is ismeri... nem fizetted-e meg egyszer e borzalmas ügy titkát?... Nem lesz-e édes bosszú a számára, ha megtudja, hogy törével nem sebzett halálra? Sürgős volt tehát, hogy mindenekelőtt és minden eshetőségre számítva eltüntessem és megsemmisítsem a múlt minden látható nyomát. Emlékemben úgyis minden túlságos elevenen élt tovább.

Ezért érvénytelenítettem a bérletet, ezért mentem oda, ezért várokztam.

Mikor leszállt az éjszaka, megvártam a teljes sötétséget. A szobában nem égett lámpa, a szél a függönyöket meg-meglíbegett, mögöttük mindig valami kémkedőt véltem látni. Időnként összereztem. A mögöttem levő ágyból mintha az ön nyöszörgését hallottam volna, hátrafordulni sem mertem. A szívem a nagy csendben hangosan vert, és szívdobogásom olyan heves volt, hogy attól tartottam, feltépi régi sebemet. Lassacskán elhaltak a környék zajai. Megértettem, hogy többé nincs mitől félnem, hogy nem láthat és nem hallhat meg senki, és elhatároztam, hogy lemegyek.

Nézze, Hermine, azt hiszem, vagyok annyira bátor, mint bárki más, de mikor ingem alól elővettem a kerti lépcső kis kulcsát, amelyet mindketten úgy szerettünk, és amelyet ön aranykarikán akart viselni, mikor kinyitottam az ajtót, mikor az ablakon keresztül sápadt holdfény esett a csigalépcső fokaira, és egy hosszú fénysáv fehéren villant meg, mint valami kísértet, akkor a falhoz lapultam, és csaknem felkiáltottam. Attól tartottam, hogy megőrülök.

Végre mégiscsak erőt vettem magamon. Lebotorkáltam a lépcsőfokokon, csak a térdem remegésén nem tudtam úrrá lenni. A korlátba kapaszkodtam, mert ha csak egy pillanatra is elengedem, bizonytalanságom voltam volna.

Leértem az alsó ajtóhoz. Az ajtó mellett kívülről egy ásó volt a falhoz támasztva. Tolvajlámpát is vittem magammal. A pázsit közepén megálltam, hogy meggyújtsam, azután folytattam utamat.

November végére járt, a kertből már eltűnt minden zöld, a fák csak csupasz vázként álltak ott hosszú, vézna karjaikkal, a halott levelek pedig a homokkal együtt csikorogtak lépteim alatt.

A rémület annyira hatalmában tartotta a szívemet, hogy amint a bozót felé közeledtem, zsebemből pisztolyt vettem elő, és készenlétben tartottam. Az ágakon át folytonosan a korzikai felbukkanó alakját véltem látni.

Tolvajlámpámmal megvilágítottam a bozótot. Üres volt. Alaposan körülnéztem, bizonyos-e, hogy egyedül vagyok. Az éjszaka csendjét nem zavarta semmiféle zaj, hacsaknem egy bagoly huhogása. Ez az éles és kísérteties hang mintha az éj fantomjait hívta volna.

Lámpámat ráakasztottam egy villa alakú ág végére, amelyet már egy évvel ezelőtt észrevettem azon a helyen, ahol a gödröt ástam. A nyáron át jó sűrűn benőtte a fű azt a helyet, és mire eljött az ősz, nem volt, aki lekasálja. De azért úgy láttam, egy kis helyen gyérbb a fű, és ez magára vonta a figyelmemet. Nyilvánvalóan itt ástam fel akkor a földet. Most hát dologhoz láttam.

Az az óra, amelyre több mint egy év óta vártam, végre elérkezett. Hogy reménykedtem akkor, hogy láttam neki a munkának, és hogy kutattam fel minden kis pázsitdarabot, mert azt lestem, hogy majd csak megkoppan hirtelen valamiben az ásóm! De semmi! Pedig még egyszer akkora gödröt ástam, mint az első alkalommal. Először azt hittem, tévedtem, eltévesztettem a helyet. Tájékozódni próbáltam, jól megnéztem a fákat, megkíséreltem felismerni azokat az apró részleteket, amelyek annak idején szemembe ötlöttek. A csupasz ágak között jéghideg, éles szél füttyült, homlokomról mégis patakokban folyt a verejték. Visszaemlékeztem, hogy a tördőfés abban a pillanatban ért, amikor már éppen letaposgattam a földet, hogy a gödör teljesen eltűnjék. Miközben a földet tapostam, egy aranyesőfához támaszkodtam. Mögöttem egy mesterséges szikla állott, amely padként szolgált a sétálóknak. Emlékeztem, hogy mikor kezem elengedte az aranyesőfát és elestem, ennek a kőnek a hidegségét éreztem. Jobboldalt esett tőlem az aranyesőfa, mögöttem volt a szikla. Most ugyanolyan állásba helyezkedtem, ugyanúgy leestem, azután ott kezdtem a gödröt szélesebbre ásni. De semmi! Sehoh semmi! A láda nem volt ott.

- Nem volt ott a láda? - mormogta Danglars-né, magánkívül a rémülettől.

- Ne higgye, hogy beértem ennyi kísérlettel - folytatta Villefort. - Dehogy. Át- meg átkutattam az egész bozótot. Arra gondoltam, hogy a gyilkos kiásta a ládikát, és abban a hitben, hogy kincset tartalmaz, amelyet meg akart kaparintani, magával vitte. Később meggyőződött róla, hogy tévedett, maga ásott valahol egy gödröt, és oda temette a ládát. De semmi. Akkor az ötlött az eszembe, hogy talán nem élt ennyi óvatossággal, és egész egyszerűen valamelyik sarokba hajította. Ennek az utolsó feltevésnek helyességéről azonban csak napvilágnál lehetett meggyőződni, meg kellett tehát várnom a reggelt. Visszatértem a szobába, és ott várakoztam.

- Ó, istenem!

- Hajnalban ismét lementem. Először megint a bozótot kutattam át. Abban reménykedtem, hogy valami olyan nyomot találok, amely a sötétségben elkerülte a figyelmemet. Több mint húsz négyzetlábnyi területen felástam a földet, két lábnál mélyebben. Napszámosnak egy nap is alig-alig lehetett volna elég ahhoz, amit én egy óra alatt elvégeztem. Nem találtam semmit, egyáltalában semmit.

Akkor már csak az volt hátra, hogy utolsó feltevésém szerint keressem a kis ládát, valamelyik sarokba dobva. Azon az úton kellett lennie, amelyik a kijáratú ajtóhoz vezet. Ám ez az újabb nyomozás is hiábavalónak bizonyult, akár az első, és nehéz szível tértem vissza a bozóthoz, de már az nem kecsgetett reménnyel.

- Ó! - kiáltott fel Danglars-né. - Ebbe igazán bele lehetett volna örülni!

- Egy pillanatig reménykedtem is benne - mondta Villefort -, de még ez a szerencse sem ért. Összeszedtem hát minden erőmet, és gondolkodni kezdtem: ugyan miért vitte volna magával ez az ember azt a kis holttestet? Ezen töprenkedtem.

- Hiszen az imént már megmondta - jegyezte meg Danglars-né -, azért, hogy bizonyítéka legyen.

- Ejj, dehogy, asszonyom, ez már lehetetlen. Egy esztendeig senki sem őriz meg egy holttestet. Jelenti a hatóságnak, és tanúvallomást tesz. Ez azonban nem történt meg.

- Hát akkor miért? - kérdezte Hermine remegve.

- Miért? Sokkal szörnyűbb, sokkal végzetesebb, sokkal borzasztóbb volna reánk nézve, ha a gyermek esetleg élne, ha a gyilkos megmentette volna.

Danglars-né valami irtóztatós kiáltást hallatott, és megragadta Villefort kezét.

- Ha a gyermekem élne! - mondta. - Ön tehát elevenen temette el a gyermekemet, uram! Nem győződött meg arról, hogy a gyermek halott, és mégis eltemette. Borzasztó!

Danglars-né felegyenesedett, a királyi ügyész elé állt, és törekeny kezével megszorította a férfi csuklóját. Fenyegetően nézett rá.

- Mit tudom én? Ezt is csak úgy mondom, mintha bármi mást mondanék - válaszolta Villefort olyan merev tekintettel, amely azt bizonyította, hogy ez a nagy hatalmú ember a kétségbeesés és örület határán áll.

- Gyermekem! Szegény gyermekem! - kiáltott a báróné, és kétségbeesetten visszaroskadt székébe. Zokogását zsebkendőjébe fojtotta.

Villefort magához tért, és megértette, hogy az anyai kétségbeesést, amely most Danglars-né lelkét betöltötte, csak azzal űzheti el, ha az asszonyban felkelti a rémület érzését, amely rajta is úrrá lett.

- Értse meg hát, hogy ha így van - mondta, most ő is felállt és a bárónéhoz lépett, hogy halkabban beszélhessen -, akkor elvesztünk. A gyermek él, valaki tudja, hogy él, valaki a titkunk birtokában van. És mivel Monte Cristo egy kiásott gyermekről tett említést, noha a gyermek már nem volt ott, a titok az ő birtokában lehet.

- Isten, igazságos Isten, bosszúálló Isten! - mormogta Danglars-né.

Villefort csupán valami furcsa felhördüléssel felelt.

- De a gyermek? A gyermek, uram? - folytatta az anya makacsul.

- Ó, mennyit kerestem! - kezdte ismét Villefort, a kezét tördelve. - Hányszor hívogattam álmatlan éjszakáimon! Hányszor kívántam királyi gazdagságot, hogy millió ember millió titkát megvehessem rajta, és azokban megtaláljam a magamét! Végre, amikor már vagy századszor vettem kezembe az ásót, akkor azon is töprengtem vagy századszor, vajon mit is csinálhatott a korzikai egy gyermekkel, hiszen egy gyermek útjában van a menekülőnek. Talán, mikor észrevette, hogy a gyermek életben van, behajította a folyóba.

- Lehetetlen! - kiáltott fel Danglars-né. - Bosszúból meg lehet ölni egy férfit, de egy gyermeket csak nem fojt valaki hidegvérrel a vízbe!

- Azt is lehetségesnek véltem - folytatta Villefort -, hogy a lelenházba vitte.

- Igen! Igen! - kiáltotta a báróné. - Ott van a gyermekem, uram!

- El is rohantam oda, és megtudtam, hogy még akkor éjjel, szeptember 20-nak éjszakáján hoztak hozzájuk egy gyermeket. Egy fél asztalkendőbe volt bepólyálva, a finom vászon asztalkendő szándékosan ketté volt hasítva. Az asztalkendőnek ebben a felében egy bárói korona egyik fele és egy H-betű ékeskedett.

- Ő az! Ő az! - kiáltott Danglars-né. - Minden fehérneműmbe ez volt belehímezve. Nargonne úr báró volt, és az én nevem Hermine. Hála neked, Istenem! Nem halt meg hát a gyermekem!

- Nem, nem halt meg!

- És ezt ön mondja? Nem is fél, hogy megöl az öröm, uram? Hol van? Hol a gyermekem?

Villefort vállat vont.

- Mit tudom én? - felelte. - Azt hiszi, ha tudnám, akkor végigvittem volna önt a gyötrődések minden fokozatán, mint valami drámaköltő vagy regényíró? Nem, sajnós, bizony nem tudom. Mintegy hat hónappal azelőtt, hogy érdeklődtem, egy asszony kérte ki a gyermeket az asztalkendő másik felével. Ez az asszony fel tudott mutatni mindent, amit csak a törvény követel, így aztán ki is adták neki a gyermeket.

- Meg kellett tudnia, ki ez az asszony, fel kellett volna kutatnia.

- Mit gondol, én mit csináltam, asszonyom? Büntető vizsgálat örve alatt mindent megtettem, amit a rendőrség finom szimatú vizsláival és legügyesebb ügynökeivel véghez lehet vinni, fel lehet kutatni. A szálak egészen Châlons-ig vezettek. Châlons-ban azután nyomuk veszett.

- Nyomuk veszett?

- Bizony, nyomuk veszett. Mindörökre.

Danglars-né az elbeszélés alatt egyre sóhajtozott, zokogott és fel-felkiáltott.

- Ennyi az egész? - kérdezte. - Ön beérte ennyivel?

- Dehogyan - válaszolta Villefort -, sohasem hagytam abba a keresést, tudakozódást, kérdezősködést. Két-három esztendő óta azonban pihentettem a dolgot. De most annál nagyobb kitartással és elkeseredéssel látok neki ismét. És meglátja, sikerrel fogok járni, mert most már nem a lelkiismeret sarkall, hanem a félelem.

- Monte Cristo grófja azonban nem tudhat semmiről - folytatta Danglars-né -, mert hiszen akkor nem keresne fel olyan gyakran bennünket.

- Ohó, az emberi gonoszság még hatalmasabb, mint Isten jósága - mondta Villefort. - Megfigyelte már, milyen szemmel néz ránk ez az ember, mikor velünk beszél?

- Nem én.

- De megnézte legalább olykor alaposabban?

- Természetesen. Különös ember, semmi más. Mindössze csak egy dolog lepott meg, hogy a kitűnő lakomához, amit élénk adott, ő maga hozzá sem nyúlt, semmiféle fogást meg nem ízlelt.

- Úgy van! Úgy van! - jegyezte meg Villefort. - Ezt magam is észrevettem. Ha akkor tudtam volna azt, amit most tudok, magam sem nyúltam volna semmihez. Azt hittem volna, hogy meg akar mérgezni bennünket.

- És mint láthatja, nagyot tévedett volna.

- Az igaz, de higgye el, ennek az embernek valami különös szándéka van velünk. És éppen ezért akartam önt látni, ezért mondtam, hogy beszélni szeretnék önnel, és ezért akartam önt megvédeni az egész világgal szemben, főleg pedig őellene. Mondja csak - folytatta Villefort, és még mélyebben nézett a báróné szemébe, mint eddig -, senkinek sem beszélt a kettőnk viszonyáról?

- Soha senkinek.

- Ne vegye rossz néven - folytatta gyöngéden Villefort -, ha azt kérdelem: senkinek? Úgy értem, soha senkinek a világon, ugye?

- Természetesen nem - felelte a báróné elpirulva. - Soha senkinek, esküszöm!

- Nem szokta esténként leírni azt, ami napközben történt önnel? Nem vezet naplót?

- Nem! Fájdalom, az életem nagyon könnyelműen telik el. Magam is azonnal elfelejtek mindent.

- Nem szokott álmában beszélni, legjobb tudomása szerint?

- Úgy alszom, mint egy gyermek. Hát már nem emlékszik rá?

A báróné arca bíborszínbe borult, Villefort azonban halálsápadt lett.

- Igaz - válaszolta olyan halkán, hogy alig lehetett érteni.

- No és most mit tegyünk? - kérdezte a báróné.

- Tudom már, hogy mit tegyek - felelte Villefort. - Egy héten belül már bizonyosan fogom tudni, ki is az a Monte Cristo grófja, honnan jött hova tart, és miért beszél előttünk a kertjében kiásott gyermekekről.

Villefort e szavakat olyan hangsúllyal ejtette ki, hogy a gróf is beleremegett volna, ha meghallja.

Aztán megszorította a báróné kezét, amelyet az asszony csak vonakodva nyújtott feléje, és mély tisztelettel kísérté az ajtóig.

Danglars-né más bérkocsiba ült. A kocsit elvitte a hídfőig. A híd másik felén megtalálta a saját kocsiját és kocsisát, aki, reá vártában, a bakon ülve békességgel aludt.

Nyári mulatság

Ugyanaznap, mikor Danglars-né ezt a fent elmondott beszélgetést folytatta a királyi ügyész úr szobájában, egy útihintó kanyarodott be a rue du Helderre, befordult a 27-es számú ház kapuján, és megállt az udvaron.

Csakhamar nyílt a kocsi ajtaja, és fia karjára támaszkodva Morcerf-né szállt ki a kocsiból.

Alig kísérté haza Albert az édesanyját, azonnal fürdőt rendelt, és miután komornyikja segítségével átöltözködött, újra befogatott, és a Champs-Élysées-re hajtatott, Monte Cristo grófjához.

A gróf a szokásos mosolyával fogadta. Csodálatos dolog: ennek az embernek sem a szívéhez, sem a gondolataihoz nem lehetett soha közelebb férkőzni. Akik megkísérelték, hogy - ha lehet így kifejezni magunkat - a bizalma mélyére férkőzzenek, bizony vastag falba ütköztek.

Morcerf tárt karral sietett felé, de mikor megpillantotta, a gróf baráti mosolya ellenére is leejtette karját, és legfeljebb kezét merte nyújtani neki.

Monte Cristo, mint rendesen, elfogadta a fiatalember kezét, de nem szorította meg.

- Megérkeztem, kedves gróf! - mondta Albert.

- Isten hozta.

- Már egy órája megjöttem.

- Dieppe-ből?

- Tréport-ból.

- Ah, igaz!

- És első látogatásom önnek szól.

- Ez igazán kedves öntől - jegyezte meg Monte Cristo olyan hangon, ahogy bármi mást is mondhatott volna.

- No, mondja csak, mi újság?

- Mi újság? Ezt tőlem kérdezi, az idegentől?

- Úgy értem: ha azt kérdezem, mi újság, arra gondolok, vajon tett-e már valamit az én érdekekemben?

- Hát megbízott valamivel? - kérdezte Monte Cristo, ügyesen adva a nyugtalankodót.

- Ugyan, ugyan, ne játssza a közönyöst - mondta Albert. - Némelyek azt tartják, hogy vannak olyan megérzések, amelyek átrepülnek minden távolságot. Nohát: Tréport-ban én valami villamosütést éreztem. Hát ha nem is tett semmit az érdekekemben, legalább gondolt reám.

- Az bizony meglehet - válaszolta Monte Cristo. - Csakugyan gondoltam önre. De az a magnetikus folyamat, amelynek belőlem kellett volna kiáradnia, bizony, bevallom, független az akaratomtól.

- Valóban! Nagyon kérem, mondja el.

- Egyszerű a dolog. Danglars úr nálam ebédelt.

- Azt tudom, hiszen anyámmal együtt éppen őelőle menekültem el.

- De azért Andrea Cavalcanti úrral mégis összekerült az ebédnél.

- Az ön olasz hercegével?

- Ne túlozzunk. Andrea úr csak vicomte-nak címezteti magát.

- Azt mondja: címezteti magát?
- Azt mondom: címezteti magát.
- Tehát nem az?
- Hát mit tudom én? Ha ő annak címezteti magát, én úgy szólítom, más is annak szólítja. Ez nem ugyanannyi, mintha tényleg az is volna?
- Micsoda különös egy ember ön! No és?
- Mit akar tudni?
- Danglars úr tehát itt ebédelt?
- Igen.
- Az ön Andrea Cavalcanti vicomte-jával?
- Andre Cavalcanti vicomte-tal, apjával, a marquis-val, Danglars-névai, Villefort úrral és feleségével, és igen kedves emberekkel: Debray úrral, Maximilien Morrellel, és még kivel is?... Várjon csak... Ah, igaz, Château-Renaud úrral.
- Beszéltek rólam is?
- Egyetlen szót sem.
- Az már baj.
- Ugyan miért? Azt hiszem, ha megfélelkeztek önről, csak az ön kívánságát teljesítették.
- Kedves grófom, ha nem beszéltek rólam, az annyit jelent, hogy annál többet gondoltak rám, márpedig ez kétségbeejt.
- Mit törődik vele? Fődolog, hogy Danglars kisasszony nem volt azok között, akik önre gondoltak. De az is igaz, hogy ő otthon is gondolhatott önre.
- Ó, efelől egészen nyugodt vagyok. Vagy ha gondolt is rám, csak olyan módon juthattam eszébe, ahogy én szoktam reá gondolni.
- Ez a rokonérzés igazán megható! - jegyezte meg a gróf. - Tehát önök gyűlölik egymást?
- Nézze, gróf úr - mondta Morcerf -, ha Danglars kisasszony olyan nő volna, aki megsajnál a sok sóvárgásért, amelyet egyébként nem érzek iránta, és jutalomképpen a két családunk megállapodásából létrejövő házassági szerződés keretein kívül boldogítana engem, nem volna ellene semmi kifogásom. Röviden: azt hiszem, hogy Danglars kisasszony igen bájos szerető volna, de feleségnek, az ördögbe is...
- Így hát - nevetett Monte Cristo - ez az ön elgondolása a jövődöbelijéről?
- Hát, istenem, kissé nyersen beszéltem, az igaz, de legalább őszintén. Ha már egyszer nem lehet valóra váltani ezt az ábrándot! Bizonyos cél eléréséhez az kellene, hogy feleségül vegyem Danglars kisasszonyt, vagyis hogy velem éljen, mellettem gondolkozzék, a közelemben énekelhessen, tőlem tíz lépésnyire muzsikáljon és verseljen, és mindezt, míg csak élek - már a gondolatra is kétségbeesem. A szeretőjét otthagyja az ember, ugye, kedves gróf, de a feleségét, az már egészen más, a kutya-fáját! Azt megtartja az ember akkor is, ha vele él, akkor is, ha messze van tőle. Nekem bizony ijesztő elgondolni, hogy Danglars kisasszonnyal éljem le az életem, még ha nincs is a közelemben.
- De nehézkes ön, vicomte!
- Igaz, mert gyakran lehetetlent kívánok.
- Mit például?
- Azt, hogy magam találjam meg a nekem való feleséget, mint ahogy apám megtalálta a párját.

Monte Cristo elsápadt, és Albert-re nézett, miközben néhány gyönyörű pisztollyal játszadozott, gyorsan csattogtatva a fegyverek ravaszát.

- Így hát az édesapja nagyon boldogan élt? - kérdezte a gróf.

- Ön tudja, gróf úr, mi a véleményem az édesanyámról: mennybéli angyal. Láthatja, még mindig szép, szellemes, és jobb, mint valaha. Tréport-ból érkezem, minden más fiú úgy fogná fel: „Ej, istenem! Az anyát elkísérni szívesség dolga, és valóságos robotszámba megy.” Én azonban négy napot töltöttem vele kettesben, és mondhatom, jobban, nyugodtabban, poétikusabban éreztem magam, mintha Mab királynőt vagy magát Titániát¹¹ kísértem volna Tréport-ba.

- Ez már kétségbeejtő tökéletesség, és akinek csak elmondja, az bizony nagy kedvet kap ahhoz, hogy legényember maradjon.

- Éppen, mivel tudom, hogy igenis lehet a földön tökéletes nőt találni - folytatta Morcerf -, eszemben sincs nőül venni Danglars kisasszonyt. Észrevette-e valaha már, hogy mindazt, ami a miénk, önzésünk ragyogó színekkel ruházza fel? Az a gyémánt, amely Marlé vagy Fossin kirakatában csillogott, még ragyogóbbá lesz, ha megszerezzük a gyémántot. Mihelyt azonban a nyilvánvaló tények miatt be kell látni, hogy még tisztább fényű gyémánt is van, és ön mégis kénytelen egész életében ezt az alsóbbrendű gyémántot viselni, az bizony fájdalmat okoz.

- Hiúság kérdése! - mormogta a gróf.

- Ezért ugranám ki örömben a bőrömből, ha Eugénie kisasszony rájönne, hogy én csak hitványka senki vagyok, és hogy neki több a milliója, mint ahány százezerrel én rendelkezem.

Monte Cristo mosolygott.

- Még valami jutott az eszembe - folytatta Albert. - Franz szereti a különbségeket, és én mindenáron azt akartam, hogy belésszeressen Danglars kisasszonyba. De négy csalogató levelemre Franz rendíthetetlenül azt felelte: „Való igaz, hogy különcködő vagyok, de különcködésem nem megy el addig a határig, hogy adott szavamat megszegjem!”

- Ezt nevezem baráti önfeláldozásnak: feleségül kínálni valakinek azt a lányt, akit mi magunk csak szeretőnek vállalnánk el!

Albert mosolygott.

- Igaz is - folytatta -, a kedves Franz hamarosan megérkezik. De önt ez nem érdekli, hiszen, úgy gondolom, nem nagyon kedveli.

- Én? No már, kedves vicomte, honnan veszi, hogy én nem kedvelem Franz urat? Én mindenkit szeretek.

- A mindenkiben én is benne vagyok... Köszönöm szépen.

- Ne zavarjuk össze a dolgokat - mondotta Monte Cristo. - Mindenkit szeretek, mert Isten úgy rendelte, hogy keresztényi szívvel szeressük felebarátainkat. Gyűlölni azonban csak egyeseket gyűlölök. De térjünk csak vissza Franz d'Épinay úrhoz. Azt mondja, rövidesen itt lesz?

- Úgy van. Villefort úr felszólítására, mert úgy látszik, az éppen olyan dühvel akarja férjhez adni Valentine-t, mint Danglars úr Eugénie-t. Annyi bizonyos, hogy elég fárasztó dolog lehet eladó lányok apjának lenni. Úgy látom, ezek az emberek valósággal lázba jönnek, érverésük percenként kilencvenre szökik fel, míg csak meg nem szabadulnak lányaiktól.

- De d'Épinay úr nem hasonlít önhöz. Ő türelemmel viseli sorsát.

- Sőt, még hozzá komolyan is veszi az egészséget. Fehér nyakkendőt köt, és már a családjáról beszél. Egyébként nagy tisztelettel viseltetik Villefort-ék iránt.

---

¹¹ Mab királynő: az angol tündérmesék bájos alakja; Titánia: Oberon felesége Shakespeare Szentivánéji álom című darabjában.

- Nem alaptalanul, ugyebár?
- Azt hiszem, nem. Villefort urat mindig szigorú, de igazságos embernek tartották.
- Végre valaki, akiről jobb véleménnyel van, mint a szegény Danglars úrról - jegyezte meg Monte Cristo.
- Ezt talán az okozza, hogy nem kell a lányát feleségül vennem - nevetett Albert.
- Kedves uram - mondta Monte Cristo -, ön igazán kétségbeejtően önhitt.
- Mármint én?
- Igen, igen, ön. Gyűjtson rá egy szivarra.
- Nagyon szívesen. És miért vagyok önhitt?
- Mert tűzön-vízen keresztül igyekszik lerázni magáról a kötelezettséget, hogy nőül vegye Danglars kisasszonyt. Ej, istenem, hagyja szabadjára az eseményeket, még az is lehet, hogy nem ön fog visszalépni ettől a házasságtól.
- Ugyan! - mondta Albert, nagy szemet meresztve.
- Annyi bizonyos, vicomte úr, hogy nem fogják erővel a nyakába varrni, az ördögbe is! De most nézzük csak komolyan - folytatta Monte Cristo, és hangot változtatott -, csakugyan szeretne szakítani?
- Nem sajnálnék érte százezer frankot.
- Jól van, legyen boldog! Danglars úr kész kétszer annyit adni, hogy ugyanezt elérje.
- Csakugyan így volna? Igaz ez a boldogság? - kérdezte Albert, és mialatt e szavakat kiejtette, nem tudta meggátolni, hogy homlokán alig észrevehető felhő vonuljon keresztül. - De hát, kedves grófom, komoly oka van erre Danglars úrnak?
- Itt vagy hát, emberi gög és önzés! Végre ismét előttem áll az ember, aki egy fejszecsapással akarja agyonütni a mások hiúságát, de ha az övét csak egy tűszúrás éri is, már magánkívül van.
- Nem! De úgy látom, hogy Danglars úr...
- Egészen el van ragadtatva öntől, ugye? De mivel elismerem, hogy ő rossz ízlésű ember, és másvalaki még jobban tetszik neki...
- Ugyan ki?
- Már azt én nem tudom. Figyeljen meg mindent, legyen résen, ne tévessze el a célzásokat, és tanuljon belőlük.
- Helyes, értem. Nézze csak, gróf úr, az anyám... nem! Nem az anyám, tévedtem, az apám valami bált tervez.
- Bált, ebben az évszakban?
- Nagyon divatosak a nyári multságok.
- És ha nem volna így, a grófné akkor is azzá tenné, ha akarná.
- Nem rossz. Az efféle bálakat csak a legtisztább kékvérűek látogathatják. Aki a júliust Párizsban tölti, az vérbeli párizsi. Volna olyan szíves, hogy nevünkben meghívna a két Cavalcanti urat?
- Mikor tartják meg ezt a bált?
- Szombaton.
- Akkorra az öreg Cavalcanti már elutazott.
- De a fiatal Cavalcanti itt marad. Lesz szíves magával hozni a fiatal Cavalcantit?
- Nézze, vicomte, én alig ismerem.

- Nem ismeri?
- Nem én. Három-négy napja láttam először, és nem felelek érte semmiben.
- De hiszen ön is fogadta!
- Az egészen más. Nekem egy derék abbé ajánlotta, akit esetleg szintén megtéveszthettek. Hívja meg közvetlenül, az kitűnő lesz, de ne kívánja, hogy én mutassam be önöknél. Ha később úgy fordulna, hogy a vicomte nőül veszi Danglars kisasszonyt, ön méltán vádolhatna ravaszkodással, és összemérné velem a fegyverét. Egyébként még azt sem tudom, hogy én magam elmegyek-e?
- Hová?
- A bálba.
- Hát ugyan miért ne jönne?
- Elsősorban azért, mert még meg sem hívtam.
- Egyenesen azért jöttem, hogy személyesen hívjam meg.
- Hát ez igazán kedves. Csakhogy addig még akadály is jöhet közbe.
- Ha mondok valamit, bizonyosra veszem, hogy az legyőz minden akadályt.
- Tessék.
- Anyám kéreti.
- Morcerf grófné? - kérdezte Monte Cristo és megremegett.
- Nézze csak, gróf - mondta Albert -, előrebocsátom, hogy anyám nyíltan beszél velem. És ha ön nem érezte meg, hogy mennyit gondoltunk önre, akkor hiányzik önből minden megérezés, mert négy napon keresztül csakis önről beszélgettünk.
- Rólam? Igazán túlbecsülnek.
- Látja, ez az ön helyzetének kiváltsága: hiszen ön maga az eleven probléma.
- Ó, hát problémát jelentek az édesanyjának is? Azt hittem, ő sokkal józanabb, semhogy ilyen képzeletbeli eltévelyedésekbe botoljon.
- Probléma bizony, kedves gróf, mindenkire nézve probléma, éppúgy anyámra, mint a többiekre nézve. Elfogadták, de meg nem oldották ezt a problémát. Ön továbbra is talány marad, az bizonyos. Anyám csak mindig azon töpreng, miként lehet, hogy ön olyan fiatal! Alapjában véve azt hiszem, hogy míg G... grófnő lord Ruthwennek tartja önt, anyám szentül hiszi, hogy Cagliostroval vagy Saint-Germain¹² gróffal áll szemközt. Ha legközelebb összetalálkozik Morcerf grófnéval, erősítse meg ebben a hitében. Ez nem fog nehezebbé esni önnek, mert hiszen rendelkezik az előbbinek birtokában levő bölcsek kövével, az utóbbinak pedig éles eszével.
- Köszönöm, hogy ezt közölte velem - mosolygott a gróf -, rajta leszek, hogy minden ilyen irányú gyanút eloszlassak magamról.
- Így hát eljön szombat?
- Ha már egyszer Morcerf grófné óhajtja!
- Ön igazán kedves.
- És Danglars úr?

---

¹² Cagliostro (igazi neve: Joseph Balsamo): olasz szélhámos a XVIII. században, Párizsban garázdálkodott; Saint-Germain „gróf”: Cagliostro mestere, portugál eredetű kalandor XV. Lajos udvarában keltett feltűnést, 1784-ben halt meg.

- Az már megkapta a maga hármass meghívóját, a többi apám magára vállalta. Igyekszünk megnyerni nagy d'Aguessau-nkat,¹³ Villefort urat is, de nem sok reményünk van hozzá.

- Semmiféle reményről sem kell lemondani, tartja a közmondás.

- Szokott táncolni, kedves gróf?

- Én?

- Persze hogy ön. Mi csodálkoznivaló volna azon, ha táncolna?

- Igaza van, hiszen még nem léptem át a negyvenedik évemet... Nem, nem szoktam táncolni, de szeretem nézni a táncolókat. És Morcerf grófné táncol?

- Ő sem táncol soha. Majd beszélgetnek, nagyon szeret önnel beszélgetni!

- Igazán?

- Szavamra mondom! És kijelentem, ön az első ember, aki anyámat ennyire érdekli.

Albert fogta a kalapját és felállt. A gróf az ajtóig kísérte ki.

- Szemrehányást teszek magamnak - mondta a gróf, és megállította a fiatalembert a lépcsőházban.

- Miféle szemrehányást?

- Tapintatlan voltam, nem lett volna szabad beszélnem Danglars úrról.

- Sőt ellenkezőleg, csak beszéljen máskor is, gyakran, mégpedig ugyanilyen hangon.

- Jól van, ez megnyugtat. Igaz is, mikor érkezik d'Épinay úr?

- Legkésőbb öt-hat nap alatt itt van.

- És mikor lesz az esküvője?

- Azonnal, amint Saint-Méran úr és felesége megérkeznek.

- Hozza el hozzám, ha már Párizsban lesz. Noha ön azt állítja, hogy én nem kedvelem, kijelentem, nagyon fogok örülni, ha viszontlátom.

- Rendben van, teljesítem uraságod parancsait.

- A viszontlátásra!

- A szombati viszontlátásra mindenesetre, ebben bízhatunk, ugye?

- Mit képzelsz? Hiszen szavamat adtam rá.

A gróf tekintetével követte Albert-t, és kezével intett neki búcsút. Csak akkor fordult hátra, mikor a fiatalember már felszállt könnyű kocsijába. Ekkor már ott állt a gróf mögött Bertuccio.

- No, mi az? - kérdezte Monte Cristo.

- Danglars-né az Igazságügyi Palotába ment - válaszolta a titkár.

- Sokáig időzött ott?

- Másfél órát.

- Azután hazatért?

- Egyenesen haza.

- Hát, kedves Bertuccio úr - mondta a gróf -, ha most adhatok valami tanácsot önnek, azt ajánlom, menjen el Normandiába, és vegye ott meg azt a kis birtokot, amelyről már említést tettem.

Bertuccio meghajolt, és mivel legfőbb kívánsága megegyezett a kapott utasítással, még aznap este el is utazott.

---

¹³ Pártatlanságáról, jellemességéről híres francia bíró (1668-1751).

Nyomozás

Villefort úr beváltotta Danglars-nének és főleg önmagának adott ígéretét, hogy kikutatja, hogyan tudhatta meg Monte Cristo grófja az auteuili ház történetét.

Még aznap írt egy bizonyos Boville úrnak, aki valamikor a börtönök főfelügyelője volt, most a rendőrségnél viselt valami magasabb hivatalt. Tőle akart értesüléseket szerezni, Boville úr két napot kért, hogy legyen ideje a nyomozásra.

A két nap leteltével Villefort úr a következő értesítést kapta:

Azt az egyént, akit Monte Cristo grófjának neveznek, igen jól ismeri egy lord Wilmore nevű gazdag külföldi, akit olykor-olykor Párizsban lehet látni, és jelenleg is itt tartózkodik. Éppúgy ismeri Busoni abbé is, egy szicíliai lelkész, akit Keleten rendkívüli jótékonyágáról ismernek.

Villefort úr elrendelte, hogy a legsürgősebben szerezzék meg a két idegenről a lehető legpontosabb adatokat. Másnap estére a parancs eredményeképpen a következő jelentés érkezett:

Az abbé csak egyhónapi tartózkodásra jött Párizsba, a Saint-Sulpice mögött lakik egy kis egyemeletes házban. Két szoba van az emeleten, kettő a földszinten, ez az egész ház, s ő az egyetlen lakója.

Az alsó szobák egyike ebédlőnek szolgál, van benne egy diófa asztal, néhány szék és pohárszék, a másik fehérre festett burkolatú szalon, minden díszítés nélkül, sem szőnyeg, sem falióra nincs a szobában. Látható, hogy az abbé csak a legszükségesebb dolgokra szorítkozik.

Annyi bizonyos, hogy az abbé legszívesebben az emeleti szalonban tartózkodik. Ez a szoba telve van teológiai könyvekkel és pergamenre írott művekkel, s mint ahogy inasa mondja, egész hónapokon át elmerül ezeknek a tanulmányozásában. E szoba a valóságban inkább könyvtár, semmint szalon.

Ez az inas a látogatókat kis lesőablakon keresztül nézi meg, és ha a látogató ismeretlen előtte, vagy nincs ínyére, azt a választ adja, hogy az abbé úr nem tartózkodik Párizsban. Sokan be is érik ezzel, mivel jól tudják, hogy az abbé sokat utazik, és gyakran hosszú időt tölt úton.

De akár a lakásban tartózkodik, akár távol van, Párizsban van, vagy Kairóban, az abbé kivétel nélkül mindig adakozik, és a kis lesőablak tulajdonképpen arra való, hogy az inas azon keresztül osztogassa gazdája alamizsnáit.

A könyvtár mellett van a hálószoba. Az ágyon semmi függöny, sárga utrecht bársonyból készült pamlag, négy karosszék meg egy imazsámoly a szoba minden berendezése.

Lord Wilmore pedig a rue Fontaine-Saint-Georges-on lakik. Az a fajta angol turista, aki minden pénzét utazásra költi. Bútorozott lakást bérel, ahol naponta mindössze két-három órát tölt, és csak ritkán hál meg ott. Egyik furcsa bogara, hogy egyáltalában nem akar franciául beszélni, pedig, mint mondják, jól és hiba nélkül ír ezen a nyelven.

Másnap, hogy a királyi ügyész ezeket az értékes jelentéseket kézhez kapta, egy ember a rue Férou sarkán kiszállt kocsijából, megkopogtatott egy kis, olajzöldre festett ajtót, és Busoni abbé után érdeklődött.

- Az abbé úr még reggel elment - válaszolta az inas.

- Nem érhetem be ilyen válasszal - felelte a látogató -, mert olyan valaki küldött, akinek a számára mindenki otthon szokott lenni. Legyen olyan szíves, adja ezt át Busoni abbénak...

- Már mondtam, hogy nincs itthon - ismételte az inas.

- Hát majd ha hazajön, adja át neki a névjegyemet és ezt a lezárt levelet. Ma este nyolc órakor itthon lesz az abbé úr?

- Természetesen, uram, hacsak nem dolgozik, mert olyankor annyi, mintha nem volna itthon.

- Akkor hát ma este a megbeszélt időpontban visszajövök - folytatta a látogató. Ezzel eltávozott.

A mondott órában ugyanazon a kocsin valóban vissza is tért ugyanaz a férfi, csak hogy most nem a rue Férou sarkán, hanem a zöld ajtó előtt állt meg. Kopogott, az ajtó kinyílt, és ő belépett.

Az inas tisztelettudó viselkedéséből megértette, hogy levele elérte a kívánt hatást.

- Itthon van az abbé úr? - kérdezte.

- Itthon van, a könyvtárban dolgozik, de várja önt, uram - válaszolta az inas.

Az idegen felment az eléggé meredek lépcsőn, és egy asztalnál megpillantotta az abbét reverendában, és olyasféle csuklyában, amely a középkor vaskalapos tudósának koponyáját rejtette. Az asztalon előmlött a széles lámpaernyő alól kiáradó fény, míg a szoba többi része sötétben maradt.

- Busoni úrral van szerencsém beszélni? - kérdezte a látogató.

- Az vagyok, uram - felelte az abbé -, ön pedig az az úr, akit Boville úr, a régi börtönfőfelügyelő küldött a rendőrfőnök megbízásából?

- Igenis, uram.

- Ön is a párizsi rendőrség szolgálatában áll?

- Igenis, uram - válaszolta az idegen némi kis habozás után, és kissé el is pirult.

Az abbé megigazította nagy pápaszemét, amely nemcsak a szemét, hanem halántékát is eltakarta, majd visszaült az asztalhoz, és helyet mutatott a vendégnek is.

- Hallgatom, uram - mondta az abbé teljesen olaszos kiejtéssel.

- Megbízatom - folytatta a látogató, és minden szavát erősen hangsúlyozta, mintha nehezebbé esnék kimondani őket - egészen bizalmas természetű, nemcsak magamra, hanem arra nézve is, akihez fordulok.

Az abbé meghajította magát.

- A rendőrfőnök úr olyan megbízhatónak tartja önt, abbé úr - folytatta az idegen -, hogy mint igazságügyi tisztviselő, öntől tudakozódik egy közbiztonságra vonatkozó körülmény iránt. Ezért küldött ki engem. Reméljük tehát, abbé úr, hogy sem baráti kötelék, sem emberbaráti szempontok nem gátolják önt abban, hogy feltárja a hatóságnak a szintiszta igazságot.

- Feltéve, hogy amit tudni akar, nem ütközik lelkiismeretembe, uram. Pap vagyok, és a gyónás titka például csak reám és Isten ítéletére tartozik, nem pedig az emberi igazságszolgáltatásra.

- Biztosíthatom, abbé úr - felelte az idegen -, a lelkiismerete nyugalmáért mi kezeskedünk.

E szavak után az abbé véletlenül lenyomta a lámpaernyő feléje eső részét, mire annak ellenkező oldala felemelkedett, s így a fény teljesen az idegen arcára esett, s így az övé árnyékban maradt.

- Bocsásson meg, abbé úr - mondta a rendőrfőnök megbízottja -, de ez a fény borzasztóan bántja a szememet.

Az abbé lejjebb húzta a zöld ernyőt.

- Na most tessék beszélni, uram, hallgatom.

- Éppen rá akartam térni. Ismeri ön Monte Cristo grófját?

- Gondolom: Zaccone úrról akar beszélni?

- Zaccone?... Tehát nem Monte Cristo a neve?

- Monte Cristo egy kis birtoknak vagy még inkább egy sziklának a neve, nem pedig családnév.
- Rendben van. Ne vitatkozzunk neveken, és mivel Monte Cristo úr meg Zaccone úr egy és ugyanaz az ember...
- Tökéletesen ugyanaz.
- Beszéljünk Zaccone úrról.
- Kérem.
- Azt kérdeztem, tetszik-e ismerni őt?
- Jól ismerem.
- Ki az voltaképpen?
- Egy gazdag máltai hajótulajdonos fia.
- Ennyit én is tudok, ezt beszélnek róla. De tetszik tudni, a rendőrség nem éri be az efféle szóbeszéddel.
- Márpedig - folytatta az abbé nyájas mosollyal - ha ez a szóbeszéd a való igazat mondja, be kell vele érnie mindenkinek, még a rendőrfőnöknek is.
- Bizonyos ön abban, amit mond?
- Még hogy bizonyos vagyok-e?
- Vegye tekintetbe, uram, hogy nem a jóhiszeműségét vonom kétségbe. Csak azt kérdeztem: bizonyos-e benne.
- Nézze, én ismertem Zaccone urat, az apát.
- Igazán?
- Bizony. És mint gyermek sokat játszadoztam a fiával a hajóépítő telepen.
- Honnan van hát a grófi cím?
- Hiszen tudja, azt meg lehet vásárolni.
- Olaszországban?
- Mindenütt.
- Hát a hatalmas vagyona, amelyről annyi szó esik?...
- Hát hatalmasnak elég hatalmas - válaszolta az abbé.
- Ön jól ismeri, mit gondol, mekkora vagyonnal rendelkezik?
- Ó, megvan százötven-kétszázezer frank járadéka.
- Ez így lehetséges - jegyezte meg a látogató -, csakhogy három-négy millióról beszélnek ám!
- Kétszázezer frank járadék, az éppen négy millió tőkének felel meg, uram.
- De három-négy millió járadékról beszéltek!
- Ez már nem valószínű.
- És a szigetét, Monte Cristót ismeri?
- Már hogyan ismerném. Aki csak Palermóból, Nápolyból vagy Rómából a tengeren át jött Franciaországba, feltétlenül ismeri, mert útközben látnia és érintenie kellett.
- Mint mondják, gyönyörű hely.
- Egy szikla.
- S ugyan miért vett meg a gróf egy sziklát?

- Éppen azért, hogy gróf lehessen. Ha Olaszországban valaki gróf akar lenni, még mindig szüksége van egy grófságra.
- Bizonyára tetszett hallani Zaccone úr ifjúkori kalandjairól?
- Az apát gondolja?
- Nem, a fiút.
- Nohát, itt éppen bizonytalan vagyok, mert akkoriban elvesztettem szemem elől fiatal barátomat.
- Ő talán részt vett a hadjáratban?
- Azt hiszem, katonáskodott.
- Melyik fegyvernemnél?
- A tengerészetnél.
- Ön nem gyóntatóatyja?
- Nem vagyok az. Úgy hiszem, lutheránus.
- Lutheránus volna?
- Azt mondtam: úgy hiszem. Nem vagyok bizonyos benne. Egyébként azt hittem, Franciaországban vallásszabadság van.
- Úgy is van, és mi most nem is a hite, hanem a tettei után érdeklődünk. A rendőrfőnök úr nevében arra kérem, mondjon el róla mindent, amit csak tud.
- Nagyon jótékony embernek tartják. Szentatyánk, a pápa, a Krisztus-rend lovagjává tette, márpedig ezzel a kegyvel inkább csak fejedelmeket szokott kitüntetni. E címet a kereszténységnek Keleten tett kiváló szolgálataiért adományozta neki. Őt vagy hat kitüntetése van, fejedelmeknek vagy államfőknek tett szolgálatai jutalmaképpen.
- Viseli is őket?
- Nem viseli, de büszke rájuk. Azt mondja, hogy többre becsüli az emberiség jótevőinek szóló jutalmakat, mint azokat a rendjeleket, amelyeket az emberiség pusztítóinak osztogatnak a háborúban.
- Tehát kvéker ez az ember?
- Úgy van, kvéker, csak nem visel karimás kalapot és gesztenyeszínű kabátot.
- Vannak barátai?
- Vannak, mivelhogy mindenki barátja, aki csak ismeri.
- De elvégre vannak csak ellenségei is?
- Egyetlen ellensége van.
- Hogy hívják?
- Lord Wilmore-nak.
- Hol tartózkodik ez a lord Wilmore?
- Jelenleg éppen Párizsban van.
- Tudna ő is felvilágosításokat adni?
- Igen pontos felvilágosításokat. Ugyanakkor volt Indiában, mikor Zaccone.
- Tetszik tudni, hogy hol lakik?
- Valahol a Chaussée d'Antinen. De bizony sem az utcát, sem a házsámot nem tudom.
- Ön nincs jó viszonyban ezzel az angollal?

- Én szeretem Zacconét, ő pedig gyűlöli. Emiatt elhidegültünk egymástól.

- Mondja, abbé úr, mit gondol, volt-e Monte Cristo valaha is Franciaországban, mielőtt Párizsba jött volna?

- Erre a legnagyobb határozottsággal felelhetek. Nem volt soha Franciaországban, uram, hiszen egy fél évvel ezelőtt hozzám fordult a szükséges felvilágosításokért. Mivel azonban én nem tudtam, mikor kerülök vissza Párizsba, Cavalcanti úrhoz utasítottam.

- Andreához?

- Nem, Bartolomeóhoz, az apához.

- Nagyon helyes, uram. Most már csak egyetlen kérdésem van, és kérem, hogy az emberiség és vallás becsülete nevében őszintén feleljen rá.

- Tessék, uram.

- Tudja-e ön, milyen célból vett házat Monte Cristo grófja Auteuilben?

- Hogyne tudnám, hiszen elmondta nekem.

- Tehát milyen célból?

- Elmebajosok számára akar ott kórházat létesíteni, olyasfélé, mint amelyet Pisani báró alapított Palermóban. Ismeri azt az elmekórházat?

- Hogyne, hírből ismerem, uram.

- Nagyszerű intézet.

Az abbé egy üdvözlő fejbőlintással értésére adta az idegennek, hogy nem venné rossz néven, ha folytathatná félbeszakított munkáját.

A látogató, akár mert megértette az abbé óhaját, akár mert kérdéseivel végzett, felállt.

Az abbé kikísérte az ajtóig.

- Ön bőven osztogatja az alamizsnát - jegyezte meg a látogató -, és noha gazdagnak tartják, szeretnék valamit felajánlani a szegényei számára. Lesz szíves elfogadni adományomat?

- Köszönöm, uram, de a világon semmi másra nem vagyok féltékeny, csak arra, hogy adományaim valóban tőlem származzanak.

- De azért...

- Ez megmásíthatatlan elvem. De ha keresni kezd, talál is; fájdalom, minden gazdag ember útjába igen sok orvosolni való nyomorúság akad.

Az abbé utoljára köszönt, és kinyitotta az ajtót. Az idegen is meghajolt és távozott. A kocsit egyenesen Villefort úrhoz vitte.

Egy óra múlva a kocsit ismét elindult, és most a rue Fontaine-Saint-Georges felé vette útját. Az 5-ös számú ház előtt megállt. Ott lakott lord Wilmore.

Az idegen levélben kért találkozót lord Wilmore-tól, és a lord ezt a találkozót tíz órára határozta meg. A rendőrfőnök úr küldöttje már tíz perccel tíz óra előtt megérkezett, de azt a választ kapta, hogy lord Wilmore, aki maga volt a megtestesült pontosság, még nem tért haza, mire azonban az óra tizet üt, egészen biztosan megjelenik.

A látogató a szalonban várakozott. A szobában nem volt semmi különös. Olyan volt, mint a bútorozott fogadók szalonjai általában lenni szoktak.

A kandalló párkányán két modern sèvres-i váza, egy óra, amelyen éppen egy Amor feszíti íját, és egy kétrészes tükör állott. E tükör mindkét oldalán egy-egy metszet: egyik a vezetőjére támaszkodó világtalan Homéroszt, a másik az alamizsnáért koldulató Belizárt ábrázolta. A fal kárpitja merő

szürke volt, a bútorokat feketével díszített piros vászonhuzat borította. Ilyen volt lord Wilmore szalonja. A szalont homályos üveggömbök világították meg, amelyek csak gyenge fényt szórtak szét. Ez a félhomály mintha egyenesen a rendőri kiküldött fáradt szeme megnyugtató szolgálatát szolgálta volna.

Tízpercnyi várakozás után az óra tízet ütött: mikor az ötödik ütés hangzott, nyílt az ajtó, és megjelent lord Wilmore.

A lord inkább magas, mint alacsony termetű férfi volt. Ritkás, vörhenyes barkót viselt, bőre igen fehér, haja deresedő szőke volt. Különös angol ízléssel volt öltözve, vagyis aranygombos kék kabát volt rajta, tűzdelt, magas gallérral, mint amelyet 1821-ben viseltek. Öltözékét még fehér kásmír mellény és a kellesténél három hüvelykkel rövidebb nanking pantalló egészítette ki, amelyet azonban az azonos szövetből készült talpalló nem engedett felcsúszni a térdéig.

Alig lépett be, első szava ez volt:

- Azt tudja, uram, hogy nem beszélek franciául.

- Legalábbis annyit tudok, hogy nem szívesen beszél a nyelvünkön - válaszolt a rendőrfőnök úr küldöttje.

- Ön azonban beszélhet franciául - folytatta lord Wilmore - mert ha nem is beszélem, azért megértem a nyelvüket.

- Én pedig - válaszolta a látogató, és változtatott a nyelven - elég folyékonyan beszélek angolul, így hát ezen a nyelven társaloghatunk. Sose zavartassa magát, uram.

- Hao! - mormogta lord Wilmore azzal a hangsúlyozással, amely Nagy-Britannia fiait jellemzi.

A rendőrfőnök küldöttje átnyújtotta lord Wilmore-nak ajánlólevelét. A lord valódi angol egykedvűséggel olvasta át.

- Értem - mondta angolul, amint az olvasását befejezte -, igen jól megértem.

Akkor következtek a kérdések.

Csaknem ugyanazok a kérdések voltak, mint amelyeket Busoni abbéhoz intézett. De mivel lord Wilmore az ellensége volt Monte Cristo grófjának, nem köntörfalazott annyit, mint az abbé, és felvilágosításai sokkal hosszadalmasabbak is voltak. Elbeszélte Monte Cristo ifjúságát. Szerinte Monte Cristo már tízéves korában szolgálatba állott India valamelyik alkirályának, aki Anglia ellen harcolt. Lord Wilmore itt találkozott vele első ízben, amikor egymás ellen harcoltak. Ebben az ütközetben Zaccane fogságba esett. Angliába hurcolták, a hajóbörtönbe került, de onnan úszva megszökött. Akkor kezdett el utazgatni, akkor kezdődtek párbajai, szenvedélyei, majd a görög felkeléskor a görögök soraiba állt. Szolgálat idején egy ezüsbányát fedezett fel a thesszáliai hegyekben, de erről óvakodott bárkinek is említést tenni. Navarin után, mikor a görög kormány egészen megszilárdult, Ottó királytól engedélyt kért a bánya kiaknázására. Ezt az engedélyt meg is kapta. Innen származik óriási vagyona, amely lord Wilmore szerint egy- vagy kétmillió jövedelmet hozott. Ez a vagyon azonban azonnal kiapad, amikor maga a bánya kimerül.

- Arról tetszik tudni valamit - kérdezte a látogató -, hogy a gróf miért jött Franciaországba?

- Vasúti spekulációkba akar kezdeni - mondta lord Wilmore -, és mivel ügyes kémikus és nem kevésbé tehetséges fizikus, valami újfajta telegráfot talált fel, amelyet értékesíteni akar.

- Körülbelül mennyit költhet évenként? - kérdezte a rendőrfőnök úr küldöttje.

- Legfeljebb öt-hatszázezer frankot - jelentette ki lord Wilmore. - Nagyon fősvény.

Nyilvánvaló volt, hogy az angolból a gyűlölet hangja szólt, és hogy mivel mást nem tud a grófnak szemére vetni, legalább fősvényességét emlegette fel.

- Tud valamit az auteuili házáról?

- Hogyne tudnék.

- Mit tud róla?

- Úgy érte, hogy milyen célból vette meg?

- Úgy.

- Hát, kérem, a gróf szeret spekulálni, és egyszer majd egészen bizonyosan a sok utópisztikus kísérletezésbe fog belebukni. Azt állítja, hogy Auteuilben, a megvett ház közelében, valami olyan ásványvízforrás fakad, amely versenyre kelhet a Bagnères-de-Luchon-i meg a cauteretsi ásványvizekkel. Afféle *Bad-haus*-t szeretne csinálni, ahogy a németek nevezik. Már kétszer-háromszor is felásatta az egész kertet, hogy rábukkanjon a nevezetes forrásra, de minthogy nem akadt rá, majd meg tetszik látni, hamarosan megveszi a szomszédságában levő házakat is. Mivel meglehetősen haragszom rá, remélem, hogy vasútjába, villamos telegráfjába vagy forráskutatásába tönkre fog menni. Szemmel tartom, hogy annál jobban élvezhessem bukását, aminek előbb-utóbb be kell következnie.

- És miért haragszik úgy rá? - kérdezte a látogató.

- Azért haragszom rá, mert mikor Angliában járt, elcsábította egyik barátom feleségét - válaszolta lord Wilmore.

- De ha már annyira haragszik rá, miért nem igyekszik bosszút állni rajta?

- Már három ízben megverekedtem a gróffal - mondta az angol. - Először pisztolyra, másodszor kardra, harmadszor pedig törre.

- És mi volt a párbajok eredménye?

- Első alkalommal a karomat törte el, másodszorra a tudómet döfte keresztül, harmadik esetben pedig ezt a sebhelyet kaptam tőle. - Az angol félrehajtotta inge gallérját, amely a füléig ért, és egy sebhelyet mutatott, amelynek élénk pirossága arról tanúskodott, hogy a sebhely még újkeletű.

- Érthető, hogy nagyon haragszom rá - ismételte az angol -, és bizonyosra veszem, hogy az én kezemtől fog meghalni.

- De úgy látom, nem jó utat választott rá, hogy megölje - jegyezte meg a rendőrfőnök küldöttje.

- Hao! - mondta az angol. - Naponta lövök célba, és másodnaponként Grisier tart nekem vívőleckét a lakásomon.

Ez volt minden, amire a látogató kíváncsisága kiterjedt, vagy inkább úgy látszott, hogy az angol sem tud többet. A megbízott tehát felállt, és elbúcsúzott lord Wilmore-tól, aki angolos merevséggel és udvariassággal viszonzta üdvözlését. A látogató ezután eltávozott.

Mikor lord Wilmore hallotta, hogy a kapu becsukódott, bement hálósobájába, ahol egy pillanat múlva lekerült róla a szőke haj, a vörhenyes barkó, a hamis állkapocs és sebhely, hogy helyet adjon Monte Cristo grófja fekete hajának, sápadt arcának és gyöngy fogsorának.

Az is igaz, hogy Villefort úr lakásába nem a rendőrfőnök küldöttje, hanem maga Villefort úr tért haza.

A királyi ügyészt kissé megnyugtatta ez a két látogatás, noha nem tudott meg semmi különöset, de nyugtalanító mozzanatot sem észlelt. Mindennek eredményeképpen az auteuili ebéd óta ezen az éjszakán most első ízben aludt valamennyire nyugodtan.

A bál

Éppen július legforróbb napjai köszöntöttek be, mikor elérkezett az a szombat, amelyre Morcerf úr a bált kitűzte.

Este tíz óra volt. A grófi kastély kertjének hatalmas fáinak sötétben rajzolódtak fel az égboltozatra, ahol itt-ott egy-egy aranycsillagokkal teleszórt kék sáv tűnt elő annak a viharnek utolsó felhőfoslányaiból, amely egész napon át fenyegetően vonult arrafelé.

A földszinti termekből muzsikaszó, keringő és galopp forgataga hallatszott, az ablakredők rései közül ragyogó fénysávok villantak ki.

A kertben ekkortájt mintegy tíz szolga sürgött-forgott. Ezeknek a ház úrnője - látva, hogy az idő egyre jobban derül - azt a parancsot adta, hogy a vacsorához terítsenek.

Mindmostanáig haboztak, vajon az ebédlőben költsék-e el a vacsorát, vagy kint a pázsiton felállított hosszú csinvat-sátorban. Ez a gyönyörű kék, csillagos ég eldöntötte a dolgot, mégpedig a sátor és a pázsit javára.

A kerti fasorokat olasz szokás szerint színes lampionokkal díszítették, az étkezőasztalt pedig gyertyákkal és virágokkal rakták tele, ahogy az szokásban van minden országban, ahol csak ismerik az ünnepélyesen feldíszített asztalok pompáját. A fényűzésnek ez a fajtája egyébként a legritkábban látható a maga tökéletes mivoltában.

Amikor Morcerf grófné kiadta utolsó parancsait, és visszatért lakosztályába, a termeket már-már meg is töltötték a meghívott vendégek, akiket sokkal inkább a grófné elbájoló vendéglátása vonzott oda, semmint a gróf magas rangú állása. Mert Mercédès jó ízlésében bízva, abban már jó előre valamennyien egyetértettek, hogy az ünnepségnek bizonyára lesznek olyan részletei is, amelyekről érdemes lesz később beszélni, vagy szükség esetén otthonukban utánózni őket.

Mivel Danglars-nét a már elmondott események nagyon felizgatták, ingadozott elhatározásában, vajon elmenjen-e Morcerf-né estélyére. De a reggeli órákban kocsija összetalálkozott Villefort fogatával.

A királyi ügyész intett a bárónénak, a két kocsi egészen egymás mellé került, és Villefort a kocsi ablakán át beszólt:

- Ugye elmegy Morcerf-né estélyére?

- Nem megyek - felelte Danglars-né -, nem érzem jól magam.

- Nem teszi helyesen - mondta Villefort jelentős pillantással. - Fontos volna, hogy ott lássák önt.

- Azt hiszi? - kérdezte a báróné.

- Azt hiszem.

- Akkor elmegyek.

És a két kocsi ellenkező irányban folytatta útját.

Danglars-né tehát megjelent, és nemcsak szépségével pompázott, hanem ragyogó öltözéke is emelte megjelenését. Abban a pillanatban lépett be az egyik ajtón, mikor a szemben levő másikon Mercédès jött be.

A grófné a fiát küldte Danglars-né elé.

Albert a báróné elé sietett. Megérdemelt bókokkal halmozta el öltözékéért, és karját nyújtotta neki, hogy arra a helyre vezesse, amelyet tetszése szerint kiválaszt magának.

Albert körülnézett.

- A lányomat keresi? - mosolygott a báróné.
  - Bevallom, úgy van - mondta Albert. - Csak nem volt olyan kegyetlen, hogy ne hozza el magával?
  - Nyugodjék meg, itt van, csak összetalálkozott Villefort kisasszonnyal és karon fogta. Nézze csak, már itt is vannak mind a ketten, fehér ruhában, egyikük kaméliacsokrot, a másik nefelejsbokkrétát tart a kezében. De mondja csak...
  - Most pedig ön keres valakit? - kérdezte Albert mosolyogva.
  - Monte Cristo grófja nem lesz itt ma este?
  - Tizenhét! - válaszolta Albert.
  - Mit akar ezzel mondani?
  - Csak azt akarom mondani, hogy jól megy a dolog - nevetett a vicomte -, és hogy ön éppen a tizenhetedik, aki ezzel a kérdéssel fordul hozzám. Jó sora van a grófnak... Igazán csak gratulálhatok neki...
  - És mindenkinek ugyanezt a választ adja?
  - Igaz, igaz, még nem is feleltem a kérdésére. Tessék megnyugodni, asszonyom, a divatos férfiú itt lesz nálunk, mert mi a kiválasztottak közé tartozunk.
  - Volt tegnap az Operában?
  - Nem én.
  - No, mert ő ott volt.
  - Igazán? És ez a különös ember talán megint valami újabb eredetiséggel szolgált?
  - Hát elképzelhető enélkül? Elssler táncolt a *Sánta ördög*-ben, a görög hercegnő odáig volt elragadtatásban. A cachucha spanyol tánc után a gróf csodálatos gyűrűt rejtett el egy bokkrétába, és a bájos táncosnő lába elé dobta. A művésznő köszönetképpen a harmadik felvonásban már ujján viselte a gyűrűt. Eljön a görög hercegnő is?
  - Nem, róla le kell mondanunk. A gróf házában betöltött helye nem eléggé határozott.
  - Menjen csak, hagyjon engem magamra, és üdvözlje Villefort-nét - mondta a báróné. - Látom, már ég a vágytól, hogy önnel beszélhessen.
- Albert meghajolt Danglars-né előtt, és Villefort-néhez sietett, aki máris szóra nyitotta az ajkát.
- Fogadni mernék - mondta Albert, félbeszakítva Villefortnét -, hogy tudom, mit akar kérdezni.
  - No, hát mit? - felelte Villefort-né.
  - Ha eltaláltam, nem tagadja le?
  - Nem én.
  - Szavára mondja?
  - Szavamra.
  - Azt akarta kérdezni, vajon Monte Cristo grófja megérkezett-e már, vagy el fog-e jönni?
  - Szó sincs róla. Egyáltalában nem vele foglalkozom most. Azt akartam kérdezni, kapott-e hírt Franz úrtól?
  - Kaptam, mégpedig tegnap.
  - Milyen hírt?
  - Hogy ugyanakkor indult útnak, mikor a levele.
  - Helyes. És most mi van a gróffal?

- Legyen nyugodt, a gróf eljön.
- Azt tudja, hogy a Monte Cristón kívül még egy neve van?
- Nem, arról nem tudtam.
- Monte Cristo egy szigetnek a neve, ő pedig családnevet is visel.
- Azt még nem sikerült megismernem.
- Nohát, én akkor többet tudok, mint ön. Az igazi neve: Zaccone.
- Lehetséges.
- Máltai származású.
- Az is lehetséges.
- Egy hajótulajdonos fia.
- De lássa, mindezeket jó hangosan kellene elmondania, akkor nagyobb sikert érne el.
- Indiában szolgált, Thesszáliában ezüstbányát termeltet ki, és azért jött Párizsba, hogy Auteuilben valami ásványvíz-forrástelepet létesítsen.
- No, már ezek igazán nagyszerű hírek - jegyezte meg Morcerf. - Megengedi, hogy továbbadjam őket?
- Lehet, de csak egyesével, apránként, és el ne árulja, hogy tőlem hallotta.
- Ugyan miért?
- Mert ez az egész csak ellesett titok.
- Kitől leste el?
- A rendőrségtől.
- Akkor hát ezeket a híreket...
- Tegnap este a rendőrfőnöknél hallottam. Érthető, hogy Párizs elképedt ezen a szokatlan fényűző életmódon, és a rendőrség nyomozáshoz látott.
- Nagyszerű! Nincs is más hátra, csak az, hogy letartóztassák a grófot, mint valami csavargót, azzal az ürüggyel, hogy túlságosan gazdag.
- Bizony, ez könnyen megeshetett volna vele, ha a jelentések nem lettek volna olyan kedvezőek.
- Szegény gróf! Vajon sejti-e, hogy milyen veszedelemben forgott?
- Nem hinném.
- Akkor bizony emberi kötelesség értésére adni. Nem is mulasztom el, amint megérkezik.

Ebben a pillanatban Villefort-nét egy élénk szemű, fekete hajú, bajuszos, szép fiatalember üdvözölte mély tisztelettudással. Albert kezét nyújtott a jövevénynek.

- Asszonyom - mondta Albert -, van szerencsém bemutatni önnek Maximilien Morrel szpáhikapitány urat, egyik legjobb és főleg legbátrabb tisztünket.

- Már volt szerencsém a kapitány úrhoz Auteuilben, Monte Cristo gróf úrnál - válaszolta Villefort-né, és fagyos hidegséggel fordult el.

Ez a felelet és főleg az a hang, amelyen mondta, a szegény Morrel szívébe markolt. De csakhamar kárpótlás is érte, mert amint megfordult, az ajtó szögletében egy szép, fehér ruhás alakot pillantott meg, akinek szeme látszólag kifejezéstelenül rajta függött, nefelejcs-csokrát pedig lassan az ajkához emelte.

Morrel tisztán megértette ezt az üdvözetet, és éppen olyan tekintettel emelte ajkához a zsebkendőjét. És ez a két eleven szobor, akinek szíve a márványkülső alatt olyan forrón dobbant egymásért, noha a

terem egész szélességében elválasztotta őket, egy pillanatra megfedkezett önmagáról, sőt, megfedkezett az egész világról is ebben a néma gyönyörködésben. Még soká maradhattak volna így beleveszve egymás nézésébe, anélkül hogy bárki is észrevegye elrévedezésüket, mivel éppen akkor lépett be Monte Cristo grófja.

Már említettük, hogy a gróf, ahol csak megjelent, akár természetes, akár mesterséges vonzóerejével, mindig mindenütt magára vonta a figyelmet. A reá szegeződő tekinteteket nem kifogástalan szabása mellett is egyszerű és szerény fekete ruhája vonzotta, nem is hímzéstelen fehér mellénye, még csak gyönyörűen simuló pantallója sem, hanem inkább sápadt arcbőre, hullámos, fekete haja, tiszta, nyugodt arca, mély és ábrándos tekintetű szeme, s végül csodálatos finomsággal metszett szája, amely olyan könnyedén öltötte magára a megvetés kifejezését, hogy minden szem feléje fordult.

Szebb férfit akárhányat lehetett itt találni, de az ő arcánál *jellegetesebbet* bizonyára nem - hogy ezt a kifejezést használjuk. A gróf arcán minden vonás beszélt, és minden rezzenésének megvolt a maga értelme. Mert a mély gondolatok valami különös hajlékonyságot és csodálatos szilárdságot adtak vonásainak, arckifejezésének és legapróbb mozdulatainak is.

A mi párizsi társaságunk olyan különös, hogy minderre talán ügyet sem vetett volna, ha nem lappang mögötte egy óriási vagyonnal bearanyozott titokzatosság.

Bárhogy áll is a dolog, a gróf valamennyi jelenlevő tekintetének tüzeiben és apró köszönetések közepette haladt előre egészen Morcerf-néig, aki a virággal díszített kandalló előtt állva, az ajtóval szemközt levő tükörből látta őt belépni, és elkészült a fogadására.

Morcerf-né abban a pillanatban fordult felé mesterkélt mosollyal, amikor a gróf éppen meghajolt előtte.

A grófné kétségtelenül azt hitte, hogy Monte Cristo grófja szólal meg előbb. A gróf viszont abban a hiszemben volt, hogy Morcerf-né fogja szavaival kitüntetni. De mindketten hallgattak, mert úgy érezték, hogy minden köznapi szó méltatlan volna hozzájuk. Így azután kölcsönös üdvözlések után Monte Cristo Albert felé indult, aki tárt karral jött felé.

- Találkozott már az édesanyámmal? - kérdezte Albert.

- Éppen most volt szerencsém üdvözölni - válaszolta a gróf -, de a kedves apját sehol sem látom.

- Nézze csak, egy csomó hírességgel ott politizál abban a kis csoportban.

- Azok az urak ott csakugyan mind hírességek? - kérdezte Monte Cristo. - Sejtelmem sem volt róla. És mifélek? Mint tudja, sokféle híresség van.

- Először is ott van az a nagy, hórihorgas ember, az tudós. A római campagnán valami új gyíkfajtát fedezett fel, amelynek eggyel több csigolyája van, mint a többi gyíknak, és a tudós visszajött, hogy a felfedezését az Akadémiával is ismertesse. Sokáig vitatkoztak a dolog felett, de végül is a hórihorgas úr győzött. A csigolya nagy port vert fel tudományos körökben, a hórihorgas úr a Becsületrendnek eddig csak lovagja volt, a jövőben már tisztje lesz.

- Nagyszerű! - jelentette ki Monte Cristo. - Úgy látom, ezúttal jól eltalálták, kinek adják a kitüntetést. Ha netán még egy csigolyát fedezne fel, akkor parancsnokká nevezik ki?

- Valószínűleg - felelte Morcerf.

- Hát az a másik, akinek az a különös ötlete támadt, hogy zölddel hímzett kék kabátot vegyen fel? Az ki lehet?

- Nem az ő ötlete volt a kabát. A Köztársaság, mint tudja, kissé művész is volt, és amikor az akadémikusoknak egyenruhát akart adni, Davidot¹⁴ kérte fel, rajzoljon számukra kabátot.

- Nini, csakugyan - mondotta Monte Cristo. - Így hát ez az úr akadémikus?

---

¹⁴ Louis David (1748-1825): a nagy klasszikus festő jakobinusként kezdte pályáját.

- Éppen egy hete tagja a tudós társaságnak.
  - És micsoda érdeme van? Mi a szakja?
  - A szakja? Úgy hiszem, gombostűket szurkál a nyuszik fejébe, buzérral eteti a tyúkokat, és halcsonttal vési a kutyák gerincvelejét.
  - És mindezért a Tudományos Akadémia tagja?
  - Dehogy, az Académie Française választotta meg.
  - De hát mi köze ennek az Académie Française-hez?
  - Megmondom. Úgy látszik...
  - Hogy a kísérletei nagy lépéssel vitték előre a tudományt, ugye?
  - Nem, hanem igen jó stílusa van.
  - Ez bizonyára nagyban legyezi a nyulak hiúságát, amelyeknek a fejébe szurkálja a gombostűt, a tyúkokét, amelyeknek csontját pirosra festi, és a kutyákét, amelyeknek a gerincvelőjét vésegeti.
- Albert nevetésbe tört ki.
- Hát az a másik? - kérdezte a gróf.
  - Az a másik?
  - Igen, a harmadik.
  - Ó, az a búzavirágkék kabátos?
  - Igen az.
  - Az apámnak egy kollégája, aki a leghevesebben szembeszállt azzal a tervvel, hogy a paireknek egyenruhát készítsenek. Javaslatának igen nagy sikere volt a karzaton. Nem volt valami jó viszonyban a liberális újságokkal, de az udvar terveivel szemben tanúsított nemes felháborodása megnyerte őket. Itt-ott azt is beszélnek már, hogy nagykövetté fogják kinevezni.
  - És milyen címen lett pairré?
  - Írt két-három vígoperát, megszerezte a *Siècle* négy vagy öt részvényét, és öt-hat éven át a kormányra szavazott.
  - Bravó, vicomte! - jegyezte meg Monte Cristo nevetve. - Ön igazán kedves cicerone. Most pedig egy szívességre kérem.
  - Tessék.
  - Ne mutasson be ezeknek az uraknak, és ha ők kérik, hogy bemutatkozhassanak, értesítsen róla.
- A gróf ebben a pillanatban érezte, hogy valaki a karjára teszi a kezét. Hátrafordult: Danglars volt az.
- Ah, hát ön az, báró! - mondta.
  - Miért szólít bárónak? - kérdezte Danglars. - Hiszen jól tudja, hogy nem sokat adok a címemre. Nem úgy, mint ön, vicomte, ön sokat tart rá, ugye?
  - Természetesen - válaszolta Albert -, mert hiszen ha nem volnék vicomte, akkor éppenséggel semmi sem volnék, ön ellenben vígan feláldozhatja bárói címét, mert még úgyis milliomos marad.
  - És én ezt tartom a legszebb címnek a Júliusi Királyságban - jelentette ki Danglars.
  - Sajnos - jegyezte meg Monte Cristo -, a milliomoság nem kísér el a sírig, mint a bárói és a pairi cím, vagy az akadémiai tagság. Tanúbizonyosság erre a milliomos frankfurti Frank és Pulmann, akik éppen most jutottak csődbe.
  - Igazán? - kérdezte Danglars elsápadva.

- Ma este hozta a hírt egy futár. Körülbelül egymilliónyi tőkém lehetett náluk, de mivel idejében értesültem a dologról, mintegy négy héttel ezelőtt visszavontam tőlük az érdekeltségemet.

- Jaj, istenem! - kezdte ismét Danglars. - Kétszázézer franknyi váltójuk vár beváltásra nálam.

- Most hát tudja: az aláírásuk ma már csak öt százalékot ér.

- Igen, csak hogy későn tudtam meg - mondta Danglars. - Már beváltottam a váltójukat.

- Helyes! - állapította meg Monte Cristo. - Ez a kétszázézer frank hozzájön ahhoz a...

- Csitt! - mondta Danglars Monte Cristóhoz közeledve. - Ne beszéljen ilyesmiről... főleg a fiatal Cavalcanti előtt ne - tette hozzá a bankár, és mosolyogva fordult a mellette álló ifjúhoz.

Morcerf elhagyta a grófot, mert anyjával akart beszélni. Danglars azért hagyta ott, hogy a fiatal Cavalcanti üdvözlje. Monte Cristo egy percig magára maradt.

Eközben a hőség fullasztó kezdett lenni.

Az inasok gyümölcsöt és fagyaltot hordoztak szét a termekben. Monte Cristo zsebkendőjével megtörülte izzadó arcát, de mikor a tálcákkal elhaladtak előtte, hátrább lépett, és semmit sem vett a frissítőkből.

Morcerf-né egy percre sem vesztette el szem elől Monte Cristót. Észrevette, hogy hozzá sem nyúl a frissítőkhöz, sőt, jól látta elutasító mozdulatát is.

- Albert - szólt a fiához -, észrevettél-e valamit?

- Ugyan mit, anyám?

- Azt, hogy a gróf sohasem fogadott el apádtól ebédre szóló meghívást.

- Igaz, de villásreggelin már volt nálam, hiszen azzal kezdte meg a társaságban való bemutatkozását.

- Tenálad, az nem ugyanaz, mint apádnál - mormogta Mercédès -, és mióta itt van, folyton figyelem.

- No és?

- Bizony még hozzá sem nyúlt semmihez.

- A gróf nagyon mértéktartó.

Mercédès ajkán szomorú mosoly jelent meg.

- Menj oda hozzá - mondta fiának -, és a legelső tálból, amelyet arra visznek, kínáld meg.

- Mire való ez, anyám?

- Tedd meg az én kedvemért, Albert - mondta Mercédès.

Albert megcsókolta anyja kezét, és visszatért a grófhöz.

Az előzőekhez hasonló tálat hoztak feléjük. Mercédès látta, amint Albert rá akarta venni a grófot, hogy fogyassza el a felé nyújtott fagyaltot, ám a gróf állhatatosan visszautasította.

Albert újra odament édesanyjához. A grófné halálsápadt volt.

- Láthatod - mondta -, hogy mindent elutasít.

- Igen, de miért tépelődik ezen, anyám?

- Hát tudod, Albert, különöseks ám a nők. Örültem volna, ha a gróf valamit fogyaszt nálunk, ha akár csak egy gránátalmát is. De az is lehet, hogy nem kedveli a mi francia csemegéinket, és másvalamit szeretne.

- Dehogy, anyám! Láttam Olaszországban, válogatás nélkül evett mindent. Bizonyára ma este nem érzi jól magát.

- Meg azután - folytatta a grófné - mindig a forró égövhöz volt szokva, talán jobban el tudja viselni a hőséget, mint mások.

- Nem hinném, mert panaszkodott, hogy majd megfullad a melegtől, és azt kérdezte, hogyha már az ablakokat kinyitották, miért nem tárták ki az ablakredőket is.

- Ez kitűnő módja lesz megtudnom, vajon tartózkodása szándékos-e - mondta Mercédès. Ezzel kiment a teremből.

Csakhamar kinyitották az ablakredőket, és az ablakig felnyúló jázmin- és klematiszbokrokon keresztül láthatóvá lett az egész kivilágított kert és a sátor alatt megterített asztal.

Táncoló férfiak és nők, kártyázók és beszélgetők egyaránt felkiáltottak örömükben. Tikkadtak voltak, és mindannyian boldogan szívták be a betóduló friss levegőt.

Csakhamar megjelent ismét Mercédès is. Még sápadtabb volt, mint mikor kiment, de arca olyan elszántságot fejezett ki, amely egyes körülmények között nem volt szokatlan nála.

Egyenesen ahhoz a csoporthoz lépett, amelynek férje volt a középpontja.

- Ne kösse le ide az urakat, gróf úr - mondta -, úgysem játszanak, sokkal jobban esik majd kint a kertben üdülniük, mint itt bent lenni ebben a fullasztó hőségben.

- Asszonyom - felelte egy gáláns, öreg tábormok, aki 1809-ben énekelte az *Előre Szíriába* című dalt -, egyedül nem megyünk ám a kertbe!

- Helyes - felelte Mercédès -, magam járok elől jó példával.

Monte Cristóhoz fordult:

- Gróf úr - mondta -, tiszteljen meg azzal, hogy a karját nyújtja.

A gróf e néhány egyszerű szó hallatára megszedült, egy pillanatig Mercédèsre nézett. Egy villanásnyi ideig tartott, de a grófné úgy érezte, mintha egy évszázadig tartott volna, annyi mindent fejezett ki Monte Cristo egyetlen pillantása.

Karját nyújtotta a grófnénak. Mercédès rátámaszkodott, vagy helyesebben szólva, éppen csak érintette parányi kezével, és mindketten megindultak lefelé a rododendronnal és kaméliával szegett lépcsőn.

Mögöttük és a másik lépcsőn hangos jókedvvel mintegy húsz vendég tódult le a kertbe.

Kenyér és só

Morcerf-né és Monte Cristo az üvegházba vezető és lombozatával mintegy boltozatot alkotó hársfasor alatt haladtak.

- Túlságosan meleg volt a szalonban, ugye, gróf úr? - kérdezte a grófné.

- Bizony, nagyon meleg volt, asszonyom. Kitűnő ötlet volt öntől, hogy kinyitatta az ablakokat és ablakredőket.

Alig ejtette ki a gróf e szavakat, észrevette, hogy Mercédès keze megremeg.

- De nem fázik meg ebben a könnyű ruhában? Hiszen még a nyaka körül sincs egyéb, csak ez a tüllsál - mondta a gróf.

- Tudja, hová vezetem? - kérdezte a grófné, felelet nélkül hagyva Monte Cristo kérdését.

- Nem tudom, asszonyom - válaszolta a gróf -, de láthatja, hogy semmi ellenvetést sem teszek.

- Az üvegházba. Oda visz ez a faszor.

A gróf mintegy kérdően nézett Mercédèsre, de az asszony szótlanul folytatta útját, és Monte Cristo is hallgatott.

Odaértek az üvegházhoz, amelyben pompás gyümölcsfák virultak. Ezek a gyümölcsfák július havától kezdve ontották termésüket, mert a hőmérsékletet itt úgy szabályozták, hogy pótolja a nálunk gyakran hiányzó napsugár hevét.

A grófné elbocsátotta Monte Cristo karját, és egy szőlőtökéhez lépett, hogy letépjen egy muskotályfürtöt.

- Nézze, gróf úr - mondta olyan szomorú mosollyal, hogy szeme sarkában sejteni lehetett a megbújt könnycseppeket -, nézze, jól tudom, hogy a mi francia szőlőinket nem lehet összehasonlítani az önök szicíliai és ciprusi szőlőjével, de kérem, legyen elnéző a mi szegény északi napfényünkhöz.

A gróf meghajolt, és egy lépést hátrált.

- Visszautasít? - kérdezte Mercédès remegő hangon.

- Asszonyom - válaszolta Monte Cristo -, alázatosan bocsánatát kérem, de sohasem eszem muskotályszőlőt.

Mercédès sóhajtva ejtette le a fürt szőlőt. Az egyik szomszédos lécrácsozat fölött pompás őszibarack függött, amely ugyanúgy, mint a szőlő, az üvegház mesterségesen langyos levegőjében ért meg. Mercédès a hamvas gyümölcshöz lépett és leszakította.

- Fogyassza hát el akkor ezt az őszibarackot - mondta.

A gróf ismét elutasító mozdulattal felelt.

- Hát megint? - jajdult fel Mercédès olyan fájdalmasan, hogy szava mélyéről zokogás csendült ki. - Igazán nincs szerencsém.

Ezt a jelenetet hosszú csend követte. Az őszibarack éppúgy a homokba hullott, mint a szőlő.

- Gróf úr - törte meg végül is Mercédès a csendet, és könnyörgő tekintetet vetett Monte Cristóra -, van egy megható arab szokás, amely örök barátokká teszi azokat, akik egy fedél alatt közösen fogyasztottak kenyeret és sót.

- Ismerem ezt a szokást, asszonyom - felelte a gróf. - Csakhogy mi most Franciaországban vagyunk és nem Arábiában, és itt nincsenek örök barátságok, sem megosztott kenyér és só.

- De végül is - mondta a grófné remegve, és szemét le nem vette Monte Cristóról akinek karjába most ismét görcsösen és mindkét kezével belekapaszkodott -, azért mi mégiscsak barátok vagyunk, ugye?

A vér a gróf szívébe tódult, halálsápadt lett, majd a vér a szívéről a nyakán át előntötte az arcát, és szeme néhány másodpercig a semmibe meredt, mintha valami vakító fény kápráztatta volna el.

- Természetes, hogy jó barátok vagyunk, asszonyom - válaszolta. - És ugyan miért is ne volnánk azok?

Ez a hang annyira más volt, mint amit Morcerf-né várt, hogy hallatára megfordult és felsóhajtott. Ez a sóhaj jajszónak is beillett volna.

- Köszönöm - mondta.

Ezzel tovább indult. Így járták körül az egész kertet, anélkül hogy egyetlen szót is szóltak volna.

- Uram - kezdte ismét a grófné, vagy tíz percnyi szóotalan sétálgatás után -, igaz-e, hogy ön sokat látott, sokat utazott, és sokat szenvedett?

- Igen, asszonyom, nagyon sokat szenvedtem - válaszolta Monte Cristo.

- De most boldogan él?

- Hogyne - felelte a gróf -, hiszen senki sem hall panaszkodni.

- És mostani boldogsága derűssé tette a lelkét?

- Mostani boldogságom nagyon hasonló elmúlt szenvedéseimhez - mondta a gróf.

- Hát nem házasodott meg? - kérdezte a grófné.

- Én? Ugyan ki mondta, hogy megházasodtam? - felelte Monte Cristo és megremegett.

- Nem mondta senki, de több ízben látták önt az Operában egy szép fiatal nővel.

- Az rabszolganóm, akit úgy vásároltam Konstantinápolyban, asszonyom. Egy herceg leánya, akit lányomként tartok, mivel semmiféle más érzés nem köt senkihez.

- Így tehát egymagában él?

- Egymagamban.

- Nincs lánytestvére... fia... apja?

- Senkim sincs.

- Hogyan tud úgy élni, hogy semmi se kösse az élethez?

- Nem az én hibámból van így, asszonyom. Máltában szerettem egy fiatal lányt. Éppen házasodni készültem, amikor kitört a háború, és szélvészféleg távol sodort tőle. Azt hittem, ő is szeret annyira, hogy megvárjon, sőt, hogy netán síromhoz is hű maradjon. De mikor visszatértem, ő már férjes asszony volt. Ezen minden férfi átesett, aki elmúlt húszesztendő. Nekem talán érzékenyebb volt a szívem, mint másoknak, és többet szenvedtem, mint az én helyemben más szenvedett volna, ennyi az egész.

A grófné megállt egy pillanatra, mintha ilyen módon akart volna lélegzethez jutni.

- Igen - mondta -, és ez a szerelem megmaradt a szívében... Igazán szeretni csak egyszer lehet... Viszontlátta valaha azt az asszonyt?

- Soha.

- Soha?

- Nem tértem vissza soha abba az országba, ahol ő élt.

- Máltába?

- Igen, Máltába.

- Ő tehát Máltában van?

- Azt hiszem.

- És megbocsátott neki azért, amiért oly sok szenvedést okozott önnek?

- Neki megbocsátottam.

- De csak neki. Azokat pedig, akik elválasztották tőle, még most is gyűlöli.

A grófné most szembefordult Monte Cristóval. Még mindig kezében tartotta az illatos szőlőfürt egy darabkáját.

- Fogadja el - mondta.

- Sohasem eszem muskotályt, asszonyom - válaszolta Monte Cristo, mintha erről még szó sem esett volna közöttük.

A grófné kétségbeesetten dobta a fürtöcskét a legközelebbi bokorba.

- Hajthatatlan! - mormogta.

Monte Cristo olyan érzéketlen maradt, mintha a szemrehányás nem is neki szólt volna.

E pillanatban Albert jelent meg futva.

- Jaj, anyám - mondta -, nagy szerencsétlenség történt!

- Mi az? Mi történt? - kérdezte a grófné. Igyekezett összeszedni magát, mintha most ébredne valami álmából a valóságra.

- Azt mondtad, szerencsétlenség történt? Való igaz, történnek szerencsétlenségek.

- Villefort úr van itt.

- No és?

- A feleségéért és lányáért jött.

- Miért?

- Mert Saint-Méran marquise Párizsba érkezett, és azt a hírt hozta, hogy Saint-Méran marquis meghalt a Marseille-t követő első állomáson. Villefort-né, aki nagyszerű hangulatban volt, nem akarta sem megérteni, sem elhinni a szerencsétlenséget. De Valentina kisasszony, apja legelső szavaira, bármilyen óvatosan hangzott is el a hír, mindent kitalált. Ez a csapás úgy érte, akár a villám, és ájultan esett össze.

- És kije Saint-Méran úr Villefort kisasszonynak? - kérdezte a gróf.

- Anyai nagyapja. Azért jött, hogy sürgesse kis unokájának Franz d'Épinayvel való esküvőjét.

- Igazán?

- Így késést szenved Franz esküvője is. Miért nem volt Saint-Méran marquis egyúttal a Danglars kisasszony nagyapja is?

- Albert, Albert! - jegyezte meg Morcerf-né a szelíd szemrehányás hangján. - Miket beszélsz? Gróf úr, önre igen sokat ad, mondja meg neki, hogy megjegyzése helytelen volt!

Néhány lépést tett előre.

Monte Cristo olyan különösen nézett rá, és tekintetében annyi ábrándos hódolat kifejezése ült, hogy Mercédès visszafordult.

Megfogta a gróf kezét, és a fia kezébe tette, majd együtt megszorította mind a kettőt.

- Jó barátok vagyunk, ugye? - kérdezte.

- Ó, hogy lehetnék a barátja, asszonyom? Ennyit nem is kívánhatok - felelte a gróf. - De mindenesetre hódoló szolgája vagyok.

A grófné szívét kimondhatatlan érzés szorította össze, miközben távozott. És még jóformán tíz lépést sem tett, a gróf jól látta, hogy szeméhez emeli zsebkendőjét.

- Valami nézeteltérés volt talán kettejük között? - kérdezte Albert csodálkozva.

- Ellenkezőleg - válaszolta a gróf -, hiszen éppen ön előtt jelentette ki, hogy jó barátok vagyunk.

Ezzel visszatértek a szalonba, amelyet éppen akkor hagyott el Valentine, Villefort úr meg a felesége.

Magától értetődik, hogy Morrel nyomon követte őket.

Saint-Méranné

Villefort úr házában valóban gyászos jelenet játszódott le. Miután a két hölgy elindult a bálba, és Villefort-né legmeghatóbb rimánkodásai sem tudták rávenni férjét, hogy velük tartson, a királyi ügyész rendes szokása szerint bezárkózott dolgozószobájába egy egész halom iratcsomóval, aminek láttára mindenki más visszahőkölt volna, az ő munkaéhségét azonban rendes életkörülményei között alig-alig elégítette ki.

Az iratcsomók azonban ezúttal csak ürügyül szolgáltak. Villefort nem dolgozni, hanem gondolkodni akart. Miután ajtaját bezárta, és utasítást adott, hogy csak igen fontos ügyben zavarják, karosszékebe ült, és gondolatban újra átélte mindazt, ami egy hét óta sötét gondjait és keserű emlékeit életre keltette.

És ekkor nem a felhalmozott iratokhoz nyúlt, hanem kihúzta íróasztala egyik fiókját, kinyitott egy titkos rekeszt, és előszedte személyes jegyzetei kötegét, értékes kéziratokat, amelyek között külön osztályozta és titkos jelzéssel látta el azoknak a névsorát, akik politikai pályafutása vagy pénzügyei során, törvényes működése vagy titokzatos szerelmi ügyei miatt ellenségei lettek.

Ezek száma ma már olyan ijesztő volt, hogy beléremegett. De bármilyen hatalmasak és súlyosak voltak is ezek a nevek, mégis nemegyszer mosolyra készítették, mint ahogy a hegymászó a hegy legmagasabb csúcsáról, ahová elért, lemosolyog a lábánál levő meredek magaslatokra, a járhatatlannak tetsző utakra és a szakadékok mélyére, amelyekről hosszú és kínos kapaszkodókkal tudott csak felvergődni a csúcra.

Mikor ezt a sok nevet mind végiggondolta, újra átböngészte, tanulmányozta, és jegyzeteit is átnézte, megrázta a fejét.

- Nem - mormogta -, ezek között egy olyan ellenség sincs, aki türelemmel és állhatatosan várt volna a mai napig, hogy most tiporjon el ezzel a titokkal. Mint Hamlet mondja, olykor a legjobban eltemetett dolgok robaja is előtör a földből, és miként a foszfor lángja, bolondul a magasba lobban. Csakhogy ezek olyan lángok, amelyek azért fénylenek fel egy pillanatra, hogy csalóka utat mutassanak. A korzikai bizonyára elmondta a dolgot valami papnak, az pedig továbbadta. Monte Cristo is hallhatott róla valamit, és hogy tisztán lássa a dolgot...

- De ugyan miért akarja tisztán látni? - töprengett Villefort némi gondolkodás után. - Miféle érdeke lehet Monte Cristo úrnak, Zaccone úrnak, a máltai hajótulajdonos fiának, egy thesszáliai ezüsbánya kiaknázójának, hogy mikor először jár Franciaországban, akkor egy ilyen sötét, titokzatos és számára céltalan ügynek akarjon a végére járni? A sok összefüggéstelen felvilágosítás közepett, amelyet az a Busoni abbé meg az a lord Wilmore, a jó barát és az ellenség adott, egyetlen dolog áll tisztán, világosan, nyíltan a szemem előtt: hogy közte és köztem soha semmikor, semmi körülmények között, semmiféle érintkezés nem lehetett.

Igen, de Villefort maga sem hitte, amit magában mondott. Az ő szemében a legborzasztóbb nem az volt, hogy felfedezhetnek valamit, hiszen azt le is tagadhatta, vagy megfeleltethet reá. Nem is ez a *Mene, Tekel, Ufarsin* nyugtalanította, amely most egyszerre véres betűkkel jelent meg a falon, őt az rémítette meg, hogy megtudja, ki az az ember, aki e szavakat odaírta.

Miközben azon igyekezett, hogy megnyugtassa magát, és becsvágya tetőpontjáról, a politikai jövőről is letett, s attól való félelmében, hogy felébreszti már régóta alvó ellenségeit, a családi kör békéjére törekedett csupán, hirtelen kocsizörgés zaja hangzott fel az udvaron.

Kisvártatva idős ember lépteit hallotta a lépcsőről, majd olyasféle zokogás és jajgatás ütötte meg a fülét, mint mikor a cselédek részt vesznek gazdájuk fájalmában.

Villefort sietve félretolta ajtaja reteszét, és ekkor hirtelen, minden bejelentés nélkül egy öreg hölgy lépett be. Sálját karján, kalapját kezében hozta. Hófehér haja elefántcsontszínű homloka fölé borult. Szeme, amelynek sarkába az idő múlása már beírta a maga mély barázdáit, egészen beleveszett a sok sírás okozta puffedségbe.

- Jaj, uram! - mondta. - Micsoda szerencsétlenség! Én is belehalok! Igen, igen, bizonyos, hogy belehalok!

Az ajtóhoz legközelebb álló karosszékbe roskadt, és zokogásba tört ki.

A szolgák állva maradtak a küszöbön, és nem mertek eltávozni. Noirtier úr öreg szolgájára néztek, aki a többiek után futott ide, mikor gazdája szobájából lármát hallott, és a háttérben maradt. Villefort felállt, és anyósához sietett, mert ő volt a kérdéses öreg hölgy.

- Ej, istenem! - mondta. - Mi történt hát, asszonyom? Mitől van ennyire magánkívül? És Saint-Méran úr nem kísérte el?

- Saint-Méran úr meghalt - válaszolta az öreg marquise, kertelgetés nélkül, kifejezéstelen arccal, szinte kábultan.

Villefort hátrált egy lépést, és összecsapta a kezét.

- Meghalt!... - hebegte. - Ilyen váratlanul?

- Egy héttel ezelőtt, ebéd után, még együtt szálltunk kocsiba - folytatta Saint-Méranné. - A marquis már néhány napja gyengélkedett, de az a gondolat, hogy viszontlátjuk kedves kis Valentine-ünket, erőt adott neki, és minden fájdalom ellenére ragaszkodott az utazáshoz. Marseille-től hat mérföldnyire, miután bevette megszokott tablettáit, olyan mély álomba merült, amelyet nem találtam természetesnek. De azért mégsem akartam felébreszteni, míg hirtelen azt nem láttam, hogy pirosság önti el az arcát, és halántékán az erek sokkal erősebben lüktetnek, mint rendesen. És mégis hagytam aludni, mert közben leszállt az éj, és már nem láthattam semmit. Egyszerre csak tompa és fájdalmas kiáltást hallatott, mint aki álmában szenved, és feje hirtelen mozdulattal hátrahanyatlott. Azonnal szólítottam a komornyikot, megállítottam a postakocsit, szölongattam a férjemet, odatartottam neki repülősóval teli üvegcsémet, de minden hiába volt, meghalt, és már csak holttestével érkeztem meg Aixbe.

Villefort megdöbbenően és kábultan meredt rá.

- Bizonyára hívtak orvost, ugye?

- Azonnal, de, mint mondtam, már késő volt.

- Ez bizonyos. De legalább megállapíthatta, hogy miféle betegség okozta a szegény marquis halálát.

- Istenem! Hát ezt meg is mondta, uram. Úgy vélekedett, hogy szélütés végzett vele.

- S akkor mit csinált ön?

- Saint-Méran úr mindig azt hajtogatta, hogy még ha Párizstól távol is találna meghalni, tetemét vigyék a családi sírboltba. Én tehát ólomkoporsóba tettem, és néhány nappal utánam ő is megérkezik.

- Istenem! Szegény anyám! - sajnálkozott Villefort, - Ilyen csapás után ennyi gond, és még hozzá az ön korában!

- Isten mindvégig erőt adott hozzá. Azonkívül a kedves marquis bizonyára szintén megtette volna mindazt értem, amit én őerre tettem. Annyi bizonyos, hogy mióta odahagytam, attól tartok, megzavarodom. Nem tudok már sírni. Igaz, azt tartják, hogy az én koromban már kifogynak a könnyek, de én úgy érzem, hogy amíg szenvedünk, addig a könnyekre is szükségünk van, Hol van Valentine, uram? Ómiatta jöttünk, látni akarom Valentine-t.

Villefort úgy érezte, rettenetes volna most azt felelnie, hogy Valentine bálban van, ezért csak annyit mondott a marquise-nak, hogy unokája elment mostohaanyjával együtt, és azonnal értesítik.

- De máris, azonnal, uram, könnyörgök - erősködött az öreg hölgy.

Villefort karon fogta Saint-Mérannét, és az ő részére fenntartott szobába vezette.

- Pihenjen kissé, anyám - mondta.

E szavakra a marquise felkapta a fejét, és ránézett arra az emberre, aki fájdalmasan megsíratott leányára emlékeztette. Leánya most Valentine-ben kelt új életre, és az öregasszonyt annyira szíven ütötte az „anyám” megszólítás, hogy zokogásba tört ki, beleroskadt egy karosszékbe, és ott térdepelve, ősz fejét a karosszék párnáiba temette.

Villefort a komornák gondjaira bízta, az öreg Barrois pedig rémülten tért vissza gazdájához. Mert az öregembereket semmi sem rémíti úgy meg, mintha a halál egy pillanatra elkerüli őket, hogy egy másik öreget ragadjon magával. Míg Saint-Méranné, még mindig a karosszékben térdelve, szíve mélyéből imádkozott, Villefort bérkocsit hozatott, és maga ment el Morcerf-ékhez, hogy hazahozza feleségét és leányát. Amint a Morcerf-ék szalonja ajtajában megjelent, annyira sápadt volt, hogy Valentine hozzáfutott és felkiáltott:

- Ó, apám! Valami baj történt?

- Drága nagymamád megérkezett, Valentine - felelte Villefort úr.

- Hát nagyapám? - kérdezte a fiatal lány remegve.

Villefort úr nem válaszolt, csak karját nyújtotta leányának.

Ideje is volt. Valentine-t szédülés fogta el és megtántorodott. Villefort-né a segítségére sietett, és férjével együtt a kocsihoz támogatta.

- Különös dolog! Ki hitte volna? Ki hitte volna?

A kétségbeesett család így távozott, és szomorúságuk, mint valami fekete fátyol, terült végig az egész társaságon.

Otthon a lépcső alján Valentine megpillantotta a reá várakozó Barrois-t:

- Noirtier úr még ma este látni kívánja önt - jegyezte meg halkán az öreg.

- Mondja meg neki, hogy nagymamától egyenesen hozzá megyek majd - felelte Valentine.

A fiatal lány finom lelke megérezte, hogy ebben a pillanatban inkább Saint-Mérannénak van reá szüksége.

Valentine ágyban találta nagyanyját. E találkozásból nem lehet egyebet elmondani, mint néma simogatásokat, szívből jövő fájdalmas sóhajokat, forró könnyeket. A jelenetnek, férje oldalán, tanúja volt Villefort-né is, aki - ha csak látszólag is - mély tisztelettel adózott a lesújtott özvegyasszonynak.

Kisvártatva a férje füléhez hajolt.

- Ha megengedi - mondta -, talán jobb lesz, ha én most visszavonulok, mert jelenlétem még jobban elszomorítja anyósát.

- Igen, igen - súgta Saint-Méranné Valentine-nek -, jobb lesz, ha kimegy. De te maradj itt, te maradj itt!

Villefort-né távozott, és Valentine egyedül maradt nagyanyja ágyánál, mert a királyi ügyész, akit a váratlan gyász eset nagyon megzavart, követte feleségét.

Közben Barrois felért az öreg Noirtier-hoz. Az aggastyán jól hallotta az egész jövés-menést, és mint már mondtuk, az öreg szolgát küldte le, hogy mindent megtudakoljon.

Amikor az visszatért, az élénk és főleg értelmes szem azonnal kérdőre vonta a küldöncöt.

- Fájdalom, uram, igen nagy szerencsétlenség történt - jelentette Barrois -, Saint-Méranné megérkezett ugyan, de férje meghalt.

Saint-Méran úr meg Noirtier sohasem voltak valami jó barátok, de tudni való, hogy egyik öregemberre egy másiknak a halála milyen hatással van.

Noirtier lehorgasztotta a fejét, mint akit nagyon megviselt valami, vagy mélyen elgondolkodik. Azután lehunyta egyik szemét.

- Valentine kisasszonyt? - kérdezte Barrois.

Noirtier igent intett.

- Tetszik tudni, hogy elment a bálba, hiszen már báli ruhájában jött be elbúcsúzni öntől, uram.

Noirtier ismét behunyta bal szemét.

- Igenis, látni akarja őt, uram?

Az aggastyán szemével intett, hogy eltalálta kívánságát.

- Bizonyára érte mennek Morcerf-ékhez. Megvárom, míg hazatér, akkor megmondom neki, hogy jöjjön fel önhöz. Rendben van?

- Igen - intett feleletül a béna ember.

Barrois így leste meg tehát Valentine visszatértét, és mint láttuk, azonnal jelentette neki nagyapja kívánságát.

Ennélfogva Valentine, nagyanyjától kijövet, egyenesen felment Noirtier-hoz. Bármennyire magánkívül volt is az izgalomtól Saint-Méranné, végül mégis úrrá lett rajta a fáradtság, és lázas álomba merült. Keze ügyébe állítottak egy kis asztalt, amelyen rendes itala: narancsszörppel teli korsó és egy pohár állott.

Azután, mint mondtuk, a fiatal lány eltávozott a marquise ágyától, hogy felmenjen Noirtier úrhoz.

Valentine megölelte az öregembert, aki olyan gyöngéd szeretettel pillantott rá, hogy a lánynak ismét tele lett a szeme könnyel, noha azt hitte, hogy könnyeinek forrása már kiapadt.

Az öregember le nem vette róla a tekintetét.

- Igen, igen, azt akarod mondani, hogy még mindig van egy szerető nagyapám, ugye? - kérdezte Valentine.

Az aggastyán intett, hogy pontosan ezt akarta kifejezni tekintetével.

- Hála istennek! - válaszolta Valentine. - Mivé is lennék nélküle?

Éjjel egy óra volt. Barrois maga is szeretett volna lefeküdni, és megjegyezte, hogy az ilyen fájdalmas éjszaka után mindannyiuknak jót tenne a pihenés. Az öregember nem akarta azt felelni rá, hogy neki az tesz legjobbat, ha ezt a gyermeket látja. Elbúcsúzott hát Valentine-től, akit a fájdalom és a fáradtság annyira megviselt, hogy ez meg is látszott rajta.

Másnap reggel Valentine ismét ágyban találta nagyanyját. Láza nem csillapodott, ellenkezőleg, az öreg marquise szemében sötét tűz lángolt, és úgy látszott, valami ideges izgalom teljesen hatalmába kerítette.

- Szent isten! Nagymama, nagyon rosszul vagy? - kiáltott fel Valentine, amint észrevette ezt a rendkívüli idegességet.

- Nem, gyermekem, dehogyan - felelte Saint-Méranné -, csak türelmetlenül vártam, hogy visszagyere, és elküldj valakit apáért.

- Apámért? - nyugtalankodott Valentine.

- Igen, beszélni szeretnék vele.

Valentine nem mert ellenkezni nagyanyja kívánságával, amelynek különben sem tudta az okát. Kisvártatva azután belépett Villefort.

- Uram - kezdte Saint-Méranné, minden köntörfalazás nélkül, mintha attól tartana, hogy nem lesz elég ideje -, mint írta, azt tervezik, hogy ez a gyermek férjhez menjen.

- Úgy van, asszonyom - válaszolta Villefort. - De ez már jóval több, mint terv, ez már megegyezés.
- Jövendő vejét Franz d'Épinay úrnak hívják?
- Igen, asszonyom.
- Annak a d'Épinay tábornoknak a fia, aki velünk tartott, és akit néhány nappal előbb gyilkoltak meg, semmint a bitorló visszatért Elba szigetéről?
- Annak a fia.
- És ő nem idegenkedik attól, hogy házasságot kössön egy jakobinus unokájával?
- Azok a polgári egyenetlenkedések szerencsére már elmúltak, anyám - válaszolta Villefort. - D'Épinay úr úgyszólván még gyermek volt apja halálakor, alig-alig ismeri Noirtier urat, és ha nem is örömmel, de közönyösen fogja fogadni.
- Megfelelő házasság lesz ez?
- Minden tekintetben.
- A fiatalember?...
- Általános megbecsülésnek örvend.
- Kifogástalan ember?
- A legkitűnőbb emberek egyike, akiket valaha is ismertem.

Valentine az egész beszélgetés alatt hallgatott.

- Akkor hát, uram - mondta Saint-Méranné rövid gondolkodás után -, sietni kell vele, mert nekem már kevés időm van hátra.
- De asszonyom! - Jaj, nagymama! - kiáltott egyszerre Villefort és Valentine.
- Tudom, mit beszélek - folytatta a marquise. - Sietni kell, mert ha már Valentine édesanyja nem él, legalább a nagyanyja áldása kísérje az esküvőjén. Már csak én vagyok életben szegény Renée-m részéről, akit ön olyan hamar elfelejtett, uram.
- Ó, asszonyom - felelte Villefort -, megfeledkezik róla, hogy anyát kellett adnom ennek a szegény gyermeknek.
- A mostohaanya sohasem pótolja az édesanyát, uram! De most nem is erről van szó, hanem Valentine-ről. Hagyjuk a holtakat békén nyugodni.

Mindezt olyan gyors ütemben mondta és olyan hangsúllyal, amelyből kiérződött, hogy az önkívület határán áll.

- Úgy lesz, ahogy kívánja, asszonyom - mondta Villefort -, már annál is inkább, mivel az ön kívánsága egybevág az enyémmel. És amint Franz d'Épinay úr Párizsba érkezik...
- Drága nagymamám - mondta Valentine -, gondoljunk az illemre. A gyász első napjaiban... Csak nem akarja, hogy ilyen szomorú körülmények között tartsuk meg az esküvőt?
- Kislányom - szakította félbe a nagyanya élénken -, hagyjuk ezeket az elcsépelet szavakat, hiszen ezek csak a gyenge lelkek elé vethetnek gátat, hogy szilárdan megalapozzák jövőjüket Magam is anyám halálos ágyánál esküdtem meg férjemmel, és igazán nem mondhatom, hogy boldogtalan lettem volna.
- Újra csak a halál gondolata, asszonyom - jegyezte meg Villefort.
- Újra és mindig!... Már mondtam, hamarosan meghalok, nem érti? Nohát, mielőtt meghalnék, látni akarom a vőmet. Meg akarom neki parancsolni, hogy tegye boldoggá a kis unokámat. Ki akarom olvasni a szeméből, vajon fog-e nekem engedelmeskedni. Egyszóval alaposan meg akarom ismerni! - folytatta a nagyanya félelmes hangon. - Mert bizony kijövök a sírom mélyéből is, ha nem úgy viselkedik, ahogy elvárom, ha nem olyan lesz, amilyennek lennie kell.

- Asszonyom - jegyezte meg Villefort -, űzze el magától ezeket a lázas gondolatokat, amelyek már-már az örülettel határosak. A halottak, ha már egyszer sírjuk mélyén fekszenek, békén alusszák örök álmukat, és soha többé nem kelnek fel onnan.

- Igen, igen, drága nagymama, csillapodjál! - mondta Valentine is.

- Márpedig én azt mondom, uram, hogy nincs úgy, ahogy ön hiszi. Ma éjjel szörnyű álmom volt: szinte láttam önmagamot aludni, mintha a lelkem már elvált volna testemtől, hiába erőlködtem, hogy kinyissam a szemem, újra meg újra becsukódott. Tudom, hogy mindez lehetetlennek tűnik fel, főleg önnek, uram. Pedig bizony csukott szemmel láttam, pontosan azon a helyen, ahol ön áll, hogy abból a sarokból, ahonnan a Villefort-né öltözőjébe vezető kis ajtó nyílik, láttam, amint teljesen nesztelenül belép egy hófehér alak.

Valentine felsikoltott.

- Lázálmában látta ezt, asszonyom - mondta Villefort.

- Ne higgye, ha nem akarja, de én bizonyos vagyok abban, amit mondok: láttam egy fehér alakot. És mintha Isten attól tartott volna, hogy nem elégszem meg egyetlen érzékszervem tanúságával, hallottam is, amint megcsörren a poharam, nézze, ez itt, az asztalkán.

- Ó, drága nagymama, bizonyára csak álmodtál.

- Annyira nem volt álmom, hogy kezem kinyújtottam a csengő felé, és erre a mozdulatomra az árnyék eltűnt. A szobalány égő gyertyával jött be. A kísértetek csak azoknak jelennek meg, akiknek látniuk kell őket: a férjem lelke volt az. Hát, ha a férjem lelke visszatérhet, hogy magához hívjon, miért ne jöhetne vissza az én lelkem is, hogy megvédje unokámat? Úgy hiszem, ez még sokkalta erősebb kötelék.

- Ó, asszonyom! - mondta Villefort, akarata ellenére lelke mélyéig megrendülve. - Ne élje bele magát az ilyen gyászos gondolatokba. Élni fog tovább a mi körünkben, még sokáig fog élni boldogan, szeretet és tisztelet közepett, és meglátja, elfeledtetjük önnel, elfeledtetjük...

- Soha! Soha! Soha! - jelentette ki a marquise. - Mikor érkezik d'Épinay úr?

- Minden percben várhatjuk.

- Helyes. Azonnal értesítsenek, ha megjött. Siessünk, siessünk. Azonkívül szeretném, ha közjegyzőt hívnának, hogy nyugodt lehessenek: mindenünk Valentine-re száll.

- Drága nagymama - mormogta Valentine, és ajkával illette nagyanyja forró homlokát -, hát meg akarsz ölni? Istenem! Hiszen lázad van! Nem közjegyzőt kell hívatni, hanem orvost!

- Orvost? - mondta a marquise vállat vonva. - Nincs nekem semmi bajom, csak szomjas vagyok.

- Mít innál, drága nagymama?

- Tudod jól. Amit rendszeren szoktam. Narancsszörpöt. A poharam itt van az asztalon. Add csak ide, Valentine.

Valentine a korsóból megtöltötte a poharat, és ekkor valami különös félelem fogta el, míg odaadta nagyanyjának, mert ez volt az a pohár, amelyet az öreg hölgy állítása szerint a kísértet is megérintett.

A marquise egy hajtásra kiitta a poharat.

Azután megfordult párnáján, és egyre csak azt ismételte:

- Jegyzőt! Jegyzőt!

Villefort úr kiment. Valentine leült nagyanyja ágya mellé. A szegény kislánynak talán magának még nagyobb szüksége lett volna az orvosra, akit olyan nagyon ajánlott nagyanyjának. Égő pirosság lepte el az arcát, lélegzete rövid és kapkodó volt, és érverése olyan sebes, mint akit láz gyötör.

A szegény gyermek arra gondolt, mennyire kétségbeesik majd Maximilien, ha megtudja, hogy Saint-Méranné nemcsak nem segít rajtuk, hanem anélkül hogy őt ismerné, valósággal úgy cselekszik, mintha az ellensége volna.

Valentine nemegyszer gondolt arra, hogy mindent elmond nagyanyjának, és egy pillanatig sem habozott volna, ha Maximilien Morrelt véletlenül Albert de Morcerf-nek vagy Raoul de Château-Renaud-nak hívják. Morrel azonban plebejus származású volt, és Valentina jól tudta, hogy a gőgös Saint-Méran marquise mindenkit megvetéssel sújt, aki nem rangjábéli. Titkát tehát az utolsó pillanatban mindig a szíve mélyére zárta, abban a szomorú tudatban, hogy úgylis hiába tárná fel, és hogy ha apja és mostohaanyja egyszer megtudják ezt a titkot, mindennek vége.

Mintegy két óra telt el így. Saint-Méranné még mindig aludt, álma nyugtalan és lázas volt. Egyszer csak jelentették, hogy megérkezett a közjegyző.

Noha a jelentés egészen halkán hangzott el, Saint-Méranné meghallotta, és kissé felemelkedett párnáján.

- A közjegyző? - kérdezte. - Hadd jöjjön! Hadd jöjjön!

A jegyző az ajtóban állt és belépett.

- Menj csak ki, Valentine - mondta Saint-Méranné -, és hagyj magamra ezzel az úrral.

- De, nagymama...

- Menj csak, menj...

A lány homlokon csókolta nagyanyját, s szemét törülgetve távozott. Az ajtóban a komornyikkal találkozott, aki tudtára adta, hogy az orvos a szalonban várakozik.

Valentine lesietett. Az orvos a család barátja volt, és korának egyik legügyesebb szakembere. Szíve mélyéből szerette Valentine-t, hiszen már világrajöttének is tanúja volt. Csaknem vele egykorú leánya tüdőbajos anyától származott, és ezért az orvos állandóan remegett a gyermek életéért.

- Ó! - mondta Valentine. - Kedves d'Avrigny úr, már nagyon türelmetlenül vártuk. De mindenekelőtt azt mondja meg, hogy van Madeleine és Antoinette?

Madeleine d'Avrigny leánya, Antoinette pedig az unokahúga volt.

D'Avrigny úr szomorúan mosolygott.

- Antoinette kitűnően érzi magát - felelte. - Madeleine is elég jól van. De hívatott, kedves gyermekem - mondta. - Sem édesapja, sem Villefort-né nem beteg. Noha jól látom, hogy az idegei rendetlenkednek, kedvesem, azt gyanítom, nincs egyébre szüksége, csak arra a tanácsra, hogy ne engedje szabadjára a képzeletét.

Valentine elpirult. D'Avrigny úr a léleklátás tudományát szinte a csodáig fokozta, mivel olyan orvos volt, aki a lelki alkat után ítéli meg a testit.

- Nem - mondta -, szegény nagymama miatt kérettük. Talán hallott róla, hogy milyen csapás ért bennünket?

- Nem tudok semmiről - felelte d'Avrigny úr.

- Sajnos! - mondta Valentine, és elfojtotta zokogását. - Nagyapám meghalt.

- Saint-Méran úr?

- Igen.

- Hirtelen?

- Váratlan szélütés ölte meg.

- Szélütés? - ismételte az orvos.

- Igen. Most szegény nagyanyám elhítteti magával, hogy a férje, akit egész életében sohasem hagyott el, hívja őt, és rövidesen találkoznak is. Ó, kedves d'Avrigny úr, segítsen a szegény nagymamán!

- Hol van?

- A szobájában, a jegyzővel.

- És Noirtier úr?

- Változatlan állapotban. A szellemi képességei tökéletesek, de mozdulni nem tud, beszélni nem tud.

- És változatlanul szereti önt, ugye, kedves gyermekem?

- Igen - sóhajtott Valentine -, ő igazán nagyon szeret.

- Ugyan ki ne szeretné önt?

Valentine szomorúan mosolygott.

- És mit érez a kedves nagyanyja?

- Valami különös, ideges izgalom vesz erőt rajta, szokatlanul izgatott lázas álom gyötri. Ma reggel azt állította, hogy míg aludt, lelke kiszállt a testéből, és nézte, amint alszik. Ez lázalom. Azt is állítja, hogy valami kísértet jött be a szobájába, sőt azt is hallotta, amint az állítólagos kísértet megérintette az asztalkáján levő poharat.

- Különös - jegyezte meg az orvos -, nem tudtam, hogy Saint-Mérannének hallucinációi vannak.

- Most első ízben tapasztaltam ezt nála - mondta Valentine -, és ma reggel alaposan rám ijesztett. Azt hittem, megzavarodott. Jól ismeri apámat, d'Avrigny úr, komoly embernek ismeri, ugye, és lám, még őt is erősen érintette ez a dolog.

- Majd meglátjuk - jelentette ki d'Avrigny úr. - De amit mond, azt elég különösnek találom.

A jegyző lejött. Valentine-t értesítették, hogy nagyanyja egyedül van.

- Tessék felmenni - mondta az orvosnak.

- Hát ön?

- Ó, én nem merek ám, hiszen megtiltotta, hogy önt elhívassam. Meg azután, mint ahogy ön is mondja, én magam is nagyon ideges vagyok, lázam is van, és nem valami jól érzem magam. Járok egyet a kertben, hogy felfrissüljek.

Az orvos megszorította a lány kezét, és míg ő felment a nagymamához, Valentine lesétált a lépcsőn.

Nem kell elmondanunk, hogy a kert melyik részét kedvelte Valentine leginkább. Rendszerint kétszer-háromszor végigment a ház körül levő virágoskerten, letépett egy rózsát, hogy az övébe vagy a hajába tűzze, azután bement abba a sötét fasorba, amely a padhoz vezet, majd útja a padtól a rácsos kapuhoz vitt.

Most Valentine körüljárta ugyan szokása szerint kétszer-háromszor a virágágyakat, de nem tépett le egyetlen virágot sem. Szívének gyásza, ha még nem is hagyhatott nyomot rajta, nem bírt el ennyi külső díszet sem. Azután a fasornak tartott. Amint előbbre haladt, úgy tetszett neki, hogy valaki a nevéen szólítja. Csodálkozva állt meg.

A hang most még tisztábban hallatszott, és Valentine felismerte Maximilien hangját.

Az ígélet

Valóban Morrel volt az, aki előző este óta inkább holt volt, mint eleven. Azzal a biztos ösztönnel, amely csak a szerelmesek és az anyák sajátja, kitalálta, hogy Saint-Méranné megérkezése és a marquis halála következtében Villefort-éknál történnie kell valaminek, ami a Valentine iránt érzett szerelmét érinti.

Mint majd látni fogjuk, sejtelve bevált, és nem csupán a nyugtalanság vitte olyan rémülten és kétségbeesve a gesztenyefák rácsos kerítéséhez.

Valentine azonban nem számított rá, hogy Morrel várja, mert nem a megszokott órában voltak, és csak pusztán véletlen, vagy ha úgy tetszik, valami szerencsés megézés vitte le őt a kertbe. Mikor ott megjelent, és Morrel a nevére szólította, a lány a rácshoz futott.

- Hogy kerül ide ilyenkor? - kérdezte.

- Szegény kis barátnóm, bizony rossz hírért és rossz hírrel jöttem - felelte Morrel.

- Ez hát a boldogtalanság otthona - jegyezte meg Valentine. - Beszéljen, Maximilien. De igazán mondom, elég is volna már a bajokból.

- Drága Valentine - mondta Morrel, és igyekezett leküzdeni izalmát, hogy illő módon beszélhessen -, nagyon kérem, figyeljen jól, mert amit mondok, az mind igen fontos. Mikorra tervezik az esküvőjét?

- Nézze csak, Maximilien - válaszolta Valentine -, semmit sem akarok eltitkolni ön előtt. Ma reggel beszéltek az esküvőről, és a nagymama, akiről azt hittem, hogy segítségemre lesz, nemcsak hogy kívánja azt a házasságot, hanem annyira viszi a dolgot, hogy már csak d'Épinay úr visszatértét várja, és a megérkezése után való napon aláírjuk a szerződést.

A fiatalember fájdalmasan sóhajtott. Hosszan, szomorúan nézte a lányt:

- Borzalmas dolog hallani - folytatta alig hallhatóan -, mikor a szeretett lány nyugodt hangon jelenti ki: „Az ön halálos ítélete már bizonyos, néhány óra van csak hátra. De nem tehetünk semmit, ennek így kell lennie, és én bizony meg sem kísérem, hogy tegyek valamit ellene.” És mivel, ahogy mondja, már csak d'Épinay úr megérkezéére várnak, hogy a szerződést aláírják, és mivel a megérkezése után való nap ön a felesége lesz, így hát holnap kötik meg a szerződést, mert d'Épinay úr ma reggel megérkezett Párizsba.

Valentine felsikoltott.

- Egy órával ezelőtt Monte Cristo grófjánál voltam - mondta Morrel. - Beszélgettünk, ő az önöket ért csapásról, én pedig az ön fájdalmáról, mikor hirtelen kocsi gördül be az udvarra. Látja, eddig nem hittem a sejtelmekben, Valentine, most azonban hinnem kell bennük. A kocsigördülés zajára összeborzongok. Csakhamar léptek zaja hangzik fel a lépcsőről. Don Juant nem rémítették meg jobban a komtur felhangzó léptei,¹⁵ mint ahogy engem kétségbe ejtettek ezek a lépések. Végül nyílik az ajtó. Először Albert de Morcerf lép be, és már-már kételkedem sejtelmemben, azt hiszem, tévedtem, mikor mögötte megjelenik egy másik fiatalember, és a gróf elkiáltja magát: „Á, Franz d'Épinay báró úr!” Minden erőmet és bátorságomat összeszedtem, hogy meg tudjam őrizni nyugalمامat. Lehet, hogy elsápadtam, lehet, hogy megremegtem, de annyi bizonyos, hogy mosolyt erőltetve a helyemen maradtam. Hanem öt perccel később eljöttem onnan anélkül, hogy egyetlen szót is hallottam volna az öt perc alatt a beszélgetésből. Szinte megsemmisültem.

- Szegény Maximilien! - suttogetta Valentine.

---

¹⁵ Molière Don Juan-jában a komtur megelevenedett kőszobra leviszi a pokolba a csalárd és lelketlen nőcsábítót.

- És most itt vagyok, Valentine. Kérem, feleljen nekem úgy, mint az olyan férfinak, aki számára az ön válasza életet vagy halált jelent. Mit szándékszik tenni?

Valentine lesújtva hajtotta le a fejét.

- Nézze - mondta Morrel -, nem először történik meg, hogy erre a szomorú helyzetre gondol, amelybe kerültünk. Helyzetünk komoly, súlyos, igen nehéz. De azt hiszem, ebben a pillanatban nem szabad átengednünk magunkat a meddő fájdalomnak. Ez azoknak való, akik szenvedni akarnak a kedvükre, és van idejük a könnyhullatásra. Vannak ilyen emberek, és Isten bizonyára számon kéri majd tőlük fent az égben ezt a nembánomságot. De aki érzi magában, hogy küzdeni akar, az bizony nem vesztegeti a drága időt, és igyekszik visszaadni a sorsnak a kapott ütést. Akar-e küzdeni a balsors ellen, Valentine? Mondja meg, mert erre kérek választ.

Valentine megremegett, és rémülten pillantott Morrelre. Az a gondolat még eszébe sem jutott, hogy ellenkezzék apjával, nagyanyjával, sőt, egész családjával.

- Mit beszél, Maximilien? - kérdezte Valentine. - És mit nevez küzdelemnek? Hiszen ez szentségtörés! Hogy harcoljak apám parancsa, haldokló nagyanyám akarata ellen? Az lehetetlen!

Morrel megrezzenet.

- Ön sokkal nemesebb lelkű, semhogy meg ne értene engem - folytatta Valentine -, és ön olyan jól ért engem, kedves Maximilien, hogy nem is jön szó az ajkára. Hogy én küzdjek! Isten őrizzen! Nem, nem. Minden erőmet összeszedem, hogy önmagam ellen tudjak harcolni, és a könnyeimet hullassam, mint ahogy ön mondja. Hogy megszorítsam apámat, hogy megzavarjam nagyanyám végső pillanatait? Nem, soha!

- Igaza van - jegyezte meg Morrel egykedvűen.

- Hogy mondja ezt, jóságos Isten! - kiáltott fel Valentine mélyen megbántva.

- Úgy mondom, mint olyan valaki, aki csodálja önt, kisasszony - folytatta Maximilien.

- Kisasszony! - kiáltott Valentine. - Kisasszony! Ó, de önző ember is ön! Látja, mennyire kétségbe vagyok esve, és úgy tesz, mintha nem értene meg.

- Nagyon téved, mert én tökéletesen megértettem önt. Ön nem akar ellenkezni Villefort úrral, nem akar engedetlen lenni a marquise-zal szemben, és holnap aláírja azt a házassági szerződést, amely a férjéhez köti.

- Jóisten! Hát tehetek-e mást?

- Ne engem kérdezzen, kisasszony, hiszen én rossz bíró vagyok ebben az ügyben, önzésem elvakít - válaszolta Morrel. Tompa hangja és ökölbe szorított keze elárulta egyre növekvő kétségbeesését.

- Ugyan mit tanácsolt volna nekem, Morrel, ha hajlandó lettem volna elfogadni ajánlatát? No, feleljen hát! Ne azt mondja, mit tettem helytelenül, hanem tanácsot adjon.

- Komolyan mondja ezt, Valentine? Csakugyan adjak tanácsot? Feleljen!

- Természetesen, kedves Maximilien, mert ha jó ez a tanács, akkor követem. Jól tudja, mennyi odaadással viseltetem ön iránt.

- Valentine - mondta Morrel, és félretolta a palánk egy már amúgy is félrebillent deszkáját -, adja a kezét, hogy megbocsátja hirtelen indulatomat. Látja, már egészen összezavarodtam, és egy óra óta a legsztelenebb gondolatok keringenek az agyamban. Jaj, ha visszautasítja tanácsomat!...

- Hát mi az a tanács?

- Elmondom, Valentine.

A fiatal lány az égre emelte tekintetét, és nagyot sóhajtott.

- Én szabad vagyok - folytatta Maximilien -, és elég gazdag ahhoz, hogy mindketten megéljünk. Esküszöm, még a homlokát sem érintem az ajkammal, mielőtt a feleségem lenne.

- Szinte megrémít - jegyezte meg a lány.

- Jöjjön velem - folytatta tovább Morrel -, elviszem a nővéremhez, aki méltó arra, hogy az ön testvére legyen. Áthajózunk Algírba, Angliába vagy Amerikába, ha ugyan nem akar meghúzódni valami vidéki helyen, ahol megvárjuk, míg barátaink legyőzik a család ellenkezését, és mi visszatérhetünk Párizsba.

Valentine a fejét rázta.

- Ilyesmit vártam, Maximilien - mondta. - Esztelen tanács ez, és én még esztelenebb volnék, mint ön, ha rögtön útját nem állanám a továbbiaknak ezzel az egyetlen szóval: lehetetlen, Morrel, lehetetlen.

- Akkor hát belenyugszik a sorsába úgy, ahogy adódik, és még csak meg sem kísérli, hogy küzdjön ellene? - kérdezte Morrel elkomorodva.

- Még akkor is, ha belehalok - mondta Valentine.

- Így hát megint csak azt mondhatom, hogy igaza van, Valentine - kezdte ismét Maximilien. - Valóban magam vagyok a bolond, és ön bebizonyítja, hogy a szenvedély még a legigazabb lelkeket is elvakítja. Köszönetet mondok önnek, amiért szenvedély nélkül tud gondolkodni. Rendben van hát, ez elhatározott dolog. A holnapi napon ön visszavonhatatlanul Franz d'Épinay úrhoz fog tartozni, nemcsak a hivatalos színházi komédia révén, amelyet házassági szerződésnek hívnak, hanem az ön saját akaratából is.

- Még jobban kétségbeejt, Maximilien! - válaszolta Valentine. - Szívemben újra megforgatja a tört! Mondja csak, mit csinált volna, ha a nővére valamikor megfogadott volna egy olyan tanácsot, amelyet ön az előbb adott nekem?

- Kisasszony! - kezdte ismét Morrel, keserű mosollyal. - Ön azt mondta, önző vagyok, és mint önző ember, nem gondolok arra, mit tennének a helyemben mások, csak azzal törődöm amit én akarok csinálni. Arra gondolok, hogy egy év óta ismerem önt, és hogy megismerkedésünk percétől kezdve az ön szerelme jelentette nekem a boldogságot, arra, hogy egyszer csak megvallotta: szeret, arra, hogy e naptól kezdve a jövőmet önhöz akarom kötni, hiszen nekem ön jelentette az életemet. Most már semmire sem gondolok. Annyit mondok csak, hogy megfordult a szerencse kereke, azt hittem, már enyém a mennyország, és most elveszítettem. Gyakran megesik, hogy egy játékos nemcsak azt veszíti el, amije van, hanem azt is, ami nem az övé.

Morrel tökéletes nyugalommal mondta ezeket a szavakat. Valentine egy darabig tágra nyitott, fürkésző szemmel nézte, és azon igyekezett, hogy Morrel tekintete ne hatolhasson a szívébe, és ne lássa meg, milyen vihar dül benne.

- De végül is mi a szándéka? - kérdezte Valentine.

- Szeretnék istenhozódot mondani önnek, kisasszony, s tanúságul hívom Istent, aki hallja szavaimat és olvas a szívem mélyén, hogy nyugodt, igazán boldog és tettekben gazdag életet kívánok önnek, amelyben még az emlékem is eltűnik.

- Ó! - mormogta Valentine.

- Isten vele, Valentine! Isten vele! - mondta Morrel és meghajolt.

- Hová megy? - kiáltott fel a lány. Átnyúlt a rácson, és megkapta Maximiliént a kabátjánál fogva. Valentine maga is annyira izgatott volt, hogy megértette: kedvese nyugalma nem lehet őszinte. - Hová megy?

- Nem akarom újra megzavarni családjá nyugalma, és példát akarok nyújtani minden becsületes és hűséges szívű férfinak, aki az én helyzetembe kerül.

- Mielőtt elmegy, Maximilien, mondja meg, mit akar csinálni?

A fiatalember szomorúan mosolygott.

- Beszéljen! Beszéljen! Nagyon kérem! - mondta Valentine.

- Talán megváltoztatta az elhatározását, Valentine? - kérdezte Morrel.

- Sajnos, ez lehetetlen, jól tudja! - jaidult fel a lány.

- Akkor hát isten vele, Valentine!

Valentine olyan erővel rázta meg a rácsot, amelyet senki sem várt volna tőle. És mivel Morrel egyre hátrált, átnyúlt a rácson, és a kezét tördelte.

- Mit akar csinálni? Tudni akarom! - kiáltotta. - Hova megy?

- Ó, legyen nyugodt - felelte Maximilien, és megállt három lépésnyire a rácskaputól. - Nincs szándékomban felelősségre vonni bárkit is azért, amivel a sors engem sújtott. Más férfi talán azzal fenyegetné meg önt, hogy párbajra hívja Franz urat, és megvív velem, de én ezt ostobaságnak tartom. Mit tehet erről Franz úr? Ma reggel látott életében először, már el is felejtette, hogy látott. Azt sem tudta, hogy a világon vagyok, mikor a két család már úgy határozott, hogy önkéből egy pár lesz. Nekem tehát semmi dolgom Franz úrral, és esküszöm, nem is tartom őt semmiért felelősnek.

- Hát kit tart felelősnek? Engem?

- Önt, Valentine? Isten őrizzen! A nő: szentség. A szeretett nő: szent.

- Akkor önmagát, szerencsétlen ember? Önmagát?

- Csakis én vagyok a bűnös! Nem igaz? - kérdezte Morrel.

- Maximilien - mondta Valentine -, Maximilien, azt akarom, hogy ide jöjjön!

Maximilien szelíd mosollyal visszalépett a rácshoz, és ha nem lett volna halálsápadt, azt lehetett volna hinni, hogy teljesen nyugodt.

- Hallgasson meg, drága, imádott kis Valentine - mondta dallamos hangján, de igen komolyan -, az olyan emberek, mint mi vagyunk, akiknek még csak egy gondolatuk miatt sem kellett pirulniuk soha sem mások, sem szüleik, sem Isten előtt, úgy tudnak egymás szívében olvasni, mint a nyitott könyvben. Sohasem vittem véghez regényes tetteket, nem vagyok borongós hangulatú regényhős, nem játszom sem Manfrédot, sem Antonyt.¹⁶ De az életemet az önéhez kötöttem nagy szavak, fogadkozások és esküdözések nélkül. Ön most elszakad tőlem, és helyesen cselekszik, már mondtam, és most továbbra is mondom. De hát csak elszakad tőlem, és az én életem üres marad. Abban a pillanatban, amikor elhagy, Valentine, egyedül állok a világban. A nővérem boldogan él a férjével, aki csak sógorom, vagyis olyan valaki, akit csak a társadalmi szokások kötnek hozzám. Senkinek sincs tehát szüksége többé reám, fölösleges ember lett belőlem. Tervem tehát az, hogy várok az utolsó másodpercig, míg csak a házasságkötés meg nem történt, mert nem akarom elszalasztani azoknak a váratlan lehetőségeknek még csak az árnyékát sem, amelyeket olykor a véletlen tartogat nekünk. Mert elvégre Franz d'Épinay úr meg is halhat, a villám is lesújthat az oltárra, amikor éppen eléje lépnek. A halálraítélt az ilyeneket mind hihetőnek tartja, és mihelyt az élete üdvösségéről van szó, a csodákat is a valóság világába sorozza. Várok tehát, mondom, az utolsó pillanatig, és csak akkor, mikor boldogtalanságom már bizonyos lesz, nem lesz már reá sem orvosság, sem remény, bizalmas levelet írok a sógoromnak, egy másikat a rendőrfőnöknek, hogy tudtukra adjam szándékomat. Azután valami erdőszélen, egy árok mentén vagy folyóparton föbe lövöm magam. Ez olyan igaz, mint az, hogy a legbecsületesebb ember fia vagyok, aki csak valaha is élt Franciaországban.

Valentine testét görcsös remegés rázta meg. Elengedte a rácsot, amelyet eddig mindkét kezével fogott, karja lehanyatlott, és arcán két nagy könnycsepp pergett végig.

A fiatalember komor elszántsággal állt előtte.

- Könyörüljön rajtam! - kérte a lány. - Ugye élni fog?

- Nem tehetem, becsületesemre mondom - válaszolta Maximilien. - De mit érdekli ez önt? Ön megteszi a kötelességét, és tiszta lesz a lelkiismerete.

---

¹⁶ Manfréd: Byron hasonló nevű drámai költeményének (1817) a hőse; Antony: a szerző saját Antony című (1831) romantikus drámájának a hősére céloz.

Valentine térdre esett, szíve elszorult, majd megszakadt.

- Maximilien - mondta -, barátom, testvérem itt a földön, igazi hitvestársam az égben, könyörögve kérlek, tégy úgy, ahogy én teszek, élj akkor is, ha szenvedsz: hátha valamikor mégis egymáséi lehetünk.

- Isten vele, Valentine! - ismételte Morrel.

- Istenem! - mondta a fiatal lány, és szinte önkívületben tárta ég felé mindkét karját. - Te tanúm vagy rá, mindent elkövettem, hogy engedelmes gyerek maradhassak: kértem, könyörögtem, esdekéltem. Nem engedett sem kérésemnek, sem könyörgésemnek, sem könnyeimnek. Hát bizony - folytatta, letörülte könnyeit, és visszanyerte biztonságát -, én sem akarok belehalni lelkifurdalásaimba, már akkor inkább a szégyen öljön meg. Ön élni fog, Maximilien, mert csak az öné leszek, senki másé. Melyik órában? Melyik percben? Azonnal? Beszéljen, parancsoljon, készen állok.

Morrel, noha már ismét távozóban volt, most visszatért, és az örömtől sápadtan, de boldogan nyújtotta át mindkét kezét a rácson Valentine-nek.

- Valentine - mondta -, drága barátnőm, ne így beszéljen velem, hacsak nem akar a halálba kergetni. Ugyan miért csupán az erőszaknak enged, ha úgy szeret, ahogy én önt szeretem? Csak emberiségből akarja, hogy életben maradjak? Már akkor inkább a halált választom.

- Igaza van - mormogta Valentine -, ki szeret engem a legjobban a világon? Ő. Ki vigasztal meg, ha valami baj ért? Ő. Kiben van minden reménységem, kin pihent meg eltévedt pillantásom, ki gyógyítja meg vérző szívemet? Ő, ő, mindig csak ő! Nohát, igazad van, Maximilien, követlek, elhagyom az apai házat, mindent elhagyok. Ő, milyen hálátlan is vagyok! - kiáltott fel Valentine zokogva. - Mindent!... Még édes jó nagyapámról is megfeledkeztem!

- Nem, őt nem hagyod el - mondta Maximilien. - Azt mondtad, Noirtier úr vonzódik hozzám. Mielőtt tehát elszöknénk, elmondasz neki mindent. Az ő beleegyezését fogod védelmünkre felhozni Isten előtt. Azután pedig mihelyt összeházasodtunk, ő velünk jön, egy gyermeke helyett kettő lesz. Elmondtad már, hogyan beszélget veled, és te hogyan felelsz neki. Valentine, én nagyon gyorsan megtanulom ezt a megható jelbeszédet. Esküszöm neked, nem a kétségbeesés, hanem a boldogság vár reánk!

- Nézd, ó, nézd, milyen hatalmad van fölöttem, Maximilien, csaknem elhiszem mindazt, amit mondtál, pedig esztelen dolgokat mondtál, mert apám meg fog átkozni, ismerem hajthatatlan szívét, soha-soha meg nem bocsát. És hallgasson rám, Maximilien, ha nagy ügyel-bajjal, könyörgésre, valami baleset miatt, vagy mit tudom én, miért - ha bármilyen okból elhalaszthatom az esküvőt, vár reám, ugye?

- Várom, esküszöm, mint ahogy ön is esküszik nekem, hogy ez a gyűlöletes házasság nem jön létre soha, és hogy ha erőszakkal hurcolnák el a jegyzőhöz, a pap elé, ön nemet mond?

- Esküszöm, Maximilien, a legszentebbre, amim csak van, esküszöm édesanyám emlékére!

- Akkor hát várunk - mondta Morrel.

- Igen, várunk - folytatta Valentine, és e szóra fellélegzett. - Annyi minden megmentheti a magunkfajta boldogtalanokat.

- Bízom önben, Valentine - jelentette ki Morrel -, bízom abban, hogy minden jó lesz, amit ön tesz. Csak ha könyörgései ellenére, édesapja és Saint-Méranné követelik, hogy hívják el holnap d'Épinay urat, és írják alá a házassági szerződést...

- Szavamat adtam, Morrel.

- Ahelyett, hogy aláírná...

- Felkeresem önt, és megszökünk. De addig ne kísértsük az Istent, Morrel. Ne találkozzunk. Valóságos csoda, a Gondviselés keze, hogy még nem leptek meg bennünket. Ha rajtakapnának, ha megtudnák, hogy találkozunk, mindennek vége lenne.

- Igaza van, Valentine. De akkor honnan, tudjam...

- A közjegyzőtől, Deschamps úrtól.

- Ismerem.

- És tőlem magamtól. Írok majd önnek, higgyen nekem. Ó, istenem! Én éppen úgy gyűlölöm ezt a házasságot, akár ön, Maximilien!

- Jól van, köszönöm, imádott Valentine-em - válaszolta Morrel. - Így hát mindent megbeszéltünk. Amint megtudom az időpontot, rohanok ide, és ezen a falon keresztül egyenesen a karjaimba veszem. Könnyű dolga lesz önnek: a kert kapuja előtt kocsi fog várni, ön velem együtt beszáll, és elviszem a nővéremhez. Ottilét, ha akarja, titokban tartjuk, ha akarja, nyilvánosságra hozzuk, de meglesz bennünk erőnk és akaratunk öntudata, és nem hagyjuk magunkat vágóhidra hurcolni, mint a birkák, amelyek csak panaszos bégetéssel védekeznek.

- Rendben van - mondta Valentine. - Most én mondom önnek, Maximilien, amit ön tesz, az helyes.

- Ó!

- Nohát, meg van elégedve a feleségével? - kérdezte a fiatal lány szomorúan.

- Imádott Valentine-em, az „igen” ugyancsak kevésbé fejezi ki érzéseimet.

- Azért csak mondja mégis.

Valentine most közelebb jött, vagyis inkább ajkát nyomta olyan közel a rácshoz, hogy illatos leheletével szinte Morrel ajkához ért.

Morrel a túlsó oldalon szorította ajkát a hideg és kérlelhetetlen vasrácshoz.

- Viszontlátásra - mondta Valentine, kibontakozva boldog önfeledtségéből. - A viszontlátásra!

- Kapok levelet?

- Kap.

- Köszönöm, drága kis feleségem! A viszontlátásra!

Ártatlan kis csók csattant még el, és Valentine eltűnt a hársak között.

Morrel még hallotta, amint ruhája végigsuhog a gyertyánbokrok mellett, amint lábacska alatt megcsikordul a homok, leírhatatlan mosollyal tekintett fel az égre, így mondott köszönetet, amiért ennyire szeretik. Azután ő is eltávozott.

A fiatalember hazament, de egész este és másnap egész nap hiába várakozott, nem kapott semmi hírt. Harmadnap, délelőtt tíz óra tájban, amikor éppen el akart indulni Deschamps úrhoz, a jegyzőhöz, a posta kicsiny levélkét hozott. Azonnal ráismert Valentine írására, noha még sohasem látta.

A levél ezt tartalmazta:

Nem használt sem könny, sem könnyörgés, sem imádság. Két órát töltöttem tegnap a Saint-Philippe du Roule templomban, és két óra hosszat könyörögtem Istenhez a lelkem mélyéből. De Isten éppolyan érzéketlen, akár az emberek, és a házassági szerződés aláírását ma este kilenc órára tűzték ki.

Nekem csak egy adott szavam van, mint ahogy szívem is csak egy van, Morrel, és ezt a szavamat önnek kötöttem le, a szívem pedig az öné.

Tehát ma este háromnegyed kilenckor a rácsos kapunál.

Kis felesége

VALENTINE DE VILLEFORT

Ui. Szegény nagymama egyre rosszabbul van. Izgatottsága tegnap önkívületté vált, ez az önkívület ma szinte az örületig fokozódott.

Ugye, Morrel, nagyon fog szeretni, hogy elfeledtesse velem, milyen állapotban hagyom őt itt?

Úgy hiszem, Noirtier nagyapa előtt titokban tartják, hogy a házassági szerződés aláírását ma estére tűzték ki.

Morrel nem érte be annyi tudósítással, amennyit Valentine-től kapott, elment a közjegyzőhöz, aki megerősítette a hírt, hogy a szerződést este kilenc órakor írják alá.

Azután elment Monte Cristóhoz, és még itt tudta meg a legtöbbet. Franz értesítette a grófot az ünnepélyes eseményről. Maga Villefort-né is írt a grófnak, és kérte, ne vegye rossz néven, hogy nem hívja meg, de Saint-Méran úr halála és özvegyének súlyos állapota olyan sötét fátyolt borít erre az esküvőre, hogy ezzel nem akarja megszorítani a grófot, akinek egyébként minden jót kíván.

Franzot előtte való este bemutatták Saint-Mérannénak, aki erre az alkalomra felkelt az ágyból, de utána ismét visszafeküdt.

Érthető, hogy Morrel állandó izgalomban volt, és ez nem kerülte el az olyan átható tekintetet, mint a grófé. Monte Cristo most még gyöngédebben bánt vele, mint egyébkor, elannyira, hogy Morrel már két vagy három ízben is azon a ponton volt, hogy mindent elmond neki. De akkor eszébe ötlött Valentine-nek adott ígérete, és titka ott maradt a szíve mélyén.

A fiatalember napközben vagy hússzor is elolvasta Valentine sorait. Első ízben kapott tőle levelet, és milyen alkalomból! Ahányszor Maximilien a levelet elolvasta, mindannyiszor újra és újra megfogadta magában, hogy boldoggá teszi Valentine-t. És csakugyan mi mindent meg nem érdemel egy ilyen fiatal lány, aki ennyi bátorsággal szánta el magát a cselekvésre! Minden odaadást megérdemel attól a férfitől, akinek a kedvéért mindent feláldozott. Szívében kedvesének valóban a legelső és legméltóbb helyet kell elfoglalnia! Királynő és feleség lesz egy személyben, és egy lélek szinte kevés is lesz hozzá, hogy hálás legyen neki és szeresse.

Morrel kimondhatatlan izgalommal gondolt arra a pillanatra, amikor majd Valentine megérkezik, és azt mondja:

- Itt vagyok, Maximilien. Vigyen magával!

Megszervezte az egész szökést. A lucernáskertben két létrát rejtett el. A kocsi már várakozott, Maximilien maga fogja hajtani. Sehol semmi szolga, semmi világítás. Az első utcakanyarodónál meggyújtják majd a lámpát, nehogy a túlzott óvatosság még a rendőrség karjaiba vezesse őket.

Morrel időről időre egész testén végigremegett... Arra a pillanatra gondolt, amikor a falat átlépi, és Valentine-t támogathatja, azután azt érzi majd, amint a lány remeg, és ő a karjaiba zárhatja azt, akinek még csak a kezét szorította meg, és csupán ujjá hegyét merte megcsókolni.

Mikor azonban eljött a délután, és Morrel tudta, hogy közeledik az óra, úgy érezte, hogy magányra van szüksége. Vére forrt, bármelyik barátjának egyszerű kérdése vagy pusztán hangja is zavarta volna. Bezárkózott a szobájába, és megpróbált olvasni. De pillantása végigfutott a lapokon anélkül, hogy bármit is megértett volna, végül is odavágta a könyvet, hogy visszatérjen tervéhez, másodszor is végiggondolja a létrákat meg a kertet.

Az óra egyre közeledett.

Soha még szerelmes ember nem tudta elviselni az óramutató járásának lassúságát. Morrel a magáét annyira noszogatta, hogy végül is hat órakor már fél kilencet mutatott. Akkor azt mondta magában, ideje lesz már indulni, mert ha kilenc órára van is kitűzve a szerződés aláírása, Valentine bizonyára nem várja be ezt az ostobaságot.

Így tehát Morrel, mikor órája fél kilencet mutatott, nekiindult a rue Meslayról, és akkor lépett be a kertbe, amikor a Saint-Philippe du Roule tornyán az óra nyolcat ütött.

A kocsit és lovat egy romokban álló dűledező ház takarta el. Itt szokott Morrel alkalomadtán elrejtőzni.

Lassanként besötétedett. A kert fainak lombozata egyre sötétebb lett, és csak nagy, áthatolhatatlan fekete foltnak látszott.

Morrel kibújt rejtekéből, és dobogó szívvel nézett át a palánk hasadékain. Még sehol senki nem volt látható.

Fél kilencet ütött az óra.

Már félóra telt el várakozással. Morrel fel és alá járkált, majd egyre rövidebb időközökben kukucskált át a palánkon. A kert egyre sötétebbé vált, de a sötétben hiába kereste a fehér ruhát. A csendben hasztalanul fülelt léptek után.

A ház, ott a fákon túl, sötét maradt, és egyáltalán nem látszott rajta, hogy olyan fontos esemény van ott készülöben, mint egy házassági szerződés aláírása.

Morrel az órájára nézett, amely háromnegyed tízet mutatott. De ugyanakkor a már kétszer-háromszor hallott toronyóra helyrehozta a tévedést, és fél tízet kongatott.

Már egy félórával több telt el, mint amennyit Valentine maga határozott meg. Ő kilenc órát mondott, de inkább kissé hamarabb, mint utóbb.

A fiatalember borzasztó perceket élt át. Mintha minden másodpercben egy ólomkalapács ütött volna a szívére.

A lombozat legkisebb rezzenése, a legcsekélyebb szellősuhogás sem kerülte el a figyelmét, és a homlokát egyre jobban ellepte a verejték. Végre, egész testében reszketve, odatámasztotta a létrát a palánkhoz, és hogy időt ne veszítsen, már fel is lépett az első létrafokra.

Félelem és reménység közt hánykolódva, szíve hol összeszorult, hol meg felengedett. Közben a templom órája elütötte a tízet.

- Istenem! - mormogta Maximilien kétségbeesve. - Lehetetlen, hogy egy szerződés aláírása ennyi ideig tartson, hacsak valami közbe nem jött. Tekintetbe vettem minden eshetőséget, beleszámítottam a formáságok idejét is. Valaminek történnie kellett.

Hol izgatottan járkálta rács előtt, hol pedig a hideg vasra támasztotta égő homlokát. Talán Valentine elájult a szerződés aláírása után, vagy elfogták, mikor szökni akart? A fiatalember e két feltevés között ingadozott. Mind a kettő kétségbeejtő volt.

Hirtelen az az ötlete támadt, hátha futás közben hagyta el az ereje Valentine-t, és most talán ott fekszik ájultan valamelyik fasorban.

- Ha így volna - kiáltott fel, miközben felmászott a létra legfelső fokára -, akkor elveszítem őt, mégpedig a saját hibámból!

Az az ördög, amely ezt az ötletet sugalmazta neki, nem hagyta többé nyugton, és olyan kitaróan zümmögött a fülébe, hogy első feltevése csakhamar meggyőződéssé vált. Mindenáron keresztül akart látni az egyre növekvő homályon, és úgy rémlett neki, mintha a sötét fasorban valami fekvő alakot látna. Morrel még azt is megkockáztatta, hogy hangosan szólongassa, és úgy tetszett neki, hogy a szél valami panaszos hangot hozott el hozzá.

Végre az óra felet ütött. Tovább nem lehetett várni, minden bizonytalan lett. Maximilien halántéka vadul lüktetett, szeme előtt mintha felhő suhant volna el. Átlépett a falon, és a másik oldalon leugrott.

Villefort-ék kertjében volt, a kerítésen mászott be oda. Tudta, hogy tettének következményei lehetnek, de nem azért jött, hogy meghátráljon.

Egy pillanat alatt a bozót túlsó oldalára került. Arról a helyről, ahol most állt, jól ki lehetett venni a házat.

Morrel ekkor megbizonyosodott valamiről, amit már akkor is gyanított, mikor a fák lombjain át akart odalátni: hogy a kivilágított ablaksor helyett, ami ilyen ünnepélyes alkalmakkor nem maradhat el, csak a nagy, sötét kőtömeg látszott. Ezt még nagyobb homályba burkolta az az árny-függöny, amelyet egy óriási felhő vetett rá, amint a holdat eltakarta.

Időről időre a három első emeleti ablak mögött megvillant valami fény. Ez a három ablak Saint-Méranné szobájából nyílt.

Egy másik világosság mozdulatlanul derengett piros függönyök mögött. Ezek Villefort-né hálószo-
bájának függőyei voltak.

Morrel mindezt kitalálta, Hogy gondolatban követni tudja Valentine-t a nap minden órájában, már
eddig is sokszor mondatta el magának a ház beosztását, és így egészen jól tudott tájékozódni benne
anélkül, hogy valaha is látta volna belülről.

A fiatalembert ez a sötétség és a csend még sokkal jobban megrémítette, mint Valentine elmaradása.

Kétségbeesve, a fájdalomtól félig megzavarodva határozta el, hogy mindennel dacol, csak hogy
vizionálhassa Valentine-t, és megtudja, miféle szerencsétlenség történt, akármilyen volt is. Előre meg-
sejtette a bajt.

Végigment a bokrok mentén, és már készen volt rá, hogy a lehető legrövidebb úton átvágjon a
pázsiton, amely teljesen szabadon állt, mikor elég távolról valami hangot hozott el hozzá a szél.

E neszt hallva, hátrált egy lépést. Már-már félig kilépett a lombok alól, de megint visszabújt. Nem
moccant, és némán állt a sötétben. Szándéka határozott volt: ha Valentine egymaga van ott, arra
haladtában egy szóval jelezni fogja ottlétét. Ha azonban kíséri valaki, akkor legalább meglátja
Valentine-t, és tudni fogja, hogy nem érte semmi baj. Ha pedig idegenek volnának, elkap néhány szót
a beszédjükből, és megtud valamit ebből az érthetetlen titokból.

A hold ekkor előbukkant a felhőtakarók mögül, és Morrel a lépcsőház ajtajánál megpillantotta
Villefort-t, egy fekete ruhás férfi társaságában. Lementek a lépcsőn, és a bozót felé tartottak. Alig
tettek néhány lépést, Morrel a fekete ruhás férfin felismerte d'Avrigny doktort.

Mikor a fiatalember látta, hogy felé tartanak, gépiesen hátrálni kezdett, míg csak bele nem ütközött
egy szikomorfa törzsébe, amely a bozót közepén magasodott. Ott meg kellett állnia.

A két sétáló léptei alatt a homok most közvetlen közelben csikordult meg.

- Kedves doktor! - kezdte a királyi ügyész. - Látja, még az ég is ellenünk esküdött. Micsoda szörnyű
haláleset! Mint a villámcsapás! Meg se kísérelje, hogy vigasztaljon. Sajnos a seb nagyon is eleven és
nagyon is mély! Meghalt! Meghalt!

Morrel homlokát kiverte a jeges verejték, és a foga vacogni kezdett. Ugyan ki halt meg hát ebben a
házban, amelyet maga Villefort is átkozottnak nevezett?

- Kedves Villefort úr - válaszolta az orvos olyan hangsúllyal, amely csak fokozta a fiatalember
rémületét -, korántsem azért hívtam ide, hogy vigasztaljam, sőt ellenkezőleg.

- Hogy érti ezt? - kérdezte ijedten a királyi ügyész.

- Úgy értem, hogy a bennünket ért szerencsétlenség mögött talán még nagyobb baj rejlik.

- Istenem! - mormogta Villefort, és két kezét összekulcsolta. - Mit kell még hallanom?

- Bizonyos, hogy egyedül vagyunk, barátom?

- Hogyne, hogyne, egészen egyedül. De mit jelent ez az óvatosság?

- Azt jelenti, hogy kétségbeejtő dolgokat kell közölnöm önnek - válaszolta a doktor. - Ülünk le.

Villefort inkább lerogyott, semmint leült egy padra. A doktor állva maradt előtte, és kezét az ügyész
vállára tette. Morrel szinte megdermedt a rémülettől, egyik kezével a homlokához kapott, a másikat a
szívére szorította, mert attól félt, hogy meghallják erős dobogását.

- Meghalt! Meghalt! - szólalt meg valami Morrel szíve mélyén.

Úgy érezte, hogy ő maga is halálra vált.

- Beszéljen, doktor, hallgatom - mondta Villefort. - Ne kíméljen, mindenre elkészültem.

- Saint-Méranné kétségtelenül igen idős volt már, de kitűnő egészségnek örvendett.

Morrel tíz perc óta most lélegzett fel először.

- A bánat ölte meg - jelentette ki Villefort. - Bizony, a bánat, doktor! Hiszen negyven évig élt együtt a marquis-val!...

- Nem a bánat ölte meg, kedves Villefort úr - mondta a doktor. - A bánat is megölhet valakit, noha ez nagyon ritkán fordul elő, de nem öl meg egy nap alatt, nem öl meg egy óra alatt, nem öl meg tíz perc alatt.

Villefort nem válaszolt, csak mostanáig lehorgasztott fejét emelte fel, és elrémülve meredt az orvosra.

- Ön jelen volt a haldoklás ideje alatt? - kérdezte d'Avrigny úr.

- Természetesen - válaszolta a királyi ügyész -, hiszen ön sűgva a lelkekre kötötte, hogy maradjak ott.

- Nem tűntek fel önnek Saint-Méranné betegségének különös szimptomái?

- Dehogynem. Saint-Mérannének egymás után, néhány pernyi időközökben, három rohama volt. A rohamok egyre súlyosabbak és gyorsabbak lettek. Mikor ön megérkezett, Saint-Méranné már néhány perc óta levegő után kapkodott. Olyan roham fogta el, amelyet egyszerű idegrohamnak véltem. De valójában csak akkor ijedtem meg, mikor a görcs következtében a nyaka és minden tagja megmerevedett. Ekkor az ön arcáról leolvastam, hogy a helyzet sokkal komolyabb, mint ahogy hittem. A válság elmúltával kerestem az ön tekintetét, de nem nézett felém, mert a beteg érverését számolta. Elkövetkezett a második roham is, de ön még mindig nem fordult felém. Ez a második roham az elsőnél is szörnyűbb volt. Megisméltődtek az ideges jelenségek, a szája görcsbe rándult és szederjes lett. A harmadik rohamnál kiszendvedett. Már az első roham végénél felismertem a merevgörcsöt. Ön megerősítette ezt a feltevésemet.

- Igen, a többiek előtt - felelte az orvos. - De most magunk vagyunk.

- Jóságos Isten! Hát mit akar mondani?

- Hogy a merevgörcs és a növényi mérgezés szimptomái teljesen azonosak.

Villefort úr felugrott, azután szótlanul visszazuhant a padra.

- Istenem, doktor! Meggondolta jól, hogy mit mondott? - kérdezte.

Morrel nem tudta, alszik-e vagy ébren van.

- Nézze - felelte a doktor -, tudatában vagyok kijelentésem fontosságának, és azt is tudom, ki az az ember, aki előtt megtettem.

- Az ügyészhez vagy a jó barátához beszélt? - kérdezte Villefort.

- Ebben a pillanatban csakis a jó barátához. A merevgörcs és a növényi mérgezés tünetei annyira egyeznek, hogy ha bizonyítanom kellene iménti állításomat, bevallom, magam is haboznék. Ismétlem, nem az ügyészhez intézem szavamat, hanem a jó barátához. No, tehát a jó barátoknak azt mondom: háromnegyed óra hosszat, míg csak tartott, folyton tanulmányoztam Saint-Méranné haláltusáját, görcseit, halálát. Szent meggyőződése, hogy Saint-Mérannét megmérgezték, de még azt is megmondom, milyen méreg okozta a halálát.

- Uram! Uram!

- Minden erre vall. Ideges roham riasztja fel álmából a beteget, az agy túlfeszül, és a központi idegrendszer megbénul. Saint-Mérannét nagy adag brucin vagy sztrichnin ölte meg, amelyet minden valószínűség szerint véletlenül, tévedésből adtak be neki.

Villefort megragadta az orvos kezét.

- Lehetetlen! - mondta. - Istenem, talán csak álmodom! Irtózatoss dolog ilyesmit hallani az ön szájából! Az isten szerelmére, könyörgök, kedves doktor, vallja be, hogy tévedhetett!

- Az természetes, de...

- De?

- De nem hiszem.
- Doktor, könyörüljön meg rajtam. Néhány nap óta olyan borzalmas események történnek velem, hogy attól félek, megőrülök.
- Rajtam kívül látta még valaki Saint-Mérannét?
- Senki.
- Nem hozattak a patikából valami olyan orvosságot, amelyet nem én rendeltem?
- Nem.
- Voltak Saint-Mérannének ellenségei?
- Nem tudok róla.
- Érdeke volt valakinek, hogy a marquise meghaljon?
- Ugyan dehogy! Istenem, dehogy! A lányom az egyetlen örököse, Valentine az egyetlen... Ó, ha ilyesmi jutna az eszembe, magam döfnék kést a szívembe, hogy megbüntessem magamat, amiért ez a gondolat felmerülhetett az agyamban.
- Ó! - kiáltott most fel d'Avrigny. - Kedves barátom, isten mentsen, hogy bárkit is váddal illessek, hiszen csak balesetről beszélek, értse meg, csak tévedésről. De akár baleset, akár tévedés, a valóság a lelkiismeretemig hatol, és azt követeli, hogy a helyzetet feltárjam. Tessék tudakozódni.
- Kitől? Hogyan? Miről?
- Hát kérem, Barrois, az öreg szolga nem tévedhetett-e, és nem adott-e át Saint-Mérannének valami olyan orvosságot, amely a saját gazdája számára készült?
- Az apám számára?
- Igen.
- De ugyan hogy mérgezhette volna meg Saint-Mérannét az apámnak készült orvosság?
- Ennél semmi sem egyszerűbb. Tetszik tudni, hogy némely betegség számára a méreg orvossággá lesz. Ezek közé tartozik a bénaság is. Mintegy három hónap óta, miután mindent megpróbáltam, hogy visszaszerezsem Noirtier úr béna tagjaiba az életet, és visszaadjam neki beszélőképességét, elhatároztam, hogy még egy utolsó módszerhez folyamodom. Három hónapja, mondom, brucinnal kezelem. Így tehát abba az orvosságba, amelyet legutóbb rendeltem neki, már hat centigramm brucin került bele. De mindez nem volt hatással Noirtier úr béna szerveire, mert szervezete a fokozatos adagolással már megszokta a brucint. Hat centigramm mindenki mást megölt volna.
- Kedves doktor, Noirtier úr és Saint-Méranné lakosztályai közt nincs semmi összeköttetés, és Barrois különben sem szokott bemenni az anyósomhoz. Végül pedig még annyit mondok, doktor, noha önt a világ legügyesebb és leglelkiismeretesebb emberének tartom, és noha az ön szava olyan fáklyafény előttem, amely mint a napsugár világít nekem, hát, doktor, e meggyőződésem ellenére arra a közmondásra támaszkodom: *errare humanum est*.¹⁷
- Nézze, Villefort - mondta a doktor -, van a kollégáim között másvalaki, akiben úgy megbízik, mint bennem?
- Miért kérdezi ezt? Hová akar kilyukadni?
- Hívassa el azt, elmondom neki, amit tapasztaltam, amit végignéztem, és a holttestet felboncoljuk.
- És akkor megtalálják a méreg nyomát?
- A méreg nyomát nem, ezt nem mondtam, de megállapítjuk az idegrendszer elváltozását, felismerjük a kétséget kizáró fulladást, és azt mondjuk önnek: kedves Villefort, ha ez a dolog hanyagság

---

¹⁷ Tévedni emberi dolog. (latin)

következménye, ügyeljen a cselédeire, ha azonban gyűlöletből eredt, legyen résen az ellenségeivel szemben.

- Ó, istenem! Micsoda ajánlat ez d'Avrigny? - válaszolta Villefort lesújtva. - Mihelyt egy harmadik is tudomást szerez a titokról, szükségessé válik a vizsgálat, márpedig vizsgálat az én házamban, az lehetetlen! És mégis - folytatta a királyi ügyész, összeszedve magát, és nyugtalanul nézett az orvosra -, mégis, ha akarja, ha feltétlenül követeli, akkor megcsinálom. Valóban, talán folytatnom is kell ezt az ügyet, megkívánja a jellemem is. De rettenetes még csak rágondolni is, doktor, hogy oly sok fájdalom után még ennyi botrány is érje a házamat! Belehal a feleségem és a lányom. Én pedig, doktor, én, hiszen tudja, senki sem juthat el odáig, ameddig én, és nem lehet valaki huszonöt esztendeig királyi ügyész anélkül, hogy jó csomó ellenséget fel ne szedett volna. Nekem bizony éppen elég van belőle. Ha ez az ügy kipattan, diadalmámorban fognak úszni, engem pedig megöl a szégyen. Doktor, bocsásson meg ezekért a hívságos gondolatokért. Ha ön pap volna, nem mertem volna mindezt elmondani. De ön ember, és ismeri a többi embert. Doktor, doktor, ugye nem mondott nekem semmit?

- Kedves Villefort úr - válaszolta az orvos kissé zavartan -, első kötelességem az emberiség. Megmentettem volna Saint-Méranné életét, ha a tudomány ezt lehetővé tette volna. Ő azonban meghalt, s most az élők iránt vannak kötelességeim. Ezt a szörnyű titkot temessük el szívünk legmélyére. Ha valakinek a szeme mégis rányílik a dologra, még abba is beletörődöm, hogy hallgatásomat tudatlanságomnak róják fel. Hanem azért kutasson, uram, kutasson ám annak rendje és módja szerint, mert meglehet, hogy itt még nem is áll meg a dolog... És ha rátalál a bűnösre, ha kezében lesz, én magam fogom azt mondani önnek, ön a törvény embere, tegye, amit jónak lát!

- Köszönöm, doktor, köszönöm! - mondta Villefort kimondhatatlan örömmel. - Sohasem volt jobb barátom, mint ön.

És mintha attól tartott volna, hogy d'Avrigny doktor vissza találja vonni engedékeny kijelentését, felállt és a doktort a ház felé vonta.

Eltávoztak.

Morrel, mintha levegőre lett volna szüksége, kidugta fejét a bozótból. A hold megvilágította az arcát, amely olyan sápadt volt, mint valami kísérteté.

- Isten nyilvánvalóan oltalmába fogadott, de rettenetes áron - töprengett. - De Valentine! Valentine! Szegény kis barátnőm! Hogy bír ki ennyi fájdalmat?

E szavak közben hol a piros függönyös ablakra, hol pedig a három fehér függönyösre nézett.

A piros függönyös ablakból csaknem egészen eltűnt a világosság. Kétségtelen, hogy Villefort-né eloltotta lámpáját, és csak az éjjeli mécses pislákoló fénye szűrődött át az ablakán.

Az épület túlsó szárnyán ellenben látta, amint a három fehér függönyös ablak egyike kinyílt. A kandalló szélén álló gyertya sápadt világot vetett maga körül, és egy árnyalak egy percre kikönyökölt az erkélyre.

Morrel megborzongott. Úgy rémlett neki, mintha zokogást hallana.

Nem is lehet csodálni, hogy ez a máskor erős és bátor lélek, amelyet a két leghatalmasabb emberi érzés, a szerelem meg a félelem zavart meg és hozott ki a sodrából, most annyira elgyengült, hogy szinte babonás hallucináció kerítette hatalmába.

Noha teljesen rejtve volt, és így egészen lehetetlennek tűnt fel, hogy Valentine meglássa, mégis úgy rémlett neki, mintha az ablakban látott árnyék hívta volna. Ezt mondta neki megzavart lelke, ezt ismételtette forrón dobogó szíve. Ez a kettős csalódás ellenállhatatlan valósággá lett, a fiatalság érthetetlen heveségével kiugrott rejtekéből, kettőt szökött, kockáztatva, hogy meglátják, és hogy halálra rémíti Valentine-t, sőt azt, hogy a fiatal lány önkéntelenül is felsikolt, és ezzel magukra vonja a figyelmet. Átugrott a pázsiton, amely a holdfényben úgy terült el szélesen és fehéren, mint valami tó vize, és elért a narancsfákhoz, amelyek ott álltak sorjában a ház előtt, eljutott a lépcsőfeljáratig, gyorsan felszaladt, és belökte a kaput, amely könnyedén kinyílt előtte.

Valentine nem látta meg. Szemét égnék emelte, és tekintetével egy égen úszó ezüstszerű felhőcskét követett. A felhő olyan alakot öltött, mint valami mennybe szálló árnyalak. Költői és képzelődésre hajlamos szelleme azt súgta neki, hogy ez nagymama lelke.

Morrel ezalatt áthaladt az előszobán, és megtalálta a lépcső karfáját. A lépcsőt borító szőnyeg elfojtotta lépteit. Morrel egyébként már annyira magánkívül volt, hogy magától Villefort úrtól sem ijedt volna meg. Eltökélte, ha Villefort úr felbukkan előtte, odalép hozzá, mindent megvall neki, és megkéri, bocsássa meg e szerelmet, és adja hozzá beleegyezését, hiszen ez egyesíti őt Valentine-nel. Morrel már egészen zavarodott volt.

Szerencsére nem találkozott senkivel.

Most vette igazán hasznát annak, hogy Valentine révén olyan alaposan ismerte a ház belsejét. Minden baj nélkül felért a lépcsőn, és éppen tájékozódni akart, amikor zokogás hangja ütötte meg a fülét és egyúttal irányt is mutatott neki, merre menjen. Megfordult. Egy félig nyitott ajtón át fény szűrődött ki, és panaszos hang hallatszott. Benyitott és belépett a szobába.

A hálófülke mélyén, fehér lepedő alatt, feküdt a holttest. Alakja és feje kirajzolódott a lepel alatt. Morrel így még szörnyűbbnek találta, mióta a véletlen felfedte előtte a titkot.

Az ágy mellett, arcát egy öblös karosszék párnáiba fúrva, zokogástól remegve és meg-megrázkódva, égre tárt, megfeszített karral térdelt Valentine.

Otthagya a nyitott ablakot, és fennszóval imádkozott olyan hangon, hogy a legérzékletlenebb szívet is megindította volna. A szavak gyorsan, összefüggéstelenül, érthetetlenül törtek ki ajkán, annyira fojtogatta torkát a fájdalom.

A hold átsütött az ablakredőknél, elhomályosította a gyertya fényét, és ezt a vigasztalan képet halványkékkel vont be.

Morrel nem tudott ellenállni ennek a látványnak. Nem volt valami lágyszívű, könnyen meghatódó ember, de az, hogy Valentine-t kétségbeesetten zokogni és kezét tördelni látta, több volt, mint amit szó nélkül el tudott viselni. Nagyot sóhajtott, egy nevet mormolt, mire a könnyáztatta, márványszerű arc felemelkedett a karosszék bársonyáról, s ez a Correggióra valló Magdolna-fej Morrel felé fordult.

Valentine megpillantotta a fiatal embert, és el sem csodálkozott a jelenlétén. Ha valakinek a szívét a legnagyobb kétségbeesés járja át, akkor már nincs semmi kifejezése a közbeeső érzésekre.

Morrel a lány felé nyújtotta kezét. Valentine csak azzal mentegette magát, amiért elmaradt a találkozóról, hogy rámutatott a lepel alatt fekvő halottra, és újra zokogásba tört ki.

Egyikük sem mert beszélni ebben a szobában. Mindegyik félt megtörni ezt a csendet, hiszen valamelyik sarokban a Halál parancsolt, és ujját az ajkára tette.

Végül mégis Valentine mert elsőnek megszólalni.

- Barátom - mondta -, hogy került ide? Azt mondanám most: isten hozta, de fájdalom, ennek a háznak a kapuját ön előtt a Halál nyitotta meg.

- Valentine - felelte Morrel remegő hangon, és kezét összekulcsolta -, már fél kilenc óta itt voltam, s mivel nem láttam önt közeledni, nyugtalanság fogott el, átugrottam a falon, behatoltam a kertbe, és a közelemben hangokat hallottam, amelyek felfedték előttem a végzetes szerencsétlenséget...

- Miféle hangokat? - kérdezte Valentine.

Morrelen borzongás futott keresztül, mert eszébe jutott a doktor és Villefort között lefolyt egész beszélgetés, és a lepedőn át is látni vélte a két megmerevült kart, a dermedt nyakat és a szederjes ajkat.

- A cselédek beszélgetése mindent értésemre adott - felelte.

- De az, hogy idejött, még vesztünket okozhatja, barátom - jegyezte meg Valentine félelem és harag nélkül.

- Bocsásson meg - válaszolta Morrel ugyanazon a hangon -, mindjárt távozom.
- Az nem lesz jó - mondta Valentine -, még találkozhatna valakivel, inkább csak maradjon itt.
- Hátha idejön valaki?

A fiatal lány a fejét rázta.

- Nem jön ide senki - mondta -, legyen nyugodt, itt a mi őrzőangyalunk.

Ezzel a lepel alatt kiformálódott holttestre mutatott.

- De mi van d'Épinay úrral? Könyörgök, mondja meg - kezdte ismét Morrel.
- Franz úr abban a pillanatban érkezett ide a szerződés aláírására, mikor szegény nagyanyám utolsót sóhajtott.
- Ó! - mondta Morrel önző örömmel, mert magában arra gondolt, hogy ez a haláleset bizonytalan időre elhalasztja Valentine esküvőjét.
- Fájdalmamat erősen növeli - folytatta a lány, mintha Morrel önzését azonnal elérte volna a büntetés - szegény drága nagyanyámnak a halálos ágyán kinyilatkoztatott parancsa, hogy az esküvőt minél hamarabb tartsuk meg. Ő is, istenem, ő is ellenem fordult, pedig azt hittem, segítségemre lesz.
- Csend! - mondta hirtelen Morrel.

A két fiatal elhallgatott.

Hallották, hogy nyílik odalent a kapu, azután a folyosóról, majd a lépcsőről lépések zaja hangzott fel.

- Apám távozott a dolgozószobájából - jegyezte meg Valentine.
- És lekíséri ismét a doktort - tette hozzá Morrel.
- Honnan tudja, hogy a doktor? - csodálkozott Valentine.
- Csak felteszem - felelte a fiatalember.

Valentine ránézett.

Eközben hallották, amint az utcára nyíló kapu becsukódik. Villefort úr még a kertre nyíló ajtóra is ráfordította a kulcsot, majd ismét felment a lépcsőn.

Amint az előszobába ért, egy pillanatra megállt, mintha tétovázna, hogy saját szobájába menjen-e, vagy előbb nézzen-e be Saint-Mérannéhoz.

Morrel az egyik függöny mögé lépett. Valentine meg sem moccant, mintha nagy fájdalom érzéketlenné tette volna a köznapi veszedelmekkel szemben.

Villefort visszatért a szobájába.

- Most pedig - mondta Valentine -, már nem távozhat el sem a kert felé, sem az utca felé eső ajtón át.

Morrel meghökkenve bámult a lányra.

- Most már - folytatta Valentine -, csak egyetlen kivezető útja van, s a legbiztosabb is: nagyapám lakosztályán keresztül.

Valentine felállt.

- Jöjjön - mondta.
- Hová? - kérdezte Maximilien.
- Nagyapámhoz.
- Én, Noirtier úrhoz?
- Igen.

- Hová gondol, Valentine?

- Már többször és régóta gondoltam erre. Az egész világon már csak ő az egyetlen barátom, és mindkettőnknek szükségünk van rá... Jöjjön csak.

- Vigyázzon, Valentine - mondta Morrel, és habozott, szót fogadjon-e a fiatal lánynak. - Vigyázzon, a hályog lehullt a szememről: azzal, hogy idejöttem, szörnyű esztelenséget követtem el. Vajon ön jól meggondolta, kedves barátnóm, mit akar tenni?

- Egészen jól - felelte Valentine -, és csupán egyetlen gondolat bánt, hogy magára hagyom szegény nagyanyám holttestét, holott magamra vállaltam, hogy virrasztok fölötte.

- Valentine - mondta Morrel -, a halál már önmagában is megszentelő.

- Igaza van - felelte a lány. - Egyébként sem tart soká az egész. Jöjjön.

Valentine áthaladt a folyosón, és lement egy kis lépcsőn, amely Noirtier úr lakosztálya felé vezetett. Morrel lábujjhegyen követte. A lakosztály folyosójára érve, ott találták az öreg komornyikot.

- Barrois - mondta Valentine -, zárja be az ajtót, és ne engedjen be senkit.

Ő lépett be elsőnek.

Noirtier még karosszékében ült, figyelte a legkisebb nesze is.

Öreg szolgája elmondott neki mindent, ami történt. Mohó pillantást vetett a megnyíló ajtóra, meglátta Valentine-t, és szeme felcsillant.

A fiatal lány magatartásában és viselkedésében volt valami komolyság és ünnepiesség, ami megragadta az öregembert. Csillogó szemét kérdően függesztette unokájára.

- Drága nagyapa - kezdte Valentine -, figyelj jól ide: tudod, hogy szegény Saint-Méran nagymama egy órával ezelőtt meghalt, és hogy most rajtad kívül, engem a világon senki sem szeret.

Az aggastyán szemében kimondhatatlan gyöngédség fénye villant meg.

- Így hát csakis neked vallhatom meg gondjaimat és reményeimem.

A béna ember igent intett.

Valentine kézen fogta Maximilient.

- Akkor hát nézd meg jól ezt az urat - mondta.

Az aggastyán kutató és kissé csodálkozó pillantást vetett Morrelre.

- Ez Maximilien Morrel úr - mondta Valentine -, annak a derék marseille-i hajótulajdonosnak a fia, akiről már bizonyára hallottál.

- Hallottam - intett feleletül az öreg a szemével.

- Feddhetetlen név, és Maximilien csak dicsőséget fog rá hozni, mert ő harmincéves korában már kapitány a szpáhiknál és a Becsületrend tisztje.

Az öregember a szemével intett, hogy emlékszik rá.

- Hát nézd, drága jó nagyapám - mondta Valentine, és térdre esett az aggastyán előtt, mialatt egyik kezével Maximilienre mutatott -, őt szeretem, és senki másnak nem leszek a felesége! Ha arra kényszerítenek, hogy máshoz menjek nőül, megölöm magam.

A béna öregember szemében tengernyi háborgó gondolat fénye lobbant fel.

- Te is szereted Maximilien Morrel urat, ugye, édes nagyapa? - kérdezte a fiatal lány.

- Igen - intett a mozdulatlan öreg.

- És te segíthetsz bennünket apám akarata ellen, hiszen a te gyermekeid is vagyunk?

Noirtier Morrelre szegezte értelmes tekintetét, mintha azt mondaná:

- Az attól függ.

Maximilien megértette.

- Kisasszony - mondta -, önre szent kötelesség vár nagyanyja szobájában. Megengedi, hogy kis ideig négyszemközt beszélgessek Noirtier úrral?

- Igen, igen, ezt akarom - mondta az aggastyán tekintete. Azután nyugtalanul pillantott Valentine-re.

- Azt akard kérdezni, hogy miképpen fog megérteni téged, drága nagyapa?

- Igen.

- Ó, légy csak nyugodt. Olyan gyakran beszélgetünk rólad, jól tudja ő, hogyan szoktam veled beszélgetni.

Majd imádni való mosollyal fordult Maximilienhez, noha ezt a mosolyt mélységes szomorúság tette fátyolossá.

- Ő mindent tud, amit én tudok - mondta.

Valentine felállt, székkel kínálta meg Morrelt, újra lelkére kötötte Barrois-nak, hogy senkit be ne engedjen, nagyapját gyöngéden megcsókolta, Morrelnek szomorúan istenhozzádot intett és távozott.

Ekkor Morrel, hogy Noirtier-nak bebizonyítsa, mennyire beavatta Valentine már mindenbe, és ő tudja titkukat is, fogta a szótárt, tollat és papírt vett elő, és mindezt arra az asztalra tette, amelyen lámpa állott.

- De előbb - mondta Morrel - engedje meg, uram, hogy elmondjam, ki vagyok, mennyire szeretem Valentine kisasszonyt, és reá nézve miféle terveim vannak.

- Hallgatom - intette Noirtier.

Nagyszerű látvány volt, hogy az aggastyán, aki látszólag hasznavehetetlen teher volt csupán, az életbe induló két fiatal, szép, erős szerelmesnek egyetlen támasza, egyetlen pártfogója és egyetlen bírója lett.

Nemes és szigorú arcvonásai tiszteletet ébresztettek Morrelben.

Remegve kezdett beszélni.

Elmondotta, miként ismerte meg és hogyan szerette meg Valentine-t, és hogyan fogadta Valentine az ő odaadását a maga magányában és szerencsétlen helyzetében. Előadta, hogy milyen származású, milyen állást tölt be, milyen vagyonnal rendelkezik. És valahányszor kérdően nézett a béna emberre, annak a tekintete mindig ezt felelte:

- Jól van, folytassa csak.

- Most pedig - mondta Morrel, mikor befejezte elbeszélése első részét -, most, hogy elmondtam szerelmemet és reményeimet, uram, elmondhatom még terveinket is?

- Igen - intett az aggastyán.

- Jól van. Hát a következőket határoztuk...

És mindent elmondott Noirtier úrnak: hogyan vár a kocsi a kertajtó előtt, hogyan akarta elszöktetni Valentine-t, hogy akarta elvinni nővérehez, miképpen akarta feleségül venni és tisztelettel kivárni Villefort úr bocsánatát.

- Nem - jelezte Noirtier.

- Nem? - kérdezte Morrel. - Ne így tegyünk?

- Nem.

- Ezt a tervet tehát nem tartja helyesnek?

- Nem.

- Jól van! Van egy másik mód is - mondta Morrel.

Az aggastyán kérdő tekintete azt fejezi ki:

- Melyik az?

- Felkeresem Franz d'Épinay urat - folytatta Maximilien. - Nagyon örülök, hogy Villefort kisasszony távollétében mondhatom ezt meg önnek. Arra kényszerítem majd Franz urat, hogy úriember módjára viselkedjék.

Noirtier tekintete tovább kérdezett.

- Hogy mit akarok tenni?

- Igen.

- Tessék. Egyszerűen elmegyek hozzá, mint már mondtam, előadom neki, milyen kötelék fűz Valentine kisasszonyhoz. Ha jóra való, rendes ember, önként lemond jegyese kezéről, s akkor életem végéig odaadó jó barátja leszek. Ha elutasít, ha akár az érdek, akár nevetséges gőg készíti ellenállásra, bebizonyítom neki, hogy feleségemet csak kényszeríthetné, de Valentine engem szeret, nem is szerethet rajtam kívül senkit, megverekszem vele, megadok neki minden előnyt, és vagy én ölöm meg őt, vagy ő öl meg engem. Ha én ölöm meg, nem veheti nőül Valentine-t. Ha ő ölne meg engem, bizonyos vagyok benne, hogy Valentine nem lesz a felesége.

Noirtier kimondhatatlan gyönyörűséggel nézte ezt a nemes és őszinte arcot, ezen visszatükröződött mindaz az érzés, amelyet élőszóval elmondott. Az arc szépségét az eleven kifejezés is fokozta, mint ahogy a színek szebbé varázsolják az egyszerű szürke rajzot.

Hanem azért, amint Morrel elhallgatott, Noirtier egymás után többször pislogott, s ez, mint tudjuk, „nem”-et jelentett.

- Nem? - kérdezte Morrel. - Ezt a második tervet éppúgy nem helyesli, akárcsak az elsőt?

- Úgy van, nem helyeslem - jelezte az öreg.

- De hát akkor mit tegyünk, uram? - kérdezte Morrel. Saint-Méranné utolsó kívánsága az volt, hogy ne halogassák unokája esküvőjét. Hagyjam hát, hogy minden menjen tovább?

Noirtier szeme nem mozdult.

- Értem - mondta Morrel -, várnom kell.

- Igen.

- De minden haladék vesztünket okozhatja, uram - folytatta a fiatalember. - Valentine egymagában gyenge, és úgy fogják kényszeríteni, mint egy gyermeket. Csodálatos módon kerültem ide be, hogy megtudjam, mi is történt, csodálatos módon kerültem ön elé, nem remélhetem, hogy ez a szerencse tovább kísér. Higgyen nekem, csak az a két eset lehetséges, amelyet ön elé tárok. Bocsássa meg ezt a hiúságot a fiatalságomnak. Mondja meg, melyiket választja a kettő közül: felhatalmazza Valentine kisasszonyt, hogy bízza magát a becsületesemre?

- Nem.

- Beszéljek inkább d'Épinay-vel?

- Nem.

- De hát, istenem, ki segít minket? Talán az égből várjuk a sült galambot?

Az aggastyán a szemével mosolygott, mint ahogy mosolyogni szokott, valahányszor az égről beszéltek. Az öreg jakobinus a lelkében kissé mindig istentagadó maradt.

- A véletlen? - kérdezte Morrel.

- Nem.

- Ön?

- Igen.

- Ön?

- Igen - ismételte az öregember tekintete.

- Jól értette, mit kérdeztem, uram? Ne vegye rossz néven állhatatosságomat, mert életem függ az ön választától: öntől várhatjuk a boldogságunkat?

- Igen.

- Bizonyos benne?

- Igen.

- Felel érte?

- Igen.

Igenlő tekintetében annyi szilárdság volt, hogy jó szándékában nem lehetett kételkedni, legfeljebb képességében.

- Köszönöm, uram, hálásan köszönöm! De ha csak az Úr csodát nem tesz, és vissza nem adja önnek a beszéd, a kifejezés és a mozgás lehetőségét, akkor ön, e székhez láncolva, némán és megbénultan, hogyan tudná megakadályozni ezt a házasságot?

Az aggastyán arcán mosoly futott végig, a szem különös mosolya egy mozdulatlan arcon.

- Így hát várnom kell? - kérdezte a fiatalember.

- Igen.

- Hát a szerződés?

Az öreg arcán az előbbi mosoly jelent meg.

- Azt akarja mondani, hogy nem fogják aláírni?

- Igen - jelezte Noirtier.

- Így hát alá sem írják a szerződést! - kiáltott fel Morrel. - Ó, bocsásson meg, uram, de a nagy boldogság kissé kételkedővé teszi az embert. A szerződést tehát nem fogják aláírni?

- Nem - intette a béna ember.

Morrel még így is kételkedett. A tehetetlen öregembernek ez az ígérete annyira furcsa volt, hogy azt inkább a szervezet ernyedtségének, semmint akarata fellángolásának tulajdonította. Nem valószínű-e, hogy egy megzavarodott ember, aki mit sem tud örültségéről, azt képzele, meg tud valósítani olyasmit, ami felülmúlja az erejét? A gyenge ember súlyos terhekről beszél, amelyeket felemel, a félnék óriásokról, akiket legyőz, a koldus kincsről, amellyel rendelkezik, a legegyszerűbb paraszt pedig a maga gögijében Jupiternek képzele magát.

Lehet, hogy Noirtier megértette a fiatalember határozatlanságát, de az is lehet, hogy nem egészen bízott Morrel engedékenységében, annyi azonban bizonyos, hogy most mereven reászegezte tekintetét.

- Mit akar, uram? - kérdezte Morrel. - Újra megígérjem, hogy nem csinálok semmit?

Noirtier pillantása szilárd és állhatatos volt, mint aki azt mondja, hogy nem éri be az ígérettel, azután tekintete a fiatalember arcáról a kezére siklott.

- Megesküdjem, uram? - kérdezte Maximilien.

- Igen - jelezte a béna öreg ugyanolyan ünnepélyességgel -, azt akarom.

Morrel megértette, hogy az aggastyán nagy fontosságot tulajdonít ennek az eskünek.

Kezét esküre emelte.

- Becsületesre esküszöm - mondta -, hogy míg ön nem utasít rá, semmit sem teszek d'Épinay úr ellen.

- Rendben van - jelezte az aggastyán.

- Most pedig, uram, parancsolja, hogy eltávozzam? - kérdezte Morrel.

- Igen.

- Anélkül, hogy viszontlátnám Valentine kisasszonyt?

- Igen.

Morrel meghajolt, s ezzel jelezte, hogy kész engedelmeskedni.

- És most megengedi-e, uram, hogy a fia éppúgy megcsókolja, ahogy az imént megcsókolta a leánya?

Noirtier tekintete nem hagyott fenn semmi kétséget.

A fiatalember ugyanazon a helyen csókolta meg az öregember homlokát, ahová kevéssel előbb Valentine lehelte csókját.

Azután ismét meghajolt az öregember előtt és távozott.

A folyosón ott találta az öreg szolgát, akit Valentine állított oda. Barrois Morrelt várta, és végigvezette egy tekervényes folyosón, amely a kertre nyíló kis ajtóig vitt.

Mikor Morrel a kertbe jutott, hamarosan elérte a rácsos kaput. A gyertyánfán felkúszva, csakhamar a fal tetején termett, és egy pillanat alatt lemászott a létrán a lucernáskertbe, ahol még mindig várt rá a kocsija.

Beült a kocsiba, és noha a sok izgalom kimerítette, szíve mégis szabadon dobogott, amikor éjfél tájban hazaért a rue Meslayre. Az ágyára vetette magát, és olyan mélyen elaludt, mintha a legnagyobb mámor kerítette volna hatalmába.

A Villefort család sírboltja

Két nappal később, reggel tíz óra tájban hatalmas tömeg verődött össze Villefort úr kapuja előtt, és a faubourg Saint-Honoré és a rue de la Pépinière hosszában a gyászkocsik és magánhintók hosszú sora vonult.

A kocsik közül kitűnt egy furcsa alakú fogat, amelyről lerítt, hogy már hosszú utat tett meg. Feketére mázolt batár volt, és csaknem elsőnek jelent meg a gyászmenetben.

Aki kérdezősködött, megtudta, hogy ez a kocsi valami különös véletlen találkozás következtében van itt, és Saint-Méran marquis tetemét viszi. Így hát, aki egy halottat akart kikísérni a temetőbe, az most kettőt követhet útján.

A gyászkíséret igen nagy volt. Saint-Méran marquis úr XVIII. Lajos és X. Károly király egyik legbuzgóbb és leghívebb főméltósága volt, s így nagyszámú baráttra tett szert. Ezekhez csatlakoztak még azok, akik társadalmi helyzetüknél fogva Villefort-ral voltak összeköttesben, s így a gyászmenet igen tekintélyesre növekedett.

A hatóságokat azonnal értesítették, és kieszközölték, hogy a két temetés egyszerre menjen végbe. Villefort úr kapuja előtt tehát egy éppen olyan gyászpompával feldíszített kocsi állt meg, mint az első, és a koporsót a postakocsiról áthelyezték a gyászhintóra.

A két koporsót a Père-Lachaise temetőben akarták elhantolni, ahol Villefort úr már régebben elkészíttette családi sírboltját. Ebben a sírboltban helyezték annak idején örök nyugalomra a szegény Renée-t is, akit most, tíz év múltán, apja és anyja is követett.

A mindig kíváncsi Párizs, amelyet a gyászpompa különösen meghat, vallásos csendben nézte végig a fényes menetet, amely utolsó útjára kísérte a régi arisztokráciának e két, ősi nevet viselő tagját. Ez a két név híres volt hagyományokhoz hű szelleméről, összeköttesei szilárdságáról és az elvekhez való ragaszkodásáról.

Egyazon gyászkocsiban foglaltak helyet Beauchamp, Albert és Château-Renaud. A váratlan halálesetről beszélgettek.

- Még tavaly láttam Saint-Méranét Marseille-ben - mondta Château-Renaud -, mikor Algirből jöttem hazafelé. Úgy hatott, mint aki száz évig is élél, makkegészséges volt, akinek mindig helyén az esze, és örökké mozgékony. Hány éves lehetett?

- Hatvanhat - válaszolta Albert -, legalábbis Franz ennyit mondott. De korántsem az öregség ölte meg, hanem a férje után való bánkodás. Úgy látszott, hogy a marquis halálának pillanatától kezdve, ami végtelenül megrázta, nem volt teljesen eszénél.

- De végre is miben halt meg? - kérdezte Beauchamp.

- Úgy látszik, az agyában kapott vértolulást, vagy szélütés érte. De ez a kettő ugyanaz, nem?

- Csaknem ugyanaz.

- Szélütés? - mondta Beauchamp. - Nem hinném. Saint-Mérané, akit csak egyszer-kétszer láttam életemben, kicsiny, törekeny asszony volt, és inkább ideges alkatú, semmint vérmes. A Saint-Méranéhoz hasonló szervezetű embereknél ritka eset, hogy valakit a bánat miatt szélütés öljön meg.

- Akárhogy van is - tette hozzá Albert -, bármilyen betegség vagy orvos ölte is meg, Villefort úr, vagy inkább Valentine kisasszony, vagy még inkább a mi Franz barátunk hatalmas örökség birtokába jut, ami, azt hiszem, felmegy nyolcvanezer frank járadékra.

- És ez az örökség még majdnem a duplájára nő, ha az a vén jakobinus Noirtier is meghal.

- Ez aztán szívós egy nagyapa ám - jegyezte meg Beauchamp. - Azt hiszem, fogadott a halállal, hogy ő fogja eltemetni minden örökösét. Szavamra mondom, ez sikerül is majd neki. Ő volt az az öreg kilencvenhármas konventista, aki 1814-ben azt mondta Napóleonnak: „Ön azért hanyatlik, mert császársága még annyira fiatal hajtás, hogy belefárad a növekedésbe. Támaszkodjék a Köztársaságra, térjünk vissza egy jó alkotmánnyal a csatatérre. Ígérek önnek ötszáz ezer katonát, egy új Marengót meg egy második Austerlitzet. Az eszmék nem hálnak meg, sire, csak szunnyadnak olykor, de amikor feltámadnak, sokkal erősebbek lesznek, mint amilyenek szendergésük előtt voltak.”

- Úgy látszik - mondta Albert -, hogy az embereket is eszméknek tekinti. Csak egy dolog nyugtalanít: hogyan fog Franz d'Épinay alkalmazkodni egy olyan nagyapa-apóshoz, aki nem tud meglenni az ő felesége nélkül. De hol van Franz?

- Ott van az első kocsiban Villefort úrral, aki őt máris a családhoz számítja.

A gyászmenet valamennyi kocsijában csaknem ugyanaz a beszélgetés folyt le. Csodálkoztak a gyors egymásutánban történt két haláleseten, de sehol sem gyanította senki azt a szörnyű titkot, amelyet d'Avrigny doktor az éjszakai sétán tárt fel Villefort úr előtt...

Körülbelül egyórai út után megérkeztek a temető kapujához. Az idő enyhe, de borongós volt, és így illett a gyászszertartáshoz. A családi sírbolthoz igyekvő csoportok között Château-Renaud felismerte Morrelt, aki egészen egyedül jött el kocsiján. Egymagában haladt sápadtan és szótlanul a tiszafákkal szegett úton.

- Itt van ön is? - kérdezte Château-Renaud, karon fogva a fiatal kapitányt. - Hát ismeri Villefort urat? Hogyan lehetséges akkor, hogy ott sohasem találkoztunk?

- Nem Villefort urat ismerem - válaszolta Morrel -, hanem Saint-Mérannét ismertem.

Ebben a percben Albert és Franz is hozzájuk értek.

- Ez nem alkalmas hely a bemutatásra - jegyezte meg Albert -, de nem tesz semmit, nem vagyunk babonások. Morrel úr, engedje meg, hogy bemutassam Franz d'Épinay urat, kitűnő útitársamat, akivel bejártam egész Olaszországot. Kedves Franz, ez Maximilien Morrel úr, kitűnő barátom, akivel az ön távollétében ismerkedtem meg. Hallani fog róla beszélni engem, valahányszor a szív, a szellem és a szeretetreméltóság szóba kerül.

Morrel egy pillanatig habozott. Azon töprengett, nem vétkes képmutatás-e, ha úgyszólván baráti módon üdvözlöl valakit, aki ellen titokban harcol. De hirtelen eszébe jutott esküje és a körülmények komolysága. Azon igyekezett, hogy arcán nyoma se legyen semminek, és magát türtöztetve üdvözölte Franzot.

- Villefort kisasszony ugyancsak szomorú, ugye? - kérdezte Debray Franztól.

- Bizony, uram, a kétségbeesésig szomorú - válaszolta Franz. - Ma reggel annyira odavolt, hogy alig ismertem rá.

E látszólag egyszerű szavak Morrel szívébe markoltak. Ez az ember tehát látta Valentine-t, és beszélt vele.

A fiatal és indulatos tisztnek össze kellett szednie minden erejét, hogy becsülettel megtartsa esküjét.

Karon fogta Château-Renaud-t, és gyorsan a sírbolt felé vonta, ahová a temetkező vállalat emberei már elhelyezték a két koporsót.

- Igazán pompás lakás - jegyezte meg Beauchamp, a mauzóleumra pillantva. - Nyári lakás, téli palota. Ön is idejön majd egyszer lakni, kedves d'Épinay, hiszen ön is hamarosan a családhoz tartozik. Én mint filozófus, csak afféle falusi lakot kívánok magamnak, kicsiny házikót a fák alatt, és nem kell, hogy annyi nehéz kő nyomja a szegény testemet. Mielőtt meghalok, azt mondom majd környezetem-

nek, amit Voltaire írt Pironnak: *Eo rus*,¹⁸ s ezzel mindennek vége... No, a mindenségít, Franz, szedje össze magát, hiszen a felesége sokat örököl.

- Beauchamp, ön igazán elviselhetetlen - jegyezte meg Franz. - A politikai ügyek rászoktatták, hogy mindenben csak nevéssen, a közügyeket intéző emberek nem hisznek semmiben. De végre is, Beauchamp, amikor rendes emberekkel van dolga, és az a szerencse éri, hogy rövid időre megszabadul a politikától, próbálja meg, hogy ismét szabadon tárja ki a szívét, amelyet otthagyt a képviselőház folyosóin vagy a felsőházban.

- Ej, istenem - mondta Beauchamp -, hát miből áll az élet? Kis pihenő a halál előszobájában.

- Én bizony neheztelek Beauchamp-ra - mondta Albert.

És Franzal együtt négy lépéssel hátramaradt, faképnél hagyva Beauchamp-t, hadd folytassa filozófiai vitáját Debrayvel.

A Villefort család sírboltja mintegy húsz láb magasságú fehér kövekből, négyszög alakban emelkedett. Egy belső fal az építményt két részre osztotta. Külön ajtó vezetett a Saint-Méran és külön a Villefort család sírboltjába.

Itt nem úgy volt, mint a többi sírboltban, ahol a hellyel való takarékoságból lealázó módon egymás fölé helyezett fiókokba zárják a koporsókat, és feliratuk valami címkéhez hasonlít. Itt a bronzajtón keresztül először csak egy egyszerű, sötét előterem látszott, amelyet a tulajdonképpeni sírbolttól fal választott el.

Ennek a falnak a közepétől nyílt az a két ajtó, amelyről az imént beszéltünk, s amely a Villefort-ok és Saint-Méranok temetkezési helyére vezetett.

A gyászoló itt szabadon kiönthette a fájalmát, anélkül hogy a csacska járókelők, akik a Pere-Lachaise-be rándulnak ki, vagy akár ott tartják szerelmi találkájukat, vidám énekükkel, kiáltásukkal vagy szaladgálásukkal megzavarnák néma szemlélődését vagy halottja siratását.

A két koporsó a jobb oldali sírboltba került, a Saint-Méran család sírboltjába. Előre elkészített állványokra állították, amelyek már várták a koporsókat. A szentélybe Villefort, Franz és néhány közeli rokon ment csak be.

Mivel a vallási szertartások a kapunál már lezajlottak, és több gyászbeszéd nem volt, a jelenlevők azonnal elszéledtek. Château-Renaud, Albert és Morrel együtt távoztak, s külön csoportban ment el Debray és Beauchamp.

Franz a temető kapujánál maradt Villefort úrral. Morrel az első kínálózó ürüggyel elszakadt társaitól. Láta, amint Franz és Villefort úr gyászkocsin együtt távoznak, és e bizalmas együttlét láttára rossz sejtelmek támadtak. Visszatért hát Párizsba, és noha egy kocsiba szállt Château-Renaud-val és Albertrel, a fiatal emberek beszélgetéséből egyetlen szót sem hallott.

Mikor Franz el akart válni Villefort úrtól, a királyi ügyész csakugyan azt kérdezte tőle:

- Báró úr, mikor látom ismét?

- Amikor parancsolja, uram - válaszolta Franz.

- A lehető leghamarabb.

- Rendelkezésére állok, uram. Akarja, hogy együtt térjünk haza?

- Ha ez önt másban nem zavarja.

- Dehogyan zavar.

Így történt, hogy a leendő após és leendő vő ugyanabba a kocsiba szálltak, és hogy láttukra Morrelt joggal fogta el a komoly nyugtalanság.

---

¹⁸ Megyek parasztnak. (latin)

Villefort és Franz visszatértek a faubourg Saint-Honoréra.

A királyi ügyész, anélkül hogy bárkihez bement volna, anélkül hogy egy szót váltott volna feleségével vagy leányával, a fiatalembert egyenesen dolgozószobájába vitte, és helyet mutatott neki.

- D'Épinay úr - mondta -, emlékeztetnem kell önt, s a pillanat talán nem is a legalkalmasabb ehhez, mint ahogy az első percben látszik, mert a halottak végső akaratának teljesítése legfőbb kötelességünk - így hát emlékeztetnem kell önt, hogy Saint-Méranné tegnapelőtt, halálos ágyán, azt a kívánságát fejezte ki, hogy Valentine házasságát ne halogassuk. Azt tudja, hogy a megboldogult ügyei minden tekintetben rendezve vannak, hogy végrendelete biztosítja Valentine számára az egész Saint-Méran vagyont. A közjegyző tegnap megmutatta nekem az iratokat, amelyek lehetővé teszik, hogy véglegesen megszerkesszük a házassági szerződést. Felkeresheti a jegyzőt, és nevében is felszólíthatja, hogy mutassa meg önnek az iratokat. A jegyző Deschamps úr, a place Beauvau-n lakik, a faubourg Saint-Honorén.

- Uram - felelte d'Épinay -, talán mégsem a legalkalmasabb ez a pillanat a mély gyászba borult Valentine kisasszony számára, hogy esküvőre gondoljon. Igazán mondom, szinte nem is merném...

- Valentine-nek nincs hőbb kívánsága - szakította félbe Villefort úr Franz szavait -, mint az, hogy teljesítse nagyanyja végső akaratát. Így hát arról felelek, hogy az ő részéről ilyen akadályba nem ütközik.

- Ebben az esetben, uram - válaszolta Franz -, mivel akadály az én részemről sem merülhet fel, cselekedjék tetszése szerint. A szavamat lekötöttem, állom is, mégpedig nemcsak szívesen, hanem valóban boldogan.

- Akkor nincs semmi akadályunk - jelentette ki Villefort. - A szerződést már három nappal ezelőtt alá kellett volna írni, tehát minden készen áll: akár ma is aláírhatjuk.

- De hát a gyász? - habozott Franz.

- Legyen nyugodt, uram - nyugtatta meg Villefort -, az én házamban nem tévesztik szem elől az illetet. Leányom az illendőség kedvéért három hónapot a Saint-Méran-i birtokán tölthet. Azért mondom így, mert az a birtok az ő tulajdona. Ott, ha önnek is úgy tetszik, minden zaj, minden feltűnés és pompa nélkül egy héten belül meg lehet tartani a polgári esküvőt. Saint-Méranné kívánsága volt, hogy unokája ezen a birtokon tartsa meg esküvőjét. A házasság megkötése után ön, uram, visszatérhet Párizsba, míg felesége a gyász idejét mostohaanyjával fogja tölteni.

- Ahogy parancsolja, uram - mondta Franz.

- Akkor - folytatta Villefort - legyen olyan szíves, várjon egy félórát. Valentine majd lejön a szalonba. Elküldök Deschamps úrért, a szerződést haladéktalanul átolvassuk és aláírjuk. A feleségem még ma este elkíséri Valentine-t a birtokára, ahová egy hét múlva követjük őket.

- Uram - jegyezte meg Franz -, csak két kérésem volna.

- Éspedig?

- Azt szeretném, ha a szerződés aláírásakor jelen lehetne Albert de Morcerf és Raoul de Château-Renaud is. Hiszen ők a tanúim.

- Egy fél óra alatt értesíteni lehet őket. Akar személyesen értük menni? Vagy inkább értük küldjünk?

- Inkább magam megyek, uram.

- Egy félóra múlva tehát visszavárom, báró, és akkorra Valentine is készen lesz.

Franz köszönt Villefort úrnak és távozott.

Alig csukódott be a kapu a fiatalember mögött, Villefort értesítette Valentine-t. Meghagyta neki, hogy félóra múlva legyen a szalonban, mert odavárják a jegyzőt és d'Épinay úr tanúit.

Ez a váratlan hír nagy eseményt jelentett a házban. Villefort-né nem akart hinni a fülének, Valentine-t pedig úgy érte, mint a villámcsapás.

Segélyt kérően nézett maga köré.

Le akart menni nagyapjához, de a lépcsőn találkozott Villefort úrral, aki karon fogta és bevitte a szalonba.

Az előszobában Valentine Barrois-val találkozott, és kétségbeesett pillantást vetett az öreg komornyikra.

Valentine után csakhamar belépett a szalonba Villefort-né is a kis Édouard-ral. A fiatalasszonyon meglátszott, hogy kiveszi részét a családi bánatból. Sápadt volt, és elmondhatatlanul kimerültnek látszott.

Leült, Édouard-t az ölébe vette, és időnként szinte görcsös mozdulattal szorította magához. Láthatóan ez a gyermek jelentette neki az egész életét.

Csakhamar felhangzott az udvarra beforduló két kocsi zaja.

Az egyik a közjegyző kocsija volt, a másikban Franz és barátai ültek.

Egy perc múlva valamennyien együtt voltak a szalonban.

Valentine olyan sápadt volt, hogy szeme körül tisztán kirajzolódtak halántéka kék erecskéi, amelyek lefutottak az arcába.

Franz sem tudta palástolni élénk izgalmát.

Château-Renaud és Albert csodálkozva néztek össze. A nemrég lefolyt szertartás sem látszott szomorúbbnak, mint az, amelynek most küszöbén állottak.

Villefort-né árnyékban foglalt helyet, egy bársonyfüggöny mögött, és mivel állandóan a fiára hajolt, nemigen lehetett leolvasni arcáról, hogy mi megy végbe a szívében.

Villefort úr, szokása szerint, most is érzéketlen maradt.

A jegyző a törvény emberének megszokott módszerével rakta ki iratait az asztalra, helyet foglalt a karosszékben, homlokára tolta pápaszemét, és Franzhoz fordult:

- Ön Franz de Quesnel d'Épinay báró úr? - kérdezte, noha nagyon jól tudta.

- Igenis, uram - válaszolta Franz.

A jegyző bólintott.

- Értesítenem kell önt, uram - mondta -, mégpedig Villefort úr nevében, hogy Villefort kisasszonnyal tervbe vett házassága megváltoztatta Noirtier úr elhatározását unokája irányában. Az öregúr az egész vagyonát, amelyet unokája örökölt volna, idegen célokra hagyta. Tegyük azonban hozzá - folytatta a jegyző -, hogy a végrendelet nem rendelkezhet így a teljes vagyona fölött, minthogy azonban az egészről rendelkezett, a végrendelet megtámadható, sőt, semmisnek is nyilvánítható.

- Úgy van - folytatta Villefort. - De én már előre kijelentem d'Épinay úrnak, hogy míg én életben vagyok, apám végrendeletét senki sem támadhatja meg, mert állásom nem tűri a botránynak még csak az árnyékát sem.

- Uram - válaszolta Franz -, rossz néven veszem, hogy Valentine kisasszony előtt egyáltalában szóba került ez a kérdés. Sohasem kérdeztem, mekkora vagyonnal rendelkezik, és bármennyire lecsökkentik is, még mindig sokkal számottevőbb, mint az enyém. Családom a Villefort úrral való összeköttetésben a tekintélyt kereste, én pedig boldogságomat várom tőle.

Valentine alig látható jellel intett köszönetet, mialatt arcán lassan két könnycsepp folyt le.

- Egyébként, uram - mondta Villefort jövődő vejének -, a vagyon egy részének elvesztésén kívül ez a váratlanul jött végrendelet nem sértheti az ön személyét. Csakis Noirtier úr szellemi gyöngeségének tudható be az egész. Apámnak nem az nincs ínyére, hogy ön veszi feleségül Valentine-t, hanem az, hogy Valentine egyáltalán férjhez megy. Bárkihez ment volna nőül, ugyanígy elsomorította volna. Az öregember önző, uram, és Villefort kisasszony olyan hűséges segítőtársa volt Noirtier úrnak,

amilyen mint d'Épinay báróné nem lehet többé. Az a szerencsétlen állapot, amelyben apám él, csaknem lehetetlenné teszi, hogy komoly dolgokról beszéljünk vele. Szellemileg már olyan gyenge, hogy nem is tudna odafigyelni, és meg vagyok róla győződve, Noirtier úr emlékszik ugyan arra, hogy unokája férjhez megy, de azt már elfeledte, kinek a nevét is fogja viselni.

Villefort úr alig fejezte be szavait, amelyeket Franz meghajlással viszonzott, mikor nyílt a szalon ajtaja, és megjelent Barrois.

- Uraim - mondta különösen kemény hangon, s ez szinte feltűnő volt egy szolga részéről, aki gazdáihoz beszél ilyen ünnepi pillanatban -, uraim, Noirtier de Villefort úr haladéktalanul beszélni óhajt Franz de Quesnel d'Épinay báró úrral.

Akárcsak a jegyző, ő is megadta a vőlegény teljes címét, nehogy tévedés történhessék.

Villefort úr összerezett, Villefort-né lecsúsztotta öléből a fiát, Valentine sápadtan és némán állt a helyén, mint a szobor.

Albert és Château-Renaud most még jobban elcsodálkozva néztek össze.

A közjegyző Villefort-ra pillantott.

- Lehetetlen - jelentette ki a királyi ügyész. - D'Épinay úr egyébként sem hagyhatja el a szalont ebben a pillanatban.

- De Noirtier úrnak, a gazdámnak, éppen ebben a pillanatban van fontos közölnivalója Franz d'Épinay úr számára - jelentette ki Barrois éppen olyan kemény elszántsággal.

- Hát most tud beszélni a kedves Noirtier nagypapa? - kérdezte Édouard, szokásos szemtelen modorában.

Ez a kotnyeleskedés azonban most még anyja ajkára sem csalt mosolyt, annyira lekötött mindenkit a komoly és ünnepélyes helyzet.

- Mondja meg Noirtier úrnak - jelentette ki Villefort -, hogy amit kíván, nem teljesíthető.

- Akkor hát Noirtier úr azt üzeni az uraknak - folytatta Barrois -, hogy ő maga fogja lehozatni magát a szalonba.

A bámulat a tetőpontjára hágott.

Villefort-né arcán valami mosolyféle derengett fel. Valentine szinte öntudatlanul emelte égnek hálás tekintetét.

- Valentine - mondta Villefort úr -, menjen csak, és tudja meg, kérem, mit jelent nagypapjának ez az újabb szeszélye.

Valentine sietve tartott az ajtónak, de Villefort egyszerre mást gondolt.

- Várjon - mondta -, elkísérem.

- Bocsásson meg, uram - szólt Közbe Franz -, de azt hiszem, mivel Noirtier úr engem hívatott, elsősorban nekem kell eleget tennem kívánságának. Egyébként is boldogan fejezném ki neki tiszteletemet, mivelhogy még nem is részesültem ebben a szerencsében.

- Istenem! - mondta Villefort szemmel látható nyugtalansággal. - Ne zavartassa magát.

- Bocsásson meg, uram - válaszolta Franz, és az elszánt hangján kiérződött, hogy már határozott. - A világért sem akarom elmulasztani az alkalmat, hogy bebizonyítsam Noirtier úrnak, mennyire nincs oka idegenkedni tőlem, és igyekezni fogok, hogy megkedveltessem magam őszinte odaadással.

Franz mit sem adva tovább Villefort marasztalására, felállt és követte Valentine-t, aki a sziklába megkapaszkodott hajótörött örömeivel szaladt fel a lépcsőn.

Villefort úr utánuk ment.

Château-Renaud és Morcerf harmadszor is összenéztek, és pillantásuk még az első két összenézésük-nél is nagyobb csodálkozást fejezett ki.

A jegyzőkönyv

Noirtier feketébe öltözve, karosszékében ülve várakozott.

Mikor beléptek azok hárman, akiket várt, az ajtóra nézett, amelyet komornyikja azonnal becsukott.

- Jól vigyázzon - mondta Villefort halkán Valentine-nek, aki nem tudta egészen elrejtteni örömét -, ha Noirtier úr olyasmit akar közölni, ami megakadályozhatná házasságát, megtiltom, hogy megértse.

Valentine elpirult, de nem válaszolt.

Villefort Noirtier-hoz közeledett.

Itt van Franz d'Épinay úr - kezdte. - Hivatta, uram, és ő eleget tett kívánságának. Kétségtelen, hogy ezt a találkozást már régóta áhítjuk, és nagyon fogok örülni, ha e találkozás során bebizonyul, milyen alaptalanul ellenezte Valentine házasságát.

Noirtier mindössze egy olyan pillantással felelt, aminek láttára Villefort ereiben megfagyott a vér.

Szemével jelt adott Valentine-nek, hogy jöjjön közelebb.

Megszokott módszerének köszönhető a fiatal lány, ahogyan nagyapjával beszélgetni szokott, hogy csakhamar rátalált a *kulcs* szóra.

Most a béna öregember szemébe nézett, úgy kért tőle tanácsot, mire Noirtier a két ablak közé állított kis szekrény fiókjára szegezte tekintetét.

Valentine kihúzta a fiókot, és valóban talált is egy kulcsot benne. Mikor kezében volt a kulcs, és az aggastyán jelezte, hogy igenis, ezt a kulcsot kérte, a béna öregember tekintete egy évek óta feledésbe ment íróasztalra tapadt. Mindenki azt hitte, hogy abban csak haszontalan limlomok lehetnek.

- Kinyissam az íróasztalt? - kérdezte Valentine.

- Igen - intett az öreg.

- A fiókjait húzzam ki?

- Igen.

- Az oldalsókat?

- Nem.

- A középsőt?

- Igen.

Valentine kihúzta a fiókot, és egy iratcsomót talált benne.

- Ezt akarod, drága nagyapa?

- Nem.

A fiatal lány sorjában elővette a többi iratot is, míg csak a fiók ki nem ürült.

- Most már üres a fiók - jegyezte meg.

Noirtier szeme a szótárra meredt.

- Igen, nagyapa, értem - mondta a leány.

Ezzel felsorolta az ábécé betűit. A *t*-hez érve, Noirtier megállította. Valentine kinyitotta a szótárt, és elkeresgélt egészen a *titok* szóig.

- Ó, hát valami titokról van szó? - kérdezte Valentine.

- Igen - intette Noirtier.

- És ki tud erről a titokról?

Noirtier arra az ajtóra nézett, amelyen az inas távozott.

- Barrois?

- Igen - jelezte Noirtier.

- Hívjam be?

- Igen.

Valentine az ajtóhoz ment, és beszólitotta Barrois-t.

Ezalatt Villefort homlokán a verejték patakozott végig türelmetlenségében, Franz pedig elkábult a csodálkozástól.

Az öreg komornyik megjelent.

- Barrois - mondta Valentine -, nagyapám azt parancsolta, hogy ennek a szekrénykének a fiókjából vegyem ki az ott levő kulcsot, nyissam ki ezt az íróasztalt, és húzzam ki a középső fiókját. No, most valami titkos rekesz is van ebben a fiókban, úgy látszik, ön ismeri a titkát, kérem, nyissa ki.

Barrois az öregre pillantott.

- Engedelmeskedjék - mondta Noirtier értelmes tekintete.

Barrois szót fogadott. Kettős fenék nyílt ki, és egy fekete szalaggal átkötött iratsomó vált láthatóvá.

- Ezt kívánta, uram? - kérdezte Barrois.

- Igen - jelezte Noirtier.

- Kinek kell átadni ezeket az iratokat? Villefort úrnak?

- Nem.

- Valentine kisasszonynak?

- Nem.

- Franz d'Épinay úrnak?

- Igen.

Franz csodálkozva lépett oda.

- Nekem, uram? - kérdezte.

- Igen.

Franz átvette Barrois-tól az iratokat, és borítékjáról a következőt olvasta le:

Halálom után barátom, Durand tábornok őrizetére bízom, aki halála előtt adja át e csomagot a fiának, azzal a paranccsal, hogy őrizze meg, mivel nagy fontosságú iratot tartalmaz.

- És most mit tegyek ezzel az irattal, uram? - kérdezte Franz.

- Kétségtelenül lepecsételve őrizze meg, úgy, ahogy van - jegyezte meg a királyi ügyész.

- Nem, nem - felelte élénken Noirtier szeme.

- Azt akarod talán, hogy ez az úr elolvassa? - kérdezte Valentine.

- Igen - felelte az aggastyán.

- Hallja, báró úr, nagyapám azt kívánja, hogy olvassa el ezt az iratot - mondta Valentine.

- Akkor ülünk le - mondta Villefort türelmetlenül -, mert az bizony jó időbe kerül.

- Üljenek le - intett szemével az öregember.

Villefort leült, de Valentine állva maradt apja mellett, és karosszéke támlájához támaszkodott. Franz is ott állt mellette.

A kezében tartotta a titokzatos írást.

- Olvassa - mondta az öregember tekintete.

Franz kibontotta a borítékot. A szobában teljes volt a csend. A fiatalember ebben a nagy csendben kezdte olvasni:

Kivonat a rue Saint-Jacques-beli bonapartista klub 1815. február 5-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből.

Franz megállt.

- 1815. február 5! Aznap gyilkolták meg az apámat!

Valentine és Villefort nem szóltak egy szót sem. Csak az aggastyán szeme mondta tisztán, érthetően: folytassa.

- De hiszen ebből a klubból kijövet tűnt el az apám! - folytatta Franz.

Noirtier tekintete ismét csak azt mondta: olvassa.

Franz folytatta:

Alulírott Louis-Jacques Beaurepaire tüzérezredes, Étienne Duchampy brigadéros és Claude Lecharpal víz- és erdőügyi igazgató kijelentik:

1815. február 4-én levél érkezett Elba szigetéről, amely a bonapartista klub tagjainak jóindulatába és figyelmébe ajánlotta Flavien de Quesnel tábornokot, aki 1804-től 1815-ig a császárt szolgálta, és mindamellet, hogy bárói címet s a vele járó d'Épinaybirtokot XVIII. Lajostól kapta, a napóleoni dinasztia igaz híve volt. Ennek következtében meghívót küldtek Quesnel tábornoknak, amelyben kérték, hogy másnap, 5-én jelenjék meg az ülésen. A meghívó nem tüntette fel sem az utcát, sem a házzszámot, ahol az ülést tartani fogják, nem volt rajta aláírás sem, csupán felhívta a tábornokot, hogy legyen szíves készen állni, mert este kilenc órakor érte jönnek.

Az ülések este kilenctől éjfélig tartottak.

Kilenc órakor a klub elnöke megjelent a tábornoknál. A tábornok készen állt. Az elnök kijelentése szerint a tábornok csak abban az esetben vehet részt az ülésen, ha sohasem tudja meg az összejövetel helyét. Ez okból engednie kell, hogy bekössék a szemét, és esküvel kell megfogadnia, hogy nem kísérli meg a kötelék felemelését.

Quesnel tábornok elfogadta ezt a feltételt, és becsületére kijelentette, hogy nem fog leskelődni az utcán, hová vezetik.

A tábornok már előre befogatott, de az elnök kijelentette, hogy nem használhatják a kocsit, mert hiszen hiába kötnék be a tábornok szemét, ha a kocsisa szeme nyitva marad, és felismeri, hogy milyen utcákon haladtak keresztül.

- Mitévők legyünk hát? - kérdezte a tábornok.

- Nekem is van kocsim - felette az elnök.

- Ön tehát olyan megbízhatónak tartja a kocsisát, hogy reá bizza azt a titkot, amelyet az enyém nem tudhat meg?

- A klub egyik tagja lesz a kocsisunk - magyarázta meg az elnök. - A lovakat az egyik államtanácsos hajtja.

- De akkor viszont az a veszedelem fenyeget - mondta nevetve a tábornok -, hogy felfordulunk a kocsival.

Ezt a kis tréfát csak annak bizonyítékául jegyeztük fel: a tábornokot távolról sem kényszerítette senki, hogy részt vegyen az ülésen, és hogy saját jószántából jött el.

Alig szálltak kocsiba, az elnök emlékeztette a tábornokot ígéretére, amely szerint engedi, hogy szemét bekössék. A tábornok semmiféle ellenvetést sem tett, mire a kocsiban előre odakészített selyemkendővel valóban be is kötötték a szemét.

Útközben az elnök észrevette, hogy a tábornok igyekszik kikandikálni a kötelék alól. Figyelmeztette esküjére.

- Ah, igaz - jegyezte meg a tábornok.

A kocsi a rue Saint-Jacques egyik fasora előtt állott meg. A tábornok az elnök karjára támaszkodva szállott le. Az elnök rangját nem ismerte, egyszerű klubtagnak vélte. Áthaladtak a fasoron, felmentek az emeletre, és beléptek a tanácskozóterembe.

Az ülést már megkezdték. A klub tagjai teljes számban megjelentek, mert értesültek róla, hogy aznap este bemutatkozás lesz. Amint a terem közepére ért, felszólították a tábornokot, hogy vegye le szeméről a köteléket. Azonnal engedett is a felszólításnak, és szemmel láthatóan nagyon csodálkozott, amiért annyi ismerőst talált egy olyan társaságban, amelynek létéről mindaddig sejtelve sem volt.

Kikérdezték, milyen érzelmű, de ő csak annyit felelt, hogy az elbai levelekből mindent megtudhattak...

Franz félbeszakította az olvasást.

- Apám királpárti volt - mondta. - Fölösleges volt, hogy érzelmei miatt faggassák, hiszen jól ismerték.

- És innen származik édesapjával való kapcsolatom, kedves Franz úr - mondta Villefort. - Egyazon meggyőződésen levő emberek könnyen összebarátkoznak.

- Olvassa - parancsolta az aggastyán szeme.

Franz pedig folytatta:

Ekkor az elnök kért szót. Felszólította a tábornokot, hogy határozottabb választ adjon. Quesnel tábornok úr azonban azt felelte, hogy elsősorban azt szeretné tudni, mit kívánnak tőle.

Erre ismertették a tábornokkal azt az elbai levelet, amely a klub jóindulatába ajánlotta, mint olyan embert, akire számítani lehet. A levélnek egy egész szakasza az Elba szigetéről való visszatérés valószínűségét tárgyalta, és egy újabb levelet s további részletes utasításokat helyezett kilátásba a P h a r a o n hajó érkezésével. Ez a hajó a marseille-i Morrel hajótulajdonosé volt, s a hajó kapitánya lelkes híve a császárnak.

A tábornok, akiről azt hitték, hogy úgy számíthatnak rá, mint testvérükre, a levél olvasása közben az elégedetlenség és idegenkedés látható jeleit árulta el.

Amikor bevégezték a levélolvasást, nem szólt semmit, és összehúzta a szemöldökét.

- Mit szól hát a levélhez, tábornok úr? - kérdezte az elnök.

- Azt mondom, sokkal kevesebb idő telt el azóta, hogy felesküdtünk XVIII. Lajos királynak, semhogy az esküt máris megszeghetnénk az excsászár érdekében.

Ez a felelet már annyira világos volt, hogy nem hagyott semmi kétséget a tábornok érzelmei felől.

- Tábornok - mondta az elnök -, a mi szemünkben nincs sem XVIII. Lajos király, sem excsászár. Mi csak a császár- király öfelségét ismerjük, akit csak az erőszak és az árulás tart tíz hónap óta távol birodalmától, Franciaországtól.

- Bocsánat, uraim - felelte a tábornok -, meglehet, hogy az önök szemében nincs XVIII. Lajos király, de az én szememben igenis van: tekintve, hogy tőle kaptam a bárói címet és a marsalli rangot, és sohasem felejttem el, hogy ezt a két címet az ő szerencsés visszatérésének köszönhetem.

- Uram - mondta az elnök igen komoly hangon, és felállt -, fontolja jól meg, hogy mit mond. Szavai azt bizonyítják, hogy Elba szigetén rosszul ítélték meg önt, és ezzel félrevezettek bennünket. Amit önnel közöltünk, azt annak köszönheti, hogy teljességgel megbíztunk önben, tehát olyan érzésnek, amellyel megtiszteltük önt. Mi tehát tévedtünk: egy cím meg egy rang az új kormányhoz fűzték, amelyet mi meg akartunk buktatni. Nem kényszerítjük önt csatlakozásra, senkit sem kényszerítünk lelkiismerete és akarata ellenére. Arra azonban igenis kényszerítjük önt, hogy nemesember módjára viselkedjék még akkor is, ha ez nem volna inyére.

- Azt mondja, nemesember módjára viselkedjem, és noha tudok összeesküvésükről, ne jelentsem fel! Ezt én cinkosságnak nevezem. Láthatják, hogy még őszintebben beszélek, mint önök...

- Ó, apám - szakította félbe önmagát Franz -, most értem csak, hogy miért gyilkoltak meg.

Valentine nem állhatta meg, hogy rá ne pillantson Franzra. A fiatalember valóban szép volt fiúi lelkesedésében.

Villefort fel-alá járkált mögötte.

Noirtier szemmel követte valamennyiük arckifejezését, és megőrizte méltóságos és szigorú magatartását.

Franz visszatért a kéziratához, és tovább olvasott:

- Uram - mondta az elnök -, önt felkérték rá, hogy vegyen részt a tanácskozáson, de nem hurcolták ide erőszakkal. Azt kívánták, hogy beköthessék a szemét, s ön elfogadta ezt a javaslatot. Amikor hozzájárult ehhez a kettős kéréshez, nagyon jól tudta: nem azzal foglalkozunk, hogy megerősítsük XVIII. Lajos trónját, hiszen akkor nem igyekeztünk volna annyi gonddal elrejtőzni a rendőrség elől. Megértheti, nagyon kényelmes dolog volna álarc mögül kifürkészni mások titkait, azután levetni az álarcot, és vesztükbe taszítani azokat, akik megbíztak önben. Nem, nem, először mondja meg nyíltan, vajon annak a királynak a pártján van-e, aki pusztán véletlenségből, uralkodik most, vagy öfelsége a császár híve.

- Királypárti vagyok - válaszolta a tábornok. - Hűséget esküdtem XVIII. Lajosnak, és eskümet meg is tartom.

E szavakat általános felzúdulás követte. Jól lehetett látni számos klubtag tekintetéből, hogy e meggondolatlan szavakat szeretnék d'Épinay úr torkára forrasztani.

Az elnök ismét felállt, és csendet kért.

- Uram - mondta -, ön sokkal komolyabb és eszesebb ember, semhogy ne látná annak a helyzetnek a következményeit, amelyben most szemben állunk egymással, sőt, az ön nyíltsága pontosan előírja, milyen feltételeket szabjunk ön elé: becsületszavára kell fogadnia, hogy abból, amit hallott, semmit nem árul el.

A tábornok a kardjára tette kezét, és így kiáltott:

- Ha becsületről beszél, először is ismerje meg a törvényeit, és semmit se követeljen erőszakkal.

- Ön pedig, uram - folytatta az elnök, és nyugalma talán még a tábornok haragjánál is borzostóbban hatott -, ne nyúljon a kardjához, azt tanácsolom önnek.

A tábornok egyre növekvő nyugtalansággal tekintett körül. De azért nem engedett még, ellenkezőleg, teljes erejéből kiáltotta:

- Nem esküszöm meg!

- Akkor meghal, uram - válaszolta nyugodtan az elnök.

D'Épinay úr halálsápadt lett: ismét körülnézett. A klub több tagja összesűgött, és köpenyük alól előkerültek fegyvereik.

- Tábournok úr - mondta az elnök -, legyen nyugodt. Becsületes emberek között van, akik minden módon meg akarják győzni önt, mielőtt a legvégső módszerhez folyamodnánk. De ahogy ön is megmondta, összeesküvők között is van, titkunk az ön tudomására jutott, azt a titkot vissza kell szolgáltatnia.

E szavakat jelentős csend követte... A tábournok nem válaszolt.

- Zárjátok be az ajtókat - parancsolta az elnök az ajtónállóknak. Ezeket a szavakat is halálos csend követte.

A tábournok ekkor előrelépett. Borzasztó akaratereővel győzte le önmagát.

- Van egy fiam - mondotta -, reá kell gondolnom itt, a gyilkosok között.

- Tábournok - mondta nemes önérettel a gyülekezet elnöke -, az egyes embernek mindig van joga ötven embert gyalázni: ez a gyengeség kiváltsága. De nem helyes dolog élni ezzel a kiváltsággal. Hallgasson rám, tábournok, esküdjék meg, és ne gyalázzon bennünket.

A tábournokot ismét megszelídítette a gyülekezet fejének ez a fölényes nyugalma, egy percig tétovázott, de azután odalépett az elnök íróasztalához:

- Mi a formula? - kérdezte.

- Tessék, itt van:

„Becsületesemre fogadom, hogy soha életemben, a világon senkinek el nem árulom, amit 1815. február 5-én este kilenc és tíz óra között láttam és hallottam. És kijelentem, hogy ha megszegném eskümet, megérdemlem a halált.”

A tábournokon ideges remegés futott végig, és néhány másodpercig szólni sem tudott. De végül legyőzte nyilvánvaló ellenkezését, és elmondta a követelt eskü szavait, de olyan halkán beszélt, hogy alig hallották: a klub tagjai közül többen követelték is, hogy hangosan és érthetően ismétlje meg, s ez meg is történt.

- Most pedig szeretnék elmenni - jelentette ki a tábournok. - Szabad vagyok végre?

Az elnök felállt, kijelölt hármat a gyülekezet tagjai közül, hogy elkísérjék, és maga is beült a kocsiba a tábournokkal, miután a szemét ismét bekötötték. A három között volt az a kocsis is, aki idehozta őket.

A klub tagjai szép csendben eloszlottak.

- Mit parancsol, hová vigyük? - kérdezte az elnök.

- Bárhová, ahol megszabadulhatok az önök társaságától - válaszolta d'Épinay úr.

- Uram - jegyezte meg az elnök -, vigyázzon, már nincs a gyülekezetben, már csak egyes emberekkel van dolga. Ne sértegetsen hát senkit, ha nem akarja, hogy felelősségre vonják sértéseierét.

D'Épinay úr azonban nemhogy megszívlelte volna ezt a figyelmeztetést, sőt, így válaszolt:

- Ön éppen olyan bátor itt a kocsiban, mint amilyen a klubban volt, mégpedig azért, uram, mivel négy ember mindig erősebb, mint egy magányos.

Az elnök megállította a kocsit. Éppen a quai des Ormes közelében voltak, ahonnan lépcső vezet le a folyóhoz.

- Miért állította itt meg a kocsit? - kérdezte d'Épinay.

- Azért, uram - felelte az elnök -, mert ön megsértett egy embert, és ez az ember egy tapodtat sem megy tovább, amíg ön elégtételt nem adott neki.

- Ez is a gyilkosság egyik fajtája - mondta a tábornok a vállát vonogatva.

- Csendet kérek, uram - válaszolt az elnök -, hacsak nem akarja, hogy olyan embernek tekintsem, mint amelyenről az imént beszélt, vagyis gyávának, aki pajzs gyanánt gyengeségét tartja maga elé. Ön egyedül van, tehát egy ember adja meg önnek a választ. Önnek kard csüng az oldalán, az én kardom a botomba van rejtve. Önnek nincsen segédje, majd az urak egyike elvállalja ezt a feladatot. Most, ha tetszik, levetheti szeméről a köteléket.

A tábornok abban a pillanatban letépte szeméről a zsebkendőt.

- Most végre megtudom, kivel állok szemben - mondta.

Nyílt a kocsijátaja: a négy férfi kiszállt...

Franz ismét félbeszakította az olvasást. Megtörülte hidegen verejtékező homlokát. Ijesztő volt látni, amint a fiú sápadtan, reszketve olvasta fel apja halálának részleteit, amelyekről mindaddig semmit sem tudott.

Valentine összekulcsolta a kezét, mintha imádkozott volna.

Noirtier a megvetés és gőg fölényes kifejezésével mérte végig Villefort urat.

Franz pedig így folytatta:

Mint már mondtuk, mindez február 5-én történt. Három nap óta öt-hat fokos hideg volt, a lépcső csúszós a fagytól. A tábornok magas, hatalmas ember volt, az elnök átengedte neki a karfát, hogy belekapaszkodják.

A két segéd hátul követte.

Sötét volt az éjszaka, a folyóparti lépcsőt hó és zúzmara borította, a víz pedig feketén hömpölyögve vitt magával néhány jégdarabot.

Az egyik segéd egy szénszállító hajóról lámpást hozott, és ennek világánál vizsgálták meg a fegyvereket.

Az elnök kardja, mint ahogy mondta, egy botban hordozható kard volt, öt hüvelykkel rövidebb, mint az ellenfeléé, és nem volt markolatkosara.

D'Épinay tábornok azt ajánlotta, hogy húzzanak sorsot, ki melyik kardot kapja, az elnök azonban azt felelte, hogy ő volt a kihívó fél, és mint ilyen, követeli, hogy mindegyikük saját fegyverével vívjon.

A segédek le akarták beszélni róla, de az elnök leintette őket. A lámpát letették a földre: a két ellenfél elfoglalta helyét. A küzdelem megkezdődött.

A fény úgy esett a mozgó kardokra, hogy azok valósággal villámoknak tűntek fel. Maguk az emberek alig látszottak, olyan sűrű volt a sötétség.

A tábornokot a hadsereg egyik legkitűnőbb vívójának tartották. Az elnök azonban annyira nekiment az első összecsapásnál, hogy hátrálni kezdett, és hirtelen végigzuhant a földön.

A segédek azt hitték, hogy meghalt, de ellenfele tudta, hogy hozzá sem ért a kardjával, és kezét nyújtotta neki, hogy felsegítse. Ez nemhogy lecsillapította volna a tábornokot, hanem még jobban felizgatta, és most ő rohant rá ellenfelére.

Ellenfele azonban nem hátrált egy tapodtat sem, hanem kardja hegyével fogadta. A tábornok ellenfele kardjának szorongatására háromszor hátrált, de mindannyiszor támadni kezdett.

A harmadik összecsapásnál ismét elesett.

Azt hitték, elcsúszott, úgy, ahogy az első alkalommal. De a segédek látták, hogy nem áll fel, mire odaléptek hozzá, és talpra akarták segíteni. De az, aki átkarolta, valami meleg nedvességet érzett rajta. Véres volt.

A tábornok fél aléltságából magához térve, felkiáltott:

- Hiszen valami hivatásos kardforgatóval, a hadseregnek afféle vívómesterével állítottak szembe.

Az elnök feletet helyett odalépett ahhoz a segédhez, aki a lámpást tartotta, felgyűrte kabátja ujját, és megmutatta, hogy karja két helyen át van szúrva, azután kinyitotta kabátját, kigombolta mellényét, és akkor látszott, hogy a mellén is megsebesült.

És még csak egy sóhaj sem hallatott.

D'Épinay tábornok haldoklása megkezdődött, és öt perccel később kiszenvedett...

Franz ezeket az utolsó szavakat olyan elfulladva olvasta fel, hogy alig lehetett meghallani őket. Azután elhallgatott, és kezét a szemére szorította, mintha valami felhőt akart volna elkergetni onnan.

De egy percnyi hallgatás után így folytatta az olvasást:

Az elnök ismét felment a lépcsőn, és kardját visszadugta a botjába. A havon vérnyomok jelezték az útját. Még fel sem ért a lépcsőn, mikor valami loccsanást hallott: a segédek megállapították a tábornok beállott halálát, azután a holttestet beledobták a folyóba.

A tábornok tehát becsületes párviadalban esett el, és nem orgyilkos kéz áldozata lett, mint ahogy esetleg állíthatják.

A jelen jegyzőkönyvet abban a tudatban írjuk alá, hogy így megállapítjuk a való tényállást, mert eljöhét az idő, amikor e szörnyű jelenet résztvevőit előre megfontolt gyilkossággal vagy a becsület törvényeinek megsértésével vádolhatják.

Aláírás:

Beaurepaire, Duchampy és Lecharpal

Mikor Franz befejezte ezt a reá mint fiúra nézve olyan borzasztó írást, mikor Valentine az izgalomtól sápadtan törülgette könnyeit, mikor Villefort egy sarokban remegve és lapulva, rimánkodó tekintettel nézett a hajthatatlan öregre, hogy elhárítsa a vihart, d'Épinay, Noirtier-hoz fordulva, mondta:

- Uram, mivel ön ismeri ennek a szörnyű esetnek legapróbb részleteit is, minthogy tiszteletre méltó tanúk aláírásával bizonyította, és végül, minthogy úgy látom, ön érdeklődik irántam, noha ezt az érdeklődését eddig csak azzal nyilvánította, hogy fájdalmat okozott nekem, kérem, ne tagadjon meg tőlem egy utolsó elégtételt, és nevezze meg a klub elnökét, hadd tudjam meg végre, ki ölte meg szegény apámat.

Villefort zavarodottan kereste az ajtó kilincset. Valentine, aki legelsőnek értette meg az öreg várható válaszát, és aki már több ízben látta nagyapja alsó karján két kardszúrás nyomát, hátrált egy lépést.

- Az isten szerelmére, kisasszony! - mondta Franz menyasszonyának. - Segítsen megtudnom annak az embernek a nevét, aki kétesztendő koromban árvaságra kárhoztatott.

Valentine nem mozdult és hallgatott.

- Nézze, uram - mondta Villefort -, hallgasson rám, ne nyújtsa tovább ezt a szörnyű jelenetet. A neveket egyébként is szándékosan tartották titokban. Apám maga sem ismerte azt az elnököt, de ha ismerte volna is, nem tudná megmondani: a szótár nem tartalmaz családneveket.

- Borzasztó! - kiáltott fel Franz. - Az egész olvasás alatt az az egyetlen reménység éltetett, hogy végül is megtudom, ki ölte meg az apámat! Uram, uram! - kiáltotta és ismét Noirtier-hoz fordult. - Az égre kérem, ahogy csak lehet, adja tudtomra... könyörgök, kövessen el mindent, hogy megértesse velem...

- Igen - jelezte Noirtier.

- Ó, kisasszony, kisasszony! - kiáltotta Franz. - Nagypja azt intette, hogy meg tudja nevezni azt az embert... Segítsen hát... Ön megérti őt... Legyen segítségemre.

Noirtier a szótárra pillantott.

Franz idegesen reszketve vette kezébe és felsorolta a betűket egészen az *É*-ig.

Ennél a betűnél az aggastyán igent mondott.

- É - ismételte Franz.

A fiatalember ujja végigfutott a szavakon, de Noirtier mindegyikre csak nemmel felelt.

Valentine a kezébe temette arcát.

Végül is Franz elérkezett az „*É*” szócskáig.

- Igen - intett szemével az aggastyán.

- Ön! - kiáltott Franz, és haja szinte égnek meredt. - Ön, Noirtier úr! Ön ölte hát meg az apámat?

- Én - válaszolta Noirtier, és méltósággal teli pillantással meredt a fiatalemberre.

Franz erőtlenül roskadt egy karosszékbe.

Villefort feltépte az ajtót, és elmenekült, mert úgy érezte, hogy ki kellene oltani azt a csekélyke életet is, amely az aggastyán rettenetes szívében még megmaradt.

A fiatal Cavalcanti fejlődése

Időközben Cavalcanti úr, az apa, elutazott, hogy folytassa szolgálatát, de nem őfelsége az osztrák császár hadseregében, hanem a luccai fürdő rulettasztalánál, amelynek egyik legkitartóbb vendége volt.

Mondanunk sem kell, hogy a legnagyobb pontossággal felvette az utolsó fillérig azt az összeget, amelyet neki megállapítottak utazásáért, és jutalomképpen azért, amiért olyan méltósággal és ünnepélyességgel játszott el az apa szerepét.

Elutazásával Andrea úr örökölte mindazokat az iratokat, amelyek tanúsága szerint az a megtiszteltetés jutott osztályrészéül, hogy Bartolomeo marquis és Leonora Corsinari marquise fia lehet.

Ő tehát már úgyszólván gyökeret eresztett a párizsi társaságban, amely olyan könnyedén befogadja az idegeneket, és nem az értékük, hanem a látszat szerint ítéli meg őket.

Mit is kívánnak Párizsban egyébként egy fiatalembertől? Hogy értelmesen beszéljen, jól öltözködjék, gavallér játékos legyen és arannyal fizessen.

Természetes, hogy az idegennel még elnézőbbek, mint a párizsival.

Andrea tehát két hét alatt elég szép helyzetet biztosított magának. Gróf úrnak szólították, az a hír járta róla, hogy ötvenezer frank járadéka van, és úgy beszéltek, hogy apjának mérhetetlen kincsei a saravezzai kőbányákban vannak elásva.

Egy tudós, aki előtt tényként említették fel ezt az utóbbi körülményt, kijelentette, hogy látta a szóban levő kőbányát, s ez nagy nyomatékot adott az eddig itt-ott kétségbe vont állításoknak, amelyek immár a valóság súlyát viselték magukon.

Így vélekedtek a párizsi társaságban, ahová olvasóinkat már bevezettük, mikor egy este Monte Cristo meglátogatta Danglars urat. Danglars úr éppen nem volt otthon, de felajánlották a grófnak, hogy bevezetik a bárónéhoz. A gróf elfogadta az ajánlatot.

Az auteuili ebéd és az azt követő események óta Danglars-né Monte Cristo nevének hallatára mindig idegesen végigremegett. Ha nevének elhangzása után a gróf nem jelent meg, akkor ez a fájdalomkeltő érzés még fokozódott. Ha ellenben találkozott is a gróffal, és meglátta a férfi nyílt vonásait, ragyogó szemét, tapasztalta szeretetre méltó modorát és irányában is mindenkor udvarias viselkedését, a félelem teljesen szétfoszlott lelkében. A báróné úgy érezte, hogy ilyen kedves ember nem forralhat ellene semmiféle rosszat. Egyébként a legromlottabb szívek sem tudnak rosszat feltételezni másként, mintha valami érdeket tekintenek a rosszindulat alapjául. A céltalan és ok nélküli rosszasság abnormálisnak tűnik fel.

Midőn Monte Cristo belépett abba a budoárba, ahová egyszer már bevezettük olvasóinkat, a báróné éppen eléggé nyugtalanul nézegette leánya rajzait, amelyeket Eugénie az imént együtt lapozgatott a fiatal Cavalcanti úrral. Monte Cristo megjelenése megtette szokott hatását, és a báróné némi kis zavar után fogadta a grófot.

Monte Cristo egy pillantással átlátta az egész jelenetet.

A báróné mellett, aki csaknem fekvő helyzetben pihent egy pamlagon, egyenesen ült Eugénie, mellette pedig Cavalcanti álldogált.

Cavalcanti fekete öltözéket viselt, mint valami Goethe-hős, és lakkcipőben, hímzett fehér selyemharisnyában volt. Egyik eléggé fehér és ápolt kezével szőke hajában babrált, amelyből így kikandikált egy gyémántgyűrű, mert a hiú fiatalember Monte Cristo tanácsa ellenére sem tudott ellenállni a

kísértésnek, és mégiscsak felhúzta kisujjára ezt a gyűrűt. Ezt a mozdulatát epedő tekintet és nagy sóhaj kísérte, mindkettő Danglars kisasszonynak szólt.

Eugénie nem változott, most is szép, hideg és gunyoros volt. Nem vesztette szem elől Andreának egyetlen pillantását, egyetlen sóhaját sem, de mintha mindez lepergett volna róla, mint Minerva vértetéről, és amilyen vértetet egyes bölcselkedők szerint Szapphó is viselt.

Monte Cristo grófot Eugénie hidegen üdvözölte, és a társalgás megindulásával visszavonult zeneszobájába, ahonnan csakhamar két hangos kacagó hang hallatszott ki zongoraszó kíséretében. Ez a körülmény meggyőzte Monte Cristót arról, hogy Danglars kisasszony többre becsüli énekmasterének, Louise d'Armilly kisasszonynak a társaságát, mint akár az övét, akár a Cavalcanti úrét.

Miközben a gróf Danglars-néval beszélgetett, úgy látszott, egészen elmerül a kedves csevegésbe, de azért bizony észrevette Andrea Cavalcanti úr legyeskedését abból is, ahogy a fiatalember a zeneszoba ajtajánál hallgatta a muzsikát, noha benyitni nem mert, és ahogyan elragadtatását nyilvánította.

Csakhamar hazatért a bankár. Elsőnek Monte Cristót üdvözölte, de utána mindjárt Andreához fordult.

A feleségét úgy köszöntötte, ahogy némely férjek szokása, és amiről egyes nőtlen embereknek sejtelmük sem lehet mindaddig, míg a hitvestársi modor törvénykönyvét ki nem adják.

- Nem hívták meg a kisasszonyok, hogy velük muzsikáljon? - kérdezte Danglars Andreától.

- Sajnos, bizony nem, uram - válaszolt Andrea, még az előbbinél is jelentősebbet sóhajtván.

Danglars az ajtóhoz sietett, és benyitott a szobába.

A két fiatal lány egymás mellett ült közös széken a zongoránál. Mindegyikük fél kézzel kísérte az éneket. E gyakorlatban, amelyre kedvtelésből szoktak rá, már komoly teljesítményt nyújtottak.

D'Armilly kisasszony Eugénie-vel együtt az ajtó keretében olyan élőképnek látszott, amilyen Németországban divatos. Érdekes vagy inkább bájos jelenség volt d'Armilly kisasszony. Kicsi, törekeny és szőke, mint egy tündér, hosszú göndör haja végighullámozott a nyakán, hasonlóan Perugino képeinek szüzeihez, szeme bágyadtan fátyolos volt. Az a híre járt, hogy gyenge a tüdeje, és hogy mint a *Cremonai hegedűs* Antóniaja, ő is ének közben fog meghalni.

Monte Cristo gyors és kíváncsi pillantást vetett a lányok szobájába. Most látta először d'Armilly kisasszonyt, akiről pedig már annyit hallott beszélni ebben a házban.

Csakhamar áthallatszott Andrea hangja, amint valami korzikai dalt énekelt zongorakísérettel.

Mialatt a gróf mosolyogva hallgatta ezt a dalt, amelynek hallatára megfélekedett Andreáról, és eszébe jutott Benedetto, Danglarsné Monte Cristónak férje nagy lelkierejét magasztalta, aki valami milánói bukás következtében aznap reggel három- vagy négyszázezer frankot vesztett.

A dicséretet Danglars meg is érdemelte, mert ha a gróf nem tudta volna meg ezt a hírt a bárónétól, vagy talán valamelyik olyan hírforrásából, amelynek segítségével mindig mindenről tudomást szerez - a báró arca bizony semmit sem árult volna el neki.

„Helyes! - gondolta Monte Cristo. - Már ott tart, hogy a veszteségeit eltitkolja. Egy hónappal ezelőtt még eldicsekedett velük.”

Hangosan pedig így szólt:

- Asszonyom, Danglars úr annyira töviről hegyire ismeri a tőzsdét, hogy ott bőven kárpótolja magát azért, amit bárhol másutt elveszíthet.

- Úgy látom, ön is éppen olyan tévesen látja a dolgot, akár a többiek - mondta Danglars-né.

- Mit látok tévesen? - kérdezte Monte Cristo.

- Azt hiszi, hogy Danglars úr játszik a tőzsdén, pedig ő sohasem játszik.

- Igaz, igaz, asszonyom, már emlékszem rá, egyszer Debray úr mondta... De mi is van Debray úrral? Már három-négy napja nem láttam.

- Én sem láttam - jegyezte meg Danglars-né csodálatos lélekjelenléttel. - De az imént belekezdett egy mondatba, amelyet azután nem fejezett be.

- Ugyan melyikbe?

- Arról beszélt, hogy Debray úr mondott valamit önnek...

- Igaz, igaz. Debray úr azt mondta, hogy inkább ön az, aki a játék ördögének áldoz.

- Egy időben valóban volt hozzá kedvem, bevallom - jegyezte meg Danglars-né -, de most már befejeztem az egészet.

- Nincs igaza, asszonyom. Ej, istenem! A szerencse állhatatlan, és ha nő volnék, és a véletlen úgy hozná magával, hogy egy bankár felesége legyek, bármennyire bíznék is a férjem szerencsésében, mert hiszen a spekulációban, mint ön is tudja, minden csak szerencse dolga, nohát, mondom, bármennyire bíznék is a férjem szerencsésében, mégiscsak azon volnék, hogy szert tegyek egy független vagyona, még akkor is, ha ezt a vagyont a férjem előtt ismeretlen ember segítségével szerzem is meg.

Danglars-né önkéntelenül elvörösödött.

- Nézze - mondotta Monte Cristo, mintha semmit sem vett volna észre -, sokat beszélnek a tegnapi tőzsdei fogásról a nápolyi kötvényekkel.

- Nekem nincs - jelentette ki a báróné -, és nem is volt soha. De már igazán eleget beszélünk a tőzsdéről, gróf úr, hiszen olyanok vagyunk, mint két tőzsdei ügynök. Beszéljünk kissé inkább azokról a szegény Villefort-ékről, akiket mostanában olyan erősen sújtott a végzet.

- De hát mi történt velük? - kérdezte Monte Cristo a legáttatlanabb arccal.

- Hiszen tudja: alig vesztették el Saint-Méran urat három-négy nappal az útra kelése után, a marquise is meghalt három-négy napra rá, hogy megérkezett.

- Ah, igaz, hallottam róla - jegyezte meg Monte Cristo. - De hogy is mondja Claudius Hamletnek: ez a természet törvénye. Az ő apjuk öelőttük halt meg, ők elsiratták, ők pedig a fiaik előtt halnak meg, és őket a fiaik fogják elsiratni.

- De ez még nem minden.

- Hogyhogy?

- Azt tudja, hogy a lányukat férjhez akarták adni...

- Franz d'Épinay úrhoz... Hát nem történt meg a házasságkötés?

- Úgy hallom, tegnap reggel Franz visszavette adott szavát.

- Ne mondja!... És tudják a szakítás okát?

- Nem tudják.

- Micsoda híreket hoz, asszonyom!... Szent isten! Hogyan fogadja Villefort úr ezt a sok csapást?

- A bölcs ember nyugalmaival, mint rendesen.

Ebben a pillanatban visszatért Danglars egymagában.

- No, mi az? - kérdezte a báróné. - Egyedül hagyja a leányát Cavalcanti úrral?

- Hát d'Armilly kisasszonyt nem veszi figyelembe? - kérdezte a bankár.

Azután Monte Cristóhoz fordult:

- Ugye, kedves fiatalember ez a Cavalcanti herceg, gróf úr?... De vajon csakugyan herceg-e?

- Nem kezeskedem érte - válaszolta Monte Cristo. - Az apját mint marquis-t mutatták be nekem, ő tehát gróf volna. De azt hiszem, ő maga sem ad sokat a címére.

- Ugyan miért? - kérdezte a bankár. - Ha egyszer herceg, helytelen, hogy nem büszkélkedik vele. Kinek-kinek ami jár. Nem szeretem, ha valaki tagadja származását.

- Ó, ön ízig-vérig demokrata - mosolygott Monte Cristo.

- De nézze csak - szólt közbe a báróné -, ugyan miért teszi ki magát kellemetlenségnek? Ha Morcerf úr véletlenül be találna toppanni, abban a szobában találná Cavalcanti urat, ahová neki, Eugénie vőlegényének, sohasem volt szabad belépnie.

- Jól mondja, hogy „véletlenül”, mert olyan ritka vendég itt Morcerf úr, hogy valóban csak a véletlen hozza el hozzánk - felelte a bankár.

- De ha mégiscsak eljönne, mégsem volna ínyére, hogy Eugénie mellett találja ezt a fiatalembert.

- Ó, ne higgye, asszonyom. Albert úr nem tisztel meg bennünket azzal, hogy féltékeny legyen a menyasszonyára, ehhez jobban kellene őt szeretnie. Egyébként nem sokat törődöm azzal, hogy mi van ínyére, mi nincs.

- De a mostani helyzetünkben...

- Hát igen, a mostani helyzetünkben; akarja tudni, mi a mostani helyzetünk? Az, hogy az édesanyja bálján mindössze egyetlenegyszer táncolt a lányommal, míg Cavalcanti háromszor kérte fel Eugénie-t, de Morcerf ezt még csak észre sem vette.

- Albert de Morcerf úr! - jelentette a komornyik.

A báróné gyorsan felállt. A zeneszobába akart sietni, hogy leányát értesítse, de Danglars visszatartotta a karjánál fogva.

- Hagyja csak - mondta.

Az asszony bámulva nézett rá.

Monte Cristo úgy tett, mintha semmit sem látott volna a lejátszódott jelenetről.

Albert belépett. Nagyon csinos volt, és nagyon könnyedén üdvözölte a bárónét. Danglars-nak bizalmasan, Monte Cristónak szeretettel nyújtott kezét. Azután ismét a bárónéhoz fordult:

- Megengedi, asszonyom, hogy Danglars kisasszony hogyléte iránt érdeklődjem?

- Eugénie kitűnően érzi magát, uram - felelte Danglars élénken. - E pillanatban éppen Cavalcanti úrral muzsikálgat a zeneszalonban.

Albert megőrizte nyugodt közönyét. Meglehet, hogy magában kissé bosszankodott, de magán érezte Monte Cristo tekintetét.

- Cavalcanti úrnak igen kellemes tenor hangja van - jegyezte meg -, Eugénie kisasszony szopránja pedig igazán pompás, nem is szólva arról, hogy úgy zongorázik, akár Thalberg. Igazán kedves kis hangverseny lehet.

- Annyi bizonyos - mondta Danglars -, hogy nagyszerű közöttük a harmónia.

Albert úgy tett, mintha nem vette volna észre ezt a kétértelmű megjegyzést, amely azonban annyira durva volt, hogy Danglars-né belepirult.

- Magam is muzsikálok - folytatta a fiatalember -, és mestereim véleménye szerint van is némi tehetségem a zenéhez. De különösképpen hangom nem egyezett még soha össze egy másik hanggal, sőt, a szopránnal még kevésbé, mint a többivel.

Danglars mosolya ezt jelentette: bosszankodj csak alaposan!

- Leányom és a herceg tegnap általános feltűnést keltettek - jelentette ki Danglars, bizonyára abban a reményben, hogy végre célt ér. - Nem volt itt tegnap, Morcerf úr?

- Miféle herceg? - kérdezte Albert.

- Cavalcanti herceg - felelte Danglars. Csökönnyösen ragaszkodott hozzá, hogy hercegnek nevezze a fiatalembert.

- Bocsánat! - mondta Albert. - Nem tudtam, hogy herceg. Tehát Cavalcanti herceg tegnap együtt énekelt Eugénie kisasszonnyal? Igazán elragadó lehetett, és mélyen fájjalom, hogy nem hallhattam. Szíves meghívásuknak nem tehettem eleget, mert el kellett kísérem édesanyámat Château-Renaud bárónéhoz, a báró anyjához, ahol német énekesek léptek fel.

Rövid hallgatás után, mintha valami semmiségről volna szó, azt kérdezte:

- Megengedik, hogy tiszteletemet tehessem Danglars kisasszonynál?

- Ó, várjon, várjon egy percig, könyörgök - felelte a bankár, és visszatartotta a fiatalembert. - Hallja ezt a gyönyörű cavatinát? Ta, ta, ta, ti, ta, ta, igazán elragadó, azonnal befejezik... Egy rövidke pillanat: remek! Bravó! Bravó!

A bankár lelkes tapsban tört ki.

- Csakugyan remek - jegyezte meg Albert -, és valóban senki sem érezhetné át jobban hazája dalát, mint ahogy Cavalcanti herceg énekelte. Herceget mondott, ugye? Egyébként pedig, ha esetleg nem volna herceg, majd csinálnak belőle. Olaszországban könnyen megy az ilyesmi. De hogy visszatérjünk szeretetre méltó művészeinkhez, nagy örömet szerezhetne nekünk, Danglars úr: el ne árulja, hogy van itt valaki, és kérje meg Danglars kisasszonyt és Cavalcanti urat, kezdjenek bele egy másik dalba. Nagyon tudom élvezni a zenét bizonyos távolságból, a félhomályban, oly módon, hogy se engem ne lássanak, se én ne lássam a muzsikust, s így nem is zavarhatom őt. Így a művész minden gátlás nélkül szabadjára engedheti ihletettségét és érzéseit.

Danglars-t most már kihozta sodrából a fiatalember közönye.

Félrevonta Monte Cristót.

- Nohát, mit szól a mi szerelmes vőlegényünkhöz? - kérdezte.

- Hát biz az egy kicsit hidegnek látszik, az kétségtelen. De mit számít az, ha egyszer már odaigérte neki a leányát?

- Annyi bizonyos, hogy odaigértem, de olyan embernek ígértem oda, aki szereti, nem pedig olyannak, aki teljesen közönyös vele szemben. Nézze csak jól meg, olyan hideg ez, akár a márvány, és gögös, mint az apja. Ha még talán gazdag volna, ha akkora vagyonnal rendelkezne, mint a Cavalcantiak, sokat elnéznék neki. Nem beszéltem erről a leánnyal, de ha csak egy kis ízlése van...

- Nem tudom - válaszolta Monte Cristo -, vajon az irányában érzett barátságom vakít-e el, de annyit mondhatok, hogy Morcerf urat igen kedves fiatalembernek tartom, és bizonyosra veszem, hogy boldoggá tenné Eugénie kisasszonyt, s az is bizonyos, hogy előbb-utóbb, de viszi valamire, mert apjának társadalmi állása igazán kitűnő.

- Hm! - hümmögött Danglars.

- Miért kételkedik benne?

- Ha nem volna ott a múltja... Az a sötét múlt.

- De az apa múltja nem befolyásolhatja a fiú sorsát.

- Dehogynem! Dehogynem!

- Sose aggódjék annyit. Még egy hónappal ezelőtt kitűnőnek találta ezt a házasságot... Megértheti, mennyire lesújt engem a tudat, hogy a fiatal Cavalcantit éppen énnálam ismerték meg, holott, ismétlem, én alig-alig ismerem a fiatalembert.

- De ismerem én - jegyezte meg Danglars -, és ez elég.

- Ön ismeri? Talán tudakozódott utána? - kérdezte Monte Cristo.

- Ugyan már, mi szükség van erre, hiszen az első percben látni lehet, hogy kivel van dolga az embernek! Először is dúsgazdag.
  - Én nem győződtem meg róla.
  - De hiszen ön jótállott érte.
  - Hitvány kis ötvenezer frank erejéig.
  - Kitűnő nevelésben részesült.
  - Hm! - hümmögött most Monte Cristo.
  - Zeneértő.
  - Mint minden olasz.
  - Nézze csak, gróf, ön igazágtalan ezzel a fiatalemberrel szemben.
  - Hát igen, bevallom, aggódva látom, hogy noha ismeri az összes, Morcerf-ékkel szemben fennálló kötelezettségét, ez a fiatalember csak úgy áthúzza az egészet, és visszaél nagy vagyonával.
- Danglars nevetni kezdett.
- Jaj, milyen puritán ön! - mondta. - Hiszen ez olyan mindennapi eset a társasági életben.
  - De azért mégsem szakíthat csak így, kedves Danglars úr: Morcerf-ék számítanak erre a házasságra.
  - Számítanak rá?
  - Határozottan.
  - Akkor hát nyilatkozzanak. Talán elejthetne egy-két szót az apa előtt, kedves gróf, hiszen ön annyira bennfentes náluk.
  - Én? Honnan az ördögből veszi ezt?
  - Hiszen láttam a báljukon, hogy a grófné, a büszke Mercédès, a gőgös katalán asszony, aki még legrégebb ismerőseivel is alig áll szóba, önt karon fogta, kiment önnel a kertbe, a félreeső kis utakon járkáltak együtt, és csak egy félóra múlva jelent meg ismét.
  - Báró, báró - jegyezte meg Albert -, így nem halljuk a zenét. Egy olyan zenerajongótól, mint ön, ez barbárságszámba megy.
  - Jól van, jól van, csak csúfolódják - felelte Danglars.
- Majd ismét Monte Cristóhoz fordult:
- Elvállalja, hogy beszél Albert apjával?
  - Nagyon szívesen, ha ez a kívánsága.
  - De azt szeretném, ha ezúttal dülőre kerülne a dolog véglegesen. Főként kérje meg leányom kezét, határozzon meg egy időpontot, amikor előadja anyagi feltételeit, hogy végül is vagy megegyezzünk, vagy pedig szakítsunk. Csak értse meg, gróf úr, semmi huzavona többé.
  - Rendben van, megteszem a szükséges lépéseket.
  - Nem mondhatnám, hogy valami nagy örömmel várom, de mindenesetre várom: hiszen tudja, egy bankár a rabszolgája adott szavának.
- Danglars éppúgy felsóhajtott, mint a fiatal Cavalcanti egy félórával előbb.
- Bravó! Bravó! - kiáltott Morcerf, a bankárt parodizálva, és még tapsolt is a zenedarab végén.
- Danglars rásándított Albert-re, de akkor bejött egy inas, és halkán két szót mondott neki.
- Azonnal visszatérek - mondta a bankár Monte Cristónak -, várjon meg, lehet, hogy rövidesen lesz valami mondanivalóm.

Ezzel kiment.

A báróné felhasználta férje távollétét; hogy kitarja leánya zeneszobájának ajtaját, mire egyszerre látható lett, hogy Andrea úr, aki Eugénie kisasszony mellett ült a zongoránál, hirtelen, mint valami rugó, felugrik.

Albert mosolyogva üdvözölte Danglars kisasszonyt, aki a legkisebb zavar nélkül, a szokott hidegséggel fogadta köszönését.

Cavalcanti szemmel láthatóan zavarban volt, üdvözölte Morcerf-t, aki a világ legszemtelenebb mosolyával viszonzta köszönését.

Albert lelkesen kezdte dicsérni Danglars kisasszony hangját, és kijelentette, mennyire sajnálja, miután most hallotta, hogy előtte való este nem gyönyörködhetett benne...

Cavalcanti most magára maradt, és félrevonta Monte Cristót.

- Most már elég volt a zenéből - jegyezte meg Danglars-né -, és a bókokból is. Menjünk teázni.

- Gyere, Louise - mondta Danglars kisasszony a barátnőjének.

Átmentek a szomszéd szobába, ahol már valóban várt rájuk a tea.

Abban a pillanatban, amikor angol szokás szerint a kanalat a csészében akarták hagyni, ismét nyílt az ajtó, és igen izgatottan megjelent Danglars.

Ezt az izgatottságot elsősorban Monte Cristo vette észre, és kérdő pillantást vetett a bankárra.

- Most érkezett meg Görögországból a futárom - mondta Danglars.

- Ó, hát ezért hívták? - kérdezte a gróf.

- Ezért.

- Mi hír van Ottó királyról? - kérdezte Albert a legvidámabb hangon.

Danglars ránézett, de nem válaszolt. Monte Cristo pedig félrefordult, hogy elrejtse a szánakozó kifejezést, amely egy pillanatra megjelent az arcán.

- Együtt megyünk el, ugye? - kérdezte Albert a gróftól.

- Nagyon szívesen, ha akarja - válaszolta Monte Cristo.

Albert semmit sem érthetett meg a bankár tekintetéből. Így hát Monte Cristóhoz fordult, aki tökéletesen megértette ezt a pillantást.

- Láttam, milyen szemmel nézett rám? - kérdezte.

- Láttam - felelte a gróf. - De valami különöset talált ebben a tekintetben?

- Meghiszem azt. De ugyan mit akart a görögországi híreivel?

- Honnan tudjam én azt?

- Mert azt gyanítom, hogy van valami kapcsolata azzal az országgal.

Monte Cristo úgy mosolygott, mint aki ki akar térni a felelet elől.

- Nézze csak - jegyezte meg Albert -, idejön önhöz Danglars úr. Meg fogom dicsérni Danglars kisasszony kámeáját, azalatt az apjának lesz ideje szót váltani.

- Ha már bókol neki, inkább a hangját dicsérje - jegyezte meg Monte Cristo.

- Szó sincs róla. Hiszen ezt mindenki megteszi.

- Kedves vicomte - felelte Monte Cristo -, önnek igen nagy tehetsége van az önhietséghez.

Albert mosolyogva lépett Eugénie-hez.

Ezalatt Danglars a gróf füléhez hajolt.

- Kitűnő tanácsot adott - mondta. - Ehhez a két szóhoz: Fernand és Janina, valóban rettenetes történet fűződik.

- Ej, ugyan! - jegyezte meg Monte Cristo.

- Majd elmondom az egészet, csak vigye el innen a fiatalembert. Most nagyon zavarna, ha vele kellene maradnom.

- Éppen így is akartam, mert Morcerf úr elkísér engem. Még mindig azt akarja, hogy ideküldjem az apját?

- Jobban, mint valaha.

- Rendben van.

A gróf intett Albert-nek.

Mindketten meghajoltak a hölgyek előtt, és távoztak. Albert teljesen közönyös arccal fogadta Danglars kisasszony megvető viselkedését. Monte Cristo pedig megismételte tanácsát Danglars-nénak, beszélt arról az előrelátásról, amellyel egy bankár feleségének biztosítania kell jövőjét.

Cavalcanti úr győztesen maradt a csatatéren.

Haydée

Alig fordultak be a gróf lovai a boulevard sarkán, mikor Albert harsány kacagással fordult a grófhhoz. De nevetése élesebb volt, semhogy őszinte lehetett volna.

- No, most azt kérдем öntől - mondta -, amit IX. Károly kérdezett Medici Katalintól a Szent Bertalan-
 éj után: hogyan játszottam kisdéd szerepemet?

- Milyen tekintetben? - kérdezte Monte Cristo.

- Vetélytársamnak Danglars-éknál való beiktatása tekintetében...

- Miféle vetélytársának?

- A mindenségit! Miféle vetélytársamnak? Andrea Cavalcanti úrnak, az ön pártfogoltjának!

- Hagyjuk a rossz tréfát, vicomte. Én semmiféle tekintetben nem pártfogolom Andrea urat, legkevésbé
 pedig Danglars úrnál.

- Ezt rossz néven is venném öntől, ha ugyan a fiatalember rászorulna a támogatásra. De szerencsére
 neki nincs is rá szüksége.

- Mi az? Úgy gondolja, hogy udvarol Eugénie-nek?

- Kezeskedem róla, hiszen szemét forgatva sóhajtozik, és szerelmes hangon beszél. A büszke Eugénie
 kezét akarja elnyerni. Nini, szinte versben beszélek! Szavamra mondom, nem az én hibám. Sebj,
 megismétlem: a büszke Eugénie kezét akarja elnyerni.

- Mít törődik vele, ha egyszer mégis önt szánták neki?

- Ne mondjon ilyet, kedves grófom. Hiszen két oldalról is támadnak.

- Hogyhogy két oldalról?

- Nyilvánvaló. Eugénie kisasszony csak foghegyről felelt nekem, d'Armilly kisasszony, a bizalmasa,
 pedig még feleletre sem méltatott.

- Igen ám, de a lány apja imádja önt - jegyezte meg Monte Cristo.

- Ő? Ellenkezőleg, ezer tört szúrt a szívembe. Igaz, hogy csak amolyan markolatába futó színpadi tört,
 de ő valódinak hitte.

- A féltékenység a szerelem jele.

- Az igaz, csakhogy én nem vagyok féltékeny.

- De Danglars féltékeny.

- Kire? Debrayre?

- Nem, önre.

- Reám? Fogadni merek, hogy egy héten belül kiteszi a szűrömet.

- Téved, kedves vicomte.

- Bizonyítékot kérek!

- Bizonyítékot akar?

- Igen.

- Megbízott vele, hogy Morcerf gróf urat határozott nyilatkozatra kérjem fel.

- Ki bízta meg ezzel?
  - Maga a báró.
  - Ó - mondta Albert a tőle telhető leghízelgőbb hangon -, ugye, nem teszi ezt meg, kedves gróf?
  - Téved, Albert, megteszem, hiszen megígértem.
  - Úgy látom - sóhajtott Albert -, ön mindenáron meg akar házasítani.
  - Jó barátságban akarok lenni mindenkivel. De igaz is, mi van Debrayvel? Már sohasem látom a bárónénál.
  - Összevesztek.
  - A bárónéval?
  - Nem, a báróval.
  - Csak nem jött rá valamire?
  - Ugyan, ne tréfáljon!
  - Mit gondol? Sejtett valamit? - kérdezte Monte Cristo kedves naivsággal.
  - Nézzék csak! Hát honnan jön ön, kedves gróf?
  - Kongóból, ha úgy akarja.
  - Az nincs elég messze.
  - Hát honnan ismerném én a párizsi férjeket?
  - Ej, kedves gróf, a férjek mindenütt egyformák. Mihelyt egyet tanulmányozott bármelyik országban, akkor ismeri az egész fajtát.
  - De ugyan mi adott okot Danglars-nak és Debraynek az összezördülésre? Hiszen látszólag olyan jól megértették egymást - jegyezte meg Monte Cristo az iménti naivitással.
  - Ohó, itt már Ízisz titkaihoz érünk, s én azokba nem vagyok beavatva. Majd ha az ifjú Cavalcanti már a családhoz tartozik, kérdezze meg tőle.
- A kocsi megállt.
- Megérkeztünk - mondotta Monte Cristo. - Még csak fél tizenegy van, jöjjön fel egy kicsit.
  - Örömmel.
- Majd azután hazaviszi a kocsim.
- Köszönöm, erre nincs szükség, hiszen a saját kocsimnak is a nyomunkban kell lennie.
  - Csakugyan, itt is van - jegyezte meg Monte Cristo, és leugrott a kocsiról.
- Bementek a házba. A szalonban világos volt, egyenesen oda tartottak.
- Készítsen nekünk teát, Baptistin - mondotta Monte Cristo.
- Baptistin szó nélkül távozott. Két másodperc múlva teljesen megrakott tálcával tért vissza. Ez olyan volt, mint a mesébeli „terülj asztalkám”, mintha csak a földből nőtt volna ki.
- Kedves gróf - mondta Morcerf -, én önben nem a gazdagságát bámulom, hiszen lehetnek önnél vagyonosabb emberek is, nem is a szellemét, noha magának Beaumarchais-nak sem lehetett több: azt a módot bámulom, amellyel önt kiszolgálják, anélkül hogy egyetlen szót felelnének, egy perc, egy másodperc alatt, mintha a csengetésből kitalálnák, hogy mit kíván, és mintha az, amit éppen kíván, mindig készen állna.
  - Van valami igazság abban, amit mond. Tudják a szokásaimat. Mindjárt meglátja, figyeljen csak: nem volna valami kívánsága teázás közben?

- De bizony, dohányozni szeretnék.

Monte Cristo a csengőhöz lépett, és megrántotta a zsinórját.

Egy pillanat múlva nyílt egy külön kis ajtó, és megjelent Ali. Két, kitűnő Latakia-dohánnyal megtöltött csibukot hozott be.

- Csodálatos - mondta Morcerf.

- Ebben aztán nincs semmi csodálatos, nagyon egyszerű az egész - folytatta Monte Cristo. - Ali jól tudja, hogy teázás vagy kávézás közben rendszerint dohányozni szoktam: azt tudja, hogy teát kértem, tudja, hogy önnel jöttem, hallja, hogy hívom, sejtí az okát, és mivel az ő hazájában a vendégszeretet feltétlen jele a dohányzás, egy csibuk helyett mindjárt kettőt hozott.

- Nem mondom: a magyarázat megfelelő. De azért annyi bizonyos, hogy csakis önnél van meg ez... De mi az? Mit hallok? - Morcerf az ajtó felé fülelt, amelyen át valóban egy gitár hangja szűrődött be.

- No, már szavamra mondom, ön zenére van kárhoztatva ma este, kedves vicomte. Csak azért szabadult meg Danglars kisasszony zongorájától, hogy Haydée guzlájának essék áldozatul.

- Haydée! Milyen elragadó név! Hát valóban vannak Haydée nevű nők a lord Byron versében szereplőn kívül is?

- Hogyne volnának. Franciaországban valóban igen ritka név, de Albániában és Epiruszban annál gyakoribb. Annyit jelent, mint szüziesség, szemérmesség, ártatlanság. A párizsiak fogalmai szerint keresztnévül szolgál.

- Milyen bájos dolog ez! - jegyezte meg Albert. - Szívesen venném, ha a mi francia leányaink ilyen neveket viselnének: Jóság kisasszony, Csend kisasszony, Keresztényi Szeretet kisasszony! Gondolja csak el, ha Danglars kisasszonyt, ahelyett hogy Claire-Marie-Eugénie-nek hívják, Szüziesség-Szemérem-Ártatlanságnak neveznék; ugyancsak nagy hatást érne el a kihirdetéskor!

- Bolondság! - jegyezte meg a gróf. - Kissé halkabban tréfáljon, mert még Haydée meg találja hallani.

- És rossz néven venné?

- Szó sincs róla - felelte a gróf némi fölényel.

- Jólelkű leány? - kérdezte Albert.

- Ez nem jólelkűség, hanem kötelesség kérdése. A rabszolganő nem haragudhat meg gazdájára.

- Ugyan, kérem! Ne üzzön velem tréfát. Hát vannak még rabszolgák?

- Hogyne volnának, hiszen Haydée is az én rabszolgám.

- Ön valóban mindent másképpen fog fel és másképpen csinál, mint mások. Monte Cristo grófjának rabszolgája! Ez is társadalmi állás Franciaországban. Arról ítélve, ahogyan ön bánik az arannyal, ez az állás is évi százezer tallért jelenthet.

- Százezer tallért! Sokkal több volt a szegény gyermeknek. Mikor a világra jött, több kincs volt körülötte, mint az *Ezeregyéjszaka* meséiben.

- Hát valóban hercegnő?

- Mégpedig hazájának egyik leggazdagabb hercegnője.

- Sejtettem. De hogyan lett rabszolgává egy ilyen gazdag hercegnő?

- Hogyan lett egyszerű tanító a zsarnok Dionüszoszból? A háború és a sors szeszélye hozta magával, kedves vicomte.

- És a neve titok?

- Mindenki másnak titok, de ön, kedves vicomte, barátaim közé tartozik, és ha hallgatást ígér, hallgatni is fog, ugye?

- Becsületszavamra mondom.
  - Ismeri a janinai pasa történetét?
  - Ali Tepelentiét? Hogyne ismerném, hiszen apám éppen az ő szolgálatában alapította meg a szerencséjét.
  - Igaz, erről megfeledkeztem.
  - És mi köti Haydée-t Ali Tepelentihez?
  - Az, hogy a lánya.
  - Micsoda? Ali pasa lánya?
  - Az övé és a szép Vaszilikié.
  - És most az ön rabszolganője?
  - Hát, istenem, igen.
  - Hogy történt ez?
  - Ejnye, hát egyszer, mikor a konstantinápolyi vásáron jártam, megvettem.
  - Ragyogó! Ha önnel van együtt az ember, kedves gróf, akkor nem él, hanem álmodik. De most valami nagyon szerénytelen kérésem volna önhöz.
  - Csak mondja meg bátran.
  - Ha egyszer vele jár-ke, elviszi az Operába...
  - Hát aztán?
  - Vajon igazán megkockáztathatom ezt a kérést?
  - Mindenféle kérést megkockáztathat.
  - Akkor hát arra kérem, kedves gróf, mutasson be a hercegnőjének.
  - Nagyon szívesen. De csak két feltétellel.
  - Már előre is elfogadom őket.
  - Első feltételem: soha senkinek nem mondja el, hogy bemutattam.
  - Nagyon helyes. (Morcerf esküre emelte kezét.) Esküszöm.
  - A másik: nem mondja meg neki, hogy az édesapja az ő apját szolgálta.
  - Erre is megesküszöm.
  - Jól van, vicomte, de ugye nem felejtí el esküjét?
  - Már hogyan felejténém el? - válaszolta Albert.
  - Rendben van, vicomte. Becsületes embernek ismerem önt.
- A gróf ismét csengetett. Ali megjelent.
- Jelentsd be Haydée-nek - mondta a gróf -, hogy nála kávézom, és értesd meg vele, beleegyezését kérem ahhoz, hogy bemutassam neki egyik barátomat.
- Ali bólintott és távozott.
- Tehát megegyeztünk, kedves vicomte, semmiféle kérdést nem intéz Haydée-hoz. Ha valamit tudni akar, tőlem kérdezze, és majd én továbbadom a kérdést.
  - Megegyeztünk.

Ali harmadszor is megjelent, és a függönyt félrehúzáva tartotta, ezzel jelezte gazdájának és Albert-nek, hogy bemehetnek.

- Jöjjön - mondta Monte Cristo.

Albert egyik kezével végigsimította a haját, és elrendezgette a bajuszát. A gróf ismét fogta kalapját, felhúzta kesztyűjét, s Albert előtt lépett be abba a szobába, amelyet mint valami előretolt őrsem, Ali őrzött, és a három francia komorna, akit Myrtho állított oda.

Haydée az első szobában, a szalonban várakozott csodálkozó szemmel, mert első ízben történt meg, hogy Monte Cristón kívül más férfi is bejött hozzá. Egyik sarokban, egy kereveten üldögélt, maga alatt keresztbe font lábbal. Úgyszólván fészkét csinált magának a gazdag keleti csíkos és hímzett selymek között. Mellette hevert guzlája, amelynek hangja az imént elárulta. Nagyon bájos volt ebben a tartásában.

Amint észrevette Monte Cristót, felállt a reá jellemző gyermeki és egyben szerelmes mosolyával. Monte Cristo hozzálépett, kezét nyújtotta neki, mire a lány, szokása szerint, ajkához emelte a gróf kezét.

Albert az ajtónál maradt. Egészen lenyűgözte ez az idegenszerű szépség, amelyet első ízben látott, és amelyről Párizsban senkinek sem volt fogalma.

- Kit hoztál magaddal? - kérdezte a fiatal lány újgörögül Monte Cristótól. - Testvért, jó barátot, egyszerű ismerőst vagy ellenséget?

- Jó barátot - válaszolta Monte Cristo szintén újgörögül.

- Hogy hívják?

- Albert grófnak. Ugyanaz, akit Rómában kiszabadítottam a banditák karmaiból.

- Milyen nyelven beszéljek vele?

Monte Cristo Albert-hez fordult:

- Ért újgörögül? - kérdezte a fiatalembertől.

- Sajnos - felelte Albert -, még ógörögöt sem, kedves gróf. Soha Homérosznak és Platónnak nem volt hanyagabb diákkal dolga.

- Akkor - mondta Haydée, bebizonyítva, hogy megértette Monte Cristo kérdését és Albert feleletét - franciául vagy olaszul fogok beszélni, ha ugyan az én uram akarja, hogy egyáltalán beszéljek.

Monte Cristo elgondolkodott.

- Olaszul beszélj - mondta kisvártatva.

Azután Albert-hez fordult:

- Milyen kár, hogy sem az ógörögöt, sem az újgörögöt nem érti, mert Haydée mind a kettőt gyönyörűen beszéli. A szegény gyermek most kénytelen lesz olaszul beszélni, ami talán hamis képet nyújt majd róla.

Intett Haydée-nak.

- Hozott isten, jó barát, aki együtt jöttél az én urammal és gazdammal - kezdte a fiatal lány a legszebb toszkánai olaszszággal, azzal a római kiejtéssel, amely a nagy Dante nyelvét annyira zengzetessé teszi, mint Homérosz nyelve. - Ali! Kávét és pipákat!

Haydée intett Albert-nek, hogy jöjjön közelebb. Ali pedig kiment, hogy teljesítse ifjú úrnője parancsait.

Monte Cristo két összecusukható székre mutatott, és mindegyikük odahozott egyet ahhoz az asztalkához, amelynek a közepén egy nargilé állott. Az asztalkát élő virágok, rajzok és hangjegyalbumok borították.

Ali kávéval és csibukokkal tért vissza. Baptistin úr nem léphetett be a lakosztálynak ebbe a részébe.

Albert nem fogadta el a csibukot, amelyet a núbiai nyújtott neki.

- Vegye csak el! - szolt hozzá Monte Cristo. - Haydée csaknem olyan civilizált, mint a párizsi nők: noha a havannát nem kedveli, mert nem állja az erős szagot: a keleti dohány valósággal illatozik, hiszen tudja.

Ali távozott.

A kávé már el volt készítve a csészékben, csak Albert számára tettek oda cukortartót is. Monte Cristo és Haydée arab módra fogyasztották az arab italt, vagyis cukor nélkül.

Haydée kinyújtotta kezét, és karcsú, rózsás ujjával megfogta a japán porcelán csészét. Örömmel emelte ajkához, mint a gyermek, aki olyan valamit eszik, amit nagyon szeret.

Ugyanakkor belépett két komorna. Két nagy, fagylaltnal és szörbettel teli tálat hoztak, és letették két külön e célra szolgáló asztalkára.

- Kedves házigazdám és ön, signora - kezdte Albert olaszul -, bocsássanak meg, amiért nem győzők álmélni. Egészen kábult vagyok, és ez nem is csoda. Mintha a Kelet kellős közepébe kerültem volna, az igazi Keletre, nem ahogy eléggé hamisítva láttam, hanem úgy, ahogy megálmodtam Párizsban. Még az imént az omnibuszok zaját és a limonádéárusok csengetését hallottam. Ó, signora!... Milyen kár, hogy nem tudok görögül, az ön beszéde ebben a tündéri környezetben örökké felejthetetlen élmény lenne számomra.

- Elég jól tudok olaszul, hogy beszélgethessünk, uram - válaszolta Haydée nyugodtan. - És ha csakugyan úgy szereti a keleti hangulatot, mindent elkövetek, hogy itt feltalálja.

- Miről beszélhetnék vele? - kérdezte Albert halkán Monte Cristótól.

- Amiről csak kedve tartja: az ő hazájáról, fiatal éveiről, emlékeiről, azután, ha inkább akarja, Rómáról, Nápolyról vagy Firenzéről.

- Semmi értelme sem volna - mondotta Albert -, hogy egy görög nővel olyasmiről beszéljek, amiről minden párizsi asszonnyal lehet. Hadd beszéljek csak vele a Keletről.

- Tessék, kedves Albert-em, hiszen ő maga is erről beszél a legszívesebben.

Albert ismét Haydée-hoz fordult.

- Hány éves korában hagyta el, signora, Görögországot? - kérdezte.

- Ötéves koromban - válaszolta Haydée.

- És emlékszik még hazájára? - kérdezte Albert.

- Ha behunyom a szemem, mindent tisztán látok magam előtt. Két tekintet van: a testé meg a léleké. A testi szem néha feledhet, de a lélek szeme örökké emlékezik.

- És melyik az a legrégebbi esemény, amire vissza tud emlékezni?

- Alig tudtam még járni. Anyám, akit Vaszilikinek hívtak (Vasziliki annyit jelent, mint királyi - tette hozzá a fiatal lány, és büszkén felemelte a fejét), anyám kézen fogva vezetett. Mindketten fátyolba voltunk burkolva, és anyám az erszényébe rakta minden aranyát, úgy indultunk el, hogy alamizsnát gyűjtsünk a foglyok számára. Mindenüvé ezekkel a szavakkal léptünk be: „Aki a szegényeknek adakozik, az Úristennek ad.”¹⁹ Mikor megtelt erszényünk, visszatértünk a palotába, és apámnak szót sem szólva róla, mindazt a pénzt, amelyet összekoldultunk, elküldtük a kolostorba, hogy osszák szét a foglyok között.

- Hány éves volt ön akkor?

- Három - felelte Haydée.

---

¹⁹ Példabeszédek Könyve XIX.

- Így hát mindenre jól emlékszik, ami ön körül történt, hároméves kora óta?

- Mindenre.

- Gróf - mondta halkán Monte Cristónak Morcerf -, engedje meg a signorának, hogy elmondjon valamit a történetéről. Ön megtiltotta, hogy apámról beszéljek vele, de talán ő fogja szóba hozni, és nem is képzelem, milyen boldog volnék, ha ilyen bájos ajkáról hallhatnám a nevét.

Monte Cristo Haydée-hoz fordult, és szemöldökének egy rándításával jelezte, hogy fontos dolgot akar mondani. Görögül szólt hozzá:

- Beszéld el apád sorsát, de se az áruló nevét, se az árulást ne említsd.

Haydée nagyot sóhajtott, és tiszta homlokán sötét felhő futott keresztül.

- Mit mondott neki? - kérdezte halkán Morcerf.

- Ismétetem, hogy ön jó barát, és nem kell ön előtt semmit sem titkolnia.

- Így hát - mondta Albert - legrégebbi emléke a foglyok számára való alamizsnagyűjtés. Hát még mire emlékszik?

- Mire? Egy szikomorfá árnyékában látom magam, egy tó partján, amelynek remegő tükrét mintha most is látnám a lombokon keresztül csillogni. A legsűrűbb lombú fa tövében párnákon üldögélt apám s én, a gyenge gyerek, édesanyám pedig a lábánál hevert. Én apám hosszú, fehér szakállával és övén csüngő, gyémánttal kirakott handszárjával játszadoztam. Időnként odajött hozzá egy-egy albán, az mondott neki valamit, de én erre ügyet se vettem. Ő mindig ugyanazon a hangon felelte: „Öljétek meg!”, vagy pedig: „Kegyelmeezzetek meg neki!”

- Különös - mondta Albert -, egy fiatal lány ajkáról hallani ilyen szavakat, még hozzá nem a színpadon, és elgondolni, hogy ez bizony nem költött dolog. És - folytatta Albert a kérdezősködést - milyenek találja Franciaországot e költői és távoli emlékek kódében?

- Azt hiszem, szép ország - felelte Haydée -, csak hogy én olyannak látom Franciaországot, amilyen a valóságban, mert női szemmel nézem, míg azt hiszem, mivel hazámat mindig csak gyermekszemmel láttam, az egészet valami ragyogó vagy komor köd burkolja be, aszerint, hogy békés időkre vagy keserű szenvedésekre emlékezem.

- Hogyan szenvedhetett olyan fiatalon, signore? - kérdezte Albert, önkéntelenül engedve e köznapi kérdés varázsának.

Haydée Monte Cristóra emelte tekintetét, aki alig észrevehető bólintással mormogta:

- Είπε.²⁰

- Semmi sem vésődik úgy be a lélekbe, mint néhány első emlékünk, és a két elmondott emlékemen kívül gyermekkoromnak minden emléke szomorú.

- Beszéljen, signore - mondta Albert -, esküszöm, hogy kimondhatatlanul boldogan hallgatom.

Haydée szomorúan mosolygott.

- Ön tehát a többi emlékeimet is meg akarja ismerni? - kérdezte.

- Könyörgök, signore - mondta Albert.

- Hát négyéves voltam, mikor egy este anyám felébresztett.

A janinai palotában voltunk. Felvett a párnámról, ahol pihentem, és mikor kinyitottam a szememet, láttam, hogy szememben könny csillog.

Szótlanul magával vitt.

Mikor láttam, hogy sír, magam is sírva fakadtam.

---

²⁰ Meséld el.

- Csendesen, gyermekem - mondta.

Gyakran megesett, hogy mint minden szeszélyes gyermek, az anyai vigasztaló vagy fenyegető szó ellenére tovább sírtam. De ezúttal szegény anyám hangjából olyan retteneteset éreztem ki, hogy azonnal elhallgattam.

Gyorsan magával vitt.

Láttam, hogy egy széles lépcsőn haladunk lefelé. Előttünk anyám asszonyai ládákkal, zsákokkal, ékszerekkel, csecsebecsékkel, arany erszényekkel megrakodva ugyanazon a lépcsőn mentek vagyis inkább rohantak lefelé.

Az asszonyok mögött mintegy húsz főből álló őrség jött alaposan felfegyverkezve puskával és pisztollyal, és olyan öltözékben, amelyet önök is ismernek már Franciaországban, mióta Görögország ismét szabad nemzet lett.

Higgye el - tette hozzá Haydée, a fejét rázva és már a visszaemlékezéstől is elsápadva -, volt valami baljóslatú az álmukból felriasztott rabszolgák és asszonyok e hosszú sorában, vagy legalábbis én így képzeltem, mert talán azt hittem, hogy éppúgy álmukból zavarták fel őket, mint engem.

A lépcsőházban óriási árnyékok futottak végig, és a boltozaton megremegtek az égő fenyőfa fáklyák fényében.

- Siessetek! - hangzott a csarnok mélyéről.

E hangra mindenki meg szokott hajolni, mint ahogy a szél előtt meghajlik a mező minden kalásza.

Én beleremegtem. Apám hangja volt az.

Ő maradt utolsónak, pompás öltözékében, és kezében azt a karabélyt vitte, amelyet az önök császártól kapott. Kedvenc szolgájára, Szelimre támaszkodott, és úgy hajtott bennünket maga előtt, mint pásztor a megriadt nyáját.

- Apám - mondta Haydée, és ismét büszkén felvetette a fejét - híres ember volt. Egész Európa az Ali Tepelenti néven ismerte, janinai pasa volt, és egész Törökország remegve remegett előtte.

Albert - maga sem tudta, miért - összerezsent, mikor véghetetlen büszkeséggel és méltósággal ejtették ki előtte e szavakat. Úgy érezte, hogy a fiatal lány szemében valami sötét és ijesztő fény villan meg, mikor egy jósnőhöz hasonlóan, aki valami szellemet idéz, annak a véres alaknak az emlékét ébresztette fel, aki szörnyű halála miatt az akkori Európa szemében olyan óriásinak látszott.

- A menet csakhamar megállt - folytatta Haydée. - A lépcső alján, egy tó partjánál voltunk. Anyám pihegő kebléhez szorított, és láttam, hogy apám két lépésnyire mögöttünk nyugtalan pillantást vet maga körül.

Előttünk négy márványlépcső vezetett le a tóhoz, és az utolsónál egy csónak ringott.

Onnan, ahol álltunk, látni lehetett valami fekete tömeget a tó közepén. A kioszk volt az, oda igyekeztünk.

A kioszkot meglehetősen távol levőnek hittem, de ezt talán a sötétség okozta.

Beszálltunk a csónakba. Jól emlékszem rá, hogy az evezők a vízbe érve semmi zajt sem okoztak. Kihajoltam, hogy megnézzem, mi ennek az oka: akkor láttam, hogy palikárjaink tüzőikkel burkolták be őket.

Az evezősökön kívül más nem volt a csónakban, csak az asszonyok, apám, anyám, Szelim meg én.

A palikárok a tó partján maradtak, ott térdeltek a legalsó lépcsőfokon, és védőbástyát alkottak, ha netalán bennünket üldözne valaki.

Csónakunk széleseben suhant előre.

- Miért megy olyan gyorsan a csónak? - kérdeztem anyámtól.

- Csitt, gyermekem - felelte anyám -, azért, mert menekülünk.

Nem értettem. Ugyan miért menekül apám, a hatalmas nagyúr, ő, aki elől mások szoktak menekülni, ő, akinek ez volt a jelmondata: „*Gyűlölnek, de félnek tőlem.*”

Apám csakugyan menekült a tavon. Azóta hallottam, hogy a janinai palota őrsége kimerült a hosszú szolgálatban, és...

Haydée most sokatmondó pillantást vetett Monte Cristóra, aki már szintén erősen nézte őt. A fiatal lány lassan folytatta tehát, mint mikor valaki gondol vagy elhallgat valamit.

- Azt mondta az imént, signora - kezdte ismét Albert, aki a legnagyobb figyelemmel hallgatta az elbeszélést -, hogy a janinai helyőrség kimerült a hosszú szolgálattól...

- Tárgyalásokba bocsátkozott Kursid török kormányzóval, akit a szultán azért küldött, hogy elfogja apámat. Mikor apám a szultánhoz küldött egy francia tisztet, akiben tökéletesen megbízott, akkor határozta el, hogy visszavonul arra a menedékhelyre, melyet már régen előkészített magának, és amelyet kataphigionnak, vagyis menedéknek hívott.

- A tiszt nevére nem emlékszik már, signora? - kérdezte Albert.

Monte Cristo villámgyors pillantást váltott a lánnyal, ami elkerülte Morcerf figyelmét.

- Nem - válaszolta -, nem emlékszem rá, de lehet, hogy később majd eszembe jut, s akkor megmondom.

Albert már-már kimondta apja nevét, mikor Monte Cristo ujját lassan szájához emelve, hallgatásra intette. A fiatalembernek eszébe jutott esküje és hallgatott.

- Az említett kioszk felé evezünk.

Az épületből nem látszott egyéb, csak egy arabeszekkel díszített földszint, amelynek teraszai a vízbe nyúltak, és a tóra nyíló emeleti rész.

De a szigetre mélyen benyúló földszint alatt üreg húzódott. Ebbe a hatalmas sziklaüregbe vittek bennünket, anyámat, engem meg asszonyainkat. Egyetlen kupacban hatvanezer pénzes zacskó és kétszáz hordó volt elrejtve. A zacskókban huszonötmillió volt aranyban, a hordók pedig harmincezer font lőport rejtettek.

A hordók mellett Szelim állt őrt, apámnak az a kedvence, akiről már beszéltem. Éjjel-nappal örködött a kezében lándzsával, amelynek a végén kanóc égett. Parancsa volt rá, hogy apám első jeladására a levegőbe repítsen mindent, kioszkot, őrséget, pasát, asszonyokat és aranyat.

Emlékszem, hogy rabszolgáink, akik jól látták a félelmes szomszédságot, a nappalt és az éjszakát imádkozással és jajgatással töltötték.

Nekem még mindig szemem előtt van a sápadt arcú, fekete szemű fiatal katona. És ha a halál angyala valaha eljön értem, bizonyos vagyok, hogy Szelimre ismerek benne.

Nem tudnám megmondani, mennyi ideig váraoztunk így: akkoriban még nem volt fogalmam az időről. Olykor, bár ritkán, apám odahívott bennünket, anyámat és engem, a palota teraszára. Ez mindig örömet jelentett nekem, hiszen a föld alatti barlangban csak a jajgató árnyakat és Szelim égő végű lándzsáját láthattam. Apám egy nagy hasadék előtt ült, és komor tekintetével bejárta a szemhatár mélységeit. A tavon minden feltűnedező fekete pontot kikémlt, míg anyám félig fekvő helyzetben ült mellette, fejét apám vállára hajtotta, én pedig a lábánál játszadoztam, és mindent felnagyító gyermekes csodálkozással bámultam a Pindosz-hegy meredek csúcsát, amely a látóhatáron emelkedett, a janinai kastélyokat, amelyek fehéren és szögletesen meredeztek ki a tó kék vizéből, a sötétzöld növényzet hatalmas bozótjait, amelyek zuzmóként tapadtak a hegy szikláihoz, s a messzeségből olyanok voltak, mint a moha, közelről azonban hatalmas szál fenyők és óriási mirtuszok voltak.

Egy reggel értünk küldött apám. Elég nyugodtnak, de a szokottnál halványabbnak találtuk.

- Egy kicsit légy még türelemmel, Vasziliki, ma minden véget ér. Ma megérkezik a fermán, a parancs, amely eldönti sorsomat. Ha teljes a kegyelem, mindannyian diadalmasan visszatérünk Janinába. Ha rossz hírt kapunk, még ma éjjel elmenekülünk.

- De hátha nem engednek elmenekülni? - mondta anyám.

- Légy nyugodt - válaszolta Ali mosolyogva. - Szelim és meggyújtott lándzsája a biztosítékom velük szemben. Azt szívesen vennék, ha én elpusztulnék, de ők nem óhajtanak velem együtt meghalni.

Anyám csak sóhajokkal felelt vizsgáztatásaira, amelyek nem fakadtak apám szíve mélyéből.

Anyám elkészítette neki a jeges vizet, amelyet apám percenként iszogatót, mert a kioszkba való visszavonulása óta állandóan kízó láz gyötörte. Anyám beillatosította apám hófehér szakállát, és meggyújtotta csibukáját, amelynek szertefoszló füstjét sokszor órákon át szórakozottan követte szemével.

Egyszerre olyan hirtelen mozdulatot tett, hogy megrémültem. Azután messzelátóját kérte, de közben szemét egy pillanatra sem vette le egy távoli pontról, amely lekötötte figyelmét.

Anyám odaadta a messzelátóját, és arca fehérebb volt, mint a fal, amelynek nekitámaszkodott.

Láttam, hogy apám keze megremeg.

- Egy csónak!... Kettő!... Három! - mormogta apám. - Négy!...

Felállt, megragadta fegyvereit, és jól emlékszem, puskaport hintett pisztolyai gyújtóserpenyőjébe.

- Vasziliki - mondta anyámnak, és szemmel láthatóan megremegett -, eljött az a pillanat, amely eldönti sorsunkat. Egy félóra múlva tudni fogjuk a felséges császár válaszát. Menj le Haydée-val a barlangba.

- Nem hagylak el - felelte Vasziliki. - Ha te meghalsz, uram, én is veled halok.

- Menjetek Szelimhez - kiáltotta apám.

- Isten veled, uram - mormogta anyám engedelmességgel és hétrét görnyedezve a haláltól való félelmében.

- Vigyétek el Vaszilikit - parancsolta apám a palikárjainak.

De rólam megfeledkeztek. Én odafutottam apámhoz, felé nyújtottam a kezemet. Meglátott, hozzám hajolt, és forrón megcsókolta a homlokomat.

Ez volt az utolsó csókja, és még most is ott ég a homlokomon.

A barlang felé menet a tetőkert lugasai között megpillantottuk a csónakokat, amelyek egyre nagyobbak lettek a tó színén: az imént még csak kis fekete pontoknak látszóttak, most pedig olyanok voltak, mint szárnyukkal a vizet horzsoló madarak.

Ezalatt a kioszkban, apám lábánál, a faburkolat mögött rejtőzködve, húsz palikárból álló őrség leste vérben forgó szemmel a csónakokat. Gyöngyházzal és ezüsttel kivert hosszú puskáikat lövésre készen tartották: a padlón körös-körül sok lőszer hevert. Apám az órájára pillantott, és nyugtalanul járkált fél s alá.

Ezt láttam utoljára, mikor utolsó csókja után elhagytam apámat.

Anyámmal együtt végigmentünk a föld alatti folyosón. Szelim még mindig őrhelyén állott. Szomorú mosollyal fogadott bennünket. A barlang másik végéből párnákat hoztunk oda, és Szelim mellé kuporodtunk: nagy veszedelem idején a szerető szívek egymás után vágyakoznak, és noha még kisgyermek voltam, ösztönösen megéreztem, hogy igen nagy veszedelem fenyeget mindannyiunkat...

Albert gyakran hallotta már a janinai vezír végső perceinek történetét, ha nem is az apjától, aki sohasem beszélt róla, hanem inkább idegenektől. Többféle leírást is olvasott haláláról. Hanem most a történet szinte elevenné vált a fiatal lány hangjától és egyéniségétől, a közvetlen elbeszélés, a fájdalmas leírás elbájolta, és egyben kimondhatatlan borzalommal töltötte el a fiatalembert.

Haydée pedig e szörnyű emlékek hatása alatt egy pillanatra elhallgatott. Homloka, mint a viharverte virág, lekonyult, szeme a bizonytalanba révedt, mintha még most is látná a szemhatáron a zöldellő Pindosz-hegyet és a janinai tó kék vizét, ezt a varázstükröt, amely visszaverte az imént vázolt sötét képet.

Monte Cristo különös érdeklődéssel és szájalommal nézte.

- Folytasd, leánykám - mondta a gróf újjörögül.

Haydée felemelte fejét, mintha Monte Cristo szavai álomból ébresztenék fel, és így folytatta:

- Délután négy óra volt. De hiába volt odakint napfényes az idő, mi bizony a föld alatti barlang sötétjébe voltunk zárva.

A barlangban csupán egyetlen fény világított, mint reszkető csillag a sötét égboltozaton: Szelim kanóca volt az. Anyám keresztény volt, imádkozott.

Szelim időről időre e szent szavakat ismételte:

- Nagy az Isten!

Anyám még mindig reménykedett kissé. A barlangba lejövet úgy vélte, felismerte azt a francia férfit, akit annak idején Konstantinápolyba küldtek, és akiben apám tökéletesen megbízott, mert tudta, hogy a francia szultán katonái rendszerint nemes és nagylelkű emberek. Néhány lépést tett a lépcső felé és hallgatózott.

- Közelednek - mondta. - Hátha a békét és az életet hozzák.

- Mitől félsz, Vasziliki? - válaszolta Szelim lágy és mégis büszke hangján. - Ha nem a békét hozzák, elpusztítjuk őket!

Felgerjesztette a kanóc tüzét lándzsája végén, és most olyan volt, mint Dionüszosz az ősi Kréta szigetén.

De én még gyámoltalan kisgyermek voltam, és megijedtem ettől a vad és esztelen bátorságtól, és féltem a rettenetes haláltól, amelyet a robbanás és a tűz lángjai jelentenek.

Anyám ugyanezt érezhette, mert láttam, hogy egész testében remeg.

- Istenem! Istenem! Mama! - kiáltottam. - Hát meg kell halnunk?

Hangomat hallva a rabszolganők zokogása, jajongása még erősebb lett.

- Gyermezem - mondta Vasziliki -, Isten őrizzen meg téged attól, hogy óhajtanod kelljen azt a halált, amelytől ma még remegsz!

Azután halkán tette hozzá:

- Szelim, milyen parancsot kaptál uradtól?

- Ha uram ideküldi a törét, az annyit jelent, hogy a szultán nem ismer kegyelmet, és én meggyújtom a lőport. Ha pedig a gyűrűjét küldi, akkor megbocsát a szultán, és én átadom a lőporraktárt.

- Barátom - folytatta anyám -, mikor megérkezik urad parancsa, és tört küld, akkor ölj meg mindkettőnket azzal a törrel, hogy ne kelljen azt a másik szörnyű halált elszenvednünk.

- Igen, Vasziliki - válaszolta nyugodtan Szelim.

Hirtelen mintha nagy kiáltozást hallottunk volna. Figyelni kezdtünk: örömkáltások voltak. Palikárjaink annak a francia férfinak a nevét ismételték, akit Konstantinápolyba küldtek. Nyilvánvaló volt, hogy a felséges császár válaszát hozta, és hogy ez a válasz kedvező volt.

- És nem emlékszik erre a névre? - kérdezte Morcerf, és azon volt, hogy segítségére legyen a lány emlékezőtehetségének.

Monte Cristo tagadóan intett.

- Nem emlékszem - válaszolta Haydée.

A zaj nőttön-nőtt. A léptek közeledtek, s már a barlang lépcsőin hangzottak fel. Szelim előkészítette a lándzsáját.

Kisvártatva árnyék jelent meg a kékes fényű szürkületben, amelyet a barlang bejáratáig hatoló napsugarak festettek oda.

- Ki vagy? - kiáltott Szelim. - De bárki vagy is, innen egy tapodtat se jössz beljebb.

- Dicsőség a szultánnak! - felelte az árnyék. - Ali vezér teljes kegyelmet kapott. De nemcsak az életét, hanem vagyonát és javait is visszakapja.

Anyám felsikoltott örömeiben, és engem a szívére szorított.

- Állj! - mondta neki Szelim, mikor látta, hogy anyám ki akar menni a barlangból. - Hiszen tudod, hogy a gyűrűre várok.

- Igazad van - felelte anyám. Térdre esett, és engem az ég felé emelt, mintha azzal, hogy engem felemel, még buzgóbbá lenne az értem való imádsága.

Haydée most már másodízben hallgatott el, annyira összeszorította szívét az izgalom, hogy halvány homloka verejtékes lett, és kiszáradt torkából egyetlen szó sem tudott előtörni.

Monte Cristo egy kis jeges vizet töltött az egyik pohárba, odanyújtotta neki, és szelíd, de parancsoló hangon mondta:

- Bátorság, gyermekem!

Haydée megtörülte a homlokát és szemét, és így folytatta:

- Eközben szemünk már megszokta a rőtétiséget és felismertük a pasa követét: jó barát volt.

Szelim is ráismert, de a derék ifjú csak egyet tudott: engedelmessé válni.

- Ki küldött téged? - kérdezte.

- A mi urunk, Ali Tepelenti küldött.

- Ha Ali küldött, akkor tudod, mit kell átadnod nekem?

- Tudom - felelte a küldött -, hozom is a gyűrűjét.

Ezzel feje fölé emelte a kezét. De sokkal messzebb állt, és nem volt elég világos ahhoz, hogy Szelim onnan, ahol álltunk, jól láthassa és felismerhette volna, mit hozott.

- Nem látom, mi van a kezében - jelentette ki Szelim.

- Gyere közelebb - felelte a követ -, vagy én megyek oda hozzád.

- Sem az egyik, sem a másik - válaszolta a fiatal katona. - Tedd le arra a helyre, ahol állasz, és annak a sugárnak a fényébe azt a tárgyat, amelyet mutatsz, és vonulj vissza, míg meg nem néztem.

- Helyes - felelte a követ.

Letette a megjelölt helyre az ismertetőjelet, azután visszavonult.

A mi szívünk vadul vert: mert az a bizonyos tárgy valóban gyűrűnek látszott. De vajon az apám gyűrűje volt-e?

Szelim még mindig kezében tartotta az égő kanócot, odament a barlang nyílásához, lehajolt a fénysugárba, és felvette a letett tárgyat.

- Az úr gyűrűje - mondta és megcsókolta. - Rendben van!

A kanócot a földre dobta, rálépett és eloltotta.

A követ felkiáltott örömeiben, és tapsolni kezdett. Erre a jelre Kursid kormányzó négy katonája rohant be, és Szelim öt törzsúrától holtan rogyott össze. Mindegyik belédőfte a maga törét.

Még sápadtak voltak ugyan a félelemtől, de már megittasodva bűnüktől végigrohantak az egész föld alatti barlangon, azt kutatták, nincs-e még valahol tűz, és az arannyal teli zsákokra vetették magukat.

Ezalatt anyám felkapott, és fűgén nekiindult azokon a kanyargós utakon, amelyeket csak mi ismertünk, míg csak el nem ért a kioszk titkos lépcsőjéhez, ahol azonban nagy dulakodás folyt.

Az alacsony helyiségeket már teljesen megtöltötték Kursid katonái.

Abban a pillanatban, amikor anyám ki akarta nyitni a kis ajtót, felhangzott a pasa rettenetes és fenyegető hangja.

Anyám a deszkafal hasadékára szorította szemét. Véletlenül énelőttem is volt egy hasadék, s így én is átnéztem rajta.

- Mit akartok? - kérdezte apám néhány embertől, akik aranybetűs papírlapot tartottak kezükben.

- Közölni akarjuk veled öfelsége akaratát - válaszolta az egyikük. - Látod ezt a fermánt?

- Látom - felelte apám.

- No hát, itt van, olvasd el! A fejedet követeli.

Apám olyan nevetésben tört ki, amely sokkal rémitőbb volt, mint bármilyen fenyegetés. Még el sem hangzott a nevetése, mikor két pisztolylövés hangzott fel két kezében, és mindkettő megölt egy-egy embert.

A palikárok arccal a földnek fordulva, ott feküdtek apám lábánál, de most felugrottak, és tüzelni kezdtek. A szoba zajjal, lánggal és füsttel telt meg.

Ugyanakkor a túlsó oldalon is megkezdődött a lövöldözés, és a golyók összevissza lyuggatták a deszkafalat.

Ó, de szép volt, de nagy volt Ali Tepelenti, a vezír, az apám, a süvítő golyók közt, a görbe karddal a kezében, puskaportól fekete arccal! Hogy menekültek előle az ellenségei!

- Szelim! Szelim! - kiáltott. - Te, mint a tűz őrizője, teljesítsd a kötelességedet?

- Szelim meghalt! - felelte egy hang a kioszk mélyéből. - És te, uram, Ali, elvesztél!

Ugyanakkor tompa dübörgéssel darabokra szakadt apám körül a deszkafal.

Kursid emberei a deszkák mögül tüzeltek. Három vagy négy palikár, tömérdek sebből vérezve, lezuhant a magasból.

Apám üvöltött, ujjjaival szagatott fel egy egész deszkát, amelyen a golyók lyukat ütöttek.

De ugyanakkor azon a nyíláson keresztül húsz lövés hatolt be, és a láng, mintha valami tűzhányó dobálná ki kráteréből, felfalta az egész kárpitot.

E szörnyűséges zsvajban, a borzalmas kiáltások között, tisztán kivehető volt külön két lövés, és két szívzaggató jajkiáltás. Ereimben megfagyott a vér a félelemtől. Ez a két lövés halálos sebet ejtett apámon, és az a két borzalmas kiáltás az ő kiáltása volt. De azért még állt, egy ablakba kapaszkodott meg. Anyám az ajtót rázta, mert vele együtt akart meghalni. Az ajtó azonban belülről volt bezárva.

Körülötte halódva fetrengett csaknem valamennyi palikár. Ketten vagy hárman, akik még nem sebesültek meg, vagy csak könnyebben, az ablakon át menekültek. A padló most már teljesen leszakadt. Apám térdre bukott. Azon nyomban húsz kar nyúlt feléje, húsz karddal, pisztollyal, törrel felfegyverzett kar, húsz lövés érte egyszerre az egyetlen embert, és apám eltűnt abban a tűzfergetegben, amelyet az az üvöltő ördögsereg élesztett, mintha csak a pokol nyílt volna meg a lába alatt.

Éreztem, hogy a földre zuhanok: anyám ajultan esett össze.

Haydée bágyadtan ejtette le két karját, nyöszörgött és a grófra pillantott, mintha azt kérdezné, meg van-e elégedve vele.

A gróf a lányhoz lépett, megfogta a kezét, és újgörögül szólt hozzá:

- Nyugodj meg, drága gyermekem, és meríts erőt abból a hitből, hogy van fölöttünk Isten, aki megbünteti az árulókat.

- Borzalmas volt ez a történet, gróf - jegyezte meg Albert, aki egészen megrémült Haydée halálsápadt arcától -, és most szemrehányást teszek magamnak, amiért ilyen kegyetlenül kíváncsi voltam.

- Nem tesz semmit - válaszolta Monte Cristo.

Kezét a fiatal lány fején nyugtatta, és így folytatta:

- Haydée bátor kislány, olykor még vigasztalást is merít szenvedéseinek elbeszéléséből.

- Ez azért van - mondta élénken a lány -, mert szenvedéseim eszembe juttatják a te jóságodat.

Albert kíváncsian nézett rá, hiszen azt még nem mondta el Haydée, amit legjobban szeretett volna tudni, vagyis azt, miképpen lett belőle a gróf rabszolgája.

Haydée a gróf és Albert szemében egyszerre látta meg ugyanazt a kívánságot felvillanni.

Így folytatta elbeszélését:

- Mikor anyám visszanyerte eszméletét - mondta -, akkor már a kormányzó előtt álltunk.

- Öljön meg - mondta anyám neki -, de kímélje Ali özvegyének becsületét.

- Nem hozzám kell fordulnod - felelte Kursid.

- Hát kihez?

- Új uradhoz.

- Ki az?

- Ez itt.

Ezzel Kursid rámutatott az egyik katonára, aki talán legjobban kivette részét apám meggyilkolásából - folytatta a fiatal lány komoran.

- Így hát ennek az embernek a tulajdonává lettek? - kérdezte Albert.

- Nem - felelte Haydée. - Nem mert megtartani bennünket, hanem eladott Konstantinápolyba induló rabszolgakereskedőknek. Végighajtottak egész Görögországon, és szinte félholtan értünk a császári város kapujához, ahol a kíváncsiak tömege utat nyitott előttünk. Anyám körülnézett, és követte tekintetüket, nagyot sikoltott, rámutatott a kapu fölött levő fejre és összeesett.

A fej alá ezek a szavak voltak írva: „Ali Tepelenti, janinai pasa feje.”

Zokogva akartam anyámat magához téríteni, de akkorra már halott volt.

Elvittek a bazárba. Megvásárolt egy gazdag örmény, ez taníttatott, mestereket járatott hozzám, és mikor tizenhárom esztendő lettem, eladott Mahmud szultánnak.

- Akitől - folytatta Monte Cristo - én megvettem, mint ahogy már elmondtam, Albert, azért a smaragdért, amely a párja az én hasisos szelencémnek.

- Ó, te jó vagy, te nagy vagy, uram, és boldog vagyok, amiért a tied lehetek! - mondta Haydée, és megcsókolta Monte Cristo kezét.

Albert egészen kábult volt a hallottaktól.

- Igya hát ki a kávéját - mondta a gróf. - A történetnek vége.

VÉGE A MÁSODIK KÖTETNEK